

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

*Hunyadiak
kora Magyarországon*
József Teleki

Austr. 4745 / 1

<36624759240017

<36624759240017

Bayer. Staatsbibliothek

ALBERT MAGYAR KIRÁLY.

HUNYADIAK KORA

MAGYARORSZÁGON.

ÍRTA

GRÓF TELEKI JÓZSEF.

ELSŐ KÖTET.

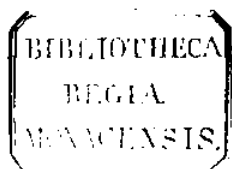
Albert kir. és Erzsébet királyné aczélmetszetű képeivel.

PESTEN,
EMICH ÉS EISENFELS KÖNYVNYOMDÁJA.

M. DCCC. LII.

4647

ELŐSZÓ.

A historia, — akár az emberi nem történeteinek hosszú sorát, akár azon különböző szempontot, mellyből azok tekintethetnek, akár azon sok gyakran egymással ellenkező adatokat, melylyekből annak homályait eloszlatnunk, bizonytalanságait meghatároznunk, az események egymásból folyását kifejtenünk, megalapítunk kell, ve-
gyük fontolóra, — olly széles kiterjedést nyert, hogy annak kidolgozására nem csak nagy egészében, hanem egy nemzetre szorítkozva is egy kikötőleg erre fordított és sok évekre terjedő emberi élet is szinte elégtelen; ha mások e részbeli munkálatait vaktában elfogadva, ezeknek pusztá öszveszerkesztésével, új alakba öntésével, nem akarunk megelégedni. Az illy nemű munkáknak az előadás csinos kerekdedségére, az esetek elmés felfogására, az adatok helyes öszveillesztésére kitünő becsök, a történelírásban gyönyörködőkre nézve igen nagy hasznuk lehet ugyan: de a tudomány általok nem sokat, vagy talán semmit sem nyer, sőt a mennyi-

A*

ben azok sok hamis vagy zavaros adatokat és ezen épült eldítéleteket szép és kellemetes alakban terjesztenek, következményeik még némi némi tekintetben károsakká is válhatnak *). A történetírónak, kivált a tudomány mostani állásában, a megelőzői által feldolgozott adatokat a kútfőkkel újra összevethatni, az általok gyarlóságából elkövetett hibákat megigazítani, a forrásokat, melyeket ők nem használtak, vagy talán későbbi fölfedeztetések miatt nem is használhattak, szorgosan kikutatni, feldolgozni és összeegyeztetni kell; hogy így magasb feladásának megfelelően, az előállítandó kép ne csak szép, hanem hű is legyen.

Ezen terhes dolgozat honunk történeteiben bizonyosan nem kevésbé szükséges, mint akármely más országéban. Erről bennünket meggyőzhet történetírásunk mostani állására vetett akármely futó tekintet. A bő tudományú és ha mindjárt nem egészen részrehajlatlan, de még is tárgyát magasb szempontból felfogni tudó Praytól kezdve, — Timont, minden becses és nem csekély eredményű ügyekezetei mellett, nem csak rövidsége, hanem a használt források tökéletes elhallgatása miatt is tekintetbe alig vehetjük, — egy történetírónk sem vette magának azon fáradságot, hogy az általa feldolgozott kútfőket merőben keresztül nézze s új vizsgálat alá vesse. Katona is nagy részént a Pray által közlött adatokat csak az ő hitelére és belőle írta le, bár őt nem mindenütt nevezi. Katonától

*) *Illa credulitas, quae certos scientiarum auctores dictatoria quadam potestate munivit, ingens damnum scientiis intulit. Baco, de augm. scient.*

fogva pedig majd minden történetírónknak egyedüli forrása maradt ezen két író; vizsgálódásaikban ezeknél feljebb menni, vagy nem tudtak, vagy nem akartak, minden ezekben talált helytelenségeket hűségesen terjesztve. Kedvezőbben áll a dolog az új történeti kútfők fölfedezésére nézve. Azon számtalan egyes adatokon kívül, mellyeket említett két tudósunk olly nagy gonddal és fáradsággal öszveszedegettek, és munkáikban az olvasó közönséggel közöltek, sok eddigelő ismeretlen és történetekre új világot vető adatokat állíta elő újabb történetbuváraink dicséretes szorgalma. Háládatossággal kell e részben említeni Kovachich, Eder, Horváth, Gyurikovics, Fejér, Podhradczky, Jankowich, Jerney, Érdy, Czech stb. megkülönböztetett fáradozásait. De ezeknek igen nagy része még új történetvizsgálóra vár, ki azokat az előbbiekkal öszvevesse, megrostálja, illően elhelyeztesse; e mellett még számtalan adat hever használatlan mind nyomtatásban, mind kéziratban.

Azon meggyőződés, hogy ezen nem kevésbbé szükséges mint sok fáradozással járó, de még is nem minden gyönyörűség nélküli munka, hazánk egész történetét véve, egyes sok felé vont erőmet, tehetségeimet feljülhaladja, — mit a következés igazola, élttem hanyatló kora előbb kényszerítvén ezen munkám közre bocsátására, mintsem minden előkészületeimet kívánságom szerint bevégezhettem volna, — bírt arra, miszerént annak csak egy részét tűzvén ki czélul, ezen időszak bővebb és, mennyire emberi módon szólva lehet, tökéletes kidolgozását

kisérténém meg. Ha elég szerencsés lehetnék jó szándékú példám által honi történeteink barátait a többi időszakok hasonló megvizsgálására és keresztülnézésére bírni: kevés idő alatt nemzetünk történetei annyira ki lehetnének részletesen dolgozva, hogy ezen előkészületek nyomán, egy erre meghívott elme olly szép egészet állithatna elő, millyennel kevés nemzet dicsekedhetik és melly honi irodalmunknak különös díszére válnék.

Miért választám nemzetünk tettdús életéből épen a Hunyadiak korát vizsgálódásaim tárgyául? méltán kívánhatja tudni szives olvasóm, és én kötelesnek érzem magamat igazolni. Azt felelhetném ugyan közönségesen, hogy ezen időszak, mint hazai történeteinknek egyik legérdekesbibe, legfényesbibe, erősen meghatott, és így annak tárgyalására magamban kedvet, vonzalmat, sőt belső hivatást éreztem. Ez valóban úgy is van, és már magában kielégítő lehetne; azonban e mellett más tekintetek is folytak be választásomra. A világ történeteiben némelly családok hirtelen tűnnek elő, és egy pár ivadékon keresztüli fényes virágzás után megint elenyésznek. Ezekben a természet, — mellynek nem csak a testi látható világra hanem a szellemire is vagyon valamely ha mindjárt csak sejdített befolyása, — többnyire mintegy központositva fejt ki azon erőt, mellyet más hosszasan virágzó családoknál számos ivadékokra oszt fel, és ezek épen ez által nem csak a külső események pusztá előadásával megelégedő történetirót érdeklik, hanem azt is, ki ezeket egy felsőbb bölcsészeti

szempontból tekintve, a mindenség kormányának titkaiba is szeretne egy kandi pillantást vetni. Ezen nevezetes tünemények közé tartozik a Hunyadi-ház is, mellynek két nemzedéke, a körülményektől is segítette, de mindenek felett különös személyes tulajdonai által, nem csak magát emelé fel a legmagasb polgári polczra, hanem hazájának is olly ragyogó fényt tud szerezni, millyenre azóta soha sem vergődheték, s melly által az egész akkori mívelt világra, különösen pedig Európa keleti részére olly nevezetes befolyást nyert, hogy a világ eseményei viszontagságaival mintegy összeolvadnak, s a többi szomszéd országok és tartományok történetei azok függelékei gyanánt háttérbe vonulnak. — Mind ezekhez járul még, hogy a Hunyadi-család befolyása hazánkra az emberi nem történeteinek épen azon időszakába esik, mellyben az egy nagy belső változást szenvedve, az ugy nevezett közép korból átment az ujabba, s melly az emberiség kifejlődésének gondos vizsgálójára nézve annak különös érdeket ad. E nevezetes változás serényebb haladását a Mátyás király halála után hazánkat egymás után ért és azt szinte vég veszélybe döntött csapások igen hathatósan gátlák, honunkat, nemzetünket a többi országokhoz, nemzetekhez képest igen hátra veték; de mind e mellett ez állapította meg hazánk későbbi, ezen munka kidolgozásának folyama alatt eltűnt belső viszonyainak talpkövét, és csak pár évvel ezelőtti állasunknak minden elemeit feltaláljuk már ezen időszakban, mint e munka további folyamából kitetszendik.

Hogy itt nem valamely család vagy személy életírásáról, hanem nemzetünk közönséges történeteiről egy meghatározott időszakban van szó, az eddig mondottakból is eléggé nyilvános. Ezt már a munka címében is kívántuk kifejezni.

Mi a felvett időszak kiterjedését illeti, — igaz ugyan, hogy Hunyadi János csak 1446. választott ország kormányzójának, és így családjának korszaka hazánk történeteiben, külső állását tekintve, csak ezen évvel kezdődik; de ő már Albert király halálától fogva, részint magas hivatalai, részint és főkép személyes tekintélye által, oly nagy befolyást gyakorlott felekezetekre szakadozott hazánk minden belső és külső történeteire, hogy majd minden országos események az ő személyében központosulnak, és így ezen hat esztendő is méltán időszakához számíthatjuk. Ezt nem mondhatjuk, legalább illy mértékben nem, Albert rövid uralkodásáról; azonban ez megint oly szoros kapcsolatban áll a következő esetekkel, hogy azt ezektől elszakasztani, ha teljességgel nem lehetetlen is, bizonyosan nem tanácsos. Nem lehet más felől azt is tagadni, hogy Corvin Jánosban a Hunyadi-család még némi némi tekintetben állott Mátyás halála után is; azonban ezen szelíd, de minden erő nélküli ifjú, törvénytelen születését mellőzve is, természeti tulajdonainál, jellemi gyöngeségénél fogva időszakára csak addig volt hatással, míg mint versenytárs lépett fel a királyi szék elnyerésében, de ekkor is dicstelen; ezen cél elvesztével pedig egészen alárendelt szerepet játszott, és így az ő történeteit

tervünkbe nem vehetők fel, a nélkül hogy munkánk akarataink ellen is családi életirássá ne váljék. Mátyás király halála e felett oly határpontot alkot hazánk történeteiben, hogy a későbbi eseteket nem igen lehet egy korszakba szorítani az előbbiekkal, ha a természet parancsait megsérteni nem akarjuk. Ezen nézetektől vezéreltetve kezdtük meg történeti előadásunkat mindjárt Zsigmond halálával, és végeztük be Mátyás elhunytával.

Jelen elmeszülemény céljáról az eddig mondtak a szives olvasónak helyes fogalmat nyújthatnak, és ezekhez még csak a munkálat módjára nézve tartjuk szükségesnek némellyeket adni. A felvett időszakra nézve tehetségeim és körülményeimhez képest tökéletes munkával kívántam hazámat és az ennek történeteiben gyönyörködő közönséget megajándékozni. Ügyekeztem tehát minden vizsgálataimat egyenesen a kútfökből meríteni; ügyekeztem minden új forrásokat, akár nyomtatásban, akár kéziratban fődözhetém fel és szerezhetém meg azokat, gondosan használni. Szinte három évtized hosszú folyama alatt terhes és csoportosan öszvehalmozott hivatalos foglalatosságaimtól megmaradt majd minden időmet ezen munkának szentelém. Kedvező állásomnál és sok öszveköttetéseimnél fogva volt módom több oly kútforrásokhoz jutni, mellyeket történettudósaink eddig nem ismertek, vagy nem használhattak. De többet azok közül, mellyeknek létezését kitapogathattam, vagy a mellyekhez járulni alkalmam volt volna, a hozzáférhetés nehézségei, a birtokosoknak oly sok történetbu-

vár által panaszolt féltékenysége, és igen gyakran a hivatalos foglalatosságoktól el nem vonható idő hiánya miatt nem használhattam, vagy legalább nem mindig úgy, mint ohajtottam volna. E mellett igen sok maradt még ezentúl mások által fölfedezendő. És így távol legyen tőlem, hogy ezen munkám által, annak az emberi gyarlóságból és a serényen haladó időnek rövidegéből eredett hiányait mellőzve is, ezen tárgyban minden további vizsgálat szükségét, minden tökéletesebb dolgozat előállításának lehetőségét, kirekesztve lenni gondolnám. Minden megfeszített fáradozásaim mellett is tehát e részben kénytelen vagyok megelégedni az-
zal, ha számos adatokat megigazítva, több homályosabb körülményeket felvilágosítva terjesztvén elő, hazánk történeteinek kimeríthetetlen tudományát a tökély magasb fokozatára emelhettem.

Mennyire értem el e szándékomat: ítélje meg az olvasó község, ítéljék meg azok, kik e munkát át-olvasván, azt ha nem is egészben legalább imitt-amott a kútfőkkel és azon dolgozatokkal, mellyek ugyan ezen tárgyról eddig készültek, összehasonlítani érdemesnek találják. Ha ezek annak minden egyes hibái mellett is, abban némelly érdemeket találandnak, azt irodalmunkra nézve némi némi nyereségnek nyilatkoztatandják, és minden esetre a legtisztább kútfőből, a haza forró szeretetéből, eredett buzgóságnak, a szorgalmas ügyekezetnek megadandják azt, mit érdemel: bőven meg leszek jutalmazva azon sok fáradozásokért, azon számtalan órákért, mellyeket rá fordítottam; ha nem te-

kintem is azt, hogy ezen munkálat alatt, — mint azt igen örömet elismerem, — sok gyönyörűségben részesültem már maga a tárgy belső ingerei által is, és hivatalos, sokszor igen nyomasztó foglalatosságaimtól fenmaradt kevés időmet kellemesben, inkább kedvem szerént, alig tölthettem volna el. De különben is a szeretett haza dicsőségének, az annyi vészek közt is fejledezni meg nem szünő nemzetiségnek, nagy épületéhez csak egy követ vinni, csak egy kalán mésszszel járulni, minden honfinak keblét emeli.

A jelen nemű munkák természete megkívánja, hogy a források, mellyekből az előadás merítettett, mindenütt gondosan megemlíttessenek, mit én szorgalmasan és lelkiösméretesen ügykeztem megtenni. Az elfogulatlan olvasó nem fogja ezt tudományos hiúságnak, vagy olvasásom fitogtatásának tulajdonítani. Az, ki az illy idézéseknek hasznát venni nem akarja, azokat könnyen átszökheti; az ellenben, ki örömet szerez magának bővebb utasítást, részvétellel kíséri dolgozatom egész fonalát és ezen kedvtelve viszi vizsgálatait még tovább is, bizonyosan nem kis köszönettel veendi, hogy erre neki nem csak alkalmat nyújtottam, hanem működését nem kis mértékben könnyítettem is. Saját tapasztalásomból igen jól tudom, milly bajomba került egy vagy más, az írók által a kútfők elhallgatásával előadott állítás, vagy adat alapos, vagy alaptalan voltának kitapogatása, s minden ügykezeteim mellett is maradtak némellyek, mellyeket egészen tisztába hozni még sem valék képes.

Mindenütt, hol csak lehet, magára az első forrásra kívántam felmenni, és a hol ez magára az írónak, kitől az vétetett, említése nélkül idéztetik, azt meg is tettem. Az idegen, Magyarországot egyenesen nem érdeklő adatokra nézve ezt nem láttam annyira szükségesnek; de itt, valamint azon helyeken, hol az első kútfőhöz jutni módom nem vala, e mellett hivatkoztam azon munkára is, mellyen előadásom épül. Valamint amazokra nézve az idézés helyességéről, mennyire azt emberi gyarlóság és az idézések nagy tömege engedi, jót áltani tartozom; úgy az utolsókra nézve a felelet terhét a felhívott újabb munka szerzőjére hárítani kényteleníttem.

Alkalmam volt több, nyomtatásban még ki nem jött kútfőket, különösen számos okleveleket, használhatni. Multhatatlan kötelességemnek érzém mind azon férfiaknak, kiknek barátságos közlése, és közbenjárása által nyertem meg ezt, szivességök elismerését és hálás köszönetemet az olvasó község előtt ezennel nyilvánítani. Minden szerénységök mellett nem veendik rossz neven, ha ide, hol tudományok iránti vonzódásuk eredményeit szemlélendik, igtatom neveiket, részvételök örök emlékeül. Kopácsi herczeg primás, Teleki Ferencz gróf, Palacky János, Döbrentei Gábor, Czech János, Chmel József, Kovács István, Érdy János és Jászay Pál tüntették e részben különösen ki buzgóságukat. Környülállásaim nem engedték meg, hogy az eredetit mindig láthattam és magam lemásolhattam volna; de mind e mellett nem akarom a hon törté-

neteiben gyönyörködő olvasóimat azon élvezettől megfosztani, hogy azoknak egész tartalmát, bár néha hiányos leírásban, magok is láthassák, és azokból vett adataimmal és okoskodásaimmal összevethathassák. A történeti előadás fonala megszakasztásának elkerülése, úgy is sokra terjedt jegyzeteim rövidítése, különösen pedig a használás könnyítése tekintetéből az egész munka végén veendi az olvasó azokat időszámlálási rendben mintegy függelékül, még pedig mindenütt, hol a körülmények megengedék, azon helynek említésével, mellyen az eredeti találtatik; hogy a kinek valamelyik tartalma, vagy csak egyes szavai iránt is kétségei támadnának, tudja, hova kell azok elosztatása végett folyamodnia.

Az általam kidolgozásul felvett időszakban nemzetünknek nem csak külső történeteit, hanem belső életét, viszonyait, mind társasági, mind magános értelmi kifejlődését kívántam előadni, nemzetünk akkori állapotjának hű, tökéletes és részletes képét festendő minden fénypontjaival és árnyéklataival együtt. E szerént dolgozatom két fő részre oszlik, mellynek elsejében Magyarország viszonyosságait beszélendem el; másodika pedig a nemzet belső magány életének és viszonyainak lesz szentelve, s mintegy az akkori idő statisticáját foglalandja magába *). Emebben az egyes czikkek bővebb megértésére, helyesebb felfogására szük-

*) Igen jól tudom, hogy ezen részét a történettudománynak a tudósok régiségtannak (antiquitates, Alterthumskunde) nevezik, *Rottecks Allg. Gesch. 9-dik kiadás I. d. 43. l.*; de ez az eszmét nem fejezi ki.

ségesnek látám imitt-amott nem csak honunk előbbi történeteire visszamenni, hanem, a mennyiben a munka köre engedé, a többi európai különösen pedig a szomszéd nemzetek állapotjára is egy futó tekintetet vetni, melly olvasóimnak egyszersmind alkalmat nyujtand a hon s a többi országok állapota, művelődési kifejlése közt párvonalt húzni. Ez, reményilem, a munkának nem válik kárára, sőt annak érdekét még növelendi, közönségesebbé teendi. Valamint dolgozatom e felosztása szándékom és nézeteim egyenes eredménye, ugy más felől, — miután a második részben a csoportosan öszvetődülő tárgyakat, az egésznek könnyebb felfoghatása tekintetéből, bizonyos, és a mennyire a tárgyak különbözősége megengedé, határozott rendszerbe hozni ügyekeztem, — némelly ismétlések elkerülése szinte lehetetlen lett; de illy esetekben az ismételve előforduló tárgyaknak a nézetek változatlansága által, mellyben felfogattak, új ingert adni törekedtem.

Ezek után végezetül legyen szabad még előadásomra nézve is némellyekről az olvasó község előtt számot adnom.

Itt az előadás csak mellékes dolog lévén, annak tárgyat feláldozni nem állia hatalmamban. A gondolatok szépségei, a kifejezések ékességei s a fordulatok bájai kénytelenek a történetírásban az igazságnak engedni. És így magát a tárgyat és a változhatatlan igazságot vévén szemügyül, az előadásra csak annyiban fordítám figyelmemet, hogy tiszta, könnyen folyó, értelmes, egyszerű, s ez által ékes

legyen, minden a dologhoz nem tartozó és azt könnyen homályba borítható piperét gondosan kerülve. Nem volt szándékom a magyar irodalmat egy csupán mulattató kellemetes olvasású könyvvel gazdagítani, hanem egy olyannal, melly szárazsága, mindennapias nyelve által ne untasson, ne bosszantson ugyan, de tanulságos is legyen; az eseményeket úgy adja elő, mint valósággal történtek; az olvasót cifraságai által tévedésbe ne hozza, hanem inkább a festendő időszak valóságos ismeretébe vezesse.

Előadásom folyóságának előmozdítására s a történeti vitatásokban kevésbé gyönyörködő olvasó megkimélésére úgy intéztem el munkám szerkezetét, hogy igen kevés kivétellel a történetirók közt kétes és a kútfőkből különbözőleg előadott események a szövegben álljanak, mint azokat a különböző adatok és okoskodások meghányása után megalapítandóknak vélem, és mind ezekre mind a kétségeseknek kijelentettekre nézve a kútfők összevahasnitása s a különböző véleményü történetirók indító okainak méltánylása a jegyzetekben találjon helyet. Kiezekben nem gyönyörködik, könnyen segíthet magán átugrásokkal; míg az, ki a történet titkaiba mélyebben kíván hatni s állításaim alapjait vizsgálni szereti, a jegyzetekben e részben felvilágosítást nyerhet: maga az előadás pedig folytonosan történeti maradván, okoskodóvá, tanítóvá válni nem kénytelenítettik.

Ezeknek előre bocsátása után, tudtván a magyar olvasó községgel azon szempontot, mellyből

dolgozatomat tekintetni ohajtom, ime átadom hazámnak hosszas tudományos munkásságom szüleményét, reménylven, hogy azt kegyesen fogadandja. Nem rettegek annak legszorosabb megvizsgálásától. A tudományok szeretetéből, a jó előmozdításának őszinte kívánságából eredett észrevételeket, sőt megrovásokat is, örömet fogadom, méltánylással veszem, a helyeseknek ismertek iránt köszönetemet kinyilatkoztatni, a helyteleneknek tartottak iránt ellenészrevételeimet egész szerénységgel előadni, s a dolog elítélését a mind két részről kellőleg felvilágosított közönségre bízni mindig kész leszek; a mellékes célokból eredhető megtámadásokat, a mennyiben igénytelen dolgozatom sem kerülhetné el ezeket, hallgatással mellőzvéni el. A tudományos munkának magának kell maga mellett szólnia. Nincs kajánság, melly a jót rosszszá, nincs kedvezés, melly a rosztat jóvá teheti.

AZ ELSŐ KÖTET TARTALMA.

I.

Bevezetés.

Lajos király birodalma özszeroskad 3. l. — belső elgyengülés, 3. l. — és külső veszélyek által 5. l. — Elvesz Lengyelország, 5. l. — Moldova, 5. l. — Dalmátország 6. l. — A törökök fő ellenségeink 7. l. — Ezen nemzet eredete 7. l. — terjedése 7. l. — átjövetele Európába 8. l. — és ijesztő előnyomulásai itt 8. l. — Timur akadályoztatja Bajazedet Konstantinápoly elfoglalásában 8. l. — Vetekedés Bajazed fiai közt 9. l. — Ezt a keresztyének használni elmulasztják 9. l. — Egyezési kísérletek a keleti és nyugati keresztyén szentegyházak közt 9. l. — Az ozmánok megrontják a görög császárságot 10. l. — elfoglalják Bolgárországot 10. l. — adó alá vetik Rác- (11. l.), — Bosnyákországot 12. l. — Hercegovina állása 13. l. — A törökök hatalmukat éreztetik Oláhországgal 13. l. — a magyarokat is több ízben megverik 13. l. — Zsigmond becseréli Nándor-Fejérvárat 14. l. — elnyeri a cseh koronát 15. l. — a császárczimet 15. l. — Egyházi meghasonlás 16. l. — Pisai, kostniczi és baseli concilium 16. l. — Vallásháború Csehországban 18. l. — Hus János 18. l. — A helyhesek győzödelmei 19. l. — Baseli compactatak 20. l. — A többi Európa állapotja 21. l. — Albert, Zsigmond kijelent örököse, és Hunyadi János az ország reményei 22. l. — Albert nemzetsége 22. l. — A Cillei grófok 24. l. — Hunyadi János eredete, nemzetsége 26. l. — Ő nem volt sem igen előkelő, sem n emtelen házból 26. l. — nem volt Zsigmond természetes (29. l.) — nem törvényes fia 32. l. — nem a Scaliger nemzetségből 33. l. — nem Hunyadi Hollós János fia 35. l. — Atyját Voyk Buthinak hívták 35. l. — Ez nem volt a római Corvín- (36. l.) — nem a lengyel hasonnevű családból 39. l. — nem az oláh vajdákéből 41. l. — Hunyadi anyja nem volt fényes eredetű 42. l. — Azt Morzsina Erzsébetnek hívták 43. l. — Vuk Buthi nem volt oláh 44. l. — hanem magyar nemes 46. l. — de nem a Csolnokosi-nemzetségből 46. l. — Már régebben is léte-

zett Hunyadi-család honunkban 47. l. — A kormányzó öcscsét is Hunyadi Jánosnak hívták 47. l. — atyja is élt a Hunyadi névvel 49. l. — Már őseinek volt nemesi birtokuk Hunyadon 50. l. — A Hunyadi-család nem csak Székely 53. l. — hanem Oláh nevet is viselt 56. l. — Hunyadi János születésének helye 57. l. — ideje 58. l. — ifusága 59. l. — családjának rokonsága 62. l.

II.

1437. 1438.

Zsigmond halála 67. l. — Albert Pozsonyba megy 68. l. — és itt magyar királynak választatik 68. l. — Koronázása végett Székes-Fejérvárra siet 69. l. — Vetekedés az esztergomi érsek, és a veszprémi püspök közt a királyné koronázása felett 71. l. — Albert és Erzsébet megkoronáztatnak 72. l. — A király Budára megy 73. l. — A budai magyar és német polgárok czivódásai 74. l. — és ezekből támadt zendülés 75. l. — Erdélyi pórtámadás 77. l. — Ennek elfojtása 79. l. — A törökök fenyegető mozgalmi 80. l. — Albert ezek ellen némelly rendeleteket tévén 80. l. — Bécsbe megy 82. l. — Itt tudósíttatik római királyiá lett választatásáról 83. l. — Ő azt elfogadni vonakodik 84. l. — míg a magyarok abban meg nem egyeznek 85. l. — A csehek készek Albertet királynak elismerni 87. l. — De ő az előbe szabott feltételeket nem fogadván el 88. l. — a római catholicusok őt elválasztják ugyan; 89. l. — a kelyhesek azonban Kázmért lengyel királyfit teszik ellenébe 89. l. — Ulászló király öcsce nevében elfogadja a választást 90. l. — és a kelyheseknek segítséget küld 91. l. — Albert sereggel jelen meg Csehországban 91. l. — Iglóban az ország szabadságait megerősíti 92. l. — és minden tetemes akadály nélkül Prágába ér 93. l. — hol megkoronáztatik 93. l. — A kelyhesek egész Prágáig szaguldoznak 94. l. — A király Saffranecz lubói kapitány ellen, ki a Szepességét fenyegető, Rozgonyi Sebestyént küldvén 95. l. — és a segedelmet minden oldalról sürgetvén 96. l. — ellenök kiindul 98. l. — őket visszanyomja 98. — Táborig üldözi 99. l. — A kelyhesek az ajánlott fő ütközetet nem fogadják el 99. l. — Fridrik szász herczeg szép sereggel Alberthez ér 99. l. — A táboriak kiütése visszaveretik 100. l. — Albert brandenburgi határgróf az egész sereg vezérlését átvévén, a helyheseket a várba szorítja 100. l. — Podfebrád a királyi sereg egy részét megveri, de a megszállást felbontani nem tudja 101. l. — A királyiak vívása visszaveretik 101. l. — Tábor megszállása bérekeztetésé váltóztatik 102. l. — Albert a brandenburgi fejedelmet Schlesienbe küldi 102. l. — maga pedig Prágába visszamegy 102. l. — Fridrik szász fejedlem haza-mentében megveri a csehket 102. l. —

Ulászló Schlesienbe üt, mindent feldúl 104. l. — Albert seregei őt innen kiverik, Lengyelországba ütnek 105. l. — Rozgonyi Saffranczet a Szepességben megveri 105. l. — Mind a két fél békét ohajt 106. l. — A törökök Erdélybe ütnek 107. l. — Ezen országot feldulják 107. l. — Szász-Sebest megvívják 108. l. — Szebennél visszaveretnek 109. l. — és szákmányterhelve mennek haza 109. l. — Hunyadi mint szörényi bán 110. l. — A baseli zsinat és a pápa ajánlják Albert és Ulászló közt közbenjárásukat 110. l. — Ennek folytában összejövettel rendoltetik Boroszlóban 111. l. —

III.

1438. 1439.

Albert Boroszlóba megy 112. l. — Itt a békealkudozások megindulnak 113. l. — de lassan folynak 115. l. — A lengyel király követei elhagyják Boroszlót, de Nameslawban megállapodnak 115. l. — Nameslawi fegyverszünet 116. l. — A török fenyegető mozgalmai 116. l. — György rácz despota Szendrő oltalmát idősb fiára bizza 117. l. — Albert Boroszlót elhagyja 118. l. — Morvaországon át Pozsonyba megy 120. l. — Itt köti meg a házassági szerződést idősb lánya Anna és Vilmos szász-meissenai fejedelem közt 120. l. — Cillei Ulrik hitetlensége 121. l. — Borbála özvegy császárné Legyelországba szökik 122. — Lublói alkudozások 122. l. — Itt a fegyverszünet meghosszabbítatik 123. l. — Palóci György érsek és koronaőr halála 124. l. — Erzsébet királyné a koronát átveszi, Visegrádra viteti 125. l. — Albert Budára megy 125. l. — Albert gondoskodik felesége örökődése felől 126. l. — Országgyűlés 126. l. — Ennek végzése 127. l. — Albert a törökök elleni készületei miatt tovább is Budán mulat 128. l. — Több kegyelmeket osztogat 129. l. — Feleségének terjedelmes jószágokat adományoz 131. l. — Murád Szendrőt megszállja 131. l. — Albert hadi készületei lassan haladnak 132. l. — V. Felix pápa választatása 133. l. — Albert az ozmánok ellen Szegednél gyülekező seregéhez megindul 135. l. — Itt mindent rendtelenségben talál 136. l. — Csak lassan nyomulhat előre 136. l. — Az alatt Szendrő a törökök kezébe jut 138. l. — A király a török ellen semmit sem mer kezdeni 140. l. — Murád azonban Bosnya felé fordul 141. l. — A magyar sereg nagyobb része betegségek, és zendülés miatt clozlik 142. l. — A király megmaradt csekély seregével mit sem tehetvén, a szerencsétlen táborozásról lemond 144. l. — Azt a következő évben megújítandó, a körülötte lévő nagyok által segédelmet ajánltat magának 144. l. — és betegen Budára megy 145. l. — Itt a lengyel követeket kedvetlenül utasítja haza 146. l. —

B*

Betegsége növekedik 146. l. — Az orvosok tanácsa ellen Bécsbe indul 147. l. — Visegrádról Palóczy Lászlót és Berzevici Pált küldi a lengyel követek után 147. l. — Nezmélyen kénytelen megállapodni 148. l. — Végrendeletet készít 149. l. — és meghal 151. l. — Több írók hálálát méregnek tulajdonítják 152. l. — Ezen király jelleme 153. l. — gyermekei 156. l. —

IV.

1439. 1440.

Erzsébet a kormány élére áll 157. l. — A koronát átveszi a bazini gróftól 159. l. — Országgyűlést hirdet 159. l. — Szécsi Dénest esztergomi érseknek nevezi 160. l. — Ez által magára haragítja Rozgonyi Simont 160. l. — Dolgai rossz fordulatot vesznek Osztrákhonban 161. l. — Csehországban 162. l. — A magyarokat elidegeníti magától 164. l. — Garai Lászlót koronáznak nevezvén 164. l. — a Cilleieket különös kegyelmekkel tetéztvén 164. l. — Férfi kormányának kívánsága közönséges lesz 165. l. — Ulászló lengyel király ohajtatik meghivatni királyul és az özvegy királyné férjeül 166. — Ebben végre Erzsébet többek unszolására megegyez 167. l. — Követség Ulászlóhoz 171. l. — Ez a követséget jól fogadja 172. l. — A királyné lebetegedése végett Pozsonyba indul, de Komáromnál megállapodik 173. l. — Itt Cillei Ulákkal a korona elsikkasztása elhatároztatik 173. l. — Kottannerné udvari hölgy e végből Visegrádra küldetik 174. l. — Ez a dologban szerencsésen eljár, és a koronát Komáromba hozza 175. l. — A királyné, kit a vajudás elér, még mielőtt Komáromból megindulhatott volna, 175. l. — fiú gyermeket szül 176. l. — Ez a kereszttségben László nevet nyer 177. l. — Az osztrák Fridrik német királynak választatik 178. l. — Erzsébet megváltoztatja akaratját 179. l. — A Lengyelországban lévő magyar követséget minden további lépéstől eltiltja 180. l. — Az alatt Ulászló Krakkóban a magyar koronát elfogadja 180. l. — és a magyar követség az alkudozásokat az elfogadás föltételei felett ez után is folytatja 181. l. — Ulászló elébe új pontokat terjeszt 182. l. — Ezeket ő elfogadja 183. l. — A választásról és menyekzéről kelt oklevelek 183. l. — Mind ezekről tudósíttatnak a magyar rendek 185. l. — Ulászló a választásról értesíti a német királyt 185. l. — Erzsébethez pedig tisztelegő követséget küld 186. l. — Ez a Lengyelországból megtért magyar követeket elfogatja 187. l. — de különben pártja erősítéséről keveset gondoskodik 188. l. — Fia gyámságát Albert osztrák herczegre bizza 190. l.

A lengyel követség utjából megtér 191. — A Krakkóban maradt magyar követek sürgetik Ulászló megindulását 192. l. — Ez végre megindul 192. l. — Az egri püspök őt Késmárkon fogadja 193. l. — a kételkedőt utja folytatására bírja 193. l. — A király mindentűt jól fogadtatik 194. l. — Egerbe ér 194. l. — Erzsébet pártja nem olly serényen működik 194. l. — A csessemő László megkoronáztatását elhatározza 195. l. — Ennek utja Sz. Fejérvárig 196. l. — fényes megkoronáztatása 196. l. — Igen nagy és fényes gyülekezet előtt 198. l. — Cillei Ulrik Fejérvárról nem mer Buda segítségére menni 199. l. — Erzsébet Győrbe vonja magát 200. l. — Itt Albert osztrák herczeggel szövetséget köt 201. l. — fiát Sopronba küldi, maga pedig Pozsonyba megy 202. l. — Rozgonyi Simon Budát elfoglalja 203. l. — Itt Ulászló igen fényesen fogadtatik 204. l. — Hunyadi János neki meghódol 205. l. — példáját sokan követik 206. l. — különösen az idő közben fogságából megszökött Tallóczy Máté 206. l. — Ujlaki Miklós 207. l. — A bosnyák és rác király követségei Ulászlónál 207. l. — Az esztergomi érsek és Garai batorságlevél mellet Budára jönnek 208. l. — Itt kényszerítettnek Ulászlónak hűséget esküdni 209. l. — Ennek választása ujra megerősítetik 210. l. — Győr megszállása Hunyadi Jánosra bízzatik 211. l. — Az őrsereg vitéztől oltalmazza magát 212. l. — Cillei Ulrik innen kiszökik 213. l. — elfogatik 214. l. — Nagy zaj Budán a korona nem taláztatása miatt 215. l. — Garai László elfogatik 216. l. — Uj zaj Budán az Ulászló szándékolt megéttetésének híre miatt 217. l. — A rendek átmennek Fejérvárra 217. l. — Itt Ulászló más koronával avattatik be 217. l. — Koronázási oklevél 219. l. — Ulászló törvénykönyve 221. l. — annak végzései 222. l.

Ulászló párhiveit megajándékozza 224. l. — követséget küld az ozmánokhoz 224. l. — Murád Nándor-Fejérvárat megszállja 225. l. — Tallóczy János védelmi készülétei 226. l. — A szultán nem boldogul 227. l. — Föld alatt ásott utja felvettetik 228. l. — Utolsó sikertelen vivás 229. l. — A megszállás felbontása 229. l. — Erzsébet dolgai Csehországban is rosztá fordulnak 230. l. — Albert bajor fejedelem választatik királynak 232. l. — Erzsébet nem fogadja el Ulászló békeajánlatait 233. l. — Az erdélyieket kívánja megayerni 234. l. — Nagy pénz-

szükében van 234. l. — Házikoronáját és némelly osztrák uradalmait Fridriknek elzálogostja 235. l. — Az így nyert pénzzel sereget gyűjt 238. l. — Giskra Felső-Magyarországon lép fel 239. l. — Garai Tótországbán 240. l. — Erzsébet a Szécsiekkel Esztergomból fenyegeti a fővárost 241. l. — Ulászló ellenkésztületei 242. l. — A szepesi várakat Magyarországnak visszaadja 242. l. — Perényi János Giskrával bajlódik 243. l. — Hunyadi Garai ellen megindul 244. l. — Ót békére felszólítja 245. l. — Mit ez el nem fogadván, őt Szekszárdnál megtámadja 245. l. — tökéletesen megveri 246. l. — Ezen győzödelméért erdélyi vajda lesz 247. l. — Ulászló maga a Szécsieket békére szorítja 248. l. — Rozgonyi Pozsony várát nem képes oltalmazni 249. l. — Cillel Fridrik mint békéltető lép fel 249. l. — Ennek sikertelen ügyekezetei 251. l. — Erzsébet Sopront is elzalogítja 251. l. — A háború újra kiűt 251 l. — Vitovecz János a Cillelek vezére Bánfit megveri Szomobornál 253. l. — Ulászló maga száll a győztes ellenséggel szembe 254. l. — s a Cilleiekkel megbékél 255. l. — Hunyadi Belgrádnál Ishák bégen diadalmasodik 257. l.

VII.

1441. 1442.

Ulászló Erzsébettel újra egyezkedni akar 259. l. — a pápa unszolásainak is engedve 259. l. — Ezt biztossággal reménylően, lengyel seregeit haza bocsátja 261. l. — Országgyűlést hirdet 262. l. — Az alatt Budán párthivei közt kegyelmeket osztogat 262. l. — Az országgyűlésből követség nevezetik a békealkudozásokra 263. l. — Erzsébet feleleteiben büszkébb lesz 263. l. — miután dolgai Csehországban jobbra fordulnak 264. l. — Ulászló megint országgyűlést hirdet 267. l. — Mind a két fél a pápát kívánja megnyerni 267. l. — Erzsébet az ellenségeskedéseket megint elkezdi 267. l. — Giskra Perényit megveri 268. l. — Késmárkot hatalma alá keríti 268. l. — Ulászló maga megy ellene a felsőldre 269. l. — Kassát megszállja 269. l. — de kénytelen a megszállást felbontani 269. l. — Seregét a szorongatott pozsonyi vár segítségére küldi 271. l. — Vezére Tanczin András a vívó sereget megveri 271. l. — a várat minden szükségesekkel ellátja 272. l. — a várost kezdi szorongatni 272. l. — Giskra újabb pusztításai 272. l. — Odrovác őt némileg korlátozza 272. l. — Fridrik és Erzsébet meghasonlanak 272. l. — Ez fiát és leányát amattól visszakéri 274. l. — de tagadó választ kap 275. l. — és segedelem végett a bécsiekhez folyamodik 276. l. — A város előbb kikerülő választ ad 276. l. — később a kért segédelmet megigéri 277. l. — De mielőtt ez megérkeznék, Ulászló

kénytelen Pozsony városa megszállását felbontani 278. l. — A lengyelek Egerben meglepetnek 278. l. — de az eltávozó csehok után credvén, őket megverik 279. l. — Az egri püspök Selmecezt feldúlja 280. l. — Komorovszky és Czajka Eperjesre ütnek, azt kizsákmányolják 280. l. — de Giskra őket megveri 281. l. — Berzeviczet feladásra szorítja 281. l. — Podolin és Lubló ellen nem boldogul 281. l. — de Rozsnyót hatalma alá veszi 281. l. — Fegyverszünet Rozgonyi és Giskra közt 282. l. — A két ellenpápa követsége Ulászlónál 283. — A törökök Mezidbég vezérlete alatt Erdélybe tünek 284. l. — Hunyadi Szent-Imréné megverik 285. l. — Mezidbég Szebent szállja meg 286. l. — Itt őt Hunyadi újra megtámadja 287. l. — és tökéletesen megveri 287. l. — Kemény Simon halála 288. l. — A győzelem eredménye 289. l. — A szultán ezt megbosszulandó Sehabedint küldi új sereggel Erdélybe 291. l. — Ez Oláhországot feldúlja 292. l. — és innen Erdélynek fordul 293. l. — Hunyadi a Vaskapunál utját állja 293. l. — Az itt nyert fényes győzelem 294. l. — Ennek eredményei 296. l. — Hunyadi Oláhországba üt 297. l. — Török követség Ulászlónál 298. l. — Julián bíbornok, Jenő pápa követje, Ulászló és Erzsébet közt mint békéltető lép fel 299. l. — Mind a két fél a békére hajlandó 300. l. — Erzsébet részéről némely békeponthoz eszközöl 301. l. — Ulászló azok elfogadására kész 303. l. — de Hunyadi azok elfogadását ellenzi 303. l. — Julián a felek közt fegyverszünetet eszközöl 304. l. — Őket egy Esztergomban tartandó személyes öszvejevetel elfogadására hívja 305. l. — Ebben új akadályok merülnek fel 305. l. — Ulászló Erzsébetnek e végből bátoráglevelét ad 306. l. — Ujabb akadályok e részben 308. l. — Ezek elhárítása után a meg-történt Győrben 309. l. — Béke a két fél közt 309. l. — Ennek föltételei 310. l. — A két versenytárs megelekedve vál meg 311. l. — Kevéssel ezután Erzsébet meghal 312. l. — A királyné jel-leme 313. l.

VIII.

1442 — 1444.

Erzsébet halálával a belső háború nem szűnik meg 315. l. — Ennek pártosai Fridrik német királyival alkudoznak 316. l. — Ennek nincs kedve öcsese mellett erőlyesen fellépni 316. l. — Annak pártját Pozsonyba hívja meg 317. l. — Az ifjú László ép és jó egészsége felől a magyarokat meg kívánja nyugtatni 317. l. — Ulászló és Fridrik közt Julián bíbornok fegyverszünetet eszközölköd 318. l. — Ulászlót a keresztyének irányában békére, a török ellen háborúra serkenti 319. l. — Az országgyűlés a török háborút, de előbb Fridrik kibékeltetését elhatározza 319. l. — Követség a német királyhoz béke, és török elleni segedelem iránt

320. l. — Ez a segedelem megtagadja 320. l. — a schweitzai dolgok, 320. l. — a csehországi zavarok miatt 321. l. — és féltékenységből 321. l. — Julián ügykezetei a fegyverszünet eszközlésében Fridrik és a magyarok közt sikertelenek 322. l. — Uj országgyűlés 322. l. — A segedelem a török háborúra minden oldalról elmarad 323. l. — Mind a mellett a török háború feltétlenül elhatároztatik 324. l. — Giskra Szepes várát elfoglalja 325. l. — Ulászló és Fridrik közt a békealkudozásokra uj határnap tűzetik ki 325. l. — Némelly magyar és osztrák alattvalók kölcsönös ellenséges beütései 327. l. — A német király öcsésével Alberttel és a Cillei grófokkal megegyez 329. l. — Rozgonyi Simon Giskra ellen megy 330. l. — vele fegyverszünetet köt 330. l. — Országos segedelem a török háborúra 331. l. — Egyéb országgyűlési végzések 332. l. — Hunyadi Mátyás születése 333. l. — Nagy készületek a törökök ellen 334. l. — A király és Hunyadi a törökök ellen megindulnak 335. l. — Hosszú háború 336. l. — Annak történeteinek fekvő homály 337. l. — Első csatázat 339. l. — Hunyadi a sereg egy részével előre küldetik 340. l. — A Morva vize mellett az ellenséget megveri 341. l. — Nissát elégeti 343. l. — Ezen város mellett egy nap három basán diadalmaskodik 343. l. — Sophiát feldulja 344. l. — A király felévonul vissza 344. l. — Utjában a törököket újra megveri 345. l. — és a királyllyal egyesül 346. l. — A magyar sereg a Balkány alatt száll táborba 347. l. — Murád hadi tanácsot tart 347. l. — Itt a Balkány szorosainak oltalma és az útközet elkerülése megy végzésbe 348. l. — A magyarok sem merik a törököket erősített táborukban megtámadni 349. l. — Hunyadi visszavonulást színel, és a törököket táborukból kicsalja 349. l. — Kunaviczai nagy útközet 350. l. — A balkányi szurdok megtámadása 353. l. — de siker nélkül 355. l. — Hunyadi a hadjáratot még folytatni szerette volna 356. l. — de kénytelen a király és többség határozatának engedni 356. l. — A magyar sereg óvatos visszavonulása 357. l. — és diadalmas visszatérte 357. l. — A hadjárat eredményei 359. l. — A bosnyák király meghódolása 360. l. — Skanderbég ősi tartományait visszafoglalja 361. l.

IX.

1444.

Külső hatalmasságok buzdításai uj török háborúra 363. l. — Ezt elhatározza az országos tanács 364. l. — Vetekezés annak vitele módja felett 365. l. — Egy uj nagyszerű, a török birodalom szívéig ható hadjárat rendeltetik 365. l. — Országgyűlés hirdettetik 366. l. — Alkudozások Fridrik római királyllyal 367.

I. — Élénk vetekedés a magyar és osztrák követek közt 368. I. — Ulászló király személyesen veti magát közbe 369. I. — A római király feltételeit elfogadja 370. I. — A fegyverszüneti javaslatot még Fridrik nem erősítette volt meg, midőn az országgyűlés hirdették 371. I. — Erre Giskra is meghivatik 372. I. — mit Julián bsbornok nehezen veszen 372. I. — Frankó bán megfelel a túlbuzgó bsbornok követnek 372. I. — Az országgyűlésen Szent-Miklósi Pongrácz is megjelen 373. I. — és elfogatik 373. I. — Giskra is szinte életét veszi 374. I. — Országgyűlési végzések 374. I. — Azok szerkezetének módja 376. I. — Tanácskozások a török háború felett 378. I. — Annak tüsténti megindítása az országos tanács határozatának értelmében elvégsetetik 379. I. — Az ország előkelői magokat a hadviselet terhei alól kivonják 380. I. — Az idegen hatalmasságok is felszólítatnak segedelemadásra 381. I. — Fridrik római király megerősíti a fegyverszüneti javaslatot 383. I. — Hunyadi az ügyet inkább köteleességérzetből, mint lelkesedésből viszi 384. I. — seregeket gyűjt 384. I. — Szent-Miklósi Pongráczsal nemzetiégi egyezkedést köt 384. I. — a bosnyák fejedelemmel szövetséges 385. I. — Murád a rácz fejedelem közbenjárása mellett kíván egyezkedni 387. I. — Hunyadi egysége György rácz fejedelemmel 388. I. — A török háborúhoz elveszti kedvét mind Ulászló, mind Hunyadi 389. I. — Török követség a béke végett 391. I. — Murád magnesiai magányába vonja magát 391. I. — A szultán követsége Hunyadinál jelenti magát 392. I. — de általa a királyhoz utasítatik 392. I. — Alkudozások a béke felett 393. I. — A török követség ajánlatai 394. I. — Azok hosszabb vitatás után elfogadtatnak 395. I. — Szegedi fegyverszünet 396. I. — Ez hittel is megerősítetik 397. I. —

X.

1444.

Francesco bsbornok tudósítása a törökök állása felől 399. I. — Több oldalról buzdítások a török háború folytatására 400. I. — A kedélyek újbóli felbuzdulása 400. I. — Ezt használva Julián bsbornok sürgeti a fegyverszünet felbontását 400. I. — Ez iránti beszéde 400. I. — Az általa felállított veszélyes elvek 403. I. — A pápai alkövet és két gályakapitány újabb buzdításai 405. I. — Mind ezek új lelkesedést szülnek 405. I. — A fegyverszünet megszegése elhatároztatik 406. I. — Hunyadi sem ellenzi azt 406. I. — Némi befolyással lehetett erre a meghódítandó bolgár királyság ígérete 406. I. — A király a török hadjárat megindítását hit alatt igéri 407. I. — Az ez iránt kelt nyílt-levél 407. I. — A határozatról tudósítatnak Francesco bsbornok és a

keresztyén fejedelmek 409. l. — Fridrik római király Giskrához közeledik 409. l. — György rácز fejedelem kivonja magát a háborúból; 410. l. — a görög császártól és Skanderbegtől ellenben kedvező tudósítások érkeznek 410. l. — A magyar sereg megindul 412. l. — Orsovánál a Dunán átszáll 412. l. — Bodont elfoglalja 413. l. — További útjában Haimosz hegyeit elkerüli 413. l. — Nikopolynál megállapodik 414. l. — A város feldulatik 414. l. — Kevással ezelőtt egyesült a sereggel Hunyadi 5000 csatárral 415. l. — Nyomban követi őt az oláh vajda és Nikopolynál éri el a királyt 415. l. — Drakula a hadjárat folytatása ellen sikertelen szól 416. l. — Hunyadi őt megdorgálja 416. l. — Mire ő személyesen kivonja magát a hadjárat alól 417. l. — de ahoz 4000 lovagot ad fia vezérlete alatt 417. l. — A keresztyén sereg folytatja útját 418. l. — A török dunai hajóssereg elégetése 419. l. — Ulászló nyilt-levele a törökökhöz 420. l. — Sumi és Pezech várainak megvívása 421. l. — Murád a genuai és venlencei hajós kapitányokat megvesztegeti 423. l. — seregeit Ázsiából átszállítja 424. l. — Mind e mellett a háború folytatása elhatároztatik 424. l. — Több várak, mint Meteri, Burnvád, Kaliakré, kevés ellentállás után megadják magokat 424. l. — Mások, mint Várna és Kavarna, egyesség mellett nyitják meg kapuikat 425. l. — A görögök és Skanderbég segedelme elmarad 425. l. — Amazok Murád ájívötelének hírére elrémülve otthonn maradtak, és a magyarokat erről nem is tudósíták 425. l. — Ez Ulászlót tudósítja, hogy a ráczok útját állották, és addig nem jöhet, míg rajtok keresztül nem tör 425. l. — A magyar sereg folytatja útját dél felé 426. l. — Murád egész seregével a magyarok elébe veti magát 426. l. — Ezek Várnáig visszavonulnak 427. l. — Magyar hadi-tanács 428. l. — A megütkezés elhatároztatik 429. l. — Az egri püspök csipös észrevétele Hunyadi irányában 429. l. — A magyar sereg felállítása 430. l. — A magyar sereg három órát várja a törökök megjelenését 433. l. — Az alatt egy hirtelen szélvész öszveszakgatja zászlóit 433. l. — Más előjelei a nap szerencsétlen kimenetelének 434. l. — A török sereg megjelenése nagy tömegekben 434. l. — hadi rendjének kifejtése 435. l. — Az ászlai lovagság nyitja meg az ütközetet 436. l. — A magyar jobb szárny őket visszanyomja 436. l. — Az üldözésben túlragadatott egri püspök a többi seregtől elvágtatik, és kánytelen Galata felé visszavonulni 436. l. — Az így meggyengült jobb szárny némi zavarba jön 437. l. — Hunyadi a királylyal segítségére rohog 437. l. — Itt a győzelem a magyarok kezében marad 438. l. — A bal szárnyon is a váradi püspök állását vigyázatlanul elhagyván, nagy veszteséggel nyomatik vissza 438. l. — De Hunyadi még maga ide-

jében segítségére robogván, a győzdelmet kivívja 439. l. — Azalatt a király nem várván meg Hunyadi visszatértét, ennek kérése ellen megtámadja a janicsárokat 440. l. — Ezen vakmerősége megfosztja a magyarokat a nap dicsőségétől 442. l. — Hunyadi sikertelen ügyekszik az ütközetet helyreállítani 442. l. — sikertelenül unszolja a királyt visszavonulásra 443. l. — A király halála 443. l. — Az ütközet elveszte 444. l. — Murád a magyar tábornok, a váradi és egri püspök, Báthori István és több mások eleste 447. l. — A magyar sereg semmivé tétele 449. l. — A török sereg vesztesége 450. l. — Az ütközet elveszésének okai 453. l.

XI.

1444. 1445.

Hunyadi Drakula fogságába jut 455. l. — de csakhamar kiszabadul 455. l. — A nádor a király halálát eltitkolja 456. l. — Az ország siralmas állapota 458. l. — Fejérvári országos tanács 459. l. — Ország kapitányai választatnak 460. l. — Rendelet az ország belső csendjének fentartása iránt 461. l. — Országgyűlés hirdettetik 463. l. — Hunyadi ügykezetei az alföldön 463. l. — Vitéz Jánost váradi püspöknek ajánlja 463. l. — Pesti országgyűlés 465. l. — Félelem a törököktől 466. l. — Hazai király választása és köztársaság felállítására iránti eszmék 467. l. — Hosszabb tanácskozások után az árván született László némelly feltételek alatt királynak ismertetik 468. l. — Az ország időközi kormánya iránti rendeletek 468. l. — Országos főkapitányok választása 468. l. — A magán várak lerontása némelly kivételekkel elhatározatik 469. l. — Rendelet a köz igazgatás, 470. l. — a köz jövedelmek, 471. l. — és a külső bátorság iránt 471. l. — Országos helyettesek választatnak 472. l. — Ezekre bíztatik a kis királynak Fridrikhtől visszakérése 474. l. — Rendeletek az igazság kiszolgáltatása iránt 474. l. — A helyetteség Fridrikhez követséget nevez 475. l. — Annak levelei a pápához és a külső fejedelmekhez 475. l. — Hunyadi az ország határait fenyegető török ellen megindul 477. l. — Válasz a pápától s a külső fejedelmektől 477. l. — Hunyadi az ozmánokat megveri 478. l. — A belső csend helyreállítását magok a helyettesek zavarják 479. l. — Giskra a veszélyes várak lerontásában késedelmes 479. l. — A felső vidékeknek a végett tartott gyűlése Szinán 480. l. — Kedvetlenség Lengyelországgal 480. l. — Fridrik Kőszeget megvívja 481. l. — Magyar követség Bécsben 482. l. — Ujlaki büszke magaviselete 482. l. — Giskra László királynál 483. l. — Alkudozások kezdete Fridrikkel 484. l. — Giskra Ujlakival összevesz 484. l. — A római ki-

XXVIII

---

rály ügykezelési a magyar követség megnyerésében 485. l. — A követség több tagjai a kis királynál 486. l. — Fridrik felelete az ország kívánságaira 486. l. — A követség ezeket némelyekben módosítja 487. l. — de Fridrik utolsó nyilatkozata mellett makacsul megmarad 488. l. — A magyar követség Bécsset elhagyja 488. l.

XII.

1445. 1446.

Hunyadi Drakulát megfenyíti 490. l. — Francesco bíbornokkal a török háború felől tanácskozik 491. l. — Vitovecz a Cilleiek vezére Tótországot feldulja 493. l. — A pápa Vitézt a nagy váradi püspökségben megerősíti 495. l. — A nádor mesterkedései László király ellen 496. l. — Hunyadit felszólítja a kormányzás elvállalására 497. l. — Hunyadi Ujlakival szövetkezik 498. l. — Fridrikhez közelít 499. l. — Lassan folytatja útját a fejérvári országgyűlésre 500. l. — Út közben a török háborúra a pápát serkenti 500. l. — Hedervári sikerentül ügyekszik a két vajdát meghasonlítani 501. l. — Fejérvári országgyűlés 503. l. — Ez elhatározza a két Cillei megfenyítését 503. l. — Ennek egyéb végzései 504. l. — A szakolczai várában Giskra és Fridrik által szorongatott Szent-Miklósi Pongrácz személyesen folyamodik az országgyűléshez 504. l. — Ez közbe veti magát Fridriknél 504. l. — Hunyadi a Cilleiek birtokát feldulja 505. l. — Őket békére szorítja 506. l. — Ez alkalommal Fridrik tartományaiba is út 506. — Rákosi gyűlés 507. l. — Az árván született László tovább is elismertetik királynak 508. l. — visszakérése Fridriktől elhatározzatik, addig is kormányzó választása rendeltetik 508. l. — Előleges határozatok e részben 508. l. — Hunyadi közakarattal kormányzónak választatik 509. l. — Ezen hivatal körének meghatározása 512. l. — A mellé rendelt országgló-tanács 513. l. — Az eskü, melyet az új kormányzó le-tett 516. l. — A kormányzói hatalom némely megszorításai 517. l. — Fridrik panasza birtokainak ellenséges megtámadása iránt 518. l. — Hunyadi mentegető felelete 519. l. — A kívülről fenyegető vészély tekintetéből rendkívüli adó rendeltetik 519. l. — Fridrikhez követség küldetik a kis László, a szent korona és Sopron vidéke visszaadása iránt 520. l. — A főhivatalok új betöltése 520. l. — Rendelkezés a pénz ügyében 522. — Az országgyűlés eloszlik 522. l.

HUNYADIAK KORA.

ELSŐ KÖTET.

I.

I. Lajos királyunk vitézség-szerzette, böles intézetek-gyarapította, nagy és virágzó birodalma, — melly a Bált-tengertől az Adriaig, Haimburgtól a Duna torkolatáig terüle, Lengyel- és Magyarországot öszvekötvé, és ehhez Dalmát-, Horvát-, Tót-, Bosnyák-, Rác-, Bolgár- és Erdélyországokat, Havasalföldét, Moldovát, Gálicz- és Lodomérországokat, valamint Raguzát is kapcsolva, avilág legnagyobb, legelső birodalmi közé tartozék és méltán fő királyságnak is nevezteték ¹⁾, — nagy alkotójának elhunytával öszveroskadt. Gyenge asszonyi kezek közt, felesége Erzsébet nagyravágyása, leánya Mária gyávasága által nem csak szétbomlott, hanem belsejében is megrázott. Luxemburgi Zsigmond, Mária kijelelt férje, — kit Erzsébet a menyekzótől két esztendeig az uralkodásba minden befolyástól még tovább tuda távolítani, — az ingadékony kormányt átvévén, nem bírta a vészes körülmények súlyát. Hosszú de erőtelen és viharos uralkodását belső viszátkodások és külső veszteségek bélyegzik.

Egyfelől a nagyravágyó Garai és az álnok Cillei-nemzetséghezi ragaszzkodása, másfelől zabolátlan heve s a szépnem iránti gyengesége az elméket honunkban elidegensték a különben is idegen eredetű, idegen szokású fejedelemtől,

---

¹⁾ Archiregnum. *Aeneas Sylrius epist. LXXVIII. 557. l.*

Növekszik a köz elégedetlenség, midőn Hedervári Konth István, a derék nádornak Miklósnak fia, 31 társaival, a bujdosókkal, miként őket a népmonda nevezi, az adott szó ellen első dühének áldozatja lön, és a tiszt esztergami érsek Kanisai János több egyházi fő személyekkel e sorsot csak bajjal kerülheté el. Később vérének lecsillapodtával és magának nemzetünk szokásaihoz simulásával magyar alattvalóinak jó indulatát valamennyire megnyeri; de a nyugoti tartományok ügyei miatt igen gyakori és hűzamos távolléte, a magyar ügyek elhanyagolása és rendelkezései az ország öröködése iránt az ország tudta nélkül ¹⁾ nem kis számú ellenségeinek ekkor is alkalmat nyújt a békételenség alig elaludt szikrájának folytonos élesztésére. A büszke oligarkhák nem feledheték, hogy királynéikat, sőt később magát királyukat is fogva tartották. Habár ez nyilván nem is lobbant fel; eltakarva úntalan pezsgett s őt minden ügyekezetei foganatosításában épen olly hathatósan gátolta, mint győzhetetlen hajlama a pazérlásra ²⁾ és ennek következtében kinstárának folytonos szorult állapotja, melly miatt mindent elzálogosított, tartományait úgy mint drágaságait. Így jutott Brandenburg előbb öcsese Jozsa, később Hohenzollern Fridrik nürnbergi várgróf, a mostani burkus királyi ház öse, Neumarkt a német rend, Lausitz Polarz János, Lubló és Podolin a szepesi városok közül tizenhárommal Ulászló lengyel király, asztali ezüst készületei több ízben Bécs városa kezébe. Sőt végre a kelyhesek ellen folytatott háborúban békételen zsoldosainak kielégítésére Boroszlótól némelly ereklyékre, később másokra s Csehország klenodiumaira vett fel tetemes öszveget.

Illy körülmények közt nem csoda, hogy hazánkat kívül-

¹⁾ 1403. elismertette a rendek által is Albert osztrák herczeg öröködési jogát, *Kovachich Suppl. ad Vest. Comit. I. 295. Fejér X. IV. 134.* de nem csakély örökléssel, mint *Pray Annal. II. 204. Windeck után XVI. fej. Menckennel Script. Germ.* megmutatja.

²⁾ Egy ízben váratlanul 40,000 forintot kapván, éjjel aludni nem tudta, míg azt udvarnokai közt nem osztá ki. *Cuspinianus* (igaz neve szerint *Spießhammer*) *de Caesaribus 106. l.*

ről is csapás csapásra éré, egyik tartomány a másik után vesze el.

Legelső volt Lengyelország, csakhamar Lajos halála után. E király s a lengyel nemzet közt történt egyezés értelmében leányai közül annak kell vala itt örökösödni, kit ő maga vagy felesége jelelend ki; mégis alig húnyt el, már is sokan más királyválasztásról kezdének gondolkozni s nem minden erőltetés nélkül állapodék meg a többség a fennálló egyezésben, olly hozzáadás mellett, hogy a választandó fejedelemnö az országban lakjék férjével együtt. Így Mária és Zsigmond, kik Magyarországot nem hagyhatták el, ki valának rekesztve; de mindemellett kénytelenek a határozatban megnyugodni s a tizenhét éves Hedwiget Lengyelországba küldeni, Mária s maradékai örökösödését csak annak magtalan halála esetére tartván fel. Azonban Jagello, lithván fejedelem, ki minden jogilag Lengyelországhoz tartozó, de most kezében lévő tartományok visszaadásának és egész népével együtti megkereszteltetésének kecsgettető ígéréttel a lengyelek szívét meghódítván, a keresztvízzel kapott Ulászló név alatt az ifjú királyné kezével az országot is elnyerte, annak magtalan halála (jul. 17. 1399) után sem akart erről lemondani. Sőt minden lomha lágy-sága mellett követelt jogát nem csak kivívta, hanem Veres-Oroszországot, melly Lodomér- és Gáliczországotat foglalta magában, fegyverrel Lengyelországhoz csatlá, és végre még Magyarország jogait Moldova iránt is kétségessé tevé.

Bogdántól fogva, kinek atyja Drágos háromszáz marmarosi társaival a kúnok, tatárok és bolgárok által majd minden lakosaiból kipusztított Cumania, a mai Moldovát elfoglalta volt, és kit Lajos király adófizetésre s Magyarország régibb felsőségének elismerésére szorított, több ízben avatkoztak ugyan a lengyelek ezen tartomány dolgaiba, de mindig Magyarország ellenzésével. Így már ennek unokája István lengyel segedelemmel harczol magyar pártfogás alatt lévő testvére Péter ellen, de meggyőzetik; ennek másod utódja II. Péter nem csak meghódol a lengyel királynak, hanem vele s Mirsza oláh vajdával szövetséget is köt (dec.

8. 1389); de fiát III. Istvánt; — ki nyomdokát követé időközben megholt atyjának, — Zsigmond esztendővel később a magyar felsőség elismerésére szorítja. Ez ugyan majd a lengyelek által pártolt öcsesét I. Románt meggyőzvén, hogy országa birtokában ne háboríttassék, Ulászlónak is meghódol; de Zsigmond büntetésül Stibor erdélyi vajdát nevezi ki helyébe. Ezt azonban a tartomány birtokában megtartani már nem volt képes: István, halála után pedig maradéka megmaradtak a vajdaságban mind addig, míg II. Románt, annak unokáját, a megharagított Ulászló el nem kergeti és Sándort, az elsőt vagy szelédet, nem teszi helyébe (1402). Ezt is kénytelen Zsigmond elnézni, sőt végre Moldova iránt a lengyel királylyal olly egyezésre lépni, miszerint a vajda mindkettőjüknek hűséget esküdjék, és ha ezt akármellyik fél iránt megszegné, tartománya köztök egyformán oszolják fel (mart. 15. 1412). Igy oklevelesen el volt ismerve Lengyelország némi némi joga Moldovához Magyarországnak gyengítésével. Növelé e sérelmet négy évvel később Sándor személyes meghódolása Lengyelországban, mit idősb fia s örököse is megtett (jun. 5. 1433). Mostoha öcsese István, ezt török segítséggel elűzvén és saját megerősítését Lengyelországban eszközölvén, Zsigmondnak is meghódolt ugyan; de majd Felső-Moldovát kénytelen a lengyel segítséggel újra megérkezett Istvánnak átengedni. Ez már az öreg Ulászlónak halála után, negyedik feleségével Zsonka vagy Zsófia, András kiewi fejedelem leányával nemzett elsőszülöttje, III. Ulászló alatt történt, ki jun. 24-dikén 1434. megkoronázták, bár ekkor csak tíz éves volt.

Nem kevésbé érezhető veszteség volt Dalmátország nagy részéé. Ezt Lászlótól, Kis Károlynak fiától, — kit Zsigmond fogsága alatt némelly nagyok a magyar trónra akarának emelni, — vásárolta meg a velencei köztársaság. Az eladó kezében lévő várakat ez mindjárt átveszi, a többit erőhatalommal foglalja el. Zsigmond akkori szorongattatásai közt kénytelen ezt eleinte elnézni, annyival inkább, mivel pénzért gyakran Velenczére szorúl. Később

ugyan fegyvert fogott, de ezen gazdag s minden körülményt ügyesen használó köztársaság zsoldjában lévő vezére. Ozorai Filep (Pipo de Ozora) temesi gróf, egy firenzei csizmadia fia, a háborút tűz nélkül folytatván, később megveretvén, a győztösökkel 200,000 aranyért öt esztendőre fegyverszünetet köt (1413), melly tehetetlensége miatt hallgatva állandó béke lett és Dalmátország tetemesb része a magyar koronától az újabb időkig elvált.

Legnagyobb csapások érték mégis a belsejében megráztott birodalmat a törökök által. Ezen óriási léptekkel terjeszkedő nemzet már az előttünkli időszakban olly nagy befolyást nyert hazánk történeteire, hogy azzal közelebbről megismerkednünk szükséges.

Közép-Ázsiának kövér legelőiben gazdag ama részből, melly China, Szibéria s a Kasp-tenger közt fekszik, és Turkestán név alatt ismeretes, kergetett ki még a XIII. század elején Dsengiszván 15,000 nomád háznópet Szuleiman sach vezérlete alatt. Ennek bujdosó fia Erthogral (egyesen férfi) népével Alaeddin, kurezmai szultán, egy szeldsuk fejedelem alatt szolgálatot vön, és azért Tamarids és Ermini havasait Szogád völgyével nyeré lakásúl. Ezen vidéken, melly töle Szultanöni nevet nyert, erősítik meg és terjesztik ki birtokaikat maradékai, itt tevé magát függetlenné Ozmán, Othmán vagy Athmán a szeldsukok nagy birodalmának ősverogyásával (1299). Az ennek romain emelkedett más szultánságok, sőt a görög császárság kárával is öregbíték urodalmokat mind Ozmán, mind ennek fia Orchán vagy Urchán (1326—1360). A hajdan hatalmas római birodalom elfajúlt gyáva keleti maradványa, — a bizodalmatlanság, gyanakodás, titkos és nyilvános eselszövény és kétségtelen hitetlenség által felboszszantott keresztések könnyű martaléka, — a nyugoti hősöknek a lágy nép közt elgyávult maradékain diadalmaskodó Paleologosz Mihály alatt sem nyerhete erőt. Ennek, de kivált fiának és másod unokájának, a két Andronikosz uralkodása belső zavarok-, egyenetlenségek- és veszteségekből áll. Kantakuczenosz János, ki már, mint a 9 éves

Paleologosz János gyámtyja, bñborba burkozott, később gyámfiát elkergette, kénytelen bájos és fiatal leányát a 80 éves Urchán szerelmének áldozva, ettől barátságot, szövetséget vásárlani.

Mindemellett még alatta gyakran átcsaptak az ozmánok Európába zsákmányozva; ő pedig néplázadás következtében a trónt kolostorral cserélvén fel, a gyáva Paleologosz János alatt Szuleimán, Urchánnak idősb fia, ennek tudtával itt megfészkei magát, miután Czimpel (ma Dsenaulik) várát 1356-ban, Kalliopoliszt esztendővel később elfoglalta. Már I. Murád, Urchán második fia és Szuleimán utódja szemügyét kikötőleg Európára fordítja; 1361-ben Adrinápolyt megvívja, négy évvel később lakását ide áteszi s hódításait kelet felé sebes lépésekkel folytatja, míg a Rigómezőn a rácz fejedelmet meggyőzván, itt Kobolovicz, rácz katona által sírját találja (1380).

Bajazid Ildirim, azaz mennykő, a büszke Murád még gőgösebb fia s örökösc, a görög császári család házi czivódásaiba elegyedve, Paleologosz Jánost saját fia Andronikosz szemeinek kiszúrására szorítja, majd őt elhajtja s vak fiát teszi helyébe, végre ezt kényszeríti hogy Konstantinápolyon kívül minden birtokát atyjának és öcscsének Manuelnek engedje át. A gyenge Jánosnak magának kell őt Philadelphia (Alazr), a görögök utolsó ázsiai várának megvívásában segíteni, miután a hazájához, nemzetéhez, vallásához hű várnagy azt még saját parancsára is átadni késett. Sőt Konstantinápoly új erősségeit is lerontani. Manuelt, ki atyja halála után az uralkodást átveszi, 30,000 arany adófizetésre, egy török kádi elfogadására, egy új mecset építésére és végre még arra is szorítja, hogy Jánosnak, az időközben meghalt Andronikosz fiának, adja át a fővárost, maga pedig Moreával elégedjék meg; sőt Bonicoult francia marsall segítségével, kit fejedelme 600 lovag és 1600 gyalog keresztyénnel küldött, még magát a már körülfogott Konstantinápolyt is megvívja, ha egy még nála is szerencsésb zsarnok győzedelmeinek határt nem szab.

Timur, közönségesen Timurlank, azaz sánta Timur és

innen megrontva Tamerlan, másként Timur Gorgan, azaz Timur a farkas, tizenhét folytonos szerencsével viselt háborúban szinte egész Közép-Ázsiát és Indiát hatalma alá hajtá s így Bajazid szomszédságába juta. A két hódító békével nem soká fért meg egymás mellett. A szultán Erfendsán vidéke elfoglalása által versenytársát megsértvén és annak elégtételt sürgető követjével illetlenül bánván, ez ellene támad (1400); Szivát és Szebasztot megszállja, megvívja, Bajazid fiát Erthogralt elfogja, megöleti, s míg a felboszszantott szultán Konstantinápoly alól elébe roboghat, Damaszkust és Bagdádöt is meghódítja. Angoránál, a hajdani Anciránál, csap össze a két idomtalan együtt egy milliót felülhaladó sereg. A szerencse Timurnak kedvez, Bajazid az ütközettel együtt szabadságát is elveszti (jun. 30. 1402) és csúfos fogságában öt csakhamar a bú és szégyen életétől is megfosztja.

Nem sokára követte őt a győzedelmes Timur, és vele birodalma is semmivé lett. Azonban másfelől Bajazid fiai sokáig nem tudtak megegyezni atyjok öröksége felett, míg végre Mahomed Kürisdi Cselebi, azaz ifjú bajnok, ki az angorai ütközetben csak 11 esztendős volt, Bajazid basa vezérétől és Szofi Bajazid nevelőjétől tanácssal, tettel segítette, kivált miután Mezir híres harambasát, kivel alább közelebbről megismerkedünk, meggyőzte és szolgálatába vette, a moslimokat zászlói alá nem gyűjti, idősb testvérei meggyőzése után.

Igy az ifjú izmos nemzet, sebei csakhamar behogedvén, megint fenyegető erőben állott az agg elgyengült görög birodalom ellenében, a felekezetestől megvakított nyugoti keresztyénség a kedvező időpontot, melyet Bajazid halála és fiai vetekedése nyújt, használni elmulasztván, mivel keleti hitsorsosait mindaddig tettelegesen segedelemre érdemetlennek tartá, míg a római szentegyház kebelébe vissza nem térnek, s azzal nem egyesülnek. A görög császárok ugyanis, mint dolgaik jobban vagy rosszabbul állottak, a két szentegyház egyesítését, az apostoli székeknek akkori igen kedvencz ohajtását, sürgették vagy hátráltatták. Leg-

első volt az ifjú Andronikosz, ki e végből már 1339-ben követséget küldö XII. Benedek pápához; sokat alkudozék Kantakuczenosz VI. Kelemennel, I. János pedig az egyességet már valósággal meg is kötö V. Inczével 1366-ban, söt V. Orbánnál személyesen is megjelent Rómában. Manuel végre, midön Bajazid vívni kezdé Konstantinápolyt 1400-ban, megjárta Nyugoti-Europát segedelem végett és minden áldozatra kész lett volna; de miután őt Timur félelmétől felmentette, őszinte akarat nélkül folytatta megkezdett alkudozásait, kivált az igazságos, csendes és mívelt lelkü Szuleiman az egész ozmán birodalom egyesítése után békés szándékát a keresztyén fejedelmek iránt nyilván kijelentvén, különösen pedig őt magát atyjának fogadván és általa magát örömetst fiának nevezetvén.

A 18 éves Murad, ki atyja halála után az uralkodást átvevé, atyja rendszerét épen nem követte. Az első alkalmat használva az öreg Manuellel összevesz, söt Konstantinápolyt is körülszállja és már egy közönséges vívást is rendel, midön öcsésének Musztafának támadása ebben akadályoztatja s Ázsiába szóltja. Győzedelmes megtértével Jánossal, az azalatt meghalt Manuel fiával, ki őt testvéreivel az elgyengült összeszorított császárságban megosztozék, s csak Konstantinápoly vidékét tartá meg osztályrészében, megbékél; de ez, Derkoszt és Szelembriát, a főváros két előerősségeit kivévn, kénytelen minden várakat a tenger és Strimon mellett átengedni, az atyja által is fizetett 30,000 arany esztendei adót újra megigérni (febr. 24. 1424) és végre megszenvedni, hogy az időközben velencei ortalom alá jutott Thesszalonikát megvívja (1430), a Dardanellák ázsiai vára, még az ezt követő béke értelmében is a velenceiek birtokában maradván. Ezen II. Jánosnak 22 éves uralkodása csak gyávaságát tanusítja; egyetlen kikürtölt diadala volt egy zsidó megtérítése.

Az ozmánok óriási hatalma nem csak a keleti császársággal, hanem Magyarország mellék tartományaival is érezteté súlyát. Első volt ezek közt Bolgárország. Már Szizman fejedelem, kevésel a magyar főhatalom újabb

elismerése után, 1361-ben elveszté tartományainak egy részét ezen hatalmas ellenség ellen, 1364-ben kénytelen vele szövetséget kötni. neki segédelmet ígérni, 1389-ben ellene felkelvén, Murád fogságába jut, három évvel később pedig Bajazid az egész tartományt meghódítja ¹⁾).

Ráczországra Duscian István (1333—1355) a magyar védség lerázása, több szomszéd tartományok meghódítása és végre a császári cím felvétele által csak mulékony fényt derít. Már fiának II. vagy mások szerint V. Uroznak szerencsétlen uralkodása alatt (1355—1368) a törökök több hódításai által gyengült a szép birodalom: ennek halálával s a Năman-ház magvaszakadtával több helytartók közt oszlék fel az. míg végre ezen elszakadozott tartományocskák romain két új fejedelemség alakult. Az egyik Brankovics Bulko Eleazar vagy Lázár alatt, ki despot, gozpodár vagy knéz cím alatt Rácz- vagy Szerbországnak mai kiterjedését adá; Twarkó alatt a másik, ki magát Bosnyákország fejedelmének nevezte. Amabban már Lázár, ki magát szerb császárnak koronáztatta, de ezen címmel nem élt, több várait elveszté Murád ellen, és kénytelen adóval megváltani vég romlását. Később ugyan a bolgár és bosnyák fejedelmekkel egyesülve őt megtámadja; de a később annyi magyar vérrrel áztatott Rigómezőn az ütközettel együtt életét is veszti (jan. 15. 1389). Fia István, Szendrőt, Galamboczt az ország egy részével visszanyerte ugyan, de megint csak adófizetés mellett. Brankovics vagy mint mások nevezik Vukovics, Bulcus vagy Bulkovits György, István testvére fia és utódja, kit ez Zsigmond király engedelmével 1426. jelelt ki örökösének, és ki 1427. 60 éves korában vette át az uralkodást. a novogrodi, novoberdoi vagy novovisari gazdag ezüst és arany bányák felfedezésével nagy kincseket, elragadó ékesszólása, nemes magaviselete, ravasszággal vegyített bölcsesége, kellemes módja s deli

¹⁾ Szizman fia, Frusinus Magyarországra szaladt Zsigmondhoz és tőle némelly jószágokat is kapott Temes vármegyében. *Thurocai IV. k. 8. fejt. Schwandtnernél 221. l. Pray de Bosnia, Servia etc. 55. l.*

termete által sok barátokat szerze magának, kényes helyzetében, — midőn hatalmas szomszédai, a magyar király és a török szultán, kétfelől egyaránt kívánták tőle a hódoló engedelmességet, sőt maga a görög császár is hatalmának minden elaléltsága mellett sem mondott le egészen ebbeli követelésiről, — szerencsésen elkerülé a felette összetornyosult zivatárokat; de mindemellett végre is csak országa egy részének átengedése (1429) és leányának a kecses Marának ¹⁾, mihelyt felserdül, a szultán ágyasai közé igéréseivel (1435) engesztelheté meg a felindult nagyurat. és mentheté meg tartományai más részét.

A Duscian birodalmának romain felemelkedett második hatalmasságot, a bosnyák fejedelemséget, még szinte több viszontagság érte. Twarkó halála után, ki az igazságos király czímet vívta ki magának alattvalói közt, mindjárt egy szerencsevadász Dubicia István ragadományra lett (1395). Ennek elhunytával Twarkó Skurus, Twarkó természetes fia s a Kotroman-nemzetség utolsó ivadéka, s Kuristits Osztója versenyeztek felette s végre is magok közt megosztották azt. Csakhamar ezután amaz a törököket adófizetés által megnyervén, segítségökkel versenytársát elkergeti s az egész országot hatalma alá hajtja; de majd Zsigmond által megveretik és fogva Budára vitetik. Így Osztója, ki az ozmánoknak a 2000 arany adót hasonlólag megígérte, birodalmát visszanyeré (1408) és Zsigmondnak is meghódola (1414). A törököket azonban az adó megtagadása, alattvalóit bujasága és vesztegetése által magára haragítván, azok ellen tartományai egy részét elveszti, ezek pedig egy bizonyos Ostoich Istvánt kiáltanak ki fejedelmöknek, úgy hogy időközben Twarkó is kiszabadulván fogságából, háromfelé szakadt a kis tartomány; míg végre mind Ostoich (1422) mind Osztója (1435) meghalván, Twarkó az egész hatalma alá hajtja, a török segítséggel megjelent Radivojt, Osztójának fiát megveri s a szultán haragját adófizetéssel csillapítja

¹⁾ Cantacuzenának nevezi *Marini Barletti Hist. Scanderbegii III. könyv, 61. l.*

le. Gyermekei nem lévén Cillei Hermannt fogadta fiának (Boborác. sept. 2. 1427), kinek halála után az örökösödési jog fiára, Fridrikre szállott volna ¹⁾, mellyet azonban Tamaskó István, Osztójának természetes fia, kétségbe hozandó volt, mint annak idejében meglátjuk.

Bosnya felső részében egy külön fejedelemség létezett a bosnya fejedelem védsége alatt, melly sz. seböki hercegségnek vagy Herczegovinának nevezteték, és most István által kormányoztaték a Hrana vagy Hrarach nemzetségből, ki születése helyéről vagy azon tartományról, mellyet igazgata, Cosaciának is neveztetett.

Oláhországban, hol a vajdák sűrűn változtak, Mirksze vagy Markus, Lázár rácz fejedelem rokona alatt találjuk az ozmánok első befolyását. A rigómezei ütközet után ez kénytelen volt elébb Bajazidnek adót fizetni, később testvérének fiát, a szultán által pártolt II. Dánt segéduralkodónak fogadni, sőt végre ennek az egész vajdaságot átengedni. 1422-ben ugyan megint visszanyeri azt, de csak kevés időre; Dán török segedelemmel őt másodsor is megfosztja annak birtokától. — Nem soká ez is magára haragítja a nagyurat, ki I. Drakulát vagy Radult, Mirzának természetes fiát, vevé partfogása alá. Ez annak segedelmével Dánt megveri, elfogja, lenyakaztatja. Zsigmond ugyan helyébe 1430. Vládót, és miután ez őt maga ellen felingerelte volna, III. Dánt nevezi ki vajdának; de ennek halálával (1434) Drakula ozmán segítséggel újra elfoglalja a tartományt, és a másfelé elfoglalt Zsigmond kénytelen ezt elnézni.

Magok a magyarok ezen veszélyes ellenséggel, melly a mellék tartományokat annyira feldúlta, legelőször 1363-ban mérköztek meg Mirizza vizénél Rácországban, még I. Lajos idejében. — Később 1391-ben Konstantinápoly első megszállása alatt, mfg az egyik ozmán csapat Oláhországot vetette adó alá, a másik egész Galamboczig nyomúlt, hol magyar őrseregre bukkan. Esztendővel később

¹⁾ *Pray Annal. II. 293. l. és Fejér Cod. Dipl. X. VI. 900. l.*

új csapat jelenik meg e vidéken, a szerencse most Zsigmondnak kedvez és ő azt Kis - Nikopolynál megveri. Annál nagyobb veszély érte őt és az egész kereszténységet sept. 28-dikán 1396. Nagy-Nikopolynál. Azon szép sereg, mely 100,000 gyakorlott vitézből állott és még az ütközet előtt elbáztottan azzal dicsekedett, hogy zsidáival a beszakadással fenyegető eget is képes volna feltartóztatni, a francziák elhitt vakmerősége, az oláhok gyávasága és Laczkovics hitetlensége által semmivélőn; Zsigmond kevesed magával csak bajjal menekedék meg és a győzedelmes Bajazidet egyedül podagrája akadályoztatá diadalmának használatában. Egyes török csapatok azonban már ekkor Posegáig sőt egész Pettauig száguldoztak. Zsigmond ereje meg volt törve, a hatalmas ellenséggel többé fő ütközetben összezsapni nem mer, és szegény hazánkat már ekkor vég veszély éri, ha Bajazidnek Tamerlan más felé dolgot nem ad. Még egyes csapatjainak megverését is Szendrőnél (1412) és Galambocznál kénytelen bosszulatlan hagyni, sőt ezen utolsó végvárat minden nevezetessége mellett egészen is átengedni. 1414-ben először látogatják meg száguldozó ozmán csapatok Horvátországot ¹⁾; 1420-tól fogva pedig többször pusztítottak Erdélyben ²⁾. Itt a tüzes Murád seregeivel segíti Vlád Drakula oláh vajdát különösen a Bárczaság feldulásában (1432), és Zsigmond szerencsésnek tartá magát a hatalmas ellenséggel elégtétel nélkül megbékélhetni.

Ezen tetemes veszteségeket korántsem pótolják ki Zsigmond sok éves uralkodása alatt történt némelly hatalomterjesztései. Ha elismerjük is a szalankameni, tokaji, munkácsi, szathmári, debreczeni és más jószágokért a rácz fejedelemtől visszacsereált Nándorfejevárv nevezetességét ³⁾; ha

¹⁾ *Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Crain. XII. köm 119. l.*

²⁾ *Eder Observ. in Falmer. 64. l.*

³⁾ Hogy ezt némelly magyarországi várakért és jószágokért Zsigmondnak engedte át a rácz despot, nyilván mondják *Thuroczai IV. X. XX. fej. 234. l. Bonfin III. tíz. 3. könyv, 288. l.*, különösen

megengedjük is, hogy ennek erősségei sokáig tartóztatták az ozmánokat Magyarország téreinek elfoglalásában; úgy a római császárság és cseh királyság elnyerése, mellyek közül az elsőhöz előbb némely választók egyes szavazatával (sept. 20. 1440) későbbközértelmével (jul. 11. 1411), másikhöz pedig bátyja Venczel halálával (jun. 30. 1420) jutott: inkább kárára, mint hasznára volt hazánknak; mivel ezek általa a keresztyénségben támadott egyházi meghasonlás és a Csehországban kiütött vallási háború figyelmét Magyarországról elvonták.

pedig az egykorú *Chalkokondylasz V. könyv. 246. l. és Dukas XXX. könyv. 210. l.*, valamint *Isteánsi is VII. könyv. 58. l.* Chalkokondylasz ezen cserét Iázárnak, a több irók mind Györgynek tulajdonítván. Ehhez járól, hogy *Szirmay, Szathmár Vármegyéjében I. dar. 150. l. és innen Fejér X. V. 141. l.* emlékezik egy beigtató levélről a leleszi levéltárban, melly mellett György rácz fejedelem Szathmár - Némethi. Asszonyapataka és Felső - Bánya, következőleg a Bonfin és Thuróczi által említett jószágok némelyikének birtokába vezettetik. *Timon* pedig *Imago Novae Hung. 29. l.* és utána *Pray Annal. II. 290. l.* *Fejér* pedig *X. V. 362. l.* *Lex Thurascshwein* (ugy!) de rebus metallicis Györgynek egy adománylevelét közlik, mellyben az említett cserejószágok közül némely más helységeket veronai Bricci Pálnak ajándékoz. Igaz ugyan, hogy ezen két levél közül az első 1411. a másik 1412-ben kelt, és így nem egyez meg Thuróczival, ki a cserét 1425-re teszi; igaz az is, hogy 1411—1412. a csere nem történhetett, mivel ekkor György még nem volt fejedelem: de annyit mégis mutat és bizonyít, hogy már Zsigmond alatt bírta György a cserejószágokat. Alkalmasint az év olvasásában kell hibának lenni, talán az oklevelek összeverongyollása miatt, mint ezen hibát már *Piachevich* észrevette 346. l. és MCCCCXII helyett MCCCCXXXI- vagy inkább MCCCCXXXVII-nek vagy VIII-nak kell állani, mint *Engel Geschichte von Serbien 379. l.* mondja; bár kevés sorokkal előbb maga is igen helyesen megjegyzette volt, hogy a cserének 1433 előtt kellett történni, mert már ekkor előfordúl Thaloczi Máté mint Comes Kewiensis et Capitaneus Nandor Albenis. — Ezen hiteles adatok ellen igen keveset nyom, hogy *Lasius III. 56.* és utána *Leunclav Pandect. Hist. Turc. 100. fejt. 251. l.* ezen cserét Albert idejére teszi, és ezen véleményben osztoznak vele *Dufresne Illyric. Vetus 68. l.* és *l'Enfant Hist. des Hussit. II. d. 18. l.*

Tökéletes sikerrel harcoltak ugyanis a pápák az egyházi rend függetlensége mellett a világi befolyás ellen, ez ki volt dicsőségesen víva; de a diadalban osztozó papság csakhamar érezni kezdé a megszabadítók önkényét. Ezeknek sérthetetlen személyeit nem ejthették sebbe a világiak ellen olly hathatósan használt lelki fegyverek. A szabad választást, amannak fő palladiumát, a sok felebbvitel, parancsolat, megelőző kinevezés és fentartás megsemmisítették, elmellőzék és sikeretlenné tevék. Rómából jött minden kegyelem, itt pedig mindent a többet ígérő nyert el. Bfornokok és kedvenczek kezébe jutottak a legzsirosabb haszonvételek az egész keresztyén földön. Növelte ezen visszafléseket a meghasonlás Róma s Avignon közt. XI. Gergely halála után (januar 17. 1377) ugyanis a körülte volt francia bfornokok a nápolyi születésű bari érseket ültették sz. Péter székébe VI. Orbán neve alatt; de majd Rómát oda hagyva ezen állítólag erőltetett választást megsemmisítik s a francia születésű Geneve-i Robertet teszik helyébe, ki VII. Kelemennek nevezé magát. Az Rómában ez Avignonban vóvén lakását, illető utódjaikkal együtt, a két pápa közt meghasonlott a keresztyénség. Az egymás büneit kölesönösen és szorgosan felfedező, sőt azokat még koholtakkal is tódító versenytársak egymás elleni törzsönködése, állapotjuk bizonytalansága, az egész keresztyénségben botrányt okozva, kisebbíti tekintetöket, gyengíti a fenyítéket és növeli szükségeiket úgy mint zsarolásaikat.

Az ebből származott bokros panaszok elhárításán, e kedvetlen állapot orvoslásán igyekezett a pisai és kostnizi concilium. Amaz (1409) XIII. Benedek és XII. Gergely letételével s új pápa választásával csak növelte a bajt, a keresztyénség két egyházi fő helyett három közt oszolván fel; ez (1414—1418) XXIII. Jánost letette, elzárta, XII. Gergelyt lemondásra bírta, XIII. Benedeket elmellőzte s V. Mártont (Colonna Ottót) tette egyedüli pápának; de a pápai hatalom korlátainak feszegetése által a hierarchiára nézve egy új, az elébbinél szinte veszélyesebb vetekezésre ada alkalmat. Meglepo hátorsággal és következetes-

séggel követé ennek nyomdokait a baseli concilium (1431 — 1443). — Mindjárt elsőbb üléseiben végzésbe hozza, hogy a szentegyház törvényes képviselőiből alkotott közönséges egyházi gyülekezet felsőbb, szellemi sőt isteni törvényhatósággal felruházva, mindenek, még a pápa felett is áll; ennek nincs hatalmában azt eloszlatni, vagy más helyre áttenni. E miatt IV. Jenő (Condolmieri Gábor, választatott mart. 3-kán 1431) igen kemény bullát szórván ellene, sz. Péter makacs utódját maga elébe idézi s kárhoyzattal, hivatalátóli felfüggesztéssel fenyegeti, ha hatvan nap alatt nem jelen meg előtte, tetteinek okát adandó (jul. 31. 1437). E merész fellépést helyben hagyják az egyházi rend nagyobb része s az első rendű keresztyén fejedelmek, tapsal fogadá a közönség. Zsigmond császár mint a concilium pártfogója, de egyszersmind szolgálja lép fel. Német- és Franciaország melléje állanak. — A szorongatott Jenő, kitezen idő tájban a felzendült római nép a Vaticanból is kikergete, tehetetlenségében kiadott minden ellennyilatkozatai mellett, a körülmények súlya alatt elveszettnek tartatik; mfg ő maga egyedül személyes erejében bízva és belső aggodalmait gondosan titkolva, a kedvező alkalmat megsértve vélt jogainak tetteleges kivívására biztosan várja. Ez nem sokára megjelent, és ő azt épen olly ügyesen, mint erélyesen használá. Szóba jött volt a baseli atyák közt a keletiszentegyháznak annyiszor, de mindig sikeretlenül megkísértett egyesítése a nyugatival. E végett egy új közönséges conciliumra meghivatnak a görög császár és a konstantinápolyi patriarcha, kik ajánlják is készségeket, de ennek közel Olaszországban tartását, maguknak pedig minden költségtóli felmentetésüket sürgetik. Az utolsót a concilium megigéri, de az összejövételnek Avignonban tartásától elállani teljességgel nem akar. E felett tüzes vetekedés támada, és a büszke gyűlés végre is nyersen kinyilatkoztatá hogy, miután meg tudta győzni az ifú eretnekséget a csehek közt, nem fél az elavúlttól Görögországban. Használá e körülményt a ravasz Jenő. Külön alkudozásba ereszkedik a görögökkel, Ferrarát ajánlja a concilium helyéül, mindjárt gályákat is

küld utánok, és a Baseltől ellene újabban szórt rendeletek daczára, — mellyek által elmulasztott megjelenéseért makacsnak nyilatkoztaték (oct. 1), és bullája, melly mellett a conciliumot Ferrarába áttette, megsemmisítették (oct. 12), — már novemberben Olaszország felé evedzik János császár a görög papság színével, midőn ellenfelének átszállítási készülétei Marseilleben jó formán még el sem kezdődtek volt. Igy győzött az egyes személy serénysége a nagy gyülekezet lomhaságán, Jenőnek szelíd engedékenysége a görögök iránt a concilium magahitt makacsságán; nem sokára az ingadékony közvélemény ettől elfordul és annak hódol; s a nagy szellemi változás, mellynek igen biztos alapjait a baseli atyák megvetették volt, szinte egy egész százados haladékot szenvedett az emberiség számíthatatlan kárára.

Nem kevesebb aggodalmat és sokkal több bajt szerze Zsigmondnak a Csehországban támadt és az egész kereszténységre kiható vallásbeli meghasonlás. Már 1404. ismeretesekek lettek itt a híres angol Wickleff munkái prágai Jeromos, az angol Paque Péter, és két, Oxfordból érkezett tanuló által. Később Huss János, — egy szellemi és erkölcsi érdemei miatt egyaránt tekintetben álló pap és köz kedvességű egyházi szónok a Bethlehem kápolnája mellett Prágában, — azokat nem csak cseh nyelvre fordítá hanem tanait magáéivá is tevé. Az érdekeire untalan féltékenyen vigyázó apostoli szék a merészen újító papot törvényszéke elejébe szólítja, majd kirekesztéssel bünteti s prágai díszes állomásának elhagyására szorítja. De az üldözés követőinek, buzgó védőinek számát csak növeli, míg ő maga a méltatlan bánás által el nem rettentve, az egész országot megjárja, a pápa, az egyházi rend és annak elaljasodása, a bűnbocsánat és az azzal történt visszaélések ellen annál hevesben, annál erősbén kél ki, és tanításait hathatós szónoklata által mindenfelé terjeszti. Végre a kostnizi concilium az épen olly tudós mint bátor reformátort maga elébe idézi, az adott bátorságlevél ellenére elfogatja, elítéli s megégetteti (jul. 6. 1415) gyengébb, de épen olly tiszta jellemű bajtársával és barátjával, prágai Jeromossal.

Máglya és pallos a meggyőződés változtatásának, a lelkiismeret szabadsága elnyomásának nem csak legborzasztóbb, hanem legsikeretlenebb, legvisszásb eszköze is. Ezt a tapasztalás most is igazolá. A fellobbant tűz nem csak nem fojtaték el, hanem még inkább élesztették, az új tanítás pártolói csak jobban elvadultak, inkább felingereltettek. A véres eljárást nemzeti bántásnak tekinti az egész cseh nemzet. A tunya, iszákos, kegyetlen, de egyébként a vallással és annak viszonyaival keveset gondoló Venczel alatt Huss tanítványainak száma növekedék, a köz elégedetlenség pedig mind inkább és inkább terjede, míg végre annak halálával (aug. 16. 1419) ücsse, a vallásos Zsigmond vévén át az uralkodást, s a nála megfordult cseheket, mint az új tanítások követőit visszataszító keménységgel fogadván, Prágában egyszerre kitört az és innen az egész országot elfogta; kivált miután az erejében nem igen bizó császár nagy seregével a fővárost megtámadni nem meré. A kelyheseknek dorongokkal, csépekkal, kaszákkal fölfegyverezett rendetlen csoportjai megfutamtatják a legjobban felkészült, leggyakorlottabb seregeket. Troczavoi vak Ziska János, a hitetlenek ostora, mint magát nevezé, a két Prokop, a legtapasztaltabb vezéreken diadalmaskodnak. A 100,000 főből álló első német kereszties sereg Ziska jövetelének hírére elszéled (1421); a második, mellynek csak lovassága 80,000-re ment, a nagyobb vagy kopasz Prokop előtt szinte minden ellentállás nélkül megszalad (1427); a harmadikat, mellyet 90,000 gyalog s 40,000 lovag alkotott Fridrik brandenburgi határgróf vezérlete alatt, a két Prokop maroknyi népével semmivé teszi (1431). A győzelmekben elbizottak majd minden szomszéd tartományokat meglátogattak pusztító seregeikkel, és ezek közt Magyarországot is. Félelem, rettegés előzte meg, pusztaság, halál és inség kísérte őket; gazdag zsákmány jutalmazta vitézségöket, élesztette vágyaikat. A minő dühvel bánának velök üldözőik, épen olly kegyetlenséggel illették ök a melléjük állani nem akarókat. Orebnek, Tábornak nevezék ezen szentirási ábrándozók fő tanyájokat, szent földnek Cseh-

országot, Samariának, Khanaánnak, Philistaeának, Moabnak, Idomaeának, Amaleknek a szomszéd tartományokat. A kelyh szabad használata s a legszorosabb mértékletesség az életben, szigorúság testök iránt volt szabályok; ragadomány, erőszak és hadvihar kivánságok.

Ezen történetek eléggé bizonyították az eddigi lépések fonákságát, ezek Hussnak tanítványit mind inkább és inkább elidegenítették az őket kiirtani kívánó anyaszentegyháztól; a szakadás napról napra nagyobb lett. A baseli concilium erről meggyőződve szelídebb eszközökhöz nyula, alkudozásokba bocsátkozék velök és így némellyeket megnyerve s ez által az eddig együtt tartott ellenség erejét megosztás által gyengítve, ez úttal még czélt ért a keresztyenség megszakadásának gátlásában. A mérséklettebbek ugyanis a csehok között a baza nyomorúságának, inségeinek már előbb is ohajtottak véget vetni, és azért még 1421. juniusban négy pontot dolgoztak ki, mellyek a gyűlés helyéről prágaiaknak neveztettek és ezek voltak: 1-ször. Az úrnak szent igéjét mindenütt lehet hirdetni; 2-szor. Az úr vacsoráját két alakban venni minden keresztyén üdvére tartozik; 3-szor. A papságnak eredeti alkotásánál fogva jószággal bírni szükségtelen; 4-szer. Minden halálos bűn vagy vétek elítélése a világi bíróságot illeti. A nagyobb rész ezekhez ragaszkodott, sőt a baseli concilium egyedül az úr vacsorájának két alakban vételét engedvén meg a compactatákban (1433), a belső csend helyre-állítására kedveért, még ebben is megnyugodt. A kisebb de vitézebb rész ellenben egyedül a bibliát ismeré el szent könyvnek tovább is, minden más egyházi végzést elvete, a kenyér és bor átváltozását képtelennek, a fülgyónást és bűjtöt szükségtelennek, az egyházi uralkodást veszedelmesnek tartá, s így sem a prágai pontokat sem a compactatákat elfogadni nem akará, s a két Prokop vezérlete alatt hite mellett újra fegyvert fog. De Neuhaus Menyhért amannak vezére ezt Lipan mellett egy elhatározó ütközetben megveri (1434), erejét semmivé teszi, kivált miután a két Prokop is a csatamezőn maradt. Így Zsigmondot a compa-

ctaták elfogadása mellett szinte az egész ország fejedelemnek ismeri (1436). A csend mindamellett is tökéletesen nem állott helyre. A császár kétségtelen jeleit adá, hogy a compactatákat, mellyekhez szigorúan ragaszkodék a csehországi népség nagyobb része, megtartani nincs őszinte szándéka : a kelyheseket titkon üldözte és ez által a lapangó tűznek új eledelt nyujta. Hogy a háború fáradalmaihoz szokott kelyheseknek dolgot adjon, többet közölök szolgálatjába vett, s a törökök ellen használt. Így ismerkedett meg hazánkkal Brandeisi Giskra János és Komorovszky Péter, arra idővel inséget hozandók.

A belső egyenetlenség, a katonai szellem csökkenése, és a nagyok hivalkodása által e szerint a magyar polgári test hanyatlani, e mellett veszteségek által gyengülni kezdte, míg keletről a keresztyén hit ellensége részéről veszélyek, viharok összetornyosodva közelítettek feléje. Az egyház és vallás dolgában meghasonlott, de különben is lágyulásnak indúlt, a közügyek iránt eltompúlt keresztyénség öszveségében nem bízhatott. nem az egyes hatalmasságokban. A magyar nemzet erejének megtörésében saját romlásukat sejtethő szomszédok vakságukban nem látták, vagy látni nem akarták a veszedelmet, a távolabbiak nem gondoltak azzal, és mind ezek mind azok belső elgyengülésben sínlődve, minden nagyobb erő kifejtésére alkalmatlanok valának. Mit lehet a feldúlt és még mind zajgásban levő Csehországtól várni, bizonyítja annak csak most ecsetelt képe. A kimeríthetetlen erejű német szövetséges birodalmat gyenge öszvefüggése egyes részeiben, valamint a lealjasodott császári hatalommal és ebből eredett lomhasága még a belső csend fentartására, a mindenfelé divatozó ököljog eltörlésére is elégtelenné tevé. A kies Olaszföldet a független tartományok nagy száma, belső erejöknek egyenetlensége, a némelleyek nagyravágyó nézetei, mások épen olly mozgékony félelme folyvást természetellenes forradalmi állapotban tartották, melly minden külföldi események iránt részvétlenséget szült. Növelte ezt a jelen időpontban a francia René és arragoniai Alfonz közt Nápoly felett támadott ver-

sengés, mellyben a vitéz Sforza Ferencz és a lovagiasan gondolkozó Picinino vitték a fő szerepet, Jenő pápa szembeöltő részrehajlása az első mellett, és az egyházi szakadás. A mindig szerencsétlen lengyelek a gyáva Jagellók legszilárdabbikának kormánya alatt is, csak tehetetlenséget fejtettek ki minden oldalról. A hatalmas franczia és angol nemzet a századot meghaladott véres tusában egymás ellen kifáradva s még mind el nem érhető nyugalom után sovárogra ¹⁾, valamint Spanyolország is több keresztyén fejedelmek közt felosztva, kiknek figyelmét a Granadában még mindig uralkodó maurok és büszke alattvalók nyugtalansága kikötőleg foglalák el, nyugat veszélyét érezni, vagy épen elhárítani nem voltak képesek. A zordon éjszakon végre az emberekben és pénzben egyaránt szegény Dán- és Svédország rövid időre, mind a két országnak inkább kárára mint hasznára, egyesülve, de egymás mozdulatait aggodalmas féltékenységgel kísérve, csak saját érdekeiről gondoskodék; míg a nagy jövendőű muszka colossus a nagyravágyó Vaszily Vaszilievicsnek minden igyekezetei mellett még mindig több felé szakadva, a tatárok vas járma alatt nyögve ²⁾, Europa dolgaiban részt nem vehete, sőt vallása által mintegy elszigetelve, a nyugati keresztyénség előtt még nevérol is alig volt ismeretes.

Igy az alapjaiban megrázott szerencsétlen haza saját erejére vala szorítva, s ennek fölelevenítését s czélszerű használatát csak két személytől, Albert osztrák hercegtől, Zsigmond vejétől, és a már emelkedni kezdő Hunyadi Jánostól várható. Lássuk mindegyiknek állását közelebről.

A habenbergi ház magvaszakadtával Osztrák- és Steyer-

¹⁾ Az utolsó 50 évig tartott háborújának huszonegyedik évében, a winchesteri bsbornok a békealkudozásokra adott utasításban azt állítja, hogy mind két részről már addig a háborúban több ember veszté el életét, mint lakja a két országot. *Rymer foed. X. d. 724. l. Henry, Hist. of Greet Britt. 279. l.*

²⁾ Ettől csak III. János alatt szabadult meg, ki a khán képe átadása mellett ősi szokás szerint adott sürgető tatár követeket, egyet, a történetekről hírt viendőt kivéve, mind megölette, a khán képét összetörvén és lábbal tapodván. *Karamsin, Gesch. r. Russl VI. 112. l.*

ország visszaesett a német birodalomra s a hatalmas Habsburgi Rudolf azzal tulajdon fiát, Albertet ajándékozta meg (jun. 1. 1283), kire ipa Mainhard Görez-Tyroli gróf után örökségül szállott Kärnthen, Krain és Tyrol. Ennek unokája Rudolf halálával a habsburgi család két ágra szakadt testvérei közt. Az idősbnek III. Albertnek egy fia maradt, csakugyan Albert, az ifiabbnak Leopoldnak négy: Vilmos, a szép vagy nagyravágyó, Leopold a vastag vagy büszke, Erneszt a vasból való, és Fridrik üres zsebbel. A két ág ezen egyenetlen szaporodása, az öregebb Leopold nagyravágyása s fiainak nyugtalansága, másfelől az idősb Albert szelíd jószívűsége sok különböző osztályokra ada alkalmat, mindig az utolsónak rövidségével, úgy hogy végre is ennek birtokában csak Osztrákország maradt. Fia IV. Albert a béketűrő vagy világ csodája, 18 éves korában (1395) vette át az uralkodást, de csakhamar meghalt (sept. 14. 1404) és fia, a mi Albertünk, 8 esztendőskorában maradt árván, Vilmosnak, mint a család idősbikének gyámsága alatt, ki- nek halála után kapzsi testvérei a felett özszveveszének. Végre Leopold mint idősb kivívja jogait, de gyámfiának rovására, ennek atyja s nagyatyja által gondosan gyűjtött kincseit az egész család minden tagjai közt egyenlő osztályra bocsátván, úgy hogy Albertnek egész sajátjából csak negyedrészt juttat. Waldsee azonban, a kis fejedelem hű szolgálója, ezt a saját hasznát vadászó hűtelen rokon kezeiből kiszabadította s Bécsbe viszi, hol Zsigmond császár öt tizennégy éves korában teljes idejűnek nyilatkoztatja, mire magát későbbi viselete által tökéletesen érdemesnek is mutatá; egyedül korát haladó mérséklett magaviselete s bölcs intézetei csendesíték le a rokonok közötti hosszas civódásokban rabló barlanggá vált Osztrákhont. Még 1411. oct. 7-kén megesezt Albertnek kézfogása Zsigmond egyetlen leányával Erzsébettel ¹⁾ és 1422. apr. 26-kán a menyekző is, bár a lengyel Ulászló ezt mindenkép akadályoztatni kíváná s e végből Albertnek tulajdon leányát aján-

¹⁾ *Kurz, Albrecht der II. I. d. 302. l. és utána Fejér X. V. 171. l.*

lá, így Erzsébetet, az országokban gazdagot, maga számára megnyerendő. E mellett Zsigmond szilárdságáról ismeretes, a kelyhesek ellen folytatott háborúban vitézsége által kitűnt és nagy reményekre jogosító vejét külön leveleiben bizonyossá tévé mind Magyar- mind Csehország birtokáról, ha több gyermeke nem leend, szabad választásról ezen két ország közt Erzsébet részére, ha még egy leánya születnék. Ekkor a habsburgi család idősb ágán Albert maga állá, az ifjabbban pedig, Vilmos és Leopold magtalan haláluk után, megint két alág marada: az Erneszté, ki két fiat hagyott maga után, Fridriket, később császárt, és Albertet, — és az öregebb Fridriké, kinek csak egy fia volt, Zsigmond ¹⁾. Ez Innspruckban, az ifjabb Fridrik Graetzben, testvére Albert majd egy majd más helyen, a mi Albertünk Bécsben lakott. Fridrik és Albert testvérektől mit leheté várni, már gyermekségük mutatá. Atyjok egykor mulatságból több zaesko arany és ezüst pénzt öntetett ki a két gyermek előtt; mind a kettő mohón felzsebelte azt, de a 9 éves Fridrik nyugtalansággal őrzé kincsét, míg a 6 éves Albert azt mindjárt az első órában elvesztegeté.

Az osztrák ház birtokai közt találjuk a cillei grófságot, mellynek több nemzedékeken keresztül a bűn minden nemében kitűnő birtokosai hazánk történeteire, különösen az előttünk álló időszakban nagy befolyással voltak, úgy hogy azokra is egy futó tekintetet vetni kötelességünk. Ulrik és Hermann sonnecki bárókat és Cilly vár birtokosait IV. Károly császár 1372-ben Cillei grófoknak nevezé ki ²⁾. Vilmoshoz, Ulrik fiához, adta férjhez Lajos magyar király, Kázmér lengyel király halála után, mint elismert örökösé,

¹⁾ Unigenitus 1448-ki oklevél szerint. *Chmel, Gesch. Forsch. II. 2. 453. l.*

²⁾ *Chron. der Grafen von Cilly, Hahnradl Col. mon. vet. II. d. 676. 748. 754. l. Lünig, Cod. Germ. Dipl. II. d. 511—514. l.* Mind két helyt hibásan áll 1362. *Haberlín Allgem. Deutsche Geschichte. VIII. d. 156. l.* Újra és a hibáktól megtisztítva kiadta *Fröhlich, Geneol. Sonneck 65. l.* és innen *Annal. Styriae. III. 32. l.* Már előbb is éltek grófi czímmel Lajos, a bajor, adományából: *Annal. Styriae III. 27. és 196. l.*

ennek egyetlen leányát, Annát, hogy így helyzete csekélységében az örökösödésnek még reményéről is lemondjon. Azért mégis Jagello Ulászló, Hedvig halála után, Cillei Annának, ezen házasság egyetlen gyümölcsének, elvétele által kivána a lengyel trónon megerősödni. Ebben az idősb Ulrik ága kiholt. Hermannak Erzsébettel István bosnyák fejedelem leányával nemzett és később (1427) Tvartkó István által azon esetre, ha magtalanul találna meghalni, örököséül fogadott ¹⁾ fiától, csakugyan Hermanntól, egy unokája maradt, Fridrik. Ez feleségét, a modrusi gróf leányát, ágyasáért, a szép Dessnitz Veronikáért, megölte. Atyja ezen felindulva fiát elfogatja, ennek feleségét pedig, előbbi ágyasát, ki mint állítá, férjét varázserővel bírta e tette s most élete után törekedett, bár a bírák által ezen vád alól egyenesen fölmentetett, vízbe fulasztja ²⁾. Az így megkülönböztetett Fridriket Zsigmond császár hercegesített grófságra emelte (1436, nov. 30) ³⁾, mi miatt a Cilleiek és az őket még mindig jobbágyaiknak tekintő osztrák fejedelmek közt igen véres háború támadott, melyet ezeknek cseh születésű vezére Vitovetz János többnyire szerencsével folytatata s a mellynek csak az osztrák Fridriknek császárrá lett választása után szakada vége. Cillei Fridrik, kinek egyetlen fia Ulrik, Katalint ⁴⁾, Brankovics György szerb fejedelem leányát vevé feleségül, Steyerországban 48, Magyarországon 24 várat bírt tartozandóságaival együtt, és magát Zagoriai grófnak is nevezte. A Cillei-ház befolyása hazánkra növekedék, Hermann három leányai közül a másodikat, — az első a görcki grófnál volt férjnél, — Borbálát Zsigmond császár (1406), a harmadikat Annát Garai

¹⁾ Fröhlich, *Spec. Geneol. Sonneck. 79. Julius Caesar Geschichte von Steyermark VI. d. 86. l.*

²⁾ Ut est potentum justitia, azt jegyzi meg a még ekkor kis úr Aeneas Sylvius apud Freher. II. d. 58. l.

³⁾ Chron. der Grafen von Cilly. 753. l. Lünig 547—552. l. 56. ss. Müllers Reichs-Tags Theater unter Kaiser Fridrich. V. I. d. 579. l.

⁴⁾ Ezt Aeneas Sylvius Europa. V. fej. 397. l. Cantacuzenának is nevezi.

Miklós nádor vévén feleségül, főként apjuk tekintetéből, ki a császár bajtársa volt Nikopolynál és fő eszköz kiszabadításában, midőn alattvalói által elfogattatott.

Hunyadi János eredetét, nemzetségét, még mindig homály fedi, s ennek tökéletes eloszlatásához oklevelek és hiteles adatok fogyatkozásában nem is igen lehet reményünk. Történeti tényt szilárdul okoskodásokra alapítani helytelenség. Hogy e részbeli véleményünket inkább mint elhatározott állításunkat, mennyire lehet, alapokra építhessük és legalább hihetőségig bebizonyíthassuk: szükséges származása iránt némelly közönséges észrevételeket előre bocsátani.

Az egykorú írók és oklevelek egyhangúlag bizonyítják, hogy Hunyadi János nem vette eredetét valamely előkelő fényes családból ¹⁾. Egyenesen erre mutat az is, hogy anyja első férjének halála után egy ismeretlen nemzetségu Csolnokosi Jariszló nevű emberhez ment férjhez ²⁾, ki már Hunyadi Jánostól nyerte adománylevelét Csolnokos helységre iránt ³⁾, valamint mind azon kiváltságokat is, melyek-

¹⁾ Maga a méhben hagyott László király a görögényi és dévai uradalmakról szóló adománylevelében nyilván mondja róla: „Studit, ut quo plurimi aliena ope et suorum majorum titulis irrumpunt. eo suis sudoribus, virtute, ingenio et vigiliis ascenderet, plurimum gloriae genus existimans praelucere posteris et nascentis nominis decus ac dignitatem eidem auferre.“ *Spiess, Aufklaer.* 268. l. Conf. *Chalkohondylasz Lib. V. 256. l. Aeneas Sylvius is Europa I. könyv. 390. l.* azt mondja róla: „haud altis ortus natalibus.“ Hasonlólag fejezi ki magát ugyanő, *Hist. Boh. LXXII. fej. 143. l. Dlugoss* (deákosan Longinus, megholt 1480. maj. 29. *Kaprinai, Hist. Dipl. II. d. 206. l. és Katona Hist. Crit. VI. d. 1171. l.*) I. d. XII. könyv. 756. l. így szól róla: „homo obscuro loco natus;“ hasonlót állít, még pedig nem minden gúny nélkül ugyanő Mátyásról, II. d. XIII. könyv. 221. l.

²⁾ A Csolnokosiakkali atyafiságát elismeri Hunyadi János 1447. *Fejér, Hunyadi. 111. l. Gebhardi, Gesch. von Ungarn III. d. 34. l.* ezen Jariszlót oláhnak mondja, a mi nem lehetetlen, de bizonyítva semmikép sincs, és annyi bizonyos, hogy a későbbi Csolnokosiak magyaroknak tartották magokat.

³⁾ Az adományleveli 1446-ban kelt: *Arpadia. II. 43. Fejér. Hunyadi 91 és 99 l.* A bejuttató levelet 1446-ról említi *Benkő. Transylvania. I. d. 566. l.*

nek használatában még most is megvagnak a csolnokosi közbirtokosok ¹⁾ és így törzsöke lett a Csolnokosi-nemzetségnek ²⁾. Ebből azonban azt következtetni, hogy Hunyadi egészen alacsony születésű volt volna, még sem lehet. Oklevelekből tudjuk ugyanis, hogy a holló czímerrel már elei éltek ³⁾, Hunyadiot bírták és már apja udvari lovag (miles aulicus, fényes udvari hivatal, mint annak idejében megmutatjuk) volt ⁴⁾. Több egykorú írók nyilván mondják, hogy nemzetsége nem volt egészen ismeretlen ⁵⁾, de különben is mint egészen új ember, még fiatal korában nem nyerte volna el

¹⁾ Ezek szerint jobbágyaik adót nem fizetnek, főben járó pereit ezeknek magok látják el, azokat egyenesen a királyi táblára viszik fel, és a királyi parancsolatoknak csak akkor van kötelező ereje, ha pecsétjét az idősb Csolnokosi is rá nyomta. *Benkő e. h.* Hunyadi kormányzónak egy levelét 1448-ról, mely által Csolnokosi Voykot, alkalmasint Jariszló fiát, annak fiait és rokonait minden hadviseltől, szolgálattól és adózástól felmenti s a mellyben egy hasonló felszabadító levélről tesz említést, közli *Benkő e. h. 567. l. Schwartzner, Introd. in rem diplom. 367. l. és Fejér, Cod. Dipl. VIII. d. 2. kötet. IV. l.*, a két utolsó alkalmasint az elsőből, a nélkül azonban, hogy arról említést tennének.

²⁾ *Gebhardi (e. h. III. d. 34. l.)* szerint nem csak a Csolnokosi magyar, hanem a Sandroschwetzi, Sandruski vagy Sandretski, schlesieni és cseh nemzetségnek is lett törzsöke; azonban állítását semmivel sem bizonyítja, s így, különösen a körülményeket tekintve, inkább csatlakozhatunk azokhoz, kik az utolsót Corvin Jánostól származtatják. *Joh. Mellen und H. G. Burghard, Reihe Ung. Könige. 62. és 69. l.*

³⁾ A méhben hagyott László a beszterczei grófságról szóló oklevelében 1453-ról ezt mondja: „Si quidem ex gracia predecessorum nostrorum divorum Hungarie Regum prefatus Comes Joannes pro armis seu nobilitatis insigniis, progenitoribus suis et domui benefico munere collatis, corvum in campo flavo seu celestino alam paululum elevan-tem suo colore naturali depictum ac formam annuli aurei in ore gestantem habuit.“ *Spiess, Archiv. Nebenarbeiten I. d. 177. l.*

⁴⁾ Egy 1409. kelt oklevél szerint. *Fejér, Cod. Dipl. X. VIII. 492. l.*, mellyről alább bővebben szólunk.

⁵⁾ Jangus Choniates genere natus erat non admodum obscuro. *Chalkokondylasz (Corp. Script. Hist. Byzant.) V. könyv. 256. l.* Csekély, de nemes családból valónak mondja őt a Cillei grófok Évkönyve *Hahnál II. d. 704. l.* Janus non erat valde nobilis

Szilágyi Mihálynak, ki bár nem volt ekkor nádor, mint Kriebel állítja, de nem is volt erdélyi vajda, mint erre Török megjegyzi¹⁾, mégis igen nevezetes birtokú fényes rokonságú családból vette származását²⁾, — hűgát Erzsébetet nőül³⁾.

(tehát mégis nobilis) propinquitatis. *Rel. nunc. apost. Kovachichnál Script. min. II. d. 28. l.* Janos — non era — — di troppo gentile (tehát mégis gentile) parentata, az eredeti szerint *Engelnél Geschichte von Slav. 14. l.*, mely különösen az által is megkülönbözteti magát, hogy a magyar nevek nincsenek benne annyira elferdítve, mint a deák fordításban. Ezen nevezetes munka Mátyás koronázása előtt frattott, mint kitészik abból magából *Kovachichnál 28. l.* de kevéssel azelőtt, mert a korona kiváltásáról *29. l.* szól.

¹⁾ *Három értekezés Hunyadi Székely János születéséről 10. l.* Itt Török azt vátja, hogy Szilágyi Mihály még Zsigmond alatt Iktári Bethlen Buthi Domokos után lett volna erdélyi vajda; de én legalább ennek mi nyomába nem tudtam akadni, sőt tekiótvén azt, hogy ő 1460. fogatott el a törökök által és a következő évben nyakaztatott le Konstantinápolyban, miútt annak idejében meglátjuk; ekkor tehát még szerfelett idős nem lehetett, kénytelen vagyok azt egyenesen kétségbe hozni. De különben is Iktári Bethlen Domokos *Huszthy András* szerint *Voyvodae Trans. in MS. 1452.* volt erdélyi vajda. *Haner köniql. Siebenb. 184. l.* Sőt Bethlen Gergely csakugyan Huszthy említett kézírata szerint 1445. fordul elő mint erdélyi vajda és székely ispán, *Haner e. h.* és így mind a kettő jóval Hunyadi házassága után.

²⁾ Már Zsigmond alatt bírta Horogszeg helységét osztályos rokonaival a Garázdákkal, mint alább bővebben meglátjuk. Hasonl. — *Hodor Doboka Vármegye 84. l.* Zilágyi László bírta a két Posarast és Horogszeget, a Kúnság nevezetesen Hollos és Kunzalas mellett 1428. *Extr. Dipl. Anolz. XXI. cs. 12. sz.* Ezen Szilágyi László bácsi főispán volt, testvérei voltak pedig Gergely, Mihály, Albert, Domokos és Sebeatyén, kik birtokukról Bernolchiaknak is neveztetek; mindnyájoknak atyjok volt Miklós, ennek testvére Gergely, ki Szent-Királyinak is neveztetik, nagyatyjok Lorand 1405. *Extr. Dipl. Anolz. XV. cs. 11. és 16. sz.* Szép birtokuk volt Hevesben Zeweh, Fayzath, Fudo és Echéd helységekben; ezekért cserélték el a Garázdákkal közösen Zsigmondtól Horogszeget 1408. *Ugyanott XVI. 8.* Felesége volt Mihálynak Margit. Mátyás levele 1461. *Fejér, Hunyadi 141. l.* még pedig Báthori István országbíró leánya. Budai káptalan levele 1464. *Kaprinai e. h. II. 481. Fejér e. h. 243. Budai Ferencz Polg. Lex. I. 160. l.*

³⁾ 1432 körül még mint udvari lovag (miles aulae); mert elsőszülöttjök László lenyakaztatásakor 24 éves volt. *Fejér, Hunyadi. 258. l.*

Ezen közönséges és tényül elfogadható észrevételeket szem előtt tartva, vizsgáljuk már most meg egyenként és részletesen a Hunyadi János szülési és azoknak származása iránt divatozó állításokat.

Azon vélemény, hogy ő Zsigmond császár titkos szerelmeskedéseinek egy szép erdélyi leányszóval köszönhető életét, már Bonfin idejében divatozott ¹⁾. Ezt később Heltai, ki igaz történeteken alapuló előadást ígért, mesésen felcizfrázva újítja meg ²⁾. Szerinte a szerelmes kalandokban gyönyörködő Zsigmond egy időben Erdélyben tartózkodván, unalmában megismerkedik egy csinos oláh leánnyal, és ezt enyelgése közt teherbe ejti. Lebetegedése előtt kénytelen őt elhagyni, azonban róla és becsületéről gondoskodandó, őt egy nemes oláhhhoz adja férjhez, egyszersmind pedig egy arany gyűrűvel ajándékozza meg, mellyel mint ismertető jellel küldje hozzá a születendő gyermeket. A kis Hunyadi János világra jöttével a boldog anya mindent fölfedeze férjének, ki szive jóságában mindenben megnyugszik, és a két házastárs ohajtva várja azon pillanatot, mellyben a gyermeket fejedelmi atyjához, a fényes császári lakba küldhesse. Egy visszás történetecske szinte véget vete már már teljesülő szép reményeiknek. A gyermek anyja ölében a fénylő jelgyűrűvel játszadozván, azt egy elrepülő tolvaj holló kezeiből kikapja s vele eltűnik. A jajgató hölgy unszolására férje az orzó madár után ered, azt ellövi s a becses ragadományt visszahozza. János később a csodásan megmentett gyűrűvel fejedelmi nemzójénél megjelenik, általa kegyesen fogadtatik és várakkal, falukkal ajándékoztatik meg. Ezen mesés történetecskét több különben tiszteletre méltó írónk, mint Liszt, Curaeus, Pethő s mások ³⁾ a régiebbek, Pálma, Gebhardi, Benkő, Engel,

¹⁾ *Bonfin, Hist. III. tit. IX. könyv. 371. l.*

²⁾ *Heltai Gáspár, Magyar Kronika CXI. r. I. d. 334. l.*

³⁾ *Liszt, Adnot. ad Bonfin. Kovachichnál Script. min. I. d. 355. l.* azt mondja: potius patre Sigismundo et matre Valacha natus; alább pedig 336. l. haec vera est Mathiae genealogia, non illa a Romanis ficta deducta, neque Mathiae puduit unquam hoc fateri. — *Cu-*

Hormayr stb. ¹⁾ a későbbiek közül elfogadták. Ujabb iróink jelesebb része ezen állítást Hunyadi János életkora miatt gondolja egyenesen elvetendőnek ²⁾, mivel ő, mint Bonfin nyilván mondja, Demeter zágrábi püspöknél, később érsek és bíbornoknál, szolgált, mint apród ³⁾; már pedig ezen Demeter 1376 és 1379 közt volt zágrábi püspök ⁴⁾; felvévén tehát, hogy Hunyadinak ekkor legalább kellett 12 esztendőnek lenni, 1368 körül jött a világra s így Zsigmonddal, ki épen ezen évben született, szinte egy idejű volt ⁵⁾. De

raeus, Annal. Siles. I. d. 140. l. Pető, Magyar Kronika 69. l. A felséges Mátyás királynak, az nagyaágos Hunyadi János fiának, jeles viselt dolgairól, életéről és haláláról való szép historia. Debreczen. 1574. Benkőnél Transylvania I. d. 564. l. Theobald, Hussitenkrieg II. d. 62. Michael Neander in syn. chron. 137. l. Weingartner Jac. Fürstenspiegel I. d. 257. l. Christ. Manlius in Lusania VI. Hoffmannál Script. Lus. I. d. I. köt. 359. l. stb.

¹⁾ *Pálma, Notitia Hung. II. d. 168, és 317. l. — Gebhardi Geschichte von Ung. III. d. 34. l. bár előbb (II. d. 50. l.) azt állította volt, hogy Hunyadi János egy alacsony eredetű oláh volt volna Erdélyben. — Benkő, Transylvania I. d. 559. l. bár előbb (177. l.) más véleményt nyilatkoztatott volt. — Engel, Geschichte v. Ungarn II. d. 188. és 189. l. ugyanő Gesch. der Val. und Mol. I. 158. l. — Hormayr Oesterr. Plutarch II. 82. l. és Wien III. d. 3. köt. 121. l. bár utolsó munkájában valamivel alább (175. l.) állításáról mintegy megfejtkezve azt mondja: „dessen Vater entweder Sigmund oder ein geringer walachischer Bojar war.“ — Decsi, Osmanographia III. d. 164. l. — Schel, Gesch. von Oesterreich VII. 19. l. stb.*

²⁾ Legelőbb *Fasching, Nova Dacia II. d. 73. l.*, utána de őt nem említve *Pray, Annal. III. 186. l. — Kels, Adnot. ad epist. LXII. Math. Corvini. — Besser, Dissert. de Joannis Hunyadi ortu et nativ. Katona, Hist. Critic. VII. d. 1. és köv. l.* és legujabban *Georch Illyés, Disquisitio Crit. Dissert. Baiero-Bessarianae 4. l.*

³⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv 304. l.*

⁴⁾ *Kerchelich, Hist. Episkop. Zagrab. 135. l. has. Pray, Specimen Hierarchiae II. d. 261. és 447. l.*

⁵⁾ Azért Török szerint *Három értekezés V. l.* Mátyás maga erre czélözva egyik levelében azt mondja, hogy atyjára sok olyanokat költöttek: quae etiam ratione temporum impossibilia esse facile conjiciuntur. Ezt ugyan mondja *Mátyás levelei I. részének LXII. száma alatt*; azonban mit értett rajta: meghatározni bajos: de hogy erre nem czélzott, a mondandók kétségen kívül teszik.

mi ezen okoskodásokat nem fogadhatjuk el, mivel a környülállások szerint, ha ezeket gondosan összevetjük, neki Zsigmondnál számos évvel fiatalabbnak kellett lennie. Ha ugyanis a feljebb mondottakhoz képest ő 1368 körül született volna: midőn meghalt (1456), szinte 90, sőt ha áll az, hogy ő előbb Csákiaknál később Ferencz csanádi püspöknél volt szolgálatban ¹⁾ és így ekkor legalább is volt 20 esztendő, következőleg 1360 körül jött volna a világra, szinte száz éves lett volna; — Újlaki Miklósnak pedig, ki, miután Hunyadi alatta kezdett Kapistrai szerint ²⁾ szolgálni, nem lehetett nálanál sokkal ifjabb és a ki 1475 után ³⁾ hihetőleg 1477-ben holt meg, mint annak idejében meglátjuk, legalább 110 esztendőt kellett volna élnie. Ezekhez képest Hunyadinak Demeter zágrábi püspöknél tett szolgálata idejére, mely iránt igen alapos kétségeink vannak, mitsem alapíthatunk, kivált miután a szinte egykorú Thuróczi ⁴⁾ nyilván mondja, hogy ő nem volt idős, mikor megholt. Nem nyom többet Besserek ⁵⁾ azon okoskodása, miszerint Hunyadi 1401. jött a világra; ezen idő körül pedig Zsigmond nem fordult meg Erdélyben, mert nagy hősiességnek alapúl vett születési idejét semmivel sem bizonyítja, Mindamellet Heltai és követői meséjét megczáfolni épen nem nehéz. Már Bonfin nyilván mondja, hogy ezt a németek költötték a Hunyadi-családra, a mindig irigykedő Cillei grófok ⁶⁾ alattomos mesterkedésére ⁷⁾. Heltai ugyan, mint állítja, előadását azoktól hallotta, kiknek szülői a kormányzó alatt szolgáltak ⁸⁾; de hogy itt a szülőket szoros értelem-

¹⁾ *Bonfin e. h. III. tiz. IX. könyv, 371. l.*

²⁾ Kapistrai levele a pápához *Waddingnál XII. d. 373. l.*

³⁾ *Wagner, Collect. Genealog. Hist. 111. l.*

⁴⁾ *Chron. IV. könyv, LVI. feje. 274. l.*

⁵⁾ *Említett értekezésében 14. l.*

⁶⁾ *Aeneas Sylcius, Hist. Boh. Cap. LXVI. 139. l.*

⁷⁾ *Bonfin, III. tized, IX. könyv, 371. l.*

⁸⁾ *Három értekezés. II. Kazinczy 33. l.* Kazinczynak ezen értekező levele gróf Dessewffy Józsefhez kijött már előbb *Tudom. Gyűjt. 1818. I. 39. és kör. l.*

ben nem lehet vennünk, hanem azokon ösöket kell értenünk, bizonyos ¹⁾, és így az előadás hitelességéből is sokat veszt. Kétséget nem szenved továbbá, hogy Hunyadi főként Alberttől ²⁾ nyerte jószágait; már pedig Zsigmond, ha fia volt volna, bizonyosan megajándékozta terjedelmes fekvő jószágokkal, sőt fiu maradéka nem lévén, talán országait is reá szállítja ³⁾; Mátyás ellenben, ki természetes fiát nem csak nem tagadta meg, hanem magánál növeltette s utódjának is kijelelte, alkalmasint Zsigmondot nagyatyjának elfogadni nem átallja, sőt a fényes rokonságot trónja megerősítésére örömmel is használja ez időben, midőn a törvénytelen származás, különösen fejedelmek közt, betstelenfőnek nem tartatott és az örökösödésből nem rekesztett ki ⁴⁾. De valóban ezen esetben a nagy lelkű, lovagias érzésű Hunyadi a legsötétebb háládatlanság bélyegétől nem menthetnök fel, hogy vérségéről megfelejtkezve Erzsébet ellen egy idegen mellett fogott fegyvert.

Decsi előadása, hogy Hunyadiak Zsigmondnak Mária királynéval nemzett törvényes magzatja lett volna, kit dalmátországi fogságában szülvén, Palizsnai János vranai

¹⁾ Hunyadi 1456. holt meg, Heltai pedig 1574., és így 118. évvel később adta ki évrájtát.

²⁾ *Katona e. h. VII. d. 16. l. — Bombardus, Topographia Magni Regni Hungariae 436. l. és Bél, Notit. Hungar. II. d. 307, 322, és 573. l.* azt állítják ugyan, hogy a szklabinai és likavai várakat, azt Turóciban ezt Liptóban, már Hunyadi János bírta volna Zsigmond ajándékából, az elsőre még megjegyezvén, mikép a várban még ma is látható a Hunyadi-czimer illy esztendővel: M.CCCC.VIII. (Bombardus szerint 1455); azonban ezeket, mint tudva van, és mi is annak idejében meglátjuk, Corvin János nyerte atyjától, és itt az évben hibának kell lenni.

³⁾ *Quod si vera haec fabula fuisset, quis ambigat Sigismundum, profusissimae prodigalitatís Imperatorem, nonsolum agro sed regno etiam, cum virili prole careret, hunc esse donaturum. Bonfin, III. tís. IX. k. 375. l.*

⁴⁾ *Mira res est, azt mondja Aencas Sylvius in Historia Frider. III. Kollárnál Analecta Vindobon. II. d. 335. l. ac multis inaudita aeculis; Italiam nostra tempestate maxima ex parte illegitime nat*

perjeltöli féltében. Buthinak, a kruppai vár parancsnokának adott át, ki a kisedet megint a zágrábi püspökhöz vitte, ez pedig, mint olasz születés, Rómába küldötte ¹⁾, mint különben is semmi történeti adattal nem bizonyítva ²⁾, a mesék sorába tartozik, mellyek se figyelemre se czáfolatra nem érdemesek és képtelenségök által magokban elenyésznek.

Nem nyom többet némelly későbbi tudósainknak azon állítása, hogy Hunyadi János a Scaliger-nemzetségből vette volna eredetét ³⁾, mellyet megint azzal hoznak többen összeköttetésbe, hogy atyja, Erzsébetnek, I. Lajos királyunk nejének, tiltott szerelmeskedéséből egy Scaligerrel lett volna természetes fia, ki Demeter zágrábi püspöknél titokban neveltetett, azután pedig Hedviggel Lengyelországba ment és ott nemzette Jánosunkat ⁴⁾. Mert ha megengedjük is, hogy Erzsébet élte könnyű és nem egészen szeplőtelen volt ⁵⁾, hogy hihetőleg Demeter zágrábi püspöknél nem maga Hunyadi, hanem atyja szolgált ⁶⁾; úgy még ezek nem bizonyítják be az említett előadást.

---

gubernant. Longobardiam Franciscus Sforzia armis sibi subegit; Calabriam Ferdinandus Alphonsi filius regit, regnumque Siciliae universum ad se morte paterna devolvendum exspectat; Ferrariam, Mutinam, Rhegium Borsius habet. Romandiola et Marchiae parti Malatesta Sigismundus imperat; quamvis magnanimes et excellentes viri. omnes tamen extra matrimonium nati. Taceo Bónoniam Xancti cuiusdam nutibus parentem, quem pro Bastardo Antonii Bentivolii observant, quamvis alii vulgo natum existiment. Quis non miretur Italiae mores adeo seculo nostro degenerasse, ut apud Urbinates legitime natus Fridericus Comes regnare non possit, nisi se falso patre genitum et illegitimum fateatur.“

¹⁾ *Decsi, Osmanographia III. d. 158. l.*

²⁾ Decsi ugyan *Hellaira és Neanderre in Synopsi Chron. 157. l.* utal: itt azonban ennek nincs semmi nyoma.

³⁾ *Ens, Histor. Hung. 109. l. és Kerchelich, Notit. Praelimin. 270. l. Zeiler, Itiner. 153. l.* ki azt németesen von der Leiter nevezi, és megjegyzi, hogy Likkai Schulichius Pál adta ezen család nemzék-fáját.

⁴⁾ *Kerchelich e. h.*

⁵⁾ *De Monacis Kerchelichnél e. h.*

⁶⁾ Alább erről bővebben.

Egy kézirat a bécsi csász. kir. könyvtárban ¹⁾ ezen származást Veronai Scaliger Fileptől és Ilonától, egy bizonyos rácz fejedelem lányától több nemzedéken át Hunyadi Mátyásig hozza le, őt a bosnyák királyokkal is vérségi öszveköttetésbe tévén. De az e végett előadott származási táblának, melly, mint papirosa mutatja, a XVII. században készült, nincs sem hitelessége sem bizonyosága, sőt egész tartalma későbbi ügyetlen koholmányra mutat ²⁾.

¹⁾ *Chmel azeriat Handschriften der k. kön. Biblioth. II. 83. l. Codex MS. No. 8677. olim Histor. Prof. 341 — 3. l.*

²⁾ Hogy erről az olvasó maga meggyőződhesse, közöljük annak. Birk Ernő csász. kir. könyvtártiszt szivességéből nyert hiteles mását:

Philippus Scaliger Veronensis

Uxor Helena, filia despotaе cuiusdam, ex quibus nati

Vitus, qui terram ab utra- ..... Stephanus Rex Bos-
que parte fluminis Hun rex- filij anonimi septem nensis. Vxor N.....
it, unde posteri principes .....
Hunorum appellati sunt, ...
uel Hunniades. .....
Vxor N..... Corvina, ex .....
Corvinis, uel Valerys Ro- N..... ano- Elizabeth Vxor Maria Vxor
manis orta, quorum sangui- nimus ex quo Ludovici Hun- Ulrici Comi-
nem inde a Veterum tem- natus ..... gariae Regi tis ab Helf-
poribus non defecisse in ..... XXVIII. de fenstein. .
Hungaria praeter alios testa- quo supra di-
tor Antonius Bonfinius li- ximus

Vxor N..... Corvina, ex
Corvinis, uel Valerys Ro-
manis orta, quorum sangui-
nem inde a Veterum tem-
poribus non defecisse in
Hungaria praeter alios testa-
tor Antonius Bonfinius li-
bro 9. decade 3.

N..... ano- Elizabeth Vxor Maria Vxor
Ludovici Hun- Ulrici Comi-
gariae Regi tis ab Helf-
XXVIII. de fenstein. .
quo supra di-
ximus

Stephanus Rex Bosnensis, a
Mahometo Turcico Tyranno
uius excoriatus anno 1464.

Hugo princeps Hunnorum. Vxor
Dorka filia Harzianitis, siue
Harzianitis Principis Comminatis.

Butho Princeps Hunnorum et nobilis Walachicus.
Vxor Elisabetha Paleologa e ueteri Graecorum
Imperatorum sanguine oriunda.

Végre Kaprinainak kéziratából felfedezett azon állítása, hogy hősünk anyja először Hunyadi Hollós János felesége volt, ettől szülte Jánosunkat, halála után pedig férjhez ment Buthi Jaroszlavhoz, kitől való volt alkalmasint a Csolnokosiaknak adott adománylevélben említett Dán ¹⁾, és harmadszor lépett házasságra Csolnokosi Voythtal ²⁾, egyedül Hunyadinak egy ismeretlen missionariustól kapott származási tábláján épül, melyet ezen felül Kaprinai írásából kiszaggattak, és ő emlékezete után megint leirt. Mennyit lehet a történetírásban az illy mendemondákra építeni, az olvasó ítéletére bizzuk.

Ezek szerint Hunyadi Jánost nem vallhatván Zsigmond sem törvénytelen, sem törvényes de titkon született fiának, nem Scaliger-nemzetségbelinek és annál kevesebbé valamely még létezésére nézve is bizonytalan Hunyadi Hollós János ivadékanak, Bonfin állításához kell ragaszkodnunk, ki atyját Budnak nevezi ³⁾. Ez az íróknál Buth vagy Buthus ⁴⁾, Butho ⁵⁾, Buthoe ⁶⁾, Voyk Butus ⁷⁾, Voik Buthi ⁸⁾ vagy Vuk Buti ⁹⁾, oklevelekben Woyk ¹⁰⁾ vagy Wayk ¹¹⁾ nevezet alatt is for-

(Butho)

Ioannes Corvinus, siue Hunniades, Regni Hungariae Prorex.
Uxor Elisabet ha Zilagy, Michaelis soror, ex praestantissima
Gereborum familia.

Ladislans Corvinus, de quo
superius dictum.
obyt sine prole.

Matthias Corvinus Hungariae Rex,
de quo in sequentibus.
obyt sine prole legitima.

¹⁾ Alább erre visszajövünk.

²⁾ Fejér, *Codex Diplom. VIII. d. 2. köt. VI. l.*

³⁾ Bonfin, III. tiz. IX. könyve. 371. l.

⁴⁾ Palma, *Notit. Rerum Hungar. II. 318. l.*

⁵⁾ Ziegler, *Schauplatz der Zeit. I. dar. 1058. l.*

⁶⁾ Pray, *Annal. III. d. 186. l.*

⁷⁾ Katona, *Histor. Critica stirpis mirtae VII. d. 13. l.*

⁸⁾ Heltai, *Magyar Krón. I. d. 338. l.*

⁹⁾ Cornides *Katonánál. e. h. 9. l.*

¹⁰⁾ 1409. Fejér, *Codex Diplom. X. VIII. 492. l.*

¹¹⁾ 1440-ki oklevél, melyet kivonatban ad Fejér, *Cod. Dipl. XI. 495. és Hunyadi 45. l.* nekünk pedig alkalmunk van okleveles gyűjteményünkben egész kiterjedésben közölni, és a mellről még több-

dul elő. Nagyobb kérdés támad ennek nemzetsége felett. Az egykorú írók, valamint a későbbiek is mindenféleképp ügyeztek, az emberi gyengeségben gyökerezett szokás szerint, nevezetes őseiktől származtatni a nagy hős atyját.

Fő alkalmat szolgáltatott erre a holló czímer, mellyel a Hunyadi-család élt. Ezen alapúl szinte egyedül Vuk Butinak a római Corvinoktól származtatása, mellyet Bonfin hogy annál bizonyosabban elhitethessen olvasóival, három különböző helyen ismétel ¹⁾. azt vetvén mint igaz keresztyén utána, hogy ezen Corvin-nemzetség egyenesen Jupitertől vette eredetét ²⁾. Említi ezen véleményt az egykorú Ranzan ³⁾; elfogadták azt az újabb írók közül Mosóczi ⁴⁾, Bombardus ⁵⁾, Hermann ⁶⁾, Spener ⁷⁾ és főként Besser, ki azt egy külön értekezésben ⁸⁾ nem kevesebb tüzzel, mint tudomány-nyal vátatja., Marcus Valerius, — úgy mond ő, miután hosszasan mutogatta volna, hogy Hunyadi János nem volt, nem lehetett Zsigmond fia —, egy holló segítségével a nála sokkal erősebb gall vitézen diadalmaskodván, Corvus nevet nyert ⁹⁾, több ízben lett consul és huszonnégyszer ült a curul székben ¹⁰⁾, száz évet élt és első s utolsó consulsága közt 46 év tölt el ¹¹⁾. Ennek ivadéka volt M. Valerius Maximus Corvus és négy Valerius Poplicola, rész szerint consul, rész szerint tribun, valamint M. Valerius Messala Corvin

szőr is szólандunk. Még több más oklevelekben is fordul elő Hunyadi János atyja Voik nevezete alatt, mint mindjárt meglátjuk; de ezek csak kivonatban lévén ismereteseek, a név írásmódjára nézve fel nem hozhatóak.

¹⁾ Bonfin, III. tiz. IV. könyv. 304. l. IX. könyv. 364. és 375. l.

²⁾ Ugyanő 375. l.

³⁾ Indic. I. 12. l.

⁴⁾ Georch. Disquis. Dissertationis Bajero-Besserianae 25. l.

⁵⁾ Topographia Magni Regni Hung. 56. l.

⁶⁾ In Capistrano triumph. 582. l.

⁷⁾ Opus Heraldicum. Pars Generalis. 53. l.

⁸⁾ Besser, Dissertatio de Joannis Hunyadi ortu et naticitate.

⁹⁾ Licius, VII. könyv. 26. fejt. és Eutropius II. könyv. 3. fejt.

¹⁰⁾ Plinius, VII. könyv. 49. fejt.

¹¹⁾ Cicero, De Senectute. XVII. fejt.

is Augustus idejében ¹⁾, Valeria Messalina, Tiberius Claudius felesége ²⁾, Messala, a thraciai, dalmat, pannon és daciai seregek parancsnoka ³⁾, és Vipstanius Messala, ki a pannoni zendülést lecsendesíté és a Corvin-nevet Daciába is áthozá ⁴⁾.“ Ezen Valerian-nemzetség emléke fenmaradt itt, némelly ezen vidéken talált kőiratokban, fenn Corvin nevű helységben, mint ezt nyilván bizonyítja Bonfin ⁵⁾. Mátyásnak is voltak aranyai, mellyekben az ország czímere mellett előfordúl a holló is, gyűrűt tartva szájában ⁶⁾, melly gyűrűt Cortesius ⁷⁾ Erzsébet álmának tulajdonít, hol fiának jövőendő sorsát előre látta; Schmidt ⁸⁾ ellenben annak, hogy Mátyás kezéből egy holló drága gyűrűjét ellopván, ő ezen madarat röptében nyilával lelötte, s így mindezekből nyilvános, hogy Bonfin helyesen származtatja Hunyadi Jánost a római Corvin-, vagy Valeriana-családból.

Mellözvén, hogy itt Heltai meséjét elváltoztatva találjuk a holló és gyűrű iránt, melly kevéssel később a XV. század utolsó felében megint előfordúl Németországon is, más alakban és bővítve, de szintazon alapvonásokkal ⁹⁾, ha ezen hosszas okoskodásokat semmit sem nyomó tudományos piperéjüktől megfosztjuk: azoknak egész ereje a Cor-

¹⁾ Livius, XVIII. könyv, XXVII. könyv, V. feje. és XXXVIII. k. XXXV. feje.

²⁾ Suetonius in vita Tiberii Claudii XXVI. feje.

³⁾ Tribelius Pollio, in vita divi Claudii XV. XVI. feje.

⁴⁾ Tacitus, Hist. III. könyv, IX. és XI. feje. Ugyanaz, Annal. XI. könyv, VII. feje. III. könyv, XXXIV. feje.

⁵⁾ III. tíz. IX. könyv, 304. l. és IV. könyv, 371. l.

⁶⁾ Jac. a Mellen, Series Regum Hung. e nummis aureis collecta, 93. l.

⁷⁾ De Laudibus Matthiae Regis 662. l. Ebből csinálta alkalmazsint Sina et Europa névtelen írója 37. feje, hogy Szilágyi Erzsébet kezéből lopta ki valósággal a gyűrűt egy ragadozó holló. Cswittinger, Specimen Hung. Lit. 102. l.

⁸⁾ Sculptura Historiarum numeratrix ad Millen. VI. Sect. V. Dec. IX. 294. l. — Cswittinger, Spec. Hist. Lit. 110. l. Schmidt András Gyöngyöri in litteris Werterianis mondja ezt.

⁹⁾ Csinosan előadja ezt Sander, Der Rabe zu Merseburg. 1837. in 8-vo.

vin neven, a holló-czímeren, Bonfinon és azon épül, hogy Hunyadi János nem volt Zsigmond fia. De valamint emeből nemzetségének római eredete nem következik, ugy bizonyos, hogy maga a kormányzó a Corvin-névvel soha sem élt, csak később Bonfin és Ranzán voltak annak terjesztői¹⁾. A holló-czímerral több más nemzetségek is éltek²⁾, a nélkül hogy, azért eszökbe jutott volna magokat a római Corvinoktól származtatni; de különben is e czímert Hunyadi eleji a magyar királyoktól nyerték³⁾. Bonfin végre, bár azt állítaná, miként Mátyás a dolgot szülőtől hallotta, mint előtte több ízben mondá, semmi más erősséget elő nem adván, ebben sok hitelt nem érdemel⁴⁾. Nem új gya-

¹⁾ *Három értekezés. I. Aranka. 37. l. Hasonlítsd Ranzant, Indj XXIII. 183. és XXXIX. 219. l. stb. Turóczinál sehol sem fordul elő. Budai Ferencz II. 243. l. Azonban Mátyás király, atyját már nevezi Corvinnak egy 1480. kelt oklevelében. Fejér, Codex Diplomat. VIII. d. II. köt. 8. l. — Fejér, Genus etc. Joannis Hunyadi 16. l. azt vitatja ugyan, hogy az egykoru Capistranoi is nevezi őt egy levelében Corvinnak, és erre nézve Waddingra utal XII. d. 383. l.; de nem vette észre, hogy itt Wadding egyenesen Bonfin szavait idézi és nem Capistranoi levelét. Ezen tévedése, hogy ne mondjam pontatlansága, és Mátyásnak most említett levele bírta őt alkalmasint említett munkájában 259. l. azon helytelen állításra, hogy Hunyad várának adományozása oltá 1409. János, a kormányzó, hol Hunyadiak, hol Corvinnak nevezetett.*

²⁾ Igy a Bienkovsky, Mladincky, Pawlocki, Pietrovsky, Zamovicky nemzetségek Lengyel-, a Giuwilek és Sakovitzi Lithván-, a Horzovitz Cseh-, a Corbet Angol-, a Freylingi b. Schiffer, Styker, Rübinger, Stertz, Rabenstein, Pappenheim, Rabensbergi Goeler és Greifenfelsi Neuhaus Németországban. Spener, *Theoria Insignium seu Operis Heraldici Pars Generalis* 273. l. *Eiusdem Historia insignium illustrium seu Operis Heraldici Pars Specialis* 501. és 524. l. Balbini, *Boemia docta* II. 79. l. Buccellinus, *Opera III. Germania Stemmatographica* 207. és 381. l. Kriebel, *Három érték. III. 17. l.*

³⁾ Az árván született László a besztercezi grófságról szóló adománylevelében ezt nyilván mondja, mint feljebb láttuk.

⁴⁾ Bonfintól azért mégis minden hitelt megtagadni, mint ezt Georch említett munkájában 36. l. teszi, igen hibás volna. Neve-

nú ¹⁾), hogy a ravasz olasz az egész dolgot csupa hizelgésből koholta ²⁾).

Egyedül a czímeren és a Corvin-neven alapúl Cornides véleménye is, ki Katona Istvánhoz írt levelében Hunyadink atyját egy Korvin nevű régi lengyel családból származtatja, mellynek czímere Okolsky Simon leírása szerint majd mindenekben megegyez a Hunyadiakéval ³⁾); és a mellynek egyik ágát Bosnyába szakadtnak azért gondolja, mivel Dufresne-nél előfordul egy bizonyos Hrana Wk, ki 1317 körül született, Neemana István bosnyák király alatt vitézkedett és sok jószágokat nyert ⁴⁾); Hrana pedig szerb nyelven annyit tesz mint holló (corvus, Corvinus). Hogy pedig Woyk vagy Vuk Buti ezen Hrana Wktól vette eredetét, hihetőnek véli, mert az Wk név megfelel a Wuknak és a Hrana helyett lehetett neki Buthit felvenni, miután az illy névváltoztatás nem ritka dolog ⁵⁾). Simonchitz, bár csak

---

zetes kútfőnk marad ő ezen egész időszakra nézve, mellyből józan critica mellett sok jeles adatot meríthetünk.

¹⁾ Már *Tubero* (tulajdonkép *Cerva* vagy *Cervarius* Lajos, ki a párisi vagy mások szerint sienai egyetemben puposságától nyerte a rómaiaknál sem ismeretlen *Tubero* nevet. *Engel, Geschichte von Ragusa* 7. l.) *Lib. I. §. 7. Schwandtnernél Scriptor. Hung. II. 121. l.* emlíndatja Báthori Istvánnal: *Matthiam Hunyadi, quem Itatorum assentatio Corvinum vocavit. Has. ugyanőt Lib. I. §. 2. 113. l.*

²⁾ *Pray, Annal. I. d. 186. l.* — *A Revolutions de Hongrie* szerzője 87. l., valamint a feljebb említett kézirat a bécsi csász. kir. könyvtárban az adott nemzékfa szerint hasonlólag a Corvin nemzetiségből származtatja Hunyadit, de egyik ős anyja által.

³⁾ *Orbis Polon. I. d. 459. l.*

⁴⁾ *Dufresne XI. fej. II. §. 127. l.* Albert királynak egy 1438. kelt levelében is előfordul egy *Wlk banus Bosnensis. Fejér, Cod. Dipl. XI. 89. l.*

⁵⁾ Cornidesnek ezek ide tartozó szavai: „Proferam pace tua iudicioque tuo acerrimo submittam novam, quae mihi de ortu Joannis Corvini subnata est, opinionem meam, fortasse non omni prorsus destitutam verisimilitudine. Nimirum floret in Polonia illustris et vetusta familia Corvin dicta, cuius scutum gentilitium ita describit Simon Okolski: est corvus niger, stans utrisque pedibus super lignum a frondibus abruptum, rostro aureum annulum gerit in campo rubro.

Cornides szavait látszik idézni, tovább megy és azt állítja, hogy ezen Wk Hrana később a Szent Sebőki fejedelemséget nyerte el, innen maradékiban átment Oláhországba s itt vajdaságra emeltetett ¹⁾). Bővebben kifejtette ezen véleményt Kriebel hazánkfia egy külön értekezésében ²⁾ ugyanazon

Idem. asserit antiquum horum armorum usum esse in Polonia, idque inde putare, quod haec arma familiae Slepowron (Slepowron in lingua polonica tantundem valet ac pullus corvi), quae suam originem habet ex gente Corvin, tesseram fuisse gentilitiam doceant literae Conradis Mazoviae ducis, quibus militi et praefecto Vratislao jus Teutonicum et alias immunitates Warsoviae anno 1224. concessit. En antiquitatem nominis et scuti Corvini! Unde plane mihi persvadeo Voik Buti, patrem Joannis nostri, ex familia hac Polonica originem traxisse ac aliquem ex majoribus eius, relicta Polonia, in vicinas Hungariae provincias concessisse. Fit hoc inde verisimile, quod apud Carolum Dufresne in familiis Dalmaticis et Slavonicis memoretur quidam Wk Hrana, circa annum 1317. natus, qui in Servia regis Stephani Necmanni Comitatum venerit et ob militarem fortitudinem praeclarasque animi dotes in obsequiorum deinceps mercedem multis praediis ample donatus sit. Wk certe respondet nomini Woik, Hrana vero lingua Serviae Corvum vel Corvinum significat. At quaeres, si Woik Buti ex familia Polonica Corvin fuit oriundus, cur non Corvin vel Hrana fuit dictus sed Buti? Okolski. c. septem recenset familias Polonicas, quae licet omnes ex Corvin descendunt, tamen nomen originarium mutarunt. Mihi hic vel unam tantum Jagodinski-anam familiam memorasse sufficiat, ex qua Stanislaus Jagodinski cantiones sacras Latino-Polonicas et Polonico-Latinas in lucem emisit“ stb. Itt előadván ennek Josinski János által készített és a dologra nem tartozó sfriratát, így folytatja okoskodásait: „Poterant igitur et majores patris Johannis Hunyadi, aequae ac alii, nomen suum familiae, ob peculiare aliquas rationes, matrimoniorum fortasse contractorum respectus, in nomen Buti commutare. Qui id negaverit, is contrarium validioribus rationibus probet, vel dicat mihi, cur Dominicus Bethlen de Iktar, Vayvoda Transylvanus circa annum 1462 Buti fuerit dictus.“ *Katonánál e. h. VII. d. 8. l.*

¹⁾ *Simonchics, Numismatica Hung. 102. l.* Hogy az előttünk levő időben a Sz. Sebőki fejedelemségben valósággal a Hrana nemzetiségült a kormány mellett, mi is említettük feljebb 13. lapon.

²⁾ *Három értekezés. III-dik szdm. Kriebel.* Kriebel tanácsos e levele Kazinczyhoz Hunyadi lengyel eredete iránt megvan a *Tudom. Gyűjt.-ben is. 1818. I. 53. l.*

alapokon, csakhogy még megmutatni ügyekszik, hogy ezen Korvin lengyel család Magyarországról szakadt oda. Előadja ezen tekintetből, hogy a lengyel írók szerint Konrád massovi fejedelem 1221. egy Wratislaw nevű vezért hívott meg Pannoniából; ez a lithvánok ellen szerencsésen és vitézül harczolván, ugyan tőle 1224. nyerte a holló czímet és azután vette fel a Korvin nevet. Ezen Krasinski Korvin nemzetség Slepowron azaz Hollófalva nevű helységről, melyet adomány mellett nyert, Slepowroniusnak is nevezteték; később pedig két ágra oszlott ¹⁾, melyek egyike Oláhországba szakadt.

Ha ezen tudós okoskodások szerint bebizonyítottanak elismerjük is, hogy volt Lengyelföldön egy holló czímerrel élő, Korvin nevet viselő család; de arra hogy ennek egy ága előbb Bosnyába innen pedig Oláhországba vagy egyenesen ide szakadt és Voik Buti ebből származott volna, nincs sem adat sem bizonyosság a neven és czímeren kívül, melyre mit lehessen építeni, már felebb megmutattuk.

Még szinte gyengébb alapokon nyugszik Pray állítása, ki Hunyadit az oláh vajdáktól származtatja ²⁾. Oláh Miklósnek, ki Hunyadi János hugának unokája volt, és így nemzetsége rokonságait jól tudhatta, azon előadása ada erre alkalmat, hogy Mátyás király az ő atyját Istvánt, mint az oláh fejedelmek ivadékát, akarta azon tartományban vajdának tenni ³⁾. Valamint azonban az kétséget nem szenved, hogy Mátyás maga Oláhval és mindketten az oláh vajdakkal rokonságban voltak ⁴⁾, ugy ebből Hunyadi száрма-

¹⁾ Az egyik ág megtartotta előbbeni nevét, a másik Jagodinski név alatt fordul elő, ugy mond *Georch e. h.* Cornides levelét tartván szeme előtt.

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 186. l.* ki egyszersmind azt is mondja, hogy Buthoe nem lehetett Hunyadi apja, mert illy név nem fordul elő az oláh vajdák közt. Ezen állítást vitatják König Joh. Lud. in *Arboreto* 45. l. és Ritterhuissius 398. l. *Decsinél Osmanogr. III. d. 163. l.*

³⁾ *Oláh, Hung. XII. fejt. Bélnél. 23. l.*

⁴⁾ Ezt I. Ferdinánd 1548. kelt oklevelében, melly által Oláh Miklós czímerét és szabadságait megerősíti, nyilván mondja. *Wagner. Collect. Hist. Geneal. 89. l.*

zására nézve misem következik, mert az atyafiság később eredt. Marina ugyanis, Hunyadi János nővére, Manzillához, Dán oláh vajda fiához ment férjhez, és ennek két fiát szült, Stanczult és Stojánt vagy Istvánt, Oláh Miklós apját ¹⁾, ki e szerint Mátyással unokagyermek volt ²⁾. Nem sokkal többet nyom ennek bebizonyítására azon körülmény, hogy Hunyadi czímerében néha találjuk szinte azon oláh főt, melly Oláhországnak is czímere ³⁾; mert bár ezen jelenetet megmagyarázni nem tudjuk, ugy mégis bizonyos hogy ezen fő a czímertudományban nem ritka dolog.

Valamint Hunyadi atyját, ugy anyját is valamelly nagy nemzetségből ügyekeztek származtatni írónk, nem képzelhetvén, vagy kisebbségnek tartván, hogy nagy embernek csekély családú szüléi legyenek. Mit kelljen tartani azon állításokról, hogy ez Erzsébet, I. Lajosnak, vagy Mária, Zsigmond császárnak felesége lett volna, már láttuk felebb. Besser és több mások véleménye, hogy Hunyadi anyja Palaeologa Erzsébet lett volna ⁴⁾, Bonfinon épül, ki őt görögnek és a császárok nemzetségéből valónak mondja ⁵⁾; de ez mint határozatlan előadás nem sokat nyom, legfelebb támogatásul szolgálhatna más bizonyítványok mellett, semmi esetre pedig nem bizonyítja, hogy Hunyadiak szülője épen a Palaeolog családból volt és őt Erzsébetnek hívták;

¹⁾ *Wagner e. h.*

²⁾ *Oláh e. h.*

³⁾ *Bél, Notit. Hung. II. d. 573. l.*

⁴⁾ *Besser e. h. 24. l.* Ezt vitatja Joh. Lud. König in *Arboreto* 45. l. *Ritterhuisius* 398. l. *Henning* 89. l. *Präynal Annal. III. d. 186. l.* *Mellen, Series Regum Hung. ex nummis aur.* 60. l. *Fugger, Spiegel der Ehren.* 628. l. *Ziegler, Schauplatz der Zeit. I. d. 1058. l.* *Benkő, Transylv. I. d. 177. l.*

⁵⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv. 304. l.* Sokan Theodosius császár ivadéknak tartják. *Bonfin e. h. Has. Chron. Fuchs. I. 29. l.* Görögnek mondja *Curaeus, Annal. Siles. I. d. 240. l.* *Spondanus, Hist. Eccl. II. d. 232. l.*, nemes görögnek *Neander, Synopsis Chron. 137. l.* és *Manlius Hoffmannál. I. d. I. köt. 359. l. Rerolutions de Hongrie, egy kisdéd német évirat 1683-ról. Kriebel. Tud. Gyűjt. 1818. I. 58. l.*

annyival kevesebbé, mivel illy fényes származással Mátyás dicsekedett volna. Egyedül Heltai ¹⁾ említi Buthi feleségének nemzetségi, Cortesius ²⁾ pedig keresztnevét. Ebben kénytelenek vagyunk megnyugodni, s őt ezekhez képest Morzsinay Erzsébetnek nevezni ³⁾. Ezt Katona a rácz fejedelmekkel szeretné öszvekötni ⁴⁾, mivel Mátyás ennek maradvékait egy 1459. kelt levelében rokonainak mondja ⁵⁾. De ennek más bizonyága nincs; az atyafi nevezetből pedig bajos valamit következtetni, mert ez fejedelmek közt szokásban volt és van még most is minden rokonság nélkül is. — Ugyanezen levelében Mátyás a bolgár fejedelmekről mint őseiről szól ⁶⁾; hogy kelljen ezt értenünk, ha az olvasásban nem lappang valamely hiba, megmagyarázni nem tudjuk ⁷⁾, de semmi esetre sem építhetünk sokat ezen közönséges határozatlan kifejezésre: A Morzsinay-nemzetség mint a karánsebesi vagy sebesi, halmosi és miháldi kerületekben hirtokos és több előkelő nemzetségekkel rokonos család előfordul még a XVI. század végén is ⁸⁾.

Ezek szerint Hunyadiink sem atyjára sem anyjára nézve illy fényes eldőökkel nem dicsekedhetvén, hogy nyomom-

¹⁾ *Heltai Krónikája I. d. 338. l.*

²⁾ *Cortesius, De laudibus Matthiae. 662. l. Bessernel e. h.*, ki azonban, ugy látszik, inkább Mátyás anyjáról szól, és *Palma. Notit. rer. Hung. II. d. 317. l.*

³⁾ *Pethő, Magy. Krón. 71. l.* őt Morzsinay Gáspár hűgának mondja.

⁴⁾ *Hist. Crit. Stirpis mixtae VII. 312. l.*

⁵⁾ Ivanovich György Albania és Thessalia fejedelmét valamint Marnovich Tomko zwozniki örökös grófot: *Datum Budae in festo Sanctorum Omnium 1459. Kerchelich. Notit. praelim. 280. l.*

⁶⁾ *Atavi nostri. Kerchelich e. h. 282. l.*

⁷⁾ *Katona e. h.* erre azon magyarázatot adja: „Quia vero Bulgari cum Valachis a Graecis scriptoribus saepe confunduntur, Hunyadius. Valacho genere natus, aliquem cum Bulgariae regibus nexum habere *debutit*, ut eos atavos suos Matthias vere dicere potuerit.“ Milly nyenge magyarázat, itélje meg az olvasó.

⁸⁾ *Arpadia. I. 200. l. — Kenderesi Ferencz szerint Tud. Gyűjt. 1831. V. 23. VII. 31. l.* egy levelében Báthori Zsigmondnak 1593.

zásaink fonalán tovább haladhassunk, szükséges mindenek előtt vizsgálat alá venni azt: mely nemzet tulajdoníthatja őt magáénak, szem előtt tartván mindig közönséges állításunkat az iránt, hogy ő nem volt egészen nemtelen.

Az egykorú írók, valamint a régiebbek nagyobb része, őt közönséges oláhnak mondják. Így Thuroczí ¹⁾, Aeneas Sylvius ²⁾, a pápának Mátyás alatt Magyarországra jött követje ³⁾, Galeotus ⁴⁾, a Cillei grófok évkönyvének névtelen szerzője ⁵⁾, Bonfin ⁶⁾, Tubero ⁷⁾, Liszt ⁸⁾ és Lucius ⁹⁾. Ezen

Ugyanő *e. h.* azt is állítja, hogy Erzsébet Morzsinay Sándor várneemes leánya lett volna, Sándor testvére gyermekei voltak Ferencz, Sándor és Gáspár; a család pedig oláh nem lehetett, mert az Erzsébet név az oláhoknál nincs divatban. *Fejér szerint Hunyadi 258. l.* ezen Morzsinay-nemzetségről Kaprinai írományai közt is találkozik egy jegyzék tőlből fordítva.

¹⁾ *Thuroczí IV. rész. XXX. fejt. 242. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Europa I. fejt. 390. l.* Non tam Hungaris. quam Valachis, a quibus natus erat, gloriam auxit. *Ugyanő, ugyanott II. fejt. 393. l.* és *Frehernél Script Germ. II. d. 40. és 42. l.*

³⁾ Janus non erat nobilis Hungarus sed Valachus. *Relat. nunc. apost. Korachichnál Script. min. II. d. 28. l.* Janos, il quale non era Ongaro nobile, ma Valacho, az eredeti olasz *Engelnél 14. l.*

⁴⁾ Azt mondja, az olaszok Blachusnak nevezték. De dictis et factis Mathiae XIII. fejt. *Schwandtnernél 544. l.*

⁵⁾ *Chronik der Grafen von Cilly Hahnnál II. d. 704.* Chron. Cillense N. 1. 2. és 3. *Annal. Styriae 78. l.*

⁶⁾ *Bonfin, III. tiz. IX. könyv. 351. l.*

⁷⁾ *Comment. de temporibus suis. Lib. I. §. 2. Schwandtnernél II. 113. l.*

⁸⁾ *Liszt, Adnot. in Bonfin. Korachichnál e. h. I. d. 335. l.*

⁹⁾ *De Regno Dalmatiae et Croatiae Schwandtnernél III. d. 459. l.* — *Katona VII. dar. 12. l.* és utána *Pray, Hist. Reg. II. 387. l.* még Oláh érsekre is rá fogják, hogy Hunyadi oláh eredetűnek mondja, azonban Oláhnál ennek nincs nyoma. Valamint a különösen sok érdemekkel bíró Pray Oláh tiszta szavaiból, mint feljebb látók, azt tudá következtetni, hogy ő Hunyadi az oláh, vajdák ivadékanak mondja; úgy erre is találhatott módot. Katona pedig, kinek különben szorgalmát és pontosságát kisebbitni nem kívánjuk, Hunyadi mindeképp oláhvá kívánván tenni, ott is fedezett fel erre bizonyosságot. hol az nem volt. Állításunk bebizonyítására álljanak itt Oláh Miklósnak szavai úgy mint azokat *Ungariájában XII. fejt. Bélnél 23. l.* találjuk és Katona maga véleményének támogatására *e. h.* híven fel-

véleményt elfogadják a későbbi írók közül is sokan és a külföldiek majd mind ¹⁾). Azonban jegyzésre méltó, hogy Bonfint és Lisztet kivéven a többiek őt egyszersmind oláhországinak nem mondják, a mi vitte alkalmasint Lucius arra, hogy őt erdélyi oláhnak tartsa ²⁾). Már pedig ha szabad Hunyadi nemzetségét Erdélyben keresnünk, mit annyival inkább tehetünk, mivel ezt, mint mindjárt meglátjuk, több igen hiteles íróink egyenesen mondják, az oláh elnevezésből a nemzetre itélnünk biztosan alig lehet; mert valamint még a mai időben is az erdélyi magyarokat, különösen a Hunyad megyeieket, kik közt igen régi ős törzsökös magyar családok találatnak, könnyen mondják oláhoknak, úgy ez még könnyebben megtörténhetett a földleírásban ke-

---

hozza : „Joannis Hunyadis, vaiuodae Transilvani, postea vero Gubernatoris Hungariae, tempestate, Dragula vaiuoda, partim interfectis, partim expulsis his, qui e Dani erant sanguine, regnum occupaverat. Mamillae ab Argyes ex uxore Marina, eiusdem Joannis vaiuodae sorore, duo erant inter alios filii; uni nomen fuerat Stantzul, qui Danum et Petrum filios suscepit; alteri Stoian, hoc est, Stephanus. Is me et Mathaeum filios, Vrsulam et Helenam filias genuit. Potitus igitur rerum Dragula Stantzulum, patruum meum, insidiis interceptum, securi percussit. Stephanus vero, puer adhuc, — confugit ad Mathiam regem, qui — decreverat eum saepenumero ad regnum cum exercitu reducere, sed pater — maluit in Transilvania matrem meam, Barbaram Hunzár, ducere uxorem vitamque agere privatam, quam in tyrannide et imperio, mille periculis subiecto, instar maiorum suorum interfici.“

¹⁾ *Dubrar. Hist. Boh. XXVI. könyv. Camerarius in horis subsiciis. Cent. III. 132. l.* ki őt moldvainak, *Szekely Krónika 204. l.* ki őt havasalföldinek mondja. *Spondanus II. d. 74. l. Timon, Epitome 74. l. Pray, Annal. III. d. 186. l. Ugyanő Hist. Reg. II. d. 387. l. Katona VII. d. 19. l. Schwartzner, Statist. I. d. 135. l. Fessler, Gesch. der Ung. IV. dar. 646. és 849. l. Julius Caesar, Gesch. von Steyermark. VI. dar. 134. l.* A legujabb időkben pedig *Fejér, Hunyadi Genus 255. l.* majd mi ujat sem hozó okoskodásait *304. l.* illy phrasissal végezvén: „Nobis simplex veritas, quae nec invidiae, nec gentili insolentiae lenocinatur. fuerat consuetudo.“

²⁾ *Lucius e. h.*

vesséjártasrégibb időben ¹⁾), mellyben maga a tudós, a magyarokkal olly szoros öszveköttetésben állott Aeneas Sylvius sem tudta, hogy Erdélyben a szászokon, székelyeken és oláhokon kívül magyarok is laknak ²⁾); sőt az Erdélyben megfordúlt Istváni sem tesz itt magyarokról említést ³⁾). az erdélyi és oláh pedig igen gyakran azonosított ⁴⁾). E szerint ha hebizonyítjuk, hogy Hunyadi János erdélyi magyar régi nemes család ivadéka volt, ezen irók nagyobb részével egyenes ellenkezésbe nem jövünk ⁵⁾); a többivel pedig állításunkat könnyen egyeztetethetjük, mihelyt elfogadhatóvá teszszük azt, hogy hősünk atyja Erdélyből Oláhországba szakadt, s ő maga vagy itt jött a világra, vagy legalább ifjúságának nagy részét itt töltötte. Lássuk mind a kettőt.

Hogy Vuk Buthi a Csolnokosi-nemzetségből lett volna, Palma állítja pusztán és minden bizonyág nélkül ⁶⁾); erre tehát tekintettel nem lehetünk. De kétséget nem szenved és oklevelekkel bizonyítható, hogy már a XIV. és XV. szá-

¹⁾ *Budai Ferencz II. 247. l.* nyilván mondja, hogy Hunyadi csúfságból nevezték oláhnak.

²⁾ *Europa II. fej. 391. l.*

³⁾ Mondván Erdélyről, hogy a szászokon kívül oláhok és székelyek laknak ott. *Lib. XIII. 172. l.*

⁴⁾ *Gethae, quos partim Valachos, partim Transylvanos vocant. Aeneas Sylvius Frehernél II. 38. l.*

⁵⁾ Az erdélyi oláhok dicsekedve mondják Hunyadi Jánost nemzetökbelinek. *Supplex Libellus Valachorum Transylvaniae jura tribus nationibus communia sibi postlininio adseri supplicamentum. cum notis histor. criticis. J. C. E. 23. l.* Ezt csupán azon állítással, hogy az oláhok nem római eredetűek, még nem czáfoljuk meg, mint Thewrewk gondolja. *Három ért. XIX. l.*

⁶⁾ *Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 168. és 317.* Az, hogy Hunyadi ezen Csolnokosiakról, mint osztályos atyáifairól szól (egregius Voyk de Csolnok frater noster condivisionalis) egy aug. 29-kén. 1448. kelt levelében (*Fejér, Cod. Dipl. VIII. d. 2. köt. IV. l.*), mit ő felhoz véleménye támogatásául, ezt még nem bizonyítja; mert, mint látók, Buthi özvegye később egy Csolnokosihoz ment férjhez és így ered ezen kérdéses atyátság.

zadban voltak hazánkban Hunyadiak ¹⁾); hogy a kormányzó-
 zónak is volt, ha az egykorú emlékektől, számos okleve-
 lektől minden hitelt megtagadni nem akarunk, egy test-
 vére, nála sokkal ifjabb ²⁾, ki vitézsége által kitüntette ma-
 gát, bátyjával együtt szörényi bán volt, 1440 és 1442
 közt holt meg, és a kit hasonlólag Hunyadi Jánosnak ne-
 veztek ³⁾; min felakadnunk nem lehet, mert a régibb idők-

¹⁾ Így találjuk Hunyadi Mihályt, Hunyadi állítólag Székely János fiát, a budai káptalannak egy 1331. kelt levelében, melyet Pál országbíró 1333. hoz elő egy itélő levelében. *Három érték. Aranka 3. l. Fejér szerint, Hunyadi 301. l.* ezen Hunyadi Székely János a mondott levelben mint felperes fordul elő, és mint gyanúsni lehet, bánf-hunyadi birtokos lett volna. Azonban gyanúsításainak okát nem adja. Így találjuk Hunyadi Pált 1421. a milkói püspökök közt *Benkő Mikocia I. d. 122. l.*; így Hunyadi Jánost 1430. mint turóczi főispánt az országbíráknak és főispánoknak b. Koller által kidolgozott lajstromában, *Három érték. e. h. 2. l.* Hunyadi Simont, mint Hunyad vármegye alispánját 1451. *Tud. Gyűjt. 1831. VII. 30. l.*

²⁾ Atyjok részére Hunyadvárról adott adománylevelében 1409. még nem fordul elő. *Fejér, Cod. Dipl. X. VIII. 491.*

³⁾ A károlyfehérvári székes egyházban egy kő koporsó találatik illy körülírással: Miles Joannes vocatus, frater gubernatoris sit iunctus coelicis choris anno Dni 1434 de Hunyad; — megint: Hic est tumulatus Johannes miles junior de Huniad vocatus frater ejus. *Szeredai, Collect. inscript. Eccl. Albae Juliae 36. l.* és *Budai Ferencz II. 274. l.* — *Fasching, Nova Dacia II. d. 55. l.* és *Benkő, Transylvania. Pars Spec. in MS. Lib. I. cap. 2. §. 28.* így adja ezen síriratot: Joannes vocatus frater gubernatoris sit iunctus coelicis choris, sit iunctus coelicis choris. *Fejér* ellenben, *Hunyadi 297. 298. l.* Benkő Transylvaniájára utalva, közönségesen a hely meghatározása nélkül így: Hic est tumulatus Johannes miles junior de Hunyad vocatus frater ejus; megint külön: Miles vocatus frater gubernatoris sit iunctus coelicis (angelicis, *ugyanő e munkájában 50. l.*) choris, 1444. Ha mellőzzük Fejér előadását, melly hihetőleg elferdítve Szeredaiból vétetett, és mellynek más alapja nincs, a más két előadásban lényeges különbség csak annyiban van, hogy *Fasching* és *Benkő* a felirat egy részét elhagyják. Azonban meggondolván, hogy Szeredai, mint fejérvári nagy-prépost ezen sírkövet szorgosan megvizsgálhatta, és mint olly író, ki munkáiban nagy pontoságot tanusít, tökéletes hitelt érdemel, az ő előadását annyival inkább kénytelenek vagyunk elfogadni, mivel a sírirat az újabb időkben, mint ezt sa-

ben, különösen pedig a Hunyadiak korában szokásban volt

ját tapasztalásomból mondhatom, annyira megromladozott, hogy azt elolvasni majd lehetetlen. Az évben azonban nála is hibának kell lenni, mert ezen ifjabb Hunyadi még Albert alatt élt, az árván született László király Görgényről és Déváról szóló adománylevele szerint, *Spiess: Aufklaer. 268. l.* nevezetesen 1439-ben, mint kitetszik Albertnek egy ezen évben kelt leveléből: *Három értek. 2. l.* sőt élt még Ulászló alatt is 1440., mert őt ezen király több ízben említett adománylevelében mint bátyjával együtt szörényi bánt említi. Erdélyben esett el kevéssel ezután, mertróla a kormányzó így szól egy 1442. kelt oklevelében: „Intuitu nostrae salutis et quondam egregii Joannis minoris de Hunyad militis militum, fratris nostri charissimi, in actu reipublicae in partibus transylvanicis defuncti et in praedicta ecclesia B. Michaelis Archang. (Gyula-Fehérváron) tumulati. *Szeredai, Notitia Capit. Eccl. Alb. Trans. 88. l.* De hiba van a Fejér által felhozott évben is, mert a síriratban Hunyadi János mint kormányzó említetik; már pedig ő 1444. még nem volt az. — *Aranka. Három értek. 2. l.* ezen sírkőben és körülírásában két sírt gyanít, és így Hunyadi Jánosnak két hasonló nevű testvérrel tulajdonít, de őszintén megvallja, hogy az egyikről mitsem tud mondani; *Fejér* ellenben *e. h.* már bizonyosnak veszi, hogy itt két sír van, az egyik a Zékel János báné, ki a rigómezei ütközetben esett el, a másik az ifjabb Hunyadi Jánosé, az általa felhozott sírirat első részét annak, a másikat ennek tulajdonítván. De Szeredai csak egy sírkövet ír le, és az egész síriratot, úgy mint ő előadja, erről vette le. A mondott ifjabb Hunyadi Jánosról a most idézett okleveleken kívül van még emlékezet több másokban is; különösen Zsigmond a Papi helysége iránt 1434. kelt átíró levelében így szól: Joanni, dicto Olah, filio quondam Voyk de Hunyad aulac suae militi et ejus fratri *carnali* similiter Joanni Olah. *Extr. Dipl. Analc. XXII. cs. 6. szám.* — Komjáthi mezőváros és kerület iránt 1435. és 1437. keltekben: Joanni Olah, filio quondam Voyk de Hunyad et per eum alteri Joanni similiter Olah, fratri ejus carnali, megint: utriusque Joanni Olah, filiis quondam Voyk de Hunyad. *Ugyanott 13. és 24. szám.* Albert levelében 1439. Joanni et alteri Joanni filiis Olah de Hunyad. *Ugyanott 30. szám.* Végre a méhben hagyott László a beszterzei grófságról adott adománylevelében ezt mondja: ipse (azaz a kormányzó) et egregius alter Joannes de ipsa Hunyad sibi sanguine frater. *Spiess e. h.* Minden legkisebb alap nélkül, de alkalmasint a két testvérnek egy keresztnevének megütöközve, mondja *Engel, Gesch. des ungr. Reichs III. d. 132. l.*, hogy itt László király Székely János tótországi bánt értette ezen második Jánoson. Épen olly kevés alappal és hasonló indokból állítják mások, hogy ezen másik Hunyadi János nem testvére,

ugyanazon nevet adni két élő testvérnek ¹⁾; és hogy ezeknek atyjok is fordúl elő Hunyadi név alatt ²⁾. Amazokkal ugyan a vérségi összeköttetést bebizonyítani épen nem tudjuk; ebből pedig Kazinczyval még nem merjük következtetni, hogy Hunyadot már atyjok bírta és ezen birtokban a

hanem csak rokona volt volna a kormányzóknak. *Budai Ferencz e. h. és Péczeli. II. 215. l.* Zsigmondnak épen most említett 1434, 1435. és 1437., Albertnek pedig 1439. kelt leveleiben, mint látók, majd édes testvéreknek, majd mind ketten Hunyadi Voyk fiainak mondatnak, és Ulászlónak 1440. kelt és csakugyan felebb említett levelében is ez áll: *Utriusque Joannis filiorum Woik de Hunyad.*

¹⁾ Igy László erdélyi vajda két László fiával fordúl elő 1313. *Aranka e. h. 6. l.* Hasonl. *Fejér VIII. I. 497. l.* István vajdának két Miklós fia említetik, mind a kettő temesi gróf 1399. *Fejér X. III. 227. l.* és 1402. Cornides kézírataiból *Tudományos Gyűjt. 1821. VIII. 61. l.* Bethlen Gergely udvari nemesnek (aulae miles) egy más Gergely nevű édes testvére is volt. 1438-ki oklevél Kemény gróf *Kursznál Magaz. II. 3. 370. l.* Podiebráz cseh királynak két Henrik nevű fiát esmérjük. *Diplom. Boh. Siles. Sommersbergnél I. d. 933. l.* Fridrik brandenburgi határgrofnak két fiát hívták Fridriknek. *Aeneae Sylvi Comment. in Panormitam XII. könyv. XXIX. fejt. Ugyanő Frehernél e. h. II. d. 79. l.* *Naucerus Gen. XLVIII. 942. l.* A Leiningeni grófok közt a XIV. században két Fridrik nevű édes testvér fordul elő, *Gudenus, Dipl. Anec. 647. 658. 674. 685. és 693. l.*, valamint Rienecki gróf is Filep néven a XV. század közepén. *Gudenus e. h. 395. 417. stb.* Schlesienben az ősai fejedelmek közt két Konrád egy testvért találunk, kik közül megkülönböztetésül az egyiket feketének, a másikat fejrének nevezék. *Diplom. Boh. Siles. Sommersbergnél I. d. 1035. és 1049. l.* *Eschenlöcher I. d. 79. l.* Franczthonban Croui Jánosnak két János fia volt a XVI. század elején, egyik közülök Sz. János vitéze. *Érdy, A Crouy nemz. XV.*, ki ezen ok nélkül akadá föl azt véli, hogy az utolsó nevét a szerzetbe léptekor vette fel. Wassily muszka nagy fejedelemnek (1462) két András fia említetik. *Karamsin V. 285. l.*, sőt Skothonban hárman, Jakab Douglasi gróf, Jakab Hamiltoni és Jakab Livinstoni lordok, mind nagy szerepet játszott férfiak a XV. században, édes testvérek voltak. *Henry Hist. of Great Brit. IX. 351. l.*

²⁾ Zsigmond 1434. 1435. és 1437-ről kelt okleveleiben, *Extract. Diplom. Anolz. XXII. csomó. 6. 13, és 24. szám.* Valamint Albert adománylevelében is 1439. *Ugyanott XXII. cs. 30. szám.* és *Fejér XI. 260. l.*, és Ulászlóban 1440. Nézd okleveles gyűjteményünket.

két testvér osztozott ¹⁾, mert igen jól tudjuk hogy névből, birtokot következtetni nem lehet; az osztálynak pedig a két testvér közt nyoma nincs. De azt mégis már ezek szerint nyilván és bízvást elmondhatjuk, hogy a kormányzó nem volt első, ki a Hunyadi nevet felvette, hanem azt atyja után örökösödés által nyerte, és hogy ezen név már azelőtt sem volt hazánkban ismeretlen. De ennél még többre is jogosít egy újabb időben felfedezett oklevél ²⁾, mely szerint Zsigmond 1409. Hunyadi János atyját és osztályos rokonait megajándékozta Hunyad helységével, még pedig új adomány czíve alatt ³⁾; mi kétségen kívül oda mutat, hogy már Hunyadi János ősei is birtokában voltak ezen jószágoknak, és így annak családja már több nemzedékeken keresztül a magyar birtokos nemesek sorába tartozott.

Nem czáfolhatja meg magyar eredetét, mellyet az eddig mondottak szerint családjának régi nemes birtokából Hunyadon és nemzójének Hunyadi családi nevéből nem minden alap nélkül következtetünk ⁴⁾, annak Buth ⁵⁾ és Voyk,

¹⁾ *Három érték. Kazinczy II. 33. l.*

²⁾ Ezen igen nevezetes oklevél azon anspachi oklevelek közt van, mellyek József császárnak ajándékoztattak, és így jutottak előbb a bécsi császári, később a budai magyar kamarai levéltárba. Említés van róla ezen levelek lajstromában, mind abban melly gróf Teleki Sámuel nagy könyvtárában Maros-Vásárhelyt létezik, mind azon bővebben, melly Jancsó Imre erdélyi udvari titoknok, később magyar ministeri tanácsnok birtokában volt és a melly becses gyűjteményével együtt a magyar-nemzeti academiába jött át. Az elsőből adta ki kivonatát *Fejér XI. 484. l.*, bár magát az oklevelet egész terjedelmében már előbb közölte volt. *Fejér, Cod. Dipl. X. VIII. 493. l.* Később megint kiadta *Fejér, Hunyadi 32. l.*

³⁾ Hibázik tehát az árvánszületett László király Déváról és Görgeynről szóló adománylevelében azt mondván Hunyadiról: *prima sub Sigismundo haereditate in hoc regno nostro donatus fuerit. Spiess, Aufklaer. 268. l.*

⁴⁾ Hunyadinak magyar eredetét több honi írónk állítják, mint *Budai Ferencz II. 244. l. Aranka e. h. Péczeli II. 215, és Kazinczy, Tud. Gyűjt. 1818. I. 39, és köe. l.*, ki nem kis magabiztonsággal mondja 47. l. „Csudálkozom, hogy rajtam kívül még senki sem jött arra a gondolatra, hogy a czímer szülte a Heltai által beszélt regét stb.”

⁵⁾ *Fejér, Genus etc. Joh. Hunyadi 299. l.* azt mondja, hogy a

mint némelyek gondolják, oláhos neve; mert ez mind a kétő hihetőleg keresztnév, és a magyaroknál sem volt egészen ismeretlen. Saroltának, Szent István hugának, második férjétől, kinek neve nem tudatik, Bult vagy But nevű unokája volt ¹⁾; vak Béla király egyik hív tiszteje Bud nevet viselt ²⁾; a XIII. században a Pozsony vármegyei nemesség közt előfordul a Buthe ³⁾ név; hazánkban egy egész nemzetség létezett Buto vagy Butoe nevezet alatt, mellyből származtatja Kerchelich a Nádasdiakat ⁴⁾; az erdélyi vajdák sorában olvassuk Iktári Bethlen Buthi Domokost ⁵⁾; Budfalva pedig még ma is létezik hazánkban ⁶⁾. Szent

Buth név oklevelekben nem fordul elő, mint Hunyadi János atyjának neve, és így Bonfin, Heltai és Cornides Dániel ezeknek hitele ellen tették azt a Voyk név mellé. Bár tagadnunk nem lehet, hogy a But név oklevelesen nem fordul elő: úgy mégis Fejér következtetése egy kissé merész, mert még abból, hogy oklevelekben, mellyek azonkívül is nagy részint csak kivonatokban szállottak ránk, e név nem említetik, épen nem következik annak nem létezése. Hol a keresztnév, hol a vezeték-nevek elhallgatása igen divatozott a XV. században, mint ezt számtalan oklevelekből lehetne bizonyítani.

¹⁾ *Budai Ferencz I. 51. l.* Ettől származtatja az Apaí nemzetséget *Ugyanő 52. l.* Alkalmassint erre vitetik egy levél, hol előfordul Kóros filius Bod Comitiss parochialis Zaladiensis — — et filii ipsius Bethlem et Echa. *Fejér, Cod. Dipl. II. 81. l.*

²⁾ *Turoczi II. rész, 64. fejt. 143. l.*

³⁾ Cosmam, Casimirum et Buthe fratres suos, 1287. *Fejér, Cod. Dipl. VII. d. 2. köt. 114. l.*

⁴⁾ *Kerchelich, Hist. Eccl. Zagrab. Praef. 2. l.*

⁵⁾ *Három értek. 51. l. Bálhára, Erdélyi nemzeti törvények, I. rész, 186. l.* utalva. Itt azonban, valamint az egész munkában nincs erről említés; de mondja ezt Cornides is felebb említett levelében. *Katonánál VII. d. 11. l.*, valamint *Budai Ferencz I. 396. l. Hodor, Doboka vármegye 53. l.* mind ketten vajdaságát 1452-re tévén. Bethlen Domokos alvajda levele 1469. előfordul *Kemény Jozsef gróf Notit. Capit. Alb. Transylv. I. 183. l.* A Bot mint keresztnév Németországban sem volt ismeretlen, 1487. találjuk a német vagy porosz vitézek közt Bot von Eulenberget. *Voigt. VIII. 150. l. jegyzet.*

⁶⁾ *Horváth István, Pest német necéről 57. l.*

István továbbá keresztelése előtt Voyknak neveztetett ¹⁾; Csolnokosi Voykról már felebb is volt emlékezet ²⁾; Voyk helysége a felső vidéken létezett ³⁾, valamint a Voykfalvi nemzetség is ⁴⁾. Nagyobb baj van azon nevekkel, melylyek Zeigmondnak Hunyadvár iránti kevéssel ezelőtt említett adománylevelében fordulnak elő. Itt nevezetesen Voyk atyja Serbének, testvérei Magosnak és Radulnak, atyatestvére megint Radulnak neveztetnek ⁵⁾. A Magos név nem csak hangzására nézve egészen magyar, hanem hazánkban divatos is volt ⁶⁾; és így felebbi állításunkat csak erősíti. Ellenben a Serbe név idegen hangzású, a Radul pedig valószínűleg oláh. De ne feledjük, hogy ezen oklevél eredetileg nem ismeretes és már az olvasásban is történetes tévedés, hogy hazánkban az idegen keresztnevek a legtörszökösebb magyar családokban divatoztak és divatoznak még ma is; — valóban, ha biztosan lehetne ezen körülményből a családok nemzetségét következtetni, majd nem maradna magyar előkelő család; hogy a Hunyadi családnál ez annyival inkább megtörténhetett, mivel az oláhok közt lakott és különösen az oláh vajdakkal, kiknél a Radul név igen gyakran előfordul, némi öszveköttetésben állott.

¹⁾ Merseburgi Ditmár. Leibnitz Scriptor. Brunsv. I. 360. l. *Horváth Istv. Tud. Gyűjt. 1836. VI. III. l.* Az, hogy, mint Horváth megjegyzi, ezen Vaic szó nem magyar hanem szláv, és annyit tesz, mint Adalbert, nem változtat a dolgon, elég az, hogy nem oláh szó.

²⁾ 35 lapon.

³⁾ *Fejér Cod. Dipl. VIII. d. V. köt. 72. l.*

⁴⁾ Petrus, filius Feldrech de Voykfalu. *Fejér e. h. IX. d. IV. köt. 88. l.*

⁵⁾ *Fejér, Cod. Dipl. X. IV. 192. l. és Hunyadi 32. l.*

⁶⁾ *Horváth Istv. Magyar nemz. 60. l.* a váradi regestrumból és oklevelekből megmutatja, hogy volt hajdan hazánkban egy Szent Magos törzsökös magyar nemzetség. Magascenzi Magas János 1432. előfordul mint Tolna megyei alispán. *Fejér. X. VII. 447. l.* Hunyadi János 1452. kelt levelében Tetétlen helységét a Magos és Kécz nemzetségeknek adományozza. *Tudom. Tár, új foly. XII. 258. l.*

Kerchelich ¹⁾ és utána Aranka ²⁾ azzal, hogy Hunyadi családja magyar volt, nem elégsznek meg; hanem még azt is bizonyosnak tartják, hogy a kormányzó atyja a Hunyadi Székely családból vette eredetét ³⁾. Azonban egy illy családnak még létezése is bizonytalan, annyival kevésbbé van bebizonyítva az, hogy ebből vette volna Hunyadi eredetét; mert azon oklevélről, mellyet az elsőre nézve Aranka említ, azt sem tudjuk, hol létezik és honnan vette ő ebbeli tudományát ⁴⁾; a másodikra nézve felhozott oklevél pedig a józan critica vizsgálatait nem állja ki. Ez a zágrábi és varasdi nemeseknek egy panaszos levele a magyar országgyűlés előtt 1447-ben, némelly jószágok hatalmas elfoglalása miatt, állítólag a kormányzó ellen, mellyben az mindjárt a bevezetésben Hunyadi Székely Jánosnak neveztetik, és a mellyet Kerchelich ad elő ⁵⁾. Honnan, eredetiből vagy másolatból, és micsoda másolatból vette ezt? nem mondja a tudós férfi s így annak hitelességét

¹⁾ *Kerchelich, Notit. praelim. 270. l.*

²⁾ *Három érték. 7. l.*

³⁾ Aranka, a Hunyadi erdélyi magyar nemes származásának legtüzesebb védlője, bizonyosnak állítja az említett helyen még azt is, hogy ezen Hunyadi székely nemzetség azon székelyektől veszi eredetét, kiket István király Arad vezérlése alatt Hunyad vármegyébe szállíttatott a határok őrzése végett és a kik, mint kenéczek (sculteti, előljárók) ezen vidéket oláhokkal telepítették meg. Ez ugyan nem lehetetlen, de bebizonyítva nincs; mert a mit ennek folytatában Tewrewk József, a három értekezés kiadója, mond b. Naláczinak szava után, hogy t. i. egy erdélyi úr birtokában látta volna egy 1378. kelt oklevelét Lajos királynak, mellyben egy Székely Voykról volt emlékezet mint hunyadi birtokosról, melly azonban tulajdonosának több holmijével elégett (*Három ért. Bézecetés, XIX. l.*), magában sem sokat bizonyítana; de különben is, bár azt *Fejér, Hunyadi 33. l.* ellátzikk fogadni, csak mendemondán épül.

⁴⁾ *Aranka, Három érték. 1. l.* mint már felebb látók, a budai káptalannak egy 1331-ről szóló oklevelében állítja olvashatónak Hunyadi Mihályt, Hunyadi Székely János fiát.

⁵⁾ Ezen panaszos levél kérdéses eleje így szól: Noveritis, quod Magnus Joannes de Zekel de Hunyad Gubernator Regni Hungariae. *Kerchelich, Notit. praelim. 270. l.*

kétségbe hozni annál könnyebben lehet. Az itt előadott panasz Hunyadi kormányzót semmiképp sem illetheti, mert ez ezen egész évben az ország kormányával elfoglalva, Tótországban, hol sem birtoka sem családi öszveköttése nem volt különben is, nem fordult meg és így a kérdéses hatalmaskodásokat nem követhette el: de illethette és bizonyosan illeti is Zékely Jánost, Hunyadi rokonát, ki mint tudva van és mi is alább meglátjuk, ezen évben küldetett le, mint tótországi bán, egyenesen ezen két panaszt tevő nyakas és a Cilleiekkal tartó vármegyék megzabolázására; ez tehát erővel lépvén fel könnyen adhatott alkalmat a vádra. De hogy a panasz valósággal is ellene van intézve, bizonyítja a levél további folyama, hol mindenütt a Zékely név magára fordul elő. Helyesen jegyzi meg tehát Katona, hogy a levél elején hibának, gyaníthatólag a leírásban történtnek, kell lappangani; talán némelly szavak maradtak el és ott Zékely Jánosról, mint Hunyadi János kormányzó rokonáról, van szó ¹⁾, annyival inkább, mivel a kormányzó sem íróknál sem oklevelekben nem fordul elő Zékel név alatt ²⁾. Azon régi apróságok, mellyek Aranka véleményének közretétele óta Erdélyben előkerültek és a kormányzót Hunyadi Zékelynek nevezik ³⁾, igen gyanúsak, sőt akár a munkát, akár és különösen a betűk alakját tekintve későbbi gyártásnak mondathatnak. Ker-

¹⁾ Katona, *Hist. crit. stirpis mixtae*, VI. d. 535. l. így gondolja az említett szavakat kiegészíthetőknék: magnificus Joannes de Zekel consanguineus Joannis de Hunyad Regni Gubernatoris.

²⁾ Ezt már megjegyezte Katona e. h.

³⁾ Két ilyen úgy nevezett régiségnek ismeretségébe volt alkalmam jutni, az egyik egy balzsamtartó kis csont edényecske, melly nem régiben Hunyadon találtatottnak mondatik és idősb Jankowich Miklós úr, ki maga is kételkedett annak hitelessége iránt, birtokába jutott illy körülírással: „Joannes Zekel de Hunyad Regni Gubernator; a másik Hunyadi feleségének Erzsébetnek életántsontra metszett képe, mellyet néhai idősb b. Jósika Jánosnál láttam, illy hátrással: Ad similitudinem M. ac. G. F. Elis. Zilaaghi de Horoghzezh, conj. summi viri Vay. Joh. Zeeckel d. Hunyad F. O. Venetus op. man.

chelich ¹⁾ és utána Aranka ²⁾, állítások hővebb támogatására felhozzák még azt is, hogy ezen épen most említett Zékely János bán, ki a rigómezei ütközetben esett el ³⁾, a kormányzónak rokona volt és Hunyadinak is nevezetett. De ő ennek nővére fia lévén ⁴⁾, ebből sokat nem következtethetünk; az pedig, hogy ő valaha a Hunyad névvel élt volna, helytelen állítás ⁵⁾. E mellett tudjuk hogy ezen kér-

¹⁾ Kerchelich e. h.

²⁾ Aranka, Három érték 14. l.

³⁾ Turócsi IV. könyv. 47. fej. Schwandtnernél II. d. 261. l.

⁴⁾ Engel, *Gesch. von Ung.* III. 132. l. e részben hivatkozik Istvánra, de én ezen helyet feltalálni nem tudtam. Azonban ezt nyilván mondják róla *A cillei grófok érkönyre Hahnnál II. 706. és 709.* valamint in *Annal. Styriae III. 85.* és Székely Tamásról, ennek testvéréről *Dlugoss, XIII. könyv. 51. l.* Igaz, hogy *Thurócsi e. h. 46. fej. 260. l.*, mire Kerchelich *Notitia praelim. 270. l.* és *Hist. Episc. Zagrab. 174. l.* igen nagy súlyt látszik helyezni, őt csak a kormányzó rokonának (consanguineus) mondja; de ezen közönséges kifejezés az anya utáni rokonságot nem rekeszti ki. Igaz továbbá az is, hogy *Chalkondylasz*, vagy *Chalkokondylasz* (mint neve a legujabb bonni kiadásban Bekker által ki van javítva) deák fordítója *Script. Byz. VI. d. 148. l.* őt Hunyadi patruelisának mondja; de itt a görög ἀδελφιδούς, mellyel Chalkokondylasz él, önkényesen van fordítva, miután a görög nyelvben a rokonság kényesebb megkülönböztetései körülírás nélkül épen olly kevésbé fejeztethetnek ki, mint a magyarban, és az ἀδελφιδούς nővét maradékát épen úgy jelent, mint fiutestvérét; de különben is az említett hazai vagy hazánkhöz közelebb álló írók több hitelt érdemelnek.

⁵⁾ Kerchelich, *Notit. praelim. 207. l.* és utána Aranka e. h. 14. l. azt mondják ugyan, hogy Istvánfi szerint ezen Székely Jánost az oláhok és rácok Siculának, a magyarok másként Hunyadinak is neveztek. A hely, hol Istvánfi ezt megjegyzi, Kerchelich által nincs kijelelve és én azt a leggondosabb olvasás után sem tudtam felfedezni ismeretes munkájában; úgy hogy annak ott létezését méltán kétségbe hozom. Aranka e. h. 13. l. és hihetőleg utána, bár róla nem emlékezik, *Fejér, Hunyadi 298. l.* azt állítják, hogy ezt Istvánfi Thuróczinak az említett XLVI. fejezetben előfordulószavaira jegyzi meg, mint különösen Aranka állítja, saját példányának a levél tiszta szélére saját kezével. Honnan vették ezen tudósaink állításait, nem tudom; mert Kerchelichnél, ki első kétfő marad e részben, annak nyomába nem tudtam akadni, ők pedig azt felfedezni elmulatták.

déses Zókel család mindig Szent Györgyi ¹⁾ vagy Kövendi ²⁾ előnévvel élt.

Ha már nem elégedhetünk meg a Hunyadi névvel, és ezt előnévnek téve, más vezetéknevre múlhatatlan szükségünk van: inkább fogadhatjuk el az Oláh nevet, melly alatt mind Hunyadi atyja ³⁾, mind ő maga ⁴⁾ több oklevelekben fordul elő, s a melly valamint egy felől eredhetett onnan, hogy családja közönségesen oláhnak tartott, úgy más felől ezen véleményre igen könnyen alkalmat is szolgáltatathatott ⁵⁾. Ezen névnek későbbi elmaradásán nem akadhatunk fel, miután még ma is vannak számos családjaink, mellyek vezetékneveik elhagyásával előneveikkel élnek ezek helyett.

Az eddig mondottakhoz képest szinte bizonyosnak mondhatjuk, hogy Hunyadi mind atyjára mind anyjára néz-

Előtem Istvánfiak jegyzetei Thurócziira ismeretlenek, nyomtatásban nem jöttek ki; de arra sem emlékezem, hogy azokról valahol, kivéven Fejért és Arankát, valamit olvastam volna.

¹⁾ *Kerchelich. Hist. Eccl. Zagrab. 174. l. Kaprinai e. h. II. 8. 68. 182. 434. II.* Ezen most említett tudósunk Diplomatica Historiájának csak két darabja jött sajtó alá, mint tudva van, a harmadik a könyv-vizsgálat miatt nem jelenhetett meg; a kézirat köz hfr szerint a K. fejérvári Batthiany könyvtárba jött; meg van-e még ott, nem tudni. *Fejér, Cod. Dipl. VIII. 2. l.*

²⁾ *Budai Ferencz Polg. Lcx. III. d. 288. l. és Kállay, a Székelyekről, 281. l.*

³⁾ Albertnek 1439. kelt leveleiben. *Extract. Dipl. Anolz. XXII. cs. 30. szám,* mint felebb látók.

⁴⁾ Az Anspachból József császárnak küldött levelek közt három fordul elő 1434, 1435. és 1437-ről, mellyekben maga Hunyadi, a későbbi kormányzó így fordul elő: Joannes Olah, filius Voyk de Hunyad. *Eder, Obserr. in Felmer 62. l. Hasonl. Extr. Dipl. Anolz, XXII. 6. 13. és 24. számait,* mint felebb látók.

⁵⁾ A német születésű Hahn Ulrik 1471. Romában könyvnyomó intézetet állítván fel, nyomtatványaiiban az idegen helyen, az akkori szokás szerint, német nevét deákra fordítá és magát Gallusnak nevezé; ezen név a környülményekkel ismeretlen Campanust arra birta, hogy őt munkáikban francziának hirdessék, mit mások is megtettek. *Gualter II. d. 938. l.*

ve valószínűs sajtunk, valószínűnél talán többnek, hogy a már előbb virágzott Hunyadi családnak ivadéka, mely alkalmasint Oláh vezeték névvel is élt, kétségen kivülinek, hogy már ősei birtokos magyar nemesek voltak, a holló czimerrel a magyar királyok adományából éltek, és különösen már atyja, érdemei tekintetéből, megkülönböztetett, Zsigmond király figyelmét magára vonta és mint lovag udvarába vétetett fel. Berekesztésül vessünk még egy tekintetet születése helyére, idejére és ifúságára; az utolsó különösen még állításunk bővebb bizonyosságul vagy legalább fölvilágosításául szolgálанд.

Adataink születése helyére nézve igen határozatlanok. Hazai íróinknál ebben is a Corvin nevezet, a holló czimer, tűnik ki mint vezérfonal. Liszt egyenesen azt mondja, hogy ő egy Piatra da Corvo vagy Hollókő nevű oláhországi várban jött a világra, mellyet Oláh Miklósnak elei bírtak ¹⁾. Oláhországban keresi születése helyét Heltai is; ő ezt Hollósnak ²⁾, Corvinnak nevezi Bonfin ³⁾, mellyet Kaprinai, Georch Illés, Fejér, Hollós helységének tartanak Erdélyben nevezetesen Hunyad vármegyében ⁴⁾, hol azonban illy nevű helyet sikeretlen keresünk. Egyedül Chalkokondylasz mondja a régiebbek közül azt nyilván, hogy a kormányzó Erdélyben született, még pedig Hunyad városában ⁵⁾. Ez a legvalószínűbb az eddig mondottakhoz képest, annyival inkább mivel Janus Pannonius neki írt sír-

¹⁾ *Adnotat. ad Bonfin. Kovachichnál Scriptor. min. I. d. 335. l.*

²⁾ *Magyar Krónika CXII. r. I. d. 338. l. Hollesesnek Chron. Cúley Num. 1. 2. Annal Styriae. 78. l.*

³⁾ *III. tész. IX. könyv. 371. l. Hasonl. Chron. Fuchs I. 29. l.*

⁴⁾ Kaprinai, Hist. Diplom., ki szerint az ma pusztá. *Fejér, Hunyadi 301. l. Georch e. h. Innen vette Corvin nevét. Fejér e. h. 259. l.*

⁵⁾ *Patria fuit Choniatae sive Huniadi Ardelii oppidum. Script. Byz. XII. d. 106. l.* így áll ugyan a deák fordításban, de ez hibás; mert az eredeti szavak ezek: *ἀπὸ Χωνιάτης πόλεως Ἀρδελίου*, minek tiszta értelme ez: Hunyad városából Erdélyben; a fordító (zürichi Clauser Konrád) vagy hanyagságból, vagy mivel

iratában némi költői homályban, Cuspinianus tisztán csakugyan Hunyadon²⁾, Wrancsics Antal pedig Hátszegén³⁾, és így megint Hunyadkoz közel születettnek mondják őt, de atyja, mint mindjárt bővebben előadandjuk, hosszasb ideig tartózkodván Oláhországban is, Liszt és Heltai előadása is lehetséges és így azt egyenesen elvetni nem merjük.

Mikor jött hősrünk a világra, meghatározni megint nem könnyű. Az egykorú írók erről mélyen hallgatnak, a későbbiek pedig állításaikban igen megoszlanak; de ezeknek bizonyosságait nem adván elő, nagy hitelt nem is érdemelnek. Gualter⁴⁾ és utána Fejér⁵⁾, 1390. márt. 29-dikére, Kaprinai, említett missionariusának előadása szerint, csakugyan 1390-re⁶⁾, Heltai⁷⁾, Pethő⁸⁾ és Engel⁹⁾ 1393-ra, Curaeus¹⁰⁾ és Palma¹¹⁾ 1394-re, Besser¹²⁾ 1401-re,

kételkedett, hogy Erdélyben van Hunyad városa, az eredeti értelmének elferdítésével a város *Χωνιά7η* nevét a későbbi kormányzó Hunyadi *Χωνιά7ης* nevével cserélte fel.

1) Joannes jacet hic, Turcarum ille horror in armis,
Ille gubernatae gloria Pannoniae.

Huniadium creat hunc, Comitem Bistricia sumit,
Nandoris Alba rapit, nunc tenet Alba Juliae.

Budai Ferencz. II. 274. l.

2) *Czwittinger, Spec. Hung. Lit. 109. l.*

3) *Kovachich, Script. min. II. 106. l.*

4) *In Chronico Magno I. d. 1223. l.* Ez egyedül határozza meg napját is; azonban meg kell róla jegyeznünk, hogy időszámításában tömémentelen hiba van, és miután a XVII. század végén élt, csak akkor lenne állítása elfogadható, ha hiteles kútfőt nevezne, vagy mi azt feltalálhattuk volna.

5) *Codex Dipl. VIII. 2. VII. később, Hunyadi, 260. közel négy évvel előbb teszi születését.*

6) *Fejér, Cod. e. h. VI. l.*

7) *Magyar Krónika I. d. CXII. r. 338. l.*

8) *Krónika 71. l.*

9) *Geschichte von Ung. II. 188. 189. l.*

10) *Annal. Siles. 135. l.*

11) *Notit. rerum Hung. II. d. 317. l.*

12) *e. h. 14. l.*

Baksai ¹⁾ 1425-re teszik születését. Ha meggondoljuk, hogy Hunyadi már Zsigmond halála és így 1437 előtt, minden nem fényes származása mellett, nevezetes ember volt, és így ekkor igen fiatal nem lehetett, hogy halálakor 1456. mint már felebb is megjegyzök, nem volt ugyan idős ²⁾, de mégis már 1448. saját vallomása szerint a hatvan évet meghaladta volt ³⁾: hősrünk születése idejét nagy csatlódás nélkül 1387 körül tehetjük.

Az írók Hunyadi ifusága történelmének előadásában megint különböznek. Chalkokondylasz szerint katonai pályáját Rácországban kezdte a fejedelmi udvarban. Itt egy nagy vadászat alkalmával a fejedelem ohajtására egy rendkívül nagy farkast üzőbe vevén, azt vizen szárazon fáradhatatlanul mind addig űzte, míg végre elejtvén, bőrével neki kedveskedheték. Ezen tettéből már akkor is megjövendőlé kegyes ura, melly nevezetes ember válandik egykor belőle. Némellyek, így folytatja a görög író előadását, azt is vitatják, hogy még azelőtt Alinak, Brenezis fiának, szolgálatában lovagvezér lett volna; de ezt hinni nem lehet, mert itt meg kellett volna törökül tanulnia ⁴⁾. Ha ezen előadást Turocziéval és Bonfinéval egyhangzatba kívánjuk hozni: csak ezután jöhetett ő Oláhországba, s hozhatta őt, mint apródot, onnan magával hazánkba Zsigmond király, kinek udvarmestere, alkalmasint Újlaki Miklós alatt szolgált ⁵⁾, és

¹⁾ *Chronol. Reg. Hung. 686. l.*, ki őt kormányzóznak lett választásakor (1446) huszonegy évesnek mondja.

²⁾ *Thuróczi, Chron. IV. rész. LVI. fejt. 274. l.*

³⁾ *Jam supra sexaginta numeramus annos. Joh. de Zredna Epist. XXXV. Schwandtnernél II. 53. l.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz, Script. Byz. XII. d. 16. l.*

⁵⁾ *Bonfin, III. tiz. IV. könyv. 304. l.* azt mondja, hogy sub Hungaro Halae (aulae?) Praefecto szolgált egykor és ő Mátyástól magától gyakran hallotta mondani, ennek fiát látván: ezen ifju atyja alatt szolgált hajdan atyám és alatta félt legelőször a százados parancsától. Ki volt ezen Halae, vagy mint *Katona c. h. VIII. d. 18. l.* véli, alae, vagy pedig, mint mi gyanítjuk és talán nem egészen alap nélkül, Aulae Praefectus, bizonyosan megmondani nem tudjuk;

még későbbre mehetett a Csákiak ¹⁾, Csanádi Ferencz, — kit és feleségét ő még a későbbi időkben is szülési gyanánt tisztelt, általok nem mint szolga, hanem mint a család tagja, tekintetvén, — és Demeter zágrábi püspök ²⁾ szolgálataiba ³⁾. Innen megint a Zsigmondéba kellett visszamennie s őt Olaszországba kísérnie, hol Filep milanói fejedelemnél vett szolgálatot és két egész évet töltött nála ⁴⁾. Azután hazájába visszatérvén, a törökök ellen kezdé harcolni. Már ekkor egy zsákmányzó beütés alkalmával nagy gazdagságot szerze magának, többnyire Zsigmond udvarában tartózkodék és szép tánca által is megkülönbözteté magát ⁵⁾.

Katona Csanádi Ferencznek gondolja, mi azért véltük Ujlakinak mondhatni, mivel az egykorú Capistrái szerint, III. Kallixt pápához írt levelében *Waddingnál XII. d. 373. l.* ez alatt is szolgált. Ezt Bonfin név szerint ugyan nem említi, de ennek fia Lőrincz Mátyásnak igen kedves embere lévén, előadása igen is illik rá. *Fejér, Hunyadi 260. l.* kételkedik rajta hogy Hunyadi Ujlaki alatt szolgált volna, mivel így véleménye szerint Ujlakinak Hunyadinál legalább 15 évvel idősebbnek és így, midőn megholt (1472. ?), legalább száz évesnek kellett volna lenni; de ha meggondoljuk, hogy Ujlaki egyike volt legelőkelőbb nemeseinknek, és így igen jókor juthatott vezérségre, a sokkal szegényebb sorsu Hunyadi nála mint ifiabbnál is szolgálhatott.

¹⁾ Csáki László vajda udvarában *Budai Ferencz* szerint *I. 493. l.*, Csáki Miklós csakugyan erdélyi vajdáéban, mint *Fejér* állítja, *Hunyadi 261. l.*, hol még azt is mondja hogy az épen 1409. történt, minden bővebb adat nélkül. Mi érdemesnek nem tartjuk bővebben vitatkozni, de életidejét véve, az utólsót lehetőbbnek tartjuk.

²⁾ I. Lajos Demeter zágrábi püspököt Széchi Miklós bán társaságában 1376. küldötte némelly törvényes dolgok elintézése végett Erdélybe. *Fejér X. III. 296. l.*; alkalmasiat ekkor ismerkedett meg Hunya i apjával.

³⁾ *Bonfin e. h.* — *Gibbon Decline and Fall of the Romain Empire XII. d. 161. l.* Comminesre Mémoires Liv. VI. chap. 13. utalva hibásan állítja, hogy itt neveztetett fejér bajnoknak. *Commynes e. h.*, az én kiadásom szerint *CCLXV. levél*, csak azt mondja róla: le valliant chevallier blanc de la Vallaquie, és ezután mindenütt hol róla szól, Chevalier blanc-nak nevezi.

⁴⁾ *Bonfin. III. tiz. IX. könyv 371. l.*

⁵⁾ *Ugyanő ugyanott.*

A' Cillei évrájs állítása szerint a Cillei grófok udvarában is szolgált mint alvezér ¹⁾).

Ha már ezen különböző adatokat, a hihetőség szerint egymás után sorozva, összevesszük; ha meggondoljuk, hogy Demeter 1375 és 1379 közt volt zágrábi püspök, mint ezt felebb is megjegyzők: lehetetlen azok hitelességét kétségbe nem hoznunk, vagy azon gyanúra nem fakadnunk, hogy azokban két nemzedék fordul elő és az apa a fiúval összekevervék. Az utolsót gyámoltja még az is, hogy a kormányzó apja is katona volt, mint felebb megmutatók, és őt magát is Turóczi és Bonfin szerint Zsigmond ennek hiréért hozta magával Oláhországból ²⁾. Egyébiránt mit kelljen mind ezekből az apának, mit a fiúnak tulajdonítani, elhatározni bajos. Hogy a szerb királynál nem maga Hunyadi János szolgált, hogy Demeter zágrábi püspöknél is nem ő, hanem inkább atyja, tett szolgálatot, a felebbiek szerint kétséget nem szenved ³⁾; hogy végtére atyja Oláhországban is megfordult, a körölmények hihetővé teszik. De akármint legyenek is mindezek, annyi bizonyos, hogy Hunyadiak állandóul királyi szolgálatba lépván, Zsigmondot koronáztatása alkalmával Frankfurtba kísérte, a cseh háborúban vele részt vett ⁴⁾ és nem soká a királyi tanács-

¹⁾ *Chron. der Grafen von Cilli. Hahnál. II. d. 704. l.* Hasonl. Chron. Cill. Num. 3. *Annal. Styriae. 78. l.*

²⁾ *Thuróczi III. VI. r. XXX. fejt. Bonfin III. tiz. IV. könyv. 304. l.*

³⁾ Ezt melleleg mondja *Kerchelich, Notit. praelim. 270. l.*, mint azok véleményét, kik atyját Erzsébet, I. Lajos király neje és Scaliger János természetes gyermekének tartják. Ebből *Fejér, Hunyadi 304. l.* azt csinálja, hogy már Bonfin sem mondja, miként maga Hunyadi, hanem hogy atyja volt Demeter zágrábi püspök szolgálatában, mint ezt már *Kerchelich e. h.* megjegyzi.

⁴⁾ *Successive itaque fide devotisque obsequiis praefato avo nostro sive pro susceptione imperialium infularum seu pro reparandis ruinis Regni sui Bohemiae prodeunt inseparabiliter adhaesit. Árván született László levele a czimer iránt, Spiess e. h.*

ban is ülést nyert ¹⁾, hű szolgálatai tekintetéből ²⁾ már Zsigmond alatt fényes hivatalokat, szép birtokokat nyert, s nevezetes ember volt, bár csak Albert uralkodása alatt vergődött nagyobb fényre ³⁾ s nyerte jószágainak főbb részét ⁴⁾.

Felebb említett hasonlónevű fivérének kívül voltak Hunyadinak több nővérci is. Az egyiket, Máriát vagy Marinát,

¹⁾ Nunc primum (sub Sigismundo) regiis militibus commatriculatus et successive consiliis admotus. László adománylevele Déváról. *Spiess, Aufklaer.* 268. l.

²⁾ *Fejér, Hunyadi 262. l.* La Croixra, *Hist Turc.* Schulznál I. 199. l. utalva azt állítja, hogy még Zsigmond alatt 1437. Belgrád védelmére a törökökkel üszveütvén 40.000-et közölkök üszvevagdalt s négy vezért, kik azután Prágába küldettek, elfogott. Ugyanezt mondja *Horeáth Mihály is, Magy. tört. II. 127. l. Katonára* utalva XII. 789. l. Igaz ugyan hogy a mondott évben Zsigmond seregei a törököket megverték, 40,000-et vagdolván üszve, 4 vezért fogván el, és küldvén Prágába mint ezt *Katona e. h. Bartossi* és Coereinek egy *Palmához (Herald. 77. l.)* irt levele után előadja; de itt annak hogy ekkor a sereget Hunyadi vezérelte, vagy pedig ezen fényes diadalban részt vett volna, mi nyoma sincs, sőt *Bartossi Dobnernél I. 198.* egyenesen Pongráczot mondja a magyar sereg vezérének.

³⁾ *Katona e. h. VI. d. 871. l.*

⁴⁾ Hogy Lippát, Hunyadot Diódot és Solymost Alberttől nyerte Hunyadi, nyilván mondja egy hihetőleg 1457. kelt és reánk csak egyszerű, bár régi másában szállott körlevél, melyet *Kaprinai* után *Hist. Diplom. I. d. 207. l. Katona VI. d. 1187. l.*, ki azt a levél tartalmának bizonyossága szerint helytelenül tulajdonítja Palóczy László országbirónak, és *Fejér, XI. 260. l.* közölnek. De hogy itt Hunyadra nézve az előadás helytelen, és hogy épen oly kevéssé áll *Thuróczi* és *Bonfin* előadása amazé *IV. r. XXX. fej. ezé III. tíz. IV. fej. 304. l.*, miszerint azzal Zsigmond ajándékozta volna meg, kétséget nem szenved; mert, mint felebb oklevelesen bebizonyítottuk, azt már ősei birták és Zsigmond csak új adomány czíme alatt erősítette meg 1409., még pedig nem is az ő hanem még az apja részére. Egyébiránt átírás czíme alatt Zsigmondtól nyerte 1200 forintban Papi mezővárosát Arad megyében a Maros mellett 1434. *Extr. Dipl. Anolz. XXII. cs. 6. sz.*, később pedig 1435. Papi visszavételével és 300 forint ráfizetés mellett Komjáthi mezővárosát az egész komjáthi kerülettel. *Ugyanott 13. sz.*; ez megerősítették 1437. *Ugyanott 24. sz.* Az Alberttől nyert fekvő jószágairól alább szólandunk.

mint ezt már előbb megjegyzők, Argyesi Manzilla az oláh vajdák vérségéből vette el ¹⁾. A második, kinek keresztneve nem tudatik, Székely János bárnak és Székely Tamás vranai perjelnek volt anyja ²⁾. Egy harmadik, Klára, csak anyjára nézve volt vele testvér, gyaníthatólag a Csolnokosiak közül, és egy oklevélben mint Dengeleghi Pongrácz vajda özvegye László, János és András fiaival fordul elő ³⁾, kik közül János hasonlólag erdélyi vajda volt Mátyás alatt. Felesége Szilágyi Erzsébet által is sógorságban volt, a magtalanul elhalt Szilágyiakat nem számítva, több

¹⁾ Oláh, Hung. XII. fejt. Bélnél Adparat. I. 23. l.

²⁾ Nézd felebb. Fehér. Hunyadi 298. l. azt véli, hogy ez ugyanaz volt, ki Székely János halála után mint özvegy Chalkokondylasz bizonyossága szerént Giskra Jánosnak ajánlatott házastársul. Azonban ez Székely Jánosnak özvegye nem lehetett, mert egy ezen Székely János Hunyadi Jánosnak sógora lett volna, mi a felebbi adatokkal egyenesen ellenkezik. Mellyik özvegy nővére ajánlatott Giskrának, megmondani nem tudjuk; de valószínűleg, korukat tekintve, a harmadik, Klára, kiről mindjárt bővebben szólándunk. Egyébiránt hibázik az ősz, sok tekintetbne tiszteletünket igénylő tudós, midőn e részben Chalkokondylaszra hivatkozik, mert ennél ugyan bajosan találja nyomát a legszorgosabb keresés után is; azonban ezen javaslatba hozott házasságról emlékezik *Dlugoss. XIII. fejt. 81. l.* Közönségesen Fejér mind ezen munkájában mind Codexében legnagyobb pontatlanságot tanúst. Itt ugyanazon egy oklevelet majd minden változtatás nélkül, igen hamar egymás után, kétszer is adja, így péld. egy 1392-ki, oklevelet *Cod. Dipl. X. II. 42. és 49. l.*, amott egy cikket kétszer olvashatunk V. szám alatt 299. l. és VI. szám alatt jelelve 305. l. kevés szóbeli változtatással. Hát még a tárgyak velejére nézve? számosakat emliténk, többekről szólándunk, de mind elő nem sorolhatjuk.

³⁾ Az árván született László király egy 1456. kelt új adománylevelével követeztében kiadott beigtató levelében Létha vára és tartozandóságai iránt így szól: Idem Comes Joannes (de Hunyad) — — Dominam Claram, relictam quondam Pangratii Vayvode de Dengelegh, *sororem suam uterinam*, ac Ladislaum, Joannem et Andream filios dicte Domine Clare —, valamivel alább: praefato Comiti Johanni et per eum generose Domine Clare, relicte quondam Pangratii Vayvode, *sorori sue uterine* ac Ladislao, Johanni et Andree filii eiusdem Domine Clare stb. Ezen nevezetes tudtomra még eddigelé

más családokkal is. Ennek egyik nővérét Zsófít ¹⁾ Win-gárthi Geréb vette el, ezen házasságbóliai voltak Péter a nádor és testvérei a bátor Mátyás ²⁾ és László a tudós erdélyi püspök. Egy másik nővére a jószágokban gazdag Somkeréki Erdélyi János felesége volt ³⁾.

---

ismeretlen oklevelet munkánk végén okleveles gyűjteményünkben egész kiterjedésben adni fogjuk, *Fejér; Hunyadi 298. l. egy 1517. kelt levél* szerint, mellyben Dengeleghi Pongrácz János vajda, az ifi-abb, mint Mathiae Regis Hungariae avunculus fordúl elő, azt állítja, hogy ezen Pongrácz Mátyással anyjánál fogva lett volna rokonságban; de ezen későbbi előttem egyébiránt ismeretlen oklevél az általunk felhozott hiteles beigtató levél ellen bizonyoságól nem szolgálhat, és legfelebb csak annyit mutathat, hogy az akkori időben az emberek a deák nyelvben nem igen voltak jártasak.

¹⁾ *Seicert* szerint *Siebenb. Quartalschr. I. 269.*

²⁾ *Istvánfi, IV. könyv. 32. l.* ugyan Geréb Péterről csak annyit mond, hogy Mátyás királynak rokona volt; de *II. könyv. 22. l.* és *III. könyv. 29. l.* azt állítja, miként Mátyás és Geréb Péter két nővérnek gyermekei (consobrini) voltak. Hasonlót mond *Bonfin* is, *Praefat. ad Phil. Kollar, Analect. Vindob. 825. l.* a két Gerébről,

³⁾ *Hodor, Doboka vármegye 74. l.*

II.

1437. 1438.

Illy állásban volt Európa, ilyenben különösen Magyarország, midőn a könnyelmű Zsigmond, a pillanat és tüzes felhevülésének szabad játéka, meghala. Egyik lábának nagy újján támadott veszélyes kelés, mellynek következtében az le is vétetett ¹⁾, s egy gyengítő hasmenés az idő által megrázott, de még mindig erős férfit csakhamar minden erejétől megfosztá. Már szinte haldokolva szép haját, hosszú szakállát, fürtökbe rakatá, fejét babér-koszorúval, vállait a császári ékességekkel díszíté s így egy nyitott gyalogkocsiban Prágából Znaimba viteté magát ²⁾. Itt feleségét, a még mindig szép Borbálát, ki férje életének kétséges voltát látva, némelly cseh nagyokkal, különösen Sternberg Zdenkóval ³⁾, a vitéz Pirkensteini Ptacek Henrik-

---

¹⁾ *Aeneas Sylvius in Comment. ad Panorm. IV. könyv, 43. fejt.*

²⁾ *De Roo, Hist. Austr. V. könyv, 170. l. Fugger, Spiegel der Ehren 460. l.* Fuggernek ezen munkája kéziratban megvan a bécsi csász. kir. udvari könyvtárban. Mint ebből kitetszik, Birken azt sok változtatásokkal, több ferdtésekkel, de némelly tökéletesítésekkel és javításokkal adta ki. *Karajan Chmelnél Gesch. Forsch. I. dar. 3. füz. 402. l.*

³⁾ A Sternbergeket *Tanner, Die Sternberge 20. l.* a három keleti királyok egyikétől származtatja.

kel¹⁾, és Podiebrad Györggyel arról kezdte tanácskozni, miként az ország kezével együtt Ulászló lengyel királynak ajánltassék²⁾; bár ő 48, ez pedig csak 12 éves volt³⁾; most pedig Znainba jött színlelve beteg férjét maglátogatni, de valósággal nagyravágyó ezéljai előmozdítása végett — elfogatta⁴⁾, Cillei Ulrik e sorsot csak megszökés által kerülvén el⁵⁾. Azután a jelen volt cseh és magyar nagyokat halálos ágya körül összegyűjtvén, vejét és leányát⁶⁾ nekik olly hatályos és érzékeny beszédben ajánlá, hogy azok a pillanat benyomásától elragadtatva, őket mindjárt kikiáltják királyuk és királynéjoknak, és a haldokló kezébe hűséget esküsznek⁷⁾. Egyszersmind több cseh nagyok javallatára fényes követséget is jelelt ki, meghitt kancellárja Schlick Gáspár⁸⁾, bassanói

¹⁾ Ez is a Sternberg családbóli volt, több ízben szerencsésen harczolt Zsigmond alatt a táborigak ellen és Sion nevű várakat megvívta. *Tanner e. h.* 240. l.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LIII, LIV. fejt. Dlugoss XII. könyv.* és *Tanner, Die Sternberge* 231. l.

³⁾ *Hormayr, Wien III. dar. 3. köt. 104. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylv. e. h. — A mölki évtárazs szerint Zsigmond halála után Albert fogatta el, Peznél Script. Austr. I. dar. 256. l., Windeck szerint CCXIX. fejt. csakugyan ő ipja halálos ágyánál és ennek parancsára.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ Szül. 1409. *Voigt, Gesch. von Preussen VII. 57. l.*

⁷⁾ *De Roo, Hist. Austr. V. könyv. 170. l. — Hellai Krónika I. rész. 318. l.* Ezen beszéd megvan Lünignél Grosser Herrn, vortnehmer Ministern gehaltenen Reden az V-dik darabban. *Gustermann. I. 231. l.*

⁸⁾ Schlick Gáspár igen kedves embere volt Zsigmondnak. *Windeck CCIV. fejt. Menckennél Scriptor. Rer. German. I. dar. 1259. l.* őt ugyan egyegeri polgár fának mondja; de *Aeneas Sylvius* szerint, *Hist. Boh. LIII. fejt.*, ki vele szoros barátságí viszonyban élt, atyja a Frank kerületből nemes szüléktől vette eredetét, anyja pedig a Colalto gróf családbóli volt. Anyi bizonyos, hogy már atyja Henrik nevezetes szerepet játszott, és mind IV. Károly császár mind fia, Venczel király, kegyeit nagy mértékben bírta. *Vátek, Monatschrift des böhm. Museums II. 12. 540. l.* — Szerelmi kalandjait Sienában elevenen, de szabad tollal írta le *Aeneas Syl-*

gróf ¹⁾, vezérlete alatt, halála után Prágába menendőt ²⁾, a többi cseh rendek megnyerése végett. Mellyre a jelenlévőknek szívfökre kötvén végintézetét ³⁾, december 9-dikén 1437. ⁴⁾ a régi évirat szavaiként elaludt

rius, Epist. CXII. CXIII. és CXIV. 622. l. Régi német fordításban közli azt *Hahn is Coll. Mon. I. dar. 406. l.* E fiatal kori irását azonban később nagyon megbánta a jövőendő pápa. *Epist. CCCXCV. 869. l.*

¹⁾ *Lichnocsky, Geschichte des Hauses Habsburg. V. d. 283. l.*

²⁾ *De Roo e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylcius Frehernél Script. Germ. II. d. 39. l.* közönséges kifejezésekben emlékezik ezen végrendeletéről; *Balbin, Epitome 499. l.* és utána *Pray, Annal. II. d. 326. l.* ezt irottak állítják; *de Roo V. könyv, 171. l.* ellenben nyilván mondja, hogy csak szóval jelentette ki vég ohajtását.

⁴⁾ December 9-dikére teszik halálát *Bonfin III. tiz. III. könyv, 292. l., Vitae Pontif. Muratorinál Script. rerum Ital. III. dar. 2. rész, 862. l. Chron. Rimin. Ugyanott XV. d. 933. l., Chron. Mansfeld 323. fejt. Balbinnál Epitome 496. l., Reichwein Jakab évkönyve kéziratban Lincknél Annal. Claracall. II. dar. 128. l., Windeck CCXVIII. Menckennél I. dar. 1277. l., Arenpeck, Chron. Austr. Peznél Script. Austr. I. dar. 1246. l. Chron. Stammenense ugyanott II. dar. 460. l. Siegler Bélnél Adparat. 57. l. és Bartossi, másként *Drahonicz*, kit Bartossiusnak, Bartossecknek és Bartaskónak, azaz Bertalankának is neveztek, *Dobner Monum. I. dar. 199. l.*, ezen utolsó a babiloniai számlálás szerint azt a nap 23-dik órájára tevén; *Rositz, Chron. Episc. Wratislaw. Sommersbergnél I. dar. 77. l.* (feria secunda post conceptionem Mariae), *Hageck* (Liboczani Hageck vagy Hayeck Venczel boleslavi prépost I. Ferdinánd idejében, sok meséknek terjesztője; melly vád alól őt felmenteni igyekszik, de nem nagy sikerrel, *Balbin Bohemia docta II. dar. 35. l., Chron. 745. l.* (Montag nach Maria Empfängnis). Ezeket követik *Strucius, Corpus Hist. Germ. I. 717. l., Stransky, Staat von Böhmen III. 422. l., Péczeli II. 166. l., Fessler, Gesch. der Ungarn und ihrer Landsassen. IV. dar. 498. l.* — December 7-dikére *Michotius Pistorinál Script. rerum Polon. II. dar. 207. l., Buchhols in Ind. 385. l. Balbinnál e. h.* — December 8-dikára *Chron. Salz. Duelliusnál Misc. II. 135. l., Tritthem, Chron. Hirsaug. II. 396. l., Theobald, Hussitenkrieg II. dar. 17. és 23. l., Cochlaeus 313. l., Naucleus, Gen. XLVIII. 959. l.* (die Dominico in festo Conceptionis b. Mariae Virginis), *Pessina, Mars Morar. 611. l.* (VI. Idus Decembris) és ezek után *Palma, Notit. Hist. Hung. II. dar. 218. l. Pubitschka, Gesch. von Böhmen VIII. d. 338. l., Buday Éss. Hist. I. 196. l. Muratori.**

mint egy mécs, mellynek olaja kiégett¹⁾, életének 70-dik²⁾, magyarországi uralkodásának 51-dik évében³⁾.

Halála után Albert, felesége társaságában, a holt testtel Pozsonyba ment. Kiséretében vala elfogott anyósa is⁴⁾, szomorú de kielégítő látvány a magyarok előtt, kik feszlettségében annyiszor megbotránkoztak volt⁵⁾. Itt fogadák a fejedelmi párt az ország nagyai s az országosan öszvegyült karok és rendek⁶⁾, kik Albertet már december 18-dikán királynak választák⁷⁾, Rozgonyi István pozsonyi főispán

Annali XIII. dar. 307. l. — 8-dikára vagy 9-dikére *De Roo. Hist. Austr. V. könyv, 171. l.*, 7-dik-, 8-dik- vagy 9-dikére *L'Enfant, Hist. des Hussit. I. dar. 474. l.*, 10-dikére *Cuspinianus 601. l.*, 22-dikére *Dlugoss XII. könyv, 700. l.*, november 1-sejére *Annal. Foroiul. Muratorinál Script. rer. Ital. XXII. dar. 219. l.* Dec. 8-ka után és 25-dike előtt (post conceptionem beatae Matris ante festa natalitia) *Contin. Pulkacae Dobnernél IV. d. 171. l.* Az esztendőre és helyre nézve az írók megegyeznek, csak *Infessura Diario di Roma Muratorinál Script. rerum Ital. III. dar. II. rész, 1127. l.* teszi azt 1458-ra, a *Pulkava folytatója e. h. 1459-re*, a *Vitae Pont. e. h.* Prágába; — IV. Jenő pápa, ki a hírvételekor épen Bolognában volt, fényes temetési ünnepélyvel tisztelte meg. januar. 9-dikén 1458. *Chron. di Bologna Muratori e. h. XVIII. dar. 658. l.*

1) *Fugger, Ehrenspegel 461. l.* és *Hormayr, Wien e. h.*

2) *De Roo e. h.*

3) *Pessina in Marte Morar. 611. l.* és *Siegler Bélnél e. h.*

4) *Aeneas Syltius, Hist. Bohem. LIII. LIV. fej. Bonfin III. tíz. III. könyv, 293. l.* és Rozgonyi Istvánnak a pozsonyaihoz írt levele, mellyben meghagyja nekik, hogy ezen halotti kíséret szállásáról gondoskodjanak, *Scriptum Cryssendorf feria quinta proxima ante festum beatae Luciae Virginis et Martyris (dec. 12.) 1457. Ex Mss. Cornidesianis. Katona e. h. V. dar. 820. l. Fejér, Cod. Dipl. X. VIII. 675. l.*

5) *Fessler e. h. 499. l.*

6) A *Pulkava folytatója Dobnernél e. h. IV. dar. 173. l.* és alkalmasiut utána *Engel e. h.* csak az ország nagyairól szólnak; de a *mölki écirat Pez Jeromosnál I. dar. 225. l.* egyenesen mondja, hogy Albert Pozsonyban királylyá választatott „unanimi voce omnium et singulorum Archiepiscoporum, Episcoporum, Comitum, Baronum, Procerum, Militum et Militarium.”

7) *Styra Farkas, Itinerarium Pez Jeromosnál II. d. 449. l.*

jó példája ¹⁾, előbbeni ígéreteik és a Zsigmond halálos ágyánál tett fogadások hathatósan buzdítván mindnyájokat ²⁾. A királynak azonban meg kelle igérnie, hogy a német

azt állítja ugyan, hogy Albert örökösés, és nem választás által nyerte el az országlást; de megczáfolják őt a többi frók, különösen a mólki évirat e. h., *Senging Márton Pez Bernátnál, Thes. Anecd. VI. d. III. r. 232. l.*, kik még azt is utána vetik, hogy a magyarok térdet fejet hajtvá s kezet emelve kényszerítették a választás elfogadására, *Bartossi Dobnernél I. d. 200. l.*, *Paltram Pez Jeromosnál I. d. 734. l.*, *Anon. Mellic. Chron. Austr. Pez Jeromosnál II. d. 462. l.*, *Haselbach ugyanannál II. dar. 462. l.*, *Ephemerides Korachichnál Script. Min. I. d. 11. l.*, *Chron. Bar. Andreae Presb. Norimb. Hist. Frid. III. edit. anni 1685, adcol. 61. l.*, *Rositz, Chron. Episc. Wratislaw. Sommersbergnél I. d. 77. l.*, *Dlugoss XII. könyv, 700. l.*, sőt maga Albert, Fridrik osztrák főherceghez írt levelében, *Oklevéltár II. sz. és Erzsébet is Fridrikhez 1441. írt levelében. Analecta Vindob. Kollaris II. d. 919. l.* — *Haselbach e. h.*, *de Roo V. könyv, 171. l.*, *Hahn, Alt- und Neu-Pannonia 152. l.* a választást Fejérvárra, az *Aeneas Sylvius*nak, de akár írásmódját akár egész előadását tekintve helytelenül, tulajdonított *Vita Alberti*, mely érdekes kis munkát Fejér György adta ki Palacky után, *Tudom. Gyűjt. 1838. VI. 69. l.* később újra *Cod. Dipl. XI. 389.*, kijött a *Bibl. d. litt. Vereins in Stuttg. I. d.* illy czim alatt: *Aeneas Sylv. de Vir. illustr. 1842.* de itt is csak Palacky után, Budára teszi, megjegyvezvén hogy a választását ellenző nagyokat egyenessége, és nyíltszívűsége által nyerte meg; Pozsonyba teszik *Senging Márton, a mólki évirat és Reichwein Jakob de Lincknél, Annal. Claravall. II. d. 128. l.* Hogy Albert választása Pozsonyban történt, maga elismeri egy későbbi oklevelében, mely által ez alkalommal (tempore felicitis nostrae electionis in Regem Hungariae in ipsa Civitate nostra Posoniensi) tett érdemeiért a város szabadságait megerősíti 1439. *Fejér, Cod. Dipl. XI. 221. l.* — *Bartossi e. h.*, *Haselbach e. h. 853. l.* és *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 294. l.* a koronázással egy napra azaz január 1-jére 1438., *Anonymus Mellic. Chron. e. h.* decemberre 1437., *Reichwein Jakob e. h.* december 17-dikére, mólki *Senging Márton és Paltram e. h.* ad feriam quartam ante festum S. Pauli apostoli, mely *Katona* szerint, *V. dar. 820. l.*, dec. 18-dikára és nem 19-dikére esik, mint a bajor évirat e. h. állítja.

1) Albert oklevele *Katonánál V. dar. 904. l.*

2) Igy kívánja *Engel, Gesch. von Ung. III. köt. 1. l.* a többi frókkal egyeztetni *Aeneas Sylviust, Hist. Boh. LIV. fejt.*, ki azt állítja,

császárságot, mely miatt Zsigmond olly keveset lakhatott az ország kebelében, a karok és rendek megegyezése nélkül nem vállalja el ¹⁾, és mind magát mind feleségét haladék nélkül megkoronáztatja ²⁾. Innen a fejedelmi pár magával vivén a fogoly császárnét is ³⁾, a holt testet Budán keresztül Váradig kísérte, hol a végrendelethez képest ⁴⁾ sz. László egyházában temettetett el ⁵⁾. Így annak az

hogy még Znaimban történt a rendes választás. *Katona* ugyan *Hist. Crit. V. dar. 827. l.* azt állítja, hogy Pozsonyban mind ezek olly hirtelen történtek, hogy a pápa elébb tudósíttatott Albert választásáról, mint Zsigmond császár haláláról; de a pápának a pécsi püspökhöz írt leveléből *Kollernél Hist. Episc. Quinqueecl. III. d. 362. l.*, melyre építi ő állítását, csak az tetszik ki, hogy dec. 19-dikén a pápa még nem tudta Zsigmond halálát.

¹⁾ *Aeneas Sylveus, Hist. Boh. LV. fej. 56. l. Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. dar. 1246. l. Bonfin III. tiz. IV. könyv. 295. l., Dlugoss XIII. könyv. 700. l., Réray de Mon. et S. Corona Schwandtnernél II. dar. 659. l.* Erre hitét is letette, *Arenpeck Pez Jeromosnál I. dar. 1246. l. Aeneas Sylveus Frehernél Script. Germ. II. dar. 39. l., Nauclerus Gener. XLVIII. 941. l. és Trithem, Chron. Hirsaug. II. 397. l.*

²⁾ Hogy Erzsébet is elválasztatott ez úttal királynénak, nyilván állítják *mölkí Senging Márton Pez Bernátnál e. h. és Chron. Monasterii Mell. Pez Jeromosnál I. dar. 255. l.*, sőt maga Erzsébet is Fridrik császárhoz írt levelében *Kollárnál Anal. Vindob. II. d. 919. l.*; de ezeket eléggé megczáfolja Erzsébet koronáztatása, mely csak úgy ment véghez, mint királynéé. *Engel e. h.* Borbála királyné szabadon bocsáttatását is a választás feltételei közé teszi, és e mellett még többeket is említ, hogy t. i. ezen választás a közlelbbi országgyűlés által helyben hagyattassék s Albert egy koronázási szerződést írjon alá. Mindezeknek azonban, bár később megtörténtek, a történetírási maradványokban nincs nyoma.

³⁾ *Bonfin szerint III. tiz. III. könyv. 293. l.* Borbála csak Budáig, *Aeneas Sylveus* szerint, *Hist. Boh. LIV. fej.*, egész Váradig vitetett.

⁴⁾ Zsigmond már 1406. jelelte volt ki Váradot temetése helyéül, mint maga mondja, *Pray de S. Ladislao 31. és 34. l.*, és *Fejér, Cod. Dipl. X. IV. 519. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*, *Aeneas Sylveus, Europa I. fej. 388. l.*, *Bartossi Dobnernél I. d. 200. l.*, ki Novigrodnak nevezi Váradot. *Dubrar* (másnént *Dubravski*, nemesiségének megnyerése előtt *Skala, Kapri-*

utolsó tiszteletet vallásos áhítattal megadá, azután pedig Fejérvárra sietve koronázása végett ¹⁾).

E felett az azt megelőző nap nagy vetekedés támadott Palóczy György ²⁾ esztergami érsek, és Rozgonyi Simon veszprémi püspök között ³⁾). Amaz Erzsébetet is maga akará mind felkenni, mind megkoronázni, mint ezt elődei az esztergami székhelyben tették volt, nem csak Máriánál, ki uralkodó királynő volt, hanem Borbálánál is, bár ennek a kormányra mi befolyás sem engedtetett. Emez ellenben azt vitatá szentegyháza régi kiváltságainak előmutatása mellett ⁴⁾), hogy Erzsébet csak király nője lévén, őt illetik ezen foglalatosságok. A világiak az utolsó mellé állottak. Ezeknek unszolására s az idő rövidsége miatt kénytelen az érsek engedni, annyival is inkább, mivel a szükséges irományok nem valának kezénél, csak egy közbe vetett óvással kíváná egyháza jogait fentartani ⁵⁾). Drégel, Palánk, Hidvég

---

nai I. dar. 192. l.) XXVII. könyv. Cont. Pulchrae, Paltram, Balbin és Pessina e. h. egy értelemmel Váradról szólnak. *Cuspinianus* szerint 601. l. itt illy sárfrata állott :

Caesar et Imperium tenens en ego Roma sacratum
Rexi non ense, sed pietatis ope,
Pontificem summum feci spretis tribus unum,
Lustravi mundum, schisma negando malum.

Előadja ezt *Megiser, Chron. Carinth. IX. könyv. 51. fej. 1076. l.* és utána *Krekwitz 230. l.* és *Zeiler 1018. l.* — Csak *Windeck CCXX. fej. Menckennél I. dar., és Chron. Misn.* ugyanannál *II. d. 357. l.* állítják Budán történt eltemetetését sz. László egyházában felesége Mária mellett.

¹⁾ *Bonfin. e. h.*

²⁾ *Theobaldus, Hussitenkrieg II. d. 26. l.* George Paleotiusnak nevezi. Már *Révai* panaszkodik azon *Schwandtnernél II. 451. l.*, hogy az idegen írók a magyar neveket annyira elferdítik.

³⁾ Az ajándékok miatt, mellyek illy alkalommal adatni szoktak. *Engel, Gesch. von Ungarn. III. d. 8. l.*

⁴⁾ Alkalmassint azon ítéleteket adta elő, mellyeket 1216-ban a pápai küldöttség hozott, III. Honorius pedig 1221. megerősített.

⁵⁾ Ezen óvás *Datum Albaregali in vigilia circumcissionis Domini (dec. 31.) 1437. megvan Praynál, Hierarchia, I. 286. l., Schmitt-*

és Drétár helységei¹⁾, új jobbágyainak is felmentése a kamarai nyereség fizetésétől²⁾, és engedelem átjárás tartására a Dunán Újfalu mellett Esztergam vármegyében³⁾ lettek engedékenységek jutalma.

Ezen kérdés szerencsés elhárítása után épen újesztendő napján 1498⁴⁾ véghez ment mind a király, mind a királyné⁵⁾ koronázása a bevett szokás szerint⁶⁾, a királynéé külön

nél, *Episc. Agr. 29. l. Katonánál V. d. 827. l.* A primási levéltárból közli *Fejér, X. VII. 878. és XI. 29. l.* — *Klein* állításaként *Gesch. von Ung. 266. l.*, *Koller, Katona és gr. Majlath* szerint a veszprémi püspök engedett, és az érsek vitte véghez mind az avatást, mind a koronázást, a veszprémi püspök óvása mellett; de az említett frók épen ellenkezőt mondanak.

¹⁾ Ezen adománylevelet Hevenessy kézfatai után *R. 172. l.* említik *Bél, Notit. Hung. IV. d. 730. l.* és *Katona V. d. 834. l.*; az eredetiből a primási levéltárban közli *Fejér, XI. 36. l.* Datum Budae in festo b. Valentini Martyris (febr. 14.) 1438.

²⁾ Horváth Henrik kézfataiból közli *Schmitt, Archiepisc. Strigon. I. d. 284. l.*, a Hevenessyéiből *Katona V. d. 838. l.*, a primási levéltárból *Fejér. Cod. Dipl. XI. 40. l.* Datum Budae feria proxima post festum Gregorii papae (febr. 23.) 1438.

³⁾ Datum Budae feria sexta proxima post festum beati Mathiae apostoli (febr. 28.) 1438. A primási levéltárból közli *Fejér, XI. 38. l.*

⁴⁾ Január 1-sejére teszik *Turóczi, Chron. IV. réss. XXV. fej., Bonfin III. tiz. IV. könyr. 294. l.*, *Nauclerus, Gen. XLVIII. 959. l.*, *Curaeus II. d. 231. l.*, *Senging Márton Arenpech és Dubrae e. h.*, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LIV. fej.* és *Dlugoss XII. könyv. 700. l.* (in festo circumcisionis Domini), *Chron. Budense 348. l.* *Ephemerides Coaeci Kovachichnál Script. Min. I. d. 12. l.*, *Paltrami Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 734. l.*, *Chron. Monast. Mellic. Peznél e. h.* — Egyedül *Windeck CCIX. fej. Menckennél I. d. 1278. l.* teszi azt vízkeresztre; *Andreas Presb. Ratisb. per Joh. Kraft interpolatus 1437. esztendőre, Eccardnál Corpus Hist. medii aevi S. Script. Germ. I. d. 2174. l. Haebberlin szerint VI. d. 3. l.*

⁵⁾ Mólki *Senging Márton Pez Bernátnál Thesaurus Anecd. VI. d. 3. réss. 232. l. Dubrae, Hist. Boh. XXVIII. fej. 263. l. Arenpech. Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 257. l.* és *Haselbach Ugyanannál II. d. 853. l.*

⁶⁾ *Turóczi e. h.*, *Bartossi Dobnernél I. d. 200. l.*, *Senging Márton Pez Bernátnál e. h.* In Collegiata Ecclesia b. Virginis in

koronával ¹⁾; mely alkalommal Albert 84 aranysarkantyús vitézt ütött ²⁾. Ugyanaz nap ezen esemény miatt Bécsben nagy Téged-Isten tartatott dobszó és két orgona mellett, este pedig töméntelen örömtűz gyújtatott meg minden felől ³⁾.

Innen a király Budára ment ⁴⁾ és szabadon bocsátá az eddig fogva tartott Borbálát; de hogy többé ne árthasson,

Alba Regali *Chron. Monast. Mellic. Pez Jeromosnál I. dar. 257. l.* — *Pez Bernátnál VI. dar. 228—232. l.* egy nevezetlen fró a koronázási szertartásokat is leírja, de igen hiányosan, mint már *Engel, Gesch. von Ung. III. 8. l.* helyesen jegyzi meg.

¹⁾ *Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin 14. l.* Ezen becses munkácska az ifjú Erzsébet, Albert király kisebb leánya, udvari hölgyének tollából, sok világot vet az 1439. és 1440. évi eseményekre, és nem csak természetes előadása, hanem az által is különösen magára vonja figyelmünket, hogy mind az, mit a szerzőnő egész szendéséggel elbeszél, az ő szeme előtt és nagy részint egyenes befolyásával történt.

²⁾ *Haselbach Pez Jeromosnál II. d. 853. l.* — 98 bajnokot ütött, kik közt több bécsi polgár is volt, január 1-sején egy régi kézirat szerint *Kaltenböck, Zeitschrift. 1835. 28. l.* Mint maga állítja Erzsébet, Fridrikhez 1441-ben írt levelében, a választás és koronázás után Albert a rendek által egy oklevelet fratott alá és pecsételtetett meg, mellyben halála esetére Erzsébetet és maradékait ismerték el az örökösödés útján fejedelmőknek. Szavai ezek: *Nachmalen als unser lieber Herr und Gemahl Kunig Alberecht und ich zu dem reich Hungern erwelt und gekrönt ware, da gab mir derselbe mein Herr und gemahl solich brief und urchund mit wissen und willen auch nach rate der Prelaten und Landherrn zu Hungern und mit iren insign ob das wurde, das er abging mit tod e e dan ich, das die hungriischen Herrn geistlich und weltlich mich und meine erben als rechte erbliche Herrschaft zu Herren und erben des Kunigreichs zu Hungern annemen und halten solten. Kollárnál Analect. Vindob. II. d. 919 és 920. l.*

³⁾ Egy régi kézirat szerint *Kaltenböck e. h.*

⁴⁾ Január 3-dikán, Freytag nach dem heil. Ehenweichtag 1438. még Fehérvárról köszönte meg a német rend főmesterének a neki ajándékba küldött sólyomokat, tudósítván őt megkoronáztatásáról, *Voigt VII. d. 704. l.*; de már 9-dikén Budáról jelentette ezen esetet Fridrik osztrák hercegnek. *Lichmooszky e. h. V. dar. CCCXXXIV. l.* és innen *Fejér XI. 34. l.* említik e levelet; mi Okleveles függelékünkben II. szám alatt az eredetiből, egész kiterje-

váraitól nagy részint megfosztá, s élelmére ezek helyett tizenkét ezer aranyat rendele ¹⁾).

Budán kedvetlenség várt rá ²⁾. Régi szokás szerint ugyanis a fővárosban, hol többféle nemzetek, de főként magyarok és németek laktak, egy esztendőben magyar, másban német bíró választatott. Ezek, mint gazdagabbak és hatalmasbak, azokat ezen hívtalból mindig kirekeszteni ügyekezének, de sikertelen; mivel a magyarok megint

---

désében adjuk. — Budán vette IV. Ödön tudósítását dec. 10-ről 1437. az iránt, hogy a görög császár és a konstantinápolyi patriarkha közelebről Olaszországba érkezendek. *Kurz, Albrecht II. 2. d. 277. l.*

¹⁾ *Yzt Pray, Annal III. d. 320. l.* és *Engel, Gesch. von Ung. III. d. 5. l.* a koronázás elejébe, *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 294. l.*, *de Roo V. könyv, 172. l.* és utánok *Fessler IV. d. 510. l.* Albertnek cseh királylyá történt választása után, *Dlugoss pedig XII. könyv. 700. l.* és *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LV. fej. 124. l.* ide teszik, mit *Pubitschka, Geschichte von Böhmen VIII. d. 347. l.* hihetőnek tart, azt is megmutatván Steyererből *MS. de Tab. Caes.*, hogy csak némelly várak vétettek el tőle.

²⁾ *Engel szerint III. d. 9. l.* Albert a koronázás után ment Budán keresztül Váradra s akkor történt ezen budai zendülés, melyet *Dubrao e. h. XXVIII. könyv.*, és utána *Katona V. d. 857. l.* a koronázás elejébe s így 1437. végére, *Turóczi IV. r. XXV. fej.* Albert uralkodásának első évére s így 1438-ra, *Haselbach*, vagy mint az újabb német frók más nevével szeretik idézni, *Ebendorffer Peznel Script. Austr. II. 853. l.* és *Bonfin III. tiz. IV. könyv. 294. l.* mindjárt Albert koronázása után és így csakugyan 1438 elejére, az általunk már felebb is említett *Kottanner Ilona 11. l.* pedig egyenesen 1439. elejére Albertnek második megjelenésekor hazánkban, Palóczyi esztergami érsek halála előttre tesznek. Bár ezen utolsó állítást *Aeneas Sylvius Frehernél II. 85. l.*, ki azt mindjárt a mondott érsek halála után említi, és Albert királynak állítólag *Aeneas Sylvius által készített életírása, Fejérenél Cod. Diplom. XI. 392. l.* azt egyenesen Albert csehországi útja után tévén, gyámolttani látszanak; — mi Turóczi, Ebendorffer és Bonfin szinte egykorú és hiteles frókat követni jónak láttuk; miután Kottanner Ilonának előadása, mindjárt az első, az idő által nagyon megrongált és sok helyt olvashatlan lapján, hol még körülményes elbeszéléseit nem kezdi meg, csak közönséges kifejezésekben (nicht lang da — — — — — zu Ofen und sakchman über

számosbak és erősebbek voltak ¹⁾). Ötves János, egy okos, szabad gondolkozású, merész polgár, volt ekkor a magyarok feje s kedvence, és épen azért a németek gyűlölségének tárgya. Ezek Albert választása által vérszemet kapva, őt képzelt bűn színe alatt ²⁾ elfogják, sok kínzás után megölik, zsákba varrják és nyakába követ akasztva a Dunába lökik. A holt testet nyolczad napra a víz kiveti s az erőszaknak azon talált jelei baráttal a gyilkosokat gyanítatják. A kegyetlen és igazságtalan tetten felhevült magyar népség mindjárt zajogni kezd, hozzá csatlakoznak a király tiszteletére érkezett feles nemesek és, mint ez majd minden zendülésnél meg szokott történni, számos a zavart használni kívánó sepredék. A megrémült német polgárság házaiba vonúl és itt oltalomra készül ³⁾). Éleszti ez a zúdult csapatok hőszívágyát, bősztülve esnek a házaknak, azokat megvívják és lakóikat megölvén, kirabolják. A németek után az olaszokra került a sor; még a királyi pénztár sem

---

die Dewtschen — — —) áll; Aeneas Sylvius pedig említett munkájában Frehernél, valamint a mondott rövid életrajz, az évszámításra nem nagy figyelemmel voltak.

¹⁾ *Turóczi, Bonfin és Dubrav e. h.* — Cromer Lénárd a budai statutumokról irt kéziratában, melyet a szorgalmatos Podhradczky töredékben közölt, azt állítja, hogy bírónak mindig németnek kellett lenni. *Podhradczky, Buda és Pest 118. és 121. l.*; de ez ellenkezik Buda városának tulajdon levelével, melyben szabadságai és szokásairól Kolosvár városát, ennek kívánságára 1488-ban tudósította. *Podhradczky e. h. 138. l.* Ezt a tudós szerző azzal kívánja egyeztetni, hogy a Cromer által előadott szokás ezen mindjárt említendő zenebona után töröltetett el; de ez pusztá vélemény, és különben is a német Cromernek nincs annyi hitelessége, hogy Turóczi, Bonfin és Dubrav — ki mint olmúci püspök a XVI. század első felében élt és történeteit 1550. először adta ki, de csak kevés példányban — egyező előadásait megsemmisíthesse.

²⁾ *Bonfin e. h.* — *Aeneas Sylvius* szerint, *Europa 388. l. és Frehernél II. d. 39. l.* Ötves valóban bűnös volt; *Turóczi* szerint ellenben e. h. a bűnnek gyanúja sem fért hozzá.

³⁾ *Aeneas Sylvius* szerint e. h. a királyi lakban keresének menedéket, elhagyott házaikat önként rablásnak engedve.

kíméltetett meg ¹⁾. Öldöklés és robaj tölté el a várost, remülés az idegen lakosokat. Az ekkor épen Budán tartózkodó híres ferenczes szónok, Marchia Jakab, sikertelen megy az egész papsággal a minden felől tolongó népség elejébe, a fellobbant tüzet elnyomni nem vala képes; sőt a nép idegen hangú csilapító intéseit nem értve, őt felkapja, a kezében tartott kereszttel együtt diadalmasan maga előtt hordozza s a megváltó képe alatt vad tetteinek megszentelését hiszi. A szent ember jelenléte a pórnép dühét mindemellett meghűté ugyan ²⁾, kivált miután a nagy tekintélyű Garai László is lóra ülven egyesítette vele ügyekezeteit ³⁾; de mégis csak az unalom vete az öldöklésnek és rablásnak egészen véget ⁴⁾. A király a dolog szigorú megvizsgálása s a bűnösök érdemlett megbüntetése helyett egy barátságos egyezés által nyomta el ezen kedvetlen esemény következtéseit ⁵⁾,

¹⁾ *Expensae regales sublatae. Ebendorffer Peznel II. 853. l.* Erről egy egykorú német költemény így szól:

Wann ich in der Warhait meld

Sy nummen dem khunig sein eigen gelt

Sextausent guldein, dy habent sy jm genommen. *Kottanner Ilona emlékeire* a kiadó (Endlicher) jegyzetei 51. l.

²⁾ *Aeneas Sylcius. Europa 389. l. Fehérnél e. h. II. d. 39. l.* Hasonl. *Pethő Krónika 63. l.* és *Cuspinianus de Caesaribus 605. l.*

³⁾ Albert életrajza *Fejérnél Cod. Dipl. XI. 319. l.* egyedül ennek tulajdonítja a nép lecsendesítését.

⁴⁾ A nemzeti gyűlölségét eltitkolni nem tudó *Ebendorffer Pez Jeromosnál II. dar. 853. l.* ezen zendülés rövid előadását ezzel fejezi be: *Et hoc initium signorum affectionis et obedientiae Hunnorum ad suum Regem et Dominum.* — Miként állíthatja *Majláth gr. Gesch. von Ungarn II. d. 189. l.*, hogy ezen nap egy ember sem veszté el életét: az eddig mondottak és egykorú forrásokból mértettek szerint, mellyeket a megölettek nagy számára nézve támogatnak még *Vita Alberti, Tud. Gyűjt. e. h. 70. l. Boregh, Böhm. Chron. II. 466. l.* és *Haagen, Ungr. Chron. 49. l.*, megfogni nem lehet; talán *Fesslernek* kétes előadása *IV. dar. 1259. l.* hozta a kútfőkkel igen kevésbé ismeretes író tervedésbe.

⁵⁾ *Heltai* szerint *Krón. I. d. 322. l.* a legbűnösebbek megfenyítették és azután szereztetett egység a felek között.

alkalmasint tartván attól is, hogy szigor az elméket még jobban felhevíti¹⁾).

Hihetőleg az Erdélyből vett hírek és innen származott új gondok is befolytak Albert engedékenységre. A parasztság itt még 1437-ben felzendült vala Budai Nagy Antalnak, egy bizonyos Mártonnak és Kardos Jánosnak vezérlése alatt²⁾, a dézsmaváltságnak a püspök által nehéz pénzben követelése, s miután azt sokan tenni nem akarták, egyházi fenyíték használása, valamint a jobbágyi szabad költözködés önkényes gátlása miatt, mellyben több békételen nemes is vón részt³⁾. A pórnép előbb Bábolna hegyén, Alparót mellett, Belső-Szolnok vármegyében gyüle össze és a földesurakhoz sérelmei orvoslása végett daczolva sürgető követséget küld; ezek azonban erre nem hajtván, sőt Chaaki László erdélyi vajda ezen küldöttjeit elfogatván és lenyakaztatván, az özszvegült nemesség az említett vajda, Lépes Loránt alvajda és Tamási Henrik és Kusali Jakch Mihály székely ispánok vezérlése alatt megrohanta azt. Az ütközet véres volt, sok esett el mind két részről, de a győzelem, bár a szerencse inkább kedvezett a felkelteknek — bizonyíttják ezt a barátságos egyezkedési oklevél egész tartalma, valamint az egyezkedési feltételek — kétséges maradt, és 1437. jul. első napjaiban béke vetett a harcznak véget, illy feltételek alatt: a püspök a dézmára nézve megelégszik a folyó pénzzel, a földesurak kilenczedet sehoh sem vesznek, a szabad költözködést nem gátolják, magtalan elhalt jobbágyaiktól csak egy három éves marhát követelnek, a többi vagyont özvegyeiknek és oldalagos rokonaik-

1) *Schneller, Ung. Schicks. und Thatkraft. 193. l.*

2) *Rusticorum tumultus in Transsylvania ducibus Antonio et Martino 1437. A brassai egyház felirása Schwandtnernél I. d. 886. l. Kardos János vezérlése alatt, mint kitetszik Lépes Loránt alvajda leveléből, Scriptum in Dewa feria sexta proxima post festum Sancti Georgii (april 29.) 1437. Eder, *Observ. 99. l.**

3) Alkalmassint ezen zendülésben volt részvételéért marasztaltattak el Zsuki Mihály és Dávid a hitetlenség bélyegében. *Eder e. h. 76. l.*

nak hagyják, őket végrendelet-készítésben nem gátolják; — ha a jobbágyok a sz. István által az ország minden lakosainak adott szabadalmi levelet hitelesen kiadva a királytól kinyerhetik, szolgálataikat ehhez képest teszik meg: különben minden háztól sz. István napkor 10 pénzt fizetni, minden héten egy napi szolgálatot tenni, a malmok igazításához járúlni és bizonyos ajándékokat adni tartoznak; — végre szabadságukban áll minden évben a bábolnai hegyen mostani vezérek vagy azok egyike alatt összevegyülni és onnan netalán közbejött sérelmek iránt orvoslást eszközölni ¹⁾. Ezen béke a nemességre nézve sok részben sérelmes pontjai, és az elmék mind két részről felhevülése miatt állandó nem lehet. A villongás csakhamar újra kiütött, és már september végén megint egy véres ütközetben viaskodott a két fél ²⁾, újra eredmény nélkül. Ezt october 6-dikán új egyezés követte Apátiban, melly szerint mind a két fél a király ítéletétől függeszté fel ügye elhatározását, addig is a jobbágyságnak szolgálatában némelly könnyítések engedtetvén, de nem olly mértékben, mint az előbbiben. Zsigmondhoz követek küldettek ³⁾, de

¹⁾ Kitészik ez egy oklevélből a kolosmonostori conventben, melyet már *Pray, Dissert. in Annal. 163. l.* közölt rövid kivonatban. Datum Sabbatho proximo post festum visitationis b. Mariae Virginis (jul. 5.), használt *Eder, Obserr. in Felmer. 71. l.*, kevéssel czelótt pedig bővebben ugyan, de mégis a levél elejének és végének, nevezetesen pedig az egyezés pontjainak hiával, mellyek, mint ő állítja, vagy elvesztek vagy elszakadtak, közöl *gr. Kemény, Kurznál Magazin II. 3. füz. 360. l.* Nekem alkalmam van azt egész kiterjedésben adhatni. *Okleveles fuggelék. I. sz.*

²⁾ Varaskeozi Lépes Loránt alvajda elhalasztó parancsa. Datum in descensu nostro exercituali prope fluvium Zamos posito die secundo festi beati Michaelis Archangeli (sept. 30.) 1437., hol ez áll: in generali confictu his diebus contra eorumdam rusticorum audaciam nefariosque tumultus habito. A Kemények levéltárából *gr. Kemény e. h. 365. l.*

³⁾ Bizonyítja ezt a kolosmonostori conventnek bizonyáglevele. Datum feria quinta proxima post festum b. Dionysii Martyris (oct. 10.) A. Dni 1437. A kolosmonostori levéltárból *gr. Kemény e. h. 366. l.*

alkalmasint ennek betegsége és későbbi halála gátlá a sürgős elhatározást, és a lázadás újra kiütött, még nagyobb dühvel, mint előbb ¹⁾. De a lázadók serege, mely egész Erdélyt elborítá s a szász földet is feldúlá ²⁾, több katonaság érkezvén mind Magyarhonból, mind Erdélyből ³⁾, Kolosmonostornál megveretik, Nagy Antal a nemesség által első dühében öszvekonczoltatik, kilencz társai pedig Tordánál nyársba vonatnak; Enyed, hová vonúlt a megvert had egy része, elfoglaltatik, fölperzseltetik (dec. 15.) ⁴⁾, Kolosvárra zárva pedig a másik csoport hathatósan szorongattatik (januar. 1438) ⁵⁾. Végre ennek legyőzésével a zendülés, mely Magyarhonra is kiterjedett volt, és Szathmár vármegyében különösen dühöngött, de már jóval előbb megsemmisített ⁶⁾, itt is elnyomatván ⁷⁾, a három erdélyi

¹⁾ A pórság sok kárt okozott több helyen, különösen Feyérden, a Báthoriak birtokában, mint kitetszik Erzsébet királyné kegyelemleveléből Báthori László és István részére, melyről alább szólnunk. *Gr. Kemény Kursnál e. h. 372. l.*

²⁾ *Eder e. h.*

³⁾ *Milites tam de Hungaria, quam partium Transylvanarum*, azt mondja a nemesi sereg vezéreinek mindjárt említendő levele a szász nemzethez. *Eder e. h. 74. l.*

⁴⁾ A szász nemzet egykorú jegyzőkönyve *Edernél e. h. 73. l.*

⁵⁾ Jakch Mihály székely ispán és Losonczi Dezső, a magyarok kapitánya, Kolosmonostorról január 9-dikén kelt levelök által kérték fel a szászokat segedelemadásra, mivel a felkelő pórságot Kolosvárra szorítván, ott körüllofgták. *Eder, Obsere. ad Felmer. 74. l.*

⁶⁾ *Bonfin* szerint itt a felkelő nemesség verte meg a pórnépet, melyet egy bizonyos Márton vezérlett; a vezérek halállal büntetettek, a többinek szeme szúratott ki, vagy orra, ajaka vagy keze vágatott el.

⁷⁾ Mint a szászok érdemeit mindenütt és nem egészen részrehajlatlanul kiemelni törekvő *Eder e. h.* gyaníttatja velünk, a szászok segítségével. Állítása az elébb említett segedelmet kérő levelen alapúl, de ennek sikeréről semmi bizonyost nem tudunk. *Podlusányi 199. l.* azt mondja, hogy vezérei, Antal és Márton, elfogatván, előbb szemeik szúratottak ki, azután kezeik, lábaik vágattak el, a többiek közül sokan megölettek, mások levágtott orral és fülekkel bocsátattak el.

nemzet közt a tordai országgyűlésen megerősítve kötött szövetség (unio, febr. 2-dikán ¹⁾), és a parasztoknak Lépes György püspök ellenzése mellett is engedett szabad költözködés az elméket némileg lecsöndesíté, s a bizodalmat éleszteni kezdé ²⁾.

A tűz azonban alattomosan még pezsgett, midőn a törökök e tartományt beütéssel fenyegették. János, anconai püspök, a pápa követe, Albertet mindjárt megkinálá ellenök kereszties haddal ³⁾; de ez ajánlását nem fogadá el. Magyarország belső állása, különösen pedig a Csehország felől emelkedő zivataros fellegek, mellyek miatt, hogy távolléte örökös tartományaiból annyival kevésbbé legyen érezhető, itt már előbb egy helytartóságot is rendelt ⁴⁾, annyira elfoglalák minden figyelmét, hogy tartományai oltalmával megelégedni kénytelen vala. Erdélynek tehát

¹⁾ Lépes Loránt levele, ennek bizonyosága, megvan *Edernél, Notae ad lib. Valach. 24. l.*

²⁾ *Turóczi XXII. fejt. 235. l. Bonfin III. tiz. III. könyv, 288. l. és a brassai egyház felirata Schwandnernerél I. d. 886. l.* ezen pörzendülést 1457-re, a két első Zsigmond halála elébe teszi. *Hahn* ellenben *Alt- und Neu-Pannonia 152. l.* azt egészen 1458-ban említi. Azonban okleveleken épült előadásunk bizonyítja, hogy kezdete 1457., vég elnyomása pedig 1458. történt.

³⁾ Jenő pápa ezen év elején János anconai püspökök és pápai követnek a kereszt hirdetésére a törökök ellen engedelmet ada. *Datum Bonnoniae 1458. idibus Januarii Farlat Illyricum Sacr. IV. d. 127. l.* Ugyanő a zengi püspököt is Magyarországra küldötte volt olly hatalommal, hogy keresztel jelelhesse meg a törökök ellen harczolókat. *Raynald, Hist. Eccl. XVIII. d. 198. l.*

⁴⁾ Ennek tagjai voltak Nicodem freisingeni, Lenhart passauai püspökök, Schaumburg János gróf ország marsallja, Wallsee Reinprecht Ensen főlléli kapitány, Eberstorf János főkamarás, Hohenberg István, Starhemberg Rüdiger, Waldi Scheckh György, Mayrs János görzi lelkész és cancellár, Dosz Erhard erdőmester, Eizingi Eizinger Ulrik főadószedő (Hubmeister), Stockharner János almarsall, Truchsesz Miklós udvari marsall, és Kunigsperger Konrád. A levél ez iránt kelt Budán febr. 9-kén 1458., és megvan *Kurz, König Albert II. II. dar. 353. l.* és innen közli azt *Geben zu Ofen an Suntag nach Sant Dorotheentag Fejér XI. 62. l.*

némi némi bátorságosítására Losonczy Dezsőt erdélyi vajdának nevezvén ki, őt a székely ispánnal és némelly seregekkel ellenök rendeli, Vlád oláh vajdát a hűségre hathatósan megintí, február 14-kén Budáról kelt levele által a brassaiakat gondos vigyázatjok folytatására éleszti ¹⁾; és a magyarországi városoktól, megürült kincstára számára segedelmet kérvén ²⁾, ezután pedig a kormányt helyettesek (vicariusok) neve alatt némelly egyházi és világi nagyokra bízván ³⁾ és némelly hűségesei, mint Garai László, a Gersei Pethők és mások megjutalmaztatásáról gondoskodván ⁴⁾, Budát,

¹⁾ Engel, *Geschichte von Ung. III. dar. 10. l.*

²⁾ Pozsony városához szóló levele: Datum Budae feria quarta proxima ante festum Cathedrae b. Petri Apostoli (jan. 15.) 1438., mellyben tőle 1000 forintot kér, megjegyezvén, hogy a többi városokat is megróttá, megvan *Fejér XI. 104. l.*

³⁾ *Kocachich, Supplem. ad Vestig. Comit. I. d. 473. l.* Ezen vicariusok a' király neve alatt adták rendeleteiket és azért vagynak Albertnek Budáról kelt levelei olly időben is, mikor ő távol volt. Igy p. o. egy malom iránt a budai felső meleg vizeken, a budai apácák részére, az ó-budai káptalanhoz. Datum Budae Sabbatho proximo ante festum nativitatis b. Joannis Baptistae (jun. 24.) 1438. *Fejér, Cod. Dipl. XI. 80. l.*; a pozsoni és oroszvári harminczadosok dolgában: Datum Budae Sabbatho proximo post festum epiphaniarum (jan. 3.) 1439. *Fejér, Cod. Dipl. XI. 213. l.*; szentpáliak Buda melletti szent Lőrincz monostorának Thalloczi Matkó dalmát és horvát bán, mint sóispán által bizonyos sómennyiséget rendel adatni. Datum Budae tertio die festi epiphaniarum Domini (januar. 9.) 1429. *Fejér. XI. 297.* és egy bizonyos Vincze megidézése iránt Budae Sabbatho proximo ante festum purificationis b. Mariae Virginis (febr. 7.) 1439. *Fejér. XI. 229. l.* s a t. Az első levél keltkor Albert Prágában, a három utolsó kiadásakor Boroszlóban volt. A Thalloczi bán és sóispánhoz szóló levélnél tehát *Fejér. e. h. 298. l.* helytelenül jegyzi meg, hogy itt az esztendőben hiba van és 1438-nak kell állani, miután Albert januariusban 1439. Boroszlóban volt.

⁴⁾ A Garai László részére adott adománylevele Datum Budae in vigilia festi nativitatis b. Joannis Baptistae (jun. 23.) 1438., a Gersei Pethő László és Pethő részére adott pedig Datum Budae Sabbatho proximo post festum b. Barnabae Apostoli (jun. 13.) 1438. *Fejér-nél XI. 80. és 99. l.* az ő elindulása után, nevezetesen prágai mulatása alatt keltek, de valószínűleg már elébb megtette irántok ren-

hol egész tartózkodása ideje alatt az országglási ügyek elintézésével szorgalmasan foglalkozott volt ¹⁾, elhagyja és Bécsbe megy (april. 6.), hol örökös alattvalói igen fény-

delését. A Siebenlindner (de Septemtilis, Héthársi) János és veje Niconich Henrik részére adott megerősítő adománylevele egy csabai részjószág iránt Dorsodban, még Budán léte alatt adatott ki. Datum Budae ipso festo b. Mathiae Apost. (febr. 24.) 1438. *Fejér, XI. 106. l.* Ezen Héthársi több ízben volt budai bfró, azután Borbála királyné harminczadosa, végre várnagya lett Ó-Budán és Solmáron. Mint ilyen adott ki 1436. egy igen nevezetes harminczadszabályzást. *Fejér, Cod. Dipl. X. dar. VIII. köt. 662. l. Kottannerné* is emlékezik 26. l. egy Siebenlindnerinn nevű özvegy budai polgárnőről; ez talán Jánosnak volt özvegye.

¹⁾ Bizonyítják ezt számos az országglás majd minden osztályzatában kiadott rendeletei; így nevezetesen az eddig említettekén kívül: A Zerdahelyieknek a pozsoni káptalan levéltárából némely okleveleket kiadni rendel. Datum Budae Sabbatho proximo post festum Gregorii Episc. et Confessoris (január 5.) 1438. *Fejér, XI. 138. l.* Többekhez intézkedik a Csapi család lirtoka iránt. Datum Budae in festo cathedrae b. Petri Apostoli (januar 18.) 1438. *Fejér, XI. 65.* Egy ítéletet hoz a Zrinyiek részére. Datum Budae secundo die festi purificationis Virginis gloriosae (febr. 3.) 1438. Katonából XII. d. 832. l. *Fejér, XI. 58. l.* Parancsolatot ad Rozgonyi István és György pozsonyi grófokhoz a tartására a Pozsony városiak által tett költségek néminemű megtérítése iránt. Datum Budae in festo Dorotheae Virginis et Martyris (febr. 6.) 1438. Katonából XII. 832. l. *Fejér, XI. 60. l.* Újra megvan 103. l. Egy körmöczi malom iránt rendelkezik. Datum Budae secundo die festi Mathiae Apostoli (febr. 25.) 1438. *Fejér, e. h. XI. 137. l.* Az esztergami érsek jobbágyait régi szabadalmokhoz képest felmenti a kamara nyereségtől. Datum Budae feria quinta proxima post festum b. Gregorii papae (febr. 27.) 1438. *Fejér, XI. 137. l.* Megerősíti Fejér és Győr megyék főispánjainak szabadalmait. Budae feria V. proxima post festum annunciationis b. Mariae Virginis gloriosae (febr. 27.) 1438. *Fejér, XI. 74. l.* A szentpáliak Buda melletti szent Lőrincz kolostorának sőt rendel adadni. Budae Sabbatho proximo ante Dominicam Invocavit (mart. 2.) 1438. *Fejér, XI. 118. l.* Felmentő parancsolatot ad minden terhektől némely székesfehérvári lakosokra nézve. Datum Budae in festo annunciationis beatissimae Virginis gloriosae (mart. 25.) 1438. *Fejér, XI. 66. l.* Megerősíti a budai apácák úri hatóságát jobbágyaik felett. Datum Budae feria quinta proxima post festum annun-

sen fogadják ¹⁾, és honnan rövid időre egy ízben megfordúlt Pozsonyban is ²⁾. Bécsben érkezett hozzá Németországrendeinek követsége, mely őt tudósnak Frankfurtban mart. 18-dikán német királylyá történt választatásáról ³⁾, és ennek

---

orationis b. Mariae Virginis (mart. 27.) 1458. *Fejér*, XI. 130. l. A budai szent Mária monostorbéli apáczák részére rendelkezik némelly malmok dolgában. Datum Budae feria quinta post festum annunciationis b. Mariae Virginis (mart. 27.) 1458. *Fejér*, XI. 70. l. Megerősíti a vágújhelyi prépost és monostor részére a Stiborok által tett alapítványt. Datum Budae Sabbatho proximo post festum Annunciationis b. Mariae Virginis (mart. 29.) 1458. *Fejér*, XI. 109. l. A budethini urodalom határainak kijárását rendeli. Datum Budae feria sexta proxima post festum annunciationis b. Mariae Virginis (mart. 30.) 1458. *Fejér*, XI. 171. l.

¹⁾ Sabatho ante Palmarum, *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1246. l.* Már Bécsből hagyta meg Albert Pozsony városának, hogy Reney István bitája ellen Rosenauer Farkas dolgában igazságot szolgáltasson. Geben Wien an Eritag vor dem heiligen Ostertag (april. 8.) 1458. *Fejér*, XI. 75. l.

²⁾ Május 1-sején Pozsonyban volt, és innen parancsolta meg a trienti püspök embereinek és védjobbágyainak, hogy ne a püspöknek, hanem idősb Fridrik osztrák herczegnek, mint pártfogónak (Vogt) engedelmeskedjenek. Datum 1. May 1458. Brandisnál 181. l. *Fejér* XI. 75. l. Május 2-dikán már megint Bécsből írt Pozsony városához Mertlein Salman keresztelkedni akaró zsidó dolgában. Wien II. May 1458. *Fejér*, XI. 75. l.

³⁾ Ezen választás *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 295. l. Dubrao XXVIII. könyv, 264. l. és de Roo, Hist. Austr. V. könyv. 173. l.* a caehek választása után, — *a bajor évirat Hist. Frider. III. edit. anni 1685. mellett 61. l., Arenpeck e. h., Balbin, Epitome 498. l., Tritthem, Chron. Hirsaug. II. 398. és Hahn, Alt- und Neu-Pannonia 152. l. martius 20-dikára, Preuenhuber 419. l. 19-dikére, Ephemerides coaevi Kotachichnál Script. Minor. I. d. 12. l. és Haselbach Pez Jeromosnál II. d. 853. l. Reminiscere vasárnapra (mart. 9-dikére), a mólki évirat pedig Peznél I. d. 257. l. és Anonymi Mellic. Chron. Austr. ugyanannál 462. l. a mondott hónap 18-dikára teszik, mely napon kelt maga a választó oklevél is, még pedig Frankfurtban; Preuenhuber e. h. és Linck, *Annal. Characall. II. 137. l.* hibásan állítják annak Aachenben történtét. Eleinte Fridrik brandenburgi választó-fejedelem volt vele kérdésben *Gudenus Cod. Mss. Diplom. IV. d. 110. szám.**

elfogadására felszólította. Az épen oly vallásos, mint szerény fejedelem a magyar rendeknek Pozsonyban tett fogadásáról megemlékezve, s ezen korona terheit megfontolva ¹⁾, azt elfogadni nem akará ²⁾, kivált mintán a körülte lévő magyarok azt ellenzették. Később a baseli concilium követei, Fridrik tyroli fejedelem, az ifjabb Fridrik és ennek testvér-öccse, Albert, osztrák herczegek ³⁾, az osztrák fő papok és Bécs városa ⁴⁾ ezeket körülfogák és eléjükhe adák, miszerint a német birodalom segítségével királyuk nem csak az ország külső ellenségeinek, a velenczeiek, törökök és lengyeleknek könnyebben ellent állhat, hanem a belső bátorságról is czélszerűbben gondoskodhatik, ezen felül pedig a keresztyenség közt az egyházi dolgokban támadott

---

246. l.; később minden szavazat benne központosult *Haebertin VI. d. 8. l.* A választást érdeklő levelek megvagyának *Müller, Reichs-Tags-Theat. I. d. 2. l.*, magát a választó levelet közli *Pez Bernát is Cod. Dipl. Hist. epist. III. d. 235. és köv. l.*, innen *Fejér, XI. 44. l.* Megvan az *Lünignél is, R. A. Pars Gener. Contin. II. 253. l.* Jenő pápa külön levelében kívánt Albertnek szerencsét e fölemeltetéséhez, melly megvan *Raynald XVIII. d. 199. l.* Innen közli mind a darabot mind a lapot helytelenül idézve *Fejér, XI. 55. l.* — Helytelenül állítják *Engel e. h. és Fessler IV. d. 508. l.*, hogy a tudósítást Albert még Magyarországon vette. Midőn ezen választás hírével az országos küldöttség Bécsbe hozzá érkezett, a Vita Alberti szerzője is jelen volt; a novarai püspökkel, a milanói fejedelem követével, jött ide. *Vita Alberti, Tud. Gyűjt. 1838. VI. 69. l.*

1) *Haselbach Peznél II. d. 854. l.* és *Fessler IV. d. 508. l.*

2) Visconti Bertalannak, az említett novarai püspöknek, a milanói herczeg követének, levelét, melly által Albertet ennek elfogadására bírni ügyezszik, közli *Pez Bernát e. h. 232. l. CVIII. sz.* és belőle *Fejér XI. 48. l.*

3) *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LV. fej. 125. l.*, *Bonfin, Dubravo, Dlugoss és Arenpeck* egyedül Fridrikről, *Pray Annal. II. 327. l.* és *Hist. Reg. II. d. 288. l.* még pedig itt az ellenkezőt állító *Aeneas Sylviusra Hist. Boh. LV. fej.* és (miben Horváth Mihály is követi őt, *Magyar tört. II. 134. l.* annak 220. fejezetére utalva) az erről mit sem mondó *Windeckre e. h.* utalva, valamint *de Roo V. könyv, 173. l.* a többiről is szólnak.

4) *Ebendorffer* vagy *Haselbach Peznél II. 854. l.*

szakadást is orvosolhatja; a német követség pedig még abban is megegyezék, hogy Albert ezentúl is Magyarországon vehesse lakását ¹⁾. Végre a Bécsbe nagyobb számmal meghívott magyar nagyok ²⁾ királyukat adott szavától feloldozzák ³⁾, Albert maga részéről még a cseh dolgok elintézése s a törökök készületeinek sikeretlenítése tekintetéből koronáztatásának két évi elhalasztását köti ki, és miután a német követek erre is ráállottak ⁴⁾, nem minden

¹⁾ *Pez Bernát e. h. VI. d. III. köt. 233. l. és Engel e. h.*

²⁾ Hogy e végett meghívattak a magyar nagyok, nyilván mondja *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1247. l.*

³⁾ *Kurz* szerint *Gesch. Fridr. IV. I. d. 11. l.* magok a magyarok ohajtottak az elfogadást.

⁴⁾ *Windeck CCXII. fej. Menckennél I. d. 1280. l. — Pray, Annal. II. d. 327. l.* csakugyan *Windeckre* az említett helyen és *Aeneas Sylveusra Hist. Boh. LV. fej.* de hibásan utalva, azt állítja, hogy a koronázás máj. 31-dikén Aachenben megtörtént. Hasonlót mond *Trithem, Chron. Hirsaug. II. d. 398. l.* a napot nem határozván meg, de azt mondván, hogy Theodorik kölni érsek vitte azt véghez. Ezt követik, a koronázást máj. 30-dikára tévén, *Fugger Spiegel d. Ehren 465. l. Calcistus 788. l., Hahn, Neu- und Alt-Pannonia 152. l. — Albertnek Aachenben történt megkoronáztatását állítják még Strucius, Corp. Hist. Germ. I. d. 717. l., Boregh, Böhm. Chron. II. 496. és 472. l.,* azt jegyezvén meg, hogy azt april. 29-dikén Philibert constanci és az olmücsi püspökök vitték véghez, *Pfeffinger Vitriarius illustratus I. d. 699. l., Muratori Annal. XIII. d. 310. l., Dubrav XXVIII. könyv, 714. l. — De Roo* szerint *e. h.* Albert Prágából ment e végett Aachenbe, hol az május 3-dikán ment egy kézirat után véghez *Linck, Annal. Claravall. II. d. 133. l. — Hannel* szerint is *Excerpta Chron. Müntberg. Sommersbergnél I. d. 178. l.* megtörtént valósággal a koronázás; a mit elfogadnak *l'Enfant, Hist. des Hussites II. d. 9. l. Aeneas Sylveusra Hist. Boh.* de hibásan utalva, és *Windisch, Gesch. der Ungarn 238. l., Mint Wenckerből* kitetszik, *Adparat. Archiv. 338. l.* a zsidóknak kellett volna a pénzt rá adni (de hogy adták-e, nem tetzik ki). *Pray* azonban később (*Hist. Reg. II. d. 288. l.*) előbbi állítását úgy módostja, hogy Albert a német rendeket e végből Nürabergbe öszvehívta, de itt maga személyesen nem jelenhetvén meg, a koronázás is elmaradt. — A többi egykorú írók a dolgot hallgatással mellőzik el, a *Magnum Chron. Belg. Pistori-ról Script. Germ. nova editio III. d. 409. l.* ellenben egyenesen

megilletődés nélkül ¹⁾ a római királyságot április 29-dikén elfogadja ²⁾, s a választó-fejedelmek abbéli végzetét, miszerint a baseli concilium, és IV. Jenő pápa közt támadott versengésekben részt nem vesznek ³⁾, megerősíti. Így

mondja Albertről: solum per annum regnavit, non tamen coronatus, sed tantum per Eugenium confirmatus. Azért a dolgot kétségbe is hozza *Haebelin Allgem. Gesch. VI. d. 9. l.* és annyi előkelő író nyilvános állítása ellenében is méltán; mert tekintvén Albert folytonos elfoglaltatását, nem volt ideje Aachenben megfordulni.

¹⁾ A magyarok őt feloldozván ígéretétől, megilletődve lépett félre, hogy könyező szemeit eltakarja. *Linck, Annal. Claracalt. II. d. 128. l.*

²⁾ A *Chron. Mon. Mellic. Pez Jeromosnál I. d. 257. l.* májusra, *Paltram* pedig *Chron. Austr. ugyanannál I. d. 734. l.* ad diem proximam post festum Sancti Viti (jun. 16.), *Haebelin e. h. VI. d. 8. l.* ápril 29-dikére teszik. Az erről szóló oklevél megvan *Pez Bernátnál Thesaur. Anecd. VI. d. III. köt. CIX. sz. 236. l.* de nap nélkül. Innen közli azt *Fejér, XI. 54. l.* A választó-fejedelmek küldöttei közül mindegyik 16 gazdagon megaranyozott serleget és 12 válogatott paripát kapott ajándékban, mellyek trombitászó mellett vitettek szállásaikra. *Chron. Norimb. Oeffelnél I. d. 329. l.*

³⁾ Ezt a választó-fejedelmek kinyilatkoztatták Frankfurtban mart. 20-dikán (Donnerstag nach Oculi) 1438. *Müllers Reichstags-Theatr. unter Friedr. V. I. rész, I-te Vorstell. IV. fej. 20. §. 30. l. Wencker Adp. Archiv. 62. sz. 324. l., Lünig, Reichs-Archiv. Pars Spec. I-te Abtheil. 228. l. Dumont III. d. I. köt. 48. l. — Gudenus e. h. IV. d. 103. szám, 235. l. (Freitag nach Oculi és így mart. 21-dikén). Würdtwein Subsid. Diplom. VII. 162. l. — Lünignél Reichs-Archiv. Spicil. Eccl. 284. l. még egy hasonértelmű iromány is fordul elő, melly szerint a választók a schismának a pápa és a baseli zsinat közt barátságos útoni elintézésére egyesülnek. Megjegyzésre méltó, hogy mind *Lünignél*, a most említett helyen, mind *Würdtweinnél* mart. 17-dike áll; mire *Schmid Gesch. der Deutschen VII. d. 215. l. és Planck Kirchengesch. V. d. 456. l.* azt jegyzi meg, hogy e szerint ezen oklevél épen a választási nap előtt készült. Újabbban is megerősítették ezen határozatokat nov. 11-dikén 1439. *Müllers Reichstags-Theat. I. Vorstell. IV. fej. 48. l., Lünig Spicil. Eccl. I. d. I. fej. 157. szám, 303. l., Dumont III. d. I. köt. 74. l.,* valamint a mayzni gyűlésen is, de úgy, hogy a concilium végzéseit Jenő letétele előtt, úgy mint azután is, nagyobb részt megmaradjanak. *Salzburger**

szállott újra a római császárság a habsburgi házra, annál szakadatlanúl megmaradandó.

Kevesebb szerencsével folytak a király dolgai Csehországban. A Zsigmond által ide rendelt Schlick Gáspár ¹⁾ követtársaival közölte az elhunyt fejedelem vég ohajtásait a cseh rendekkel, és őket mindenkép ügyekezett azoknak elfogadására bírni ²⁾. Az okosb és nagyobb rész ³⁾, különösen Prága városa ⁴⁾, erre hajlandó is volt, de a hatalmas Ptacek Henrik, Sternberg Elek, Podiebrad György és a táborig Albert vallásos buzgóságától tartva ⁵⁾ tőle idegenkedtek ⁶⁾, és őt mind addig királyuknak, a több rendekkel dec. 27-dikén tartott és a másik fél némi erőltetése után egyes akarattal kivívt határozatok következtében, elfogadni vonakodtak, míg az elébe szabott és a vallás szabadságát, az ország kiváltságait illető pontokra és feltételekre nem áll ⁷⁾, mellyeknek egyike volt Osztrákhonnak Csehországba keblezése. Ezekkel Sternberg Elek ment hozzá, de ő azokról mitsem akart tudni, részint képte-

---

Nachrichten I. d. 212. l. Horiae Concord. Germ. nat. I. d. 38. l. Julius Caesar VI. d. 290. l.

¹⁾ Schlick Gáspár nem csak Zsigmondnak, hanem Albertnek is kedves embere volt. Az utolsó őt Magyarországon is megajándékozta jószágokkal, Calesiummal (talán Szakolcza) és Weisskirchen-nel (Fehértemplom) Nyitrában. *Boregh Böhm. Chron. II. 465. l.* Magyarhonban nagy birtoka volt, maga is magyarnak vallotta magát (levele Julian bíbornokhoz 1443. *Chmel. Material. I. d. 2. füz. 117. l.*) és néha Újvári előnévvel is élt (más levele János váradi püspökhöz *Ugyanott 118. l.*).

²⁾ *De Roo, Balbin és Pray e. h.*

³⁾ *Chron. Mellic. Per Jeromosnál I. d. 257. l. és de Roo e. h.*

⁴⁾ *Cont. anonym. Pulkae Dobnernél I. d. 172. l.*

⁵⁾ *Pubitschka, Gesch. von Böhmen. VIII. d. 149. l.*

⁶⁾ *Pray, Annal. II. d. 326. l.* Ezek Borbála özvegy császárné pártívei voltak, *Bonfin III. tisz. IV. könyv. 294. l.* s az Albert feltételes elfogadására is csak akkor állottak, midőn meghallották, hogy pártjok feje fogságban sínlődik. *Fessler IV. d. 506. l.*

⁷⁾ *Bonfin e. h., Aeneas Sylvius Hist. Boh. LV. fejt.*

lenségök miatt, részint és főként mivel állítása szerint őt illette a királyság minden további választás nélkül, nem csak Zsigmond végintézete s felesége öröködése, hanem a cseh és osztrák házak közt kötött öröködési egyezmények erejénél fogva is ¹⁾. Ezen kinyilatkoztatásban, mellynek következtében a cseh választott királyi czímet fel is vette ²⁾, mind a két fél megütközött. Azért választási sza-

¹⁾ *Fessler és Pubitschka e. h.*, ez 151. l. — *Haeblerin, Welt-Gesch. V. d. 686. l.* ezen öröködési egyezményt még Ottokártól származtatja, de hibásan, mert azt a luxemburgi ház kötötte, *Pubitschka e. h. 149. l.*, különösen IV. Károly az egyiket an Sanct Scholastica tag 1364. *Lünig, Reichs-Arch. Pars Spec. I. Abtheil. 766. l.*, a másikat an den nächsten tage vor dem Palmtag 1366. *Ugyanott Pars. Spec. I. Abtheil. 6. l. Cont. I. 1-te Abtheil. 565. l.*

²⁾ Ezt több még a választás előtt kelt leveleiből látjuk, így *Pez Bernátnál Thesaur. Anecd. VI. d. III. rész, 236. l. Müllers Reichstags-Theat. unter Max. I. Th. 2-te Vorstell. 67. fej. 592. l. Lünig Reichs-Archiv. XVI. d. 64. l. Hist. Norimb. Dipl. II. rész, 327. sz. 609. l.* Így már abban is, mellyben mint fejlebb látók, Osztrákország kormányzásáról intézkedik. *Helwig Zeitrechnung zur Erörterung der Daten in Urkunden. 186. l. több illyeket említ. Kurz, Albrecht II. 2. dar. 281. l.*; sőt már magok a német választó fejedelmek is őt választott cseh királynak nevezik a német királyi választásról szóló levelökben *Müllers Reichstags -Theat. unter Kais. Fridr. I. Theil. 2. l.* és a német rend magas mestere Albertnek magyar és cseh királylyá választatásához Marienburgból már mart. 27-dikén (Donnerstag vor Judica) 1438. szerencsét kíván, két szép paripát küldvén ajándékba *Voigt VII. 705. l.* Albert tehát már előbb is megválasztott cseh királynak, vagy azoknak ígéretét, kik Zsigmond halálos ágya körül voltak, vette annak, így okoskodik ezek után *Kurz e. h. 281. l.* de mi csak az utolsót fogadhatjuk el, ez nem csak őt hanem másokat is tévedésbe hozván. Bizonyos továbbá még az is, hogy Prágában már az év elején kihirdettetett, hogy Albert a csehek törvényes királya, a ki ezt kétségbe meri hozni, életével lakol, és ezen büntetés végre is hajtattott az óvár polgármesterén és egy merész szabón. *Pubitschka e. h. 350. l. Kurz e. h. 280. l.*; de ezt is csak egy kis párt tettének vehetjük: mert az oklevelek szerint a valóságos választás még a mellette leginkább álló párt által is később történt, és különben is ezen hirdetésben választásról szó sincs.

badságuk erejét, melyet, mint ők állíták, nem gyengíthete sem Zsigmondnak hírok és megegyezések nélkül készült végintézete, sem az erővel kicsikart helybenhagyásokkal ellátott örököségi egyezkedés, gyakorlatilag kívánák fentartani ¹⁾; de a választandó személyben nem tudának megegyezni. Így máj. 6-dikán ²⁾ a római székhez ragaszkodó rendek Prágában, a kelyhesek Táborban ³⁾, ott a főrendek, itt a közép nemesség és a városi követek ⁴⁾ gyűltek össze; amazok Albertet, ezek a 13 éves Kázmért ⁵⁾, Ulászló lengyel király öcsését választák királyuknak, nem annyira a két nemzet nyelvbeli rokonsága miatt, mint Aeneas Sylvius állítja, hanem mivel Lengyelország, a megholt öreg Ulászlónak az igaz hit iránti nyilatkozatai mellett is minden szomszédok közt leginkább szívtott a kelyhesek tanításaihoz ⁶⁾. Így az erőszakkal elnyomott polgári háború új dühvel ütött ki ezen szerencsétlen országban.

¹⁾ *Bonfin és Aeneas Sylv. e. h., de Roo Hist. Austr. V. könyv 171. l.*

²⁾ Kázmér választására nézve *Balbin, Epitome 499. l.* és minden kútfők, Albertre nézve *Engel e. h.* és minden újabb írók. A régiebbek az utolsó napjára nézve különböznek: május 1-sejére teszi *Hist. Diplom. Norimb. II. 615. l.* — máj. 6-dikára *Bonfin III. tiz. 4. könyv. 294. l.*, *Contin. Pulkacae Dobnernél IV. 172., l. Paltram Chron. Austr. Pez Jeromosnál II. d. 734. l.*, (*Sancti Joannis evang. die*) *Arenpeck Chron. Austr. Peznél I. d. 1247. l. Cochlaeus 318. l.*, *Anonymus Mell. Chron. Peznél II. d. 762. l.* (*die Joannis evangelistae*), *Hageck 745. l.* — május 7-dikére *de Roo Hist. Austr. V. könyv. 171. l.* — május 22-dikére *Bartossek I. 205. l.* — 29-dikén történt több kéziratok szerint *Pubitschka VIII. d. 351. l.* — *Hageck* egyébiránt *e. h.* és *Reichwein Jakob Lincknél Annal. Claracall. II. d. 129. l.* 1437-re teszik a választást, az utolsó december 27-dikére.

³⁾ Melnikben kéziratok szerint: *Pubitschka e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss XII. könyv. 700. l.* és *de Roo e. h.*

⁵⁾ *A mölki évszám* szerint *Pez Jeromosnál I. d. 257. l.* itt kevesen voltak, a *Pulkaca folytatója* szerint *Dobnernél IV. d. 172. l.* 22 városnak követei.

⁶⁾ *Monatschrift der Gesel. d. Museums in Böhmen 1827. I. d. 22. l.*

Mind a két fél követeket küldött Ulászlóhoz, a táboriak öt öcsésének választásáról tudósítandókat és ezt királyuknak meghívandókat, a prágaiak öt ezen választás elfogadásáról lebeszélendőket ¹⁾. Hasonló célból mentek Albert részéről Rubenstein János és egy Balázs nevezetű magyar, Krakóba ²⁾. Az ifjú Ulászló saját értelmében nem bízva és illy nevezetes, következeiseiben az egész országot érdekelhető, tárgyban magára határozni tartózkodva, Korczinba hívja össze a rendeket és velök veszi tanácskozás alá az ajánlatot. Sbignew érsek a papsággal, Szemovicz és Ulászló massovi fejedelmek az ország nagyainak éltesb részével a választás, a veszélyes trón, elfogadását ellenzik; Korybut Zsigmond lytvani nagy fejedelem, az ifjúság és mindazok, kik az ország jövedelmeit hitetlenül elharácsolván, a háborúzás alatt a számadás terhének elkerülését reménylék, vagy félvén Albert, mint két nagy királyság birtokosának szomszédságától, neki dolgot kívántak adni, sürgetik azt ³⁾. Győzött az ifjú tűz az élemedett megfontoláson ⁴⁾. A pápához szftó rendek és Albert követei e választ nyerék: miután a szabad nemzet többsége, a zászlósok, nemesek és városok szabadon és jogosan választották Kázmért királyuknak, Albertnek minden sérelme nélkül, mert leányági örökösödés nincs Csehországban, a netalán létező örökösödési egyezkedések Osztrák- és Csehország közt az ellenkező szokás és hosszas gyakorlat által megerőtlenítették, de különben is az egy nyelvű és szokású lengyel hercezet inkább illeti a cseh korona, mint az egészen idegen Albertet: azt a király kénytelen elfogadni öcsese számára, de

¹⁾ *Bonfin e. h., Aeneas Sylvius Hist. Boh. LV. fej. és de Roo V. könyv. 174. l.*

²⁾ Blasium alias Balasz Ungarum et Joannem Rupstein Bohemum *Dlugoss XII. könyv. 701. l. — Pray Annal. II. d. 326. l.* az elsőből Balassa Jánost, *Pubitschka VIII. d. 352. l.* Hungar Balázst csinál, *Bonfin* pedig e. h. helyette Platz Henriket nevezi.

³⁾ *Dlugoss e. h., hasonl. l' Enfant e. h. II. d. 3. l.*

⁴⁾ *De Roo e. h.*

minden esetre gondoskodandik róla, hogy Csehország lecsendesedjék és az igaz hithez visszatérjen ¹⁾. Drága bőrökkel megajándékozva térének a kelyhesek követei haza ²⁾; nyomban követé őket egy 2000 főből álló seregecske Ostorrogi Sandivoy Kázmér poseni és Thanczin János sandomiri nádorok vezérlete alatt ³⁾, olly ígérettel, hogy nem soká az új király maga is megjelenend nagyobb haddal ⁴⁾.

Albert mindezekről Bécsben értesítettet, miután Kornneuburgból, hol töltötte a pünkösdi innepeket ⁵⁾, visszatért volna, és hogy versenytársát megelőzhesse, 3000 magyar lovaggal ⁶⁾ tüstént, még június elején, megjelent Csehországban ⁷⁾, miután a németországi rendeket segedelemadás

¹⁾ Az írásbeli feleletet közli *Fejér e. h. XI. 136. l.* Hasonl. *Aeneas Sylv. e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ *Michorius Pistorinál II. d. 207. l., Pessina Mars Morar. 613. l.* — notabili et potenti exercitu *Dlugos XII. könyv, 701. l.* Hasonl. *Dubrao. Hist. Boh. XXVIII. könyv. 613. l.*

⁴⁾ *Pray Annal. II. d. 327. l.*

⁵⁾ Innen rendelkezett a fraknói gróf özvegye és az Oslák közt támadott egyeneltenség iránt. Datum in Civitate Kornneuburg in festo Pentecostes (jun. 1.) 1438. *Fejér, XI. 77. l.*

⁶⁾ 3000 főből álló lovagsereggel *Windeck CCXXI. fej. Menckennél I. d. 1280. l.*, osztrák katonasággal és 3000 magyar lovaggal *Lichnyoeszky e. h. 288. l.* Az *Aeneas Sylvius*nak tulajdonított Vita Alberti 70,000-re teszi serege számát, mellyel megindult.

⁷⁾ Die Sabathi ante festum Jacobi apostoli (jul. 19.) *Michorius Pistorinál II. d. 207. l.*, de hibásan; mert már június 8-dikán Iglóban volt, mint mindjárt meglátjuk. Bécsből erősfette meg Nürnberg városa szabadalmát az országos ékszerek iránt, Wien am Samstag nach Sant Philips und Sant Jakobitag der heiligen zwölf Botten (máj. 3.) *Histor. Norimbergae Diplom. II. 612. l.* Innen írt újabban a pozsonyi grófoknak az udvara tartására a város által tett költségek iránt. Viennae in festo b. Gregorii martyris (máj. 9.) 1438. *Fejér, XI. 76. l.* Innen engedi meg Bethleneknek, hogy Bethlenben várat építhessenek Datum Wyennae in festo Ascensionis Domini (máj. 22.) 1438. gr. Kemény *Kuránál Magazin II. 3. füz. 370. l.* Innen erősfette meg a zaidók szabadalmait. Viennae feria

végett Nürnbergbe öszvehívtá ¹⁾ s több seregei öszvegyülése s utána jövetele iránt a szükséges rendelkezéseket megtette volna. Iglóban fogadák őt Rosenberg Ulrik, Neuhaus Menyhért és János, Schwamberg Krussina és számos nagyok ²⁾. Itt ezeknek tanácsára és kívánságára jun. 8-dikán egy külön irományban, mellyben magát választott cseh királynak, feleségét pedig örökösödés jogán választott királynénak nevezi, az ország szabadságait a következő fő pontokban erősíté meg: 1-ször. A compactáták fentartatnak. 2-szor. Valamint minden Zsigmond által megerősített országos szabadalmak is; ennek következtésében egy olly érsekről lesz gond, ki a szent vacsorát egy, vagy két alakban a compactaták értelmében oszsa ki, és olly lelkészetet szenteljen fel, kik ezt hasonlóan megteszik. 3-szor. Cseh- és Morvaországban, valamint Schlesienben, minden rendek megtartatnak a magok szabadalmaikban. 4-szer. Károly, Venczel és Zsigmond királyoknak minden akár egyházi, akár királyi jószágokra fektetett pénzadományaik és adósságaik érvényesek és kifizetendők. 5-ször. A koronától elidegenített várak és jószágok a karok és rendek tanácsa és segítsége mellett visszaszeresztetnek. 6-szor. Kuttenbergre nézve is mindenek tisztába hozatnak. 7-szer. Károly császár és más királyok rendeletei szerint külföldi nem nyerhet hívatalt, vagy jószágot az országban. 8-szor. Csehországnak minden dolgai egyedül belföldiek

---

secunda post festum Ascensionis Domini (maj. 26.) 1438. *Fejér. XI. 115. l.*

¹⁾ Az öszvehívó levél Geben zu Wien am nächsten Montag nach des H. Creutz Tag inventionis 1438. megvan *Wencker Adpar. et instruct. Archiv. 336. l.* E szerint a meghívás Sz. Margit napjára történt, mellyet *Engel e. h.* helyesen jun. 15-dikére, ellenben *Pray Hist. Reg. II. d. 288. l. Pez Bernátra* de hibásan utalva *VI. dar. 3. köt. 236. l.* 13-dikára tesz. Hasonl. *Windeck in Vita Sigismundi Menckennél 1280. l.* Ide maga helyett Schlick Gáspárt küldötte *Pubitschka e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Bok. LV. fej. Bartoss. Dobnernél I. d. 200. l.*

által intéztetnek el. 9-szer. Azért legyenek a királyi udvarban több cseh tanácsosok, kikkel értekezessék a király az ország kormánya iránt akkor is, midőn több tartományaiban tartózkodik. Végre 10-szer megigéré Albert, hogy az ipjától Morvaország egy részére nyert adományt megkoronáztatásakor a rendeknek visszaadja ¹⁾).

Ezen tárgy bevégezése után a király folytatni kezdé utját Prága felé. Pirknsteini Ptacek, a kelyhesek erélyes feje, ugyan őt követjei által szándékától elvonni, sőt mindenkép is tartóztatni ügyekezék ²⁾, de sikertelen. A megerősíteni elmulasztott Kutna önkényt kinyitá kapuit és Prága fényesen fogadá új királyát ³⁾ június 13-dikán ⁴⁾. Elejébe ment a r. catholicus papság és a jelen volt nemesség, a polgárság pedig és a czéhek a nagy piaczon vártak rá ⁵⁾. Harmad nap meghódolt a város ⁶⁾ és jun. 29-kén véghez ment a koronázás ⁷⁾ Milicz Pál olműci püspök által

¹⁾ Közli ez irományt *Lichnyovsky e. h. CCCXCI. l.* és innen *Fejér, XI. 120. l.* Geben ist czu der Ygla des Sontaga der heiligen dreyvaltikeit 1438. Hibázik tehát Bartossi a választást csak jun. 13-dikára tévén. Így *Fejér, e. h.*, de Bartossi mint mindjárt meglátjuk nem választását, hanem Prágába érkezését teszi e napra.

²⁾ *Bonfin III. tíz. 4. könyv. 294. l. Aeneas Sylvius Hist. Boh. e. h.* Ezen Ptacek, Ptasso, vagy a lány kimondáshoz szokott Aeneas Sylviusnál Tasso, maga nem volt hussita, bár velek tartott. *Viennae vidi virum pinguem, calvum, statura parvum, loquacem, laetum. Vita Alberti Tud. Gyűjt. 1838. VI. 70. l.*

³⁾ *Aeneas Sylv. és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Bartossi e. h. Cochlaeus 319. l. és Balbin Epitome 499. l.* Die Veneris ante diem Sancti Viti (jun. 13.) *Contin. Pulkavae Dobnernél IV. d. 172. l.* — Sabatho ante featum S. Jacobi (jul. 19.) *Dlugoss XII. könyv. 702. l.*, június 11-dikén *Curacus Annal. Siles. I. 235. l.*

⁵⁾ *Chron. Boh. Ms. Crucig. Pubitschkánál VIII. d. 354. l.*

⁶⁾ *Cont. Pulkavae e. h.*

⁷⁾ *Fugger Spiegel der Ehren 466. l., Engel Gesch. von Ungarn III. 12. l., és Fessler e. h.*, vagy Péter és Pál napján, *Cont. Pulkavae e. h. Ephemerides coaevi Kovachichnál Script. Minor. I. d. 12. l. Haselbach Pez Jeromosnál II. d. 854. l., Bartossek Dobnernél Monum. I. d. 201. l.*, ki Péter és Pál nap-

1), kit illet ezen foglalatosság, midőn nincs prágai érsek 2); György esztergami érsek és Philibert kostnítzi püspök, mint a prágai érseki megye igazgatója, voltak segítők 3). A szertartás sz. Vida egyházában ment véghez 4); Neuhaus Menyhért prágai fő várgróf és Hasenburgi Zayacz Miklós vitték a koronát 5), melly Karlsteinből hozatott által 6). Az öröm közönséges volt 7).

A kelyhesek ezt nem soká gonddá változtatták. Ptacek és Bedrzichov, a lengyel földről érkezett 2000 lovaggal erősödve, az ellenségeskedést megnyitják, Kutnát majd minden ellentállás nélkül elfoglalják, az Albert párthíveinek jószágait feldúlják 8); különösen szenvedtek Rosen-

ját helytelenül teszi jul. 1-sejére, *Curæus* 235. l., *Cochlaeus* 319. l., *Balbin e. h.* 499. l., *Chron. Mett. Peznél I. d. 257. l.* *Rositz Chron. Episc. Wratislæ. Sommersbergnél I. d. 77. l.* *Windeck CCXXI. fejt. Menckennél e. h.*, *Pessina Mars Morav. 613. l.*, *Arenpeck Peznél I. d. 1248. l.*, *Naclerus Gen. XLVIII. 941. l.*, *Cuspintanus de Caesaribus 602. l.* Dominico die ante festum Jacobi Apostoli (jul. 20.) *Michorius Pistorinál II. d. 207. l.*, jun. 15-dikén *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 45. l.*, mindjárt más nap beérkezése után *Dlugoss e. h.*, — *Fugger* és utána *Engel e. h.* Erzsébet megkoronáztatását is állítják, azonban erről az egykorú írók hallgatnak, de különben is az nem történhetett meg; mert, mint alább meglátjuk, a királyné ekkor Budán volt, és a csehek később sürgették az ő megkoronáztatását.

1) *Theobald, Bartossi e. h.*, *Augustinus Olomuc. Series Episc. Olomuc. 156. l.* — Miliczin Pálnak nevezi ezen püspököt. *Dlugoss e. h. 730. l.* — *Michorius* és *Fessler* szerint *e. h.* Philibert vitte véghez a koronázást; *Theobald* szerint *e. h.* Philibert és Pál együtt.

2) *Pubitschka e. h.*

3) *Chron. Boh. Crucig. Ms.* és *Lupacz Pubitschka e. h.*

4) *Bartossi e. h.* — Szent Venczel hegyén *Arenpeck e. h.*

5) *Bartossi e. h.*

6) *Pubitschka e. h.*

7) *Arenpeck e. h.*

8) *Bonfin III. tiz. 4. könyv. 294. l.*, *Aeneas Sylr. Hist. Boh. LV. fejt. Ms. Chron. Boh. Pubitschkánál VIII. d. 356. l.*

berg Ulrik és Neuhaus Menyhért birtokai ¹⁾). Némely egyes ellenséges csapatok egész Prágáig szaguldoztak s itt a város alól hajtottak el több farka marhát ²⁾). A királyi seregek megjelenésére ezek ugyan minden ellentállás nélkül visszavonulának ³⁾), de a belső háború mind jobban jobban kifejtődék s a főváros felé vonúla ⁴⁾). Jenő pápa megintésére az ügy békés elintézése végett ⁵⁾ a dolgok ez állásban nem lehetett tekintettel lenni : fegyvernek kellett a kérdést a két versenytárs, és a megoszlott ország közt elintézni. Ehez képest kénytelenítették Albert is minden készületeit megtenni. Ennek tekintetéből, és mivel Saffranecz lublíi lengyel kapitány és a XIII szepesi városok parancsnoka ⁶⁾ is, Kázmér rendeletéből a Szepességet és Felső-Magyarországot beütéssel fenyegeté, miután feleségét, Csehországban hosszash mulatásának szükségét gyanítván, már előbb Magyarországra küldötte volna, hogy itt a kirendelt helytartósággal a kormányt távollétében vigye ⁷⁾), Rozgonyi Sebestyént

1) *Pessina, Mars Morav. 613. l.*

2) *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1247. l.*

3) *Arenpeck e. h.*

4) *Dubrao, Hist. Boh. XXXIII. könyv, 263. l.*

5) A pápa levele Ferrarából július 10-dikéről megvan *Raynald XVIII. d. ezen eszt. 22. szám alatt, 199. l. Lichnovsky V. CCCXIII. sz.*

6) *Wagner, Analect. Scepus. III. d. 257. l.*

7) Hogy Erzsébet férje távollétében Magyarországon a kormányt vitte, bizonyítják az ő nevében kelt számos oklevelek. Nem csak a polgári igazgatásra, hanem a törvényes dolgokra is volt befolyása, de a helyettesekkel együtt. Parancsolatai illy felülírással jelentek meg : De Commissione Dominae Reginae ac Praelatorum et Baronum Vicariorum (adattak azonban több levelek a király neve alatt, mint főnebb láttuk és alsóbb meglátandjuk, valamint egyedül a királyné parancsára). A tudósítások magához a királyhoz voltak intézve illy rekesztéssel : *Accepimus literas Vestrae Serenitatis praeceptorie loquentes Commissione Dominae Reginae ac Praelatorum et Baronum Vicariorum. Kocachich, Supplem. ad Vestig Comit. II. d. 272. l.* Három illy levelet közöl *Fejér, XI. 101. 144. 148. l.* De commissione propria Domine Reginae Budae feria tertia proxima post festum b. Viti et Modesti Martyrum (jun. 17.). — De commissione propria

némelly csapatokkal a Szepességre rendeli, s mind Magyarországon, mind Osztrákhonban ¹⁾ és Németországon a sege-

Domine Regine ac Praelatorum et Baronum universorum Budae Sabbatho proximo post festum b. Martini episcopi (jun. 21.), és megint De commissione propria Domine Regine Datum Budae Sabbatho proximo ante festum nativitatis b. Joannis Baptistae (jun. 21.) mind 1458. A másodikban Albert, az elsőben és utolsóban maga nevében rendelkezik. Pecsétjén ez állott : S. Elisabethae Dei Gratia Regine Hungarie 1458. *Fejér, XI. 148. l.* Hogy Erzsébet férjét, midőn elhagyta Budát, egy darabig követte, valószínű azért, mivel június előtt, az ő neve alatt hazánkban a helytartóság által nem adtak ki levelek. Mikor küldötte vissza férje a kormány átvétele végett, meghatározni nem tudjuk; annyit szinte egész bizonyossággal állíthatunk, hogy már június közepén Budán volt, mert június 17. és 21-dikén itt az ő neve alatt keltek az idézett levelek. — Egyébiránt többnyire Budán mulatott ő, mint az említettek kivül több levelei bizonyítják : egy zsidó asszony ügyében Pozsony városához Ofen XXVII. Augusti 1458. *Fejér, XI. 144. l.* és *Lichnovsky 4004. szám.* — Filek városának elzalogosítása iránt Datum Budae in die b. Emerici Ducis (nov. 5.) *Fejér, XI. 139. l.* — a komáromi halászat dolgában Datum Budae feria quinta ante festum b. Thomae Apost. (dec. 18.) 1458. *Fejér, XI. 141. l.* Augustus 10-dikén azonban Harsányban volt *Katona XII. 852. l.* Datum in villa Harsány vocata in festo b. Laurentii Martyris 1458. A királyné kegyelmeket is osztogatott; így Báthori István és László testvéreknek Losonczy Dezső vajda által elfoglalt jószágait visszaadadni rendeli Harsányban kelt és most említett levelében *Eder, Observ. ad Felmer 109. l.*; Rozgonyi Istvánnak még jószágokat is adományozott. Datum Budae feria quarta proxima ante festum b. Ambrosii episc. et conf. (dec. 5.) 1458. *Fejér, XI. 148. l.*

¹⁾ Albert Prágából jun. 50-dikán meghagyja Thiernstein Rudolfnak, hogy embereivel jól fölfegyverkezve menjen Laaba, mivel a lengyelek a cseheknek segítségére mennek. A levél Geben zu Prag am Montag vor Sant Ulrichstag (jun. 30.) 1458. megvan *Kurzndl Gesch. Albrecht II. II. dar. 356. l.* Ezen parancsolatot megújította jul. 28-dikán. A levél hely nélkül Geben am Montag nach Sand Jakobstag des heiligen zwölfpoten, megvan *Kurzndl e. h. 357. l.* — *Kurs e. h. 358. 359. l.* még más három sürgető levelet is közöl Geben am Mittichen nach Sand Bertlemstag (aug. 27.) — Geben am Freytag vor Sant Kolmanstag (octob. 10.) — Geben an Phinstag nach Sant Simons und Judae tag (oct. 30.). — A másodikban tudósítja őt, hogy a lengyel király és őcscae Schlesienbe ütötek, egy-szersmind zsoldot és kárpotlást ígér.

delemküldést sürgeti ¹⁾. Egyszersmind pedig a' német rendet és annak akkori magas mesterét Russdorf Pált egy Lengyelországba teendő beütésre és ez által az Ulászló erejének megosztására ²⁾ ösztönzi.

Az utolsóban ugyan a' német rend és Lengyelország közt hit alatt kötött örökös béke, és a tartomány kimerültsége miatt minden ügyekezete mellett sem boldogult ³⁾, bár később még Németország rendei is sürgető parancsokkal külön követséget küldöttek a magas mesterhez, mivel a lengyel király a birodalom, egyház, pápa és minden jog ellen fogott fegyvert ⁴⁾. De a kelyhesek nem is sok időt engedtek a további tanácskozásra. Csakhamar 14,000 főből álló seregök Kutna felől nyomult a főváros felé ⁵⁾. Így kénytelen a király a raguzaiak által igen idő szerént küldött tetemes pénzbeli segedelemmel ⁶⁾, mellyért a Zsigmond által adott

¹⁾ A nürnbergi országgyűlés Schlick közbenjárására rendelt is segédelmet, és némely seregek Nürnbergnél gyülekeztek össze. *Hist. Dipl. Norimb. II. d. 616. l.* Hasonl. *Ms. Crucig. Pubitschkánál e. h.*

²⁾ Baranow Mártont küldötte ide Albert e végett; meghatalmazó levelét, Prag Donnerstag vor Margerethen tag (julus 10-dikén) említí *Voigt VII. d. 723. l.*

³⁾ Az ez iránt Albert és a rend főmestere közt folyt levelezésekről szól *Voigt VII. d. 724. és 725. l.* Két levele említtetik itt Albertnek Prag Mitwoch vor Petri ad Vincula (julus 30.) és Im Felde vor dem Tabor Suntag nach Nativitatis Mariae (sept. 14.), mind a kettő 1438. Irt Schlick is a magas mesternek, de a válasz mind Baranownak, mind ezen levelekre tagadó volt, bár, mint a Schlick leveléből kitétszik, Baranow a lythwani hercegnél is megfordult idő közben, és tőle kielégítő válaszszal tért meg.

⁴⁾ Brandenburgi János és Rüdeshaim Rudolf wormsj kanonok voltak a követek. Schütz. 132. *Voigt VII. d. 726. l.*

⁵⁾ *Pray, Annal. II. d. 327. l.* a sereg számát ugyan 15,000-re teszi. *Cromer* azonban *XXI. könyv 480. l.*, *Michocius Pistoriánál II. d. 207. l.* és *de Roo V. könyv. 175. l.* csak 14,000-re.

⁶⁾ „Largum preclare fidelitatis vestre munus — — — gratanter tulimus — — — vobis superinde grates condignas referentes“ azt mondja maga Albert egy levelében a városhoz, mellyet *Okirteles függelekünkben VII. szám alatt* közlünk.

szabadalmi megerősítése és annak biztosítása, hogy királyi bére soha sem fog elidegeníttetni és azt mindig egyenesen a királyi kincstárba fizetheti, volt a gazdag város jutalma¹⁾, nála lévő katonaságával, mely a Magyarországból jul. 23-kán és kevéssel azután Osztrákhonból érkezett csapatokkal szép számra nevededett, amazok vezérei fényes ezüst forgóik által tűnván a cseh nép szemébe²⁾, Rhitzán felé már aug. 3-dikán kiindulni³⁾. Utja Porzietz felé vitte⁴⁾. Az ellenségnek az özvegy királyné váraiból segített előcsapatjai Csazko János, Rassinov János és Mokrwenik Benus vezérlése alatt a nagyobb erejű Alberttel nem mertek összeütni⁵⁾, kivált miután Konopitznál⁶⁾ veszteséggel nyo-

¹⁾ Ezen érdekes szabadalmi levelet, melyről mind *Lichnyovsky* mind *Fejér e. h.* emlékeznek, Albert előbb kiadta Prágában jul. 30-dikán 1438. azon kisebb függő pecsét alatt, mellyel mint római király élt. *Okleveles függelék, VII. szám.* Később újra kiadatott Budán, távollétében, de mégis neve alatt, sept. 8-dikán 1438. titkos függő pecsétje alatt, mellyel mint magyar király élt. *Okleveles függelék VIII. szám.*

²⁾ *Pray* szerint *e. h.* Albert a magyar és osztrák segédseregek megérkezése előtt indult ki; de mi e részben inkább kivántuk *Pubitschka* előadását *e. h. VIII. 357. l.* követni, ki több cseh kéziratokat használt és a kinek előadása inkább megegyezik az oklevelekkel is, mellyek még jul. 30-dikán is Prágában mulatását bizonyítják, mint épen most látók. Jul. X. és XVIII. még Prágából *Pachell* Péternek és *fainak* Jánosnak és *Zsigmondnak* némelly kereskedési tárgyak harminczad nélküli behozatalát megengedi. *Lichnyovsky* után *Fejér XI. 124. l.* Az elsőt bővebb kivonatban, az utolsót egész kiterjedésében közöljük *Okleveles függelékünkben IV. és V. szám alatt.*

³⁾ *Aeneas Sylvius Hist. Boh. LV. fej.* és *Bartoss. Dobnernél I. d. 201. l.*

⁴⁾ Porzietzről aug. 6-dikán adott *Golfuss* Péternek czimert. *Lichnyovsky e. h. CCCXLV.*

⁵⁾ *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1247. l.*

⁶⁾ Innen aug. 7-dikén és 8-dikán adott Albert *Pezler Bertholdnak* és *Schindler Tamásnak* czimert *Lichnyovsky e. h.*, ki ezek után igen helytelenül teszi *Tábor ostromának* kezdetét 292. l. aug. 6-dikára, *Bartossira* utalva *Dobnernél I. d. 203. l.*

mattak volna vissza ¹⁾. Azért eleintén ugyan Kutnáig, de azután, itt sem tarthatván magokat, Sobieslavon keresztül Táborig vonták magokat vissza, ennek ágyúi alatt keresvén menedéket. Ezen helynek természetalkotta erősségeit a mesterség újjakkal bővítette volt ²⁾. Itt a vár alatt szállottak táborba a kelyhesek ³⁾; velők szembe ⁴⁾ az őket mindenütt nyomban követő Albert ⁵⁾.

A két tábor közt fekvő téren mindjárt elkezdődnek az apróbb csatázások és naponként folynak ⁶⁾. A királyiak lovaikat nem itathatták, a táboriak pedig a várba élelmet nem szállíthattak egymás kölcsönös zaklatása nélkül ⁷⁾. Albert maga alattvalói vérére kimérendő, örömet elkerült volna minden nagyobb összecsapást, ⁸⁾ de látván, hogy az apróbb csatázások is sokak éltebe kerülnek és mégis célra nem vezetnek, elhatározó ütközettel is megkínálta az ellenséget ⁹⁾, az ok nélküli pusztítások elkerülésére szólítván fel azt ¹⁰⁾. De ez gyengeségének érzetében az ajánlást elfogadhatónak nem találá mind addig, míg Ulászló fő seregével nem érkezik meg ¹¹⁾, annyival kevésbbé, mivel Fridrik szász herczeg 2000 lovaggal és 3000 gyaloggal, Kristóf bajor herczeg pedig 1000 lovaggal még Rhitzánnál aug 6-dikán a királyi táborba érvén ¹²⁾, ezeknek segítségévé

¹⁾ *Bartoss. e. h.*

²⁾ *Arenpeck e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylcius e. h. Dubrav. XXVIII. fej. 263. l.*

⁴⁾ *Ugyanazok és Arenpeck e. h.*

⁵⁾ *Quadrato agmine, mint Arenpeck e. h. mondja.*

⁶⁾ *Arenpeck e. h. 1247. l. Bonfin III. tis. IV. könyv. 294. l. Dlugoss XII. könyv. 704. l.*

⁷⁾ *Pubitschka e. h. VIII. d. 388. l.*

⁸⁾ *Dlugoss XII. könyv. 704. l.*

⁹⁾ *Dubrac, Hist. Boh. XXVIII. könyv, 263. l. és Dlugoss e. h. — Balbin szerint Epitome 499. l. Albert brandenburgi fejedelem mint fővezér tette ezt, de ez később érkezett meg, mint mindjárt meglátjuk.*

¹⁰⁾ *Aeneas Sylcius, Hist. Boh. LV. fej.*

¹¹⁾ *Dubrac e. h. és de Roo V. könyv. 176. l.*

¹²⁾ *Aug. 6-ra teszik ezek megérkezését Aeneas Sylcius, Hist. Boh. LV. fej., Arenpeck e. h., Balbin Epitome 499. l.; ekkor*

Albert nehéz lovagsága aug. 11-kén tett kiütésöket ¹⁾ tetemes veszteséggel nyomja vissza, bár a megszálló tábor ezen véletlen éjjeli megtámadás által eleinte zavarba jött volt ²⁾. Nagy kárukra voltak a táboriaknak a király nagy ágyúí is, kivált az egyik, melly egy lövésre 80 emberöket söprötte el ³⁾. Aug. 14-dikén megérkezék a királyi tábornál Albert brandenburgi hatágróf is harczra kész csapatjaival ⁴⁾. Ezen nevezetes bajnok, ki vitézségéről német Achillesnek neveztetett ⁵⁾, mindjárt átvevé a 30,000 főre szaporodott sereg vezérlését ⁶⁾, és még az nap ⁷⁾ egy igen élénk megtámadás után a várba szorította a cseheket szekérvárok hátrahagyásával ⁸⁾.

pedig Albert még Rhitzánban volt, mint felebb látók, és így *Bartoss. e. h.* helyesen teszi azt ide; egyébiránt ez a bajor hercegezt Jánosnak nevezi.

¹⁾ *Balbin e. h.* Tertio idus augusti *Pray Annal. e. h.*

²⁾ *Dubrav és Balbin e. h.*

³⁾ *De Roo e. h. Fugger, Spiegel d. Ehren 500. l.*

⁴⁾ *Bartossi, Aeneas Sylrius, Arenpeck és Balbin e. h.* — A több németországi segedelem csak augusztus 10-dikén kezdé Nürnberg körül gyülekezni és octoberben ért Alberthez. *Pubitschka e. h.* — *Theobald. Hussitenkrieg II. d. 51. l.* a brandenburgi fejedelem megérkeztét az Albert seregének Prágából megindulása elejébe teszi.

⁵⁾ Pius pápa adta neki ezen nevet *Pessina, Mars Morat. 613. l. De Roo Hist. Austr. V. könyv. 177. l.* főként Nürnbergnél tanustott rendfihetetlen vitézségéért, *Aeneas Sylrius Comment. in Panorm. II. könyv. 25. l.* Ezen hős tettét, valamint más alkalmakkal mind viadalokban, mind harcjátékokban mutatott hátor vitézségét leírja *Aeneas Sylrius Hist. Frid. III. Kollárnál Analecta Vindob. II. k. 166. és 420. l. Müller, Gesch. der Schweiz. IV. 465. l.*

⁶⁾ *Pubitschka e. h.* — Hogy a táboriak ereje itt 14. a királyiaké 30 ezer főből állott, mondják *Bonfin, Dlugoss, Arenpeck e. h. Cochlaeus 320. l. Michorius Pistorinál II. d. 207. l. és Dubrav e. h.*

⁷⁾ Aug. 14-dikén *Balbin e. h.* Aug. 12-dikén (feria tertia ante festum assumptionis) *Bartoss. e. h.* — Az eddig mondottak szerint igen helytelenül teszi aug. 3-dikára *Fessler e. h. IV. d. 510. l.*

⁸⁾ *Bonfin, Dubrav, Arenpeck, Aeneas Sylr. e. h. Bartoss. Dobnernél I. d. 200. l.*

Az e szerint szorosán bezárt kelyhesek ellen a megszál-
lók mindent elkövettek, de sikertelenül; másfelől azok-
nak is minden ügyekezeteik foganatlanok maradtak a vár
felmentésében. Podiebrád némely hirtelen öszveszedett csa-
patokkal, alkalmasint Sternberg Elek társaságában, ki
Neuhausnak hadat izent volt ¹⁾, a szorongattatott vár se-
gítségére robog és Albert lovagjainak egyik szárnyát, mely
főként magyarokból ²⁾ és prágaiakból állott ³⁾ s vigyázat-
lanul a tábortól eltávozott, Mielnicknél ⁴⁾ megtámadja,
zavarba hozza s nem kis veszteséggel visszanyomja ⁵⁾, a fő
seregre ütni azonban nem mer. Ez volt e híres, ekkor még
alig 19 éves ⁶⁾ bajnok első hadi tette, mely által magának
hírt és nevet szerzett ⁷⁾.

Kevéssel ezután a király is megkísérett egy közönséges
vívást, de 1000 ember veszteséggel veretett vissza ⁸⁾. Ez
meggyőző őt, hogy az ellenség vallásos buzgóság-élesztette
vitézségét erősített falai közt erő nem győzheti meg. Emel-
lett tulajdon táborában is az eleség hiánya éhséget és nagy
halandóságot szült ⁹⁾, élete után törekedő áruilók fedeztet-
tek fel ¹⁰⁾, de hír is jött az iránt, hogy Ulászló seregével

¹⁾ *Bartoss. e. h. 203. l.*

²⁾ *Balbin, Épitome 499. l.*

³⁾ *Ms. Crucig. Pubitschkánál VIII. d. 358. l.*

⁴⁾ *Balbin e. h. — Dubrav, Hist. Boh. XXVIII. könyv. 263. l.*
ezen dolgot Tábor körülszállása elejébe, azon időre teszi, midőn
Albert seregével Kutnánál volt, a több egykorú írók ellenére.

⁵⁾ *Bonfin, Aeneas Sylr., Arenpeck e. h. — Dubrav* szerint
e. h. mind összevagdalta.

⁶⁾ Született apríl. 16. 1420. *Schickfus. I. könyv. 101. l.*

⁷⁾ *Aeneas Syltrius e. h. Dlugoss XII. könyv. 705. l., Bonfin
és Dubrav e. h. — Podiebrad nemzetsége a Bernecki és Niddai
gróftól vette eredetét Hessenben. Pubitschka IX. dar. 26. l.,
Pencerus Chron. V. könyv. 680. l. és ez után Manlius Hoffma-
nál Script. Lusat. I. d. 1. kötet, 385. l.*

⁸⁾ *Balbin és Theobald e. h.*

⁹⁾ *Contin. anonym. Pulcarae Dobnernet IV. d. 173. l.*

¹⁰⁾ *Dubrav e. h. 263. l. — Zsigmond tescheni fejedelem, kit
Balbin Dieczinneke nevez (L' Enfant II. d. 5. l.) volt egyetértés-
ben a lengyelekkel, és azért el is fogatott: Theobald e. h. 52. l.*

Schlesient fenyegeti ¹⁾). Ezen körülmények tekintetéből hadi tanács következtében ²⁾, a több hetekig tartott megszállást ³⁾, mellyben Asszonyfalvai Osl László vitézsége által kitűntette magát ⁴⁾, felbontja, seregének egy részét, a bezárva maradt várost éhséggel feladásra szorítandót, hátra hagyja ⁵⁾, annak más részét Albert brandenburgi fejedelem vezérlete alatt Schlesienbe küldi ⁶⁾, több felesleges különösen idegen csapatokat haza bocsát ⁷⁾, maga pedig Prágába visszamegy sept. 20-dikán ⁸⁾).

Fridrik szászmeisseni fejedelem csapatjaival az elbocsátottak közt volt ⁹⁾. Ennek Holiczky ¹⁰⁾, másként Sternberg

fogságában a neuhausenai várbau bújában cselekedetét megbánva, holt meg. Ms. Crucig. és Chron. Reginohrad. Az első *Balbinnál e. h.*, a másik *Pubitschkánál VIII. d. 358. l. Cont. Pulkaeae e. h.*

¹⁾ *Balbin. Epitome 499. l. Weümllei Krabice Benus folytatója Dobnernél IV. d. 75. l.*

²⁾ *Balbin e. h. Cromer, Hist. Pol. XXI. könyv. 481. l. — Petzel (Geschichte von Böhmen I. d. 424. l.) és Fessler szerint Gesch. von Ungarn IV. d. 510. l. Podiehrad győzelmé kényszerítte a megszállás felbontására.*

³⁾ Három hónapig *Arenpeck Pes Jeromosnál I. d. 1248. l.*, tizenkét hétig *Ursini Chron. Menckennél III. d. 1326. l.*, helyesebben közel 40 napig *Pessina, Mars Morac. 613. l. Hasoal. Contin. Pulkaeae e. h.*

⁴⁾ Elismeri ezt Albert egy neki később adott adománylevelében. Datum Budae Sabbatho proximo ante Festum nativitatis b. Johannis Baptistae (jun. 20.) 1439. *Fejér XI. 274. l.*

⁵⁾ *Arenpeck és Balbin e. h.*

⁶⁾ *Balbin e. h.*

⁷⁾ *Ugyanő ugganott.*

⁸⁾ *Fessler IV. d. 510. l. Sabbatho in vigilia Mathei (september 20.) Bartoss. Dobnernél. A Tábor alatti fő tanyájából aug. 14-kén köszöné meg Ragusa városának tetemes ajándékát, és tudósítván, hogy követivel mindent kívánsága szerint juttatott el, azt hűségnek további folytatására szólítá fel. Oklevelés függelék VII. sz.*

⁹⁾ Szász fejedelemnek mondják *Dubrav, Arenpeck, Aeneas Sylrius e. h. Chron. Mell. Peznél 257. l. és de Roo V. könyv. 177. l.*, meisseninek *Bartoss. e. h.* és *Contin. Pulkaeae Dobnernél IV. d. 172. l.*

¹⁰⁾ *Cont. Pulkaeae e. h.* — Holitznak nevezi *Bartossi Dobner-*

Elek ¹⁾, Zwierzeticz Péter és Czaarda ²⁾, a laani és saatz-i polgárokkal egyesülve ³⁾, 2000 lovaggal és 4000 gyaloggal ⁴⁾ Lovositznál lest vetnek és utját állják ⁵⁾ septemb. 23-dikán ⁶⁾. Meglepett emberei eleintén zavarba jönnek és maga is szinte fogságba esik, de csakhamar hadi rendjét helyre állítván ⁷⁾, szekértáborát futást szinelve elhagyja ⁸⁾, de majd hirtelen megfordúl, a tábor kirablása körül foglalatoskodó csehekre ront, őket zavarba hozza, nagy részöket levagdálja ⁹⁾, sokat közölök elfog, különösen Holiczkyt magát is ¹⁰⁾ és szerencsésen keresztül vágja ma-

nél I. d. 202. l., Holitiusnak *Dubrav XXVIII. könyv.* [264. l. és de Roo e. h.

¹⁾ *Bartossek e. h.* Péternek nevezi, *Pubitschka, Gesch. von Böh. VIII. d. 358. l.* Alesznek, *Contin. Pulkavae* Alesz fiának.

²⁾ *Pubitschka e. h.* — Czaarda helyett Zwogisiust említi *Dubrav e. h.*

³⁾ *Bartoss. Cont. Pulkavae és de Roo e. h.* — *Dlugoss XII. könyv. 705. l.* ezen városokat Limának és Zalecznek nevezi; *Dubrav* pedig e. h. Holitzky megverését megkülönbözteti az említett városok seregeitől.

⁴⁾ *Bartoss. e. h.*

⁵⁾ *Ugyanó és Pubitschka e. h.* — Saatz mellé teszi *Haselbach Peznél II. d. 854. l.*, Bilin és egy híd közé *Dubrav és de Roo e. h.*, Bilin és Brűx városai közé *Theobald e. h. 56. l.*, Bilin és Brűx között egy Schnitz nevű falu mellé *Hageck e. h. 746. l.*

⁶⁾ *Boregh, Böhm. Chron. II. 476. l.*

⁷⁾ *Arenpeck Peznél I. dar. 1247. l.*

⁸⁾ Zelenitzig vonta magát vissza és itt ütközött velek öszve. *Bartoss. e. h.*

⁹⁾ *Haselbach e. h.*

¹⁰⁾ *Contin. Pulkavae Dobnernél IV. d. 257. l.* — Az ifjú Sternberget sok csehekkel *Chron. terrae Misn. Menckennél II. d. 257. l.* — *Haselbach* a levágottak és elfogottak számát együtt teszi 3000-re, *a mölki chron. Peznél I. d. 257. l.* 5000-re, *Dubrav, de Roo és Fugger e. h.* azokét 600-ra ezekét 500-ra, *Hageck e. h.* azokét 550-re ezekét 500-ra, *Bartoss. e. h.* azokét 1400-ra ezekét 1000-re, *Reichwein Jakab de Lincknél Annal. Claravall. e. h.* azokét 2000-re ezekét 2100-ra, *Döring Chron. Menckennél III. d. 9. l.* azokét 3000 ezekét 2000-re, *Cochlaeus* borosz-

gát, főként Henrik schwartzburgi gróf ¹⁾ és Wrzezowitz Jakab segítségével, kit a király később oltalmára küldött utána ²⁾.

Míg ezek Csehországban történtek, Ulászló Schlesienbe valósággal beütött ³⁾. Embereinek egy kisebb csapattja Glogau felől nyomult elő, de ezt magok a schlesieniek csakhamar visszaverték. Ő maga a fő sereggel Brieg és Neisse felé veszi útját ⁴⁾; Przemisl és János auschwitzi, Bernát, János és Miklós troppai és Wenczel ratibori fejedelmeket ⁵⁾ oly feltétellel szorítja Kázmér elismerésére, hogy neki mind addig meghódolni nem kénytelenítetnek, míg meg nem koronáztatik ⁶⁾. E mellett mindent elégetett, feldúlt ⁷⁾, füstölgő városoknak, lángoló helységeknek kellett volna a schlesieniek szívét a gyermek Kázmér részére

lői kanonok, egyébiránt százsz születés és a keiyhesek ellensége, végre 320 l. egyedül a levágottakét 5200-ra.

¹⁾ *Ursini Chron. Menckennél III. d. 1328. l.*

²⁾ *Pubitschka VIII. d. 359. l.* — Ezen vezért *Dubrav e. h.* Bilini, *Dlugoss* pedig *XIII. könyv. 75. l.* Belinsky Jakabnak nevezi.

³⁾ Die Crispini (oct. 25-dikén), de hibásan, mint mindjárt meglátjuk, *Rosits Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 78. l. Reichucein Jakab Lincknél Annal. Claravall. II. d. 134. l.* a longyelek számát 20.000-re teszi.

⁴⁾ *Curæus Annal. Siles. I. d. 239. l.*

⁵⁾ *Pessina, Mars Morav. 613. l.* Hasonl. *Cromer XXI. könyv. 481. l. Guthrie, Allgem. Gesch. XLIV. d. 484. l.*

⁶⁾ *Diplomatarium Bohem. Siles. Sommersbergnél I. d. 1010. l.*, hol megvan Wenczel troppai és ratibori hercegnek ez iránt adott levele, Datum ipso die S. Lucae Evangel. (oct. 18). A Bolkó troppai, Bernát, János és Miklós ugyancsak troppai hercegeket feria secunda post festum Sancti Francisci (oct. 6.), Brieg városét. és az oda való nemességét die Sancti Simonis et Judae (oct. 28.) — a két első a táborban Strelz, a harmadik Brzeg mellett kelt, — kivonatban közli *Sommersberg II. d. Mantissa Diplom. 88. l.* A második megvan *Doylenél is I. d. 8. l.*

⁷⁾ *Rosits e. h.* Olavot, Gratkát, Wansent, Opolt, Strelitzet, valamint Jelisch és Hundsfield környékét említi. Hasonl. *Curæus e. h.*

hajtani. Némelly csapatok Morvaországba is csaptak. Ezen utolsók ellen viaskodtak Albert királynak Magyar- és Osztrákhonból újabban érkezett seregei, még pedig szerencsésen ¹⁾, bár gyengeségök miatt némelly városok és helységek felégetésében, kirablásában nem akadályoztathatták ²⁾. Albert brandenburgi határgrof, Schlesienbe érkezével a dolgoknak mindjárt más fordulatot ada. Neki a lengyelek sehol sem tudának ellentállani ³⁾. Csakhamar egészen kiszorítja őket Schlesienből, sőt ezután még magába Lengyelországba is üt ⁴⁾ és Ulászló ősi tartományai védelmére kénytelen seregeit Morvaországból is kihúzni ⁵⁾.

A háborút részéről nem folytatá nagyobb szerencsével a Szepeességen Saffranecz. Podolin ugyan kezébe jut és innen az egész vidéket feldúlja, de az ellene küldött Rozgonyi István fő tanyáját Késmárkon ütvén fel, őt innen csakhamar megtámadja, három nagyobb és több apróbb csatában egymás után megveri, embereinek nagyobb részét öszvevagdalja, a többit, melly ezután vele öszveütni nem mere és az erdők és hegyek közé vonúla, itt is felkeresi és elszéleszti ⁶⁾.

¹⁾ *Pessina, Mars Morar. 613. l. Dubrao XXVIII. könyv. 263. l.* — Albert a felső osztrákhoni nemességét october 2-dikán, zsoldosait ugyazon hó 10-dikén újból felszólítja; az első levelet emlű *Lichnyowsky e. h. V. d. CCCXLVII.*, mi pedig közöljük *Okleveles gyűjteményünkben X. szám alatt*, a másodikat közli *Kurz, König Albrecht II. II. d. 358. l.*

²⁾ *Pessina e. h.*

³⁾ *Dubrao e. h.* — *Pray* szerint *Annal. II. d. 328. l.* több ízben meg is verettek, mit azonban a lengyel írók, *Cromer XXI. könyv. 481. l., Michovius Pistorinál II. d. 207. l.* nem ismernek el, sőt azt állítják, hogy Tanczin megérkezvén a Tábornál volt csapat maradványaival Raibor felé önkényt vonult vissza.

⁴⁾ *Pessina e. h.*

⁵⁾ *Bonfin III. tis. IV. könyv. 295. l. Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LV. fejt.*

⁶⁾ A semtei urodalom és várról szóló adománylevél, mellyet Rozgonyi ezen tettért nyert, Datum Wysegrad feria tertia post festum Visitationis B. M. Virginis (jul. 9.) anno 1439. Cornides kézira-

Mind ezekhez járult a Táborba zárt lengyelek elnyomordása, kik itt az élelem szűkétől kényszerítve lovaikat is megemészték és gyalog, rongyosan, éhség és nyavalyák által elesigázva, érkeztek haza egyeség következtében¹⁾; más felől a tatárok győzedelmes és pusztító beütése Podoliába²⁾, az ebből és a rosz termésből eredett drágaság³⁾. Így Ulászló a szerencsétlen menetelő háborúra ráúnt⁴⁾, öcsésére nézve a cseh királyságról ez úttal letett⁵⁾ és magát Lengyelországba vonta⁶⁾.

Nem kevesebb óhajta a békét a háborúnak minden kedvező menetele mellett Albert is a törökök fenyegető mozgásai miatt. Amurad ugyanis nem felejthető, hogy Brankovich György⁷⁾ és Zsigmond császár a karamani fejedelmet ellene fellázították⁸⁾. Nagy sereggel készült tehát

---

taiból *Katona V. d. 904. l.* Ennek töredékét már előbb közlőtte *Wagner Analecta Scepusi I. d. 141. l.*

¹⁾ *Dubrac, Hist. Boh. XXVIII. könyv. 263. l. Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LV. fejt. Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1248. l.* — A rosenbergi évirat szerint béke következte. Ennek a több íróknál nincs nyoma, sőt az ellenségeskedések még ezután is folyton folytak, azért ez alkalmasint csak fegyverszünet lehetett. *Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 358. l.* — *Fessler* szerint *IV. d. 511. l.* ezen lengyelek Ostrorog és Tanczin vezérlése alatt, midőn már Csehország felé fordult, Troppaunál értek Ulászlóhoz.

²⁾ *Dlugoss XII. könyv. 706. l. Cromer XXI. könyv 480. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 708. l.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 711. l.*

⁵⁾ *Dubrac e. h.*

⁶⁾ *Bonfin III. tis. IV. könyv. 195. l., Aeneas Sylo. Hist. Boh. LV. fejt.* — Még festo omnium Sanctorum gyujtotta fel a helységeket Jelisch és Hundsdorf közt. *Rositz, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 78. l.*

⁷⁾ Zsigmond őt Wlk Györgynek is nevezi *1426. Fejér, Cod. Dipl. X. VI. 809. l.*

⁸⁾ Zsigmondról ezt a keleti írók mind állítják *Hammer, Gesch. d. Osm. I. d. 648. l.* Nagy befolyását az ozmanok ázsiai dolgaira bizonyítja *1428. Sarachin Miklósnak és Josua töröknek adott oklevel e Katonánál XII. d. 503. l.*

Rác- és Magyarhon ellen. György ¹⁾, leányának, a szép Marának, valóságos átadása és egy szövetség kötése által hártta el rövid időre az őt fenyegető veszélyt ²⁾. A Magyarország ellen rendelt s az új szövetséges és Wlad Drakul oláh vajda által segített Ali, Evreno fia ³⁾, Szendrónél ment át a Dunán és a Vaskapunál tört Erdélybe ⁴⁾, még a nyár közepén ⁵⁾. Losonczy Dezső erdélyi vajda a felkelést még maga idejében elrendelte volt, de a nemesség a pórháborúban kifáradva nagy részint elmaradt ⁶⁾. Így sikeres ellentállásra elégtelen lévén, kénytelen pusztítva visszavonulni, a lakosokat is nagy részint magával vivén ⁷⁾. Az

¹⁾ A despotát *Michovius Pistorinál II. d. 207. l.* hibásan nevezi Istvánnak.

²⁾ *Dukasz XXX. fej. Script. Byzant. XII. d. 91. l.* és *Hammer e. h.* — *Podlusányi 200. l.* hibásan állítja, hogy Szendrő megvétele után vette el Amurad Györgynek itt elfogott leányát, és épen olly hibásan nevezi ezt Irénének. Ezen utolsó hibába esett Scanderbeg tetteinek olasz írója is Sansovinónál. Ezen most említett író, valamint *Neander is Syn. chron. 135. l.* hibáznak abban is, hogy Mahomedet ezen házasság gyümölcsének mondják, mert *Franzess III. könyv. 220. l.* nyilván mondja, hogy Mara magtalanul holt meg.

³⁾ *Hammer e. h. 447. l.* — A brassai egyház felírása *Schwandtnernél I. d. 886. l.* s utána *Engel Gesch. von Ung. III. d. 13. l.* az ozmán vezért Mezdinek, *Chron. Fuchs I. 28. l.* és *Budai Ferencz Polg. Lex. II. 250. l.* Mezetbégnak nevezik; *Dukasz e. h. 91. l.* pedig azt állítja, hogy Murad maga vezérelte a sereget. — A brassai egyház felírása az oláh vajdáról és a rác fejedelemről említést nem tesz, *Dukasz* csak azelőtt, *Gebhardi Gesch. von Ung. III. d. 689. l.* és *Majláth Gesch. v. Ung. II. d. 189. l.* az *Leunclacra 250. l.* és *Prayra II. d. 329. l.* de az utolsóra helytelenül utalva, mind a kettőt említik.

⁴⁾ *Hammer e. h.* Seadeddin és Nestri keleti írók szerint Temesvár mellett ment el, Edri szerint pedig lovasága egész Budáig szaguldozott. *Hammer I. d. 648. l.* *Engel* szerint *Gesch. der Wallach. und Mold. I. 169. l.* a törökök Vöröstoronynál ütöttek be.

⁵⁾ *Dlugoss XII. könyv. 708. l.*

⁶⁾ Ellenkezőt mond *Pray Annal. II. d. 329. l.*, később azonban *Hist. R. II. d. 291. l.* némelyekre nézve elismeri.

⁷⁾ *Dukasz XXX. fej. e. h. 91. l.*

ozmánok a védetlen tartomány déli részét egyszerre elhórtják, Szász-Sebest ¹⁾, még pedig a várost feladás, a várat, mellyet egy nemes ember néhány önként vállalkozottakkal az egész sereg ellen egész nap nagy vitézséggel oltalmazta, a körülrakott fát meggyújtván, tűz által hatalmok alá hajtják ²⁾. Medgyest megvívják, a Bárczaságot feldőlják, a helységekét sőt Brassónak külvárosait is leégetik

¹⁾ *Dukasz e. h.* a hely nevének említése nélkül, de a *brassai egyház felirása e. h.* és *Sigler Bénel Adpar. I. d. 57. l.* azt nyilván nevezik.

²⁾ A brassai egyház felirása *Schwandtnernél I. d. 886. l.* és *Sigler Bénel Adparat. I. tiz. 57. l.* — Szent Lőrincz vagy szent Bertalan napján történt *Chron. Fuchs. I. 28. ff.* — Emlti ezen megváltt németly lakosok árulása által, valamint a városnak és az egész vidéknek felgyújtását maga Albert király egy oklevelében, uelly által, miután a városnak ez alkalommal minden irományai megégetek, szabadságait megerősíti. Datum in descensu nostro prope vadum Thydewar vocatum in festo exaltationis S. Crucis (sept. 14.) 1439. *Marienborg Geogr. II. d. 177. l.* Hosszan leirta ezt egy névtelen szemtanú, ki maga is a toronyba zárottak között volt, és őszveperzselve félholtan török fogságba jutott, egy kis munkájának, mellyet a törökökről, fogságokból kiszabadulása után írt, előbeszédében. Német nyelven illy czim alatt: *Chronica und Beschreibung der Turkey Popus Frigyesnél Nürnbergben 1530.* Luther Márton adta ki. Ennek egy példánya Jancsó János gyűjteményével átjött a magyar tudós társaság könyvtárába. A német kiadás, úgy látszik, csak fordítás és a munka eredetileg deákul fratot illy czím alatt: de moribus, religione, conditione et nequitia Turcarum és kijött Theod. Bibliander, *Collectio Scriptorum Hist. Mohamedanorum. Tyguri et Basileae 1543. III. d. 7. l.* A szerző az esetet 1436. teszi, de más felől azt is mondja, hogy az mindjárt Zsigmond császár halála után történt *Vereins-Archiv III. 1. füz. 63. ff.* Hasonl. *Horányi, Nova Memoria I. 159. l.* — *Hammer I. d. 648. l.* és *Maitlath II. d. 189. l.* hibásan állítják, hogy ezen munkácska íróját *Schlözer* szerint Mühlbachnak hívták; mert ezen német író az általok idézett helyen, *Nebenstunden 91. l.* azt mondja: *Mühlbacher (Cuspianus* szerint ugyanis 45. l. számszebesi fi volt, saját előadása szerint ellenben csak tanúlni jött ide, *Horányi* szerint *e. h.* Romozon született) so neane ich ihn, weil ich seinen Namen nicht weiss.

¹⁾; Szebent ellenben 8 napig ²⁾ sikertelen szállják meg, és a kiűtő sereg által veszteséggel nyomatnak vissza ³⁾). Mellyre sok foglyokkal ⁴⁾ és nagy zsákmánnyal Türcsvár felé vonulnak haza felé ⁵⁾). Ezen pusztító beütsnek eredményével a szultán nem volt megelégedve és azt a vezető Wlad Drakul, oláh vajda ügyetlenségének tulajdonítván, őt ezért meg is fenytette ⁶⁾. A pusztítások súlyát főként a szászok érezték; sokan közülök kénytelenek valának lakhelyeiket elhagyva, a vármegyékben telepedni meg ⁷⁾. A meg nem jelent nemességet a vajda, Zsigmond törvénye szerint ⁸⁾, talán kapzsiságtól is ösztönöztette ⁹⁾, jószágai elvesztésével akará büntetni; de Erzsébet királyné ez úttal megkegyelmezett többeknek, és a vajdát az elfoglalt jószágok visszaadására utasította ¹⁰⁾.

¹⁾ *A brassai egyház felirata e. h.*

²⁾ *A szebeni jegyzőkönyv. Eder, Obserc. ad Felmer 103. l.*

³⁾ *Dukasz e. h. 92. l.*

⁴⁾ *A brassai felirat e. h.* Ezek számát 70,000-re teszi a *mölki écirat Peznél I. d. 257. l.*

⁵⁾ *Pray, Annal. II. d. 329. l., Ugyanő Hist. Reg. II. d. 291. l., Gebhardi Gesch. von Ung. II. d. 47. l. és Fessler IV. d. 516. l. (Hasonl. Severini Hist. Hung. II. 95. l.) Siglerre Bélnél Adparat. I. tisz. 57. l., a mölki éciratra Pez Jeromosnál I. d. 257. l., Dlugossra, Aeneas Syltiusra és a királyné harsányi levelére, de hibásan, utalva azt állítják, hogy itt a vajda őket kis seregével véletlenül megtámadta, zsákmányuktól megfosztotta, és tökéletesen megverte. Azonban már *Katona V. d. 854. l. és Eder Obserc. ad Felmer 103. l.* megjegyzi, hogy nem lehet tudni, hol vette Pray ezen állítását (a többi írók alkalmasint csak belőle írták ki). — Ezen beütséről emlékeznek még *Dlugoss XXII. könyv, 708. l. és Engel, Gesch. der Walachey I. d. 169. l.**

⁶⁾ *Engel, Gesch. der Walachey und Mold. I. 169. l.* ezen fenytést 1440-re teszi, azt állítván hogy a szultán őt, midőn a fényes portánál megjelent, elfogatta s mind addig nem bocsátotta szabadon, míg két fiát mint túszoikat nem adta át; de ez, mint alább meglátjuk, még 1439. és egészen más körülmények közt történt.

⁷⁾ *Engel, Gesch. von Ung. e. h.*

⁸⁾ *V. történekönyv, VII. cikk.*

⁹⁾ *Pray, Annal e. h.*

¹⁰⁾ *A királyné többször érintett levele, Harsány aug. 10-dikéről,*

Igy a szempillanati veszélytől megmenekedék hazánk, nem a jövődtől. A' törökök eltávoztokkor új beállással fenyegetöztek, s a rácز fejedelem valóságos készülleteikről tudósítást tön ¹⁾. A pápa a keresztyén fejedelmeket ugyan újabban is buzdította a hit védelmére, de sikertlenül ²⁾. Azért Albert Hunyadi Jánost, mint már nevezetes hadvezért ³⁾, ki a csehek ellen is jó szolgálatokat tett volt ⁴⁾, Magyarországra küldi, őt testvéröcsésével, csakugyan János-sal, szőrényi hánnak nevezvén, és így a zászlós urak közé helyeztetvén ⁵⁾. A két testvér az ozmanokkal gyakran és szerencsésen összeütközött ⁶⁾; de igen gyenge volt készülleteik gátlására.

A cseh korona felett versenyző két fél békes hajlamát mind Jenő pápa, mind a baseli concilium használandó, követeket küldött hozzájuk ⁷⁾, kik köztök az egyességet

---

Báthori Lászlónak és Istvánnak, Szaniszló fiainak, részére, megvan *Praynál II. d. 329. l.*, *Edernél Obsero. in Felmer. 109. l.*, *Katonánál V. d. 852. l.* és ezekből *Fejérenél Cod. Dipl. XI. 130. l.* De mindezek azt csak töredékesen közölték; egész kiterjedésben adja gróf Kemény *Kürznél II. III. füz. 372. l.* Datum in villa Harsány vocata in festo b. Laurentii martyris (aug. 10.) 1438.

¹⁾ *Engel, Gesch. von Ung. III. d. 14. l.*

²⁾ Kitészik ez a pápának még januariusban János anconai püspökhöz és követjéhez írt leveléből. *Farlat IV. d. 127. l.*

³⁾ *Callimachus in rebus Wladisl. I. könyv, 456. l.*

⁴⁾ László király Görgényt és Dévát illető adománylevele *Spiessnél Aufklaer. 268. l.*

⁵⁾ Ut ab eodem genitore nostro primum de milite ad numerum Baronum Regni, Banus videlicet Zewreniensis, qui clarus Baroniae titulus est, insignibus meritis creatus sit. *Ugyanaz Spiessnél e. h.*

⁶⁾ Ubi tandem et gloriosa adversus Teucros eotum illis partibus oppido infensos prelia ipse et egregius condam alter Joannes de ipsa Hunyad, miles sibi sanguine frater, fortissimaque strenuitate par et socius victoriosus semper sine confecerant. *Ugyanaz Spiessnél e. h.* — E szerint *Fessler IV. d. 520. l.* helytelenül teszi ezen kinevezést Albert török táborozása után.

⁷⁾ *Dlugoss XII. könyv, 711. l.*, *Cromer XXI. könyv, 487. l.* Jenő erről tudósította egy külön hízeltő levelében Albertet. Datum Ferrariae VI. Idus July *Raynald Annal. eccl. XVIII. d. 199. l.*

helyre álltván őket arra bírják, hogy nekik kölcsönös vetélkedéseikben, az egymás elleni győzelem kivívásában segítségül legyenek. A görögökkel kezdendő alkudozásokban kijátszva megelőzött kemény zsinat a nyakas pápát maga elejébe idézvén, miután ez meg nem jelent, sőt ellene kiadott kemény parancsait ¹⁾ megvetéssel fogadta volna, a legnagyobb túlságokra készült menni, míg a pápa jól kiszámított és bizonyos győzelemre vezető tervét szilárdul folytatta. Az egymással vetekedő két egyházi hatalmasság intései, unszolásai, nem maradának siker nélkül a két vallásos király előtt. A békealkudozások tekintetéből összevetel rendeltetett Boroszlóba.

---

¹⁾ 26-dik ülésében jul. 30-dikán 1437. maga elejébe idézte, 28-dik ülésében octob. 1-sején makacsnak, 30-dik ülésében, január 24-kén 1438. makacsnak és jobbíthatatlannak nyilatkoztatta. *Bzovius Contin. Annal. eccl. Baronii XVI. d. Hüberlin VI. d. 17. és 22. l.* Az utolsó megvan ex *Collect. Reg. Concil. XXX. d. 251. l.* és *Labbaei Conc. Collect. XII. d. 616. l.*, *Dumontnál III. d. 1. k. öt. 46. l.* — *Müllernél Reichstags-Theat. I. d. 25. l.*

III.

1438. 1439.

Albert, hogy az alkudozásokban annál nagyobb súlyt nyerjen s azoknak sikeretlensége esetében a háború folytatására készen álljon, seregei gyarapításáról¹⁾, pénztára hiányai pótlásáról²⁾ gondoskodni nem mulatá el, és Csehország kormányát távollétében Cillei Ulrikra bízván³⁾, octoberben megindult Schlesienbe⁴⁾ az alkudozásokban szemé-

¹⁾ Zsoldosait és a nemességet Osztrákhonban a lengyelek ellen Csehország oltalmára kiharancsoló és felkérő három levele, az első octob. 30-dikáról, a két utolsó nov. 9-dikéről megvagnak *Kurz-nál, K. Albrecht II. II. d. 359. és 285. l.*

²⁾ Octob. 26-dikán elzálogostja Prágában kelt levele mellett a görsei várat és uodalmat Stockharner Jánosnak 2400 font bécsi pénzben és kevéssel azután nov. 2-dikán rendeltést tesz a német birodalombeli zsidóságnál kin lévő tartozása lerovása iránt. *Lichnyorsky e. h. CCCL. l.*

³⁾ *Bonfin III. tíz. IV. könyv. 295. l., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LV. fejt., Arenpeck Pev Jeromosnál I. d. 1248. l.*

⁴⁾ Feria secunda ante XI mille virginum (oct. 20.). *Egy* névtelen író *Dobnernél III. 62. l.* és utána *Katona V. d. 846. l.* — Feria tertia ante festum Adalberti (nov. 11.) *Bartossek Dobnernél I. d. 203. l.*; de mind kettő helytelenül, mert oklevelekből bizonyos, hogy october utolsó napjaiban kellett Prágát elhagynia. Még oct. 14-kén (am nächsten Dinstag nach Sant Dionysientag) Prágából adja meg a vérhatalmat 'öcscsének Fridriknek *Chmel Material. I. d. 1. füz. 41. l.*; 28-dikán Prágából adott ki egy oklevelet valamelly útvám iránt

lyesen részt veendő. Útját Görlicznek vette ¹⁾ és november végén Boroszlóba ért ²⁾. Ott nov. elején hódoltak meg a lausitzai rendek ³⁾, itt Katalin napján (nov. 25.) a schlesieniek ⁴⁾.

Január 6-dikán 1439. ⁵⁾ nyitotta meg a békealkudozást

ulmi Ehinger Waltherr részére *Lichnyorsky e. h. CCCL. l.*; már nov. 2-dikán Görlitzből teszi azon rendelkezést a német birodalom-beli zsidóságnál kin lévő adójára nézve, melyről épen most emlékezünk. Ugyanazon napon több Görlitzből kelt leveleiről emlékezik *Lichnyorsky e. h. CCCL. l.* A kamenitzai kerület részére adott szabadságlevele kelt Görlitzben am nächsten Sonnabend nach St. Martini (nov. 15.) *Lünig, Reichs-Archiv. Pars Spec. Cont. II. Anh. 20.*

¹⁾ *Arenpeck e. h.* — *Mylius* szerint *Annal. Görlitz. Hoffmannál I. d. I. köt. 15. l. dec. 11-dikén*, *Manlius* szerint pedig, ugyancsak *Hoffmannál e. h. 358. l.* Simon-Juda napján vagy oct. 28-dikán ért ide; de hogy ez nem így van, megtetszik az eddig mondottakból. Mind a két említett schlesieni író azt állítja továbbá, hogy itt csak 15 napot mulatott, de ennek valótlansága is kitűnik a felebb említett és most mindjárt említendő oklevelekből.

²⁾ Nov. 18-dikára teszik ide érkezését *Curæus, Annal. Siles. I. d. 236. l. II. d. 30. l.*, *Pessina, Mars Morar. 613. l. Henel, Chron. Münsterb. Sommersbergnél és Manlius e. h.*, az utolsó szerint 22 órakor. In vigilia S. Elisabethae (nov. 18.) csakugyan hora 22. *Rositz, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 78. l. és Chron. Wratisl. ugyanannál II. d. 175. l.* De még nov. 19-kén Görlitzben nyugtatta meg Frankfurt városát a sz. mártónapi városi hér iránt; azonban már nov. 23-kán Boroszlóban erősítette meg Zsigmond királynak nemes Slišk Máttyás részére az erfurti zsidó adó iránt adott levelét. *Lichnyorsky e. h. CCCLII. l.*

³⁾ *Engel, Gesch. von Ung. III. d. 12. l.* azt vitatja, hogy ez még octoberben történt volna, de az eddig mondottak szerint az nem lehet. — *Hennel* szerint *Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 322. l.* Ulászló csak ezután vonta magát ki Schlesienből.

⁴⁾ *Dokument. Gesch. von Breslau II. d. 429. l.*, hol az esküvés mintája is megvan, és *Fessler, IV. d. 511. l.*, ki egyéb-iránt hibásan állítja, hogy itt Erzsébet is jelen volt. Itt hódoltak meg neki Vilmos és Venczel troppauai fejedelmek is. *Ens, Oppaland. I. d. 65. l.*; itt adott január 1-sőjén Gonzaga Ferencz mantuai grófnak hatalmat egy tudományos egyetem felállítására. *Dumont III. d. I. köt. 61. l.*

⁵⁾ *Dlugoss XII. könyv. 711. l.* Erzsébet Késmárkhoz Budáról

sokat a spanyol születésű Roderig ¹⁾ burgosi püspök ²⁾, mint egyházi követ, kit a baseli concilium küldött a végből a harszó felekhez ³⁾. Albert személyesen volt jelen, ellenben a piotrikowi országgyűlés által még decemberben, midőn 15. esztendejét tölténé, teljes idejűnek elismert ⁴⁾ Ulászló és öccse Kazmér nevében Vince gneseni érsek ⁵⁾.

januarius 3-dikán (tertio die festi circuncisionis Domini) 1439. irt levelében *Fejér. XI. 320. l.* már tudósítja a várost arról, hogy a békealkudozások folynak. Itt alkalmasint ezen boroszlói alkudozásokról van szó; de azt még is egyenesen állítani nem merjük. Ha úgy volna is a dolog, az alkudozások megindításának idejére nézve nem tenne különbséget; mert Erzsébet jól tudta, hogy a felek már régen összevgyűltek a végett Boroszlóba, de nem tudhatta, hogy azok még januar. 3-dikán nem indultak meg. Meg kell még jegyez-nünk, hogy *Arenpeck* szerint *Peznél I. d. 1249. l.* a burgosi püs-pök Görlitzig Albertnek elejébe ment és már ott megkezdette volt az alkudozásokat, de azokat egy rövid fegyverszünet eszközlése után felfüggesztette, Boroszlóban újra megindítandó. Bár hasonló mond *Pessina* is *Mars Morar. 610. l.*, mi erre tekintettel nem mertünk lenni, mintán az egészen egykorú *Dlugoss* oly határozot-tan szól az alkudozások megindulásáról és valamivel előbb *710. l.* nyilván mondja, hogy a lengyel követek a piotrikowi ország-gyű-lésből, mely december 8-dikán és így Albertnek Boroszlóba érke-zése után nyitattott meg, küldettek ki.

¹⁾ *Arenpeck c. h. Cochlaeus 321. l. Balbin. Epitome 499. l. De Roo V. könyr. 177. l. és Pessina. Mars Morar. 613. l.* Alfonz-nak nevezi *Dubrar XXVIII. könyr. 263. l.*, Jánosnak *Dlugoss c. h.*

²⁾ *Dubrar* és *Arenpeck c. h.* — Burgensisnek mondja *Dlugoss c. h.* és *Cochlaeus c. h.*, Burgosinak *L' Enfant. Hist. des Hussi-tes II. d. 6. l.* és *Fessler c. h.*, Burgowinak a kelyhesekhez szűő *Theobald. Hussitenkrieg II. d. 58. l.*

³⁾ *Arenpeck. Balbin. Pessina* és *Fessler c. h.* — *Dlugoss* szerint *c. h.* Ödön pápa küldötte ezen püspököt. Azonban hogy ez János tarenti és János zeuzi püspököket rendelte képviselőül ide, bizonyítja annak hozzájok intézett levele, Datum Ferrariae XII. Kal. Martij. *Raynaldus Annal. Eccl. XVIII. d. 225. l.*

⁴⁾ *Cromer XXI. könyr. 481. l.* — Die conceptionis S. Mariae *Dlugoss XII. könyr. 710. l.*

⁵⁾ *Dlugoss c. h. 711. l. Rositz. Chron. Episc. Wratisl. Som-mersberguel I. d. 78. l. De Roo Hist. Austriae, V. könyr. 178. l.*

Cziczov János krakkói várnagy, Tanczin János krakkói és Male Albert lancitzi nádorok Lengyel-, Haz, Przibisz, Biancesz és mások Csehország részéről ¹⁾, kiket a boroszlóiak a lengyel sereg iszonyú pusztításai miatt nemigen jól fogadtak ²⁾. A tanácskozások sokáig igen nehezen haladtak ³⁾, mind a két fél, de különösen a csehek miatt ⁴⁾. A gneseni érsek sürgette, hogy mind a két fejedelem mondjon le a cseh koronáról, és a csehek válaszszerint aztán szabadon akárkit is királyuknak. Albert erre állani teljességgel nem akart, és egy titkos öszvejövetelben a lengyel követeknek e helyett a dolog vég elintézésére kettős házasságot ajánlott két leánya Anna s Erzsébet, valamint Ulászló és Kazmér közt olly feltétel alatt, hogy az utolsó most mondjon ugyan le a cseh királyságról, de ipa halála után azt örökösök útján nyerje el. Ezen indítvány a lengyel követség előtt tetszést nyert, de nem lévén iránta utasítása, és udvara híre nélkül nem mervén semmit is tenni, ahöz szólni nem bátorkodék ⁵⁾. A dolognak titokban kellett volna maradni a bővebb utasítás megérkezéig, de az még is elárúltatik, és Albertet tanácsosai a jelen volt német fejedelmekkel arra bírják, hogy idősb leányát Annát tüstént Vilmos meissenai fejedelemnek jegyezze el ⁶⁾, mi Ulászló követeit annyira felbosszantá, hogy a további alkudozásokat egyszerre félbe szakasztva, Boroszlót oda hagyni készűlnek, és már lovaik valósággal meg is voltak nyergelve, midőn a pápa és a zsinat követei, mint Dlugoss honfi büszkeséggel megjegyzi, kéréseik és könyeik által azon igéretre bírják őket, miszerint Nameslawban, Boroszlótól ti-

¹⁾ *Dlugoss e. h.*

²⁾ *De Roo e. h. és Curaeus I. d. 237. l.*

³⁾ *Balbin e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 711. l.*

⁵⁾ *Dlugoss XII. könyv, 712. l.*

⁶⁾ Müllers Staatskabinet IV. r. VII. fej. 191. l. *Pubitschka* szerint *Gesch. von Böhmen VIII. d. 364. l.* — A házassági kötés később készűlt, mint annak idejében meglátjuk.

zenöt mérföldnyire megállapodnak, és ott várják be a német király további lépéseit ¹⁾).

Ez ide el is küldötte követjét és az alkudozások itt megint elkezdettek, de már János zengi püspök, és Jenő pápa követe közbenjárása mellett ²⁾); azonban ennek minden ügyekezetei és Albert király minden unszolásai mellett is, a kölcsönös bizodalom felbomlása miatt békére nem vezérelhettek, és végre is csak fegyverszünet készült több hónapokra ³⁾ szent János fővétele napjaig (jun. 24.) ⁴⁾, oly feltétel alatt, hogy áldozó-csütörtökön jöjön özve a két fél vagy személyesen, vagy követei által Magyar- és Lengyelország szélein a további békealkudozások tekintetéből, a foglyok addig is szabadon bocsáttatván mind két részről ⁵⁾).

Albertet az alkudozások ezen siettetésére az ozmanok újabb fenyegető mozgalmi bírták. Ezek ugyanis Ishakbeg késztetésére ⁶⁾ az oláh vajda és rácz fejedelem hűsége iránt

¹⁾ Az alkudozások ezen menetelére nézve fő és szinte egyetlen kútfőnk *Dlugoss e. h.* Ebből merítették előadásaiukat *Pubitschka, Katona, Engel* és *Fessler*, és mégis némely apróbb körülállásokban különböznek egymástól.

²⁾ Bizonyítja ezt a zengi püspöknek az itt készült fegyverszünet iránt febr. 10-kén kelt levele, melyről említés van *Sommersberg-nél II. d. Mantissa Dipl. 82. l.* — Ennél fogva *Engel e. h. III. d. 16. l.* már a boroszlói alkudozások vezérlését is ezen püspöknek és követnek tulajdonítja. Mi így kívántuk az említett hiteles írókat ezen oklevéllel egyeztetni.

³⁾ Négy hónapra *Cromer Hist. Pol. XXI. könyv, 483. l.*, több évekre *Dlugoss XII. könyv, 712. l.*

⁴⁾ A zengi püspöknek és pápai követnek említett levele *Pray, Hist. Reg. II. d. 293. l. Engel e. h.* — *Lichnoesky* mindezek mellett megfoghatatlanná azt állítja, hogy a fegyverszünet april. 24-dikéig volt tartandó, még pedig egy meghosszabítás következtében, melyet a gneseni érsek eszközölt.

⁵⁾ A zengi püspök említett levele *Dlugoss e. h. Hasonl. Engelt e. h. 14. l.*

⁶⁾ *Hammer, Gesch. des Osman. Reichs I. d. 448. l.* — Ezt Fadulákhnak nevezi *Dukas XXX. fej. Script. Byz. XII. dar. 92. l.*

kétségbe jövéen, tetemes erőt kezdének kifejteni ¹⁾. Az utolsó jónak látá még a veszély kiütése előtt a katonasággal megrakott és eleséggel ellátott Szendrő oltalmát idősb fiára Gergelyre bízva ²⁾, kisebb fiával Lázárral ³⁾ s 500,000 aranyra menő kincsével ⁴⁾ Magyarországra vonúlui, hogy itt tartományai felmentésére a szükséges segedelmet annál bizonyosabban eszközölhesse. E mellett az új szörényi bán is kívánta a segédseregek küldését. Mindezekről a magyar

¹⁾ *Hammer e. h.* — Maga Albert azon oklevelében, mely által Világosvárt György despotának ajándékozza, elismeri, hogy a törökök sokfélekép kívánták Györgyöt hűségében megtántorítani, de nem boldogultak. *Pray. De Bosnia. Servia etc.* 82. l.

²⁾ *Cuspinianus 661. l. és Fessler IV. d. 513. l.* Gergelynek. *Engel Gesch. von Ung. III. d. 16. l.* Györgynek. *Pray Annal. II. 329. l.* Istvánnak, *Chalkokondylasz* végre *Script. Byz. X. d. 102. l.* Gurguroznak, ennek deák fordítója pedig Gurgurusnak, vagy is Györgynek vagy Gergelynek, nevezik a rácz fejedelemnek ezen fiát, ez utolsó még azt is megjegyvezvén, hogy ifjabb fia István a török táborban volt. Hasonlót mond a nélkül, hogy őket név szerint elbadná, *Dukas* is *XXX. fej. Script. Byz. XII. d. 93. l.*

³⁾ *Bonfin III. tíz. IV. könyv. 297. l.* — *Dufresne Illyr. 68. l.* helytelenül hibáztatja Chalkokondylaszt, hogy Istvánt mondja György legkisebb fiának, mert ez *e. h.* őt csak kisebb fiának (*πρώ-τερον παῖδα*) mondja. Brankovics Györgynek, kit a görög írók Bucusnak vagy Bulcusnak is neveznek (*Stritter III. d. 11. köt. 724. l.*). *Barlettus Marinus* pedig *II. könyv 57. s t. l.* Vucho- vich Györgynek nevez, — ezt mondván róla: *vir (si quicquam ista ad bonos mores professent) et corporis decore ac majestate oris non vulgaris, facundia vero ac sermonis gravitate venerabilis,* — gyermekei tehát Kantakuzena Ilonától így állanak: György vagy Gergely, István, Lázár, Katalin Cillei Ulrik —, és Mara Murad feleségei, mint ez kitetszik ezen fejedelemnek adományleveléből Világosvár iránt Hunyadi részére 1444. *Spiessnél e. h.* és innen *Fejér, Hunyadi 71. l.* — *Dufresne* hibásan állítja leányai közt Marát az idősbiknek; ugyanő egy harmadik leányáról, Erzsébetről vagy Mikiczáról is emlékezik, az albániai zsupán feleségéről, de erről a szerv évkönyvek semmit sem tudnak. *Engel, Gesch. von Servien 377. l.*

⁴⁾ *Gebhardi, Gesch. von Ung. III. d. 690. l.*

igazgatóság tüstént különös követség által tudósítá Alber-
tet, haza jövetelét sürgetvén ¹⁾.

Azért Boroszlót, — hol pénz szűkével küzdve azt köl-
esönnel kénytelenített fedezni ²⁾, és szállásán, az arany
billikomnál ³⁾ a grádicsról leesvén s lábát megütvén, ennek
következtében nem csak hosszabb ideig sinlődött, hanem
egész haláláig sánta maradt ⁴⁾, s a hol az előljárókat a neki
adott rosz, félre eső szállások miatt letette, magát pedig a
várost 20,000 aranynyal büntette ⁵⁾ de más felől némelly
szabadalmakkal is felruházta ⁶⁾. — mihelyt csak lehetett, el-

¹⁾ *Pray e. h.* — Hibáz minden esetre *Ebendorffer Pez Jeromosnál II. d. 854. l.* azt állítván, hogy a magyarok által elűmftott Erzsébet török háború czíme alatt hívta őt haza, és magok a magyar nagyok őt más király választásának, az ország elvesztésének fenyegetése mellett kényszerítették a hazajövetelre.

²⁾ Lochain János nürnbergi lakostól vett fel 3300 magyar forintot vagy aranyat, mint kitetszik *Okleceles függelék. XI. sz.*

³⁾ *Pohlíus, Annal. Wratisl. Sommersbergnél II. d. 322. l.* és *Dokum. Gesch. von Breslau II. d. 436. l.*

⁴⁾ *Dlugoss XII. könyv. 712. l. Arenpeck Peznel I. d. 1249. l. Bonán IV. tis. IV. könyv. 296. l.* és *Curæus, Annal. Siles. I. 237. l.* — *Theobald* szerint *Hussitenkrieg II. d. 59. l.* lábát nov. 18-dikán törte el, harmad napra megérkezése után; — nov. 18-dikán épen megérkezése napján és csak egy pár nap feküdt. *Dokum. Gesch. von Breslau II. d. 436. l.* Ezért neveztetett sántának is (der hinkende) *Stransky, Staat von Böhmen III. d. 422. l.*

⁵⁾ *Eschenlöer* (kinek igen nevezetes évkönyveire több ízben lesz alkalmunk hivatkozni, Boroszló városának jegyzője volt; megholt máj. 12-dikén 1480. és munkáját, mely 1440-től 1479-ig terjed, mind deák mind német nyelven elkészítette, még pedig némi különbséggel, csak az utolsó jött ki nyomtatásban) *I. d. 164. l. Henel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 322. l.* Hogy január. 27-dikén megújította a boroszlói tanácsot, mondja *Rositz* is *Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 78. l.* Hasont. *Dokum. Gesch. v. Breslau II. d. 435. l.*

⁶⁾ A pénzváltásra nézve *Geben* zu Bresslau nach Christi Geburth 1439. an Mitwochen nechst nach dem Sontag Reminiscere (martius 4.), — és a sörpénz szedésére nézve *Geben* zu Bresslau nach Christi Geburth 1439. am Donnerstag nach Sanct Mathiastag (febr. 26.)

hagyja ¹⁾: miután Cillei Ulrikot, ki itt nála bizonyos nevezetes beszélgetés tekintetéből megfordult, kormányában megerősítette ²⁾ és Schlesien kormányát Brandenburgi Albertre bízta volna ³⁾. Martius elején indult meg ⁴⁾ igen

Lünig Reichs-Arch. Pars Spec. Contin. IV. d. 2. Fortsets. 263. l.

¹⁾ *Pessina. Mars Morav. 614. l.* szerint még az alkudozások befejezése előtt ment el, ezeknek folytatását Brandenburgi Albertre bízván. Hasonlót mond *Pray is Annal II. d. 329. l.* oly hozzáadással, hogy a fegyverszünet megkötéséről csak Pozsonyban tudósítottatott a pápa követjes zengi püspök által IV. idus February azaz ugyanezen hónap 10-dikén, és hogy azt itt erősítette meg Magyarország nagyainak egyetértésével. Azonban hogy még jóval ezután is Boroszlóban volt, mindjárt oklevelesen bebizonyítjuk.

²⁾ *Ms. Crucigerorum Pabitschkánál VIII. d. 365. l.*

³⁾ *Pessina. Mars Morav. c. h.*

⁴⁾ Febr. 26-dikára teszi *Engel Gesch. von Ungarn III. d. 12. l.*, ad diem translationis Vencerslai (maj. 8.) *Roxitz Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 78.*, sz. Szaniszló napjára (máj. 7.) *Curæus I. d. 237. l. Schickfus. Chron. I. könyv. 100. l. és Henel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 322. l.* De még febr. 25-dikén Boroszlóban erősítette meg az oda való sz. Kereszt egyházának és a káptalannak szabadalmait. *Dipl. Boh. Siles. Sommersbergnél III. d. 51. l.* és *Lünig. Cod. Cerm. Dipl. II. d. 354. l.*, sőt *Lichnyosky c. h. CCCLX. l.* három leveléről emlékezik Albertnek, melyek mart. 4-dikén itt keltek: az egyik a keresztes urakat illeti és megvan *Stanzelnél II. d. 314. l.*, a másik kettőt, mely Boroszló némely szabadalmairól szól, és melynek egyikét Lünigből már feljebb látók, külli rajta kívül *Dokum. Gesch. v. Breslau II. d. 439. l.* — Mart. közepén még Morvaországban volt, mint mindjárt oklevelekből meglátjuk. Még mart. közepén az országlási parancsokat Erzsébet adta ki Budán. Így felmentette a kolosmonostori apátot a személyes felkeléstől *Datum Bude in Dominica lactare (mart. 15.) 1439. Fejér. XI. 327. l.* — Boroszlóból Albert több magyarországi dolgokban adott ki rendeleteket; így jan. 31-dikén Schellendorf ugroghi várnagyot eltiltá, hogy Alsólyndvai Bánfi Pál holondócezi várához tartozó jobbágyait az ugroghi várhoz tartozó erdőkebeni jogaikban és szabadságaikban ne háborítsa (*Oklev. fugg. XIII. szám.*) Innen adott parancsot Stock János szepesi prépost részére a dézmát neki megtagadók ellen. *Datum Wratislaviae in die Sancti*

kis kísérettel; a magyarok nagy részint hátra maradván, mivel szállásaik bérének kifizetésére pénzök nem volt. A király Schlick Gáspárt kénytelenített visszaküldeni, hogy a dolgot közöttök és a boroszlói polgárok közt tisztába hozza ¹⁾. Útját Morvaországon és Pozsonyon keresztül vette ²⁾. Mart. 18-dikán Olmützben ³⁾. mart. 22-dikén Poherlitzben volt ⁴⁾.

Már april. 1-sején Pozsonyban kötötte meg a házassági szerződést Vilmos szász meissenai fejedelem és idősb leánya Anna közt ⁵⁾, és kevés napokkal ezután jöendő vejével, ennek bátyjával Fridrikkel, valamint Fridrik thüringeni és Lajos tartományi grófokkal szövetségre lépett ⁶⁾. Idő közben ugyan felment Bécsbe is ⁷⁾. Innen sürgette Németer-

---

Valentini martyrís (febr. 4.) 1439. *Wagner, Anal. Scepus. II. 59. l.* és ebből *Fejér, XI. 229. l.*

¹⁾ *Rositz e. h.*

²⁾ *Pulkava folytatója Dobnernél IV. d. 173. l. Arenpeck Pez-nél I. d. 1250. l. és Reichwein Jakob Lincknél Annal. Claracell. II. 138. l.* — Glatzon, Brünnen és Hodinán keresztül tette ezen utat, *Pessina e. h.*, lóháton *Bartoss Dobnernél I. 203. l.*

³⁾ Egy ezen napról innen kelt okleveléről, melyben a helybeli domokosiak zárdájának szabadságait megerősíti, emlékezik *Lichnyorsky e. h. CCCLX. l.*

⁴⁾ Egy a mondott napon innen kelt levelében a strassburgi püspöknek megengedi némely jöszágok kiváltását. *Ugyanő ugyanott.*

⁵⁾ Ezen házassági szerződés megvan a csász. titkos levéltárban, mint *Lichnyorsky e. h.* mondja, és onnan közöljük azt *Okler. függ. XV. szám alatt.* — A herczegasszony azonban csak 1442. vitetett Szászországba *Pucheler Menckennél II. d. 421. l.* és *Spalatini, Vitae aliquot elect.* csakugyan *Menckennél II. d. 1079. l.*; a menyekző pedig 1446. ment véghez. A herczeg durvasága s ágyasa Brandenstein Katalin miatt ezen házasság nem volt szerencsés. *Chron. terrae Misnensis Menckennél II. d. 368. l.* és *Spalatini e. h.*

⁶⁾ Ezen szövetségkötés is megvan a csász. titkos levéltárban *Lichnyorsky e. h.* és közli azt *Müller Reichstags Theat. I. d. 529. l.* és ebből *Dumont II. d. 1. köt. 63. l.* A levél kelt april 4-dikén.

⁷⁾ April. 9-dikén itt erősítette meg Augsburg városának minden szabadalmait. Ezen levél megvan a bajor királyi levéltárban. *Lichnyorsky e. h.*

szágon a segedelmet mind a csehek mind a törökök ellen ¹⁾, de itt pár hétig mulatván és miután innen ahíthatossága elvégzése tekintetéből Mária-Czellben is megfordult volna ²⁾, megint visszament Pozsonyba ³⁾.

Itt új kedvetlenségek várának rá. Cillei Ulrik, kinek a vett utasításhoz képest a Tábor alatt még mindig együtt lévő kelyhesekkel meg kell vala egyeznie, Borbála királynéval egyetértőleg a korona iránt hitetlenül Albert ellen bocsátkozott alkudozásokba ⁴⁾. Az özvegy királyné hirtökában maradt várak, ezeknek következtében már szinte a kelyhesek kezébe voltak játszva, midőn a király a dolgot megtudja, a várnagyokat Borbálának adott hitőktől felmenti, a váraknak oltalmazható állapotba tételét elrendeli ⁵⁾, Cilleit fizetésétől ⁶⁾ és hivatalától megfosztja ⁷⁾,

¹⁾ König Albrecht verlangt vierzig gut gewappnete Glewen und taugliches Fussvolk, Schützen gegen die Böhmen und Polaken so wie auch gegen die Türken von der Reichstadt Augsburg. Viennae XX. April. 1439. *Fejér*, XI. 233. l.

²⁾ *Ebendorffer Pez Joromosnál II. d. 854 l. Cuspinianus in Caesaribus 606. l.*

³⁾ April. 25-dikén innen adott Hamelburgi Stoll mester orvostanárnak czimert, *Lichnyoersky e. h. CCCLXIV. l.* Itt erősítette meg Szokolcza városának némelly Zsigmond által adott szabadalmait. Datum Posonii feria tertia proxima ante festum beatorum Philippi et Jacobi apostolorum (april. 28.) 1439. *Fejér*, XI. 300. l. — Itt ismeri el az újévi ajándékoknak Pozsony városa részéről megadását. Datum Posonii feria quarta post festum b. Philippi et Jacobi Apostolorum (maj. 6.) 1439. *Fejér*, XI. 215. l. újra megvan *ugyanott 299. l.*

⁴⁾ *Dlugoss XII. könyv. 713. l. Arenpeck Peznél I. d. 1249. l.* — *Schels* szerint *Gesch. Oest. VII. 13. l.* Cillei magát akarta királynak tenni, a katonaságot maga iránt eskettette hűségre, a várakba saját zsoldosait tette és a királyi jövedelmeket saját szükségire fordította.

⁵⁾ *Pray Annal. III. d. 330. l.*

⁶⁾ *Arenpeck e. h. De Roo V. könyv. 178. l.*

⁷⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv. 295. l. Balbin, Épitome 299. l. és de Roo e. h.*

helyébe Neuhaus Menyhértet és Rosenberg Ulrikot nevezi ki kormányzóknak ¹⁾, és az özvegy királyné újabb elfogadása iránt is rendelést tesz ²⁾. Ez azonban sejdítvén a veszélyt, vagy talán Albert által, hogy ne kelljen napjában az árulás bűnét megfenyíteni, arról tudósíttatván és alkalmat nyervén ³⁾, Lengyelországba szökök s az ifjú Ulászlót kezével ⁴⁾ és minden jogaival magyar és csehországi uroldalmaira megkinálja ⁵⁾. Az ifjú királyt igen jól fogadta, a sandomiri várral és uodalommal megajándékozta ⁶⁾, de a házasságról mit sem akart tudni.

Albert ennek következtében a lengyel királylyal folytatandó alkudozásokra rendelt követjeinek köteleességökbe tette, hogy napjájának szándékait is ügyekezzenek akadályoztatni. Ezek csak május 24-dikén, éppen pünkösöd nap-

¹⁾ *Bonfin e. h., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LV. fejt.*, utánok pedig *Engel és Prag e. h.* ezen egész dolgot Albert boroszlói mulatására teszik: *Dlugoss* ellenben nem mondja ugyan, mikor történt, de Boroszlóról lett eltávozása után említi; *Arenperck Per Jeromosnál I. d. 1250. l.* teszi azt ide. Amyi bizonyos, hogy Albert levele, mely által Rosenberget és Neuhaust kormányzóknak nevezi ki, május 10-dikéről, egy másik, melyben nekik külön külön 12,800 forintot rendel évenkénti fizetésül, ugyanazon hónap 12-dikéről Pozsonyban kelt. *Hist. Ms. Rosenberg. Pubitschka VIII. d. 366. l.* Mind a kettő egyen a Schwartzenberg hercegi család wittingaui levéltárában. *Lichnowsky e. h. CCCLXVII. l.* Ugyanazon levéltárban megvan Albertnek csakugyan Pozsonyból május 12-dikén kelt parancsolatja, melyben a cseheknek meghagyja, hogy ezen most említett helytartóinak engedelmességedjenek. *Ugyanő ugyanott.*

²⁾ *Engel* szerint *e. h. 14. és 15. l.* valósággal el is fogadott, és Pozsonyba vitetett, honnan szökött meg később.

³⁾ Ezt *Kurz, Gesch. Fridr. IV. I. d. 11. l.* egyenesen mondja.

⁴⁾ *Prag e. h. Palma, Notit. rerum Hung. II. d. 222. l. Engel e. h. 15. l.*

⁵⁾ *Fessler IV. d. 514. l.* — Honnan vette Podlusiányi állítását, hogy Borhála az ország klenodiumait is magával vitte Lengyelországba s innen Albert hozatta vissza, nem tudni: a jelesebb írók hallgatnak erről.

⁶⁾ *Dlugoss XII. könyv. 708. l.*

ján. jöttek össze ¹⁾ Lublón, Rozgonyi Simon veszprémi, Szécsi Dénes egri püspökök. Schlick Gáspár cancellár és Perényi János tárnokmester magyar, a tisztes Sbignew krakkói, Ulászló wladislawi püspökök, Lyasottki Miklós krakkói dékán. Sprawa Péter lengbergi nádor, Czišov János krakkói. Szretzer Kelemen sandomiri váruagyok. Koniczpole János ország cancellárja és Ludbrantzi András Breste földjének bírája lengyel részről. János tarenti érseknek és János zengi püspöknek, mint pápai követeknek elnöklété alatt ²⁾. De itt oly kérdések fejlődtek a felek közt ki, mellyeket a fejedelmek távolléte miatt elintézni nem lehet. Azért végre is a fegyverszünet sz. Mihály napjáig (sept. 29.) terjesztetett ki ³⁾, az alatt a két fejedelem személyesen lesz megjelenendő. Ulászló Biecz lengyel, Albert Bardiow magyar mezővárosban, egy közből fekvő helységben tartván összejöveteleket. Ebből azonban semmi sem

¹⁾ Az ide küldött követek számára Pozsonyban május 3-dikán adott meghatalmazó levél kivonata megvan *Sommersbergnél II. d. Mantissa Diplom. 83. l.*

²⁾ *Długoss XII. könyv 716. l.*, ki a lengyel követeket némi különbséggel és kihagyásokkal adja elő, a zengi püspököt pedig nem említi; mi amazokra nézve Ulászló meghatalmazó levelét követtük, mellyet ezen követeknek adott és a mellyet *Kurz e. h. II. d. 300. l.* és utána *Fejér. XI. 234. l.* közölnek. Datum Cracoviae feria tertia ante festum Ascensionis Domini (maj. 12.) 1439., az utolsóira nézve pedig Ulászló mindjárt említendő megerősítő levelét. — *Fessler IV. d. 515. l.* Ulászló püspököt nem említi a lengyel követek közt.

³⁾ *Długoss e. h.* Az itt kötött fegyverszünetet jun. 14-dikén megerősítette Ulászló a titkos csász. levéltárban lévő oklevél szerint *Lichnyorsky e. h. CCCLXIX. l.* Innen kivonatban közli azt *Fejér. Cod. XI. 259.*, a tarenti érsekből Ferentinus Jánost csinálván. Mi adjuk azt egész kiterjedésében *Okleretes függ. XVII. sz. a.* It a feltételek nem említetnek. Albert pedig a boroszlói tanácsot tudósítja jun. 19-dikén, hogy a fegyverszünet sz. Mihály napig van meghosszabbítva. Alkalmasint *Lichnyorsky* után *e. h. CCCLXXI. l.* közli azt kivonatban *Fejér* is *XI. 262. l. ex Dok. Gesch. von Breslau II. d. 440. l.* E szerint Albert tudósítja Boroszlót arról is, hogy a békealkudozások sept. 8-dikán megindulandnak, meghagy-

lett; Ulászló a határnakra megjelent ugyan, de Albert nem jöhetett el ¹⁾).

Ezen idő tájban holt meg Palóczi György esztergami érsek és koronaőr ²⁾). Ezt a király megtudván, a szent korona s az ország ékszerai átvétele végett feleségét előre küldi Esztergamba ³⁾. Ez a reá bízottakban eljár ⁴⁾), az

ván, hogy a város is küldjön követeket ide. — *Pray* szerint *Annal. III. d. 330. l.*, *Sommersbergre* utalva, Albert jun. 30-dikáról Esztergamból újra követséget küldött ide oly utasítással hogy, ha békét nem köthetnének, legalább az őszvejővet l halasztását eszközöljék, és ennek következtetésben történt ez. De ekkor Albert, mint mindjárt meglátjuk, Budán volt: a *Sommersberg* által e. h. *Mantissa Diplom. 85. l.* felhozott és *Pray* által alkalmasint szem előtt tartott kivonata azon meghatalmazásnak, melyet Albert a lengyel királyhoz küldött követeinek adott, sem keltének napjára sem tartalmára nézve ide nem alkalmazható.

¹⁾ *Dlugoss e. h. 717. 718. l.*

²⁾ *Récái de S. Corona Schrandtnernél II. d. 449. l.*

³⁾ *Ugyanő ugyanott. Bonfin III. tíz. IV. könyv 295. l. Aeneas Syleius, Hist. Boh. LV. fejt. Aazonban mint Récái de Monarchia Cent. V. Schrandtnernél II. d. 659. l. és Pray Annal. II. d. 330. l. mondják, maga is elment ide.*

⁴⁾ *Bonfin e. h. 297. l., Aeneas Syleius mind Hist. Boh. LV. fejt. mind Európájában Opera 389., és Frehernél II. d. 39. l., Boregh Böhm. Chron. II. 477. l. és Naclerus Gen. XXVIII. 942. l. azt állítják, hogy ezen alkalommal elsikkasztotta a koronát; ezen véleményt elfogadták az újabbak közül is többen, mint Récái e. h., Schmeitzel de Coronis 222. l. és mások. Timon azonban 67. l. Haner, Königl. Siebenbürgen 190. l. és Pubitschka VIII. d. 382. l. azt, mint a dolog természetével ellenkezőt, kétségre hozzák. Ha meggondoljuk hogy ekkor az ifjú, már is több gyermek anyjának, az egészséges legjobb erejében lévő férj feleségének, ezen tett elkövetésére semmi indoka nem volt; hogy az elsikkasztás körülményei az irók által itt épen ugy adatuak elő, mint az állítólagos második elsikkasztásnál; hogy ez egyenes ellenkeztetésben van Erzsébet későbbi alább említendő levelével *Praynál Hierarch. I. d. 321. l.*, melyben már férje halála után több nagyokkal Bazini György gróft megnyugtattja a szent korona és egyéb országok ékszerek átadása iránt; hogy végre itt a korona elidegenítését megállapítván annak az ifjú László megkoronázása alkalmávali titkos visszatérlést is, — mit *Récay de Sacra Corona Schrandtnernél II. d. 450. l.* homályosan,*

ország ezen kincseit gondosan elpecsétli¹⁾, Visegrádra viteti s őrzésüket a Bazini és Szent Györgyi grófra, egy hűséges párthivére, bizza. Ezek elintézése után hozzá érkezett férjével²⁾, ki még Pozsonyból a Lengyelország felől lévő erősségek várnagyainak, hogy vigyázással legyenek, meghagyta, egyszersmind pedig országgyűlést is hirdetett volt³⁾, Budára megy⁴⁾.

azonban *de Monarch. ugyanott. 661. l.* egyenesen állt, és miben vele kezdet kell fogni mind azoknak, kik két elsikkasztásról szólnak és a másodikat a kis király megkoronázása után teszik, mint *Bonfin e. h. 297. és 300. l. Strucius Corpus Hist. Germ. I. d. 718, és 729. l.* — el kell fogadnunk: a kétszeres elsikkasztás mellett épen olly kevésbé nyilatkozhatunk, mint annak ide tétele mellett. — *Engel III. d. 16. l.* azt is állítja ez alkalommal, hogy ezen önkényes bánás az ékszerekkel az ország rendeit annyira felbosszantotta, miszerint ez idő óta egyházi koronaórt többé nem választottak; de valamint az egyházi koronaórnak ezen bánásmódban semmi része s így az egyházi rend iránti felbosszankodásra semmi ok sem volt, úgy nem áll az egész előadás; mert még Palóczy után is voltak az egyházi rendből koronaórok: Szécsi Dénes esztergami érsek, Orbán egri, István szerémi és Bakacs Tamás csakugyan egri püspökök. *Récai de S. Corona Schwandtnernél II. d. 484. l.* — Egyébiránt Katona hibáztatja Aeneas Sylviust, hogy Európájában ezen esetet 1438-ra teszi. De ez itt semmi évet sem említ; igaz hogy a dolgot mindjárt a budai magyar és német polgárok közt támadott versengések után adja elő, de ez még semmit sem bizonyít, mert a tudós főpap ezen munkájában czéljához képest az időszámlálásra mi tekintettel sem volt.

¹⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv 297. l.*

²⁾ *Bonfin e. h.* ugyan azt látszik állítani, mintha Albert Pozsonyból egyenesen Budára ment volna, de Esztergamban megfordultát nyilván bizonyítja egy itt post festum S. Pauli Sabatho (Júl. 4.) 1439. kelt meghatalmazó levele, a lengyel királyhoz küldött követek részére, mellyről emlékezik *Sommersberg Mantissa Diplom. 83. l.* és mellyről épen most emlékezünk, bár a levél keltének napjában hibának kell lappangani. Még május 12-dikén Pozsonyban volt Albert, mint feljebb látók egy leveléből.

³⁾ *Engel e. h. Pray* szerint *Annal. e. h.* az országgyűlést még Borbála megszökése előtt írta ki és Esztergamból azért sietett mindjárt Budára.

⁴⁾ *Lichnyorsky e. h. CCCLXVIII. l.* két levelét adja elő, melyek máj. 14-kén Budán keltek.

Még ezen országgyűlés megkezdése előtt Albert az ország nagyai által aláíratott egy írományt, melyben halála esetére feleségét Erzsébetet és annak mind két ágoni maradvékait örökösének elismerik ¹⁾. Ezt később megerősítették a Budára összevgyűlt ország rendei is, kik a főpapokon és zászlósokon kívül a vármegyék követjeiből állottak, — a városok képviselőinek nincs nyoma. Más felől az ország rendei is gondoskodtak saját jogaikról és érdekeikről. Ez első példája hazánkban a rendes szerződésnek fejedelem és ország közt, bár abban a későbbiektől különbözött, hogy nem választáskor, nem koronázáskor történt. Albert a környülállások súlyától nyomatva azt május 29-kén aláírta ²⁾.

Ez eredete Albert ismeretes törvénykönyvének ³⁾, mely-

¹⁾ *Pray. Hist. Reg. II. d. 297. l.* és utána *Engel c. h. 16. l.* ezt Erzsébetnek több ízben említett Fridrikhez 1441. irt leveléből nyilván következtetik, mondván, hogy ez két évvel előbb pünkösdkor és így május 24-dikén történt. *Kollárnál Annal. Vindob. II. d. 220. l.* Mi ezen levélnek, mely a pártosság szmét viseli, sok hitelt nem merünk adni, de mégis, hol tényről és illy határozottan szól, kivált midőn ez a körülmények által is támogatatik, azt megtagadni nem merjük. A levél szavai ezek: Darnach aber zu Pffingsten yezt zwey Jar vergangen habent dieselbe Herrn geistlich und weltlich ze Hungern dieselb verschreibung zum andernmal vernewt mit iren aiden, brieften und sigeln, also begreifen, das sie mich und mein erben sun und Tochter was ich der gewinne zu rechten Erbherrn, und erben des Kunigreichs zu Hungarn haben und halten sollen.

²⁾ Ugyanez nap ajándékozta meg Montfort Vilmos grófot a togenburgi, prettigau stb. uradalomakkal. Geben zu Ofen an St. Peters und Paulstag (jun. 29.) 1439. *Dumont, Corps Diplom. III. d. I. hót. 65. l.*

³⁾ Erre mutat a környülállások s az ismeretes adatok gondos összevetése. Ezekből tudjuk, hogy ezen országgyűlésnek végzései két különböző példányban adattak ki. Az egyik a király nevében és annak aláírásával, mint törvénytarunkban foglaltatik. Datum Budae feria 6. proxima ante festum trinitatis (maj. 29.) 1439. Ennek eredetie megvan a Tót-Horvát- és Dalmátországok levéltárában (fasc. I. Nro 18.) A másíkról, mely a rendek nevében és aláírása alatt kelt, azt állítja *Kollár de potest. legislat. circa sacra 38. l.*, hogy

ben kénytelen vala megigérni, hogy leányait a zászlósok, egyházi nagyok és nemesek, és így az ország rendei öszveségének tanácsa nélkül férjhez nem adja ¹⁾, a kormányt feleségével és annak befolyásával viszi ²⁾, az országban lakik. Osztrákhonnal az eddig volt határokat megtartja. Morvaországgal ujabbban elintézi s a nemesség-

megvan a császári ház titkos levéltárában 56 aláírással és ugyanannyi függő peeséttel, melly közül 6 leszakadozott. De ennek azon másolatán, melly Fejérvári Károly kéziratai közt találtatik, a Hevenessy másolása szerint, mint *Batthyányi, Leges eccl. III. d. 455. l.* mondja, régi magyarsággal a következő jegyzés fordul elő: „Ez levelet fejedelem és valamennyi akkor ur és püspök Magyarországnban volt és vármegyék kezével subseribálták és felfüggesztették peesétjeket reá, mellyeknek a nevéket mindnyájoknak meg nem olvashattuk régi rut írás miatti, vagyon több kétszáz peesét rajta és az egész vármegyék peeséti és keüvetek kézi írásí.” Kollár nem mondja, hogy az általa említett példány mennyire egyez meg a törvénytárhan lévővel: Fejérvárié mind a bevezetés mind a bekezdésben különbözik: ott az országgyűlés minden tagjai felszámíttatnak és az egész ország nevében köszönet foglaltatik Albert iránt azért, hogy az országnak még elei által adott szabadságait megerősítette: itt pedig az országosan öszvegyűlt rendek Albertnak és Erzsébetnek, *Dominae nostrae naturalis*, — — *quam principaliter hoc Regnum jure geniturae concernere dignoscitur*, — nem csak hűséget fogadnak, hanem azt is megigérik, hogy az itt említett szabadságokon feljül újak kiadását sürgetni nem fogják. *Datum Budae Sabatho proximo ante festum Sanctae Trinitatis (maj. 30.)*. Ezen utolsó másolat megegyez mindemben azzal, mellyet Kovachich-esal Kéler Godofréd az osztrák ház titkos levéltárából közölt, úgy hogy e szerint méltán lehet gyanítani, hogy Kollár hibázott a peesétek számában. *Kovachich, Vestig. Comit. 226. l.* — Egyébiránt ezen törvénykönyvnek 7 eredeti példánya ismeretes *Kovachich Jos. Lect. variant. 19. l.*

¹⁾ Albert leányainak örökösödése nyilván sehol sem említettik, de ezen rendelés arra látszik mutatni.

²⁾ Ennek következtésében találunk is ezután több leveleket ily felírással: *De commissione Domini Regis et Dominae Elisabethae Reginae*. — *Ad mandatum Domini Regis et tandem de commissione Dominae Reginae*. *Fejér, Cod. Diplom. XI. 271. és 274. l.* — Ezen kívánság által hallgatva elismertett Erzsébet örökösödése.

nek nem csak régi szabadságait fentartja, hanem a jelen törvényekben foglaltakhoz is szorosan ragaszkodik. Ezután meghatározott a nádor választásának módja, annak hatósága kivált a törvénykezési dolgokban. Az egyházi rend és a nemesség szabadságai megerősítettek, és ezek a jobbágytalan nemesekre is kiterjesztettek. A hivatalok betöltése tovább is a királyra bízott, de úgy, hogy honfiaknak adja azokat, és egy személyre többet egynél ne ruházzon. Még a zászlósoknak és egyházi nagyoknak is megtiltott idegen szolgák tartása, sőt a rácz fejedelem s a Cillei grófok arra szoríttatni rendeltettek, hogy jószágaik kormányát honfiakra bízzák. Körülfrattak továbbá a királyi jövedelmek, meghatározott a pénz belső bece és értéke még pedig változhatatlanul a rendek megegyezése nélkül. Végre rendelkezések tétettek az ország védelmére, a dandárok s a felkelés kiállítására nézve, ha az ellenség az ország határait fenyegetné ¹⁾. Borbála özvegy császárnéről is volt szó ezen országgyűlésen. Mivel az ellenséghez szökött által és nem szűnik meg a király és ország ellen agyarkodni, jószágai átvétettek és a királynénak rendeltettek átadni ²⁾. Maga Albert a török háborúhoz készületei miatt hosszabb ideig mulatott Budán ³⁾, és idő közben Visegrádon. Simon veszprémi püspök némelly párthiveinek, kik megígérték, hogy a törökök ellen harcolandának, megkegyelmezett ⁴⁾. Mind Thalóczi Matko Dalmát-, Horvát- és egész

¹⁾ *A törvénytár.*

²⁾ Ant. Steyrer Repertor. Ms. ex Tabul. Caesar. *Pray Annal. III. d. 336. l.* és *Hist. Reg. II. d. 298. l.* Említés van erről a királyné részére tett adománylevelekben, mint mindjárt meglátjuk. — Nagy, *Hist. Pragmat. Hung. II. d. 123. l.* azt is állítja, de minden erősség nélkül, hogy ezen országgyűlésen erősített meg Hedervári Lőrincz a nádori hivatalban.

³⁾ Budáról jul. 1-sején ajándékozta meg Lajos és Ulrik württembergi grófokat a württembergi grófsággal. *Fejér, XI. 259. l.*

⁴⁾ Albertus Rex Alberto de Konipus dicto Krtzma, Christophoro de Michalow, Ulrico de Militzin dicto Mladenezc et Hinkoni de Zwole, Simonis episcopi Wesprimiensis asseclis regno damnium

Tótország bánjának, mind testvérének Péternek, dalmát- és horvátországi bánnak meghagyja, hogy Raguza városát, alkalmasint a törökök által ellene késztetett István vajda ellen egész erejükből segítsék ¹⁾. Bátyjától, az öregebb osztrák Fridriktől, a pénzes tyrol gróftól ²⁾, ki még a szerződés ünnepélyesítése előtt megholt ³⁾, és kinek fia Zsigmond így jutott az ifjabb Fridrik szerencsétlen gyámsága alá ⁴⁾, nemmely osztrák birtokaira tetemes összevet kölcsönözött ⁵⁾, valamint másoktól is ⁶⁾. E mellett több kegyelmeket is osztogatott; így az említett Tallóczi Máté bánt és testvérét Ferenczet, hajdan szürényi bánt most kövi főispánt és nán-

inferentibus cum se contra Turcos aliosque regni hostes pugnaturus promiserint, gratiam largitur. Datum Budae XXV. Junii. *Fejér, XI. 209. l.* Miből állott Rozgonyi Simon ezen támadása: nem tudjuk.

¹⁾ Mind a két levél, melyet *Fejér, XI. 260. l.* említ, Datum Budae tertio die festi Sacratissimi Corporis Christi (jun. 6.) 1439. megvan *Oklevel. Fugg. XVIII. és XIX. sz. a.*

²⁾ 1,000,000 aranyat hagyott maga után kész pénzben. *Müller, Gesch. der Schweitz, III. d. 483. l.* Pecuniam sitiebat velut Hydropius, azt mondja róla *Arenpeck Peznel I. d. 1279. l.*

³⁾ *Jun. 24-dikén Tritthem, Chron. Hirsaug. II. 404. l., 20-dikán Fröhlich, Archontologia Carinthiae, Pars prior, 126. l.*

⁴⁾ Ennek miként folytatandásáról adott kötelező levele jul. 25-dikéről megvan *Chmel, Mater. I. 2. füz. 53. l.*

⁵⁾ Négy uroldalmat Stahremberget, Wartensteint, Medlinget és Lachsendorftot zálogosította el 13,900 és 32,000 forintba junius 25-dikén 1439. *Chmel, Mater. I. 1. füz. Registr. 332. l. Chmel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 419. l.* Itt nyilván mondja, hogy ezt a török háború tekintetéből teszi.

⁶⁾ A herrantstaini várát és uroldalmat minden tartozandóságaival Matzen János és Jakabnak 2000 forint bécsi pénzért zálogosította el junius 4-dikén. *Lichnyocsky e. h. CCCLXXI.* Rozgonyi Istvántól is vett fel 9000 aranyat, mellyben később Mátyás király fiának Jánosnak lekötötte a tatai uroldalmat, mint annak idejében meglátjuk. Itt a kölcsönzés oka nincs ugyan kimondva, de gyanútható. Mindemellett is Fridrik német királynak, mint László gyámjának sok zsoldköveteléseket kellett még az ő idejéből kifizetni. *Chmel, Reg. 186. 207. 326. 328. 329. stb. számok alatt. Chmel, Fridr. IV. I. d. 435. l.*

dor-fejérvári kapitányt megajándékozta sz. György várával és tartozandóságaiával Körös vármegyében ¹⁾, Marczali Imrét Verőcze városával ²⁾, Osl Lászlót Dinyesmeed helységével ³⁾; Rozgonyi István pozsonyi főispánt a lengyelek ellen Szepesben vitézsége által szerzett érdemei jutalmául a semptei uodalommal ⁴⁾, adományt ad Perényi Jánosnak ⁵⁾, Pozsony városának még Zsigmond által adott szabadságait megerősíti ⁶⁾ és neki ajándékozta a Zsigmond által készített hajóhidat a vámmal együtt ⁷⁾; Garai Lászlónak pápai jobbágyságait, kivéven a nagyobb büntetteket, minden idegen bíróság alól felmentvén, egyedül a földes uráé alá vetette ⁸⁾. A norfolki herceget az angol udvarrali barát-

¹⁾ Prodavyczi Ewrdegh István hívtelensége és fiának Miklósnak horzasztó kegyetlen büntetetei által szállott ez a koronára, mint kitetszik Albertnek jun. 20-dikán Budáról kelt beigtató parancsából, melly megvagon a császmái káptalannak a beigtatásrólí tudósításában. *Oklev. fűgg. XXV. sz. a.* Később Kabalból aug. 13-dikán kelt beigtató parancsa szerint a király ezen adományt Tallóczy Mátéra szorította és Ewrdegh István hívtelenségéről említést nem tett, csakugyan a császmái káptalan beigtatásrólí másod rendű tudósítása szerint. *Oklev. fűgg. XXVII. sz.*

²⁾ Datum Budae feria sexta proxima ante festum nativitatis b. Joannis Bapt. (jun. 19.) 1439. *Fejér, XI. 271. l.*

³⁾ Datum Bude Sabbatho proximo ante festum nativitatis b. Joannis Bapt. (jun. 20.) *Fejér, XI. 274. l.*

⁴⁾ Datum in Vyssegrad feria tertia proxima post festum Visitationis Beatae Mariae gloriosissimae (jul. 3.) 1439. *Katona V. d. 904. l. a Cornides, Fejér. Cod. XI. 281. a Kaprinali kézírataiból, az utolsó az adomány tárgyának kihagyásával. Ebből kitetszik hogy a király rövid időre megfordult Visegrádon is.*

⁵⁾ Datum Bude in festo b. Ladislai regis (jun. 27.) 1439. *Fejér, XI. 293. l.* Az adomány tárgya nincs említve.

⁶⁾ Datum Bude in festo b. Petri et Pauli apostolorum (jun. 29.) 1439. *Fejér, XI. 218. l.*

⁷⁾ Datum Bude Sabbatho proximo ante festum b. Margarethe Virginis et Mart. (julius 18.) 1439. *Fejér, XI. 222. l.*

⁸⁾ Datum Bude die Dominica proxima post festum S. Corporis Christi (jun. 7.) 1439. Említi ezt *Gyurikovics, Twd. Gyűjt. 1824. VIII. 87. l.*, egész kiterjedésben megvan: *Oklevel. fűgg. XX. sz. a.*

ságos viszonyainak megerősítésére a sárkány rendével díszesítette, neki hatalmat adván, hogy hat mással is közölhesse ezen megkülönböztetést ¹⁾. De mindenek felett a királynéval, Erzsébettel érezte bőkezűségét. Az országosan özvegyült karok és rendek megegyezésével nem csak Trenchen, Sudcha, Oroszlánkő, Besztercze, Strechen és Owar, — valamint Diósgyőr — és Zonda várait minden tartozandóságaikkal és a Beche szigetebeli kúnekat, mellyeket eddig mind Borbála özvegy királyné birt, de mellyeknek további birtokára most hitelen megszökése által érdemetlenné tette magát, adományozta neki, hanem még Szeged várát és mezővárosát is, minden hozzá tartozandó helységekkal ²⁾.

Csakhamar az országgyűlés eloszlása után és még Albert budai mulatása alatt Murád valósággal Drakul vajdára csap, őt háznépével elfogja, két fiát Ázsiába küldi, magát mégis, miután újra hűséget esküdt volna, birodalmába visszahelyezteti ³⁾. Ezután 130,000 főből álló seregével ⁴⁾ Rácországnak fordul, Györgynek adott és hittel erősített fogadása ellen ⁵⁾, ezen tartományt a Morava jobb partján elfoglalja, és fő városát, Szendrőt ⁶⁾ kezdi megszállani egész erővel. Brankovics Gergely mindent elköve-

¹⁾ Datum Bude XXII. Juny 1439. *Oklevéltár, XXVI. sz.*

²⁾ Ezen négy rendbeli adománylevelek mind Budán in festo b. Barnabe Apostoli, azaz jun. 11-dikén keltek; emlékezik rólok mind *Lichnoesky e. h. CCCXX. l.*, mind *Fejér, XI. 262. l.*, mi adjuk azokat egész kiterjedésökben. *Oklevéltár, XXI. XXII. XXIII. és XXIV. sz. a.*

³⁾ *Hammer, Gesch. d. Osman. I. d. 448. l.* Dukasz szerint *XXX. fej. Script. Byz. XII. d. 93. l.* ez a rácz hadviselet után történt, Drakul csak maga fogatott el és szabadságát, fiait kezeseknek adva, nyerte vissza.

⁴⁾ *Pray, Annal. II. d. 336. l.* és *Hist. Reg. II. d. 298. l.* *Fessler, Gesch. von Ung. IV. d. 518. l.*

⁵⁾ *Dukasz e. h.*

⁶⁾ Szendrőt *Bartoss Dobnernél I. d. 204. l.* Strebniknek, *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 102. l.* Σενδρόβορος-nak és alább Σενδρόβου-nek, diák fordítója, *Clauser Konrad*, Spenderovianak, Spenderobusnak és Senderovianak, *Dukasz e. h. Σμε-*

tett a vár oltalmára ¹⁾, az atyja által eszközözendő segedelem megérkezésénc reménye alatt.

Albert mind ezt gátolni nem tudá, bár már az országgyűlésére nagy készülétekkel, sok ágyukkal jött volt le ²⁾, mellyek többre kerültek 50,000 magyar forintnál ³⁾, sőt megértvén a törökök előnyomulásait, a hadi készüléteket és a nemesi felkelést mindenkép sürgette. De ez lassan gyülekezett. Az ország nagyai által elnyomott szegényebb nemesség az egész terhet arra, ez pedig a királyra kívánta hártani, olly reményben, hogy ez és Brankovics György elégséges zsoldosokat fognak összevgyűjteni s a dolgot nálók nélkül is elvégzik. Más felől Csehországban is a kelyhesek legújabbban nyughatatlankodni kezdettek, az esztendő elejével fegyvert fogtak, és az apróbb csatázások szüntelen folytak ⁴⁾. Így Albert innen sem várhatott segedelmet. Ehez járult, hogy Jenő pápa s a baseli concilium, vagy tulajdonkép ennek elnöke és az egész gyülekezet lelke, Alleman Lajos arlesi érsek és bíbornok ⁵⁾ közt a legnagyobb polczra emelkedtek volt a viszátkodások. Ennek következtében a szent atyák a pápa szétosztató rendeletére nem hajtvá, őt letették ⁶⁾, tőle megátkozva, átokba vetet-

---

дпошов-nak, deák fordítója Smedrovumnak, *Dlugoss XII. könyv*, 718. l. Suiderophnak, *Arenpeck Peznél I. d. 1250. l.* és *Turócsi e. h. Zendrewnek*, *Pethő 64. l.* Vég-Szendrőnek nevezik. — *Burg-hard, Adnot. ad Mellen Scr. Rer. Hung.* 43. l. ezen várat megfoghatatlanúl Belgráddal egynek mondja.

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h. 103. l.*

²⁾ *Haselbach Peznél II. d. 854. l.*

³⁾ *Arenpeck Peznél I. d. 1250. l.*

⁴⁾ *Ms. Crucigerorum, Pubitschka VIII. d. 367. l.*

⁵⁾ *L' Enfant, Hist. des Hussites II. d. 44. l.* — Erre Jenő annyira fel volt bosszantva, hogy 60,000 forintot ígért annak, ki őt fogva juttatja kezébe. *Calvisius 789. l.*

⁶⁾ Jun. 25-dikén 1439. a 30-dik ülésben. *Haebelin VI. d. 52. l. Engel, Gesch. von Ung. III. d. 22. l.* és *Calvisius e. h.* Az erről szóló oklevél Datum 7. Kalend. July megvan *Müller, Reichstags-Theater I. d. 47. l.* és *Lünig, Reichs-Arch. Spicileg. Eccles. I. 302. l.* Ezt megújította octob. 24-dikén. Ezen levelet közli ex Coll.

ték ¹⁾, és helyébe VIII. Amadé savoyeni herceget, — ki még 1434. negyven éves korában az uralkodásról fia részére lemondván, a maga-építtette Ripailleba vonta volt magát ²⁾ szent Móricznak lovagjai közé, mint ezek legöregebbike ³⁾, — V. Felix neve alatt választották ⁴⁾; míg más felől Jenő ⁵⁾, kit a baselizsinat által is részére hódítani

Reg. Concil. XXX. d. 279. l. és Labbaei Collect. Concil. XIII. d. 623. l. *Dumont III. d. I. köt. 70. l.*

¹⁾ *Cromer XXI. könyv, 481. l., Chron. Mell. Pex Jeromosnál I. d. 257. l.* Jenő pridie nonas Septembris (sept. 4.) 1439. Firenzéből a baseli zsinat minden végzéseit megsemmisítí, mellyeket ellene és a ferrárai concilium ellen hozott. *Lünig, Reichs-Arch. Spicil. Eccl. I. 741. l.*

²⁾ *Trithem, Chron. Hirsaug. II. d. 403. l. Mezeray, Hist. de France VII. d. 47. l.* Ripaille-t (un beau et somptueux manoir, mint Paradin nevezi) bőven leírja Wurstisen, *Gesch. v. Basel 387. l. Müller, Gesch. der Schweiz 551. l.*

³⁾ Guichenon, *Hist. générale de la maison de Savoye II. d. 65. l. Sismondí IX. 185. l.*, ki szerint a nagyobb bajtól nem félt, bár a kisebbre rá unt volt.

⁴⁾ A választás maga történt nov. 5-dikén vagy nonis novembris *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 224. l. és Haebertin VI. d. 55. l.* Így 8 nappal Albert halála után. *Chmel, Friedr. IV. II. d. 5. l.* A 39-dik ülésben nov. 17. vagy 15. Kal. Decemb. erősítette meg azt a concilium. *Spondanus* (valóságos nevével Spondé, protestanaból lett buzgó catholicus) *Hist. Eccl. II. d. 231. l. és Haebertin e. h.* Az egyházi tanácsonak erről szóló levele, XV. Kal. Dec. (dec. 18.) 1439. megvan *Lünig, Reichs-Arch. Spicil. Eccl. I. 304. l.* (szinte egy évvel később sexto idus Nov. (nov. 8.) 1440. újra engedelmességet parancsolt a concilium a keresztyénségnek V. Felix iránt. *Ugyanott 749. l.*) Concil. Reg. Coll. XXX. d. 302. lap, és Labbaei Coll. Concil. XII. 638. l. és *Leibnitz, Cod. Jur. Gentium Dipl. I. d. 369. l. Dumont, Corps Dipl. III. d. I. köt. 85. l.* — Egyébiránt ezen választást bőven leírja *Aeneas Sylvius, Comment. de gestis Basíl. Concil. II. könyv, in Operibus 45. l.*

⁵⁾ *Muratorí, Script. Ital. III. d. 5. rész, 902. l.* szerint Jenő élete szelíd és példás volt, és mégis a baseli concilium őt simoniával, önkényvel és eretnekséggel vádolja, vétkekben elmerülnek, jobbjáthatatlannak, minden czímre érdemetlennek, mindegyházi hivataira alkalmatlannak jelentette ki. *Gibbon e. h.*

megkísértett ¹⁾, Albertet, mint a királyok elsőjét, felszólította, hogy a schismának vessen véget ²⁾, — Ferrarából a maga conciliumát Firenzébe áttévén ³⁾, a görög császárral és papsággal a legnagyobb tüzrel folytatott ⁴⁾ alkudozások következtében, a két szentegyház közt, legalább külsőképp egyességet szerzett (jul. 6. 1439.) ⁵⁾, és ez által a büszke baseli atyák daczára a pápaságban magát megerősítette ⁶⁾. Ezen egyházi új meghasonlás az egész keresztényiséget elfoglalván, valamely tetemesb török ellen

¹⁾ Mennyire szívén fekdött ez, bizonyítja egy febr. 20-dikán neki írt igen hízselgő levél, melly megvan *Oklecciótár, XIV. sz. a.*

²⁾ Datum Florentiae 1439. IX. Kal. May (máj. 24.) *Raynald XVIII. d. 216. l.* és innen *Fejér, XI. 337. l.*

³⁾ A pestis miatt, január 10. határozottatott el, de az első ülés csak jul. 5-dikén volt Firenzében. *Vitae Pontif. Muratori, Script. rerum Ital. III. d. II. köt. 871. l. Simonita, Vita Franc. Sfortii. Ugyanott XXI. d. 266. l.*

⁴⁾ Jenő még pápai süvegét is elzalogosította, hogy a görögök által kívánt segédelmet a törökök ellen kicsinálhassa s így az egyességet eszközölhesse. *Raynald, Annal. eccl. XVIII. d. 198. l.*

⁵⁾ Júl. 6. 1439. íratott az alá Firenzében mind két részről, és más nap kihirdette azt Jenő pápa az egész keresztényiségben. *Acta Concilii Ferrar. et Florent. Bzoviusnál XVI. d. 450—498. és 573—666. l. Haebertin VI. d. 49. l.* Az erről szóló egyházi parancsolat valamint az ezt kihirdető körlevél, amaz, pridie nonas July (júl. 6.), ez Idibus Augusti (aug. 13.) 1439. Firenzéből megvan *Raynaldnál is Annal. Eccl. XVIII d. 203. és 205. l.* Jenő pápának ez iránt Fridrik osztrák herceghez írt levélét Florentiae 1439. nono nonis July (jul. 7.) közli *Chmel, Mater. I. d. II. füz. 51. l.* és *Fejér, XI. 344. l.* Az egyességlevélnek fenmaradtott 10 eredeti példányából 9 nem állja ki a kritikát. *Mémoires de l'Académie des Inscriptions XIV. d. 287. l. Gibbon e. h. és Fessler IV. d. 1121. l.* A levél felolvasása alkalmával senki sem mondott ellent, csak a császár kedves vadászába, melly ura lábainál fektében ugatni kezdte, és sem hízelgés, sem ütés által nem csöndesíthetett le, Syropolosz Sylvester állítása szerint, ki maga is jelen volt, mint Magnus Ecclesiarcha et Jurium defensor Diaconus. *Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos. Hagae Comit. 1660. in fol. 141—306. l. Fessler e. h.*

⁶⁾ A baseli, ferrárai és firenzei concilium actái a velencei gyűj-

segedelemről szó nem lehet, valamint más felől az ozmánok előnyomulásáról és Szendrő növekedő veszélyéről érkezett, megindulását sürgető tudósítások ¹⁾ nem engedék, hogy Albert annak elintézésében részt vegyen. Ezt tehát még Budáról újra kinyilatkoztatván ²⁾, mihelyt felesége nagy-váradi bucsújáról megtért ³⁾, ennek társaságában ⁴⁾ a Tiszánál gyülekező seregéhez siet ⁵⁾, hogy a nagyon

teményben a 17. és 18. kötetet alkotják; kivonatban közlik azokat *Fleury nagy munkája diák fordítása XXVII. d.* és Dupin, *Bibliothèque eccles. XII. d. Gibbon e. h.*

¹⁾ *Bonfin III. tíz. IV. könyv, 297. l.*

²⁾ Erre Jenő pápa egy júl. 4-kén neki írt levelében egyenesen kinyilatkoztatta, hogy a vallási szakadás ellőrlésében tettelesen föllépnie mulhatatlan kötelessége. IV. nonas July Florentiae 1439. *Ronald, Annal. Eccl. XVIII. d. 216. l.*

³⁾ *Engel e. h.*

⁴⁾ Ezt nyilván mondja *Kottanner Ilona 12. l.* és egy egykorú dal. Endlicher jegyzetei *Kottanner Ilona munkájához 53. l.* Titledéről sept. 17-dikén a két házastárs együtt írt ki egy közönséges adót a következő évben indítandó török háborúra, miről alább bővebben szólandunk *Oklevéltár, XXX. sz. a.* A Palacky által közölt életírás szerint még a közönséges futáskor is itt volt a királyné maga.

⁵⁾ Reichwein Jakab szerint *Lincknél, Annal. Claravall. II. d. 138. l.* Budáról Sziget felé ment Kubinhoz, de ez a többi adatokkal merőben ellenkezik és nem is hihető. — Budai mulatása alatt számos okleveleket adott ki, nevezetesen az eddig említettekén kívül: Kaposi Bálintot, a sz. Pálosok ügyvédét káplánjának nevezi, Buda 14. May 1439. *Fejér, XI. 326. l.* — Az újhelyi b. szűz Mária prépostjának jobbágysait felmenti a kamarai nyereségtől. Datum Budae in festo b. Barnabae Apostoli (jún. 11.) 1439. *Fejér, XI. 277. l.* — Némelly helységeket Tolna vármegyétől elveszen és Fejérnek ad át. Datum Budae in festo b. Barnabe Apostoli (jún. 11.) 1439. *Fejér, XI. 279. l.* — Ezen parancsának Tolna vármegye kezébe juttatását a fejérvári káptalanra bízta. Datum Budae in festo b. Petri et Pauli Apostolorum (jún. 29.) 1439. *Fejér, XI. 281. l.* — Banladon helységébe a harasztiakat bevezetni rendeli a csornai convent által. Datum Budae in festo Barnabe Apostoli (jún. 11.) 1439. *Fejér, XI. 291. l.* — Megerősíti Zsigmond levelét, melly által a sz. Mária szűz veszprémvölgyi cisteaux-i szerzetes apácák mo-

szorongatott Szendrőt, ha lehet, felmentse ¹⁾. Itt a seregben igen rossz hangulatot, és mindent a legnagyobb rendetlenségben talált ²⁾. Innen utját folytatva, július 29-dikén Szegednél ³⁾, augusztus 13-dikán Kabal-

nostorának embereit minden bíróság alól kivieszi. Datum Budae in festo b. Viti et Modesti Martyrum (jún. 15.) 1459. *Fejér*, XI. 236. l. — Az esztergomi érseknek megengedi, hogy egy régi elhagyott bányát Berzsény határán újra megnyithason. Datum Budae in festo beatorum Viti et Modesti Martyrum (jún. 15.) 1459. *Fejér*, XI. 239. l. — Stock János szepesi prépostot különös pártfogása alá veszi. Datum Bude in festo natiuitatis b. Joannis Baptistae (jun. 24.) 1459. *Fejér*, XI. 270. l. *Veszprémi, Medicorum Biographia Cent. I. 178. l.* — Az esztergomi káptalant némelly birtokaiban, mellyek iránt levelei elveszték, megerősíti. Datum Bude feria sexta proxima ante festum Visitationis b. Marie Virginis (jún. 26.) 1459. A káptalan levéltárából *Fejér*, XI. 266. l. Újra némelly csekély változtatással Hevenesí kézírataiból XI. 288. l. — Perneszi Pál részére czímeres levelet ad. Datum Bude secundo die festi Sacratissimi Corporis Christi (június 5-dikén) 1459. *Fejér*, *Cod. Dipl. XI. 268. l.*

¹⁾ Albert előbb Németországra akart menni segedelem végett, mint *Vita Alberti*, *Tud. Gyűjt. 1838. VI. 71. l.* állítja; a magyarok azonban elhitették vele, hogy erre nincs szükség, magok is elég erősek a török legyőzésére, csak ő vegye által a sereg veszélylését. Felesége is a magyarokat támogatta, neki pedig nagy befolyása volt férjére. Nam (Elisabetha) plurimum laetabatur, quod plus honoris sibi quam viro impendi videbat; Hungari enim eam honorabant, quia et linguam sciebat et haeres regni fuerat, Albertum autem propterea suscipiebant, quia vir ejus esset, non amabant Teutonicum praesertim ungari sermonis nescium. Illa insuper mulier callida et astuta fuit, et in corpore foeminino virilem gestabat animum, maritumque suum quo volebat trahebat, induxit ergo virum ut consiliis Hungarorum acquiesceret. *Fejér*, *Codex Dipl. XI. 392. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius*nak tulajdonított *Vita Alberti e. h.*

³⁾ Engel szerint említett helyen aug. 1-jén lett volna Szegeden; de *Lichnowsky e. h. CCCLXXVII. l.* és belőle *Fejér*, XI. 314. l. emlékezik a királynak egy leveléről, mellyben a strassburgi püspöknek és káptalannak az ott megürült királyi kanonokságra titoknokát és jegyzőjét Ebbracht Theodorikhot mutatja be. Ezen levél már július 29-kén Szegeden (im Feldlager bei Szegedin) kelt, és megvan a csász. kir. ütökö levéltárban. Szegeden ajándékozta meg

nál ¹⁾, 14-dikén Kisdinél a Tisza mellett volt ²⁾, hol aug. 20-dikán Erzsébet királynénak évenként 20,000 forintot rendel házi szükségeire, még pedig 6000 forintban a tótországi adót engedti át, a többi 14,000 forintot a körmöczi bánya és pénzverő jövedelemre utalványozza ³⁾; már 30-dikán Szalankemennél ⁴⁾, szeptember 9-kén Titelrewnél ta-

György despotát Világosvárral. Datum Zegedini in festo ad vincula b. Petri Apostoli (aug. 1.) 1439. *Fejér XI. 293. l.* Innen crósfette meg a bárczasági, különösen brassói szászoknak még Zsigmond által adott szabadalmait, a székely grófokat azoknak megsértésétől eltiltván. Datum Szegedini Dominico die proximo post festum ad Vincula b. Petri apostoli (aug. 2.) 1439. *Siehb. Provinzialblätter. I. d. 49. l.* Szegeden történt megfordulástól emlékezik *Haselbach is Pez Jeromosnál II. d. 854. l.*, de a nap meghatározása nélkül, azt Cigadinumnak nevezvén; *Kottanner Ilona 12. l.* Zigedeinnak nevezi.

¹⁾ Ezen nap adta innen ki Albert beigtató parancsolatát a császmái káptalanhoz Tallóczi Matkó dalmát-, horvát- és tótországi bán és felesége Margit részére Zenthgywrghwara iránt, mellyről már feljebb is emlékezünk és mellyet *Lichnyovsky e. h.* és utána *Fejér XI. 314. l.* említnek, mi pedig a császmái káptalan beigtató tudósításával együtt adunk *Oklevel. függ. XXVII. sz. a.*

²⁾ Az említett napon innen erősítette meg a király Adolf schleswigi fejedelemnek minden szabadságait és szabadalmait. A levél megvan a csász. kir. titkos levéltárban. Itt mulatása alatt számos leveleket adott különböző napokról, mellyek ugyanott találtaknak. A Tisza mellől kelt oklevelét találjuk *Lünignél Reichs Archiv XVIII. d. 461. l.* Datum in exercitu campestri prope Cissiam, hibásan Titiam helyett, mint nevezték akkor a Tiszát (*Aeneas Syltius, Hist. Boh. LVI. fej.* és mások).

³⁾ Datum in progressu nostro exercituali contra Turc — — — — — sdy in festo b. Stephani Regis 1439. Említi ezen levelet *Lichnyovsky V. d. CCCLXXVIII. l.* és utána *Fejér XI. 315. l.*, mi pedig egész kiterjedésében adjuk *Okler. függ. XXVIII. sz. a.*

⁴⁾ Innen és ezen napról kelt Albert pártfogó levele az Eyczingerek részére. *Lichnyovsky e. h. CCCLXXIX. l.* Innen ugyan általment megint rövid időre Kisdire, de újra visszajött, mint kitchszik Schlick Gáspár cancellárjához írt, a császári levéltárban levő * *Lichnyovsky által e. h.* érintett leveléből. Geben bey Slankemünd

láljuk ¹⁾, honnan az erdélyi püspököt kényszeríté a jobbágyok szabad költözködésének elismerésére ²⁾.

De a segítség későre érkezett. Szendrő a törökök kezébe jutott. Az itt felhalmozott eleség nagy részét György fejedelemnek fukar felesége, Kantakuzena Irene, vagy Ilona a gazdagabb lakosoknak drága pénzért adogatá el ³⁾, a többit pedig a számos őrsereg emészté fel; e mellett a vár bástyái és erősségei nagyon meg valának az ellenség lövései által rongálva. Így a kétségbeesés, békételenség és a szükség, melly már annyira ment, hogy sokan a legundorítóbb eledellekkel kénytelenítették életüket tengetni, többen a húst saját kezeikről rágták le éhségi kínjaikban ⁴⁾, három hónapi berekesztés után ⁵⁾, augustusban ⁶⁾ a vitéz Bran-

in unserem felde anno 1439. an unser Lieben Frawen Abend Nativitatis (sept. 7.). Megvan *Oklevel. függ. XXIX. sz. a.*

¹⁾ In descensu nostro campestri prope vadum Tidewryw az említett napon megerősíti Albert király Malomvizi Lászlónak és testvéreinek János, Kenderes és Miklósnek Zsigmond királytól nyert, de a török beütés alatt Erdélybe elveszett oklevelöket, az Erdélyből a Vaskapun által Karansebes felé vezető sáuton levő hid fentartásáért a vizaknai sókamarából őket illető segedelem iránt. *Katona XII. d. 917. l. Lichnyorsky e. h. CCCLXXX. l. Fejér XI. 316. l.* — Titelrévről emlékezik *Arenpeck is e. h.* — *Fessler IV. d. 519. l.* Tyderewet Titelréwnnek nevezi s igen kikel azok ellen, kik azt a Vaskapu mellé, következőleg Erdélybe teszik; mit keresett volna, ugy mond, a hadi tudományokban jártas Albert itt, midőn Szendrőt kelle felmenteni és Belgrádot oltalmazni. Azonban nem tudta a régiségekben kevésé jártas Fessler, hogy hajdan Bács vármegyében is volt egy Vaskapa vagy Vaskapu nevezetű helység. *Petri Warda epist. IV. 7. l. és epist. CVI. 199. l.*

²⁾ *Engel e. h.* Még sept. 17. innen írta ki a mindjárt említendő segedelmet.

³⁾ Raitsch kézírata III. 159. és 384. l. *Engelnél Gesch. von Serrien 384. l.*

⁴⁾ *Cuspinianus 661. l.*

⁵⁾ *Dukasz e. h.* három hónapról. Pray, *Annal. II. d. 336. l.* négyről szól.

⁶⁾ *Ortelius redicivus 42. l. és Heltai I. d. 344. l.*

kovics Gergelyt feladásra kényszerítették ¹⁾, olly feltétel alatt, hogy ő maga, a táborban lévő öcscsével a zultán hatalmában maradjon és így mintegy kegyelmétől várja sorsának elhatározását ²⁾. Később Murád megtudván, hogy György ellene Magyarországon segedelmet sürget, hogy ez valósággal közelít és táborában lévő két fiai vele leveleznek, ezeket elfogatja ³⁾, szemök világától kegyetlenül megfosztja ⁴⁾, azután pedig Ázsiába küldi ⁵⁾.

Albert Szendrő átadásáról értesítettvén, Titelrévnél megállapodott ⁶⁾, és itt várá a további segedelmek megérke-

¹⁾ *Bonfin* szerint III. tiz. IV. könyv, 297. l. a törökök erőhatalommal viték meg a várost; a görög írók ellenben *Dukasz e. h.* és *Chalkokondylasz, Script. Byz. XII. d. 103. l.* egyenesen feladásról, *Dlugoss e. h.* árulásról szólnak.

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Dukasz* szerint ellenben *e. h.* Murád hit alatt ígérte, hogy senkinek a várbán találtak közül bánótódása nem lesz.

³⁾ *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 103. l.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.*, *Dukasz, Script. Byz. XII. d. 93. l.*, *Aeneas Sykrius Frehernél II. d. 45. l.*, *Bonfin e. h.* és *Pethő 64. l.* azt mondják, hogy szemeket kitolatta; *De Roo* ellenben *Hist. Austr. V. könyv, 179. l. Pessina, Mars Morae. 615. l.* és *Dufresne 68. l.*, hogy tüzesített vassal rontotta meg azokat, mi által látó tehetségüket elvesztették ugyan, de azok külsőkép épségben maradtak. *Cuspinianus 661. l.* és utána *Buchholzer Ind. 387. l.*, *Ortelius redircus 42. l.*, *Calvisius 789. l.*, *Ens 123. l.* és *Nadányi, Florus Hung. 158. l.* még azt is hozzá teszik, hogy férfasságuktól is megfosztotta. — *Pray* egyébiránt *de Bosnia, Servia etc. 35. és 36. l.* hibáztatja Chalkokondylaszt és mind azokat, kik Gergelynek szeme világától megfosztását állítják, mivel őt Albert egy 1439. kelt oklevelében nyilván megöltnek mondja. Micsoda oklevelet ért itt Pray, nem tudom; de annak igen nagy hitelességének kellene lenni, hogy ennyi írók egyező állítását megsemmisítse.

⁵⁾ *Dukasz e. h.* — *Bonfin e. h.* és utána *Pray e. h.* azt állítják, hogy Murád György leányát is ekkor vitte el magával; de hogy ez elebb történt, bebizonyítja *Katona V. d. 912. l.* és mi is láttuk feljebb.

⁶⁾ *Turóczi IV. Rész. XXVIII. fej. 239. l.* — Azonban ezt nem magáról a helyről, hanem a vidékről kell értenünk; mert több

zését ¹⁾. Huszonnégy ezer főnyi seregével nem tartá tanácsosnak a szinte hatszorta nagyobb ellenséggel összevetni ²⁾, és egy elhatározó ütközetben kockáztatni szerencséjét.

leveleink vannak, mellyek nyilván mutatják, hogy ez alatt nem csak visszament Szalankemenre, hanem megfordult Péterváradon és Futakon is. Igy sept. 18-dikán Péterváradról rendelte az erdélyi fejevári káptalan által beigtattatni Szász Jánost, Enyedi Boldizsár fiát, szászsebesi ispánt és a nagyobb királyi korbátnokság főjegyzőjét, és testvéreit a nekik adományozott Ecsellő és Thompaháza helységekbe. Datum in Varadino Petri feria sexta proxima ante festum Beati Mathiae Apostoli et Evangelistae 1439. *Oklelet. függ. XXXI. sz.* Ugyanezen Szász Jánosnak és testvéreinek már előbb Kakova, Grabendorff és Ujfalu helységek iránt új adománylevelet adott és őket az említett káptalan által azokba igtattatni rendelte volt. Datum Bude feria quinta proxima ante festum purificationis b. Marie Virginis gloriose (jan. 29.) *Oklelet. függ. XIII. sz.* Ezen utolsó beigtató parancs tehát távollétében adatott ki. — Sept. 21-dikén megint Péterváradról erősítette meg Strassburg városának szabadalmait; csakugyan sept. 21-kén Szalankemenből Wesel városát a trieri érsekségben; sept. 26-dikáról Futakról, Datum in Futak Sabbatho proximo ante festum b. Michaelis Archangeli, hagyta meg Pozsony városának, hogy az esztergami érsekségtől haszonbérbe vett dézmafejében járó esztendei 4000 forint összeget az említett érsekség kormányzójának, Csetneki Lászlónak, fizesse tüstént le, hogy ez azzal a lengyel Stüboritz Miklóst elégthesse ki. A két első megvan a császári titkos házi, a harmadik a pozsonyi városi levéltárban. *Lichnyovsky e. h. CCCLXXX. és CCCLXXXI. l.*; az utolsót említi *Fejér is XI. 216. l.* — October 1-sején megint Szalankemenről hagyja helyben a mainczi német országgyűlésen volt követeknek minden tetteit, és ad meghatalmazó levelet a Frankfurtban nov. 1-sején tartandó német országgyűlésre küldötteknek. In felici exercitu contra turcas prope Slankemend. *Lichnyovsky e. h. CCCLXXXI. l.* a másodikat említi *Fejér is e. h. XI. 316. l.* — Ellenben sept. 8-dikán Titelrewből adott adománylevelet Pewkre Frank részére. Datum in descensu nostro campestri prope Vadum Tydiwrew vocatum in festo nativitatis b. Mariae Virginis gloriosae. *Fejér XI. 315. l.*

¹⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv. 297. l. és Haselbach Peznél II. d. 297. l.*

²⁾ *Windeck, Vita Sigismundi 222. feje. Aeneas Sylvius. Hist. Boh. LVI. feje. Pubitschka VIII. d. 369. l.*

Némelly apróbb esatázásokat még sem kerülhete el. Több ozmán csapatok a Dunán átszapván, ezeket visszanyomta ¹⁾). Murádnak is, úgy látszik, nem volt még most célja Magyarországot magát megtámadni ²⁾), vagy talán a magyarokat jobban elkészülve találta, mint gondolta volt ³⁾); azért csakhamar Szendrő megvétele után délnek fordúl ⁴⁾), az érczekben gazdag Novoberdot elfoglalja ⁵⁾), és hirtelen Bosnyára csap, annak fejedelmét Twartkót ⁶⁾), —

¹⁾ Engel e. h. Hogy a törököket megverte, mondja *Lasius* is *III. 56. l.* — *Hammer, Gesch. der Osman. I. d. 448. és 648. l.* Seadaddin, Neeri e Aspasuzad keleti írókra utalva, kik közül az utolsó maga is jelen volt, azt mondja, hogy egy nevezetesebb magyar csapat, melly a Dunán átmenvén Ráczország felé nyomult, Isákbeig és Ozman Cselebbi által egy nyakas, véres és sokáig tartó tüközetben tökéletesen megveretett, a törökök nagy zsákmányt és olly sok foglyot csináltak, hogy egy rabszolga egy saruért adatott el. Ezen egész előadás ellenkezik a dolog menetelével, és a keresztény írók, mind a görögök, mind a nyugatiak, arról hallgatnak; sőt *Aeneas Sylvius* szerint *Frehernél II. d. 39. l.* Albert a törökök nagy ereje, *Bartoss* szerint *Dobnernél I. d. 204. l.* a vizek kiütései miatt Ráczországba csapni nem mert, vagy nem is csaphatott; *Bonfin* szerint pedig *III. tiz. IV. könyv, 297. l.* az ozmán sereg más felé fordúván, ezt szükségesnek nem látta. Ez okból, miután magam törökül nem tudok, és így az említett török írókat nem tekinthetem meg, néhai Gévay tudós barátomat szólított a végből fel, ki kérésemre ezt megtette, de minden ügyekezete mellett ezen előadás nyomába akadni nem tudta. Az ősz orientalista itt, mint tudós munkájának több helyein, tévedésben látszik lenni. — *Hammer* hanyagságára nézve munkája készítésében olvasandó *Hamaker* bő tudományyal, szorgalommal és e mellett higgadt kedélylyel írt vizsgálata: *Bibliotheca Nooa. Lugduni Batavorum IV. d. 293. és köv. l.*

²⁾ Engel e. h.

³⁾ Turóczi *IV. rész, XXVIII. fej. 239. l.*

⁴⁾ Turóczi, *Bonfin e. h.* és *Arenpeck Pennél I. d. 1250. l.*

⁵⁾ *Dukasz XXX. fej. Script. Bys. XII. d. 92. l.* — *Narochar-dow Engel, Gesch. von Serbien 392. l.*

⁶⁾ *Gebhard*s szerint *Gesch. von Ung. III. d. 763. l.* Twartko már ekkor nem élt, hanem Tamasko István ült a trónon. Azonban Twartko *Dufresne* szerint *Illyr. Vetus 121. l.* csak 1443. holt meg, mint ezt annak idejében mi is bővebben előadandjuk.

kihez Jenő pápa kevéssel az előtt Tamás pharai püspököt a római hit terjesztésére olly meghatalmazással küldötte, hogy a nép megnyerése végett három egyént levé-
tének üfthessen, és ezeknek minden jogaiban és szabadal-
maiban részesíthessen ¹⁾, — arra szorította, hogy a dóját
20,000 aranyról 25,000-re emelje ²⁾, melyre Rácország
több részét is meghódítván Adrinápolyba vonta magát ³⁾.

Az alatt a magyar táborban a nagy hőség miatt ⁴⁾ ve-
szedelmes vérhas támada és sokaknak halált hozta ⁵⁾; ehez
járult a hosszas és czéltalan háborúzás unalma ⁶⁾, az éle-
lemszerek hiánya ⁷⁾. Elégedetlenség fogá el az elméket,
kétséges mozgások ⁸⁾, zendülések támadának ⁹⁾; némelly

¹⁾ *Farlat IV. d. 256. l., Katona V. 256. l.*

²⁾ *Chalkokondylasz V. könyv, Script. Byz. X. d. 103. l. és Schimeck, Polit. Gesch. von Bosnien 112. l.*

³⁾ *Dukasz* szerint *e. h.* a téli idő békövetkezése miatt vonúlt vis-
sza; de ez a többi írókkal ellenkezik.

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Turóczi, Bonfin és Arenpeck e. h.*

⁶⁾ *Arenpeck e. h.*

⁷⁾ *Ibi (in campo) nec vini nec ciborum copia fuit. Mandatum publice est, ut advenientibus victualibus nemo ausus esset tangere, nisi regina prius mandasset; de rege nulla mentio erat. Albertnek életrajza, mely Aeneas Sylviusnak tulajdonsttatik. Fejér, Cod. Dipl. II. 853. l.*

⁸⁾ Albertnek most említett életrajza szerint *e. h.* még a királyné hálószobáját is megrohanták a magyarok. *Exiunde cum essent hostes in propinguo disfugerunt Hungari, Albertumque regem cum paucis dimiserunt, qui vix evasit. Tanta inordinatio ibi fuit, ut etiam ad lectum regine jacentis Hungari irent.*

⁹⁾ *Turóczi IV. rész, XXVIII. fejt. 239. l. — Arenpeck* egy nevezetlen íróra utalva azt is állítja, miszerint némelly magyar nagyok egyenesen ösveesküdték Albert ellen és a zultánnal levelezésbe ereszkedtek, kezére játszása iránt. Erről említést tesznek *Windeck CCXXII. fejt. Menckennél I. d. 1280. l.* és utána *Hormayr, Oest. Plutarch II. d. 93. l.* és *Wien III. rész, III. füz. 94. l.* olly hozzáadással, hogy Murad Albertet a levelek közlése mellett megintette, mit az árúlok megtudván sergeikkel elosztot-
tak. — *Engel e. h.* ezt hinni nem akarja, és valószínűbbnek tartja ezen nagyok egyetértését Ulászlóval. Mi sem egyiket sem másikat

országnyagai engedelem nélkül elhagyák a tábort, példajok elcsábítá a sereg nagy részét. Ez elszéledt ¹⁾ a régi, még Kálmán idejéből fenmaradt szokásként farkast kiáltva ²⁾; csak 6000 maradt meg a király körül ³⁾ némelly nagyokkal, és ezek közt Ország Mihály, Rozgonyi István ⁴⁾ és a két Hunyadival, kik közül az utolsók ezen hadjáratban is hasznos szolgálatokat tőnek ⁵⁾ és már előbb is Zewrin, Gewrin, Orswa és Miháldi végváarak ügyes oltalmáért és az erre sajátjokból fordított költségek fejében szép jószágokat nyertek volt a királytól ajándékban átírás czime alatt ⁶⁾.

elfogadhatónak nem véljük, miután az elsőről a több egykorú írók nem szólanak, a másodiknak egyiknél sincs legkisebb nyoma; a fenyíték hasonló felbomlásának és a féktelenségnek pedig annyi példái vannak a seregeknél minden árláson kívül is. *Fessler IV. d. 520. l.* azt állítja, hogy Albert mozgás által kívánván a táborában támadott betegségnek elejét venni, a sereget a Dunán át akará vinni Szendrőt visszaveendő s hogy ekkor ütött ki a zendülés; de erről az egykorú írók megint hallgatnak.

¹⁾ Turóczy és Arenpeck *e. h. Ritus de Reg. Hung. II. könyv. 627. l.* — Révai szerint *De Monarch. Centur. V. Schwandtner-nél II. d. 660. l.* Albert maga bocsátotta el a tábort ezen zendülés miatt.

²⁾ Turóczy *IV. rész. XXVII. fejelet. Allgem. Weltgesch. 48. d. Hormayer, Oest. Plutarch II. d. 94. l. Engel e. h.* — A magyarok ugyanis Kálmán alatt Muszkaországban Swetopolk mellett harcolván, Monock, a volodár-kún segédsereg vezére, bajnokainak győzedelmet jósolt a farkasok ordításából. A kúnok győztek és sok magyart vagdaltak össze, alkalmasint farkast kiáltva. *Fessler IV. d. 520. l.*

³⁾ Arenpeck *e. h.*

⁴⁾ Egy egykorú dal szerint Kiefenbergtről Ursnichel és Rostmistvan. *Endlicher jegyzetei Kottanner Iona emlékiratához 54. l.*

⁵⁾ In ipsius genitoris nostri obsequiis et expeditionibus bellicis, quos idem seu adversus nonnullos rebelles Regni sui Bohemie seu contra Teucros laudabili semper exitu confecit, — nunc prudentis Consiliarii nunc strenuissimí militis agens officium, így szól a méhben hagyott László Görgényről és Déváról szóló adománylevelében. *Spieß, Aufklaer. 268. l.*

⁶⁾ Madaras, Tawankoth, Zabatka, Halas egész helységeket és

Az így összeolvadt seregecskével Albert mitsem te-
hete, s azért zsoldosait némely szélvárakba, különösen
Belgrád, Szalankemen, Pétervárad, Újlak és Szeremben
elosztván ¹⁾, a további szerencsétlen táborozásról lemond ²⁾
és azt a következő évben megújítandó, a körülötte lévő
magyar egyházi és világi nagyok által, kik közt találjuk
Hunyadi Jánost is, egy tetemes segedelmet is ajánltatott
magának, minden kaputól 100 nagyobb pénzben, melly-
ből 150 megyen egy forintra, a következő 1440-dik év-
ben fizetendő; olly feltétel alatt, hogy a király a sereget
személyesen vezérelje, és a segedelmet ne csak a nemesség
jobbágjai, valamint a feltételes és egyházas nemesek, ha-
nem a király és királyné birtokai, és a királyi városok is
egyaránt fizessék; melly esetben az említett nagyok is
kezeskednek arról, hogy ezen rendkívüli segedelem az or-
szág lakosai által minden vonakodás nélkül fizettetni fog ³⁾.
— Így az országától, és annak még csak visszanyerése
reményétől is megfosztott Brankovics György sorsára volt
hagyva. Ez előbb Zágrábon keresztül Antivariba vonúla,
melly minden várai közt egyedül maradt birtokában. A
törökök üldözései miatt azonban itt sem maradhatta. Így

Chewzapa egy részét 2757, — Morsina mezővárosát és Ikws királyi
vidéket 4000 forintba adta át. *Extract. Diplom. Anolsb. XXII. cs.*
30. 31. sz. Hasonl. *Fejér, XI. 260. l.* — Morsinát még a branden-
burgi határgrof is bírta egy részében Corvin János után 1511-ben.
Ugyan XXVI. cs. 26. sz.

¹⁾ *Pessina, Mars Morav. 616. l.*

²⁾ Albertnek két octob. 1-sején kelt, már felebb is említett ok-
levelében ezt olvassuk: in felici exercitu contra Turcos prope Slan-
kemünd. Ebből *Lichnyovsky e. h. CCCIII. l.* azt gyanítja, hogy
itt valami szerencsés csatának kellett fegyvereire nézve történni;
azonban minden történeti adatok összevetése után est inkább okle-
veli poesisnek lehet csak tekinteni.

³⁾ Sept. 17-dikén a táborban Titelréwnél kelt levele Albertnek
és Erzsébetnek, mellyet, mint a csász. kir. titkos levéltárban levőt
említ *Lichnyovsky e. h. CCCLXXXI.*, mi pedig egész kiterjedé-
sében adunk *Oklevel. függ. XXX. sz. a.*

jött minden kincseivel ¹⁾ és 500,000 arany kész pénzével Raguzába. De ezen város, hogy a törökök sürgetésére őt kiadni kénytelen ne legyen, kebeléből végre kiutasítá ²⁾. Ennyi bujdosásai után megint Magyarországra vonta magát ³⁾, itt kiterjedett magány jószágain, mellyeket most közelebről Albert a világosvári uodalommal bővített volt ⁴⁾, szerencséje jobbra fordulását megvárando. Albert ez alatt a német rendek által a maynzi országgyűlésen követjei jelenlétében és egyetértésével az egyházi szakadás iránt tett végzésöket octob. 1-sőjén helyben hagyván ⁵⁾, és ugyanezen tekintetből a nov. 1-sőjén Frankfurtban tartandó országgyűlésre, mellyen az ozmán háború miatt személyesen nem jelenheték meg, fényes követséget rendelvén ⁶⁾, Budára megy ⁷⁾.

¹⁾ Ezek Arsenius patriarcha jegyzete szerint Brankovics szerb történeteinek saját példányára 10 milliót értek.

²⁾ *Brankovics szerb történetei*. Némelylek szerint kincseivel együtt távozott el, mások szerint azokat hátra hagyta, de irást hagyott elvitelökröl, hogy a szultán kiadásukat ne követelje. *Bonfin* szerint *III. tiz. V. k. 310. l.* Ragusa városától valósággal kikérte őt Murad, kincseit a városnak átengedvén; de a köztársaság elég erővel bírt kívánságát megtagadni; mi Brankovicsnak értésére esvén, hogy a nemes érzésü várost bajba ne keverje, önkényt távozott el.

³⁾ *Bonfin e. h. Engel, Gesch. von Serbien. 385. l.*

⁴⁾ *L. fentebb 137. l.*

⁵⁾ Albertnek követjei voltak Leonhard passauai, és János lübecki püspökök, János a bécsi skót zárda apátja, György klosterucuburgi prépost, Eych János és Ebbracht Theodorik. Ezek személyesen jelentek meg nála, őt az országgyűlési végzésekröl tudósztandók. Mindezek kitetszenek a megerősítő levélből, mellyről keltére nézve már fennebb is emlékeztünk és a melly megvan a csász. kir. titkos levéltárban, mint *Lichnyorsky* bizonyítja *e. h. CCCLXXXI. l.*

⁶⁾ Ide küldötte a király Leonhard passauai, Péter augsburgi, Fridrik regensburgi, Sylvester kimscei püspököket, János bécsi skót apátot, Weinsberg Konrádot, Eych Jánost és Ebbracht Theodorikot, mint kitetszik a nekik oct. 1-sőjén Salankemenen adott meghatalmazásból, mellyről már fennebb is emlékezzünk és a melly megvan a csász. kir. titkos levéltárban. *Lichnyorsky e. h.*

⁷⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 298. l.*

Itt várták őt a lengyel követek ¹⁾. Ulászló ugyanis már előbb Borbála királyné unszolására és talán némely magyar nagyok alattomos ingerlésére, Albert elfoglaltatását a törökök ellen használandó, fenyegetésekkel kívánt ráijeszteni. Ez szándékát sejdítve különböző színek alatt mind eddig Budán tartóztatá követségét, melly most egyenesen kinyilatkoztatá, hogy mind addig nem bocsátkozik fejedelme alkudozásokba, míg Borbálának minden királynéi jószágok vissza nem adatnak. Ezen kívánságon a király, ki már előbb a német rend magas mesterét levelei által újabban felszólítá szövetségre a lengyel király ellen ²⁾, azután pedig követeket is küldé Poroszhonba, hogy közte, a lithván fejedelem és a német rend magas mestere közt ezen szövetséget eszközöljék ³⁾, felbosszankodva azt minden felelet nélkül útasítá el magától ⁴⁾. A különben hirtelenkedéssel nem vádolható Albertet ezen, mostani körülményeiben fontolatlan tette a képtelen kívánság ingerlőségén kívül, egészségének megbomlása és ez által különben csendes kedélyének izgatottsága is vihette.

Már a táborban ugyanis elkapta volt az ott uralkodott ragályos nyavalyát; de ezzel nem gondola, sőt égő szomját dinnye mértékletlen evésével kívánván oltani, azt anynyira nevelé, hogy már Budán élete veszélyben kezdé forogni ⁵⁾. Születése s gyermeksége helyének ellenállhatatlan

¹⁾ Ezen követségről emlékeznek az Ulászló választásáról kelt oklevélben a magyar követek is. *Dogiel, Cod. Pol. Dipl. I. d. 54. l.*

²⁾ Albertnek két illy értelmű levelét Datum Ofen am 8. Veitstag (jun. 15.) 1439. említi *Voigt VII. 735. l.*

³⁾ Kitészik ez a brandenburgi Conthurnak am Tag Maurittii (sept. 22.) 1439. a magas mesterhez intézett leveléből. *Voigt e. h. 741. l.*

⁴⁾ Igen röviden említi azt *Pray Annał e. h.* és *Windeck CCXXII. fej. Menckennél I. d. 1283. l.* Hasonl. a király levelét Szegedről 1439. in festo ad vincula S. Petri *Lünignél Reichs Archiv, XVIII. d. 461. l.* és *Reichweint Lincknél Annał. Claracall. II. d. 138. l.*

⁵⁾ *Długoss* szerint *XII. könyv, 719. l.* ezen nyavalyát a tábor-

vágya fogá el. „Csak oda érhessek egyszer, úgy mond, Osztrákhonba, honnan Bécsset megláthatom, megbomlott egészségem tüstént helyre áll ¹⁾.“ Illy biztosan reménylő a mindig kedves hon szokott levegőjében meggyógyulását ²⁾ vagy csendesebb halálát ³⁾. Az orvosok nagy elgyengülését tekintve, a fáradalmas útat ellenzik ⁴⁾; de ő rájuk nem hajta, és ereje megfogyatkozása miatt mind lovaglásra, mind szekerezésre alkalmatlan, gyalogkocsiban indult meg ⁵⁾. October 13-dikán Visegrádon volt ⁶⁾, hol jöttek elejébe a bécsi orvosok és hol nyavalyája enyhülni kezdte ⁷⁾; 17-dikén Esztergamból Palóczy László főudvarmestert és Berzeviczei Pohárnok Istvánt, hirtelenkedését a lengyel ügyben megbánva, sietséggel a már eltávozott lengyel követek

---

ban, *Dubrav Hist. Boh. XXVIII. könyv, 205. l. és Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Boh. LVI. fej. 58. l.* Budán egyenesen a dinnye mértékletlen evésétől kapta. — *Curaeus I. d. 232. l.* dinnyéről és körtvélyről szól.

¹⁾ *Haselbach Peznél II. d. 555. l. Dubrav e. h.*

²⁾ *De Roo V. könyv, 181. l.*

³⁾ *Bonfin III. tíz. IV. könyv, 298. l.* — Hasonl. *Arenpeck Peznél II. d. 1281. l. és Aeneas Sylvius Europa in Operibus 389. l.* — Albertnek Fejér által kiadott életrajza szerint a király mind felesége, mind a magyarok ellen nagyon fel volt ingerelve, és az utolsók ellen bosszúszándékkal sietett Bécsbe. — — — multa uxori imprecans — — ipse Albertus, indignatus animo, reverti Viennam statuerat, ac congregato exercitu Ungarorum ulcisci perfidiam, sed contracto ex insveto calore morbo, et quia nimis melones voraverat, inter redeundum obiit. *Fejér, Cod. Dipl. e. h. és Tudom. Gyűjt. 1838. VI. 71. l.* De valamely egyenetlenségről Albert és Erzsébet közt a több írók hallgatnak; a magyarok elleni felindulása pedig ellenkezik végrendeletével, mely szerint, mint mindjárt meglátjuk, születendő fiát Pozsonyban rendeli neveltetni.

⁴⁾ *Dubrav e. h.*

⁵⁾ *Haselbach e. h.*

⁶⁾ Innen engedte meg Doss Erhart erdőmesterének, hogy a schönau várat kiválthassa és bírassa. Ezen levél megvan a csász. kir. titkos levéltárban. *Lichnyovsky e. h. CCCLXXXI. l. Fejér XI. 319. l.*

⁷⁾ *Kottanner Ilona 12. l.*

után küldé, hogy Ulászlót vég békére vagy legalább a fegyverszünet meghosszabbítására bírni ügyekezzenek ¹⁾. További útjában nyavalyája növekedése Neszmélynél megállította ²⁾.

¹⁾ Ezen követek meghatalmazó levelét Sabatho post festum S. Galli (oct. 17.) 1439. kiadta *Dogiel, Cod. Dipl. Pol. I. d. 154. l.* Innen közli azt kétszer is *Fejér XI. 298. és 320. l.* Egy Sabatho post festum Sti Pauli (a nap hibás) kelt kivonat található *Sommersbergnél II. d. Mantissa 83. l.* Még oct. 18-dikán is itt volt és innen intette meg Pozsony városát 4000 forintnak minél előbbi lefizetésére. A levél megvan a pozsonyi városi levéltárban. *Lichnyosky e. h. CCCLXXXI. l.*

²⁾ Némellyek Albert halálát Megyerbe teszik a Csallóközben *Fugger, Spiegel der Ehren 506. l. Han, Neu- und Alt-Pannonia 154. l. Szenticányi, Dissert. Paral. 3. l. Lazius 56. és 57. l.*; haud procul Pisonio ad pagum Mogrov. *Henel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 323. l.* Azonban sokkal többen teszik azt Neszmélyre, mint *Bonfin e. h., Turóczi IV. rész. XXVII. fej. 239. l., Chron. Cill. No. 1. és 2. Annal Sty. III. d. 71. l. Pessina, Mars Morav. 616. l., Stadelii Chron. Oefelnél I. d. 536. l., Ortelius redicivus 42. l., De Roo V. könyv. 180. l. és Ritus 627. l.*, ki Nesmének nevezi; *Kemény De jure success. dom. Austr. 77. l.* Ide számíthatjuk mind azokat is, kik Langdorfról: *Bartoss Dobnernél I. d. 204. l., Hageck 748. l., Landorfról: Dlugoss XII. könyv. 719. l., Cont. Benisii Krabiec de Weitmille Dobnernél IV. d. 75. l., Anonymus Pulcarae Contin. Ugyanott IV. d. 173. l., Langendorfról: Kottanner Ilona 13. l., Windeck CCXXII. fejezet, Menckennél I. darab, 1283. lap. Schichfuss I. könyv. 100. lap, Boregh Böhm. Chron. II. 478. l., Necrol. Campil. Hanthaler, Recessus arch. campil. II. 429. l., Zeiler 631. l., Bécs városa évkönyve (Eisenbuch), *Hormayer, Wien III. d. 3. füz. 109. l., Ephemerides coacti Kocachichnál Script. min. I. d. 12. l., Rositz, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 78. l.* és maga Albertnek alább említendő végrendelete; vagy Longa villáról szólnak mint: *Aeneas Syleius, Europa 389. l. és Frehernél II. d. 39. l., Ugyanő Hist. Boh. e. h., Haselbach Pez Jeromosnál II. d. 855. l., Naucerus Gen. XLVIII. 942. l., Curacus I. d. 237. l., Cuspinianus 606. l., Cochlaeus 327. l.* vagy végre pagus longusról *Mantius Hoffmannál I. Rész. I. köt. 359. l.* Némellyek ugyan azt vitatják, hogy Langendorfon, vagy Longavillán Nyerges-Újfalut kell érteni, mivel*

Halálát érezvén utolsó pillanatait végrendelet készítésére használá ¹⁾). Feleségében, kit gyámoltalannak, gyengének, de még is, mint Cillei ivadékot, alattomosan cselszövőnek ismért, nem igen bízták, őt a kormányra segéd nélkül alkalmatlannak tartá. Azért, minthogy az tercben volt, azon esetre, ha lányt szülné, Osztrákhont Fridrikre szállítja; ha pedig fiat, ennek növeltetése, birodalmi igazgatása iránt határozott intézkedéseket tesz ²⁾), azt kilencz

ezt a magyarok Hosszúfalunak hívták régi időkben. *Kaprinai, Diplom. Hung. I. d. 225. l.*; más felől az egykorú Reichwein Jakab szerint *Lincknél Annal. Claravall. II. d. 138. l.* ezen Longavilla a Csalóközben esett; azonban egy oklevélben 1457-ről *Katonánál VI. 1178. l.* tisztán olvassuk: Neszmély alio nomine Langendorf. — *Haugen, Ungr. Chron. 51. l.* nyilván így szól: in ein dorf genannt Nesmél oder nach deutscher sprach zum Langendorf. *Istránsi is XXX. könyv, 438. l.* egyencsén mondja, hogy Neszmélyt hívták a németek Langendorfnak, és hogy az akkori szóbeli hagyományok szerint is itt holt meg vérhasban Albert. — *Horrát Istrán, Pest német nevééről 48. l.* azt állítja, hogy *Windeck* szerint *Menckennél Script. Rer. Germ. I. d. 1283. l.* ezen Langendorf, melyben a király megholt, eine Meile obwendig Ofen esett; már pedig *Zeiler* szerint *Beschreibung des Königr. Ungarn 631. l.* Vác mellett valósággal volt hajdan egy Langendorf nevű helység, melyet magyarul Neszmélynak hívtak, de a melly említett tudósunk szerint elpusztult és így ide kell Albert halálát tennünk és nem a bécsi postaúton levő Neszmélyre. De más íróink nyilván mondván, hogy azon Longavilla, melyben Albert megholt, Esztergamon felül esett mint *Kottanner Ilona, Bonfin, Naclerus, Boregh e. h.* és hogy ezeknek és nem Windecknek van igaza, Albertnek kevéssel halála előtt Visegrádon és Esztergamban kelt és fennebb felhozott levelei nyilván bizonyítván, kénytelenek vagyunk tudós történetírónk ezen véleményét merőben elvetni. — *Chmel, Gesch. Fridr. IV. I. d. 426. l.* minden további adat nélkül és megfoghatatlanul teszi Albert halálát Hosszúfaluba (Langendorf) Pozsony vármegyébe, melly egészen úton kívül esik.

¹⁾ Obsequio testamento *Aeneas Sylvius, Europa in Operibus 389. l., Frehernél II. d. 39. l.* — Hasonl. *Ugyanő Hist. Boh. LVI. fejt., Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1251. l. Bonfin III. tiz. IV. könyv, 298. l. Dlugoss XII. könyv, 719. l. Cuspiniunus 606. l. és de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 180. l.*

²⁾ *Haselbach Peznél II. d. 857. l.*

gyámnokra, három magyar, ugyanannyi cseh, két osztrák és egy prágai, ezen tartományok és város által kijelendőkre bízván, az anya és idősb osztrák herczeg felvigyázása alatt, olly nyilvános útasitással, hogy a gyermek lakása Pozsonyban legyen; egyébiránt testének eltemtetését Bécsbe rendelé ¹⁾).

¹⁾ A végintézet Geschehen zu Langendorf in Ungarn am Freytag nach der Aindlif tausend Maidtag (oct. 23.) 1439. megvan *Kurz-nál Fridr. IV. I. d. 239. l.* és innen *Fejérről XI. 326. l.* Igy adja elő annak értelmét *Hormayr is Wien III. d. 3. füz. 114. l.* Egyébiránt Kurz a végrendeletet hiányosan adván elő, *Chmel Gesch. Fridr. IV. I. d. 426. és kör. l.* azt kiegészíti, de annak hitelességét kétségbe vonja, egyfelől mivel Albertről feltenni nem lehet, hogy családjára nézve egy illy sérelmes intézetet készített volna, más felől, mivel Aeneas Sylvius a felkelt osztrákokhoz tartott beszédében Mansinál I. 184—246. l. ezen végrendeletet említve az iránt, mivel soha sem adatott elő, kétségeskedik. Chmel azt véli, hogy Eyczinger, ki abban különösen ki van emelve, készíttette és csúsztatta alá azt. De ha meggondoljuk, hogy Aeneas, mint ekkor Fridrik embere csak mellette szólott, Albert pedig alkalmasint ismerte Fridrik nehéz természetét, ezen kétségek elenyésznek, és Chmelnek legfelebb csak annyit engedhetünk meg, hogy a végrendelet érvénytelen volt az osztrák családi törvények szerint. — *Aeneas Sylcius* szerint *Hist. Frid. III. Kollárnál Analecta Vindob. II. d. 113. l.* a gyámnokok csak nyolczan voltak: két magyar, ugyanannyi cseh, osztrák és morva. *Engel is e. h.* csak nyolczra teszi számukat de más arányban a tartományokra nézve és így nevezi őket: Garai László, Újlaki Miklós és Hunyadi János Magyar-, Fridrik és Albert Osztrák-, Neuhaus Menyhért és Rosenberg Ulrik Cseh-, Cymburg János Morvaország részéről. Honnan vette ez állítást, nem tudjuk; de az minden esetre ellenkezik a végrendelettel. Egyébiránt Garai László Erzsébetnek és így a születendő gyermeknek is rokona volt ezen származási táblázat szerint:

Hermann Cillei gróf

nemzete

Borbálát Zsigmond feleségét,   Annát Garai Miklós nádor feleségét,

ez

ez

Erzsébetet,

Garai Lászlót.

Ezután kevés napokkal, october 27-dikén megholt ¹⁾,

Igy adja elő ezt maga Albert egy oklevelében, mellyet 1438. Garai László, akkori machovi bán, részére bocsátott ki és a melly megvan Pray, Prior. *Auranae*. 27. l. Katona V. d. 847. l.

¹⁾ Egyenesen october 27-dikére vagy VI. Kalend. Novembrisre teszik: *Bonfin III. tiz. IV. könyv*, 298. l., *Aeneas Sylvius in Operibus* 389. l. és *Frehernél II. d. 39. l.*, *Ugyanő Hist. Boh. LVI. fej. Chron. Cill. Nro 1. és 2. Annal. Styriae III. 71. l.*, *Neocr. Mon. B. M. V. ad Scottos. Pez Jeromosnál 702. l.*, *Naclerus Gen. XLVIII. 942. l.*, *Curaeus I. 237. l.*, *de Roo Hist. Austr. V. könyv*, 180. l., *Henel Excerpta Chron. Monstereb. Sommersbergnél I. d. 178. l.*, *Boregh Böhm. Chron. II. 478. l.*, *Cochlaeus 327. l.*, *Cuspinianus 606. l.*, *Buchholzer Ind. 387. l.*, *Szenticányi Diss. Paral. 3. l.*, *Timon 67. l.*, *Péczeli II. 174. l.*; — Simon-Júddát megelőző napra (ad vigilia S. Simonis et Judae), mi megint oct. 27-re esik: *Chron. Budense 348. l.*, *Ebendorffer e. h.*, ki mint maga mondja, felette halotti beszédet is tartott, *Kottanner Ilona 13. l.*, *Ephemer. auct. coaecei Kochachichnál Script. Min. I. 12. l.* *Weitmilleri Krabice Denes folytatója Dobnernél IV. d. 75. l.*, *Paltrami Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. 735. l.*, *Chron. Stammense Ugyanott II. d. 460. l.*, *Rositz Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. 78. l.*, *Cochlaeus e. h.*, *Michovius Pistorinál II. d. 207. l.*, *Mannius Hoffmannál e. h. I. d. 1. rész*, 359. l., *Trithem Annal. Hirsawg. és maga Fridrik császár naplójában Kollár Anal. Vindob. II. 673. l.* és *Chmelnél Gesch. Fridr. IV. I. 576. l.*; — Simon-Júda napjára vagy octob. 28-dikára: *Turóczi IV. XXVII.*, *Anonym. Pulkaeae Contin. Dobnernél IV. 173. l.*, *Pistori Schwandtnernél I. 769. l.*, *Bécs városa évkönyve Hormayrnél Wien III. d. 3. füz. 109. l.*, *Hageck 748. l.* *Haugen Ungr. Chronik. 51. l.*, *Sigler Chron. Bélnél Adpar. 57. l.*, *Pethő 64. l.*, *Palma Notit. rerum Hung. II. 228. l.*, *Pubitschka VIII. d. 370. l.* és *Budai Ferencz I. 202. l.* Bár itt is némelly hiteles írókra találunk, mivel még is az egészen egykordak és a hely színehez közelebb állók oct. 27-dike mellett nyilatkoznak, mi ezt véltük elfogadhatóbbnak. — Minden esetre hibáz *Windeck CCXXII. fej. Menckennél I. 1285. l.* Albert halálát hétfőre Simon-Júda előtt és Crispin után. azaz oct. 26-ra, még jobban *Annal. Forol. Muratorinál Script. Ital. XXII. d. 220. l.* azt oct. 25-dikére, *Reichwein Linchnél Annal. Clara-rall. II. d. 138. l.* oct. 23-dikára, *Hayek Balbinnál Epitome 500. l.* oct. 5-dikére tévén. *Bartossek szerint Dobnernél I. d. 204. l.* circa octavam Seti Galli holt meg.

nyolcz és kilencz óra közt ¹⁾). Bár halálát az írók nagyobb része természetinek mondja ²⁾; még is vagynak többen, kik azt méregnek tulajdonítják ³⁾, mellyet egy Páva által Budán ⁴⁾, vagy itálban a velenceieok ⁵⁾, napája Borbála ⁶⁾, vagy a magyarok ⁷⁾ adattak be, vagy maga önként

¹⁾ Necrolog. Campilili *Hanthaler*, *Recessus arch. Campul. II.* 429. l.

²⁾ A már fennebb említettteken kívül a dinnye mértékletlen evéséből származott vérhasnak tulajdonítják *Bartossek Dobnernél I. d.* 24. l., *Aeneas Sylvius Europa* 389. l. *Révai de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d.* 660. l., *Sigler Bélnél* 57. l.

³⁾ *Weitmillei Krabice folytatója Dobnernél IV. d.* 75. l. azt mondván: *venenatus morbo dissenterico*, *Chron. Austr. Anonym. Mellic. Pez Jeromosnál II. d.* 462. l. *Steinhöwel és Köbeln Chron.* 35. l. *Hartmanni Schedelii Chron. Oeffelnél I.* 393. l. *Podlusányi* 203. l. *Han, Alt- und Neu-Pannonia* 154. l. *Cochlaeus* 332. l. — *Annal. Forol. e. h.* még tovább megyen, és azt mondja, hogy a mérgezés következtében kiséretének nagyobb része is megholt. Egyébiránt a közép századokban nem igen halhatott meg valamelly nevezetesebb személy, a természet közönséges menctelénél előbb, hogy halála méregnek ne tulajdonítottatott volna, mint megjegyzi ezen századok ismerőinek ketteje *Tiraboschi Storia della lett. IV. d.* 121. l. és *Raumer, die Hohenstaufen IV. d.* 298. l. és mi is tapasztalandjuk előadásunk további folyamában.

⁴⁾ *Mellen, Series Reg. Hung.* 43. l.

⁵⁾ Egy nevezetlen író *Arenpecknél e. h.*

⁶⁾ *Wіндеck CCXXII. fej. Menckennél I.* 1283. l. (*Die Mumlenuge des Todes ging auf die alten Kaiserine, est mala mulier et tota pritenā*) és utána *Hist. Hung. synopt. deducta* 395. l. és *Fessler e. h.*

⁷⁾ *Döring, Chron. Menckennél III. d.* 9. l. — Némellyek Po-diebrád feleségének is tulajdoníták. *Haebérln VI. d.* 66. l. *Magnum Chron. Belg. e. h. Pistorinál Script. Germ. I. d.* 409. l. *Wernerí Rolefnckii Fasc. Temp. Pistorinál Script. Germ. II. d.* 573. l. *Friedr. von Lanciron Chron.* 65. l. *Königshoven folytatója* 2. fej. 241. §. 149. l. *John Buch de reform. monost. III. könyv,* 24. fej. *Leibnitz Script. Brunswi. II. d.* 930. l. *Haebérln e. h. Hasonl. Codex Dipl. ad Hist. Frieder. III. in Kulpisii Script. rerum Germ. 183. l.*

vett ¹⁾). Holt teste végintézete ellenére Fejérvárra vitétt ²⁾), belei Neszmélyen maradtak ³⁾).

Albert egyébiránt közép termetű ⁴⁾), vagy valamivel magasabb ⁵⁾ de igen nagy testi erejű volt ⁶⁾); piros ⁷⁾ egy kevésbé barnás ábrázata ⁸⁾), nemes tekintete ⁹⁾), eleven nagy szemei, fekete haja, valójának férfias komolyságot kölcsönzének; míg vastag ajakai és nagy kiálló fogai, kivált midőn beszélt vagy nevetett, ábrázatját dísztelenték ¹⁰⁾). Bajuszát megnövelte, de szakállát leberetváltta ¹¹⁾). A pompának ellensége, de a csinoságnak kedvelője volt; egyszerű kabátját egy drága öv szorítá mindig testéhez ¹²⁾),

¹⁾ *Pulkava névtelen folytatója Dobnernél IV. 173. l.*

²⁾ Egyedül Récai de Monarch. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 660. l. szól Bécaról és Theobald, Hussitenkrieg II. d. 70. l. Belgrádról (mellyen talán ő is Sz. Fejérvárt érté), a több irók mind Székes-Fejérvárt említik. *Bonfin e. h.* még azt is hozzá adja, hogy itt igen nagy fényvel temettetett el. — Bécs városának évkönyve (das Eisenbuch) *Hormayr* szerint *Wien III. rész, 3. füz. 109. l.* ellenben azt állítja, hogy a magyarok nem engedték meg testének végrendeletéhez képeát Bécsbe vitélét, hanem Fejérvárra vitték és ott nyomorútlán temették el.

³⁾ Bizonyítja ezt a *Pray* által Neszmélyen talált réziábla felírása, melly később Mária Theresia parancsolatjára annak bejelentése nyomán Bécsbe vitétetett s a sz. István egyházába tététt. *Hist. Reg. II. 301. l.*

⁴⁾ *Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1251. l.*

⁵⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 298. l. Aeneas Sylcius, Europa in Operibus 389. l. De Roo Hist. Austr. V. fejt. Az Aeneas Sylciusnak tulajdonított életrajz Tud. Gyűjt. 1838. VI. d. 71. l.* nagy termetűnek mondja.

⁶⁾ *Bonfin* és *de Roo e. h.*; izmos termetűnek mondják *Aeneas Sylcius* és *Dlugoss is e. h.*

⁷⁾ *Dlugoss XII. könyv, 719. l.*

⁸⁾ *Arenpeck* és *Bonfin e. h. Turócsi Chron. IV. rész, XXVII. fejt. 239. l. Albert életrajza Tud. Gyűjt. e. h.*

⁹⁾ *Bonfin* és *de Roo e. h. Albert említett életrajza e. h.*

¹⁰⁾ *Dlugoss e. h.*

¹¹⁾ *Arenpeck e. h.* és *Aeneas Sylcius Frehernél II. d. 39. l.*

¹²⁾ *Vestibus utebatur non nimis splendidis, sed quas baltheus*

és oldalát kardja soha nem hagyá el ¹⁾). A tánczot asszonyos, a vadászatot férfias mulatságnak vallá, melly utolsót nélkülözni nem tudná ²⁾). Ellenség előtt rettenthetetlen és bátor ³⁾, különben szelíd ⁴⁾, lágyszívű ⁵⁾, engedékeny és könnyen hajtható ⁶⁾, magában keveset bízó, tanácsnokaira kelleténél többet hajtó ⁷⁾, de azért tetteiben, ha egyszer elhatározá magát, jelszavának (geschwind gewint) megfelelőleg ⁸⁾, serény. A német választó-fejedelmek követői előtte keményebb kifejezésekben sürgetvén, hogy a többek előtt gyűlöletes Schlick Gáspárt ne tenné korlátnoknak, méltósággal felele nekik: „Ha nekem átadták megbízóitok a birodalmat, hogyan tagadhatják meg tőlem a korlátnok kinevezését?” ⁹⁾. Adott szavának gránit erőssége köz példabeszéddé vált; a baseli atyák egy négyszöghöz hasonlították, melly minden oldalról egyformán támadhatatlan ¹⁰⁾. Kegyessége, adakozása ¹¹⁾ és erkölcesinek tündöklő tisztasága ¹²⁾, egyenessége s igazságszeretete ¹³⁾ által alattvalóinak szeretetét, mint maga jellemzőleg mondá, a fejedelmek

---

pretiosus ornat. *Aeneas Sylvius, Europa 389. l. és utána de Roo e. h.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

²⁾ *Apophtegmata Frehernél II. d. 178. l.*

³⁾ *Arenpeck e. h. 1246. l. és Aeneas Sylvius e. h.*

⁴⁾ *Turóczy e. h.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Bonfin és Turóczy e. h.*

⁷⁾ *Említett életrajza Tud. Gyűjt. e. h.*

⁸⁾ *Fugger, Ehrenspiegel 57. l.*; deákül így élt vele: tolle moras; más jelzava volt: fide et constantia.

⁹⁾ *Albert említett életrajza Tud. Gyűjt. e. h.*

¹⁰⁾ *Hormayr Wien III. rész, 3. füz. 107. l. — Haselbach tette ezen hasonlatosságot a concilium színe előtt. Müller, Schweitz. Eidgenossenschaft. III. d. 580. l.*

¹¹⁾ *Bonfin, Arenpeck és Aeneas Sylvius e. h.*

¹²⁾ *Arenpeck e. h.* — Megesküdt, hogy feleségén kívül más fejei személyt soha sem illetett. *Joh. Müller e. h. III. 580. l.* *Devisre utalva Catal. Vind. II. 111. l.*

¹³⁾ *Bonfin, Arenpeck és Aeneas Sylvius e. h.*

fő vértét¹⁾, annyira megnyeré, hogy közönségesen tiszteletesnek neveztetnék²⁾, és halála általános gyászt okozna³⁾. Vallásos buzgóságában⁴⁾ gyakran kelleténél tovább ment. A zsidókat⁵⁾, eretnekeket üldözte, s ezen gyűlölség nem annyira az egyházi rend iránti tiszteletének, melyet félre tudott tenni, midőn tekintetét fen kelle tartania⁶⁾, mint tulságos vallásosságának idétlen gyümölcse, őt több olly lépésekre bírá, melyek jellemének tisztaságát homályba borították, de a melyeket idővel természeti jósága s igazságszeretete, a kor előítéletein erőt véve, bizonyosan helyre hozott volna, ha élete hosszabb időre terjed.

1) *Principes amore civium tutos esse oportet* — azt mondá egy ízben ipjának Zsigmondnak. *Aeneas Sylvius Comment. in Panorm. II. könyv, 42. l.* — *Hormayr e. h.* és utána *Schels Gesch. Oest. VII. d. 22. l.* ezt egy kevésbé szabadon így fordítja: *Meiner Unterthanen Liebe ist mein höchster Stolz.*

2) *Honorificus de Roo V. könyv, 180. l.*

3) Ollyant, mint *Windeck* nem kis nagyfással mondja *CCXXII. fej. Menckennél I. d. 1283. l.*, millyent Krisztus halálától fogva senkié sem. *Bartoss Dobnernél I. d. 204. l.* ki, úgy látszik, a németeknek nem nagy barátja volt, azt mondja felőle figyelemre méltó szendességel: *suit bonus, licet Teutonicus.*

4) *Bonfin e. h. Aeneas Sylvius Hist. Boh. LVI. fej. 58. l.* A kolostoroknak, különösen a kolduló, mind a két nemen lévő szerzetesekéinek igen sokat ajándékozott. *Arenpeck e. h.*

5) Mind azokat, kik megkeresztelkedni nem akartak, megégettette. *Arenpeck e. h.* Síriratán is ezeket olvassuk: *Jusi Judaeos ante cremare meos. Anonymi Mell. Chron. Austr. Per Jeromosnál 462. l.* Azonban ezen gyűlölség későbbre nagyon enyhült és több zsidókkal érezteté különös kegyelmét. Így máj. 20-dikán Bécsben megerősítette azon szabadalmakat, melyeket Zsigmond budai Jakab és pozsonyi csak ugyan Jakab zsidóknak adott volt. *Kalona XII. d. 840. l. Lichnyowsky e. h. CCCXLI. l.*; július 17-dikén 1438. Prágában Isserlin zaidónak, az ellene felhozott vádak alaptalanságát elismerve, megengedi, hogy tartományaiban akarhol is szabadon és minden bántódás nélkül mulathasson. *Lichnyowsky e. h. CCCXLIV. l.*

6) Egy ízben 22 hétig kellett a passauai püspöknek utána utazni, a nélkül, hogy engedelmet nyerhetett volna tőle hibájáért. *Chron. Osterhocense Rauchnál Script. Austr. I. d. 539. l.*

Albertnek két leánya maradt: Anna, mint már fennebb is látók, a szász Vilmos, és Erzsébet (szül. 1436.), később a lengyel Kázmér felesége. Volt egy fia is, György, ki 1431. született ¹⁾, de nem sokára megkereszteltetése vagy mások szerint kevés évekkel születése után megholt ²⁾. Ezen kívül feleségét terhesen hagyta maga után.

---

¹⁾ *Haselbach* vagy *Ebendorffer Peznél II. d. 853. l.* — Anonymus Viennensis szerint csakugyan *Peznél II. d. 550. l.* febr. 16. 1435. született.

²⁾ Györgynek sírkövén Bécsben a szent István egyházában az mondatik, hogy 1435. holt meg. *Hormayr Wien VI. d. 2. füz. 27. l.*; az egykorú *Haselbach* ellenben *Pez Jeromosnál II. d. 853. l.* nyilván mondja mindjárt megkereszteltetése utáni halálát, mit *Pray Annal. II. d. 337. l. 6. jegyz.* még bővebben is motogat. *Windisch, Gesch. der Ung. 240. l.* csak három napi, a bécsi nevezetlen évkönyv *Peznél e. h.* ugyanannyi órai életet tulajdonít neki. Hasonl. *Arenepeck Peznél 1252. l.*, ki szerint kevés napig élt, és Gans Arboretum Austriae ad not. 1. N. 2. fol. 6. *Strucius* idézése után *Corpus Hist. Germ. Per. X. Sect. I. §. 7. nota 40. 719. l.*, ki szerint 1436-ban mint ifjoncz (adolescens) holt meg. — *Chmel, Gesch. Frid. IV. I. d. 420. l.* ezen ellenkezést az által kívánja egyeztetni, hogy Albertnek ezen Györgyön kívül még egy másik fiát is tulajdonít, ki négy éves bátyjával együtt 1435. tíz nap leforgása alatt három hónapos korában holt meg.

IV.

1439. 1440.

Albert halála után Erzsébet Budára visszatérvén ¹⁾, a kormányt rögtön átvette nem csak Magyarországon, hanem férjének több tartományaiban is, még pedig a végintézetileg rendelt gyámok minden befolyása nélkül ²⁾. Ebbeli jogait eleintén senki sem hozá kétségbe Magyarországon ³⁾,

---

¹⁾ November 1-sején még Adonyból írt a cseheknek, mint alább meglátjuk; de ugyanaz nap Budáról erősítette meg Boroszló városának szabadalmait. *Dok. Gesch. von Breslau II. d. 444. l.*

²⁾ Lucava morva városnak Datum Bude 7. die mensis dec. írt levelében adta tudtára férje halálát, azt egyszersmind hűségre intvén és minden újítástól eltöltvén mind addig, míg lebetegedvén a morvaországi karokkal és rendekkel nem tanácskozhatik. *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 225. l.* és belőle *Katona V. d. 931. l.* és *Fejér, XI. 302. l.* Martius 20. (am Palmtag) 1440. kelt levelében mint Csehország örököse engedte át a lichtenstetti várat Csehországban Schlick Gáspárnak. *Lünig, Reich. Arch. Spicil. Sec. II. d. 1190. l.* — Késmárk városának Datum Vetero Bude tertio die festi b. Thome Apostoli (dec. 24.) 1439. meghagyja, hogy a királyi bérből fogadjanak 100 gyalogot, tudóstván őket, hogy a szepesi nemességet is felszólította a felülésre és az ország oltalmára. *Fejér, Cod. Dipl. XI. d. 324. l.*

³⁾ *Katona* ugyan *Hist. Crit. VI. d. 8. l.* Erzsébetnek nem csak öröködését és királylyá választását, hanem az uralkodásba is minden befolyását kétséggbe hozza és őt az uralkodók sorából egészen kihagyandónak véli. Más felől *Pray, Hist. Reg. II. d. 303. l.*,

sőt Albert holt testének eltakarítása után Budán mind az egyházi, mind a világi nagyok közül azokat, kiket lehe-

Fessler, IV. d. 522. l., Palma, Notit. rer. Hung. II. d. 230. l., Eusebius Verinus (Benzur József öneve *Horányi Nov. Monum. 403. l.*) *Comment. de haered. jure Ser. Domus Austr. in Regno Hung. III. l. Gebhardi, Geschichte d. Reichs Ungarn II. d. 49. l.*, valamint *Engel is e. h. 18. l.* és mások főképen a királynénak azon leveléből, melyet Bécsben nyújtott be az osztrák országgyűlésnek és a melyben bőven előadja, hány ízben ismerték el a magyarok örököségi jogát, nevezetesen Zsigmondnak császárrá választásakor, midőn ez végintézetét készítette, halálos ágyán, az ő és Albert megkoronáztatása alkalmával és ezen évi pünkösöd napján, még pedig hiteles oklevelekben és esküvés alatt, mint az utólsóra nézve, fennebb is látók, — kívánják az ellenkezőt megmutatni. Állításukat támogatják az Albert törvénykönyvének Fejérvári gyűjteményében lévő másolata végén előforduló ezen szavakkal: quam (t. i. Erzsébetet) principaliter hoc Regnum jure geniturae concernere dignoscitur; ugyanazon törvénykönyvnek a törvénytárunkban előforduló ezen szavaival: ex quo est haeres Regni; valamint végre magának Erzsébetnek egy oklevelével Praynál, hol azt mondja: ad Regiae paternae scilicet sublimitatis solium tamquam vera et legitima Regni Hungariae haeres evocata. *Palma e. h. Kollár, Hist. Juris Patronatus 213. l. Gustermann I. d. 244. l.* — Azonban az Erzsébet által említett levelek mind elvesztek; Albert törvénykönyvének a Fejérvári gyűjteményi másolatjában található függelék csak másolatában ismeretes, mint fennebb látók; a haeres szó értelme kétséges, mint bőven megmutatja gróf Cziráky *de modo consequendi imper. 73. és köv. l.*, az Erzsébet oklevele végre, mint tulajdon előadása, nem sokat nyom. E mellett a magyar polgári közönséges törvénynek ekkor divatozó elvei, az Erzsébet megkoronáztatása, mely csak úgy ment véghez mint nem uralkodó királynéé és azon körülmény, hogy Albert maga vitte az uralkodást, hathatósan tilalmazták az Erzsébet örököségi jogának elismerését. Mind a mellett azt tagadni nem lehet, hogy az Albert által ezen évben tartott országgyűlés végzéseiben Erzsébet és leányai örökösége megállapításának szabad egyezkedés után, kivált ha a Fejérvári féle másolat függelékének hitelességét elfogadjuk, vagynak némely kétségbe nem hozható nyomai, s hogy ő ennek következtében már férje életében vett ennek nyomán az uralkodásra némi befolyást, ennek halála után pedig valósággal át is vette a kormányt. Mennyire mondott ő erről le, későbbi előadásunkból bővebben kiténik.

tett, özvegyüjtvén, ezek királynéjoknak mindjárt elismerték ¹⁾, és annak jeléül szavazatok többségével elhatározzák, hogy a visegrádi vár a szent koronával együtt a királynénak adassék által. A királyné minden körülötte lévő nagyokkal felment Visegrádra, hol György bazini gróf, eddigi koronaőr, ezen rendeletnek egész készséggel eleget tett és az eddig hitére bízott országos ékszeretek tekintetéből minden további felelet terhére nézve az együtt volt gyülekezet minden tagjai által aláírt feloldozó levelet nyert ²⁾. Ezek közt találjuk Széchi Dénes egri püspöket, Hedervári Lőrincz nádort, Garai László machovi bánt, Újlaki Miklóst stb. Még innen meghívta a királyné a királyi városokat a további országos tanácskozásokra ³⁾.

Ezek Budán voltak tartandók ⁴⁾; de még mielőtt megin-

¹⁾ Erzsébet ugyan többször említett levelében *Kollárnál Analect. Vindob. II. d. 919. l.* azt állítja, hogy ekkor a magyar nagyok közül a nagyobb szám és a jobbak (die meisten und besten) hittel is fogadtak neki és jövendő magzatjának hűséget. Erről azonban semmi egyéb bizonyosságunk nem lévén, azt ezen gyanús kűtfőből elfogadni nem mertük, bár az ellenkezőt sem tudjuk bebizonyítani.

²⁾ Ezen levél kelt Visegrádon nov. 9-dikéről és megvan *Praynál Specim. Hierarch. I. d. 321. l.* és *Schönwisnernél Antiquit. et Hist. Sabariae 263. l.*, valamint ezekből *Katonánál Hist. Crit. V. d. 924. l.* — *Fessler e. h.* helyesen állítja, hogy ezen gyűlés nem volt országos, és ezen levél nem kelt országgyűlésen.

³⁾ A Pozsony városához intézett levél, mellyben meghagyja neki, hogy az ország jövendő java iránt tartandó tanácskozásokra kettőt vagy hármat küldjön kebeléből, Visegrádon nov. 12-kén kelt és megvan a városi levéltárban. *Lichnyoosky, Gesch. des Hauses Habsburg VI. d. XXVII. l.* Itt kelt egy levele valamely dézmás per iránt is a sághi prépostság és az esztergami főkáptalan közt. Datum Vissegrad feria secunda proxima post festum b. Martini Confefforis (nov. 16.) *Fejér, XI. 330. l.*

⁴⁾ Visegrádi most említett kirándulását kivéven novembert, egész decembert 1439. és januarius egy részét 1440., Budán és Ó-Budán töltötte, mint bizonyítják az említettekén kívül több levelei. Ó-Budáról sürgette Pozsony városának a 4000 forint letételét az esztergami érsekség pozsonyi cultelusanak haszonbéréből Stiboritz kielégítése végett. Datum Veteri-Bude feria III. proxima post festum

dultak volna, egy kedvetlen és következeiseiben igen nevezetes versengés támadott, mely a békétlenség magvát már ekkor elhinté a magyar nagyok közt. A megüresedett esztergami érsekséget elnyerni ohajták Széchi Dénes egri, és Rozgonyi Simon veszprémi püspökök, mind ketten nemzetségi öszveköttetések által tekintetesek ¹⁾). A királyné kegyelme az elsőt boldogítá ²⁾). Ez bosszúságra indítá a

Omnium Sanctorum (nov. 3.) 1439. *Fejér, XI. 331. l.* Ugyancsak innen mentette fel Pápa városa lakosait a királyi és királynéi harminczadoktól Lucia szűz napján (dec. 11.) 1439. Említi Gyurikovics *Tud. Gyűjt. 1824. VIII. 87. l.*, mi egész kiterjedésében adjuk *Oklev. függ. XXXII. sz.* — Dec. 23-dikán Budán ajándékozta meg leányát Annát, Vilmos szász fejedelem mátkáját a luxemburgi herczegséggel és chiny grófsággal, de olly feltétel alatt hogy, ha fia születnék, ez azon tartományokat visszaválthassa. Geben ist zu Ofen nach Christi gepurd 1439. am Mittwoch nach Sant Thomas tag des heiligen zwelifboten. Említést tesz erről *Lichnyorsky e. h.*, mi pedig egész kiterjedésében adjuk *Oklev. függ. XXXIII. sz.* Ezen fejedelemség és grófság többé nem ment vissza Erzsébet maradáikaira; mert azt Vilmos szász fejedelem és felesége Anna 1458. mart. 20-dikán 50,000 forintért eladták VII. Károly francia királynak. *Lünig, Cod. Germ. Dipl. II. d. 1702. és köc. l.* Itt nyilván említés van a nevezett adománylevélről is. — Budán jan. 1-sején (Geben zu Ofen am heiligen Neujahrstag) 1440. erősíti meg Schlick Gáspárnak még atyja Zsigmond által adott szabadalmait. *Lünig, R. A. Spicil. Sec. II. d. 1190. l.* — Januariusban ugyan meglordult Esztergamban is; ezen hónap 5-dikén innen hagyta meg Pozsony városának, hogy Románt társaival ne bocsássa a városba. A városi levéltár *Lichnyorsky e. h.*; már 7-dikén megint Budáról erősítette meg Steuer városának szabadalmait, Geben Ofen den anderten tag nach den h. drey Königstag 1440. *Preuenhüber 95. l.* Ezen hónap több részét is Budán tölté, mint alább meglátjuk.

¹⁾ Széchi Dénes Széchi Miklósnak dalmátországi bán, később országbíró, végre nádornak volt fia, előbb a bécsi főiskolában, azután a paduaiban tanult. *Kaprinai e. h. I. d. 168. l.*

²⁾ *Bonfin III. tis. IV. könyv. 403. l.* — A vaticani codex szerint Széchi Dénes csak dec. 15. 1440. és így szinte esztendővel később tétetett által az egri püspökségből az esztergami érsekségbe. *Schmitt, Episc. Agriens. II. d. 34. l.* — Azért *Katona VI. 19. l.* kétségbe hozza Bonfinnak ezen egész előadását. De hányszor jön a

büszke Rozgonyit, kit sikeretlen ügyekezék Erzsébet a lépes egri püspökséggel lecsendesíteni. Nem felejtethé az elmellőzött gögös főpap a vigyázatlan fejedelemnő azon ki nyilatkoztatását, miszerint, míg ő ül a trónon, nem tart hat számot az érsekségre, — nem, hogy szerencsés versenytársa e kitüntetése mellett, a királyné közbevetésére még a cardinalkalapot is elnyeré ¹⁾. „Meglátja a királyné is, így szóla barátai körében a felbosszantott püspök, mit tehetek én mint püspök, mit mint Rozgonyi, valóban míg én élek, Erzsébet sem fog Magyarországon uralkodni ²⁾.“ Szavát hűségesen beváltotta és mindent gondosan elkövetett annak foganatósítására; az osztrák és cseh történetek pedig határozatosan előmozdíták céljait.

Ott az Albert végintézete köz elégtelenséget szült. A Berchtoldsdorfon öszvegyült rendek, azt a hazai törvényekbe ütközőnek állítván, ellene nyilván kikeltek. Annak mint érvénytelennek merőbeni elmellőzésével tehát Fridriket, Steycrország hirtokosát, — ki Zsigmondnak, a tyrolí Fridrik fiának, mint gyámfiának birodalmi átvételében foglalatoskodék, midőn Albert halálának hírért vevé ³⁾ —, választák fejedelmöknek, ha Erzsébet leányt, gyámnak, ha fiat szülne, tizenkét tanácsost rendelvén melléje, kiknek befolyásával kormányozza az utolsó esetben a tartományt.

---

pápai megerősítés sokkal a királyi kinevezés után? e mellett pedig bizonyos, hogy Széchi Dénes csak kevéssel ezután és jóval 15. dec. előt 1440. mind a kis László, mind Ulászló megkoronázását mint esztergami érsek vitte véghez. Azonban még 1439. oct. és nov. hónapokban Csetneki László nyitrai püspök fordul elő, mint az esztergami érsekség administratora. *Fejér, XI. 216. és 331. l.*

¹⁾ Hogy ezen megtiszteltetés Széchit 16 másokkal még 1439. dec. 18-dikán érte, bizonyítja *Raynald XVIII. d. 231. l.* és *Fleury egyháztörténeteinek folytatója XXVII. d. 552. l.*, az első át ekkor még egri püspöknek, a második már esztergami érseknek mondja. — Hibáz tehát *Kaprinai e. h.* és *Timon, Purp. Pann. 49. l.*, midőn ezen megtiszteltetést január 8-dikára teszi 1440.

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ *De Roo, Hist. Austr. V. könyv. 181. l.*

Elhatározzák továbbá azt is, hogy a születendő fiú ne Magyarországon, hanem Osztrákhonban neveltessék Fridriknek felvigyázása alatt, ki őt, mihelyt a törvényes időt, 16-dik évét, elérli, gyámsága alól feloldani s országa birtokába helyeztetni köteles lesz; mit ha megtenni elmulasztana, Osztrákhon lakosai minden neki tett ígéretek, fogadások és eskük alól feloldva legyenek ¹⁾. Fridrik ezen feltételekben megnyugodva, testvérének Albertnek társaságában Bécsben meg is jelent (dec. 6. 1439.) és itt a tanács. a főiskola és a polgárság által fényesen fogadtatott ²⁾.

Még tovább mentek a csehek. Ezek még Albert életében Smiric János és Lambergi Sokol Miklóst küldötték volt Magyarországra, valószínűleg több országlási tárgyak elintézése végett, mellyek közül azonban csak a királyné megkoronáztatásának sürgetését említhetjük bizonyossággal. Már ezek által, mint meghatalmazott követei által, Adonyból nov. 1. tudtúl adván a királyné férje végintézetét, felszólította volt a cseheket, hogy országgyűlést tartsanak és azon az ország javát úgy, mint saját és gyermekei jogait, valamint becsületüket tekintetbe véve végezzenek ³⁾. Kevéssel ezután (dec. 6.) Ó-Budáról hasonlólag szívére kötötte maga és gyermekei ügyét Rosenberg Ulriknak, ki

---

¹⁾ Az osztrák rendeknek illy értelmű levele Geben Wien Samstag nach St. Martin (nov. 15.) megvan *Kurzndl Gesch. Fridr. IV. I. d. 243. l.*, a Fridriké Geben Berchtoldsdorf am Eritag (azaz kedden) nach St. Andreastag (dec. 1.) 1439. megvan *ugyanannál ugyanott 247. l.* Ezen utolsót már előbb Dumont is közlötöte volt *Corps Dipl. Suppl. II. d. 382. l.* Egészen így adja elő a dolgot *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Analect. Vindob. II. d. 113. l.* — *Haselbach* ugyan *e. h.* azt állítja, hogy a rende k csak azon esetre tettek még ez által rendelkezést, ha Erzsébet fiat szülne, de ezt az említett oklevelek megczáfoltják.

²⁾ *Hormayr, Wien III. d. 3. füz. 115. l.* egy régi kézirat szerint; *Ebendorffer Pez Jeromosnál II. d. 818. l.* azt állítja, hogy a két herczeg már előbb érkezett Bécsbe mindjárt a gyűlés elején.

³⁾ Datum in villa nostra Adon vocata in festo Omnium Sanctorum 1439. *Palacky, Böhm. Monatschr. I. é. 3. füz. 6. okl. 3. l.*

ekkor nagy befolyással bírt Csehországra, különösen a rom. katolikus rendekre, megjegyezvén, hogy mostani körülményei közt az idő rövidsége miatt nem küldhet ünnepélyes követséget a kihirdetett országgyűlésre és azért kérvén őt, miszerint ügyeit épségben tartani és, ha ezt másként nem tehetnék, inkább mindent elhalasztani ügyekezzenek ¹⁾. A rendek azonban Lucia napján (dec. 13.) öszvegyülének Prágában. Megjelent itt a száműzött és most Hradeckben tartózkodó Rochytzana is, és tanításait nem csak újra elkezdé, hanem ezekben Erzsébet, mint a vallás fő ellensége ellen. szilárd jellemének egész erejével kikelt ²⁾. a Zsigmond részéről rajta a prágai érsekségtől ígérete elleni eltávoztatása által elkövetett megszegyenitést leányán meghosszmulandó ³⁾. Az így feltüzelt és többséget alkotó kelyhesek ⁴⁾ unszolására a cseh királyság megüresedésének kinyilatkoztatása mellett, részint mivel a választás módja és a felett, kiknek van joguk abban részt venni, megegyezni nem tudtak ⁵⁾, részint, mint nem minden alap nélkül gyanítani lehet, a tevékeny Rosenberg Ulrik alattomos mesterkedései következtében, a dolog mostanról elhalasztaték ugyan, de a következő sz. György napjára királyválasztó gyűlés rendelteték ⁶⁾. Erről egyszersmind Erzsébet

¹⁾ Datum in Castro Veteris Bude in festo b. Nicolai Confess. 1339. *Palacky e. h.* 4. l.

²⁾ *Aeneas Sylvius. Hist. Boh. LVII. fejt. és Bonifa III. tit. IV. könyv, 298. l.*

³⁾ *L'Enfant, Hist. des Hussites. II. d. 53. l.*

⁴⁾ *Pulkava névtelen folytatója Dobnernél IV. d. 173. l.* azt állítja ugyan, hogy a katolikusok és kelyhesek egyes akarattal hozták ezen határozatot: de binni nem igen lehet, miszerint amazok vallásuk érdekéről megfeledkezve Erzsébet felszólítására mítsem hajtottak volna és így ezen előadásban hátra következhetjük *Engelt Gesch. der Ung. III. d. 27. l.*

⁵⁾ Ezen gyűlés végzéseinek eredeti 68 pecséttel ellátva megvan gróf Czerninek neuhausi levéltárában. *Palacky, Böhm. Monatschr. I. é. 1-ső füz. 28. l.*

⁶⁾ *Dubrav* szerint *Hist. Boh. XXVIII. könyv, 266. l.* Albert végintézte némelyeknél örömet, másoknál kedvetlenséget szült, de

különös követség által tudósíttatni határoztaték ¹⁾, hogy gyermekének jogáról, ha azzal élni kíván, ezen gyűlésen gondoskodhassék ²⁾.

Igy indultak meg Erzsébet dolgai Osztrákhonban és Csehországban, midőn a magyar rendek újesztendő napján 1440. öszvejöttek Budán az ország dolgainak elintézése végett ³⁾. Rozgonyi Simon fáradhatatlan volt a megjelentek indulatainak felhevítésében a királyné ellen most, mint előbb. Az asszonyi gyenge kormány alatt a jobb hazafiak, a nép kedveltjeinek elmellőzésével csak némelly kijelölt kedvenczek, a gyűlött, a hon javával mítsem gondolt Cilleiek és Garaiak fognak uralkodni: azt hirdeté minden felé. Szavainak súlyt adott az hogy a vigyázatlan Erzsébet mindjárt az országgyűlés kezdetével Garai Lászlót, a népszerűtlent, kit már férje javakkal ajándékozott meg ⁴⁾, nem csak új kegyelmekkel tetézte ⁵⁾, hanem visegrádi várnagynak nevezé ki és a korona őrzését rá bízá ⁶⁾, annak folyamatja alatt pedig a Cillei házat, a gyűlölet köz tár-

még mi előtt határozás tétett volna iránta, megjött László születésének híre. *Balbin Epitome* 502. l. még tovább megy. Szerinte a Prágában öszvegyűlt rendek mind a két felekezetből csodálatosan megegyeztek abban, hogy a királynénak lebetegedését minden további határozás nélkül várják el és april. 24-dikén 1440. ujra jöjének öszve. Azonban több hitelt érdemel az egykorú s a kora történetébe mélyen avatott *Aeneas Sylveius e. h.* és az őt követő *Bonfin e. h.*, kivált miután állításukat az oklevelek is támogatják.

¹⁾ *De Roo, Hist. Austr. V. könyv, 185. l.*

²⁾ *Aeneas Sylveius, Hist. Boh. e. h.*

³⁾ Emlékezik ezen országgyűlésről *Callimachus is in rebus Vladistai. I. könyv, Schwandtnernél I. d. 447. l.*

⁴⁾ 1439. Albert megajándékozta Garai Lászlót Péterváradjával és a pétervárad apátság pártfogóságával. *Extr. Dipl. Anolsh. XXII. cs. 32. és 33. sz.*

⁵⁾ Nem csak pápai, mint fennebb látók, hanem dévai és garai alattvalói is mint kereskedőket, felmenti a harminczadtól 1439. *Ugyanott XXII. cs. 34. 35. és 36. sz.*

⁶⁾ *Fessler e. h.* Mit egyébiránt az események további folyamata is bizonyít.

gyát, szép jószágokkal ajándékozta meg, és így már is fenyegető hatalmát nevelte ¹⁾); hogy a köz bir szerint anyját, a feslett életű Borbálát vissza akarta hívni, és hogy maga az új érsek Széchi Dénes, anyja Ilona, Garai Miklós nádor lánya által, nem csak a Garai hanem a Cillei nemzetséggel is rokonságban volt ²⁾). E mellett nagy aggodalomba hozza mindeneiket az ozmánok fenyegető állása. Ezek Szendrő megvívása óta Magyarország közvetetlen szomszédaivá levének. Az Albert által ellenök folytatott közlelbi hadjárat nyilván bebizonyítja a védelem közönséges eszközeinek elégtelenségét e megátalkodott, hatalmas és hódíttást kívánó ellenségnek tartóztatására, míg más felől ezt újabb merények megkísértésére tüzelé. Most Murad újabb és igen nagy készüléteket tett, sőt egy különös követség által fegyveres és pénzbeli segedelem ajánlása mellett, Ulászló lengyel királyt, kivel még a cseh dolgok sem voltak egészen kiegyenlítve, arra kíváná bírni, miszerint Csehországba üssön egész erővel, míg ő Magyarhont támadja meg Ráczország felől ³⁾). Bár a vallásos ifjú fejedelemtől reményleni lehet ezen ajánlás el nem fogadását és minden szövetség elutasítását a keresztyénség elienségével: úgy mégis a veszély tagadhatatlanul nagy vala, mellynek asszony s a születendő csecsemő, ha mindjárt férfi volna

¹⁾ Az adománylevél Kosztajnicz váráról és urodalomról a Száva s Unna mellett, mellyel Erzsébet, mint Magyarország örökös asszonya több nagyok megegyezésével Cillei Fridriket és Ulrikot megajándékozta, Datum Bude in festo b. Pauli primi eremite (Januar. 10.) 1440. megvan *Kollárnál Hist. Dipl. Jur. Patron. 213. l.* és innen *Katonánál VI. d. 14. l.* — *Julius Caesar* szerint *Geschichte von Steyermark VI. d. 112. l.* Buda városa szabadságait is ezen időtájban, jan. 7-dikén, erősítette meg a királyné; ennek azonban más iróknál nincs nyoma és így kétséges.

²⁾ *Fessler IV. d. 524. l.*

³⁾ *Prag, Annal. II. d. 338. l.* — *Bonfin* szerint *III. tíz. IV. könyv, 299. l.* ezen követség később érkezett Krakóba, az alatt, míg az Ulászló meghívására küldött magyar követség is ott volt. *De Dlugoss XII. könyv, 719. l.* és *Callimachus e. h. 449. l.* nyilván

is, nem felelhete meg ¹⁾). Ezen körülményeket fortélyosan használák a Cillei-ház számos ellenségei, míg másokat a haza fiszta szeretete hozza aggodalomba. Közönséges lön teljes erejü férfinak ohajtása a királyi székbe. Osztozott ebben Hunyadi János is, már ekkor mind a táborozásban, mind a polgári igazgatásban tapasztalt férfiú ²⁾). Szinte egy értelemmel kívánták mindnyájan az özvegy királynét meggyőzni, hogy ő a mostani nehéz körülmények közt egy illy nagy, széles kiterjedett ország kormányára elégtelen. Férfi kell melléje, különben Magyarország úgy jár, mint a szomszéd tartományok, mellyek a törökök adófizetői lettek fejedelmeikkel együtt. Eleintén a választandó személyre nézve a nézetek megoszoltak volt; némelleyek szóba hozták Brankovics György szerb despota fiát is ³⁾, de ettől mind a vallásos fejedelem ⁴⁾ mind a rendek többsége idegenke lett. — Végre azonban köz akarattal elhatázzák, hogy a hont fenyegető vészeknek senki olly bizonyosan

---

mondják, hogy akkor is még ott volt ugyan, azonban már előbb jött. *Sarnivius* szerint *Annal. Polon. VII. könyv, VI. fejt.* ezen követtség 100.000 fegyverest és azon felül tetemes pénzbeli segédelmet ígért Magyarországnak ellen.

¹⁾ *Blugoss c. h. Callimachus I. könyv, 447. l.*

²⁾ *Callimachus c. h. 447. l.* — Hunyadi, miut *Fessler* mondja *c. h. 26. l.*, az is üsztönözte Ulászló választásának ohajtására, hogy Magyar- és Lengyelország közt a csehországi koronán kívül a Veres-Oroszország, Podolia, Moldva és Havasalfölde iránt támadott kérdések sem voltak még elintézve; hogy ez a szépesi városok birtokában lévén, tárva állott előtte az egész ország. Ez nem lehetetlen, bár bizonyítva nincs. De *Engel* állítását, *Gesch. d. Ung. Reichs III. d. 35. l.*, hogy Hunyadiiban igen dolgozott a Cillei-ház iránti gyűlölség is, egyáltalában nem fogadhatjuk el, mivel minden hihetőség szerint ezen gyűlölség későbbi eredetű, s bocsáthatatlan vételnek tartanók ezen nagy, egészen hazája boldogtásának élő férfi emlékezetét illy alacsony mellékes indokokkal fertőztetni kétséget nem szenvedő bizonyosság nélkül.

³⁾ Des despotes sun aus der Sirfey. *Kottanner Hona 15. l.* Ez más nem lehetett mint Brankovics György legkisebb fia Lázár.

⁴⁾ Lieben herren gebt mir nicht ainen haiden, gebt mir ainen kristen pauren: azt mondá a királyné *Kottanner Hona* szerint *16. l.*

gátot nem vethet, azt épségben olly sikeresen senki sem képes megtartani, mint az ifjú, lovagias, erőteljes lengyel király, Ulászló, ki szükség esetében a hatalmas lengyel föld egész erejével segítheti a szorongatott hazát ¹⁾.

A magán segíteni nem tudó királyné, minden felől így ostromoltatván, megkérte ugyan a rendeket: várnák meg közelgető lebetegedését, miután ő az orvosok egyező kijelentése szerint fiat fog szülni; de ők erre azon ígérettel feleltek, hogy az Ulászlóval kötendő egyezésben a születendő gyermek sorsáról gondoskodandnak, akár fiú akár leány legyen az. Még maga Garai László és az új esztergami érsek Széchi Dénes is, kikbe fő bizodalmát helyezteté a királyné, titkos beszélgetéseikben javalták neki, hogy a rendek kívánságának engedne ²⁾. Végre minden további unszólásokat legalább egy időre kikerülendő, Budát hirtelen oda hagyja és Visegrádra vonúl. Itt jöve hozzá Cillei Ulrik, és azt tanácslá, hogy a mostani sürgető körülmények közt ne szegülne a köz ohajtás ellen, és várná el a kedvező alkalmat, melly ügyének más útoni orvoslását megengedi. Nem soká megjelentek az utána siető magyar nagyok is, és újabban sürgették a királyné kedvező elhatározását ³⁾. Végre ez a Cillei álnok tanácsától vezérel-

¹⁾ Ranzan, *Epitome rerum Hung. Ind. XXII. 180. l.* és *Turóczi IV. rész, XXVIII. fej. 240. l.* megfoghatatlanul minden történeti adatok ellenére Ulászlót lithván fejedelemnek, Kázmér lengyel király testvérének mondják.

²⁾ *Kottanner II. e. h., Pray, Annal. II. d. 338. l.*

³⁾ Aber sie (a királynéről van szó) wolt nicht wann jr hütten alle jr ürczt gesagt, sie troz ainen sun, und des hüt sie hofnung, aber sie mocht der warhait nicht wissen und möcht sich darnach nicht richten, und da hueb sich Ir gnaden übring auf von Ofen, und fur wider zu der Plintenpurg unten in den hof. do kom grav Ulreich Zily zu Ir, des wurden die ungrischen herren inne und kamen pald hernach zu Irm gnaden, and drungen Sie aber an von des von Polen wegen. do ward Ir geraten si solt sich willigen den von Polen zu nemen, und solt die weil trachten was Ir das peste were. man ward dannoch ainen Sin vinden daz sie davon kem. *Kottanner II. e. h.*

tetve ¹⁾, vagy, mit az emberiség érdekében inkább szeretnénk hinni, asszonyi gyengeségből a minden oldalról unszolásoknak engedve ²⁾, könnyek közt lép a tanácskozási helyén a magyar nagyok közé és zokogások közt adja elő, hogy ő bár az országnak örököse, mégis miután magát annak kormányára elégtelennek érzi, nem ellenzi férfinak emeltetését a magyar királyi székbe, de úgy, hogy ő se veszítsen el minden befolyást a kormányra ³⁾ és születendő fiára nézve az örökösök szeptentassék ⁴⁾; bár igen gyanítja, sőt érzi miként magzatja azon kívül sem lesz fiú ⁵⁾.

¹⁾ *Kottannerné* előadása szerint *e. h.* azt lehetne gyanítani, hogy a királyné egyedül Cillei tanácsát tartá szemé előtt, még azt is vetvén a mondottakhoz, miként a királyné elméjében már ekkor felvillant a korona ellopásának eszméje, és őt, Kottannernét, erre fel is szólította, de ő, a körülmények kedvezők nem lévén, azt nem akará elvállalni. Maga Erzsébet Fridrik osztrák fejdelemhez kévéssel ezután Győről írt levelében, melyre alább még visszajövéünk, erre nézve így szól: „Wir thun Ewer lieb ze wissen, das etlich vuserr Laundherru vnd laundlewnt, In vnserm Khunigreich ze Hungern, Ee vnns der Almechtig got vnns er geburdet und beswerung erledigt vnd erfrewt hette, menigermall hertigeliich vnd swerlich an vnns khomen sind, und begert habent, das wir den Khunig von Pollau ze ainem gemachl nemen sollten. das wir aber dazemall, wiewoll wir des in willen nie gewesen sein, vor grosser besorgnuss wegen nicht hertigeliich torfften abschlahen. *Lichnyorskye e. h. VI. d. CCXV. l.*

²⁾ *Turóczi e. h. és Bonfin III. tiz. IV. könyv, 299. l.* azt állítják, hogy ezt önkényt és erőtetés nélkül tette, de ezt csak a külső kényszerítésről érthetjük, és elfogadhatjuk *Haselbach* állítását *Peznél II. d. 857. l.*, hogy a királyné unszolatott az Ulászló meghívásában megegyezésre.

³⁾ *Turóczi e. h.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Turóczi e. h. Rátius de Regno Hung. II. könyv. Schwandtnernél I. d. 299. l.* — Igen hibásan következteti ezen előadásból *Fessler IV. d. 526. l.*, mintha Turóczi azt állítaná, miszerint Erzsébet ezen alkalommal az örököséről egészen lemondott volna; de még hibásabban kívánja ennek azon állítását, mintha a királyné tehetetlenségét az uralkodásra maga elismerte s a rendeket más király választására meghatalmazta volna, — ezen előadás egyoldalúságával,

Elvégeztetett ennek következtében, hogy az ország és a harminczegy éves királyné keze a tizenhat éves Ulászlónak, ugyanannak, kit ezelőtt kevéssel a magáéval anyja

Erzsébet erős és szilárd jellemével, mellyről az egykorú írók, okos magaviseletével, mellyről tettei tesznek bizonyosságot, megczáfolni. A fejedelemnőnek ezen jellemét az egykorú írók némellyike, mint alább meglátandjuk, vátatja ugyan; de cselekedetei, és egész magaviselete őt egészen másként festik; Turóczy ezen előadását az ed. ig említett írokon kívül támogatja még *Callimachus* is *Schwandtner-nél I. d. 448. l.* azt állítván, hogy mind ezek a királyné megegyezésével (non adversante illa) történtek, és a *Citley grófok ébiratai I. és II. sz.* alatt *Annal. Styriae 71. és 72. l.*, melly szerint Erzsébet könnyen állott a magyarok kívánságára és csak fia születése után hánta meg cselekedetét. Ha a történetíró, mint Fessler igen helyesen mondja, nem mertheti előadását az írók egyoldalú állításaiból, úgy valóban még kevésbbé építheti azt pusztá, ingadozó, vagy képzelt alapokra fektetett okoskodásokon. Többet nyom ennél *Bonfinnak*, ki a királynénak egy hosszú czikornyás beszédet ad szájába, azon állítása, hogy Erzsébet csak egy kormányzó választásában egyezett meg, a rendek pedig ezzel visszaélvén, királyt választottak; ha ez a többi írók sőt magának Erzsébetnek előadásával nem ellenkeznék. — Abban, hogy a királyné megegyezett Ulászló választásában és meghívásában, az egykorú írók nem különböznek; némellyek azonban azt állítják, hogy ezen megegyezés feltételes volt. Így *Aeneas Sylvius Frehernél Script. Germ. II. d. 39. l.* nyilván mondja, hogy a királyné úgy egyezett meg a lengyel király meghívásában hogy, ha fiat szül, ennek sérelme nélkül történjék meg a dolog. Más helyt (*Epist. LXXXI. Oper. 563. l.*) ezt még határozottabban így mondja: Illa (Klizabetha) oratores mitti annuit, qui Wladislaum accersant, eamque legem adjecit, ut si marem interea parcat, nulla legationi vis insit. Ennek következtében *Gustermann I. d. 250. l.* igen hibáztatja *Katonát*, hogy *VI. d. 76. l.* több hitelt ad a karok és rendek előadásának, kik jelen voltak ugyan, de részrehajlók, és azt mondják, hogy a királyné megegyezése föltételesen volt, mint Aeneas Sylviusnak, kinek, mint a császár miniserének, mindent igen jól kellett tudni, és a kinek előadását elfogadják *Pray, Hist. II. d. 306. l.* és *Gebhardi II. d. 50. l.* Azonban vajjon Aeneas Sylvius épen azért, mivel a császári udvarban nagy befolyással bírt, volt-e részrehajlatlan? A karok és rendek állításairól alább lesz még alkalmunk bővebben is szólni. — Meg kell még jegyeznünk, hogy Aeneas Sylvius előadását *Kottanner Ilona e. h.* is látszik támogatni,

Borbála kínált volt meg, ajánltassék ¹⁾, oly feltétel alatt, hogy Erzsébet most születendő fia Osztrák-, és Csehországban, közös első szülöttjük Magyarországon öröködjék ²⁾; ha azonban gyermekeik nem volnának, amaz nyerje el ezt is, minden esetre pedig a lengyel király egész hatal-

midőn azt mondja, hogy a királyné készakarva megegyezéséhez három oly feltételt kötött, mellynek el nem fogadását hitosan reménylő, és nagyon meg volt ütődve, midőn azok mégis elfogadtattak. De a szende Kottanernét részrehajlatlan tanúnak megint nem fogadhatjuk el, és különben is előadása sokkal közönségesebb, hogysen arra valamit elhatározottan építhetünk. Mind ezekkel ellenkezik Erzsébet saját előadása Fridrik osztrák fejdelemhez június 2-kán írt levelében *Lichnyorskynál e. h. CCXF. l.*, mellyben elismeri ugyan, mint fennebb látók, hogy a körülményektől nyomtatva megegyezett Ulászló meghívásában, de azon nyilvános kikötéssel, miszerint lebetegedéseig függesztessék fel a dolog; — und begerten — ezek szavai — des guetlich uncz auf unser geburdt eriedigung ansteen zu lassen. Hazánk történeteinek ezen részét tisztába hozni lehetetlen; mi Turóczy állítását főként azért fogadtuk el, mivel a dolgok későbbi menetével leginkább megegyezik; egyébiránt vizsgálni nem akarjuk: mi creje lehet egy ilyen erkölcsi kényszerítés-szülte megegyezésnek, valamint azt sem, mennyiben van egy nemzetnek joga a végveszélytől magát adott szavának némi módosításával megmenteni. — *Hageck 750. l.* állítása, hogy Ulászló meghívása Erzsébetnek a gyűlésből eltávozása után határozottatott volna el, mint magán álló, de különben is nem a leghitelesebb kútfőből jövő, figyelmünket nem érdemli meg; mit azzal jegyzünk meg, hogy ezen mesés cseh író előadását érdemes követője *Podlusányi hazánklia e. h. 207. l.* még azzal bővíti, miszerint a királyné ezt megoldván, mindjárt visszament a gyűlésbe s a mindenható bizonyosság hívása mellett kinyilatkoztató, hogy ő fia magzat szülése esetében nem királynak kívánta Ulászlót, hanem olyannak, ki annak felszédüléseig vigye a kormányt.

¹⁾ *Hormayr Wien III. d. G. füz. 116. l.* — *Fessler e. h.* azt vitatja, hogy Erzsébet a korok azon különbsége miatt is vonogatta magát a határozás elfogadásától, de ennek az egykorú írónál nyoma nincs. Még kevesebbé elfogadható *Dlugoss állítása XII. könyv. 719. l.*, hogy az Ulászló választása minden kijelöltek előleges kihallgatása után történt volna. Az írók sehol sem említik, hogy Ulászlóval valaki mint versenytárs lépett volna fel.

²⁾ *Dlugoss XII. könyv 720. l.* és *Caltimachus e. h.*

mával segítse az országot a törökök ellen ¹⁾ s Albert leányai illendően házasíttassanak ki.

Ezen föltételekkel tüstént egy fényes követség küldetik Krakkóba. Ebben voltak Dominis János zengi püspök, egyszersmind a sz. gothárdi apátság helyettes kormányzója ²⁾, Tallóczyi Matkó Dalmát-, Horvát- és egész Tótország bánja, idősb Perényi János tárnok, Palóczyi László főudvarmester, Marczali Imre udvarnokok főmestere ³⁾ és Zrednai Vitéz János zágrábi érkanonok és az ország ítélőmestere ⁴⁾. Ezekhez csatlakoztak Lőcse, Eperjes és Kassa városa kü-

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ Így fordul elő több oklevelekben *Katona e. h. VI. d. 37. l. Chmel, Gesch. Fridr. IV. 2. d. 279. l.*

³⁾ *Callimachus e. h. 448. l., Dlugoss XII. könyv, 720. l., Turóczyi IV. rész. XXVII. fej. 240. l., Bonfin III. tiz. IV. könyv, 299. l., Cromer XXI. könyv, 485. l., Michorius Pistorinál II. d. 207. l., Hageck 750. l., Pethő 64. l.* a zengi püspököt tinniniainak, ki *Kerchelich* szerint *Hist. Ecc. Zagrab. 169. l.* egyszersmind a zágrábinak administratora volt, *Récai* ellenben *de Monarch. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 660. l.* szeréminek. *Récai* említett helyen Tallóczyt, ki *Turóczyi* szerint *IV. rész, 28. fej. 240. l.*, horvát- és tót-, *Bonfin* szerint ellenben *e. h.* csak dalmátországi bán volt. *Dufresne* 220. l. Geréb Mátyásnak, *Fessler IV. d. 528. l.* és utána *Chmel, Fridr. IV. II. d. 17. l.*, az első később is több helyen Palóczyi Mátyásnak nevezik; *Turóczyi* továbbá és *Bonfin* Perényiről, *Récai* pedig Marczali Imréről, kit *Hageck e. h.* des Waywoden aus Marczalin, fiának nevez, említést nem tesznek. De az Ulászló választásáról szóló oklevél *Dogiel I. d. 53. l.* valamint maga Ulászló Fridrik német királyhoz választásáról írt levelében, *Kollár Analect. Vindob. II. d. 831. l.* a követeket így adják elő. Hasonl. *Chmel, Gesch. con Fridr. IV. II. d. 729. l.* Egyébiránt Dominis János előbb tinninai püspök volt, *Kerchelich: Hist. Eccl. Zagrab. 171. l.*, innen ment által a zengibe, mint kitetszik a pápa leveléből Ulászlóhoz majus 25-dikéről 1440. Regest. Eugenii IV. I. d. 100. l. Alkalmassint ezen körülmény hozta az írókat tévedésbe. Febr. 14. 1440. Veszpréminek jelettetett ki Obligat. 66. d. 50. l.; de ebben nem erősített meg, és dec. 2. 1440. lett váradivá Regest. Bull. Eugenii IV. in archidat. item Provisione 66. d. 54. l. *Pray, Specim. Hierarch. II. d. 181. l.*

⁴⁾ Róla az írók nem emlékeznek, de ő írta alá Krakkóban a választásról kiadott bizonyító oklevelet. *Dogiel I. d. 54. l.*

vetei, Cillei Ulrik képviselője s némelly magyar nemes ifiak. különösen Ország Mihály és Frangepán Rajnáld ¹⁾). A követ-ség jan. 18-dikán nyerte meghatalmazását mind Erzsébet mind a rendektől ²⁾ olly utasítással, hogy Ulászlót kintálja meg mind az országgal, mind az Erzsébet kezével, de az öröködestről tett végzést ne említse, ha ezen tárgy a lengyelek által szóba nem hozatik ³⁾). Hogy Erzsébet is adott annak külön utasítást a maga részéről, kételkedni nem lehet; de tartalma iránt nem egyeznek meg az írók. Aeneas Sylvius azt állítja ⁴⁾, hogy a szerint minden alkudozást félbe kellett volna szakítani, ha Erzsébet fiat szül; Dlugoss szerint ⁵⁾ ellenben ezen meghatalmazás minden megszorítás nélkül szólt.

A követség annyira sietett a reábizottnak teljesítésében, hogy már jan. 24-dikén Krakkóban volt ⁶⁾. Ulászló azt

¹⁾ *Dlugoss e. h.*

²⁾ A meghatalmazó levél kivonata megvan *Mantissa, Diplom. Sommersbergnél II. d. 83. l.* Ebből ugyan nem tetszik ki, mint *Pubitschka e. h. VIII. d. 379. l.* látszik vitatni, hogy az mind Erzsébet mind a rendek nevében adatott; azonban mondja azt nyilván Ulászló Fridrikhez írt levelében *Kollár Anal. Vind. II. d. 830. l.* Nincs is arról kérdés: adott-e Erzsébet a követségnek meghatalmazást, hanem arról: milyen volt az? A levél maga kelt Sommersberg kivonata szerint Budae in festo S. Priscae virginis (jan. 18.) 1440. *Fessler szerint IV. d. 528. l.* an Petri römischer Stuhlfeyer, azaz január. 18-dikán, és így, mint Sommersbergnél. *Pray is Annal. II. d. 339. l.* jan. 18-dikára (XV. Kal. Februarii) teszi. *Pubitschkánál e. h.*, alkalmasint csak nyomtatási hibából, 15-dike áll.

³⁾ *Callimachus I. könyve, Schwandtnernél I. d. 448. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, epist. LXXXI. ad Pataviensem episcopum 563. l.* Hasonlót mond *Curaeus is I. d. 239. l.* — Ezt elfogadják *Pray* mind *Annal. II. d. 563. l.*, mind *Hist. Reg. II. d. 306. l.*, utána pedig *Engel e. h. és Fessler IV. d. 528. l.* Ezt állítja maga Erzsébet is Fridrikhez Bécsben 1441. írt és fennebb említett levelében *Kollárnál Anal. Vind. e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss XII. könyve, 780. l.* Hasonlót mond *Callimachus e. h.* és maga Ulászló is Fridrikhez írt levelében *Kollár, Anal. Vindob. II. d. 830. l.*

⁶⁾ *Dominica septuagesimae Dlugoss XII. könyve, 720. l. és Mi-*

megkülönböztetéssel fogadta, ücsesét Kázmért több világi s egyházi nagyokkal küldötte elébe ¹⁾ czer lépésnyire a várostól, és mindjárt más nap maga elébe bocsátotta, midőn az egy hosszú beszédben adá elő küldetése czélját; említvén a veszélyt, melly a két országot a törökök részéről fenyegeti, és a mellynek csak ezeknek egyesült ereje felelhet biztosan meg; figyelmeztetvén a királyt azon dicsőségre, melly nem csak az egyesülendő két nemzetre, hanem önmagára is háramlandik az igaz hit üldözőinek, az egész keresztyénség ellenségének legyőzéséből: — és különösen kiemelvén azt, hogy Magyarország egyes akarattal ohajtja Ulászlót urának, és a választás nem csak az egész nemzet köz egyezésével, hanem az özvegy királynénak hozzájárultával is történt. A nevezetes tárgy több ideig tartó elvonult tanácskozásokra nyujta alkalmat a lengyel udvarnál, mellyek folyamatja alatt Murád itt levő követsége különböző színek alatt tartóztatott, a lengyelek ennek elhatározó feleletet mindaddig adni nem akarván, míg az ügy a magyarokkal tisztába nem hozatik ²⁾.

Az alatt a dolgok állása Magyarországon egészen megváltozott. A királyné megegyezvén Ulászló meghívásában, mihelyt a magyar nagyok, működésök sikeréről a Budán levő országgyűlést értesítendők, eltávoztak, ezek akarata ellenére, kik örömet látták volna Visegrádoni lebetegedését, — hogy így mind az anya, mind a születendő gyermek kezeik közt maradjanak — kevesed magával megindul Pozsony felé, hol kivánta szülésének idejét megvárni; de Komáromban megállapodik ³⁾. Itt megfordult nála Cillei Ulrik, kivel

---

choicius Pistorinál II. d. 207. Engel. Gesch. von Ung. III. d. 130. f. helytelenül teszi ezt jan. 23-dikára, mert 1440. szökő esztendő volt.

¹⁾ *Dlugoss és Michocius e. h.*

²⁾ *Callimachus I. könyv. Schwandtnernél I. d. 448. l.*

³⁾ Már febr. 8-dikán Komáromban volt. Innen hagyta meg ez nap Pozsony városának, hogy a Niklawskónak most fizetendő 4000 forintot a polgárok közt ideiglenesen szedje fel és azután küldjön hozzá követeket. A pozsonyi városi levéltárban *Lichnyorshy e. h. XXIX. l.*

a korona eltulajdonítása komoly tanácskozás alá vétetik, elhatároztatik, és ezen kényes ügygyel Kottanner Ilona, a kis Erzsébet herezegő udvari hölgye, bizatik meg, ki a visegrádi vár és azon kamara állását, hol a korona tartatott, igen jól ismerte. Ez egy a titokba avatott magyar úrral, olly szíjn alatt, hogy a királyné udvarának, mint látszik készakarva, hátra hagyott osztályát, több udvari hölgyeket és nőcselédeket, a' királyné után vigye, visszament Visegrádra. Itt febr. 20-dikán ¹⁾ éjjel Kottannerné a koronához vezető előszobát, mellybe külön bejárás volt az udvari hölgyek tereméből is, elfoglalja; az említett magyar urat egy szolgájával titkon bebocsátja, azon kamarának, mellyben volt a szent korona. első ajtaját a királynétől kapott kulcsokkal kinyitja, és mfg férfi segédjei a belső ajtón és a koronát magában foglaló ládán lévő peccéteket, zárat és lakatokat felszakgatják, feltörik, lereszelik, vagy a királynétől kapott kulcsokkal felnyitják, a koronát kiveszik, mind a ládát, mind különösen a kamara belső ajtaját, a mennyire lehete. az e végett hozott új lakatok és a királyné peccéte segítségével megint előbbi állapotjába teszik, nem kis aggodalom és félelem közt őrt állott. Ezen nehéz munka egész éjjel tartott és hajnalban a merész nő az elrablott és ezután gondosan elrejtett kincsessel, egy külön szánon, a' királyné ud-

¹⁾ Sambstag nach allermann faschantag.

²⁾ Igy adja elő a dolgot maga *Kottanner Ilona 17. és köc. l.* — Sokban megegyez ezen előadással *Dlugoss XII. könyv, 730. l.*, ki nyilván mondja, hogy a királyné a koronát a záruk és peccétek erőszakos feltörésével sikkasztotta el; valamivel alább pedig, *742. l.* ezen állítása folytatában erősíti, hogy a koronát Ulászló pártja keresvén, a peccétek felszakgatva, a záruk feltörve találtattak, minek *Heltai I. d. 330. l.* épen ellenkezőjét állítja. *Styra Farkas* szerint is *Peznél II. d. 449. l.* a királyné még fia születése előtt egy okos nő által lopatta el a koronát Visegrádon. — A több írók mind az időre, mellyben az elsikkasztás történt, mind annak módjára nézve igen különböznek. *Aeneas Sylvius* és *Boufin*, mint már fennebb láttuk, azt mindjárt Palóczy György érsek halála utánra teszik, és azt mondják, hogy ekkor maga a királyné csejvén el a koronát, azt egy vén asszonynak adta át. *Turócsi IV. rész. 29. fejt. 241. l.* ezt

vari hölgyeinek és nőeselédeinek kíséretében megindult és még az nap későn estve Komáromba ért ²⁾. Itt Erzsébetet, ki a történetek előérzetében és gondolkozásának változtatásával, febr. 12-dikén s így a szülés előtt kelt leve-

a kis László koronázása utánra csak ugyan Visegrádra teszi, azt állítván, hogy maga a királyné a korona betételét szívesen, asszonyi fortélylyal esatta meg a körülállókat. Hasonl. *Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1254. l., Ranzan: Ind. XXIII. 180. l.* — Ezen előadást *de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 684. l.* bővebben kifejti és azt mondja hogy, midőn a korona Visegrádon szokott helyére visszatételének, a királyné azt egyik udvari hölgyének segítségével egy hasonló a szokott selyem kendőbe takart esomóval ügyesen fölcserélte, és a ládát az ország nagyainak jelenlétében elprecseteltette. *De Roo* egy régi kézirat szerint ezen udvari hölgyet a *Fronau, Fugger: Spiegel d. Ehren 519. l.* a *Fronauer* nemzetiségbelinek mondja. A királyné kíséretében Visegrádon *Kottanner Ilona* is említt *14. l.* egy *Fronacherin* nevű udvari hölgyet. Egyébíránt a *Fronauer* név oklevelesen is előfordul *1443. Chmel, Regist. Fridr. IV. 1415. sz. alatt, Chmel, Material. II. d. 183. l.* Ezen családból volt bízhetőleg a *Turóczi által IV. rész. LX. fejt.* Mátyással elfogottnak mondott *Frodnohar* is. Hasonl. *Lichnyorsky VI. d. 182. l.* — Egyébíránt *Iranich Schwandtnernél II. d. 38. l.* a korona ellopása módját nem adja elő, mivel azt gyűlöletesség nélkül tenni nem lehet. *L'Enfant, Hist. des Hussit. II. d. 35. l.* azt állítja, hogy a királyné egy hamis kulcsot csináltatott azon bolthoz, mellyben tartatott a korona, s ennek segítségével vitte el azt. A leleményes *Gustermann I. d. 252. l.*, a királynét az elikkasztás vádjá alól felmentendő, azon fölfedezést tevő, hogy a *Bazini gróf* önkényt adá azt át *Erzsébetnek*, több ország nagyai jelenlétében, minek bizonyosságául utal azon levélre *Katonánál, Hist. Crit. V. d. 924. l.*, mellyről fennebb *159. l.* szólánk, de ez ide semmikép sem alkalmazható. *Haugen, Ung. Chron. 52. l.* hasonlólag azt meséli, hogy alkudozás útján a jelen volt nagyok által kézbesítettett *Erzsébetnek* a korona. *Kévai, de Sacra Corona Schwandtnernél II. d. 450. l.* Garait mint koronaórt vádolja azzal, hogy az egész dolog az ő gyűlöletével történt; erre helyesen jegyzi meg *Chmel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 48. l.*, hogy ezt feltéve minden további segedelem szükségtelen lett volna. hasonl. *Hormayr és Mednyánszky, Taschenbuch II. é. 130. l. és ugyanott 314. l.*; de különben is *Kottannerné* emlékiratából kitetszik, hogy *Garai* a királynéval akkor nem volt jó egyetértésben. Azonban hanyagsággal az országosan egyesült rendek is vádolták őt, az *1440. törvénykönyvben* mondván, hogy a korona

lében Lőcse, Bártfa és Eperjes városainak eddig mutatott hűségöket megköszönte s őket annak folytatására felszólította, hogy megahagyással, hogy kapuikat ellenségeinek ne nyissák meg ¹⁾, — eléri a vajadás mindjárt a korona megérkezését követő hajnalban, midőn már a Pozsonyba felindulandó udvar számára minden kocsik el voltak készítve ²⁾. Ezt a szülés is olly hamar követte, hogy az idő rövidsége miatt a bábán és Kottannerné udvari hölgyön kívül senki sem volt jelen ³⁾. Így még az nap febr. 22-dikén reggel ⁴⁾

„propter multum incautam conservationem clandestine“ sikkasztott el. — Böven emlékeznek még ezen történetről *Schmeitzel, Tractatus de Corona* 222. l. és *Schediasma de insign. Regni Hung. rituque coronandi. Kemény, de jure succes. Domus Austr.* 78. l.

¹⁾ FERIA sexta proxima ante festum beati Valentini martyris *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 227. l.* és *Wagner, Anal. Scepus. I. d. 85. l.* Más nap Komáromból Datum Komarom feria tertia proxima post Dominicam invocavit (febr. 13.) kelt a vöröskői urodalom jobbságának a kamaranyeregségtől felmentése iránt kiadott levele is. *Cyurikorius, Tud. Gyűjt. 1824. II. 70. l.* — Valamivel későbbre, febr. 15., maga nem mehetvén fel Pozsonyba, Flednitzer Kristófot mint követét küldi a városhoz és ennek meghatalmazó levelet ad. Megvan a városi levéltárban *Lichugorsky e. h. XXIX. l.*

²⁾ *Kottanner Honu e. h. 26. l.* Hogy a királyné épen Pozsonyba volt menendő, midőn a szülés fájdalmai elfogták, mondja *Ebendorffer is Peznel II. d. 833. l.*

³⁾ *Ebendorffer Peznel e. h.* és utána *Cuspinianus 606. l.* azt mondják, hogy a királyné minden további kérdések és kétségek elhárítására, a szülés ideje eljövén, szobája ajtait kinyitatta, és így az, *Palatino Hungariae (Lásius e. h. III. 57. l.* ebből Pfalzgraf am Rheint esinál) foras patulas contra foemineum ruborem observante ment véghez. Ezen előadást némileg felzifrázzák *Engel, Gesch. con Ung. III. d. 30. l.* különösen pedig *Fessler IV. d. 529. l.* és elfogadja *Pray Hist. Reg. II. d. 305. l.* Azonban ellenkezik az a jelen volt és így több hitelt érdemlő Kottannerné elbeszéléssel.

⁴⁾ László születését a kassai felírás *Kaprinainál e. h. 227. l.* illy szavakkal: anno Domini 1440. in die Cathedrae divi Petri apostoli circa auroram in Castro Comarom ex praeclarissima prosapie natus est princeps gloriosissimus Ladislaus verus rex ac haeres in successioem Regnorum horum et ducatum haereditarie possidentorum; valamint *Anonymus Tegercensis Chron. Austr. Pez Je-*

egy ép és egészséges fiú gyermeket hozott a világra. A kisdéd anyai nagyatyjához és apjához hasonlítván, mindjárt megnyerte a jelenvoltaknak még hálával eltelt sziveiket ¹⁾, és csakhamar Dénes esztergami érsek által, kit a királyné e végből Esztergamból rendelt által ²⁾, Szent

romosnál II. d. 470. l. és *Ephemer. auct. coaevi Korachichnál Script. Min. I. d. 12. l.* ad diem cathedrae Petri Apostoli teszik, mely kettő van jan. 18-dikán és febr. 22-dikén. De miután *Styra Farkas Itinerariuma* *Pes Jeromosnál II. d. 449. l.* azt mondja, hogy ez die cathedrae Petri februariusban, *Arenpeck Chron. Austr. ugyanannál I. d. 1253. l.* in die cathedrae S. Petri VIII. Calendas marty, *Haselbach* pedig *ugyanannál II. d. 857.* írja: nocte b. Petri apostoli in cathedra 22. Februarii történt; továbbá *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LVII. fej. 58. l.* az ifjú fejedelem születését VIII. calendas martiusra, a *lőrcsei egyház felírása Schrandtnernél I. d. 885. l.* (a Wagner kiadásában *Analect. Scepus. II. d. 246. l.* alkalmassint csak nyomtatási hibából áll februar. 20-dika), *Siegler Belnél Adparat. 57. l. Doregh, Böhm. Chron. II. d. 479. l., Haugen Ung. Chron. 52. l.* és *Balbin. Epítome 502. l.* febr. 22-dikére teszik: minden legkisebb kétség eloszlik és nem szorulunk *Kaprinai (Hist. Dipl. I. d. 227—230. l.)* hosszas okoskodásaira. *Dubrav XXVIII. könyv. 728. l.* *Mellen* szerint *Series Reg. Hung. 75. l.* koronázását teszi febr. 22-re. — Vagynek némely írók, kik László születését febr. 21-re teszik, mint Piespordius sub Ladislao *Lincknél Annal. Clararall. II. d. 144. l.* valamint maga de *Linck e. h. 141. l.* és *Gualter II. d. 925. l.*, a két utolsó megismervén, hogy az többek szerint 22-dikén történt. *Dlugossnál XII. könyv. 721. l.* csak hibából áll dies S. Petri ad vincula, mely aug. 1-sejére esik, dies cathedrae S. Petri helyett. A szülésnek Komáromban történtében megegyeznek az írók, csak Piespordius *Lincknél e. h.* helyezetteti azt Fejérvárra s *Julius Caesar e. h. 6. d. 112. l.* Budára.

¹⁾ *Pray, Annal. III. d. 339. l.* A magyarok őt mindjárt elismerék királyuknak *Giornale Napol. Murat. rer. Ital. XXI. d. Ugyanő Annal. XIII. 321. l.*

²⁾ *Kottannerné e. h.* és *Haselbach e. h.*, ki itt az érseket *Demeternek* nevezi, de csak íráshibából, mert alább (868. l.) ugyanaz megint Dénes neve alatt fordul elő. Az első szerint a magyar udvarmesternő *Margit* asszony (*Assin*), egy horvát gróf *Bertalan* (valószínűleg *Frangepan*) és a budai lelkész voltak keresztzsülők.

Lászlónak, kit anyja egész életében különösen dicsőített, tiszteletére előre tett fogadásához képest Lászlónak kereszteltetett ¹⁾).

Ezen eseménynek, melly mindjárt minden tartományokban köröztetett ²⁾, nagy befolyása volt Erzsébet további lépéseire. Hogy kezével együtt az országot is ajánlotta Ulászlónak, már előbb rosz néven vette Fridrik osztrák herczeg ³⁾. Ő és Cillei Ulrik, ki már ekkor vágyott a születendő cseszemő gyámságára s ez által az ország kormányára, s adott tanácsát mindig is szem előtt tartá, mindenkép ügyekeztek a királynét szándékának változtatására bírni, az Ulászlóhoz szító nagyokat e mellett háborúval fenyegetve. Egyesültek velök Dénes esztergami érsek és kardinál és mások ⁴⁾. Fridriknek febr. 2-dikán Majna melletti Frankfurthban római királylyá történt választatása ⁵⁾

¹⁾ *Kottannerné* szerint *e. h.*, ki még azt is utána veti, hogy sokan a nap kedvéért, mellyen született, Péternek, mások atyja emlékére Albertnek kívánták kereszteltetni. — Mintegy ellentétül Ulászlónak, mint mondja *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 86. l.* Hasoul. *l'Enfant, Hist. des Hussites 34. l.*, ki szerint Borbála örömeben unokáját megülelve minden ellenzésről letett, várait visszaadta s övdíjjal megelégedett; de ennek az egykorú íróknál nincs nyoma, sőt az egyenesen ellenkezik a későbbi történetekkel.

²⁾ A hírnöknek, ki ezt Bécsbe vitte, a város örömeben ajándékl (a's Pottenprott) 16 aranyat adott. *Schlagger, Wiener Skizz. II. d. 345. l.*

³⁾ *Engel e. h.* Cilleiről is szól, de ez az eddig mondottakkal ellenkezik.

⁴⁾ *Pray* azt állítja *e. h.* hogy a hivatalbeliek közül csak Rozgonyit az egrí püspököt kell kivenni; de ez nem áll, legalább Hunyadi Jánost bizonyosan nem számíthatjuk ide. *Pray* név szerint említi még Garait is, de ezzel *Kottannerné* szerint ezen időben a királyné feszes állásban volt.

⁵⁾ Némellyek mart. 30-kára teszik a választást; így *Nauclerus Gen. XLIX. 943. l.* és ez után *Linck e. h. 141. l.*, *Lehman Speyer. Chron. 910. l.*, *Jordanus in notis ad Dubruc. XXVI. könyv. 728. l.*, *Tritthem, Chron. Hirsaug. II. 405. l.*; de maga Fridrik így szól erről: *An dem Lichtmestag unser Frau 1440. pin ich zu romisen Kunig erbelt worden, und die Potschaft ist mir kommen an den Fasangtag. Diarium Fridr. III. Imp. Kollárndi Analect.*

és ez által nyert tekintélye új súlyt adott pártjoknak. De Erzsébetet, bár cselekedetét megbánta vala, semmi elhatározó lépésre sem vehették fia születéséig ¹⁾. Ekkor anyai szere-

Vindob. II. d. 613. l. és Chmel Gesch. Fridr. IV. I. d. 577. l. A választó levél végén ugyan, melly így szól: Geschen und geben zu Frangfurt uff den Meyne gelegen Meizer Bisthums In dem Chore und Liberie Sant Bartholomens Kirche daselbst nach Christi Geburt viertzen hundert und darnach in dem viertzigsten Jare, a nap nincs említve, de a szövegben magában egyenesen mondatik, hogy a választás gyertyaszentelő napján történt. — E szerint a *Magnum Chron. Belg. 376. l., Königshofen Chron. Alsat. 242. §. 149. l.* és ezek után *Pfeffinger e. h.,* valamint *Pubitschka VIII. d. 377. l.* Lambeciusra is utalva helyesebben teszik azt febr. 2-dikára. Hasonl. *Fugger e. h. 516. l.* — A választási levelet a bécsi csász. titkos levéltárból közli *Spiess, Archiv. Nebenarb. I. d. 170. l. és Chmel, Material. I. 2. füz. 70. l.,* a több ezen választást tárgyazó irományok pedig megvagnak az *Aeneas Syleius III. Fridrik történeteinek 1685-diki kiadásához rekesztett oklevelek közt,* vagy mint *Pubitschka e. h.* nevezi *Kulpisius Script. Germ. 183. és kör. I. Müller, Reichstags Theater unter Kaiser Fridr. V. I. rész. 2—9. l., Gudenus Cod. M. Dipl. IV. d. 257. l.* Böven leírja a választást *Chmel, Gesch. Fridr. IV. 2. d. 5. és kör. l.,* ki más helyt *Material. I. d. 2. füz. 72. és 74. l.* közli mind a baseli zsinat, mind V. Felix szerenescikvánó leveleit; amaz febr. 9. és 11-dikéről. Szül. Fridrik sept. 23-dikán *Valrasor III. 278. l.* vagy 21-dikén (in festo Mathaei apost. et evang.) 1445. *Chron. Sals. Duelliusnál Misc. II. d. 132. l.* Hogy ő III. IV. vagy V. Fridrik-e? hevesen vitatkoznak az írók, némelyek az osztrák szép Fridriket és a Braunschweigit a császárok közé számítván, mások nem. *Lambecius, Diarium itiner. S. Cellensis 8. sz. 7. l. Ugyanő Comment. de Biblioth. Caes. Vindob. II. könyv, 8. fejt. 710. l. Müller, Reichstags Theater I. rész. 9—13. l.* Ő maga magát III-diknak nevezi *Strucius, Corpus Germ. Par. X. Sect. II. 720. l. Haebertin VI. d. 79. l.* azért láttuk mi tanácsosnak ezen számítást elfogadni. — FERIA quarta post quasimodo geniti vállalta el a királyságot *Epher. auct. coaecci Korachichnál Script. min. I. d. 42. l.* — Ezen választás alkalmával a németországi rendek ujabban kinyilatkoztatták, hogy a pápa s concilium közt támadott vetekedésben semlegesek kívánnak maradni. A levél Datum Francfordiae anno Dni 1440. die 21. mensis marty, megvan *Cochlaeus 327. l.*

¹⁾ *Engel e. h.* ugyan azt állítja, hogy Fridriknek római királylyá választása adott bátorságot már előbb megváltoztatott szándékának

tete újabb erővel fellobbanván, mindenre rá állott és egy Héder nevű biztos emberét küldötte Lengyelországba, hogy a magyar követséget ne csak tudósítsa fia születéséről ¹⁾, hanem az alkudozások félbeszakasztására és hazajövetelre utasítsa, miután ez által a magyarok törvényes királyt nyer-
vén, minden további gondoskodás szüksége megszűnt ²⁾. A királyné ez uttal is parancsait a maga nevében adta ugyan ki, de még is annak jeléül, hogy az uralkodást főként fia képében folytatja, minden pénzeket az ő nevére veretett ³⁾.

Az alkudozások Krakkóban nem minden akadály nélkül indultak meg. A lengyel tanácsosok közül sokan hazájok bizonyos veszélyét szemlélék a magyarok ajánlásának elfogadásában, mivel ezek koronájokkal örökös török háborút nyújtanak, mely a király távollétét kívánván, a lengyel

---

kihirdetésére, mit Erzsébetnek Komáromból Lőcse, Eperjes és Bártfa városaihoz intézett és fennebb említett levelével kíván támogatni. De ez kétséges értelmű, a haza ellenségeit csak közönségesen említi, valami elhatározó lépésnek semmi esetre sem tekintethetik, s egyedül a királyné habozásáról tesz bizonyosságot; hazai iróink pedig *Turóczi IV. rész. XXVII. fej. 240. l. és Bonfin, III. tiz. IV. könyv, 299. l.* nyilván mondják, hogy Erzsébet szándékát csak fia születésével változtatta meg.

¹⁾ *Dlugoss XII. könyv, 721. l.*, ki szerint Héder mart. 6-dika előtt, de még is midőn már minden ieltételek ki voltak dolgozva, érkezett Krakkóba. — *Ebendorffer Pev Jeromosnál II. d. 857. l.* azt állítja, hogy a királyné még szülése előtt küldötte Hédert a követség után, *Kottannerné* szerint pedig 29. l. ő a követséget még útban találta, mi hasonlót látszanék erősíteni. Azonban az utolsó is annak elküldetését nyilván a kis király születése után teszi, és különben is mind az ő, mind a magyar követség megérkezésére nézve a Krakkóban jelen volt Dlugoss több hitelt érdemel.

²⁾ *De Roo, Hist. Aust. e. h.*, az árván született László levele 1453. *Pray, Hist. Reg. II. 308.* Valamint Erzsébeté III. Friderikhez 1441. *Kollár, Anal. Vind. II. 920.*, hol ezt mondja: *Nachmals, als der almechtig Gott meinen Sun lebenden auf die Erd beschuf, und sein geburd laut kundig war, und da ich es den Herren, die gen Polen gesand waren, verkund het.*

³⁾ *Schönwisner, Catal. Num. Hung. inst. Széchén III. 316.*

dolgok elmellözése kerülhetetlen ¹⁾). Mi most annyival nagyobb figyelmet érdemel, mivel Lithvánországban Zsigmond nagyfejedelem idejétől fogva nagy zavarokat támasztott Csartorgiski János pártütése. Ezek elintézése különösen szíven feküdt a király anyjának, ki hazáját és fiát egyaránt szereté és ki épen ezért mind fiára, mind az ország nagyaira nagy befolyást gyakorla. De magának az ifjú királynak sem volt nagy kedve a sokkal idős Erzsébettel házasságra lépni. — Mások ellenben a két ország összekapcsolásában hazájokra nézve csak belső hatalomnövekedést, külső tekintélyt és állandó dicsőséget ²⁾ látának. A magyar követség a Cillei ház ellenségeitől a dolog bevégzésére unszoltatva, az utolsók gyengéjét ügyesen használta és végre az időközben Magyarországra a közvélemény kitapogatása végett küldött Winiczky Pál olly hírrrel térvén haza, hogy az egész ország ohajtja Ulászlót királyának ³⁾, az ifjú fejedelem dicsőség- és uralkodásvágya előtt minden tekintetek eltűntek és ő a magyar koronát elfogadta ⁴⁾, mit a követség mind az országló tanácsnak, mind Erzsébetnek tüstént tudtul adott.

Hátra voltak még a feltételek iránti tanácskozások, midőn Héder megérkezett ⁵⁾. Ennek tudósításai nagy benyomást tevének az egyenes lelkű Ulászlóra. Nevében a magyar követségnek egyenesen kinyilatkoztaták, hogy törvényes örökös születésével minden további alkudozásnak

¹⁾ *Callimachus I. könyv Schwandtnernél I. d. 449. l. Dlugoss XII. könyv. 721. l. és Cromer XXI. könyv, 485. l.*

²⁾ *Dlugoss e. h. 723. l., Callimachus e. h. 452. l. és Cromer e. h. 486. l., azonban az első a dolgot későbbre, Héder megérkezése idejére teszi s ott említi mint új akadályt.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 721. l.*

⁵⁾ *Bonfin III. tis. IV. könyv, 299. l. és Turóczi szerint IV. rész. XXVII. feje. 240. l. az Erzsébet lebetegedésének megtudása előtt nem fogadta el Ulászló a koronát; de Callimachus azt mondja e. h., hogy erre már előbb is hajlandó volt, Dlugoss pedig e. h. hogy valósággal el is fogadta.*

félbe kell szakadni ¹⁾. Ennek azonban nem volt kedve a dolog kívánt bevégezése előtt haza menni ²⁾ s az ifjú fejedelem felbredt lelkiösmeretét a gyermek örökösége iránti intézkedés előmutatásával kívánta megnyugtatni ³⁾, egy-szersmind pedig újabb utasításához képest, melyet a királyné lebetegedésének és szándéka megváltoztatásának hírére a Cillei ház Budán üszvesereglett ellenségeitől ⁴⁾ még maga idejében ⁵⁾ nyert volt ⁶⁾, úgy nyilatkozott, hogy Ulászló Magyarország királya, akár megyen Erzsébet hozzá férjhez, akár nem, sőt miután ez szavát megmásolta volna, őt már most az elébbi feltételekre nem akarják többé szorítani s Erzsébet a házasságot idővel még maga fogja kívánni. Ehez képest a házasságról és László örököséről szóló kívánságukat, mint már alárendeltet, különös tárgyalás alá vévén, a következő feltételeket kötötték ki Ulászlótól a lengyel országos tanácsosok jóállása mellett, hogy : 1-ör az ország szabadságait és törvényeit szoroson megtartja, és erre koronázásakor hitét is leteszi. — 2-or. Minden adományokat megerősít, még az Erzsébetét is. — 3-or. Magyar- és Lengyelország egész erővel és különösen fogja egymást oltalmazni mind a törökök, mind a tatárok ellen. — 4-szer. Az ország elszakasztott részeit az új király azzal megint öszvekapcsolja : nevezetesen a szepesi városok mindjárt koronázás után a zálogos levéllel együtt visszaadtnak, Moldova a régiebb határozatok és oklevelek értelmében a

¹⁾ *Ambassiatoribus Hungariae nuda aperteque responsum est, non posse amplius in aliquam conclusionem cum illis exstante haerede conveniri. Dlugoss XII. könyv, 721. l.*

²⁾ *Turóczi IV. rész. XXVII. feje. 240. l.*

³⁾ *Callimachus I. könyv. Schwandtnernél I. d. 449. l.*

⁴⁾ Ezen párt fejei voltak *Fessler* szerint *e. h. 529. l.* a hamis országlási tekintetek által megvakított Hunyadi János meggyőződésből, az egri püspök bosszúvágyból.

⁵⁾ *Engel* szerint *e. h.* ezen utasítás sebessége által megelőzte az Erzsébet követtségét.

⁶⁾ Ezen utasítás megvan kivonatban *Sommersbergnél Mant. Dipl. II. d. 83. l. Pray. Annal. II. d. 340. l.*

felek közt felosztatik, Halitz és Podolia iránt a két ország közt fenforgó kérdések pedig biztosok által barátságosan intéztetnek el. — Végre 5-ör. A rendek megegyezése nélkül Ulászló a száműzötteket, különösen Borbála királynét, vissza nem hívja, de annak illendő tartásáról a külföldön gondoskodhatik ¹⁾.

A király eleinte ezen feltételektől is vonakodni látszott. A dolog azonban az országos tanácsban újra vftatás alá jövévén, magoknak a lengyel tanácsosoknak késztetésére elfogadta azokat ²⁾. Az ifjú fejdelem dicsvágyát Magyarországnak javának, az egész keresztyénség oltalmának leplelvel igen jól tudá fedezni. Már mart. 8-dikán ³⁾ ünnepélyesen kinyilatkoztatá a krakkói fő egyházban, igen számos és fényes gyülekezet előtt, a magyar korona elfogadását ⁴⁾, mit harsány Téged-isten és a város kivilágítása követe ⁵⁾. Ugyanaz nap kiadá Ulászló az elfogadási oklevelet, mellyben az említett föltételek megtartását szentül fogadja ⁶⁾. Egy más külön ugyanaz nap kelt levélben Ulászló igéri Erzsébet feleségül vételét, még koronáztatása előtt, a nél-

¹⁾ Engel szerint *Gesch. von Ung. III. d. 30—32. l.* a házasságról és a Kis László öröködéséről szóló cikk egészen kimaradt: Dlugoss szerint ellenben *XII. könyv* az is azokban foglaltatott; azonban az, mint mindjárt meglátjuk, külön tárgyalatott, de csakugyan megalapítottatott.

²⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 299. l.* Dlugoss e. h. azt mondja: Regnum — non sine lacrymarum imbre acceptat, előre sejdítvén, ugy mond *Fessler e. h. 530. l.*, a Nemesis bosszúját.

³⁾ Febr. 21-kére (die Dominico reminiscere) teszi *Dlugoss. XII. könyv, 722. l.* de hibásan, mert ekkor még László nem volt a világon, Héder még nem érkezhett meg; az Ulászló elfogadási oklevele, mint mindjárt meglátjuk, mart. 8-dikán kelt, a követség által pedig a rendek nevében kiadott választási oklevél, melly megvan *Dogvétel I. d. 53. l.*, mart. 9-kéről nyilván mondja, hogy a feltételeket Ulászló az előbbi nap, és így mart. 8-kán fogadta el.

⁴⁾ *Callimachus I. könyv, 149. l.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ *Explicatio juris Hung. doc. 18. l.* és abból *Kalona 6. d. 23. l.* és *Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comit. I. d. 475. l.* Ezen oklevél soha sem jött a magyarok birtokába, mert a haza ment kö-

kül azonban, hogy a gyászév eltelte előtt öt menyekzőre kényszeríteni kívánná, valamint minden Alberttől nyert jószágainak és javainak meghagyását, olly kinyilatkoztatással, hogy magtalan halála esetére ennek fiáé, Lászlóé. legyen az örökös. Mind ezen mind az előbbi levél tartalmára nézve a lengyel karok és rendek a kezességet magokra vállalták ¹⁾. Más nap az első oklevélnek megfelelő irományt adtak ki a magyar követek is Ulászló részére. mellyben öt ugyanazon feltételek alatt, mellyek ott említetnek, az ország nevében Erzsébet özvegy királyné egyetértésével választott királyuknak elismerik, megkoronáztatására május elsejét határozván ²⁾. Ezek után Ulászló, ki ha-

vetek elfogatásával azt Erzsébet, ennek halálával pedig Fridrik vette által. *Pray szerint Hist. Reg. II. d. 308. l. és de Bosnia Serria etc. 177. l.* ezen oklevél, Datum in Civitate nostra Crakoviensi VIII. die mensis martij. megvagyon a cs. kir. titkos levéltárban, honnan azt az utolsó helyen közli is; 50 pecsét volt rajta de ezeknek csak nyoma látszik, mivel Erzsébet azokat leszakgatta. Az *Erplicatio Juris Hungarici szerzője 22. l.* csak 20 pecsétről szól.

¹⁾ *Chmel, Reg. Frid. IV. No 8. 2. l.* Megvan a cs. kir. titkos levéltárban *Lichnyorsky e. h. XXX. l.* tizenkét ép pecséttel; a királyé és 7 más pecsét leszakadt; kiadta azt *Chmel, Fridr. IV. 2. d. 729. l.* Ezen oklevelet nem ismerte *Horeáth Mihály*, midőn *Tört. II. d. 140. l.* ezen körülményre nézve csak *Dlugossra* utal *XII. k. 720. l.*; nem *Katona*, midőn *e. h. 31. l.* Dlugosst azzal vádolja, hogy az Erzsébetteli házasságot maga fejtől vegyítette a feltételek közé.

²⁾ Ezen oklevelet közli kivonatban *Sommersberg II. d. Mantissa Dipl. 83. l.*, maga egész kiterjedésében *Dogiel Dipl. Cod. Pol. I. d. 33. l.* és belőle *Katona VI. d. 37. l.* Ebben háromszor említetik Erzsébet megegyezése a választásban, a honnan *Katona Epitome II. d. 291. l.* azt következteti, hogy az valósággal is megtörtént. Ezért a jó *Fessler e. h. 532. l.* csúfosan feddi meg a szorgalmatos író, mondván: ezen férfinak hatalmas hite volt mindazon dolgok kétségtelen valóságában, mellyeket az országlási oklevelek foglalnak magokban.— De megfelejtkezett arról, hogy ő hasonló s talán még vakabb hittel szóról azóra csalhatlan igazságoknak fogadja el mind azt, mit Erzsébet jogainak megmutatása tekintetéből egy barátságos levelében írt Fridriknek. A pártosság szellemétől vezérlett időszak történetírójának csak vigyázattal szabad az egyik, vagy másik fél

zánkban Lengyel László neve alatt is ismeretes ¹⁾, a török követséget elutasította oly nyilatkozattal, hogy a magyarokkal szorosb összeköttetésbe jövén, békeajánlásukat csak úgy fogadhatja el, ha Magyarországot is belé foglalják ²⁾.

A Budán összegyűlve maradt világi s egyházi nagyok. Ulászló pártosai, a Krakóban történekről sehes hírnökök által tudósíttván, már mart. 12-dikén a követek cselekedetét helyben hagyják és az új királyt egy más követség által megkérik útjának siettetésére ³⁾. Ugyanaz nap, melyen ez Budán történt, szükségesnek látta Ulászló, minden alattomos mesterkedés gyanújának elhárítására, Fridrik német királyt választásáról különös levélben tudósítani. Ebben a római királyi székbe emeltetéséhez a szokott szerencsekívánások előre bocsátása mellett jelenti, mikép Albert király halálával a magyar trón megürülvén, arra a karok és rendek egyes akarattal őt választák el ⁴⁾, mit ő csupán a

---

írományait használni, ha részrehajló nem kíván lenni. — *Grossinger, Jus Publ. Hung. 263. l.* még tovább megy állításában, vagy legalább tisztábban kimondja azt. Ezen egész választást helytelenek állítják s Ulászlót a törvényes királyok sorából kihagyandónak vélik; főként azért is, mivel törvényeink értelme szerint kiváltságai érvénytelenek, nem gondolván meg, hogy ez országlási törvényeink szerint a választás törvénytelenységét nem bizonyítja, és hogy Pétert és Abát, kik egészen hasonló esetben vagynak, ő maga törvényes királyoknak elfogadni nem kétkedett. *Katona VI. 41. l.*

¹⁾ *Budai, Magy. hist. I. 203.* — Egy oklevélben Datum in festo ascensionis Domini (maj. 25.) 1441., melyet a tudós Cornides *Ung. Mag. II. 173.* közöl és melyre alább visszajövendünk, magát Wenceslausnak is nevezi.

²⁾ *Callimachus e. h.*

³⁾ *Budae festo S. Gregorii kivonatban Sommersbergnél II. d. Mantissa Dipl. 83. l.*

⁴⁾ *Declaramus personam nostram vacante Regno Hungariae per obitum Sereniss. div. mem. Principis Domini Alberti — per Regni ejusdem Praelatos, Principe, Barones, Comites, Nobiles et Ciuitatum locorumque Communitates, unanimes desiderio electum esse.* Ha ezt kénytelenek vagyunk is *Fesslerrel e. h. 531. l.* diplomai valótlanságnak ismerni, úgy más felől Erzsébet azon kifejezését Fridrik német királyhoz 1441. intézett írományában *Kollárnál Anal.*

keresztyénség javának tekintetéből fogadott el, és azért különösen felszólítja Fridriket, hogy őt közelebbi fáradozásaiiban az ozmánok ellen segítse, az atyafiságos szomszéd-ság és szomszéd-ságos barátság fentartásában vele kezét fogjon, nevezetesen arról, hogy a magyarországi jobbágyok, különösen a Cillei grófok hirtokai, az ellenséges beütések-től megkíméltesse, gondoskodjék, valamint ő is a maga részéről a szükséges rendelkezéseket megteendő, nehogy a magyarok Osztrákhonba üssenek ¹⁾). Ekkor, úgy látszik, még reménylett barátságos egyezést a Cilleiekkel és Erzsébettel.

Ennek nem sokára újabb jelét is adta. A magyar követ-ségből ugyanis a zengi püspököt, kinek később ezen alkalommal szerzett érdemeiért a szepesi lépes prépostság lett jutalma ²⁾), és Palóczi Lászlót Krakkóban tartóztatván, hogy őt Budára kísérvék ³⁾), a többeket, úgymint Matkó bánt, Marczali Imrét és Perényi Jánost haza küldötte ⁴⁾), hogy Erzsébetet a dolgok meneteléről tudósítsák és neki kezét még egyszer ajánlják. Nyomban követték ezeket Ostrorog Sandivoj poseni nádor, és Koneczpole János ország korlátnok, mint a király különös követjei ⁵⁾), olly

Vind. e. h., hogy Ulászló csak némelly nagyok által, die nicht die namhaftesten und pesten sind, választatott, mellyhez ezen tudós történetíró *e. h. 530. l.* különösen ragaszkodik, hasonlólag nem fogadhatjuk el történeti igazságnak. A pártosság szelleme egyikben úgy mutatkozik mint a másokban. Ha tehát az elsőből nem következik az, mit *Katona Epitome II. d. 291. l.* következtet, regiam dignitatem Elisabetham non habuisse, ugy a második sem elég arra, hogy Fesslerrel az Ulászló választását égbe kiáltó nemzeti igazságtalanságnak mondjuk.

¹⁾ Ezen levelet közli *Kollár Anal. Vindob. II. d. 830. l.* és belőle a kötfő említése nélkül *Pray, Annal. III. d. 340. l.* és innen *Katona VI. d. 41. l.*

²⁾ *Wagner, Analect. Scepus. I. d. 133. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 722. l.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.* és *Callimachus e. h. 451. l.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h. 723. l.*, *Callimachus e. h.*, *Cromer XXI. könyv 486. l.*

utasítással, hogy választását nem csak az ország'rendeinek, hanem Erzsébetnek is, — bár ez annak nyilván mondván ellene, ezt neki nem tudni lehetetlen volt —, megköszönjék, minél előbbi megindulásáról tudósítsák ¹⁾ és a királynénak jó indulata jeleül némely részére küldött ajándékokat adjanak át ²⁾.

Tallóczy és Marczali nem soká Erzsébethez értek, Perczy János felső-magyarországi jószágaiban, különösen Sároson, elmaradván, hogy ott a király illendő elfogadására a szükséges készüléket megtegye ³⁾. A királynénál volt ekkor Cillei Ulrik, annak fő tanácsadója némely német se-
regekkel ⁴⁾. Ez új bátorságot ada a felindult özvegynek, ki ennek következtében a követeket nem bocsátván szobájába, hanem elejükbe menvén hidegen fogadja ⁵⁾, az általok benyújtott oklevelen a pecsétek leszakgatásával tölti bosszuját ⁶⁾. A két követ elégedetlenül távozott el a Dunán túl levő szállására, hol csakhamar a királyné népei által körülvé-
tetvén elfogatik, vasra veretik és nem soká Ranndecker Henrik, Cillei meghittje, kíséretében Sopronba küldetik, és ott Cillei oda való várnagyának Flednitzer Fridriknek adatik által ⁷⁾. Azzal vádoltattak, hogy bár a királyné szándékának változásáról négy nappal László király születése

¹⁾ *Callimachus e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ *Dlugoss XII. könyv, 722. l. és Cromer XXI. könyv, 486. l.* Ezt később Ulászló szepesi főispánnak nevezte. *Wagner, Anal. Scep. III. d. 217. l.*

⁴⁾ *Chron. der Grafen v. Cilly Hahnát II. d. 702. l.* Hogy a magyar követek elfogatása Cillei Ulrik tanácsából történt, nyilván mondja *Kottannerné* is 32. l.

⁵⁾ *Kottanner Hona e. h.* Hasoul. *Dlugoss e. h. 723. l.* — *A Cillei grófok érkönyve e. h.* és utána *Engel e. h.* azt állítják ellenben, hogy maga elébe sem bocsátotta.

⁶⁾ *A Cillei grófok érkönyve e. h.* azt állítja ugyan, hogy magát az oklevelet is elszakgatta, de helytelenül, mert mint feljebb látók, még ma is épségben léteznek és csak pecsétei vagyunk leszakgatva.

⁷⁾ *Kottannerné* 32. és 34. l., ki a királyné szállásának ablakából nézte az elfogatást. — *A Cillei grófok érkönyve e. h.*, mely

után tudósíttattak, még is tizenhat nappal később hitsze-
gően egyeztek meg Ulászlóval. Ezen önkényes tett, mely
gondatlanul igen nevezetes, nagy összeköttetésű emberek
követtetett el, nem csak egyik közelebbi oka volt a polgári
had pezsgő tüze fellobbanásának, hanem a közvélemény-
ben is sokat ártott a királyné pártjának, melyben azon ki-
vül is kevés erő és még kevesebb egyesség volt. Ezen erő-
szak után is, a helyett hogy annak igazolására hathatós
intézeteket tett, Ulászló bejövetelének gátlására a szüksé-
ges előkészületekről gondoskodott volna, mindent megtenni
vélt némelly felszöldi városokat hűségök folytatására ujab-
ban felszólítván¹⁾ s őket némelly kedvezésekkel megnyerni
ügyekezvén²⁾, Pozsonytól zsoldosok gyűjtésére pénzt kér-

---

csak Tallócezi elfogatásáról szól, azt állítja, hogy még a királyné
szállásán mindjárt eltávozásukkor maga Cillei tette az elfogást, Rü-
deck Henriknek nevezvén ennek emberét, ki a foglyot elkísérte.
Demburgnak a várat, hova vitetett; Ortenburg várába küldetnek
Chron. Cill. Annal. Styriae III. d. 72. l. — Rövidebben adják ez
eseményt elő *Dlugoss* és *Callimachus c. h.* Marczali elfogatását is
említve, melyet alábbi oklevelesen is bebizonyítunk. *Kottannerné*
szerint *34. l.* a két követel Ország János (Ursegni Januss) is elfo-
gatott tévedésből, ki Budáról jött látogatásukra, de csakhamar
elbocsátatott. Erzsébet maga Frídríkhez 1440. Gyűrből írt levelé-
ben, melyről alább szólandunk, négy magyar fő úrnak elfogatását
említi, de nem nevezi őket. Und derselben Landherra vier, ezek a
királyné szavai, die dj potschaft an den Khunig von Pollan gewor-
ben und sich des gegen Im verbricht, und auch brief, von Im on
unser wissen und willen widerumb genommen habent, in Venugkh-
nuss zu unsern handen nemen lassen. *Lichnyorsky e. h. CCXIV. l.*
Fessler az egykorú írók ellenére Perényit is fogságba juttatja. *En-
gel* végre *e. h.*, bár különben a Cillei övkönyvet látszik követni, a
fogság helyét Sopronba teszi.

¹⁾ A Késmárkhoz szóló német levél: Komorn am Montag nach
halbfasten (febr. 28.) 1440. megvan *Wagner, Anal. Scep. I. d. 57.*
l. és belőle *Bárdossy Moldae. Decim. 147. l.*

²⁾ Eperjes városának így megengedi, hogy Sáros mezőváros ha-
tárában épületei megigazítása végett örök időkre követ fejtessen.
Az erről szóló levél Datum in Comarom Sabatho proximo ante
festum b. Georgii martyris (apr. 23.) 1440. megvan *Wagnernél*

vén ¹⁾ és azt segedelem ígérete mellett az ellentállásra buzdítván ²⁾. Ezen párt két feje, Fridrik német király és Cillei Ulrik, minden nyilvánosságos elhatározó lépésre alkalmatlanok, amaz lassúsága, ez gyávasága miatt. Fridrik mindig csak írt és fenyegetődött, Ulrik mindenhez fonákül fogott, mind ketten pedig kölesönös gyűlölségök által, melly a Cillei grófságnak hercezesítésétől és az ebből eredett háborútól fogva, minden külsőkép szűnlett barátságuk mellett is mély gyökeret vert ³⁾, egymást minden lépéseikben gátolták.

Ezen gyűlölségnek s a Cillei Ulrik mind inkább és inkább növekedő befolyásának tulajdoníthatni, hogy Erzsébet Fridrik királytól idegenkedni kezdte, s bár fia gyámsága nem csak férje végrendelete, hanem az osztrák család házi törvényei szerint is ezt illette, mint idősb atyafit, és ő azt már valóban át is vette, azzal egyszerre a testvér bátyjával mindig ellenkező Albertet kínálta meg. Az alkudozások ez iránt hosszasan folytak követek által; végre april. 10-kén

---

Dipl. Sáros. 231. l., innen Katonánál VI. d. 48. l. és Bárdossy-nál e. h. 148. l.

¹⁾ Apr. 1-jén Komáromból meghagyja a városnak, hogy küldjön neki a dézmából 2000 forintot e végből. A levél megvan a város levéltárában. *Lichnyorsky e. h. XXX. l.*

²⁾ Apr. 2-dikán felszólítja a várost, tartaná magát csak rövid ideig, mert közelebbről segítséget küld. April. 5-kén újra megígéri a segítséget haladék nélkül. April 7-kén Weitraher Mártont, mint ide küldött követjét, meghatalmazza. April. 22-kén meghagyja annak, hogy Arberger Leonhardnak zsoldosok szerzésére 100 forintot adjon, olly nyilatkozattal, hogy az előbb kért 400 forinttal még két hétig várakozni fog. Mind a négy levél Komáromban kelt és megvan a városi levéltárban. *Lichnyorsky e. h. XXXI. l.* Micsoda ellenség szorongatta Pozsonyt, nem tudjuk. — Ezen és több más annak idejében említendő levelei Erzsébetnek bizonyítják, hogy ő egész mártiust, aprilist és májust Komáromban töltötte. *Lünig* ugyan *Reichs-Archiv. XXIV. d. 1190. l. 17. sz.* közli egy levelét mart. 20-dikáról (am Palmtag), melly Budán kelt; de itt a helyben vagy napban hibának kell lenni, mert épen akkor ellenségei tartottak itt gyűlést, mint fennebb látók.

³⁾ *A Cillei grófok ébirata II. d. 696. l.*

a következő feltételek alatt készült meg az egyesség ¹⁾: Albert, mint az ifjú László jövődö gyámtyja, Osztrákhont az Ensen mind felül, mind alul az ő nevében kormányozza, még azon jószágokat is, mellyeket Albert király nejének menyasszonyi ajándéku rendelt volt, de ezeknek jövedelmét egyenesen Erzsébet kezébe szolgáltatja; a karok és rendek szabadságait fentartja és mihelyt László 16 esztendejét eléri, a gyámságról lemond és az országlást neki átadja. A királyné ezen egyezést mindjárt tudtúl adta mind az osztrák rendeknek, mind Bécs városának ²⁾; de az soha teljesedésbe nem ment, és Fridrik szakadatlanul megmaradt az osztrák tartományok kormányzására nézve a gyámság birtokában ³⁾, alkalmasint azért, mivel önkényt és mindjárt engedni nem akart, később pedig Ulászló hirtelen megjelenése erre időt nem engede, és Erzsébet nagy szorultságában újra kénytelen vala az ő segedelméhez folyamodni ⁴⁾.

¹⁾ *Engel e. h. 33. l.* april 8-dikára, később *34. l.* 10-dikére. *Katona* pedig *VI. d. 48. l.* alkalmasint csak nyomtatási hibából 13. idus aprilisre teszik az egyezés keltét; maga az egyező levél így szól: Gamarn an Suintag als man singet Misericordia Domini (april. 10.) 1440. és megvan *Kollárnál Anal. Vindob. Sylloge Dipl. II. d. 835. l.* Deák fordításban közlik *Pray és Katona e. h. Hasoul. Chmel, Fridr. IV. II. d. 39. l.*

²⁾ Mind a két levél kelt apr. 10-dikén Komáromban. *Chmel, Material. I. d. 2. füz. 10. l.* Megvan a csász. titkos levéltárban *Lichnyovszky e. h. XXXI. l. A Bécs városához szólót* Geben zu Gumorn an Sontag Misericordia Domini 1440. adjuk *Oklet. fugg. XXXIV. sz. a.*

³⁾ Fridrik még april. 17-kén is tartott osztrák országgyűlést, és mind az ország kivánságairól, mind az erre adott feleletekről szóló irományokban gyámtyának nevezetik. *Kollár e. h. 837. l.*

⁴⁾ *Hormayr, Wien III. d. 3. füz. 117. l.*

V.

1440.

Tallóczinak és Marczalinak elfogatása Ulászlóra s párthíveire különböző benyomást tön. A lengyel követek megállapodtak útjukban. Hiába hívá meg őket Erzsébet, hiába ígére nekik bátorságlevelet. Komáromba menni félték, sőt végre a királynénak szánt ajándokokkal együtt haza tértek ¹⁾. Magát a királyt is kétségbe hozta ennek híre ²⁾, annyival inkább, mivel a lithváni zendülés napról napra növekedék és ehez járula az éhség s az ezekből eredett döghalál ³⁾. — Nem gyengíté ellenben ezen hír munkás magyar pártosainak bátorságát, sőt inkább egyenes, elhatározott és serény lépésekre ingerlé. Budára tüstént országgyűlést hívnának össze ⁴⁾. Rozgonyi, a katonás egri püspök,

¹⁾ *Callimachus I. könyv, 452. l.* — *Cromer XXI. könyv 486. l.* és utána *Engel, Gesch. von Ung. III. d. 34. l.* azt állítják, hogy Rozgonyi Simon küldötte őket vissza. *Dlugoss XII. könyv 723. l.* ellenben, hogy ő hazamentőket tanácsolta.

²⁾ *Cromer e. h. és Pray, Annal. II. d. 342. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 726. l., Cromer és Callimachus e. h.*

⁴⁾ Ezen országgyűlés összehívását *Engel* ugyan *III. d. 35. l.* későbbre, Budának Rozgonyi által történt elfoglaltatása — *Callimachus* pedig *Res Uladisl. I. könyv, 464. l.* Cilleinek Győr alatt történt elfogatása után teszi; de az ekkor már igen késő lett volna. Tanácsosabb azt *Prayval e. h.* ide tenni, ki egyébiránt hibáz azt mondván, hogy ezen gyűlésből június 29-dikén (3. kal. jul.) az

nem csak tulajdon dandárját gyűjté össze, hanem fáradhatatlan ügyekezete által pártosaiban a szükséges készületek megtételére rokon tüzet is gerjeszte ¹⁾. A Krakóban hátra maradt zengi püspök és Palóczi László mindenkép sürgették Ulászló megindulását ²⁾, biztatván őt, hogy személyes megjelenése dolgainak kedvező fordulatot adand és Magyarországon minden lakosok csoportosan jelenendnek meg körülte. Ulászló és országos tanácsa hajlani is kezdének unszolásaikra. De a pénz hiánya s a Sandeczben összegyűlt lengyel karok és rendek idegenkedése ezen dologban új akadályokat szült. Az elsőt elhárította Sbignew, a pénzes krakkói püspök, mind a két ellenpápa kárdinálja ³⁾, tetemes pénzt kölcsönözvén a szepesi városokra ⁴⁾, mire nézve a választó oklevélnek ezen városokat illető pontja most mindjárt teljességbe nem mehet; a másikon győzedelmeskedett a két magyar követ fáradhatatlan buzgalma. A király megindulásában megegyezik a rendek többsége, némelly nagyok véleménye ellen ⁵⁾. Kázmér, a király öcsce, egy tetemes sereggel Lithvánországba küldetni rendeltetik, Lengyelország időközi kormánya iránt a szükséges intézetek megtételnek ⁶⁾, és Ulászló már april. 21-dikén Sandecz-

---

Ulászló újabb meghívása rendeltetett el; mert ekkor már Ulászló Budán volt, és azon oklevélben, melly a tudós szerzót tévedésbe hozta, szó sincs Ulászló meghívásáról, mint alább bővebben ki fog tetszeni.

¹⁾ *Turóczi IV. rész XXX. feje. 242. l.*

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ *Spondanus II. d. 233. l.*

⁴⁾ *Dlugoss XII. könyv 729. l. és Cromer XXI. könyv 487. l.* — E szerint hibáz tehát *Curæus e. h. I. d. 240. l.*, midőn azt állítja, hogy Ulászló sok kincseket vitt magával és azokat párthívei közt kiosztogatta.

⁵⁾ *Licet multis Praelatis et Baronibus Poloniae disvadentibus. Dlugoss e. h. 723. l.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h. 726. l., Callimachus e. h. és Cromer XXI. könyv, 486. l.*

ből megindul Magyarország felé; ennyire diadalmaskodott az uralkodásvágy a lengyel lassúságon ¹⁾.

Tündöklő keleti fényű kisret ²⁾, Lengyelország háborúhoz és fényűzéshez egyaránt szokott nemességének színe, egy szép jól felszerelt sereg fogja körül az ifju reményteljes fejedelmet, és anyja öcsésével két napi járó földre kísérik el ³⁾. Így ér Késmárkra, hol számos eléje jött magyarok üdvezlik ⁴⁾. Ifjusága, férfias, bátor de nyájas magaviselete, bőkezűsége ⁵⁾ és főként az által, hogy a magyarokat honi nyelvökön szólíttá meg ⁶⁾, minden szíveket meghódíttá. Késmárkon több napig várakozék azon lengyel urakra, kik készülleteikkel elkéstek és nagy számmal jelentek meg. Itt találá őt Erzsébethez küldött két követe ⁷⁾, itt jött hozzá az egri püspök számos dandárjával, ki útjában a rosszúl örzött Eperjest meglepven és számára elfoglalván, őt ennek kellemetes hírével köszönté meg ⁸⁾. Egy lithván követség, melly utána jöven személyes megjelenését sürgette, megint új kétségbe hozá az ifju fejedelmet; de a kemény akaratú egri főpap előbbi szándékában megerősíté ⁹⁾, azzal kecsgetvén, hogy ha az országban belebb mutatandja magát, azon keveseket is megnyeri, kik még ellene vagynak, és így a két ország egyesült erejével könnyen elfojthatja a lithván zendülést. Ennek, valamint Sbignew krakkói püspöknek és Ostroroy Sandivojnak unszolására a jelenlévők

¹⁾ *Feria quinta ante diem Sancti Alberti. Dlugoss e. h. 729. l. és Michorius Pistorinál II. d. 207. l.*

²⁾ *Bonfin IV. tiz. IV. könyv. 299. l.* Böven írja ezt le *Dlugoss e. h. 730. l.*

³⁾ *Bonfin e. h. Callimachus e. h. 452. l.*

⁴⁾ *Callimachus e. h. Die Sancti Adalberti ért ide. Dlugoss e. h. 729. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylcius, epist. LXXXI. 564. l.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott és Gebhardi, Gesch. v. Ung. II. d. 53. l.*

⁷⁾ *Dlugoss e. h.*

⁸⁾ *Ugyanő 731. l., Callimachus és Bonfin e. h.* Az utolsó itt már az egri püspököt Lászlónak nevezi, Rozgonyi Sümont utódjával Hédervári Lászlóval vegyítvén össze.

⁹⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.*

köz akarattal elhatározzák, hogy a király útját folytassa és szükség esetében magát az ország birtokában fegyverrel és erővel is oltalmazza ¹⁾). Ennek folytában tehát Ulászló a késmárki polgároknak eddig iránta mutatott hűségöket Lengyelországban minden vám- és harminczadfizetésétől felmentésükkel jutalmaztatván ²⁾ és a város további oltalmát Perényi Miklóásra bízván ³⁾, maj. 4-dikén innen megindul ⁴⁾. Szebenben (Sabinov) fogadja Amade savoyai fejedelem követjét, ki őt Felix neve alatt pápává lett választatásáról tudósítja ⁵⁾. Eperjesen, hol Czudar Simon számos rokonaival és előkelő magyarokkal hódolt meg neki, egy napot mulat. Rozgony-Viszlónál kedves titoknoka Sienkonics János a Hernát vizébe fuladt ⁶⁾. Innen neki a vég tiszteletet megadván, az alföldre siet. Egész útja inkább diadalvonalhoz, mint hadjárathoz hasonlít, ellentállásra sehol sem talál, sőt kísérői száma lépésről lépésre növekedék ⁷⁾. Már pünkösd szombatján Egerbe tartá fényes bemenetelét ⁸⁾.

Nem olly szerényen, nem olly határozottan munkálkodott Erzsébet pártja, bár ekkor még szinte számosabb volt ⁹⁾. Ehez tartoztak a hatalmas Cilleieken kívül, Dénes eszter-

¹⁾ *Dlugoss e. h. 731. l.*

²⁾ Az erről szóló levelet Datum in villa nova (Igló) festo assumptionis Domini (maj. 5.) anno eiusdem 1440. közli *Wagner, Anal. Scep. I. rész, 58. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 731. l., Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss* szerint *e. h.* tizenkét nap mulatott Kézmárkon, a rogate napjait is ott töltötte és sz. Flórián napján, azaz majus 4-dikén indult meg innen.

⁵⁾ *Dlugoss e. h. 732. l.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h. — Callimachus e. h. Schwandtnernél I. 455. l.* ezen titoknok szerencsétlen halálát Eperjeshez teszi.

⁷⁾ Ezt bőven állomásról állomásra írja le *Dlugoss e. h.*

⁸⁾ *Dlugoss e. h. 733. l. — Kemény, de jure suc. 78. l. és Tsa.ári 201. l.* helytelenül teszik Ulászlónak Magyarországra jövetelét 1441-re: még helytelenebbül következteti a Hist. Dipl. névtelen írója Albertre Ulászlót 1444-ben. *Haner, Königl. Siebenbürg. 191. l.*

⁹⁾ *Bonfin e. h. 300. l.*

gomi érsek, Mátyás veszprémi, Benedek győri püspökök¹⁾, Tamási László és Henrik, a gazdag Ujlaki Miklós, ki már Zsigmond udvarában vitézsége által nevezetes volt, Albert alatt pedig mind Csehországban, mind a törökök ellen megkülönböztetéssel szolgált²⁾, a nagy birtokú Garai László, Kanizsai Imre³⁾ és László, Rozgonyi János, Osvát, Rajnárd, István és Lőrincz⁴⁾, és kit tántoríthatatlan hűségére nézve szinte elül kell vala említenünk, Széchi Tamás, az érsek testvére, komáromi várnagy⁵⁾ sok másokkal. A külső alakosságokra nagy gondjok volt, ezekről sokat tanácskoztak, a hadi készülletekről senki sem aggódott, mit a pénzhány is nem kevésbé gátlott⁶⁾. Bár a felső-magyarországi városoknak Erzsébet tanácsukra meghagyta volt, mint már megjegyzők, hogy Ulászlót ne fogadják be⁷⁾; de ennek gátlására segítséget nem küldhete. Fő bizodalombokat abba veték, hogy Ulászlót a koronázásban, még pedig a birtokukban lévő szent koronával, megelőzván, a közvélemény és az egész haza mellettök lesz. De erre is pénz kellett. Hihetőleg ezen költségek fedezéséért zálogosítá el május 8-dikán házi koronáját, mellyel hajdan magyar királynénak avatattott volt, némelly más ékszereivel 2500 ftban Eizinger Ulriknak⁸⁾. Erzsébet ezután, mihelyt Ulászló közelgetésének

¹⁾ De Roo, *Hist. Austr. V. k.*, 184. l., *Pray, Annal. II. 342. l.*

²⁾ V. László király 1453-ki adománylevele *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 368.* és *Kalona e. h. VII. d. 931. l.*

³⁾ *Pray és Engel e. h.*

⁴⁾ *Pray e. h.*

⁵⁾ Herzog von Lindpach genannt her Setzitamesch der stuend Ir auch trewlich bei uncz an Ir ende. *Kottannerné 30. l.* Erről mondja *Turóczi IV. r. XXXIII. fej. 244. l.* „Vir dignus viri nomine“.

⁶⁾ Ez olly nagy volt, hogy Bécsbe pénzszerzés végett küldött hű szolgájának Nadler Mihálynak még útiköltséget sem tud adni, *Birk Ernő, Quell.u. Forsch. 214. l.*; Erzsébet máj. 11-dikén meghagyja Pozsony városának, hogy a Lichtensteinnak rendelt 500 forintot, ha még nem vette volna fel, ne fizesse ki, hanem küldje kezéhez Komáromba. Pozsonyi levéltár. *Lichnovsky e. h. XXXII. l.*

⁷⁾ *Has. Dlugoss e. h. 730. l.*

⁸⁾ Az erről megbizottja Nadler Mihály által kiadott oklevelet

hírét vette, fiával, a szent koronával, és minden hűségében volt nagyokkal máj. 10-dikén ¹⁾ megindult Székesfehérvárra, melly város egyik pártosának Ujlaki Miklósának kormányja alatt volt ²⁾. A koronázandó csecsemőt előkelő urak vitték bölcsőben ³⁾. Tatánál, hova későn estve ért, számos magyar urak 2000 főre menő kísérettel várták a királyi udvart és fedezve kísérték Székesfehérvárig ⁴⁾, hol a fényes vonal elejébe jött Ujlaki 500 lovaggal; a kis király a bölcsőből kivéttétvén, őt Kottannerné vitte karján, mellette az egyik oldalon Frangepán Bertalan, a másikon egy magyar főúr menvén, pünkösöd szombatján, azaz máj. 14-dikén ⁵⁾. Mindjárt más nap, pünkösöd első napján ⁶⁾,

zu Wienn am nagsten Suntags vor phingaten 1440. közli *Birk Ernő* e. h. 242. l.

¹⁾ Des phincztags vor dem Phingstag nachmittag *Kottannerné* e. h., és egy Rosenbergr Ulrikhoz Komáromból máj. 13-kán megindított hírnöknek (*Palacky, Zeitschrift e. Böhm. 1827. 37. l.*) nap nélküli tudósítása, *Endlicher jegyzetei* Kottannerné munkájához 68. l.

²⁾ *Callimachus* e. h. 455. l. — *Dlugoss* e. h. 733. l. őt Nicolaus Fristatzky de Vlagnek nevezi. A többi lengyel íróknál is fordul elő Fristatzky név alatt, *Istvánfi I. könyve, 4. l.*, mellyet Galgócztól nyert. *Timon, Epitome* 78. l. Azért *Kottannerné* is őt 37. l. és több helyt von der Freinstatt Waidamicloschnak nevezi.

³⁾ *Kottannerné* e. h. 35. l., mondják ezt *Ephemerides* is *Kovachichnál, Script. Min. I. d. 12. l.*

⁴⁾ Az említett hírnök tudósítása *Endlichernél* e. h.

⁵⁾ *Kottannerné* e. h. 36. l.

⁶⁾ *Aen. Sylo., Eur., Op. 389. l.*, és *Frehernél II. d. 39. l.* azt állítja, hogy ugyanaz nap koronáztatott meg, mellyen megkezesztetett, de a koronázást egyenesen pünkösöd első napjára teszik *Kottannerné* 36. l., a *Wcsei egyház felirata Schwandnernél I. d. 885. l.*, *Dlugoss* e. h., *Ebendorffer* e. h. II. d. 857. l. *Ephem. Kovachichnál, Script. Min. I. d. 12. l.*, *Cochlaeus* 333. l. — *Curæus* ellenben I. d. 239. l. virágvasárnapra teszi azt. A fennebb említett hírnök tudósítása szerint *Endlicher* e. h. a koronázásnak csak május 17-dikén kellett volna megtörténni. Úgy látszik, a körülmények miatt siettek annyira ezen dologgal. A sietség olly nagy volt, hogy a kis fejedelmi koronázási ruhája kelméjének megszerzésére nem volt idő, és azt Zeigmond császárnak egy régi díszruhájából férezelték össze a hölgyek. *Kottannerné* 34. l.

azaz majus 15-dikén ¹⁾, Kottanner Ilona ölében ²⁾ koronázattott meg a három hónapos gyermek ³⁾ Dénes esztergami érsek által ⁴⁾ a valóságos szent koronával ⁵⁾. A csecsemő fejedelem nevében az ország szabadságainak megtartására maga a királynő tette le a hitet ⁶⁾, a kis királyt Cillei Ulrik ajándékozta gazdagon megaranyozott ezüst karddal Ujlaki Miklós előbb lovaggá ütven ⁷⁾. A mise alatt a

¹⁾ *Turóczi IV. rész. XXIX. fejt. 241. l. és Callimachus e. h. 456. l.* a napot egyenesen nem határozzák meg; az első azt mondja, hogy az Ulászló Budára jövelete után, a második, hogy Rozgonyi és Ulászló Budára jövelete közt történt. Egyébiránt Erzsébet még maj. 13-dikán Komáromból irt Rosenberg Ulriknak. *Palacky, Zeitschrift des böhm. Museums. 1827. 32. l. Lichnyorsky e. h. XXXII. l.* De hogy ezen levél, mi okból megmondani nem tudjuk, későbbi kelésnapot kapott, az eddig mondottak és különösen az azt vivő hírnök tudósítása szerint nyilvános.

²⁾ *Bonfin e. h.* ugyanazt állítja, hogy anyja tartotta a koronázás alatt ölében, de *Kottannerné 38. l.* nyilván mondja, hogy ezt ő tette.

³⁾ *Kottannerné e. h. Siegler, Chron. Bélnél Adparat. 57. l. Archiepisc. Strigon. 81. l. — Bonfin e. h. és Pistori, Gen. Reg. Hung. Schwandtnernél I. d. 769. l.* hibásan mondják azt négy hónaposnak.

⁴⁾ *Bonfin, Turóczi és Arenpeck e. h., Aeneas Sylvius, Res Frid. III. Kollárnál Anal. Vindob. II. d. 113. l.*

⁵⁾ *Récai de S. Corona Schwandtnernél II. d. 450. l. Ugyanő de Monarchia ugyanott 661. l.*

⁶⁾ *Kottannerné e. h.* Ezt egyenesen Cilleiről mondják *Bonfin, Turóczi, Arenpeck e. h. és de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 184. l.*

⁷⁾ Ujlaki a csecsemőt ez alkalommal olly erővel ütötte meg, hogy Kottannerné, ki azt ölében tartotta, a kard súlyát karján felfogva, azt fájdalomosan érezte, és a királyné őt megijedve szólította meg: istenért, ne sértse meg (is temere nem mi sértén, das heisst zu deutsch also: durch gotts willen tue jm nicht wee); mire ő nevetve felelt: nem. *Kottannerné e. h. 37. l.*, kiből különben is kitetszik, hogy ez alkalommal a királyné több ízben szóltott magyarul. *Aeneas Sylvius, epist. LXXXI.* azt mondja: Nicolaus Wayvoda militiam illi (a kis királyról van szó) contulit; egy más levele szerint *epist. LXXVIII.* a magyar követséghez 1445. tartott beszédében: Te Nicolaum Wayvodam qui eum (megint V. Lászlóról van szó) militem effecisti, és így Kottannerné előadását gyámoltja. Ugyanő az első

csecsemő egy veres arannyal kivarrott és hermelinnel prémezett kendőre fektetve, Cillei Ulrik tartotta felette a szent koronát, azután pedig Ujlaki Miklós ütött nevében több leventéket ¹⁾. Amaz, mint az erős kifejezésekben gyönyörködő Fessler mondja, a jelenlévők legrosszabbika, ez a legváltozékonyabbika ²⁾. A királyi pálczát Széchi Tamás, az almát Frangepán Bertalan vitték ³⁾. Említést érdemelnek a jelenlévők közt, kik igen felesen voltak mind az egyházi, mind a világi rendből ⁴⁾, még Albert osztrák herceg ⁵⁾, ki a királyné által a koronázásra különösen meghivatván, oly sebességgel ügykezett Fejérvárra, hogy alatta és kísérei alatt több ló dőlt ki ⁶⁾. Mátyás veszprémi ⁷⁾, Benedek győri püspökök ⁸⁾, Garai Both András ⁹⁾,

helyen azt veti még utána : eumque gladio cinxit. Ebből *Fessler e. h.* azt következteti, hogy a sz. István kardját Ujlaki Miklós köztötte a megkoronázott csecsemőre. Azonban, mint fentebb is látók, egyedül a szent korona oroztatott el, és így, mint *Fejér, Genus etc. Johann. Hunyadi 41. l.* a magyar karok és rendeknek Ulászló koronázásáról szóló és alább említendő levele után helyesen jegyzi meg, ezen koronázás a sz. István kardja, a királyi páleza, és alma nélkül ment véghez.

¹⁾ *Kottannerné e. h. 38. 39. l.*

²⁾ *Fessler IV. d. 534. l.*

³⁾ *Kottannerné 39. l.* Az eddig mondottak szerint ezek nem lehettek azok, mellyek az ország ékszerai közt őrizettek, hanem valószínűleg utáncsináltak voltak.

⁴⁾ *Kottannerné e. h. 37. l.* ki szerint az egyházban a helybeli polgárok álltak őrt. A királyné egy levelében jul. 2-dikáról budai polgárok és több más városiak jelenlétét is említi. *Lichnyoersky VI. d. CCCXVI. l.*

⁵⁾ *Haselbach e. h. és Aeneas Sylvius, epist. LXXXI. 564. l.*

⁶⁾ *Kottannerné 34. l.*

⁷⁾ *Bonfin, Turóczi és Arenpeck e. h.*

⁸⁾ *Ugyanazok, Dlugoss és Callimachus e. h.*

⁹⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.*, kik még Garai László machói hán és koronaőr jelenlétét is említik. Ezt ugyan a koronázásra meghívta volt a királyné, sőt indulatát kitapogatni szándékozván, őt a korona kiadására is felszólította, mit ő meg is igére, ha Tallóczy és Marczali szabadon bocsáthatnak. Ennek következtében a királyné kész lett

Kanizsai Imre és László ¹⁾, Rozgonyi István ²⁾, kik a kisednek hűséget esküdtek ³⁾, kezeiket fejére tévén ⁴⁾. A gyermek a koronázási szertartások alatt rítt, a papság a szokott dicséreteket énekelte, a királyné egyre könnyezett, a jelen volt nagyok ez által elérzékenyedve vele együtt sírtak ⁵⁾; Szécsi Dénes pedig a megkoronázott kisedet karjai közé vévén Simonként fölkiáltott: „Már most óh uram! bocsásd el szolgádat, mert láttam az üdvösséget ⁶⁾.”

A koronázás bevégeztével az Ulászló előnyomulásának és Budára érkezésének híre kedvetlenül lepte meg a királynét. Cillei Ulrik ugyan a sereg egy részével eleintén kész lett volna Buda felé nyomulni, itt a lengyel királyra véletlenül csapni, és így a fővárost, mellyben Erzsébetnek számos párthívei tartózkodtak, és a melly csak csekély számú őrséggel volt ellátva, a megkoronázott kised király nevében elfoglalni. Illy szándékkal némelly lovag csapatokat

---

volna a koronát visszaküldeni Visegrádra, és ez iránt fel is szólította Kottannernét, de ennek nem lévén kedve újabb veszélynek tenni ki magát, *Kottannerné 33. l.*, a dolog elmaradt és Garai sem jelent meg Fejérvárt. — A nádor Hédervári Lőrincz a királyné megindulásakor Komáromban jelen volt és hűségét többször kijelentvén, meg is indult vele Fejérvárra, de mindemellett Tatánál elhagyta a kiséretet és Budára ment. *Kottannerné 35. és 36. l.*

¹⁾ *Dlugoss és Bonfin e. h.*

²⁾ *Callimachus e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *De Roo, V. könyv, 184. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, epist. XIII. Opera 508. l. és Turóczi e. h.* A kised sirásáról, a királyné könnyezéséről és a jelenlévők elérzékenyedéséről emlékszik *Kottannerné is e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius e. h. — Mailáth ugyan Gesch. v. Ung. II. d. 197. l.* Turóczinak tulajdonítja az érsek ezen felkiáltásának előadását is, de hibásan, mert annál egy szó sincs belőle. — *Palma* szerint *Notit. rerum Hung. II. d. 237. l.* Erzsébet némelly nagyok kizttetésére a koronázás előtt megint kész lett volna Ulászló választásában megegyezni, de Cillei Ulrik, ki neve alatt a kormányt átvenni szándékozott, más gondolatokra hozta. Ez azonban ellenkezik mind az egykorú írók előadásával, mind a dolgok menetelével.

magához vévén, ki is indult; de előre küldött hívei által az egész vidék földnépének ellenséges hangulatáról, mely szerint előnyomulása esetére őt hátulról megtámadni készült, tudósíttatván, más alkalommal is mutatott bátorságához képest. tovább haladni nem mert és szándékáról letevén, Fejérvárra visszavonult ¹⁾, hol illy körülmények közt a királyi udvarnak tovább mulatni nem volt tanácsos. Azért a királyné személye körül volt tisztes veszprémi püspök hozzá járultával elhatároztaték, hogy a királyné Veszprém felé vegye útját, de az előre küldött udvari eselédek azzal térének meg, miszerint a lakosság őket rosszul fogadta, az előljáróság a városba nem bocsátotta, és sem a királyt, sem a királynét be nem bocsátandja; miért a veszprémi püspök hűségére nézve gyanúba is jött a királyné előtt ²⁾. Így azután a hasonlólag jelen volt győri püspök meggyegyzésével ³⁾ végzésbe megy, hogy a királyi család Győr

¹⁾ *Kottannerné e. h. 41. l.* — Ulrik ezen kirándulásáról *Dlugoss* is emlékezik *e. h. XII. könyv, 733. l.*, őt atyjával Fridrikkel cserélvén fel itt, mint több más helyen, s azt álltván, hogy Komáromba vonult vissza.

²⁾ *Kottanner Ilona 41. l.* — Veszprémi püspök volt ekkor Gathalóczi Mátyás, Zsigmond királynak hajdan, mint pécsi prépost. kedves korlátnok. *Fejér, Cod. Dipl. X. 5. 540. stb., 8. 655. l.* — *Acneas Sylveius LXXXI. levelében Opera 567. l.* a magyar követtség Bécsben megfordultát 1445. leírván, azt mondja róla: *Mathias episcopus Veszpremiensis, antiquus regni cancellarius, vir corpore brevis, sed honesta facie atque canitie venerabilis, és a követtség eltávozásakor ugyanott 568. l.* ezt adja szájába a kis királyról: *O generosissime puer! dabit-ne unquam Deus, ut prius te in regno videam, quam haec senectus deficiat? Cresce puer! cresce, nemo te vivo regnum Hungariae suscipiet.* Azonban annyi bizonyos, hogy Gathalóczi nem soká ezután megjelent Ulászlónál és jelen volt koronázásán *Dogiel I. 56. l.*

³⁾ A győri püspök természetes urának és asszonyának elfogadását illy nyilatkozat mellett ígérte: *und daz der tewfel selb an den rechten sész, so muss er das ertailen daz kung Lassla der recht erb und kunig von Ungern wër.* *Kottannerné e. h.* — *Dlugoss* szerint *XII. d. 736. l.* a győri püspök hízolgó szavakkal bfratott arra, hogy Győr várát átadja, melyből aztán ő maga, kirekesztetett.

felé vegye útját ¹⁾), hová a királyné Sunkowsky kapitány vezérlete alatt több cseh zsoldosokat rendelt volt ²⁾). A korona a bölcsőbe tétetett bepakolva, párnákkal betakartatott és így fektetett reá a kis király. Az út Győrre igen terhes, veszélyes volt, és nem minden félelem nélkül történt meg, kivált a vértesi hegyeken át ³⁾). E városban a királyné több napokig időzött. Itt kötött máj. 31-dikén szövetséget Albert osztrák fejedelemmel, mint fiagyámjával, melly szerint az egyező felek egymásnak kölcsönös segedelmet ígérnek minden ellenségeik ellen a pápa kivételével ⁴⁾). Innen ért mindamellettt jún. 2-dikán Fridrik német királynak, némelly magyar nagyok ellen panaszkodva, kik őt kényszeríteni akarják hogy Ulászlóhoz menjen férjhez; minek következtében felszólítja Fridriket, mint legközelebbi rokonát, s mint római királyt, ki az özvegyeket pártolni köteles, hogy Ulászlót minden további erőszakos lépéstől tiltsa el, és ha ez siker nélkül maradna, őt és plünkösd napján magyar királylyá koronázott fiát oltalma alá vegye ⁵⁾). Ugyanaz nap

¹⁾ *Turócsi IV. rész, XXIX. fej. 241. l. és Bonfin III. tis. IV. könyve, 300. l.* azt állítják, hogy a királyné Fejérvárról Visegrád felé vette útját; de ez ellenkezésben van nem csak a többi írókkal, hanem az oklevelekkel is.

²⁾ *Dlugoss e. h. XII. k. 736. l.* Ez alkalmasint egy azon Zdiarai Smykoszky Jánossal, ki még Albert alatt is szolgált mint zsoldos kapitány, és kinek ezen időbeli követelését zsoldban és kárpótlásban, egy más hasonló kapitány Pokomariczi Gindersich Zeczenével együtt 2600 forintban elismerte és azon özvegynek kifizetéséért április 24-dikéig 1442. ígérte Fridrik római király, mint öccse László király gyámja. Augustus 21-dikén 1441. *Chmel, Regest. 363. sz. és Lichnovsky e. h. XLVII. — Kottannerné szerint e. h. 44. l.* több cseh urak jöttek Győrbe az ifjú király látása végett; ezek valószínűleg ugyanezen cseh vezér és többi tisztársai voltak.

³⁾ *Kottannerné e. h. 42. és köv. l.*, ki a vértesi hegyeket Schiltbergnek nevezi.

⁴⁾ Datum Rab am St. Petronelltag 1440. *Kurz, Gesch. Friedr. IV. I. d. 22. l.*

⁵⁾ A csász. kir. titkos házi levéltárból egész kiterjedésben közli *Lichnovsky e. h. CCXV. l.*

meghagyja a pozsonyi zsidóknak, hogy az általok fizet-
tetni szokott királyi díjt egy évre ezen naptól számítva, a
városnak fizessék, a város oltalmára fordítandót ¹⁾. Más nap
a szeptesi káptalannak írt levelében kedvetlenségét jelenti
ki, hogy az, miután a zengi püspök a lengyel király paran-
csából Stock Jánost prépostságából kivetette és azt magá-
nak elfoglalta volna, ezen törvényellenes tettet nem csak
elnézte, hanem abban megegyezett; mire nézve meghagyja
annak, miszerint csak Stock Jánosnak engedelmeskedjék és
másnak senkinek se ²⁾.

Idő közben a mulatás Győrött sem találtatván elég bá-
torságosnak, hosszab tanácskozások indultak meg az iránt,
hogy a királyné mitevő legyen, merre forduljon? Szóba
jött, hogy nagyobb bátorság okáért Erzsébet fiától váljon
meg, ez küldessék Sopronba, vagy Fraknóra ³⁾, a királyné
pedig maradjon Győrben vagy menjen Pozsonyba. Mások
azt ajánlák, hogy a kis király Trencsénbe vitessék, hol a
legnagyobb bátorságban leend. Végre csakugyan elhatároz-
tatott, hogy az árván született László most eleintén vitessék
Sopronba, a királyné pedig menjen Pozsonyba a koronával
együtt. A csecsemő király és kísérete, mellyben volt a hű
Kottannerné is, Eizinger Ulrik vezérlete alatt indult meg.
Az út igen terhes és nem kevésbbé veszélyes volt, azon-
ban minden nevezetes baj nélkül eszközöltetett ⁴⁾. Nem
soká megindult a királyné is a koronával és két leányával
a vitéz Giskra kíséretében Pozsonyba, itt a dolgok folya-
matát és a rendelt cseh és német zsoldosok megérkezését
elvárandó ⁵⁾. Ezen útjában, mint ezt Révai megszöveli ha-

¹⁾ I. *Oklevéltár XXXV. sz.*

²⁾ Datum Jaurini feria sexta post octavas Corporis Christi. *Wagner, Anal. Scp. I. d. 333. l.* és utána *Bárdosy, Moldav. Decim. 148. l.*

³⁾ *Kottannerné e. h. 44. l.*

⁴⁾ *Kottannerné e. h. 45. és köv. l.*, ki az utat igen részletesen, de nem érdektelenül írja le.

⁵⁾ *Bonfin e. h.* azt állítja ugyan, hogy egyenesen Fridrikhez ment, de ez ellenkezik a többi írókkal és igen számos oklevelekkel,

gyomány után beszéli, elárultatásától tartván és talán fiát útjában meglátogatni ohajtván, az országútakat gondosan elkerülte, s így jutott mellékúton a Rábaközbe, Sopron vármegyébe. Itt egy vak hír annyira megijeszté, hogy személyére nézve a mihályi várban, Kapuvár mellett keresett menedéket, a még jobban féltett koronát pedig ide sem merete vinni, hanem egy avult fűz odvába rejtette el ¹⁾ annak különösb őrzését a vár meghitt birtokosára Lorándira ²⁾ bizván; később a hír hamisságáról tudósított, a koronát megint magához vette és útját folytatta ³⁾.

Az alatt az Egerben levő Ulászló s a vele egyesült, növekedésében igen hatalmassá lett párt szemügyét főként a fővárosra fordítá. Itt a vár régi szokás szerént a nádornak, Hedervári Lőrincznek, mint várnagynak birtokában volt ⁴⁾, ki még egyik fél mellett sem nyilatkozott, de szívében mégis inkább szíttott Erzsébethez. Azonban az őrsereg csekély számú vala s az ellentállásra elégtelen. Azért, ha Cillei Ulrik meg nem ijed és csapatjaival magát keresztülvágva még maga idejében segítségére robog, talán a dolgok egész menetelének a királyné részére kedvezőbb fordulatot ad, bár a tevékeny egri érsek mindent elkövetett megelőzésére. Ezt a király Egerből ⁵⁾, hol több napokat

---

mellyek Pozsonyból keltek és a mellyek közül többeket a magok helyén említeni lesz alkalmunk. Már jún. 13-dikán itten tudósította a cseh rendeket Ulászló megjelenéséről Magyarországon, tőlök ellene segedelmet kérvén. Említi *Lichnoosky e. h. 34. l.*, közli a wittingani levéltárból Birk Ernő, Quell. u. Forsch. 243. l.

¹⁾ *Nadányi, Florus Hungarus 159. l.* megfoghatatlanul azt állítja, hogy a királyné a korona elsikkasztását megbánta s azért tette est.

²⁾ Londoniusnak nevezi *Nadányi e. h.*

³⁾ *Récsei, de Monarch. Schwandtnernél II. d. 661. l.*

⁴⁾ *Turóczi IV. rész, XXVIII. fej. 241. l.*

⁵⁾ *Dlugoss* szerint *e. h. Vizsló Rozgonyból, Callimachus* szerint *I. könyv, e. h. 455. l.* az útból Eperjes és Eger közt ment előre; azonban maga Ulászló egy levelében nyilván mondja ennek Egerből történtét. *Katona, VI. d. 83. l.*

töltött, előre küldi ¹⁾ Szamatuly Vincze, Tanczin András és Bobritz Lesko lengyel kapitányok társaságában ²⁾, mihelyt értésére esett a Budát fenyegető veszély. Simon szokott pontossággal rögtön teljesíté a rá bízottakat és a fővárost minden ellentállás nélkül elfoglalá. A polgárság többsége igen jól fogadta őt, sőt katonai készületének beszállításában is segítségül volt ³⁾. Némellyek azonban mégis zúgolódni kezdének; ezek közül egy nemest maga a katonás püspök vagdalt össze lovastúl együtt ⁴⁾. Jel volt ez az öldöklésre. Ötszáz német, cseh és magyar a csecsemő László pártosai közül gyilkoltaték meg vagy vetteték a Dunába ⁵⁾. A nádor még mindig kétségeskedett a várban ⁶⁾, de Rozgonyi hízelgő szavaival őt is végre meg tudá nyerni, mire ő a kapukat megnyitá ⁷⁾.

Ulászló ezekről Rozgonyi által tudosíttatva s útjának folytatására meghíva, Egerből, hol tölté a pünkösdi ünnepeket, tüstént (máj. 17.) megindult ⁸⁾, és útjában növekedett fényes kíséretével Buda felé sietett. Pest alatt elejébe jön a nádor, kit Erzsébet sikeretlenül ügyekezett újra a maga részére hajtani, két fiának társaságában, a budai vár kulcsait neki átadja ⁹⁾, s őt a városba kíséri. A király megelégedésének és kegyelmének jeléül a vár védelmét tovább

¹⁾ *Dlugoss e. h. 731. l.* és *Callimachus e. h.* szerint a király küldötte őt előre, *Pray* szerint *Annal. e. h.* a magyar nagyok tanácsából; *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 35. l.* azonban azt állítja, hogy ezt maga fejtől tette.

²⁾ *Callimachus e. h. 455. l.* — *Dlugoss e. h. 733. l.* az utolsóról nem szól.

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.*

⁵⁾ *Balbin, Epitome 502. l.* Ez ugyan az alkalmat nem határozza meg; azonban a dolgot ezen esztendőre teszi és így az máskor nem történhetett.

⁶⁾ *Callimachus e. h.*

⁷⁾ *Turóczi e. h.*

⁸⁾ *Dlugoss* szerint *XII. könyv, 734. l.* pünkösöd harmad napján.

⁹⁾ *Turóczi IV. rész, XXVIII. fejt. 241. l.* — *Dlugoss* szerint *e. h.* még ekkor is ügyekezett a nádor Ulászlót egyezésre bírni.

is rá bízta s két napi pesti inulátása után számos kíséretével hajóra ül és Budára átevez (maj. 25.). A két szomszéd nemzet jelen volt gazdag nagyai egymással vetekedtek a külfényben. A Duna budai partjain ki volt állítva a várbeli katonaság; itt fogadta őt az egész papság s a népség számtalan sokasága. A szemet esiklandoztató fényes vonal a parttól a fő egyházba, innen pedig harsogó Tégedisten után a királyi lakba ment ¹⁾). Az ifjú deli fejedelmet a nép mindenütt hangos örömkialtások közt kísérte. Az ezt követő nyolcz napot imádság, misehallgatás és processio közt töltötte a vallásos király ahítatos népével ²⁾).

A nádor átállásánál s a főváros birtokánál a mostani körülállások közt Ulászlóra nézve szinte nagyobb befolyású volt Hunyadi megjelenése Budán. Ez ugyanis, bár elejétől fogva Ulászló pártján volt ³⁾ és minden alkalommal tüzesen kikelt az asszonyi kormány ellen ⁴⁾, eddigelő nem tette meg Ulászlónál hódolatát, a törökök kétséges mozdulatait kénytelenítettén hánságából szemmel tartani. Most azonban Murád egész erejét a keze alatt lévő vidékektől el Belgrád felé fordítván, időt nyert arra, hogy czekeket rozskövetkezés nélkül elhagyhassa.

¹⁾ *Callimachus I. könyr, 455. l.* Ezen fényes bemenetelt *Dlugoss XII. könyr, 734. és 735. l.* igen hosszan írja le. — Annak napjára nézve az írók nem egyeznek meg. *Turóczi* szerint *e. h.* az pünkösöd estvéjén történt, és így a kisded László megkoronázása előtt. *Dlugoss* szerint ellenben *e. h.*, ki maga is jelen volt Sbignew krakkói püspök kíséretében, és így azt beszéli, mit maga látott, Ulászló pünkösöd harmadnapján indult meg Egerből és úr napjának estvéjén jött Budára, mit *Engel* is elfogad *e. h.* A bécsi kapun ment a várba, azon, quae ducit ad Eczelburg. *Michovius Pistorinál I. d. 207. l.*

²⁾ *Dlugoss XII. könyr, 735. l.*

³⁾ *Pray, Annal. II. d. 343. l.* — *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 35. l.* azt állítja ugyan, hogy ő eddig a haza belső történeteiben egyenes részt nem vett, azokat távolról tekintette és csak most nyilatkozta ki magát Ulászló mellett. Ez azonban az egykorú írók előadásával ellenkezik, és *Callimachus I. könyr, 456. l.*, *Dlugoss e. h.*, kiből látszik meríteni *Engel* előadását, csak azt mondják, hogy ekkor jelent meg legelőször Ulászló előtt.

⁴⁾ *Callimachus I. könyr, Schwandtnernél 447. l.*

Nem annyiban fényes hivatala, magas helyzete, mint személyes tulajdonain alapuló nagy tekintete, sok nevezetes férfiakat bírt példájának követésére. Így nem soká megjelentek az udvarban János kalocsai érsek ¹⁾, Mátyás veszprémi, Péter esanádi ²⁾, valamint a pécsi, erdélyi, zág-rábi, nyitrai, szerémi, váczai és váradi püspökök, az idősb Perényi János tárnok, ugyanaz, ki a követséggel is megfordult Krakkóban, Losonezi János és László, Frangepán Rajnald, Szentmiklósi Pongrácz, Palóczy Simon, Csáki Ferencz, Rozgonyi István és több mások ³⁾. Megjelent továbbá Tallóczy Máté is ⁴⁾, ki horbélyénak segítségével szabadult ki fogságából ⁵⁾. — szenvedései társát Marczali Imrét még a következő évben is Erzsébet hatalmában találjuk ⁶⁾. A megszabadult bánt a királyné honfitársai, a raguzaiak, által kívánta más gondolatokra hozni, de sikeretlenül ⁷⁾; mivel nem állhatá a Cilleiek önkényét, kik Tótországot nyo-

¹⁾ *Schmüth* szerint *Episc. Agriens. II. d. 53. l.* Rozgonyi Péter volt ekkor kalocsai érsek.

²⁾ Ez a múlt évben nyerte volt el ezen püspökséget; a Tab. Rom. így szólnak 1438. *Pridic. cal. may Petrus Praepositus S. Salvatoris Chanadiensis fit episcopus Chanadiensis per obitum Laurentii extra Rom. Curiam. Prag, Spec. Hierarch. II. d. 296. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. és Callimachus 456. l.*

⁴⁾ *Engel e. h.*

⁵⁾ *Callimachus e. h. és Dlugoss XII. könyv. 735. l.*

⁶⁾ Albert osztrák herceg, kire bízta volt Erzsébet ezen foglyait, őt 1441-ben karácsonyig szabadon bocsátotta, úgy, hogy ha addig a frankói várban nem jelenék meg, Ulászló mint kezes tartozzék 50.000 arany forintot fizetni. Datum Bude feria tertia post festum ascensionis Domini (maj. 30.) 1441. A levelet közli *Chmel, Mater. I. d. 65. l.* és innen *Fejér, Auth. Dipl. 128. l.* Egy hasonló kezes levelet írt alá ugyanaz nap Matkó bán is 20.000 forintot kötvén le, ha barátja Marczali a kitűzött napra nem jelenend meg, melyet *Chmel, Mat. e. h. 16. l.* említ, mi pedig *Okler. függ. XLIV. sz. a. adunk.*

⁷⁾ Ezek egyenesen kinyilatkoztatták, hogy nem kívánnak részt venni a magyar királyság feletti vetekedésben, melyre nézve igazgatójokat (rettore) el is tiltották az Ulászló által adott fő igazgató (archirettore) cím használásától. *Engel, Gesch. o. Ragusa 168. l.*

morgaták ¹⁾). Így Hunyadinak, kit Zsigmond császár vitt lépcsőről lépcsőre felebb ²⁾), példája elragadá mind azokat, kiket megint Zsigmond emelt ki a porból ³⁾), hogy jóltévő-jének leánya ellen keljenek ki. Ez új, a történetekben anynyiszor ismételt, de mégis szomorító bizonyosága annak, milly ritka erény az emberek közt a háladatosság ⁴⁾). Azonban, ha nem akarunk igazságtalanok lenni, el kell ismer-nünk azt is, hogy sokakat ezek közül a haza minden magán érdekeken felül álló javának őszinte kívánsága menthetővé teszen, miután a gyenge királyné mind inkább inkább a méltán gyűlölt, épen olly megvesztegetett, mint gyáva Cil-leiek karjai közé vetvén magát, a köztársaság jövődjéje a legveszélyesebb körülmények közt tűnt föl.

Nem soká Budán termett a büszke Ujlaki Miklós machói bán is, szolgálatát Erzsébet által eléggé megjutalmaztatva nem vélvén ⁵⁾ és látván, hogy annak pártja napról napra gyengül és így Ulászlótól többet várhatni ⁶⁾). Az önhasznát mindig gondosan számító férfi magával átvitte azon egész tartományt, melly kormányára és hűségére volt bízva ⁷⁾.

Követségeik által megtisztelték Ulászlót Tvardkó bosnyák és György rácz fejedelmek is. Amaz fölemeltetéséhez szerencsét kívánva a mindig fenyegetődöz ozmánok ellen

¹⁾ Kerchelich, *Notit. praelimin.* 268. l.

²⁾ Turóczy *e. h.*

³⁾ Quos Imperator Sigismundus de stercore erexit. *Ebendorffer Pez Jeromosnál II. d. 855. l.*

⁴⁾ On ne cite qu'un seul chien célèbre par son ingratitude, azt mondja Franciaország egyik legelméesebb írója *Chateaubriand Oeuvres VIII. d. 17. l.* il s'appelloit Math, et son maître était, je crois, un Roi d'Angleterre de la maison de Lancastre. L'Histoire s'est plut à retenir le nom de ce chien ingrat, comme elle conserve le nom d'un homme resté fidele au malheur.

⁵⁾ Turóczy, *Chron. IV. rész, XXX. fejt. 242. l.*

⁶⁾ *Bonfin e. h. 304. l.*

⁷⁾ *Aeneas Sylveius, Epist. LXXXI. 504. és Pray, Annal. II. d. 344. l.* — Ujlaki ekkor *Aeneas Sylveius* és *Pray* szerint már erdélyi vajda, *Turóczy (IV. rész, XXX. fejt. 242. l.)* és *Engel* szerint ellenben *e. h.* csak machói bán volt.

segedelmet sürgete, ez a törökök által majdnem egész birodalmától megfosztva s most némelly magyarországi jószágiból élődve, nem annyiban barátságos segedelemért, mint irgalmas kegyelemért esdeklék. Annak a kívánt segedelmet az ország belső lecsendesítése után megígérte a király, ennek siralmas sorsán pedig szíve megesvén, őt kegyelméről és azon jó indulatnak, mellyel a magyar királyok iránta s elődje iránt eddigelő viseltettek, folytatásáról bizonyossá tette ¹⁾.

Alig érezte magát Ulászló pártja ekként erősödve, alig látta az Erzsébetének szembetűnő gyengülését, mindjárt erőszakos lépések által kíváná azt semmivé tenni, megfélejtkezvén arról, hogy ezek a pártosság csirájának elfojtására néha alkalmasak, de annak kifejlett állapotjában mindig csak új ingerültséget szünek, ellentállásra ösztönöznek, kivált ha a becsület és méltányosság szabályait nem kimélik. Mikor tanulják meg a sors kegyenczei, hogy a hatalmat semmi sem szilárdítja meg annyira, mint annak mérséklettel használata! Egy csak kevéssel ezután közhírré tett határozatában mind azokat jószágaik elvesztésével, fogsággal és halállal fenyegeti, kik a kirendelt országgyűlésre jun. 29-dikén Budán nem jelennek meg ²⁾. Az ijesztő parancs nem maradt siker nélkül, sokan tüstént megjelentek ³⁾; Dénes esztergami érsekre, Kóroghi János országbíróra, és Garai László machói bán, visegrádi várnagy és koronaőrre is nagy benyomást tön az. Ulászló és pártosai jól érezték, milly nevezetes, számíthatatlan befolyása lehet ezen mind birtokaikra mind állásukra nézve kitűnő fő személyek megnyerésének, miután különösen a király törvényes megkoronáztatását csak ezek segedelmével leheté eszközölni. Az elmék ezen állásában a közeledés

¹⁾ *Callimachus e. h. 454. l. és Pray, Annal. II. d. 343. l.*

²⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 35. l.* Ezen parancsolat valóságát nem homályosan bizonyítja a Garainak és Kóroghinak adott bántorságlevél.

³⁾ *Engel e. h. 36. l. Ilas. Turóczi IV. rész, XXX. fej. 243. l.*

könnyen megtörtént. Számukra a szükséges bátorságlevél jun. 12-kén adatott ki az Ulászlóval jött lengyel s a Budán összevgyült magyar nagyok kezessége mellett, számos pecséttel erősítve. E szerint tizennégy nap alatt 600 főből álló kísérettel Budán megjelenhettek, harmincz nap alatt a királyljal egyezhettek, addig pedig minden bántalomra nézve akár személyeikben, akár javaikban bátorságosítottak ¹⁾. Ezzel és talán azon reménységgel is, hogy Ulászló s Erzsébet közt ez alkalommal valamely elfogadható egyezséget eszközölhetnek, megindultak Budára. A király megkülönböztetéssel fogadta őket, személyesen elejökbe ment fényes kísérettel ²⁾. De alig értek a fővárosba, bátorságlevelök semmibe sem vétették, a város kapui hátok megett bezáratván ³⁾, ők magok pedig elfogattván ⁴⁾ mind addig szabadságukat vissza nem nyerék, míg a szünetlen unszólásoknak engedve Ulászlónak hűséget nem esküdtek ⁵⁾ és

---

¹⁾ A bátorságlevelet Garai László machói bán, Kóroghi János országbíró és minden más egyházi és világi nagyok, nemesek stb. részére Datum Budae feria quarta in die S. Viti anno Dni 1440. Lakics kézírataiból közli *Kovachich, Supplem. ad Vestig. Comit. I. d. 492. l.*; emlékezik erről *Extract. Diplom. Anolzb. Fasc. act. publ. 15. sz.*; az eredeti megvan az országos levéltárban 25, az oklevél felhajtott alsó részén keresztülvont szalagon függő viszába nyomott veres és zöld pecséthelyekkel, melyekből 17 még megvan. A király pecsége közből van, jobbról az egyháziaké, balról a világiaké. — Hogy illy bátorságlevelet az esztergomi érsek is kaptott, nyilván mondja *Turóczi e. h.* — *Callimachus* szerint *I. könyv, 458. l.* ők magok kérték a bátorságlevelet egyezkedni kívánván; *Aeneas Sylvius* szerint *Európa I. könyv, Opera. 389. l.* Ulászló király kínálta meg őket vele; azonban más helyt *epist. LXXXI. 564. l.* maga is elismeri, hogy ez iránt már ekkor különböző vélekedések divatoztak.

²⁾ *Dlugoss, XII. könyv, 735. l.* és *Callimachus e. h.*

³⁾ *Turóczi, IV. rész, XXX. fejt. 242. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, epist. LXXXI. 564. l.* — *Bonfin* is említi elfogattatásukat, de azon időre teszi, midőn el akarták az országgyűlést hagyni.

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, epist. LXXXI. e. h., Hist. Fridr. III. Friedrichnél II. d. 455. l.* és *Turóczi e. h.*

Dénes megkoronáztatását ¹⁾, Garai pedig Visegrád várának a sz. korona ekkori tartása helyénekk, átadását meg nem ígérték ²⁾, hűtlenséggel megmentett életüket hűségért szenvedendő halálnál többre becsülvén ³⁾.

Azalatt eljött az országgyűlés tartására rendelt határnap is. Sokan jelentek meg nem csak az egyházi s világi nagyok, hanem a nemesség közül is, kikhez járultak a városok követei ⁴⁾. Mindenek előtt a hon mostani állapotja s Ulászló választása vétetek tanácskozás alá ⁵⁾. Főként Hu-

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* valamint *Europájában is e. h.* és *Frehernél e. h.*

²⁾ *Turóczi e. h.* — A lengyel írók, *Długoss* és *Callimachus*, azt állítják, hogy Ulászló velek igen jól bánt és ők önkényt minden erőtetés nélkül esküdtek neki hűséget; de itt több hitelt érdemelnek *Turóczi*, *Aeneas* és *Bonfin e. h.*, kik előadásaikban megegyeznek.

³⁾ „Non improbandum est hoc nostro tempore si propter vitam facimus, quae non videntur facienda; an enim hi hodie sumus, qui pro justitia capita nostra ponamus, quamvis et stultum est propter justitiam mori, si nullum justitiae commodum, nullumque juvenem mors ipsa contulerit.“ Illy furcsa okoskodással él *Aeneas Sylvius*, a jövőndő pápa, ezen dologról említett levelében.

⁴⁾ Az Ulászló választását megerősítő oklevél, melyről alább bővebben, mind ezekről emlékezik, azt vetvén utána: és így az ország egész községe (communitas Regni).

⁵⁾ *Długoss XII. könyve, 737. 738. l.* és *Callimachus I. könyve, 461. l.*, azt állítják, hogy Ulászló a rendek előtt olly kinyilatkoztatás mellett, hogy ő helyő, az országot szétszakgató, háború oka nem kíván lenni, a királyságról lemondott, és a rendeknek más király választására engedelmet adva, magát visszavonta. Mire a rendek tanácskozásait folytatva, közakarattal megint őt választák meg; ezt midőn *Długoss* szerint *Hédervári Lőrincz* nádor, *Callimachus* szerint pedig *Hunyadi János* az egész községnek tudtúl adta volna, a jelenlévők nagy sokasága harsány örömkialtással fogadta. Ezen a költői szellemtől nem ment s a több egykorú írók által elhallgatott előadásból *Sacy, Hist. de Hongrie I. d. 190. l.* egészen francia módorban olly párbeszédet alkotott a király és a rendek közt: „Nem koronát hódítani hanem kormány általvételére jöttem; nem kívánok olly nemzetet uralkodni, mellynek fele nem akar rólam semmit tudni“ így szóla a király, de a magyarok azt felelék: „Egy koronát el vagy el nem fogadni mindenkinek szabadságában áll; de az egyszer elfogadottat elvetni nem lehet. Midőn e hont hazádnak elfogadad,

nyadi János tanácsára a lengyel király választása megerősítetik, az ország nagyai neki hűséget esküsznek, őt ősi szokás szerint székeben fölemelik, fejdelemnek kikiáltják, és az örömnünetet egy Téged-istennel fejezik be ¹⁾. Jún. 29-kén egy újoklevél készült a választásról ²⁾. Ebben első kérdésen kívüli elv gyanánt állapíttatik meg, hogy Albert halálával a királyi szék megürült; előadatik ennek következtében, miként választották a rendek egyes akarattal Ulászlót királyuknak, még pedig Erzsébet egyetértésével; szó vagyon végre azon szerencsés időkről, midőn Lengyel- és Magyarországot rokonos fejedelmek bírták mint sz. László korában, és midőn a két nemzet egy király alatt egyesült, mint I. Lajos idejében. Ennek folytában a magyar követek által Krakkóban kidolgozott föltételek, az, hogy Erzsébet idő közben fiat szült, ellent nem állván, helyben hagyatnak, és a kis László megkoronáztatásának megsemmisítése mellett Ulászló törvényes királynak nyilvánítatik ³⁾.

A további tanácskozások a belső háború egyenes megkezdésére czéloztak. Erzsébet birtokában volt még a főváros környékében Komárom, Esztergom, Pozsony és Győr. A két elsőtől, helyheztetésüknél fogva el lévén szakasztva mind Osztrákhontól mind a felső vidékektől, Erzsébet fegyverei két fő tanyáitól, most még sokat tartani nem le-

---

annak fiává is lettél. Engedj meg oh uram! hogy egyenesen és őszintén kimondjuk: ha bennünket elhagysz, épen olly vétkes leszesz, mint azon pártosok, kik ellened fegyvert fogni merészelték.“

¹⁾ *Dlugoss e. h. 739. l.*, ki szerint mind ez Péter és Pál napján történt.

²⁾ Ezen csakugyan Péter és Pál napján Budán kelt és 88 pecséttel erősített oklevelet előbb kivonatban közölte *Sommersberg II. d. Mantissa Dipl. 83. l.*, később egész kiterjedésében *Dogiél, Cod. Pol. Dipl. I. d. 54. l.* és belőle *Katona VI. d. 70. l.*

³⁾ *Palma, Notit. rerum Hung. II. d. 239. l.* azt állítja, hogy ezen országgyűlésből követek is küldettek a királynéhoz az egység újabb megkísértése végett, de siker nélkül. Kútfejenek, honnan ezt vette, nyomába akadni nem tudtam; de az, tekintve az elmék akkori felhevülését, nem is hihető.

hete. A pozsonyi várat Rozgonyi István ott bezárt feleségével megmentette, s a csekély őrsereggel Ulászló hátsó részében megtartotta volt ¹⁾. Erzsébetnek Osztrákhonból érkezett német seregei a várat körül fogván, azt szorongatták ²⁾; azonban a hely természeti erőssége, az akkori idő járhatlansága a megszállás mesterségében, a feladás félelmének oly hamar még helyt nem engedtek. Sokkal nagyobb és közelebb veszély készült Gyórból. Erzsébet, mint fennebb megjegyzők, az ide való püspököt, Benedeket, szép szavakkal és nagy ígéretekkel a vár kulcsai átadására bírta ³⁾, pártja abból következő hadi működéseire nézve legyverhelyet szándékozott alkotni; azért erősségeit gondal megigazította, ujjakkal növelte és oltalmára cseh őrkatonaságot vetett belé ⁴⁾. Ez innen nem csak Budát és az országgyűlést fenyegeté, hanem ennek útját Fejérvár felé, hova a koronázás végett mennie kellett, könnyen elállható. Ezen okból tehát Gyórnek megvívása mindenképp előtt közakarattal határozottatott el és a végrehajtás egy lengyel-magyar sereggel Hunyadi Jánosra bízott, a király Ostrog Szandivojt adván maga részéről melléje ⁵⁾.

A vár megerősítése még nem vala tökéletesen bevégezve, és mégis Hunyadi vitézsége s vezéri ügyessége előtte hajtörést szenvedett. A tapasztalt őrkatonaság mind vitéz bátorsága, mind szemes ügyessége által megkülönbözteté magát ⁶⁾, minden megrohanást veszteséggel vert vissza, s

¹⁾ Ulászlónak egy oklevele, melyet Cornides kézírataiból közöl *Katona VI. d. 119. l.*

²⁾ *Engel e. h. 38. l.* — *Fessler* szerint *IV. d. 540. l.* Rozgonyi István elejétől fogva Erzsébettel tartott; de hogy ez nem így van, bizonyítja Ulászló most említett levele, bizonyítja a dolog további olyamatja, mint annak idejében meglátjuk.

³⁾ *Dlugoss e. h. 736. l.* és *Fessler e. h. 540. l.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.* és *Callimachus e. h. 460. l.*

⁵⁾ *Dlugoss* és *Callimachus e. h.* — *Engel* szerint *e. h.* Ulászló személyesen ment Gyór megvívására, de ennek az egykorú íróknál nincs semmi nyoma. *Dlugoss e. h.* az ide rendelt ostromló lengyel-magyar sereg vezéreit név szerint nem említi.

⁶⁾ *Callimachus e. h. 460. l.*

gyakori kiütései által a megszállóknak sok és tetemes kárt tett. Cillei Ulrik ¹⁾, ki Ulászló seregeinek megérkeztekor a szükséges erősítési készülétek igazgatása tekintetéből itt tartózkodék és a városba záraték ²⁾, a megszállás hosszabb ideig tartását látván és végre is annak feladásától tartván, az oltalom további kormányát Sunkovskira, a csehek kapitányára, bízva, az őrsereget további vitéz ellentállásra inti, segítség küldését ígéri s egy borongós éjjel ³⁾, színtelt kiütéssel a vivók figyelmét más felé vonván, 20 bizodalmas lovat maga mellé veszen és ellenkező oldalról a várból kiszökvén útját veszti ⁴⁾. A lovak szokatlan dobogása csakhamar magára vonja a vivó tábor őreinek figyelmét ⁵⁾, a Rozgonyiak némelly magyar és lengyel lovagcsapatokkal tüstént a gyanús futók után erednek ⁶⁾, kik a Rábán átúsztatván útjokat Pozsony felé vevék ⁷⁾. Míg a vidéket

¹⁾ *Dlugoss XII. könyv, 736. l.*, ki egyébiránt az egész dolgot szinte úgy adja elő mint *Callimachus*, Cillei Ulrik helyett itt is. de helytelenül, Fridriket nevezi. Ulrik volt ezen időben a királyné körül, mint pártjának feje, Ulrikot említik minden más írók, Ulrikra mutatnak minden Cillei kiszabadulását érdeklő és alább említendő oklevelek, és mégis *Lichnyosky VI. d. 189. l.* Ulriknak említett szerencsétlen Buda feléi előnyomulásánál egyenesen visszamegy Dlugoss helytelen előadására s Fesslert hibáztatja, hogy Ulrikról szól, Győrnél pedig kétségeskedik : mellyik Cillei fogatott el.

²⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.* — *Engel* szerint *e. h.* Cillei maga volt a vár parancsnoka, melly állításának azonban nincs semmi legkisebb alapja, sőt *Dlugoss e. h.* egyenesen Sunkovskit nevezi annak.

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Chron. der Graf. von Cilly Hahnnát II. d. 703. l.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ *Callimachus e. h.* — *Dlugoss* szerint ellenben itt is a lengyelek tettek mindent.

⁷⁾ *Callimachus e. h.* — *Engel* szerint a királyné ekkor még itt tartózkodott, *Pray* szerint ellenben *Annaf. e. h.* már Magyarországot elhagyta volt. Ezen dolog még az Ulászló koronázása előtt történt, és így azt valószínűleg június végére vagy július elejére tehetjük, ekkor pedig a királyné még Pozsonyban volt, mint alább oklevelesen kitetszendik.

jobban ismerő magyarok mellékutakon haladva clejökbe csapnak, a lengyelek nyomban követik őket. A kis csapat csakhamar minden felől úgy körül van véve, hogy útját nem folytathatja; Cillei az ellentállást haszontalannak, a veszedelmet sürgetősnek látván, olly reménnyel, hogy legalább tulajdon személyét egy közel erdő sűrűségeiben elrejtve megmentheti, társaitól elvál, meghagyván nekik, hogy adják meg magokat, de Győrben maradását állítsák. A szemes Rozgonyiak figyelmét azonban az erdő nem kerülte el, lesekkel az is meg volt töltve s a vigyázatlan, erre épen nem számító Ulrik ezeknek egyikére bukkan, melly épen Rozgonyi Simon vezérlete alatt volt, és elfogattak ¹⁾). Igy kíséret alatt Budára vitetett, hol őt Ulászló kegyesen fogadá, de mégis becsületes felvigyázás alá helyezteté ²⁾ és arra szorítá, hogy neki hűséget esküdjék ³⁾). A Győrben maradt csehek dicséretes bátorsággal és hasonló elszántsággal oltalmazák magokat ezután is, úgy hogy a körülszálló magyar sereg semmire sem mehe ⁴⁾ és Hunyadi kénytelen végre a megszállást berekesztéssé változtatni ⁵⁾). A fő czél mégis el volt az által érve, hogy Ulászló koronázása Sz. Fejérvárott minden ellenséges háborítás nélkül megtörténhetett.

¹⁾ *Dlugoss* és *Callimachus e. h.* az elfogás dicsőségét a lengyeleknek, különösen az utolsó Bobritz Leskónak tulajdonítják, azt állítván, hogy Cilleinek a lengyelek által elfogatott társai keményebb szorongattatások után hollétét elárulták és így jutott kezökbe. *Pray e. h.* nem mondja, kik által történt az elfogás. Azonban maga Ulászló a Rozgonyiak részére adott oklevelében, melyet Wagner kézírataiból *Katona e. h. VI. d. 84. l.* közöl, ezen elfogást egyenesen Rozgonyi Simon által történtnek mondja.

²⁾ *Callimachus e. h.*

³⁾ *Engel e. h.* — *Katona VI. d. 80. l.* ezen eseményt Ulászló koronázása előtt adja elő, de azután történtnek mondja. — *Fessler* pedig *IV. d. 543. l.* ezen esztendő végére teszi. *Dlugoss* szerint azonban az valósággal a koronázás előtt történt.

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Ugyanaz ugyanott.* — *Pray* szerint ellenben *Annal. e. h.*

Ennek meghatározott ideje ugyanis közelgetvén ¹⁾, az országos ékszerek Visegrádról áthozattak; de a láda, mellyben azok tartattak és a mellyen, már akkor midőn azt Garai László, mint koronaőr, előmutatta, külsőkép is az erőszaknak némelly jelei látszottak ²⁾, felbontatván, a korona maga a jelen voltak nagy ijedtségére nem találtatott benne ³⁾. A szentségtöréssel összekötött hazaárulás eszméje az elméket felhevíti, kiméretlen kifejezésekre nyujt alkalmat mind Erzsébet, mind pedig és főként Garai ellen, kinek tulajdonítá a közvélemény az elsikkasztást, vagy legalább annak előmozdítását. Nem csak éles szemrehányásoknak volt ő kitéve, hanem a felingerelt szenvedélyeknek tüsténti martaléka is lesz, ha a király magát közbe nem veti s a dolognak az országgyűlés elejébe vitelét nem tanácsolja. De itt a tűz még sokkal nagyobb erővel lobbant fel. Buda várának kapui mindjárt bezárattak, a felzudult nemesség nagy zajgással kívánta a koronaőrnek, mint hitszegett hazaárulónak, halálát; elfogatását és börtönbe vettetését nem is lehete gátolni; őrzése sorsának további elhatározásáig az egri püspökre, a nádorra és Ujlakira bízattak ⁴⁾. Ulászló még mind reménylette Erzsébet kezének elnyerését és a korona kiadásának béke utjáni eszközlését; azért a felhe-

---

345. l. a körülzállás végkép felbontatott és Győr egészen felszabadítottatott.

¹⁾ *Dlugoss* szerint *XII. könyv*, 739. l. ezen egész dolog Péter és Pál napját követő napon történt.

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ *Bonfin* szerint *III. tíz. IV. könyv*, 305. l. az egész országgyűlés átment Visegrádra és ott történt ezen fölfedezés, *Révai de Monarch. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 663. l. Pray szerint Annal. II. d. 345. l.* csak Fejérváron, *Dlugoss XII. könyv*, 739. l., *Callimachus I. könyv*, 463. l. és *Engel* szerint 38. l. Budán történt. *Turóczi* végre *IV. rész, XXXI. fejt.* a helyet nem határozza meg, de nem minden nagyítás nélkül az ez által okozott zavart azzal hasonlítja össze, mellyet Nagy Sándor halála szült vezerei között.

⁴⁾ *Dlugoss e. h.* 740. l. — Rövidebben *Turóczi, Bonfin és Callimachus e. h.*

vült rendeket hathatósan intette csendességre s mérséklésre ¹⁾. Harmadnap i eröltetett ügyekezetei után jul. 2-dikán sikerült fogságából i kieresztetését ²⁾, és becsületére tett azon fogadás mellett, hogy Ulászló iránti hűségét nem szegi meg, jószágaira bocsáttatását eszközölni ³⁾, de a vise-grádi várnagyságtól megfosztaték, az egy lengyel fő úrnak, Samatuly Vinczének adatván át ⁴⁾. Nem soká utána szabadságát visszanyerte Cillei Ulrik is, főként Losonczi Rajnald közbenvetésére ⁵⁾. Ezen utolsó kénytelen volt 24 túszt

¹⁾ *Dlugoss e. h.* — *Fessler* szerint *e. h.* emlékezteté a bátorsággal megártására is, melyet ő maga tört meg (?).

²⁾ *Dlugoss* és *Callimachus e. h.*

³⁾ *Dlugoss e. h.* — *Fessler* szerint *IV. d. 537. l.* csak ekkor esküdt Ulászlónak hűséget; de ez ellenkezik a fönnebb említett egykorú írók öszvehangzó előadásával.

⁴⁾ *Callimachus e. h.* — *Dlugoss e. h.* és *Cromer, Hist. Pol. XXI. könyv, 448. l.* még azt is utána vetik, hogy ezen hivatalnak ezentúl mindig csak lengyelekre bizása is elhatároztatott. *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 38. l.* azt állítja, hogy Garaival bocsáttattak szabadon Koroghi Filpes János, Haraphi Bothos András és Tamási Henrik is. De ezeknek sem elfogattatásokat sem szabad lábra tételöket nem említik az egykorú írók. Ugyanó Koroghi Filpes nevét a német *Viel-fusból* kívánja származtatni, de Filpes mint keresztnév is fordul elő és Filepet jelent (*Velpesch de genere Opour 1269. Fejér VII. 5. 356. l.*). *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 303. l.* Koroghit egyenesen Joannes Philippus Corogusnak, *Heltai I. d. 330. l.* Filepnek, *Fessler IV. d. 540. l.* ezek után igen helyesen Johan Philipp von Korognak nevezik. Egyedül *Pethőnél 65. l.* fordul elő Filepesi János név alatt, és alkalmasint ez vitte Engelt némileg tévedésbe. Azonban nem tagadhatni, hogy a Filpesi családnak is vagnak nyomai; de ez a Koroghitől különbözött, a szathmármegyei családok közé számított, és Filpes helységétől kölcsönözte nevét. *Kocachich, Sylloge Decret. I. d. 91. l. Szirmay, Szathmár vármegye I. d. 40. l.* Filpes helysége van Erdélyben is kettő, Magyar- és Szász-Filpes.

⁵⁾ *Pray, Annai. III. d. 345. l.* és utána *Fessler e. h. 543. l.* Cillei Ulrik szabadon bocsátását 1441-re teszik; azonban, hogy ez még 1440-ben történt, kitetszik magának Cilleinek adományleveléből *Datum Strigonii in festo b. Martini. episc. et conf. (nov. 11.) 1440.*, melyben Losonczi Rajnaldot ezen alkalommal szerzett érdemeiért a traburgi várral ajándékozta meg és a melyet Wagner kéziratái után említ *Katona VI. d. 115. l.*

állítani és megigérni hogy, ha Erzsébet a neki Ulászló részéről és nevében átvitt békepontokat, mellyeknek azonban tartalma reánk nem szállítottott, elfogadni s megerősíteni vonakodnék, fogságába visszamegy és túszeit kiszabadítja ¹⁾).

Alig csillapított le ezen tűz, újat gerjeszte egy ismeretlennek megjelenése, ki magát Ulászlónál azzal jelenté, hogy őt Erzsébet küldötte megétetésére. A király nekie nem hitt, vagy legalább hinni nem akart, és azért őt magától elutasította. Nem volt illy engedékeny az Erzsébet ellen már előbb is felingerelt nemesség. Ez a dolgot megtudván, a szerencsétlent minden további vizsgálat nélkül megragadja, szörnyű kínzások után tüzes mének farkához köti és így szétszakgatja ²⁾). Illyen volt mindig és mindenütt a tömegek igazságkiszolgáltatása, ilyeneknek találjuk minden időben és minden nemzeteknél a pártdühnek gyümölcseit, fájdalom még akkor is, midőn azok formaságokba szoríttatva, az igazság rendes kiszolgáltatásának leplével kívánnak fedeztetni. Míg amott az emberi gyarlóság vad kitöréseit sajnálkozva szemléli, addig ezektől mint az emberi romlottság számított kinövéseitől undorodva fordul el a történetírás.

Ezeknek végeztével jul. 14-kén ³⁾ az egész országgyűlés általment Fejérvárra ⁴⁾). Itt hosszas vitatás alá jött a koronázásnak mikénti végbe-vitele, végre elhatározottott, hogy sz. Istvánnak itteni ereklyéjén levő korona használ-

¹⁾ *Chron. der Graf v. Cilly Hahnnál II. d. 703. l. és utána Engel e. h.*

²⁾ *Callimachus és Cromer e. h.* — *Dlugoss* szerint *e. h.* előbb tüzes vas fogókkal marczangoltatott össze, ez után négytelgett. — *Parchitius* évkönyve szerint, mellyet Leopold császárnak ajánlott, négy ló farkához köttetett és úgy szakgattatott széljel. *Revolutions de Hongrie I. d. 79. l.*

³⁾ *Feria sexta ante festum S. Alexii. Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Callimachus I. könyve, 463. l. és Dlugoss e. h.,* ki szerint Pesten keresztül vette volna útját.

tassék e végre ¹⁾). Így Ulászló új hittel fogadván az ország törvényei, szabadságai s az elejébe tett föltételek szoros megtartását ²⁾), július 17-dikén véghez ment megkoronáztatása Dénes esztergami érsek által ³⁾) De-Brondilmotibus János kalocsai érsek, előbb pécsváradi sz. Benedek szerzetesbeli apát, Sbignew krakkói, Rozgonyi Simon egri, Mátyás veszprémi, Henrik pécsi, György nyitrai, Lópes György erdélyi, Zolio Benedek zágrábi, Dominis János zengi, Corchula János nagyváradi és Jakab szerémi püspökök segítségével ⁴⁾). A főegyházba, a szertartások helyére, csak a főrendek s az előkelőbb nemesség hocsáttatott be s a budai polgárság állott őrt ⁵⁾). A nép sokasága olly nagy volt, millyen egy előbbi király koronázásakor sem ⁶⁾). A

¹⁾ Turóczi IV. rész, XXXI. fej. 243. l., Bonfin III. tiz. IV. könyv, 305. l. és Récai de Mon. et S. Corona Cent. V. 663. l. nyilván mondják, hogy a korona, mellyel a koronázás megtörténendő volt, sz. István képszoibráról véteett le. Azonban már Dlugossból, Callimachusból és Michoriusból Pistorinál II. d. 207. l. lehet gyanítani, hogy ezen korona sz. István koporsójának felbontása után annak koponyáján találatott. A budai érkönyv, 349. l., Pethő Magyar Krón. 65. l., de Roo V. könyv, 186. l., és Kovachich. Notit. praelim. 265. l. ezt már nyilván állítják; mindeu kétséget elhárít pedig a koronázás után kelt és mindjárt említendő törvénykönyv. — Kerchelich e. h. 266. l. azt tartja Sylvester pápa valószínű ajándékának és azt gyanítja, hogy a mostani szent korona, melly görög munkára mutat, hajdan a horvát királyoké volt, mellyet Kálmán hozott hazánkba. A királyokat koronájukkal együtt temetni el igen szokásban volt. Pray, Diatribe 183. l. egy oklevelet ad elő, melly szerint János fejevári örkanonok, mivel I. Károly sárjából a koronát elszikkasztotta, örökös fogságra ítéltetett. Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comit. I. 74. l.

²⁾ Dlugoss és Callimachus e. h.

³⁾ Die Dominica Sancti Alexii, Dlugoss e. h. 742. l., Michorius Pistorinál II. d. 207. l., Boregh, Böhm. Chron. II. 480. l. — Hageck 274. l. hibásan teszi a koronázást 1441-re.

⁴⁾ Dlugoss e. h. és Fessler IV. d. 537. l., ki egyszersmind Erzsébet mellett fogva pártot, megjegyzi, hogy ekkor a magyar szentegyházban nem létezett sem Segrado Gellért, sem Bánú Lukács.

⁵⁾ Dlugoss e. h. 742. l.

⁶⁾ In multitudine tam copiosa, quantum memoria omnium prae-

fölesketés, koronázás és fölkenés után a király ugyanott többeket ütött leventékké. Innen fényes kísérettel a sz. Péter és Pál piaczi egyházába vezetettet, hol fejedelmi ruhában és trónon ülve két peres tárgyat ítél el, annak jeléül, hogy az igazság kiszolgáltatása a kormányozás fő alapja. Ezután lóra ült, a város több utcáit megjárta, a sz. Márton egyháza előtt pedig leszállt, ennek tornyába felment és annak kijelentésére, hogy köteles az országot minden oldalról oltalmazni, a torony legmagas ablakából kardjával a világ négy része felé vágott ¹⁾. Végre a magyar és lengyel nagyokat asztalánál fényesen megvendégelte; a nap több részeit vitéjzjáték és vígság töltötte be ²⁾. Ulászló még Fejérvárt a rendek kérésére Rozgonyi Simont Magyarország cancellárjának nevezte ki ³⁾.

A koronázásról egy különös oklevél készült a jelenlévők pecsétével megerősítve ⁴⁾, mely az ekkor hazánkat szétszakgatott pártosság szellemének legnyilvánosabb bizonyossága ⁵⁾. Itt hőven előadják az országosan és nagy számmal

---

cedentium regum coronationis tempore non comprehendit. A mindjárt említendő koronázási iromány.

¹⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 40. l.* azt gyanítja, hogy ezen még ma is divatozó szokás Ulászló idejében vette eredetét, mivel ő főként az ország ultielma tekintetéből választatott királynak. — Egyébiránt az épen nem volt kikötőleg magyar szokás; megtaláljuk azt a lombardi koronázásnál *Schardii: Script. rer. Germ. II. d. 267. l.* és a lengyel királyokénál *Cromer, Polonia II. könyv, Pistori, Rerum Polon. Script. I. d. 97. l.*, fel különösen még a pápáknál is *Storia dei solenni Possessi de' summi Pontifici da Francesco Cancelliere. Roma, 1802. 540. l. Schwartner, Statistik, II. d. 40. l.*

²⁾ Hazai íróink *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 305. l.* és *Récai de S. Corona Schwandtnernél II. d. 451. l.* Ezen koronázást csak röviden említik, annál bővebben írják azt le *Dlugoss XII. könyv, 741. l.* és *Callimachus I. könyv, 463. l.*

³⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Kotachich, Supplem. ad Vest. Comit. I. d. 494. l.* hatvanöt, *Katona* ellenben *Hist. Crüt. VI. d. 91. l.* alkalmasint csak nyomtatási hibából hatvanhat pecsétről szólnak.

⁵⁾ Az oklevelet magát *Datum Albae Regali 17. mensis July, hoo*

öszevgyült karok és rendek, hogy a visszavonás legkisebb csirájának elfojtását, az egyetértés megállapítását, a közjónak, a haza boldogságának előmozdítását első szent kötelességüknek ismerve, Ulászlót törvényes királyuknak választották, mlután maga Erzsébet a Budán tartott országgyűlésen elismerte, hogy Albert halála után az országnak egy erős férfi fejdelemre van szüksége, sőt azon meghatalmazást, melly mellett Ulászló meghivatott, maga aláírta; bár most már veszélyes és főként idegen tanácsadóinak ösztönzésére, kik az ország zavarában saját hasznukat reménylik előmozdíthatni, szándokát megváltoztatta, az ország veszély-fenyegette kormányát egy csecsemő gyenge kezére akarja szállítani, és hogy ezt eszközölhesse, nem csak megkoronáztatta azt, a szent koronával ugyan, de az eddig bevett szokás ellen sz. István első király több szentelt készületeit, a kardot, királyi pálczát, almát és követési keresztet nem használva, hanem a szent koronát is elsikkasztotta, még pedig olly időben, midőn a szorongatott hon már határaiban is valósággal megtámadtatva ¹⁾, alig tudja magát oltalmazni. Mindezekre nézve kénytelenek az egész világ előtt kinyilatkoztatni, hogy a koronázás egyedül az ő akaratjoktól, a korona szentsége és ereje az ő jó-

---

est die Dominico proximo post festum divisionis apostolorum 1440. közlik *Dlugoss e. h. 744. l.*, *Dogiel Cod. Pol. Dipl. I. d. 56. l.*, *Lünig, Cod. Germ. Dipl. I. d. 1663. l.* *Dumont, Cod. Dipl. III. d. I. köt. 89. l.* és ezekből *Pray, Annal. II. d. 346. l.*, *Kocachich, Vest. Comit. 235. l.* és *Katona e. h.* — *Sommersberg* kivonatában *Mantissa, Dipl. II. d. 83. l.* hibásan teszi annak keltét Budára. — *Kerchelich, Notit. praelimin. 266. l.*, ki Dogielt nem ismerte. a Pray által Dlugossból közlött példányt gyanúsának tartja mind azért, mivel, mint ő állítja, annak írásmódja nem egyezik meg az akkorival, mind azért, mivel annak végén a főhivatalbeliek ninesenek említve, mint ez már ekkor a nevezetesebb oklevelekben szokásban volt. Azonban valamint ezt kivétel nélkül állítani nem lehet, úgy amaz iránt az ítélet nehéz; egyébiránt minden kétséget elhárít Dogiel, ki azt az eredetiből közli.

¹⁾ Ezzel Nándor-Fejérvár megszállására látszanak célozni, melyről alább bővebben lesz szó.

várhagyásuktól függ. Ennél fogva, miután ők most elhatározták, hogy Ulászló azon koronával, melly az apostol-királynak és az ország védszentjének szent fejét ékesíti a fejevári főegyházban, koronáztassék meg: csak ez tekintethetik törvényesen véghez vitt koronázásnak; a három hónapos Lászlóé pedig, bár a valóságos szent koronával történt, törvénytelen marad, sőt mind addig, míg az ország szent ereklyéje idegen kezek közt lesz, ennek erejével csak az ezuttal használt korona fog bírni és azzal fognak jövődő királyaik is koronáztatni, az mindazáltal birtokukba visszajövéen, min kettőzötetett iparral fognak ügyekezni, ez, előbbeni erejét és tekintetét visszanyerendi. Az ezen határozat iránt engedetlenek jószáguk, hivataluk és az emberiség minden igazainak elvesztésével büntettetnek.

A koronázás után némelly más határozatok is hozattak, és mindezek egy törvénykönyvbe vonattak össze jul. 20-dikán, mellynek fölfedezését Kovachich szorgalmának köszönhetjük ¹⁾. Ezen nevezetes oklevél bévezetésében előadja Ulászló is maga részéről, hogy Albert király meghalván, Magyarország karai és rendei őt közakarattal ²⁾ királynak választották és meghívták, ő pedig több ismételt unszolásaik után kivánságuknak engede. A szent korona továbbá Visegrád várából a vigyázatlan őrzés miatt elszakasztván, az egybegyült karok és rendek az előbbi választást nem csak egyes lélekkel megerősítették, hanem egy más koronával, melly sz. István apostolkirály és védszent

¹⁾ Már *Katona VI. d. 101. l.* kiadta ezen törvénykönyv bévezetésének töredékét; az egészet azonban Kovachich fedezte fel a lelezi convent levéltárában és azt nem csak kiadta, hanem eszközölte is, hogy az eredeti az ország levéltárába tétessék. *Diarium anni 1792. 107. l. Kovachich e. h. II. d. 53. l.*, hol. az még most is megvan *Kovachich Jos. Lect. variant. 19. l.* Katona töredéke csak némelly egyes kifejezésekben különbözik ettől. Kovachich után kiadta azt *Bathányi is Leges Eccl. III. d. 444. l.*

²⁾ Per Universitatem Dominorum Praelatorum et Baronum, militum, procerum et Nobilium.

ereklyéjéről vétetett le ¹⁾, és a mellyre annak minden erejét és hatalmát örökre átruházták, ha azt vissza nem nyernék, őt valósággal meg is koronázták. Ezután megerősíti és szinte szóról szóra előadja II. András arany pecsétes. III. András koronázási és I. Lajos egyik törvénykönyvét, az elsőből mindazáltal kihagyván a 23-dik cikkelyt, melly csak ideiglenes rendelést foglalt magában és a 31-diknek az ellentállásról szóló rekesztékét ²⁾. Ezt követik Ulászlónak némelly különös törvényei, mellyek szerint a nemesek

¹⁾ *Alia corona beatissimi Regis Stephani Apostoli et Patroni hujus Regni, in theca reliquiarum capitis ejusdem alta veneratione conservata.*

²⁾ Ebből, valamint azon környúlalásból, hogy II. Andrásnak 1231-dik évben kelt megerősítésében ezen rekeszték nem foglaltatik, hanem a helyett az esztergomi érseknek ítokba tételre tulajdonítatik hatalom, azt következteti Pray Kovachichhoz írt levelében, hogy ez későbbi hozzáadás. Azonban II. András 1231-ben előbbi törvénykönyvét nem erősítette meg, hanem újra adta ki új sanctióval, Ulászló elejébe pedig ez alkalommal ezen arany pecsétes levélnek nem eredetije adatott hanem kivonata; I. Lajosnak 1351., Máriának 1384. és Mátyásnak 1464-diki megerősítéseikből ellenben, melyekben ezen záradék is előfordúl, nyilván kitetszik, hogy ekkor annak eredetije mutatott elő. Így annak valóságáról kétségünk nem lehet. *Kovachich, Vest. Comit. Suppl. II. d. 87. l.* Nagyobb okaink lehetnek a kétségeskedésre II. András 1231-diki törvénykönyvére nézve egész kiterjedésében, nem azért, mivel az törvénytarunkban nem foglaltatik, mire *Gustermann I. d. 136. l.* igen nagy súlyt látszik helyhezotni; hanem mivel későbbi törvényeink ennek elmellőzésével mindig az 1222-ki végzeményre hivatkoznak, mivel az ország rendei annak elmellőzésével mindig ennek megerősítését sürgették; mivel az 1687-diki végzemény az 1222-diki 31. cikk említett rekesztékét mint addig törvényest törölvén el, az 1231-diki végzeménynek törvényes ereje nem volt soha, vagy, mi valószínűbb, nem soká kelte után megszűnt; ide járul még, hogy ezen törvénykönyvet *Kollár (de origine et usu potest. legislat. 92. l.)* csak 1764. ismertette meg a tudós világgal, és ekkor is csak másolatban. És így az eredeti napfényt soha sem látott, diplomatikai vizsgálat alá nem vétethetett, annak hitelessége is kétség alatt van; bár azért a másolatot egyenesen hamisnak nyilatkoztatni *Schlüzerral (Kritische Samml. 29. l.)* nem mernők.

a tizedtől fölmentetnek; a zálogos jószág, midőn annak ideigleni birtokosa hűtelenség bűnébe esik, a tulajdonosra nézve nem vesz el, az ellenkező ebbeli szokás ellent nem állván; az egyházi személyek személyes megsértésért a jobbágyokat csak akkor idézhetik a püspök, vagy helyettese elejébe, ha annak földesura elégtételt adni nem akarna. vagy ők azzal megelégedve nem volnának; a pápa bulláinak a király jóváhagyása nélkül semmi kötelező ereje nem lehet, és a melly egyházi személy mindemellett a meg nem erősített bullának sikert akarna szerezni, haszonvételének elvesztésével büntettetni rendeltetik; az egyházi törvénytársokról azonban szabad lesz minden pereket a pápához vagy a conciliumhoz felebb vinni, de csak tökéletes bevégezésük után ¹⁾).

---

¹⁾ Datum in Alba Regali in festo Beati Eliae Prophetae 1440.

VI.

1440. 1441.

Ulászló koronázása után hatod napra (jul. 22-dikén) Budára tért vissza s az esztendő nagyobb részét a Csepel szigetében töltötte ¹⁾, várván mire mehet a szabadon bocsátott Cillei Ulrik felvállalt alkudozásaiban Erzsébettel. Az alatt Sbignewet és több lengyel nagyait, mintán rájok többé szüksége nem volt, haza bocsátja ²⁾, míg más felől a mellette álló magyarok közül sokakat ajándékoz meg Erzsébet párthívei jószágaival, mintha készakarva kívánta volna az egyességet nehezíteni. Így Gerzsei Pethőt és Lászlót, Zala és Vas vármegye főispánjait ³⁾, Gúthi Ország Mihályt, kincstartóját, választásakor és az után szerzett érdemei tekintetéből, és általa öcscsét Jánost ⁴⁾. A két Hunyadival is érezteté kegyét, de nem az Erzsébet párthíveinek rovására ⁵⁾. Egyszersmind követséget küldött Murád-

---

¹⁾ *Dlugoss, XII. könyv, 748. l.* azt állítja, hogy az egész nyarat és 8 azt itt töltötte, de ez ellenkezik a dolgok folyamatával.

²⁾ *Dlugoss e. h. 754. l.*, ki szerint 750. l. ezen főpapat utjában Köveaden az ott előbb keresztülment lengyelek zsarolásai által felzúdítt nép szinte agyon verte.

³⁾ Cornides kézírataiból *Katona, Hist. Crit. VI. d. 102. l.*

⁴⁾ Wagner kézírataiból *ugyanő, ugyanott 104. l.*

⁵⁾ A Hunyadiaknak ajándékozta Bozár helységét 1440. *Extr. Dipl. Anolz. XXII. cs. 37. sz.* Ugyancsak nekik adományozza

hoz ¹⁾), ki már jó darab időtől fogva körülzállta volt Nándorfejevárt ²⁾).

Ez ugyanis a magyarok között támadott egyenetlenséget használandó és Belgrádnak megvívásával Rácország meghódítását befejezendő ³⁾), egyszersmind pedig jövődö

Solmos Berekwow, Navalvas és Buryan helységeit Hunyad, és Bozár helységét Temes vármegyében, még pedig az utolsót minden hozzá tartozandó más helységekkel, 1440. *Ugyanott XXII. cs. 38. sz.* és *Acta Transylv. III. cs. 20. sz.* (Hasonl. *Fejér XI. 495. l.* és *X. VIII. 27. l.*, ki más helyt, *Hunyadi 265. l.*, azt állítja, hogy Garain nyert győzelemért ajándékozta Ulászló II nyadinak Solymost és a több helységeket; de helytelenül, mert magában az adománylevélben, melly aug. 9-dikén és így ezen ütközet előtt kelt, és megvan *Okler. függ. XXXIX. sz.*, Ulászló a két hős testvérnek még Zsigmond és Albert királyok alatti érdemeit említi, és e mellett különösen kiemeli az Orsova, Zóréu, Miháld és Gyóréu várainak vitéz oltalmát a törökök ellen.

¹⁾ *Dlugoss* szerint *e. h. 748. l.* Lenczinczky Péter. *Callimachus de Rebus Uladist. I. könyv. Schwandtnerét I. d. 465. l.* és *Cromer XXI. könyv. 493. l.* szerint Dobrogostius, Ostoroyeus és Lucas Gorcensis voltak ezen követségben.

²⁾ Ezen megszállás kezdete iránt az írók nem egyeznek meg. — *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 103. l.* Szendrőnek megvétele és Amurádnak Bosnyákországba utése közé. *Thuróczi, Chron. IV. rész. XXXV. fejt. 246. l.* mindjárt Rácország meghódítása után, *Bonfin* pedig *III. rész. IV. könyv. 307. l.* azon esztendőre, mellyben Albert megholt, és így mind a hárman 1439-re teszik azt. Ezeket követik az újabbak közül *Dufresne 68. l.*, *Stritter II. d. I. köt. 427. l.*, valamint *III. d. II. köt. 711. l.* és *Engel e. h.* — *Dlugoss* azonban *XII. könyv. 748. l.*, *Dukas: XXX. fejt. Script. Byz. XII. d. 93. l.* és utánok *Kalona VI. d. 133. l.* a dolgot 1440-ben említik, a hová valósággal tartozni látszik is, minthogy júliusban a koronázási oklevél költekor, mint fennebb látók, még nem volt bevégezve. — *Kantemir, Osm. Gesch. 123. l.* megfoghatatlannál még 1436-ra, *Gustermann I. d. 349. l.* *Pragra* utalva *Hist. Reg. II. d. 276. l.* hol azonban csak melleleg és nem erről, hanem Belgrádnak későbbi oltalmáról van szó. 1437-re helyeztetik vissza: *Timon* ellenben *Epitome 69. l.* 1441-re, *Palma e. h.* Hunyadi kettős győzedelme után, *Spondanus II. d. 253. l.* és *Sacy, Hist. de Hongrie I. d. 194. l.* 1442-re, *Weingarten* végre *Spiegel der Fürsten* 1443-ra halasztják el.

³⁾ *Turóczi, Chron. IV. rész. XXXV. fejt. 246. l.*

messzeh hódító terveinek alapját megvetendő, ezen nevezetes vár alatt hatalmas sereggel jelent meg ¹⁾). Itt Tallóczy Zován ²⁾ vagy János ³⁾ vranai perjel ⁴⁾, Matkó bán testvére ⁵⁾; születésére nézve raguzai ⁶⁾, volt a várnagy ⁷⁾. Ezen bátor papkatona az ellenség közelgetését meghallván, azonnal elejébe megy kis seregecskéjével, vele összevüt, de a tömérdek sokaság által veszteséggel visszanyomva átlátja, hogy a síkon nem mérkőzhetik meg az annyival erősebb ellenséggel, és csak falaitól védve lehet reménye azt feltartóztatni; a várba vonja tehát magát és ezt tehetősége szerint megerősíti. Az ozmán sereg a várost körülfogni nem késik ⁸⁾ és annak összeköttetését az országgal több

¹⁾ *Nadányi* szerint 161. l. előbb Magyarországon 6 várat vívott meg.

²⁾ *Turóczy e. h.* — *Dlugoss* előbb *e. h.* 748. l. Jánosnak, Matkó bán testvérének, később 749. l. Suranonak, *Callimachus Schwandtner*nél *I. d.* 465. l. Vranainak, *Cuspinianus* 662. l. Vranusnak, *Podlusányi* 223. l. Zován vagy Zubanónak, *Palma e. h.* és az újabbak mind leghelyesebben Tallóczyinak, és némelyek, mint *Pethő* 66. l. és *Krekvitz* 883. l. hazájáról Raguzai Jánosnak nevezik őt.

³⁾ *Rátkay* 89. l. *Budai Ferencz Polg. Lex. III. d.* 626. l. és *Péczei II. d.* 183. l. hibásan nevezik őt Tallóczy Zován Jánosnak.

⁴⁾ *Dlugoss* és *Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss* és *Turóczy e. h.*

⁶⁾ *Turóczy* és *Bonfin e. h.* — *Callimachus* hibásan mondja őt firenzei születésnek. — Franko, Petko, Matko és Svano testvérek voltak Raguzai János fiai, ki a nikopolyi veszély után Zsigmondot a Dunán átvitte és azért általa megajándékozott még fiaiban is. *Kerchelich. Not. prael.* 267. l., *Pethő Krón.* 66. l. és *Engel, Gesch. von Ragusa* 148. l.

⁷⁾ A most említettek kivül *Székely Krónika* 205. l. és *Pessina, Mars Morar.* 621. l. — *Cromer XXI. könyv,* 493. l. *Sigler Bélnél Adparat.* 58. l. *Weingarten, Spiegel der Fürsten I. d.* 106. l., *Timon Epitome* 69. l., a *Revolutions d'Hongrie I. d.* 80. l. és a történeteinket és alkotmányunkat sok újsággal gazdagító *Gustermann I. d.* 349. l. hibásan tulajdonítják ezen dicső oltalmat Hunyadi Jánosnak. *Ilasonl. Palma e. h. II. d.* 149. l. — *Pethő* szerint *e. h.* Tallóczy János egyszerismind fejérvári bán is volt.

⁸⁾ *Turóczy* és *Bonfin e. h.*

mint száz e végből magával hozott hajó segítségével a Dunán is elvágja még szárazon ügyesen elosztott tábora hasonló eszközzel ¹⁾. Ez által a megszállottakat akadályoztatta ugyan a megkivántató eleség megszerzésében, de egyszerűs mind tulajdon táborát is nem kis szükségnek tette ki ²⁾. Azonban ez nem gátolja a minden fáradalmakhoz, nélkülözésekhez, és vak engedelmességhez szokott rabszolgáknak parancsoló kényurat minden szükséges készülétek megtételében; csakhamar meg voltak a vár falai rongálva több helyeken és nem soká elkezdődik a vívás is. Az első az őrsereg vitézül visszaveri, sőt mindjárt azután több ízben szerencséese ki is üt. Ezt a büszke szultán igen nehezen vevé, és hogy célja elérését biztosítsa, a vár falait kettőztetett erővel lövöldözteti, gyengíti, özverontja: a szegény őrsereget apróbb vívásokkal szüntelen fárasztja. Nincs ennek nyugta; nappal a vívások visszaverésével, éjjel a romladozott falak kiigazításával, új földhányások készítésével hajlódik. De kötelességének szent érzésében mindent zúgolódás nélkül eltűr, férfias elszántságát semmi sem képes megtörni, ezt az akadályok még inkább edzik. Az ozmánok a nagy bajjal öszvezűzött erősségek helyett mindig újakat látnak fölemelkedni; ha néha hőszült erőlködéssel és minden akadályokat legyőzve, a vár falaihoz jutnak és lajtorjáj segedelmével azokra fölkapaszkodnak is, a magyarok rendíthetetlen vitézsége sikerrel kecségtető reményeiket egyszerre meghiusítja s őket vesztességgel utasítja táborukba vissza. Nyugalmat többnyire itt sem találnak, mert a fáradhatatlan megszállottak majd egy majd más oldalról kicsapnak, a nyugvókra ütnek, őket zavarba hozzák, sokakat öszvekonczolnak és, még mielőtt a meglepettek magokhoz jöhettek volna, falaik közé vonják magokat, biztos oltalmok megöl gúnnyal fogadván a megszegyeniült és bosszúállásra tehetetlen pogányságot. Így Murad legjobb katonái elvesztését a célhoz minden közelítés nélkül látván, más

¹⁾ Dukasz XXX. fejelet. Script. Byz. XII. d. 93. l.

²⁾ Callimachus e. h.

fegyverekhez nyúlt. Mindenek előtt pénznek kellett volna a kapukat megnyitnia ¹⁾). Nagy kincsek és jutalmak ígéréstével tömött ezéduláeskák röpkönni nyilakra függesztve a vár falain át az őrkatonaságot elszedéftendők ²⁾). De ennek hősege hátorságával vetekedik. Később egy földalatti út segítségével akar a szultán a várba jutni. Hogy szándékát elfedhesse s az őrsereg figyelmét más felé vonhassa, apróbb vívásait szüntelen folytatja; de fő erejét ezen út ásására fordítja, melyben egymás mellett négy lovagnak kellett volna megférni ³⁾). Húszezer ember dolgozott rajta folytában éjjel nappal egymást felváltva. A várnagy a dolgot sokáig nem vette észre, egy domb az út száját elfedvén. A munkások a föld alatt már egész a várfalakig elhatottak. midőn a veszélyt egy török szolgálatban lévő keresztény megmentő, vagy mint mások állítják, egy nyíra kötött ezéduláeska a várbelieknek tudtára adta. Ezek a dolgot az ellenség kárára fordítják. Az úttal szemben egy üreget ásnak, azt kénkövel, salétrommal, megtöltik s a török munkások közelgetésével e szereket meggyújtják. A mesterséges tűzvész ereje a meggyengült közföldön keresztültör s a füsttel, gőzzel eltölt földalatti útból a munkások és a rohajra segítségül sietők közül 17,000 fült meg ⁴⁾).

Ily állásban volt a megszállás, midőn Ulászló követsége a török táborba ért, hogy Murádot Krakkóban követjei által tett harátságos ajánlására és ígéreteire emlékeztesse, a megszállás felhontására bírja. A szerencsétlenség által valamen nyire megszédült szultán ezt szívesen fogadta

¹⁾ *Dlugoss, Turóczy és Bonfin c. h.* ez bővebben, azok rövidében.

²⁾ *Dlugoss és Callimachus c. h.*

³⁾ *Bonfin és Turóczy c. h., Pessina, Mars. Morar. 621. l.*

⁴⁾ *Turóczy és Bonfin c. h.* az első az elveszték számát nem határozza meg. Hasonl. *Haugen, Ung. Chron. 52. l.* — *Dlugoss* a törökök munkáját elhallgatván csak a magyarokról szól és azt állítja, hogy ezen nina által a vigyázatlan oszmánok épen az utolsó vívás közben vettek léghé. Ezt elfogadják *Engel, Gesch. v. Serrien 386. l.* és *Budai Ferencz III. d. 626. l.*

ugyan, de felelet nélkül magánál tartóztatta ¹⁾, míg egy utolsó vívást megkísérthete. Nagyok voltak erre készülétei mind szárazon mind vizen. Ali, Brenezisnek fia, a várívás tapasztalt mestere, sánczaival a várhoz már nagyon közelített, ennek falain pedig nagy nyílásokat tört volt ²⁾. A dolog kívánt sikerülését minden számítás szerint egész bizodalommal leheté várni. De a várbeliek ügyes szemessége most is minden akadályokon diadalmaskodva, minden ügyeketeket semmivé tette. A Dunán közelgető hajókat egy sűrű, jól irányzott közápor fogadá, mely azokat csakhamar vagy egészen elmeríté, vagy haszonvehetetlenekké téré ³⁾. Élénkebb csata támada a szárazon. Az ozmánok első rohamásra a falak nyílásain áttörtek, sőt a város nagy részét is elfoglalták. De a várbeliek bizonyos veszély és kétségbeesés-élesztette bátorsággal esnek itt nekik, magok előtt mindent összevázúznak, minden ellentállás sikeretlen és a hosszú dühét neveli: az címűlt pogányság kénytelen nem csak a városból nyakra főre kisietni, hanem a falak alól is elvonulni ⁴⁾; zavarodását neveli fából készült vívőeszközeinek, tornyainak, faltörőinek lángba horulása, melyeket Tallóczy épen az elhatározó pillanathan gyűjtata meg ⁵⁾. E vivás illy szerencsétlen vége Murádnak minden kedvét elvevé a megszállás folytatásától ⁶⁾, kivált miután táborában némelly hékételességek mutatkoztak ⁷⁾. Annak felbontását tehát elhatározza, de szokott büszkeségét még ekkor sem fojthata el. Ulászlónak maga elejébe boesátott követjeitől az általa ajánlott barátság zálogául Nándor-Fejérvár átadását sürgeté fenhangon és olly kinyilatkoztatással, hogy

¹⁾ *Długoss e. h. 749. l. és Callimachus szerint Schwandtner-nél I. d. 465. l.* Szendrőbe küldötte bátorságosabb tanácskozás színe alatt.

²⁾ *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 103. l.*

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ *Callimachus e. h.*

⁶⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁷⁾ *Callimachus e. h.*

ezen kívánsága bővebb megfontolására időt enged, de ha azt csakhamar nem teljesíti, újra visszajő és akkor aztán mindent feldúl ¹⁾). Erre egész seregével Macedoniába vonula ²⁾). Így vége lön e nevezetes megszállásnak, melyben több hónapi tartása alatt ³⁾ sok ezer török veszté el életét ⁴⁾). A magyarok nagy sikerrel használták az ágyukat ⁵⁾, minákat. Az egész őrsereg, különösen pedig annak vezére, a hős vranai perjel újra bebizonyították, mit tehet szilárd akarat, példás eltökélés, rettenthetetlen bátorság; a haza mentve, a törökök magalhítsége megingatva, és honi történeteink egy eseménynyel gazdagítva valának, mely fényt borította az egész nemzetre ⁶⁾).

Valamint ezen tündöklő hadi tény az Ulászló pártjának új erkölcsi erőt ada, úgy az Erzsébetének nagy aggodalmat nyujtának a csehországi történetek. Itt a királyi árva dolgai rossz fordulatot vettek. A királyválasztásra kitűzött nap (ápril. 24.) ugyanis közelítvén ⁷⁾, a hatalmas Rosenberg Ulrik, mint az ország feje, Rabenstein Prokopot küldé több másokkal Erzsébethez, hogy fia jogai fentartása tekintetéből meghatalmazott követséget küldjön ezen országgyűlésre. Ez még április elején megjelent a királynénál Komáromban, de itt mindent zavarban talált. Erzsébet Cillei Ulrikot kívánta volna ezen nevezetes küldöttséggel megbízni; de

¹⁾ *Callimachus* és *Dlugoss e. h. Budai* szerint *Magyar Hist. I. d. 205. l.* még Hunyadi Jánosnak túsúl adását is sürgette.

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ *Dukas, Script. Byz. XII. d. 94. l.* és *Dlugoss e. h.* szerint hat, *Bonfin, Turóczi* és *Haugen* szerint *e. h.* hét hónapig tartott.

⁴⁾ *Turóczi* szerint *e. h.* a minák által megfojtottakkal együtt 17.000. *Heltai I. d. CXV. rész, 348. l.*, *Nadányi, Florus 161. l.* és *Ortelius 43. l.* szerint ezeken kívül 8000, és így együtt 25.000 esett el, mely számot állapít meg *Pethő is 66. l.*

⁵⁾ *Dukas e. h.*, ki ezen alkalommal az ágyukat hosszan írja le.

⁶⁾ *Timon* szerint *Imago Noeae Hung. 119. l.* ezen megszállás után az ország bátorságosítására több várak építettek, és ezek közt hihetőleg Eszék is. *Tud. Gyűjt. 1822. IX. 7. l.*

⁷⁾ VIII. Kal. Mai. *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. XLVII. fej.*

öt, egyedüli bizodalmas tanácsnokát, kinek magát az országnak épen olly nagy szerencsétlenségére mint magának számíthatatlan kárára egészen karjai közé vetette volt, nem nélkülözhetvén személye körül, a hű Rosenberget fölszóltá, hogy az országgyűlés özszvejövetelének sz. János (jun. 24.) vagy legalább úrnapiig (máj. 26.) leendő elhalasztását eszközölné ¹⁾. Rosenberg és Albertnek pártja örömet teljesítette volna a királyné kérését, és a gyűlés halasztását máj. 26-dikáig ki is hirdette az országban. De a kelyhesek erre nem hajtottak, május elején gyülekezni kezdtek; csak Rosenberg nagy befolyásának és alattomos mesterkedéseinek leheté köszönni, hogy a tanácskozások pünkösdig azaz máj. 15-dikéig nem nyitak meg. Ekkor is eleintén a választás módja jött szóba és hosszú vitákra adott alkalmat. A főrendek egyedül magoknak követelték a szavazatjogot. A melléktartományok kirekesztését csak hamar el is határozták, de a nemességet és később a városi

¹⁾ April. 6-dikáról Komáromból írt levelében, melyet Rabenstein Prokop által küldött át, mint bizonyítja ennek adott és ugyanaz nap kelt meghatalmazó levele. Mind a két levél megvan a wittingai levéltárban. *Lichnyorsky e. h. XXXI. l.* Ezen kérését megújította csakugyan Komáromból vasárnap ad vocem jucunditatis azaz május 1-scjén. A wittingai levéltár *Lichnyorsky e. h. XXXII. l.* Hasonl. *Palacky. Zeitschrift d. böhm. Museums 1827. 32. l.* — Pénteken pünkösöd előtt azaz majus 13-dikán csakugyan Komáromból megint írt neki. Wittingai levéltár *Palacky e. h.* Hasonl. *Lichnyorsky e. h.* — Ezen nevezetes levelében Rosenberget hűsége folytatására szólítván fel, jövendő megjutalmaztatását igéri, mondván, hogy majd azt von diesem Land Hungarn nemen und das dir und andern unseren getrewen von Bchem miltiglich mittaiten szándékozik; most azonban még a sürgetett 2000 aranyat sem küldheti meg; mert wir yezund vast plos an gelt seyn Nachdem der Kunig von Polen yetzt In unser Kunigreich hungarn zeweht und vermaint uns und unseren Sun darum zu beschedigen, dadurch vil und gross darlegen und ausgeben müassen. — *Bartossek* szerint *Dobnernél I. d. 207. l.* ezen országgyűlés sz. János napja körül, *Pulkara folytatója* szerint megint *Dobnernél IV. d. 174. l.* nyárban tartatott. De az oklevelek bizonyítása szerint, mint mindjárt meglátjuk, jóval elébb indultak meg a tanácskozások.

követeket óvás mellett kénytelenek voltak a szavazáshoz boesátani. Így azután egy több tagból álló bizottmány választaték ¹⁾, mely a tárgyat minden oldalról megfontolván, királyt válasszon. Ennek tanácskozásában Rosenberg Ulrik és Neuhaus, az Albert által kinevezett kormányzók ²⁾, kik közül az első már előbb a cseh trón elfogadására Fridrik római királyt is felszólította, de tőle tagadó választ nyert volt ³⁾, — valamint a szép műveltségű, egyenes lelkületű Rabenstein Prokop, kit Erzsébet már akkor, midőn nála Komáromban megfordult, hízegés és ajándék által fia ügyének megnyert volt — mindent elkövettek a kis László mellett, de sikertelenül; Ptacek és az osztrák ház több ellenségei azon állítással, hogy férfi kell a megüresedett kormány mellé, a többséget elámítván ⁴⁾, hosszas tanácskozások után Albert bajor fejedelem, Ernesztnek Venczel király második felesége Zsófia testvérének fia, — ki nagybátyjának udvarában növeltetve, a cseh szokásokat és nyelvet ismerte —, köz akarattal királynak választaték a bizottmány által ⁵⁾. Azonban még mielőtt ez a karoknak és rendeknek bejelentetett volna, a dolog titokban tartása mellett ő meghivatni határoztatott, és időközben az ország

¹⁾ *Palacky e. h. 30. és köv. l.*, ki ezen egész választási gyűlésre új világot vetett szorgalmas vizsgálatai által. *Bartossi* szerint *e. h.* ezen bizottmányban voltak tizenketten az urak, nyolezan a lovagok rendjéből, több városiak és Rokyczana János dékán; a *Pulkaca folytatója* szerint *e. h.* tizenhatan a főrendek, tizenhárom a nemesek közül és egy minden kerület fővárosából. Ezekhez járultak a prágai polgármesterek.

²⁾ *Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 385. l.*

³⁾ *Palacky e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylrius e. h., Dubrav., Hist. Boh. XXVIII. könyv, 266. l.* és legbővebben *Theobald II. d. 98. l.* — *Kurz* állítása szerint *Gesch. Frid. IV. I. d. 21. l.* Borbála császárné is versenytársul lépett fel unokája ellen, de sokat kívánván nem boldogult. Azonban ez még ekkor Lengyelországban volt, mint annak idejében meglátjuk.

⁵⁾ *Aeneas Sylrius, Bartossek, a Pulkaca folytatója és Dubrav e. h.*

gyűlése júl. 25-dikéig felfüggesztetett. A bajor herczeg írásbeli felelete kikerülő volt, és a kérdésnek a választó bizottmány által kiküldendő követséggeli személyes öszvejtvetelben Chanban leendő elintézését sürgeté ¹⁾. Ehez képest a választó bizottmány előkelőbb tagjai rendeltettek ezen személyes értekezésre, Rosenberg vezérlése alatt ²⁾.

Erzsébet mind e mellett a békeohajtó Ulászlónak Cillei Ulrik által küldött egyességjavaslatát nem fogadta el, sőt inkább készülleteit ellene megújítja. Fiát, ki ekkor Sopronban volt, nagyobb bátorság okáért az erős fraknói várba szándékozván küldeni, e végett a mondott vár ekkori birtoкосait, Albert osztrák herczegét, és az özvegy fraknói grófnét, felszólítja ³⁾. Pozsonyból aug. 1-sején írt levelében az erdélyieket hűsége inti ⁴⁾. — Gondolnák meg jól, azt jegyzi itt meg a királyné, miután őket az apjától Zsigmondtól, később pedig férjétől és önmagától nyert javadalmakra emlékeztette: mi következése lehet tulajdon gyermekeik és örököseikre nézve annak, ha egy hatalmas párt magát az ország törvényes urát és örökösét tulajdonától megfosztani

¹⁾ A levél kelt München an Erich tag vor Sand Marie Magdalene tag (jul. 19.) 1440.; megvan a wittingau levéltárban, és kiadta azt *Hormayr, Archiv 1815. 257. l.* Közzöltetik itt a cseh követségnek általa adott útlevele is ugyanaz napról.

²⁾ *Palacky e. h.* — Rosenberg Ulrik, Neuhaus Menyhért, Sternbergi Ptacek Henrik, Podiebrad György voltak a követségben. *Tanner, die Sternberge 239. l.* Ezekhez adja még *Hageck 751. l.* Postupitzi Kostka Bohust, Rokatetzi Wambersky Hinkót, Diczkowai Dobsch Jánost.

³⁾ A királyné Pozsonyból jún. 30-dikán Albert osztrák herczegét és Pottendorfer Annát, Fraknói Pál gróf özvegyét, minden káraik, költségeik megtérítése iránt biztosítja, ha a Sopronban létező László királyt csalédeivel együtt Fraknóba elfogadják. *Chmel, Mater. I. d. II. füz. 12. l.* — *Lichnowsky e. h. VI. d. 70. l.* azt is állítja, hogy ennek következtében az árván született László valósággal át is vitétt Fraknóba; de ennek sem íróknál, sem oklevelekben mi nyoma sincs és, úgy látszik, a dolog életbe soha nem léphetett.

⁴⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 41. l.* helytelenül állítja, hogy ezen levél csak az erdélyi szászokhoz szól.

bátorkodik. A királynőn elkövetett igazságtalanság könnyen örvül szolgálhat a nyugtalanoknak arra, hogy az egyes polgárok fiait is megfoszszák atyái birtokuktól. A szentelt korona, mellyel sz. István öltá minden fejedelmek szoktak királyokká avattatni s most közelebből is tulajdon csecsemője azzá tétetett, az ő birtokában lévén, a hűtelenek a trónhoz törvénytelenül nyomult lengyel királynak egy, tudja Isten miféle koronát tettek fejére; melly törvénytelen tetteből csak belső háború, az ország elpusztulása és az ország s minden lakosai elveszése következhetik. Mire nézve felszólítja őket, hogy ennek elkerülésére s a belső csend fentartására mindent elkövessenek, és az iránta s fia iránti hűségben állhatatosan megmaradjanak ¹⁾).

Sikeresebb készülteinek megtételében főként pénz szűke akadályoztatá, melly oly nagy volt, hogy a hűséges Eizinger Ulrikot számos érdemeiért, az elzálogított korona s ékszerei visszaadásaért, csak kötelezvénynyel elégíthette ki ²⁾); Ebersdorfi Raimprechtnek az átengedett stainezi kastélyáért, szolgálataiért és különböző urodalmiért 5,000 forintot kívánván adni, ezen öszvegben a véglesi urodalmat zálogosította el ³⁾). A jövedelem-források ki voltak ⁴⁾apadva, a körmöczi pénzverés tette ezeknek legnevezetesebb részét, ez pedig hiányosan kezeltetett ⁴⁾); így a kincstár üres volt,

¹⁾ Corn. kézír. *Katona VI. d. 128. l.*, *Pray, H. Reg. II. d. 315. l.* és *Fessler IV. dar. 538. l.*, ki annak egy szabad, költői ecsettel készült, német fordítását adja, mellyből bajos volna az eredetire ismerni.

²⁾ Egy 4000 forintról szóló kötelezvényét Eizinger részére Geben zu Presburg an Eritag vor Sant Johannstag (jún. 21.) 1440. említik *Chmel, Mater. I. d. II. fűs. 11. l.* és *Lichnowsky e. h. XXXIV. l.*, mi pedig adjuk *Oklevéltár XXXV. ss.* Ezen adósság eredetét bőven fejtegeti *Birk Ernő e. h. 215. l.*

³⁾ Ezen elzálogosító levelet említi *Lichnowsky e. h.*, mi pedig adjuk *Oklevéltár, XXXVIII. sz.*

⁴⁾ Erzsébet királyné Polner Kourád körmöczi kamaragrófjának meghagyja, hogy a megkopott aranykisérleti tük helyett vegyen újakat. Geben zu Presburg am Freytag nach Francisci (nov. 7.) 1440. *Cat. Num. Széchény. III. d. 313. l.*

és a cseh zsoldosokat ki kelle elégíteni, hogy az elmulasztott fizetést erőszakkal ne vegyék fel. Szorultságában, — mellyen a mindig pénztelen Albert osztrák herceg, fiának kijelelt gyámja, legkevésbé tudta segíteni —, kénytelen Fridrik német királyhoz közelíteni, ki, mint előadásunk folyamából bővebben kitünendik, kételkedő határozatlanságban, foglalatos henyeségben eltöltött zivataros hosszú uralkodása alatt a szerencsében és szerencsétlenségben egykedvűségét önmeggyőzés és nagyság nélkül meg tudá tartani, és kiben minden mélyebb belátás s tetsző emberség mellett a fősvénység, pénz- és tehetetlen dicsvágy majd minden nemesb érzést elölt, a nélkül hogy őt egy bizonyos, egész valóján elterjedő méltóságtól, a néha mind ezek daczára kitörő becsületézés eredményétől, megfosztani képes volt volna ¹⁾. Ez mindenek előtt a kis László király személyének gyámsága alá adatását követelé, e mellett pedig elégséges bátorság nélkül pénzét veszélyeztetni nem akará. Az alkudozások hosszabb ideig tartottak, Fridrik Haimburghan Erzsébet Pozsonyban mulatván. Végre a királyné aug. 3-dikán az Eizinger Ulriktól visszaváltott házi koronát átengedi Fridriknek zálogképen a tőle fölvet 2500 aranyban ²⁾, más felől ez is kötelezi magát, hogy két esztendő

¹⁾ Ranke, *Deutsche Gesch. im Zeitalter der Ref.* I. d. 96. l. Müller, *Gesch. d. Schweiz* IV. d. 321. l., Aeneas Sylvius, *Ep. CXLVIII. Op. 697. l.*, Ebendorffer *Peznél* II. d. 945. l., Arenpeck *Peznél* I. d. 1293. l., Campanus *Frehernél* II. d. 152. l. — Becsületézése némelly egyes, bár ritka, kitörései bizonyosságul szolgáljanak pár anekdotái. A kis László birtokába jöven, többen javasolák: tételné őt, ki neki útjában áll, láb alól el, mire ő azt felelé: „hát inkább akarjátok hogy gazdag fejedelmek legyen, mint kegyes és igazságos? én jó híremet minden gazdagság elejébe teszem.“ Más ízben Schlick Gáspárnak némelly magyarokhoz írt levelét a történet kezébe jászván, többen meghittjei közül árúlást sejdítve, annak felbontását sürgették: „Gáspárt“ úgy mond erre a fejdelem „én egyenes lelki hű embernek tartom; ha csalatkozom, inkább magától, mint vizsgálatom által jöjön az napfényre.“ *Frehernél Scr. Germ. II. d. 180. l.*

²⁾ Geben zu Presburgh am Mittichen nächst vor Sand Orwaldstatag 1440. *Kollár, Sylloge Dipl. in Anal. Vindob. II. d. 842. l.*

eltelése előtt ezen pénzt vissza nem kéri, a korona átvételét elismervén ¹⁾). A szükséges hadi készülétek megtételére ezen pénzösszeg nem volt elégséges; a fősvény Fridriket még többnek kölcsönözésére is kelle bírni. Azért Erzsébet személyesen felment Haimburgba, és magát fiával együtt egészen Fridrik karjai közé s oltalma alá vetette ²⁾, a köz hír szerint azon reménytől is vezéreltetve, hogy ez őt feleségül veendi ³⁾. Az osztrák karok és rendek küldöttjein kívül jelen voltak itt Schlick Gáspár és a száz herczegnek, mint közbenjárónak, három követje ⁴⁾. Aug. 23-dikán megegyeztek a felek abban, hogy Erzsébet fiát a szent koronával átadja Fridriknek, Albert osztrák herczeg a gyámságról egészen lemond, Erzsébet az ennek esküdt hűségtől az osztrákokat feloldozza s ők e helyett Fridriknek fogadnak engedelmisséget; ez a királynét, kinek menyekzői ajándéka, öröksége s Albert halálakor volt jövedelmei változhatatlanul megmaradnak, a magyar dolgokban mind tettel mind tanácssal segíti, és most mindjárt a kisded László dolgainak előmozdítására 5000 magyar forintot ad kölcsön ⁵⁾, mellynek bátorságára Erzsébet egy arról külön adott kötelező levélben az osztrák jövedelmeket köti le ⁶⁾. Ugyanaz nap Fridrik kiegyenlítettte

¹⁾ Ezen levél egy nap kelt az előbbenivel Haimburgban, és megvan *Kollárnál e. h. 843. l.* A történetírók eddigi egyező véleménye szerint ez a szent korona volt volna; azonban *Birk Ernő, Quell. u. Forsch. 216. és kör. l.* kétségtelenül bebizonyítja, hogy ez az Erzsébet házi koronája volt; a szent korona pedig a kis Lászlóval váltságpénz nélkül adatott át.

²⁾ *Turóczi IV. rész, XXIX. fej. 242. l. és Callimachus 465. l.*

³⁾ *Ebendorffer Peznél II. d. 868. l., Cuspinianus 607. l., Fugger e. h. 520. l. és Hahn, Alt- und Neu-Pannonia 161. l.*

⁴⁾ *Pray, Annal. II. d. 350. l.* két követről szól, maga az egyező levél hármát említi.

⁵⁾ Kelt Haimburgban 1440. an Sand Bertelmes Abend. *Sylogoe Dipl. Kollárnál Anal. Vindob. II. d. 845. l.*

⁶⁾ *Pray e. h. 350. l.* és az azt követő *Fessler e. h.* szerint a korona akkor is lekötöttet, de maga a kötelező levél erről hallgat.

minden kölesönös viszálykodásait mind öccsével Alberttel ¹⁾, mind Cillei Ulrikkal ²⁾. Későbbén nov. 23-dikán megint 9,000 arany forintot vett fel Erzsébet ugyancsak Fridriktől némmely osztrák urodalmaira, melyeket özvegyi tartással bírt, olly feltétel alatt hogy, ha ennek visszafizetése előtt birtokába kaplatja a soproni urodalmat, azt is átadja és akkor ezen 6. amazokon 3 ezer arany forint fekkügyék ³⁾. Végre dec. 2-dikán minden zalog és hátorság nélkül újra 2,000 arany forintot kölesönözött megint tőle ⁴⁾. Ezen kölesönözések Erzsébet királyné anyai szívének is nem kis áldozatába kerültek. Kénytelen volt, hogy azokat megnyerhesse, nem csak fiát Lászlót, hanem kisebb leányát Erzsébetet is átadni nevelés végett Fridriknek, ki nov. 22-kén kelt levelében kötelezte ugyan magát, hogy ezen gyámságára bízott rokonaival anyjok híre és meggyezése nélkül mi nevezetést sem teend, hanem nekik, úgy mint magának Osztrákhonuk hűségesen gondját viselendi, s azon esetre, ha a királyné Magyarországon egy olly várat szerezne birtokába, hol fia bátorságban lehet, annak oda szállíttatását nem akadályoztatandja ⁵⁾: de más felől

Geben zu Haymburg 1440. an Sand Bartholomes abent der heiligen zwelfboten *Kollárnál e. h. 851. l.* Hasonl. *Chmel e. h.*

¹⁾ Ezen oklevelet említi *Kurz, Geschichte Fridrichs des IV. I. d. 38. l.*, *Chmel, Regesten N. 95.*; kiadta *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 82. l.*, megvan a csász. titkos levéltárban. Azon pergamenen, melylyen ez írva van, egy kis lyuk lévén, annak mind e melletti hitelessége iránt ovást tesz Fridrik. *Kurz e. h.*, *Chmel, Regesten N. 96. és Mater. I. d. 2. füz. 85. l.*, ez is megvan a csász. titkos levéltárban.

²⁾ Ezen egyező levélbe foglaltatnak Cillei Ulrikon kívül Lamberger, Steiner Erasmus, Auer Józsa, István, Márton és Iván modrusi grófok. *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 85. l.*, ugyanő *Regest. 97. l.*; megvan a csász. titkos levéltárban.

³⁾ Geben zu Neustadt an Mitichen vor Sand Kathreinn tag 1440. *Kollár e. h. 851. l.* Hasonl. *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 13. l.* Steuer városa. Persenburg, Weiteneck, Ips, Trautmansdorf urodalmi voltak lekötve.

⁴⁾ Geben zu der Neustat an Freytag nach Sand Andreestag 1440. *Kollárnál e. h. 864. l.*

⁵⁾ Der geben ist zu der Newnstat an Eritag vor Sand Kathreintag

Erzsébetnek is meg kelle külön levelében ígérni, hogy ő is sem fiával sem leányával mitsem teend Fridriknek tudta s megegyezése nélkül ¹⁾, és egy más nov. 26-dikán kelt levelében magát kötelezni miszerint, ha a mondott várat Magyarországon megszerezheti, azt tüstént átadja Fridriknek, hogy azt fiának bátorságára saját katonáival rakja meg, neveléséről ott is gondoskodandó, csak azt kötvén ki magának, hogy itt fiát szabadon látogathassa meg ²⁾.

A Fridrikkel kötött szövetség és a tőle külsőn nyert pénzek Erzsébetet, ki még Haimburghól az Ulászló által is megkísértett ³⁾ német magas mestert Ulászló ellen felszólítá ⁴⁾ és nem csak azon ígőretre, hogy Ulászlót ellene nem segített hanem arra is bírta, miként őt a lengyel mozgalomról tudósítsa ⁵⁾ —, azon állapotba helyezteték, hogy a csatamezőn becsülettel léphetett fel. Fő szemügyét felső Magyarországra veté, hol Körmöcz még birtokában volt, Kassa pedig több városokkal Ulászlónak még nem hódolt volt meg. Az utolsó városba Cillei Ulriknak tanácsára nem sokkal Ulászlónak Budára érkezete után követeket küldött, kik Csehországból érkezendő segedelem ígérése mellett, a

1440. E levelet említi *Chmel, Regest. Frid. IV. I. d. 17. l.*, mi pedig adjuk *Okler. függ. XL. sz.*

¹⁾ Ezen levelet említi Fridrik idézett levelében.

²⁾ Geben zu der Newnstat am Samehtag nach Sand Kathreintag 1440. Említi e levelet *Chmel e. h. 18. l.*, mi pedig adjuk *Okler. függ. XLI. sz.*

³⁾ Hogy Ulászló is ügyekezett őt megnyerni, kitetszik anyjának Zsófia királynénak és Sbignew krakkói püspöknek ehez intézett leveleiből. Az első Datum in Castro Cracoviensi ipso die Sancti Francisci (oct. 4.) 1440., a másik Kydzeze Sabbato post S. Fraucisci (oct. 8.) 1440. *Voigt VII. d. 781. l.*

⁴⁾ Erzsébet ugyanezen levelében előbb megköszöni azon szép fejér gyantaköböl készült nyakkötőt, melyet neki jóval előbb küldött volt Datum Hambrug (Haimburg) Montag v. Bartholomi (aug. 22.) 1440. *Voigt e. h. 780. l.* A gyantakö ékek, különösen pedig az olvasók olly mennyiségben készültek ekkor, hogy Lübeckben az ezt gyártóknak külön csehe volt. *Voigt, VIII. d. 173. l.*

⁵⁾ Erzsébet levele hozzája in der Eysenen Stadt Samstag nach aller Heil. (nov. 5.) 1440. *Voigt e. h.*

polgárságot hűségében megtartani ügyekezzenek ¹⁾. Az akkor ígért segédseregek már most meg is érkeztek szép számmal, jó készüléttel, tapasztalt és mindenre kész vezérek alatt. Az alacsony születésű ²⁾ Brandeisi Giskra ³⁾ János, már ekkor híres vezér ⁴⁾, kit már előbb Erzsébet személye körül találánk, és kit most a királyné mindjárt a bányavárosok és Kassa főkapitányának nevezte ki s a zólyomi várral ajándékozta meg ⁵⁾, és alatta testvére György. Liptói Pongrácz, Komorovszky Péter ⁶⁾, Akzanutek ⁷⁾, Rziczani Teleph ⁸⁾, Ribald, Kozky ⁹⁾, Wryk ¹⁰⁾, és Zlovačko ¹¹⁾ vezérelték ezen zsoldos csapatokat, mellyek a bátor kelyhesek had-szokta soraiból véve, a csecsemő koruktól fogva gyakorlott zsákmányolás által minden felé rettegést és kétségbeesést terjesztettek. A bányavárosok elrémülve kapuikat ellenállás nélkül nyitották meg. Giskra e mellett villámsebességgel elfoglalta Lőcsét, Bártfát, több más vá-

¹⁾ *Callimachus in rebus Ulad. Schwandtnernél I. d. 459. l.*

²⁾ *Balbin, Epitome 502. l.*

³⁾ *Dubrac, Hist. Boh. XXVII. fejt. 267. l., Balbin e. h. Giskrának, Engel, Gesch. v. Ung. Jiskrának, Turóczi IV. rész, XXIV. fejt. Iskrának, Dlugoss XII. könyv, 754. l. és a görög írók, Stritter II. d. II. köt. 1062. l. Iskrának nevezik.*

⁴⁾ *Callimachus e. h. — Dlugoss e. h. ezt Garaival öszvezarván azt mondja felőle: quem Wladislaus Rex de capitivitate nuper absolverat.*

⁵⁾ *Turóczi IV. rész, XXXIV. fejt. 245. l.*

⁶⁾ *Pubitschka VIII. d. 383. l., Turóczi e. h., Székely Krónika 205. l. és Pethő 66. l. Komoroczkynek nevezik.*

⁷⁾ *Pubitschka e. h. — Turóczinál e. h. Akzamid, Engel, Pray és Balbinnál e. h. Aximith, Pethőnél Ayzonius, Székelynél Agszamid, Theobaldnál Hussitenkrieg II. d. 88. l. Acksamid; az utolsó öt magyarnak mondja.*

⁸⁾ *Pubitschka e. h. — Balbinnál Talafuz, némely oklevelekben Thalafuz, több írónál Telefuz, Windischnél, Gesch. d. Ungarn 244. l. Telefi.*

⁹⁾ *Székelynél és Pethőnél Kerzky, Pubitschkánál Kerszki.*

¹⁰⁾ *Székelynél és Pethőnél Uzric.*

¹¹⁾ *Igy adja elő az alvezéreket Turóczi e. h. — Pubitschka ellenben e. h. a két utolsó elhallgatásával még Radkovicz Pétert és Czeykit nevezi.*

rosokkal, Akszamuteket a Szepeességben, Telephet Kassán nevezé ki kormányozóknak ¹⁾, míg maga a bányavárosokban fészkelé meg magát ²⁾ és így egy felől a kis László nevére itt vert arany és ezüstpénz segítségével pártjának erőt adott, más felől Ulászlónak ösztökötését Lengyelországgal megszakgatta ³⁾ s azon sok apró várak által, melylyeket ezen vidéken épfttetett ⁴⁾, azt annyira megerősfttette, hogy csekély erővel nem csak a legnagyobb seregnek elient állhatott, hanem szinte az egész felföld birtokát biztosfttotta, és mindent erőszakos fellépése által hűségre szorfttott. Ulászló birtokában ezen környékben csak Késmárk és Podolin maradt. amaz Perényi Miklós ⁵⁾, ez egy lengyel várnagy alatt. Az apróbb csatázások mindjárt elkezdődtek és folyton folytak a két fél között; különösen sokat szenvedett tűz és vas által a Szepeesség ⁶⁾. Giskrának gyakorlott, a katonai élet fáradalmait közt növekedett zsoldosai előtt a hon-szeretet, a csendes polgári élet kellemei ismeretlenek valának; a rablásvágý s az önzés minden nemesebb érzést elnémfttott keblökben. Ulászló pártosainak üldözését, a pusztftásokat, zsarolásokat olly dühös kegyetlenséggel üzték, hogy ezen szerencsétlen vidékek elkónyszeredett lakosai a városokat, falukat és csendes lakaikat elhagyván, a rengeteg erdőkben, a hegyekben, kerestek menedéket és itt fedél nélkül örökös rettegések közt holyongtak ⁷⁾.

¹⁾ *Dlugoss és Pabitschka e. h.* — *Balbin* szerint *Epítome* 502. l. Teleph Fejérvár és a Balaton vidékére küldetett.

²⁾ *Dubrac, Hist. Boh. XXVIII. fejt. 267. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 754. l.*

⁴⁾ *Bonfin III. tíz. IV. rész, 307. l.* — *Bartholomaeides, Comitatus Gómör 216. l.* ezen sok új erősségekről, melylyeket a kelyhesek magas helyeken épfttetek és a mellyeknek maradványai még ma is megvagyának, azt véli, hogy ezek tulajdonkép megerősfttett egyházaik voltak.

⁵⁾ *Dlugoss e. h. 754. l.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott és Callimachus Schwandtnernél I. d. 475. l.*

⁷⁾ *Bonfin III. tíz. IV. könyv, 306. l.* A kelyhesek buzdító harszdzalát közli *Moecary, Neograd várm. III. d. 93. l.*

Más felől Garai esküvéssel erősített hűségéről és azon haláláról, mellyel Ulászlónak élete megtartásáért személyesen tartozott, megfelejtkezve, nyilván lép fel ellene ¹⁾. Példáját követik Koroghi Filpes János ²⁾, Harapkoii Bothos András ³⁾ és Tamási Henrik ⁴⁾. Ezek az Erzsébettől nyert pénzsegedelemmel ⁵⁾ nem csak egész Tót-, Horvát- és Dalmátországot felláztatják ⁶⁾, hanem tetemes sereget gyűjtve ⁷⁾, az elsőt irgalmatlanul feldőlják ⁸⁾, sőt Magyarországon is a büszke Rozgonyi Simon ellenségei és irigyei közt sokakat Erzsébet részére hajtanak ⁹⁾, mesterségesen híresztelvének mindenütt, hogy a gögös pap a gyenge királyt egészen hatalma alá hajtván, neve alatt kénye szerint viszi a kormányt ¹⁰⁾. Ezek közt volt az ingadékony esztergomi érsek, ki újra fellépett az általa megkoronázott Ulászló ellen ¹¹⁾.

Az Erzsébet pártját kormányozó magyar nagyok jól ki-gondolt terve szerint, míg Giskra Kassáról a háborút a lengyelek ellen folytatja és az innen jöhető segedelem utját elvágja, Garainak az alföldről, a királynénak a maga és

¹⁾ Pray, *Annal.* III. d. 350. l. a dolgot 1441-re teszi, de ez nem egyez meg a többi írók előadásával.

²⁾ *Bonfin e. h.* 305. l.

³⁾ *Turóczinál IV. rész, XXXII. fejt. 244. l.* Harapki Bothos.

⁴⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.* Hasonl. *Dlugoss XII. könyv, 755. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h., Callimachus II. könyv, Schwandtnernél I. d. 427. l. — Kerchelich, Notit. praelim. 267. l.* azt állítja, hogy Horvátország az Ulászló és Erzsébet, később pedig ennek fia László közt támadt versenyzésben részt nem vett, és semleges volt; mivel Tallóczy Péter bánnak egy 1442-ben kelt levelében, mellyben a spalatói érsekség dézsmáit visszaadja a cethinai és clissai grófságban, a király neve nincs említve *Fartatnál III. d. 385. l.*: de ezen csekélység nem elégséges egy illy nevezetes tény megállapítására, különösen midőn az egykorú írók ellenkezőt mondanak.

⁷⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

⁸⁾ Eleven színekkel festi ezt *Turóczi e. h.*

⁹⁾ *Dlugoss e. h.*

¹⁰⁾ *Callimachus e. h.*

¹¹⁾ *Dlugoss, Turóczi, Bonfin és Callimachus e. h.*

az esztergomi érsek zsoldosaival Esztergomból előre nyomulni, a két seregnek Győr mellett egyesülni, ezen várost a berekesztés alól fölmenteni s úgy Buda megfűvésére menni kellett volna, hol Ulászló, lengyel hadai vigyázatlan haza bocsátása után, majd minden katonaság nélkül tartózkodék ¹⁾. Garai valósággal egész Szekszárdig ²⁾ fel is hatott, Bataszéket ³⁾ elfoglalta s az itt lévő klostromnál táborba szállott; Erzsébet is Esztergomba érkezett seregeivel az érsekhez, és itt várta a Garai további előnyomulását ⁴⁾.

Ulászló ezekből jól átlátta, mi keveset bízhatik az erővel kicsikart esküvésekben, és meggyőződék, hogy hadi készülleteit megújítani szükséges ⁵⁾. Mindenek előtt a magyarok ingadozni kezdő hűsége megerősítésére Sbignew bíbornoknak előre megnyert hozzájárultával a szepesi városokat, kivéven Káposztafalut, melly Rozgonyi Istvánnál volt zálogban, az országnak valósággal átadja és meghagyja nekik, hogy mint Magyarországhoz tartozók magoknak közös ispánt válaszszanak, kinek lakása állandóan Késmárkon legyen ⁶⁾. Azután Sánoczkyt Lengyelországba küldi a haza bocsátott seregek visszahívására s új segedelmek eszközése végett. Ez Sbignew krakkói püspöktől segítettve ⁷⁾, Corcinban az országgyűlésen hosszab tanácskozás után, nem csak 5,000 főből álló s esztendeig az ország részéről zsolddal tartandó sereg ajánlását, hanem ezen felül köz engedelemadást is eszközölt arra, hogy minden, kinek kedve tartja, a király segedelmére mehessen ⁸⁾. Az alatt is a ki-

¹⁾ *Callimachus e. h. 472. l.*

²⁾ *Bonfin e. h. 305. l.*

³⁾ *Bonfin e. h. — Turóczinál e. h. Szék, Dlugossnál e. h. Batta áll.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 755. l. és utána Engel e. h.*

⁵⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 42. l.*

⁶⁾ Datum Budae feria sexta proxima post festum b. Thomae martyris (dec. 30) 1440. *Wagner, Anal. Scep. I. d. 222. l.*

⁷⁾ *Dlugoss e. h. 750. l.*

⁸⁾ *Callimachus e. h. 469. l. Cromer, Hist. Pol. XXI. könyv, 488. l.*

rály némelly készen álló seregeit a minden felől fenyegető ellenség ellen mozgásba tette. Giskrának a szükséges határok között tartását Perényi János késmárki kapitányra ¹⁾ és Zemplén vármegyei főispánra ²⁾ bízta. A hadakozásban jártas, az emberekkel bánni tudó, ékes beszédű és hazafiai előtt kedvességben lévő Hunyadit ³⁾ Garai ellen küldé ⁴⁾, az ország nagyai egyes akaratjából, melléje rendelvén Ujlaki Miklós machovi bánt ⁵⁾. Rozgonyi István pozsonyi kapitány által, ki magát a nagyobb erő ellen még mindig vitézül oltalmazta a hűségére bízott erősségben, Erzsébet öszveköttetését kívánta akadályoztatni Morvaországgal. Maga végre Budán a királyné mozdulásait Esztergomból tartotta szemmel ⁶⁾.

Perényi János seregecskéjével a háborúzást mindjárt elkezdé, Giskra embereivel gyakran öszvecsapa, némelly apróbb csatákban diadalmaskodék is, különösen gálszécsi

¹⁾ *Callimachus e. h.* — *Fessler IV. d. 546. l.* Perényit Miklós-nak nevezi, *Engel* szerint pedig *e. h.* ezen rendeltetést Rozgonyi István pozsonyi kapitány nyerte; de ez ellenkezik a dolog menetelével és a több írakkal.

²⁾ *Szírmay, Notit. hist. Comit. Zemplén. 28. l.* — Egy Perényi János ezen évben Ulászlótól elpártolt és azért Rozgonyi Simon egri püspök sereggel ment ellene Zemplénybe. mint bizonyítja ezen Perényi sztropkói várnagyainak Waga Miklós és Demethe Györgynek levele Bártfa városához, mellyben jelentvén, hogy a püspök már Pazdicsnál áll, és hogy asszonyuknak, Perényi Jánosénak, a kaszaiak segedelmet ígértek, ugyanazt kérnek tőlök is. *Ex arce Stropko Anno Domini 1440. Szírmay e. h. 23. l.* Ennek azonban az idősbik Perényi Jánosnak, a tárnoknak kellett lennie, ki az Ulászlót meghívó követségben volt; mert az ifjabbikat, kiről itt szó van, folytonosan mint Ulászló egyik meghittebb vezérét találjuk a csatamezőn.

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Ugyanő ugyanott. Turócsi e. h. XXXI. fej. és Dlugoss e. h. 755. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h. 350. l.* — *Pray, Annal. III. d. 350. l.* Ujlakit nem említi, bár Bonfinon kívül szólanak róla *Turócsi, Dlugoss és Callimachus is e. h.*

⁶⁾ *Callimachus e. h.*

őrserege gyakran kiüte és a kassai polgároknak sok kárt okozta; de mégis igen gyenge volt a nyugtalan és ügyes Giskra tartóztatására, Eperjes, Sáros és végre Gálszécs vára elfoglalásának gátlására. Későbbi ügyekezetei ezen várak visszafoglalásában épen olly sikertelenek maradtak. Más felől azonban Giskra sem tudá gátolni a lengyelországi újabb segédsereg keresztültörését Felső-Magyarországon, mellynek megérkeztével szép sereget bízhatta a király Hunyadira, a Gyórt inkább csak berekesztő s az őrsereget zaklató mint a várat megszálló táborból mind azt elvonván, mit lehetne ¹⁾).

Igy felkészülve megindult hősünk Budáról, de olly czélal, hogy utasításához képest mindenek előtt barátságos egyezést kísért meg Garaival. Azért egész útjában legszorosb hadrendet, legszigorúbb fenyítéket tartott, hogy azok nélküli pusztítások és zsarolások az elméket még jobban fel ne ingereljék ²⁾); de egyszersmind sebes léptekkel is sietett az ellenség elejébe, katonáinak nyugodalomra is alig engedve időt ³⁾. Garai ellenségét ismeré, vele a síkon üszveütni nem tartá tanácsosnak, és azért az előre megerősített Szekszárdnál ⁴⁾ állapodék meg. Itt találja őt Hunyadi és vele szemben ezer lépésnyi távolságra hasonlólag tá-

¹⁾ Ugyanő e. h. 473 s köv. l.

²⁾ Ugyanő e. h. — Michocius Pistorinál II. d. 208. l., Pray, Annal. II. d. 350. l., Haner, Königl. Siebenbürg. 192. l. és Fessler IV. d. 543. l. a dolgot ugyan 1441-re teszi, de megczáfolták őket a több frókon kívül különösen Dlugoss e. h., ki a dolgot nem csak ezen évre teszi, hanem még azt is utána veti, hogy Hunyadi ezen győzelem következtében nevezetett erdélyi vajdának, — és ennél fogva helyes a brassai egyház felírása Schwandtnernél I. d. 886. l., melly Hunyadinak ezen hivatalra léptetését megint ezen évre teszi, mint helyesen megjegyzi Katona, Hist. Crit. VI. d. 115. l.

³⁾ Bonfin e. h. 305. l.

⁴⁾ Ugyanő ugyanott. — Callimachus e. h., Dlugoss XII. könyv, 755. l. és Michorius e. h. a táborat Batta, Turócsi e. h. a czikadori monostor vagy Szék mellé, Fessler IV. d. 543. l. Batta és Czikador közé teszi.

borba száll és azt, mennyire lehet, megerősíti. Azután bátorságlevél ígérete mellett személyes öszvejövételre s a dolog barátságos elintézésére szólítja fel őt, de ennek magahitt büszke felelete szerint a dolog mostani állásában nem lehet az többé szóval, hanem fegyverrel kelle elintézni; ha csak szóval kívánnak annak véget vetni, — úgy mond az elbízott bán —, ha csak szájjal szándékuk vitézkedni: hiába fáradtak ¹⁾). Kerülhetetlen vala e szerint a polgári háború, mellynek szörnyeit Turóczi eleven színekkel festi; egy húsz esztendei inség szállotta meg ezzel a szerencsétlen hazát, melly, mint a mondott fró megjegyzi, a vadász-éjgel alatt fekszik, és azért lakosai, mihelyt külső ellenséggel nincs bajuk, fegyvereiket nyugtalanúl egymás ellen fordítják ²⁾).

Fegyverrel, honfivérrel kelle az engesztelhetetlen Garait megalázni. A tusa egyenetlen vala. Hunyadi serege tapasztalt, gyakorlott katonaságból állott, a Garaié csak fegyveres csoportokból; amaz mindent gondosan és czélszerűen rendelt el, ez semmivel sem gondolt ³⁾). Így kezdődött el az ütközet mindjárt más nap. Hunyadi a jobb, Újlaki Miklós a bal szárnyat, egy lengyel pedig a derék sereget vezérlék ⁴⁾); e mellett még egy tartalék is állíttatott minden esetre fel ⁵⁾). Nagy tűzzel, pártos dühvel csapott öszve a két egy hazáju sereg, mintha két ellenséges nemzet kívánna egymáson diadalmaskodni ⁶⁾). Garai, kinek személyét egy 100,000 arany forintot érő fegyveres készület díszesíté ⁷⁾), a királyné sergeinek bal szárnyán és így személyes ellenségével szemben állott, és rajta, ki tanácsának tulajdonítá

¹⁾ *Callimachus e. h.*

²⁾ *Turóczi IV. rész, XXX. fej. 243. l.*

³⁾ *Callimachus e. h. 473. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h. 305. l.*

⁵⁾ *Callimachus e. h.*, ki szerint Ujlaki vezérlette ezen tartalékot.

⁶⁾ *Bonfin e. h.*

⁷⁾ *Fessler IV. d. 543. l.*

jogságát, ezért bosszút állandó, egész elszántsággal harcolt. Csapatái azonban a mohón tett rohamban kifáradva, csakhamar lankadni kezdenek. Ezen pillanatot ügyesen használja Hunyadi, a tartaléksereget hirtelen magához vonja, ezen nyugodt csapattal az ingadozókra ront, engedni kezdő rendjeiket keresztültöri s futásra szorítja ¹⁾). Bothos András és Tamási Henrik, a királyné serege derekának vezérei. ezt látván és körülszárnyaltatásuktól tartván, nyakra före egy erdő felé vonulnak, hogy hátukat ennek vetve az ellenséget tartóztathassák és így az ütközetet több szerencsével megújíthassák ²⁾). De a szemes Hunyadi nekik arra időt nem enged, nyugodtan győzedelmeskedő tartalékával őket oldalba fogja s rövid de nyakas ellentállás után végkép megfutamtatja ³⁾). Sikertelen ügyekezett Garai a megrémült horvátokat szaladásuk közben még egyszer megállítani, minden erőlködése után is kénytelen a nap dicsőségét gyűlölt ellenségének átengedni és futásban keresni menedéket ⁴⁾).

A vitéz és kemény Bothos az erdőben futásban vagdaltatik össze, Tamási fogságba esik, Garait és Koroghit testeik minden nehézsége mellett lovaik serénysége meg tudá menteni ⁵⁾). Ők mint a szerencsétlenség első hírmondói értek Esztergomba. Az egész tábor minden poggyászzsal a győztösök kezébe esett ⁶⁾). Hunyadi, a hazafi vért kimélen-dő, a győzelem elhatározása után, minden öldöklést szorosán eltilta ⁷⁾) és seregével Simontornyának és Siklósnak fordula. Ezen két várat ugyan megvívni nem tudta, de

¹⁾ Turóczi és *Callimachus e. h.*

²⁾ Turóczi és *Bonfin e. h.* — *Pethő 65. l.* Tamási Henriket Thömösi András vajda fiának nevezi.

³⁾ Turóczi és *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Callimachus e. h.* — *Sacy, Hist. de Hongrie I. d. 200. l.* megfoghatatlannál állítja a még alig fél éves László részvétét ezen ütközetben.

⁵⁾ Turóczi és *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Ugyanazok ugyanott.*

⁷⁾ *Callimachus e. h.* és *Pray, Annal. III. d. 351. l.*

mégis az alsó vidéket Ulászló hűségére szorította s azután Budára ment vissza ¹⁾). Itt mind a király, mind a főrendek igen jól fogadák a diadalmas vezért ²⁾). Amaz őt és Ujlaki Miklóst erdélyi vajdának nevezte ki ³⁾), az elsőt meghagyván a temesi grófságban és a szörényi hánság-

¹⁾ *Turóczy és Bonfin e. h.*

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ Mikor lett Hunyadi erdélyi vajda, meghatározni bajos. Ezen tiszteletéről emlékezik László király is 1453. Déva és Görgény iránt kelt adománylevelében, de annak idejét nem határozza meg. *Dlugoss, XII. könyv, 756., l.*, mint már fentebb megjegyzők, valamint *Callimachus e. h.* és *Michovius Pistorinál II. d. 208. l.* egyenesen ezen ütközet utánra teszik ezen kinevezést, az első még azt is utána vetvén, hogy Hunyadi mind eddig ismeretlen volt. Ezt elfogadja *Engel is e. h.*, olly megjegyzéssel, hogy ezt a szászoktól féltében tette, s hogy ő ezen ütközet által vetette meg a maga és háza jövőendő nagyságának alapját. — *Haner, Königl. Siebenb. 192. l.*, még pedig *Bonfinra 306. l.* és *Timonra 96. l.* de helytelenül utalva, azt állítja, hogy a király Ujlakit ekkor nevezte ki erdélyi vajdának, Hunyadit azonban csak temesi grófnak. Ezt fogadja el *Horeáth Mihály is Magyar tört. II. d. 143. l.* — *Bonfin e. h. 304. l.* és *Turóczy IV. rész, XXX. feje. 242. l.* szerint ellenben Hunyadi már, midőn először jött Budára Ulászlóhoz, erdélyi vajda lett volna; hasonlólt mond *Pethő is 66. l.* Ezeket látszik épülni *Praynak Hist. Reg. II. d. 339. l.* és utána *Fesslernek IV. d. 520. l.* azon állítása, hogy még Albert király tisztelte meg őt ezen hivatallal, még pedig az utolsó szerint mindjárt török táborozása után; bár amaz más helyt *Annał. III. d. 187. l.* azt vátatta volt, hogy még 1440-nél is később lett azzá; mivel egy 1442-ben feria tertia proxima post festum Mathaei apostoli et evangelistae (sept. 25.) kelt levelében, mellyet ő Huszty kézfrataiból közöl, fordul elő legelőször ezen czímmel. — Bár azt *Dlugossal* az eddig előadottak szerint állítani nem mernők, hogy Hunyadi csak ezen ütközet által lett ismeretessé, de a vajdaságra nézve az ő és a több említett lengyel frók előadását annyival inkább elfogadhatónak látjuk, mivel a brassai egyház felírása is, mint már előbb említők *Schwandtnernél I. d. 886. l.* egyenesen teszi Hunyadinak, mint szörényi bánnak, erdélyi vajdává neveztetését. Egyébiránt *Timonnak* azon állítása *Epitome 69. l.*, hogy ezen kinevezés 1441-ben történt, mi alapon sem épül.

ban ¹⁾, a foglyokkal pedig igen kegyesen és nyájasan bánt, végre szabadon is bocsátotta őket, sőt még útravalót is adott a szűkölködőknek ²⁾. Ezek haza érvén, a király kegyelmét minden felé magasztalva hirdeték, és neki sok szívet megnyertek ³⁾.

Míg Garai serege e szerint semmivé tétetett, Széclii Tamás, az esztergomi érsek testvére, annak mozdulatait támogatandó, a vajkai s verebélyi védjobbágyokat maga mellé vévén, Esztergom és Komárom váraiból kiindúl, a környéket, különösen Ulászló pártosainak jószágait, tüzzel vassal pusztítani kezdi, egész Budáig előnyomul és itt a király szeme láttára a meleg fürdőkről nevezett Felhévizet ⁴⁾ felgyújtja, porrá égeti. Ulászló azonban, mihelyt Hunyadi fényes győzedelméről tudósítást vesz és ezen részről magát bátorságban látja, seregével elejébe robog, őt visszanyomja, Esztergomba szorítja s ezen várat megszállja. Több ideig tartott a megszállás, és nagy elkeseredéssel folyt mind két részről. A király a szent Tamás kápolnájáról nevezett hegyen szemben a várral állította fel fő tanyáját és innen ezt ágyúival lövöldözni kezdé; a várbeliek gyakran kiöltöttek, és néha sok kárt tettek a megszállóknak, többnyire azonban nem kis veszteséggel utasítottak vissza. Így szinte minden nap folytak az apróbb csatázások és mind két részről számos honfi veszté el életét. Végre maga az érsek, a vérontásnak véget vetendő, az alkudozásokat egy meghitt apródja által megindítja s megbékél a királlyal, ki innen Zala vármegyének, melly tőle elpártolt volt, fordul, azt meghódolásra szorítja s a német

¹⁾ Hogy Hunyadi ezen három hivatalt együtt viselte, mondja *Turóczi e. h. 248. l.* — *Pethő 66. l.* a szőrényi bánóság helyett a nádorfejérvárit (machovit) említi.

²⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.*

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Bonfin* szerint *e. h. 306. l.* ez Buda külvárosa, *Turóczi* szerint *IV. rész, XXXIII. fejt. 244. l.* egy vele összefüggő mezőváros volt. Bőven értekezik erről *Podhradcsky, Buda s Pest.*

őrsereg által vitézül oltalmazott Pogány (Pakán) és Kigyós várait megvívja s így győztes seregével Budára viszszerzi¹⁾.

Kevésbé szerencsés volt Rozgonyi István, ki igen gyenge lévén a pozsonyi vár hosszabb tartására, kénytelen oct. 18-dikán 1440-ben Erzsébettel egyességre lépni, mely szerint a vár átadását a következő esztendőre igéri, ha addig segítség nem jön, olly feltétel alatt, hogy helyette nekie Vöröskő, vagy ha ez nem történhetnék meg, Komárom adassék át²⁾. Tulajdonkép csak időt kívánt nyerni, hogy a várat új sereggel és szükséges eleséggel láthassa el. Azonban a megszállók vigyázósága miatt ezt nem csak nem eszközölte, hanem még sokkal szorongatóbb körülmények közé jutott, minék következtében kénytelen későbbi levelében Erzsébetnek hűséget és a pozsonyi várnak Gergely vértanu napjáig (jan. 4. 1441) okvetetlen és minden feltétel nélküli átadását igérni³⁾. Ezen időtájban Aeneas Sylvius Sbignew krakkói püspököt és bsbornokot arról kívánta meggyőzni, hogy a magyar királyság nem Ulászlót, hanem Erzsébet fiát illeti⁴⁾, megfelejtkezvén arról, hogy a pusztá okoskodások fejedelmek közt soha sem birtak eldöntő erővel. Az emberekben sokkal nagyobb a diesvágy, hogysen a kezökben levő, habár bitorlott hatalomról önkényt lemondának.

A táborozásoknak mindenütt véget vetett a tél és ezt

¹⁾ Bonfin, Turócsi e. h. és Pethő 65. l. — Fessler szerint IV. d. 544. l. Ulászló Buda alatt hagyta Széchi Tamást, ki csak később az érsekkel kötött béke következtében bontotta fel Buda megszállását. A *Respubl. Hung.* szerint 129. l. Esztergom megadta magát, mi azonban nem áll, mint későbbi oklevelekből mindjárt meglátjuk.

²⁾ Erzsébetnek erről szóló levelét Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 117. l.* adja.

³⁾ Datum Posonii in festo beati Lucae evangelistae (oct. 18.) 1440. Kollár, *Hist. Dipl. Jur. patronat.* 216. l.

⁴⁾ Aeneas Sylvius, *epist. CCCCIV.* Kivonatban adják ezt Pray, *Annal. II. d. 355. l.* és *Katona VI. d. 132. l.* Ezen épen olly

használva Cillei Fridrik lépe fel, mint közbenjáró. A fia helyett állított túsok sorsa nagyon szívéen feküdt. Azért Ulászlótól s a magyar országos tanácstól bátorságlevelet nyervén, ezzel megjelent Budán. A felek kívánságai azonban igen messze állottak egymástól; az akadályok elhárítása végett gyakran kelle innen Esztergomba és Komáromba Erzsébethez, meg vissza lovagolni ¹⁾. Sikeretlen volt minden ügyekezete mind Erzsébetnél, mind a Rozgonyiak, a királyné halálos ellenségei, által ingerültségben tartott Ulászlónál. Egy illy útjában jó barátai tudósítják arról, hogy a Rozgonyiak neki lest vetettek s őt kezökre akarják keríteni. Az új sötétségétől segítettve tulajdon személyét szaladással megmenti ugyan, de ezüstje, hadi készületei és kancellárja az ellenség kezébe jutnak ²⁾. Ez bosszúra indítá és Magyarországnak még nagyobb ellenségevé tette a különben is rossz indulatú grófot, egyszersmind pedig véget vet minden további alkudozásoknak.

hosszú mint hosszadalmas levélből kitetszik, hogy a két főpap ezen tárgy felett egy élénk, nagy tudománnyal és még nagyobb sophis mákkal folytatott levelezésben vitakozott.

¹⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly Hahnnál II. d. 698. l.*, ki a királyné tartózkodása helyét Győrbe teszi. Helyesebben szól *Engel e. h.* Esztergomról. Hogy Erzsébet ezen időben Győrött mulatott volna, annak nincs semmi nyoma; megfordultát Esztergomban és később Komáromban az 1444-dik év elején bizonyítják több oklevelek. Így január 5-dikén Esztergomból igéri meg Pozsony városának, hogy a számára kirendelt, de Hask, zólyomi kapitány által akarata ellen felvett pénzt közelebbről Körmöczön ki fogja fizettetni; megvan a városi levéltárban. Így január 7-dikén Esztergomból hagyja meg Pozsony városának, hogy Mendlikent, kit Roman elfogott volt, bosszássa szabadon. A város levéltára. *Lichnyorsky e. h. XXXIX. l.* Egy más Komáromból január 14-dikén csakugyan Pozsony városához intézett leveléről mindjárt bővebben. Jan 22-dikén csakugyan Komáromban meghatalmazó levelet ad a modrusi grófnak, mint Rosenberg Ulrikhoz küldött követjének. A wittingau levéltárból *Lichnyorsky e. h. XL. l.*

²⁾ *Chron. der Grafen von Cilly e. h.*, melly szerint maga a királyné is részt vett volna a dologban, mit azonban hinnünk nem lehet.

A királyné megint egyedül fegyvereibe helyeztethető minden bizodalját. A felföld nem feküdt annyira szívén, mert itt a tevékeny és magán segíteni tudó Giskra hozzá járulta nélkül is tuda fegyvereinek tekintélyt szerezni. Fő szemügyét Pozsony vidékére fordította, itt szándékozott nagyobb erővel fellépni; azért ezen várost, melly a vár parancsnokával kötött fegyver-szünet által ezen oldalról minden megtámadás ellen biztosítva vala, több ízben felszólítja nagyobb szerű hadi készülétek megtételére¹⁾. Merre szándékozott ezt használni, melly hadi tény volt készülöben, megmondani nem tudjuk; de a készülmények oda mutatnak, hogy minden ügyekezeteit e részben főként gatlá kincstárának ürült állapotja, ennek megtöltéséről kelle tehát főként gondoskodnia. A fősvény Fridrik német király, ki e részben egyedül segíthete, elégséges bátorság nélkül nem akart kölcsönözni. Zálogot kelle tehát adni s a választás most Sopronra esett, melly ugy látszik idő közben jutta egészen birtokába, s a mellyet a november 23. Neustadtban kötött szerződés szerint ugy is kénytelen lett volna átadni. A dolog eszközlése végett Szalánki Ágoston jelent meg Erzsébet részéről Neustadtban Fridriknél. Az egyesség nemsoká februar. 25-dikén meg is kötöttetett²⁾. Ezen zálo-

---

¹⁾ Dec. 2-dikán Neustadtból meghagyja a királyné Pozsony városának, hogy megérkeztéig szekerekről és lajtorjákról gondoskodjék. Dec. 11-dikén Sopronból megújítja ezen parancsolatját, olly hozzáadás-al, hogy ezen szekereket és lajtorjákat ugy tartsa készen, miszerint mindjárt hozzá küldhesse, mihelyt szükség lesz rájuk. Január 14-dikén 1441. meghagyta ugyanannak, hogy 5 hadi szekeret, mindegyiket 10 jó darabanttal, valamint azon nagy ágyut is, melly csak most készítettett, készen tartsa, mihelyt kívántatni fog hozzá küldendőket. Mind e mellett Neustadtból meghagyta ezen városnak azt is, hogy a várral esendőségben maradjon, mivel az ispánnal kötött fegyverszünet még sz.-György napjáig tart. Mind e négy levél megvan a városi levéltárban *Lichnyocsky e. h. XXXVIII. XXXIX. XL. és XLII. l. Hasonl. Hormayr, Archiv 1828. 432. l.*

²⁾ Geben ist zu der Newnstat am Samstag vor Estomili 1441.

gos szerződés szerint, mellynek magyar szokásként a győri káptalan előtti meghitelesítését egy hónap alatt elvállalta Erzsébet, a német király 8,000 magyar forintot kölcsönzött Sopronra jó és elég nehézségű arany pénzben ¹⁾, három hónapi felmondást kötvén ki és szabad épületet 4,000 forint erejéig ²⁾; e mellett Erzsébetnek különlevelében meg kelle ígérni, hogy ezen várost fiának tökéletes koráig nem váltja semmi esetre ki ³⁾; egyszersmind pedig, hogy a Cilleiek őt egész hatalmukkal segíthessék, a köztök és Fridrik király közt fennálló fegyverszünet meghosszabbítását sz. Mihály napig eszközölte ⁴⁾. Ezen pénzzel a királyné új hadi készüléteket tett, és hogy a harcmezéjéhez közelebb legyen, megint Komáromba ment, még martius végén ⁵⁾.

Tavaszzsal a Fridrik király ellen így biztosított és boszszu-vezérelte Cillei Fridrik volt készüléteivel legelőbb is

---

Kollár, Sylloge Dipl. in Analect. Vindob. II. d. 869. l. A királyné nevében Szalánki Ágoston írta alá ezen zálogos levelet.

¹⁾ Gerecht an Gold und schwer genug an Gewichte.

²⁾ Ugyan az említett nap hódolt meg Sopron városa Fridriknek. *Chmel, Regest. 238. sz. 26. l.*

³⁾ A levél kelt mart. 3-dikán Neustadtban és megvan a csász. titkos levéltárban, honnan kivonatját közli *Chmel, Regest. 243. szám*; mi pedig adjuk egész kiterjedésében, Geben zu der Newnstat an Freytag vor dem Suntag inuocauit 1441., *Oklec. függ. XLII. sz.* — Mart. 14-dikén Pozsonyból kelt levele által Bécs városától is kért Erzsébet 3,000 forintot kölcsön. Kivonatban megvan *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 14. l.*; megvan a csász. titkos levéltárban. *Lichnyoensky e. h. XLII. l.*, de itt is csak kivonatban. Mi lett ennek eredménye, nem tudjuk.

⁴⁾ Hogy ez valósággal az ő közbevetésére történt, elismeri a két Cillei gróf, Fridrik és Ulrik. Geben zu Cili nach Chr. g. 1441. an S. Gregoritag dez heiligen Bapsten (mart. 12.); kivonatban közli *Chmel, Regest. 247. sz.*, egész kiterjedésében adjuk *Oklec. függ. XL. III. szám.*

⁵⁾ Innen mart. 31. (Gumarn Freytag vor den Suntag Judica in der Fasten) 1441. inti meg Haimburgi Fuchs Hildebrandot, hogy Pozsony városával békeljen meg. *Hormayr, Archiv. 1828. 402. l.*

készen ¹⁾). Vezére, a cseh születésű Witowecz János ²⁾, még a tél közepén Horvát-, akkor Tótországba üt, ezen szegény tartományt annyira elpusztítja, hogy még Turóczy idejében is iszonynyal emlékeztek az idős emberek az akkori sanyaruságokról. Ulászló Budát nem hagyhatta el Erzsébet pártján lévő némely német polgárok miatt, kik az ellenséges katonák alattomos bebocsátásáról ereszkedtek alkuba. A főbeket ugyan közölök, mint hitszegőket, a törvény értelmében elítéltette. mi által a csend valamenynyire helyre állott; de a polgárság nagy részében mind e mellett nem igen lehetett bízni. Februariusban új segítség érkezett Lengyelországból; ezt Ulászló némely más seregekkel Lendvai Bánfi István vezérlete alatt az ellenség elejébe küldi, mellynek elősapatai pusztítva már egész Fejérvárig száguldoztak és magát a fővárost is fenyegették ³⁾. Szomobornál Tótországhban jött össze a két ellenséges sereg ⁴⁾. Bánfi nem bírt vezéri tehetséggel, és hamvazó szerdán (mart. 1.) a vitézséget ravaszsággal párosító Witowecz által, bár ennek serege sokkal kisebb volt ⁵⁾, tökéletesen megveretik. Az ütközet helyét ugyanis ez gondosan kiválasztá egy térségen, mellynek oldalait homokbuczkák határozták, a lesek elfedésére igen alkalmasok. Katonáinak egy részét ide rakja, a másikkal Bánfit támadja meg.

¹⁾ *Chron. d. Grafen v. Cilly Hahnán II. d. 698. l.*

²⁾ Erzsébet őt egy oklevelében Zech Jánosnak nevezi. *Wagner, Dipl. Comit. Sáros. 107. l.*

³⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly e. h. 699. l.*

⁴⁾ A Cillei grófok évirata szerint Sannobornál gyűlt össze a magyar sereg, hogy Witoweczet a Cillei-birtok felé csalja, és itt történt az ütközet is.—*Pray* szerint *Annal. II. d. 351. l.* Bánfi Szombathelynél szállott táborba s itt jön elejébe a serényebb Witowecz. Ezt elfogadja *Fessler* is *IV. d. 545. l.* Azonban ezen eseményre nézve fő kútforrásunk lévén a Cillei grófok évkönyve, és *Pray* előadását mi erősséggel sem támogatván, kénytelenek vagyunk az ütközet helyéül Szomobort elfogadni.

⁵⁾ A Cillei évirat szerint *Hahnán II. d. 699. l.* tizszer volt kisebb a Witowecz serege a Bánfiénál.

A számukban elbízott királyiakat erősített táborukból ki, és egy tettett futás által észrevehetetlenül lesei közé csalja, mellyek minden felől és hirtelen támadának Bánfi seregére. Ez rendetlenségbe jön, megfutamodik és erősített tábora felé tolong, a serény Witowecz által, ki annak rendbe szedésére időt nem engede, mindenütt nyomban követve ¹⁾. A magyarok és lengyelek közül igen sok vagdaltatott össze, sok fúladt a tábor melletti mocsárba, sok fogatott el és ezek közt maga Bánfi több nemesekkel. Az egész tábor, sok arany, ezüst és kész pénz jutott a győztösök kezébe ²⁾.

Ezen fényes győzelem után a Cilleiek egyes csapatai újra Magyarországra jöttek és egész Budáig felhatottak ³⁾. Ulászló a közelebről fenyegető veszély eltávoztatására

¹⁾ *A Cillei évkönyve Hahnánál e. h.* s utána *Pray* és *Engel e. h.* ez rövidebben, amaz bővebben. Hazai fróink *Turóczi IV. rész, XXXIV. fejt. 246. l., Bonfin III. tíz. V. könyv, 313. l. és Katona VI. d. 149. l.* ezen ütközetet csak mellesleg említik, *Dlugoss* pedig azt egészen elhallgatja.

²⁾ *A Cillei évirat Hahnánál e. h.* Emlti ezt mind a három évirat *Annal. Styriae. III. d. 75. l.*, de 1444-re teszi, mire az említett stájer évkönyvek szerzője 77. l. megjegyzi, hogy ezen háborúról és ütközetéről minden más frók hallgatván, az egész előadás gyanús. — Erzsébet a bártfaiakhoz írt levelében, mellyben őket a Giskrának adott segedelemért megdicséri s ezen győzelemlről tudósítja, megjegyzevén, hogy abban 600 ember vagdaltatott össze, 3 nagyobb, 2 kisebb ágyú, sok szekér és ellenség fogatott el, Ödenburg am Mitichen nach dem Samstage in Forfasten. *Wagner, Dipl. Comit. Sáros. 107. l.* azt mondja, hogy itt Wayde János, Bánfi István és Ders verettek meg; de a királyné rosszul volt tudósítva; mert Hunyadi itt jelen nem volt, de nem is lehetett, épen ekkor a törökökkel bajlódván, mint mindjárt meglátjuk. *Lichnyoosky e. h. 29. l.* minden adatokat összezavarván azt állítja, hogy a szabadon bocsátott Cillei gróf Bánfi Pállal, kik a királyné seregeit vezérelték, Witowecz által megveretvén Szombathelynél, a Cilleiek egész nyugati Magyarországgal kénytelenek magokat Ulászlónak alája vetni. Így is írnak historiát.

³⁾ A Cilleiek ezen beütéséről *Bonfin* is emlékezik *III. tíz. IV. könyv, 307. l.*, de azt még 1440-re teszi.

minden szabad rendelkezésétől függő katonaságával személyesen elejükbe siet, őket visszanyomja és Szombathelynél táborba száll. Witowecz, ki azalatt foglyait Cillibe vitte volt, hasonlólag táborát út visszahozott seregével szemben a királylyal. Mind a két rész egymástól tartva táborát megerősíti, de egymással egész erővel öszvecsapni nem mer, bár az apróbb csatázások sürdön és változó szerencsével folytak ¹⁾).

Mind ketten óhajtották a barátságos egyezést, Ulászló számos, az utolsó vesztese által megint vérszemre kapott ellenségei, a Cilleiek pedig tótországi birtokaik, főként pedig a király kezében lévő túszaik és Fridrikkel fennálló egyenetlenségek miatt, kinek egészen karjai közé vetette volt magát Erzsébet, és a kit ők minden színtelt békülési készségek mellett a királynétől elidegenedve s osztrák Alberttel szövethazendők, újabb erővel szándékoztak megtámadni. Ez csakhamar alkudozásokra ²⁾ és hűsvét után (april. 19-kén) Kőszegen, Ulászló főtanyáján a következő feltételek megalapítására vezérle: Cillei Fridrik és Ulrik, mint Cillei grófok, Ulászlóval békében és barátságban élnek, mint magyarországi birtokosok őt királyuknak elismerik, neki hűséget fogadnak, és míg ő él, Erzsébet és fia mellett semmit sem tesznek. Más felől Ulászló őket újra kegyelmébe fogadja, udvaránál úgy tekinti mint a többi országnagyokat; mire nézve a feszületre és ereklyékre tévén kezeit magát hittal kötelezi, a jelen volt országnagyok pedig mellette kezességet vállalnak magokra ³⁾). A Cillei

¹⁾ *Pray e. h.* — *Długoss XII. könyv.* 759. l. Ulászlónak ezen hadjárását, melyet még a téli időkre tesz, az unalomig hosszasan és mégis minden érdekes részlet nélkül adván elő és némelly várak elfoglalásáról is emlékeztvén, nemzeti kérdéssel azt veti utána, hogy Fridrik király az ifjú hős ezen győzedelmén megijedve a szent korona kiadásáról kezd gondolkodni.

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 352. l. Turóczi e. h. XXXIX. fejt. 252. l.*

³⁾ Az erről szóló levelet, *Datum in descensu nostro campestri*

Ulrik által maga helyett állított 24 tús szabadon bocsátását, a Cilleieknek megelőzői által adott minden nemű adomány megerősítését, a netalán idő közben némelly jószágokra nézve másoknak adott adományok megsemmisítését egy külön, ugyanaz nap és ugyanazon nagyok kezeskedése mellett, kelt írásban fogadta Ulászló ¹⁾. A Szomobornál elfogott Bánfi és több nemesek hasonlólag visszanyerték szabadságukat ²⁾.

Míg ezek Osztrákhon szélein történnek, Hunyadi az alföldön a törökökkel bajlódik. Amurádnak Belgrád alóli eltávozása után a király ezen vár további oltalmát reá bízta; és bár már szürényi bán, erdélyi vajda és temesi gróf volt, az alföld kapitányának is nevezte ki ³⁾. A nagy férfi a várakozásnak tökéletesen megfelelt. A Rácországban rémítő pusztításokat mívelő ozmánokat nem csak zabolán tartotta, őket, valahányszor a Száván és Dunán átcsapni

exercituali prope oppidum Sabaria feria quarta post festum Pascae anno Domini 1441., közli *Pray e. h.* és belőle *Schönwisner Sabaria 267. l.*, *Katona VI. d. 150. l.* és *Fejér, Auth. Dipl. 123. l.* Az eredeti megvan a gráczai csász. levéltárban 39, szekrény, 6. csomó, 51. sz. *Pray e. h. és Hist. Reg. II. d. 318. l.* Hasonl. *Chmel Fridr. IV. II. d. 112. l.* — A jelen volt és kezeskedő nagyok így következnek: Rozgonyi Simon egri püspök és cancellár, János váradi és Péter csanádi püspökök, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, machói bán, temesi gróf, Talióczi Matkó Horvát-, Dalmát- és egész Tótország bánja, Marczali Imre sümeghi és verőcei főispán, Olnodai Czudar Simon főpohárnok, Palóczi Simon főlovász mesterek, Ország Mihály kincstartó.

¹⁾ *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 64. l.* Itt csak 14 túsznak szabadon bocsátása ígértetik mindjárt, tüzé pedig csak némelly királyi várak átadása után. — Hasonl. *Ugyanöt Gesch. Frid. IV. II. d. 112. l.*

²⁾ *Chron. d. Grafen von Cilly Hahnál II. d. 700. l.*, ki azt mondja, hogy a túsokkal cseréltettek ki, de az említett oklevélben erről nincs szó.

³⁾ *Turóczi e. h.* László említett adománylevelében, *Bonfin e. h. 308. l.*, *Dlugoss XII. könyv, 756. l.* és *Callimachus I. könyv, 473. l.*

merészelték, visszavervén, hanem Isák szendrői basán egy elhatározó ütközetben is diadalmaskodott. Ez ugyanis göggtől és hadi tüzétől elragadtatva, az eddig győzhetetlen Nándor-Fejérvár megvívásáról is bátorkodék álmadozni. Erre fordítá minden törekedését, gyakran megjelene falai alatt rabló csapataival, sőt egy ízben az őrsereget meglepve külvárosait valósággal el is foglaltá, de fő czéljában nem boldogulhata ¹⁾. Ily szándék vezérelte őt újra tetemes sereggel ezen vidékre. Pusztítás, füstölgő falvak, lángoló lakok jelentették már távolról közelgetését. Hunyadi rendes bajtársa Ujlaki Miklós segedelmével ²⁾ hirtelen összevgyűjtött csekély számú, de rettegést nem ismerő, a haza javát, a kötelesség teljesítését mindennek, a halált pedig semmibe sem vevő seregével elejébe rohog s egész Császárhalmáig előnyomul ³⁾. Isák volt itt a megtámadó ⁴⁾, ki a magyar előseregeket kevés ellentállás után valósággal vissza is nyomja, de Hunyadinak nehéz lovassága rendíthetetlen sziklaként fogadja minden rohanásait ⁵⁾, végre pedig ezzel meg nem elégedve erős tömegben nyomul elő és keresztültöri a már lankadni kezdő törökség rendeit ⁶⁾. Isák hosszab nyakas vita után, látván tömérdek veszteségét, visszavonja magát. Ez által serege még nagyobb zavarba jön és rendetlen futásnak ered. Utána Hunyadi, egész

¹⁾ *Turócsi és Bonfin e. h.*

²⁾ A sereg nagyobb része Ujlaki embereiből állott László király adománylevele szerint Ujlaki részére 1453. esztendőről. *Kaprinai e. h. I. d. 368. l., Katona e. h. VI. d. 931. l., Pray, de Bosnia, Servia etc. 180. l.* Hasonl. *Wagner, Coll. Hist. Gen. 105. l.*

³⁾ *Székhely és Pethő Krónikáiban*, amaz 205. l. ez 66. l., kik ide teszik az ütközetet, azt mondván, hogy ez Nándor-Fejérvár mellett van; Belgrád mellett történt az összevadás *Nauclerus* szerint is *Gen. XLIX. 94. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.* — *Turócsi* ellenben *e. h.* Hunyadinak tulajdonítja az ütközet elkezdését.

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Heltai I. d. CXV. ss. 349. l.*

Szendrőig űzve a megrémült ellenséget ¹⁾, és igen sok zsákmánnyal, számos foglyokkal ²⁾, tér meg ³⁾. Isák ellenben vigyázóbb lett jövődőre beütéseiben.

---

¹⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.* — *Ortelius Redicicus* szerint 43. l. a külvárosokba is hatott.

²⁾ Bár a foglyok és megölettek számát sem *Turóczi*, sem *Bonfin*, ezen győzelemre nézve szinte egyetlen kútfjeink, nem említik, ugy mégis *Podlusányi e. h.* azokat öt, ezeket harmincz ezerre teszi.

³⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.* — Ezen győzelemről említést tessen nem csak *Dlugoss XII. könyv, 757. l.*, hanem maga az árván született László is többször említett oklevelében *Spießnél, Aufklaer. 269. l.*, de mind kettő igen röviden. — *Pessina* szerint *Mars Morar. 621. l.* Hunyadi ezen ütközetben mutatta meg legelőször, hogy a törökök nem győzhetetlenek. Röviden tesz említést ezen diadalról *Cuspinianus is de Caesar. 662. l.* — *Gebhardi* ellenben *Gesch. v. Ungarn III. d. 692. l.* azt egészen elhallgatván, *Stritterre 568. l.*, *Leunclavra Hist. Musel. 511. l.* és *Pandect. 159. l.* hivatkozva, azt állítja, hogy még 1440-ben Hunyadi, *Brankovics György* pénzével, egy nagy magyar-rác sereget gyűjtven, Szerborozágba ütött, egész *Sophiáig* mindent elpusztított és *Muradot* magát is megverte *Nisszánál*. Ez körülményeire nézve az 1443-diki hadjárattal megegyez, de ezt *Gebhardi e. h. 693. l.* külön is előadja. — *Aeneas Sylcius Frehernél II. d. 46. l.* és *Naucerus Gen. XLIX. 944. l.*, még pedig az utolsó ezt az Isák basa megveretésétől, melyet 1440-re tesz, megkülönböztetvén, emlékezik *Amuradnak* egy beütéséről hazánkba ezen évben 100,000 emberrel, mely alkalommal mindent feldúlt és csak az esztendő terméketlensége akadályoztatta őt az ország elfoglalásában. Ezen beütésről szól *Caltrsius 790. l.* és *Cochlaeus 332. l.*, de azt az első, esztendővel későbbre, a másik 1443-ra teszi. Azonban mind ezen előadásokat semmikép sem lehet a többi egykorú írkkal és a dolgok menetelével sem ezen, sem a következő években egyeztetni.

VII.

1441 — 1442.

Az ozmánok kétszeri beütése után most legelőször terjedt el hazánkban a pestis, mint a török azomszédság ajándéka ¹⁾. Mind e mellett Hunyadi fényes győzdelme s a Cilleiekkel kötött béke után Ulászló egész erővel Felső-Magyarországnak akart fordulni, s itt a hatalmas Giskrával személyesen megmérkőzni ²⁾. A magyar országos tanács azonban lebeszélte őt ezen szándékáról, részint Giskra vitézségétől, vagy attól tartván, hogy a király a lengyel rendek unszolásainak ezen ország szomszédságában ellentállni nem tud, és hozzájuk átmegy, részint a hazafi vérontás megújítása előtt a barátságos egyezés újabb megkísértését tanácsosnak vélvén ³⁾. IV. Jenő pápa is, miután ellenfelét

---

¹⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 46. l.* Hogy ezen évben a pestis Magyarországon uralkodott, mondják *Bonfin III. tis. V. könyv, 313. l.*, *Dlugoss XII. könyv, 760. l.* és *Callimachus II. könyv, Schwandtnernél I. d. 476. l.*, olly hozzáadással, hogy a királyi lakban is sokan holtak meg.

²⁾ *Dlugoss XII. könyv, 759. l.*

³⁾ *Dlugoss és Bonfin e. h.* — *Callimachus* szerint ellenben *e. h.* a tél keménysége ellent nem állván, valósággal fel is ment, és Giskra gyengébb seregével vele öszvetütni nem mervén, az előbbi esztendőben elvesztett várakat visszavette, sőt Kassát is kezdé megszállani.

Felixet átokba tette ¹⁾, és a francia királyt megnyerte volna ²⁾, a veszélyes baseli concilium eloszlatására s készülő diadalának befejezésére mind a két részt használni kívánta. Míg tehát egy felől az irányában ingadozni kezdő Erzsébetet ³⁾

1) A bullát, Datum Florentiae idibus aprilis, közli *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 254. l.*

2) *Raynald e. h. 255. l.*

3) *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 205. l.* azt vitatja, hogy Erzsébet eleintén a baseli conciliummal tartott és csak később, miután Fridrik német királyhoz közelített volna, ennek kedvéért ment át Jenő részére. De ez ellenkezik Erzsébetnek egy levelével, melyet *Kurz, Magazin I. d. II. füz. 133. l.* közöl. Ebben a királyné az erdélyi püspök (Lépes) György panaszára, miszerint több Basel vidékéről haza tért kereskedők számos iratokat és leveleket kezdenek a baseli concilium érdekében terjeszteni, különösen pedig egy bizonyos Tamás, előbb apolti lelkész Amadé savoyeni herceg (V. Felix) megbízó levelével, ellátva, többeket és különösen némelly papokat annyira meg tudá tántorítani sántáni mesterségei által, hogy a baseliek tévelygéseit közönségesen hirdetni merénylik; — Losonczy Dezső vajdának meghagyja, miként az ilyen embereket tüstént elfogassa és az egyházi csend helyreállítása, az ország nyugalma fentartása tekintetéből az említett püspöknek adassa által. Datum in W. — (talán Visegrád) feria quinta post festum nativitatis Virginis gloriose 1439. A szent szűz születése napját a mai szokás szerint sept. 8-dikára tévén, a levél kelt volna sept. 10-dikén, de ekkor még V. Felix pápa nem volt megválasztva, a baseli concilium ügyében nem léphetett fel, és így ha ezen levél keltének leírásában nem lappang valamelly hiba, a szent szűz születését az igen régi szokás szerint január elsejére kell tennünk, és így e levél kelt volna január 2-dikén, még pedig az évet az olaszok módja szerint számítottának tévén fel 1440. — Hihetőleg Erzsébetnek ez által bizonyított ragaszkodása a pápasághoz bírta IV. Jenőt arra, hogy igen hosszú Erzsébethez intézett levelében, a maga méltatlan letételét a baseli concilium által és V. Felix megválasztatását panaszolván, a királynét igen hízegő kifejezésekben a szentszékhöz további ragaszkodásra szólítsa fel. Ezen oklevelet először kiadta *Fridolicszky, Reges Hung. Mar. 88. l.* Datum Florentiae anno incarnationis 1439. septima idus marty (martius 9-dikén). Később kiadta azt *Katona V. d. 926. l.* belőle ugyanazon datummal, de megjegyzi, hogy annak hibásnak kell lenni, mert 1439-dik évi martiusban Felix még nem volt pápa és ennek következtében azt véli, miként martius helyett novembernek, vagy decembernek kell állani. Már *Fejér* ezen okle-

némelly egyházi kedvezésekben részesítette ¹⁾, addig más felől János váradi püspököt, ki Ulászló részén volt, nevezte ki követének, hogy ez őt a közvélemény megnyerésére Széchi Dénes érsek és bíbornok ellenében, mint a mellette álló egyházi rend fejét használhassa ²⁾, — egyszermind a békére hathatósan megintette mind a két versenytársat ³⁾, kik örömet véget vetettek volna az ellenségeskedéseknek, Erzsébet a felzavarodott csehországi dolgok, Ulászló lenygel bajai miatt.

Illy körülmények közt a király a békét olly biztosság-

velet *Cod. Dipl. XI. d. 341. l.* újra kiadván, Fridvalszky datumára nincs tekintettel, bár egyenesen rá hivatkozzék, és Katona észrevétele szerint, bár őt egészen elhallgatja, magában az oklevélben igazítja meg annak keltét és azt egyenesen septima idus novembrisre teszi. Ez bírta Kurzot, ezen oklevél legújabb kiadóját a gróf Kemény József birtokában levő eredeti szerént. *Mag. 127. l.*, ki úgy látszik se Fridvalszkyt se Katonát nem tekintette meg, azon megjegyzésre, hogy ezen hulla előtte mindig hibás keléssel adatott ki. Egyébiránt Katona észrevétele igen helyes; de meg kell gondolnunk, hogy a római irományokban az év kezdete nem számszítatik ugy, mint más oklevelekben és e szerint ezen oklevél martiunara esik 1440. Egyébiránt Kurz erre figyelemmel nem lévén még abban is hibáz, hogy ezen hullát elejébe teszi Erzsébet fennebb említett levelének az erdélyi vajdához.

¹⁾ Hogy t. i. gyóntatója fentartott esetekben is fölmenthesse, átvihető oltárral (altare portatile) élhessen, virradat előtt és letiltott helyeken is tarthasson bezárt ajtóknak mellett misét, aug. 26-dikán 1441. Széchi Dénes is adott neki némelly kiváltságokat dec. 2. 1441. Mind a kettő megvan a bécsi udvari titkos levéltárban. *Chmel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 205. l.* Mind a kettőt említi *Lichnyovskyy e. h. XLVII. és XLIX. l.* mi pedig adjuk *Okler. függ. XLVI. és L. sz.*

²⁾ Ulászlónak egy ezen évben kelt leveléből *Katonánál VI. d. 163. l.* mellyről mindjárt bővebben szólandunk, kitetszik János váradi püspöknek pápai követé lett kinevezetése.

³⁾ Ulászlónak szóló levelében, melly felelet az övére, dicséreti ragaszkodását a szent székhez, ennek folytatására inti, a béke fentartásának szükségét Magyarországon eladja, azért helyesli, hogy Erzsébettel meg kíván békélni, igéri hogy a püspökök kinevezésében az ország szüknegeire tekintettel lesz. Datum Florentiae VIII. Kal. Juny. *Rajwald e. h. 258. l.*

gal reménylő, hogy Lengyel seregei nagy részét mindjárt megint haza bocsátá ¹⁾, egyszersmind országgyűlést is hirdetvén ki ²⁾. Ennek összevgyűlését várva a nyár nagy részét ezen évben is Budán és a Csepel szigetében tölté ³⁾, a királyi kincstár nyilvános kárával a kamaranyereségtől több egyházi jószágokat mente fel, több pártosait ajándékozá meg az Erzsébettel tartók jószágaival, és bőkezűségének több más jeleit is adá. Így nevezetesen a boroszlói polgároknak Lengyel- és Lithvánországokban némelly szabadságokat engede ⁴⁾; a Chapi nemzetség pártfogóságát a leleszi prépostságra nézve megerősíté ⁵⁾; a Klokoeh nemzetséget a törökök beűtései következtébeni elszegényedése tekintetéből az eddig felkeléskor küldött 100 gyalog kiálltásától jövendőre egészen felmenté, de úgy, hogy az eddig is illy alkalommal felszerelt 15 tegzes lovat ezután is kiálltítani tartozzék ⁶⁾; a nagy-orosziak kiváltságait megújítá ⁷⁾; a veszprémi egyház jobbágyait a kamaranyereségtől

¹⁾ *Callimachus*, *Schwandtner*nél I. d. 746. l. és *Dlugoss* e. h. 759. l.

²⁾ Hogy az Erzsébettel megkezdendő alkudozások miatt szeptemberre országgyűlést hirdetett, méltán következteti *Korachich*, *Vestig. Comit.* 244. l. abból, hogy a királynéhoz küldött követségnek a karok és rendek is adtak meghatalmazást.

³⁾ *Dlugoss* XII. könyv, 760. l. Itt vállalt kezességet mint fentebb említők, Marczali mellett, Datum Budae feria tertia proxima post festum ascensionis Domini (maj. 30.) *Chmel*, *Mater.* I. d. 2. füz. 65. l.

⁴⁾ Datum Budae die Sabbathi proxima post festum S. Stanislai (maj. 13.) 1441. Cornides kézírataiból XI. d. *Katona* VI. d. 159. l. Megvan ezen levél *Dogiel*nél I. d. 544. l. és *Lünign*él, *Par. Spec. Contin.* IV. B. 2. *Fortsets.* 265. l.

⁵⁾ Datum Budae In festo ascensionis Domini (maj. 25.) *Ungr. Magazin* 1782. 173. l. és innen *Pray*, *Hier.* I. d. 35. l. *Katona* e. h. VI. d. 159. l.

⁶⁾ Datum Budae in vigilia nativitatis S. Joannis Baptiste (jun. 23.) 1441, *Oklevel. függ.* XLV. sz.

⁷⁾ Datum Budae in festo nativitatis b. Joannis Baptistae (jun. 24.) 1441. *Katona* e. h. 161. l.

örökre felmenté ¹⁾: az erdélyi papságnak ellenben szorosan meghagyá, hogy János váradi püspök, mint kinevezett pápai követ részére a segédpénzeket megfizetni el ne mulasztja ²⁾; végre Ország Mihály kincstartót és a Rozgonyiakat megajándékozó György bazini gróf és Tamási Henrik jószágaival, kiket mint Erzsébet heves pártosait hazaárulóknak nyilatkoztatott és jószágaik elvesztésével büntetett ³⁾.

Az országgyűlésre meghívott karok és rendek majd összegyűlvén, a békealkudozások Erzsébettel itt is elhatározatnak és ezek végett Rozgonyi Simon egri püspök és főkorlátnok, Kwsali Jakch Mihály régebben erdélyi vajda, Rozgonyi György mostani országbíró és pozsonyi gróf, Báthori István azelőtt országbíró, Schamotuli Vincze visegrádi várnagy, Olnodi Czudar Simon királyi főpohárnok mester és Taar Rupert hevesi főispán küldetnek ki mind a király mind az országgyűlés részéről erre meghatalmazva ⁴⁾. A tanácskozások a béke felett mindjárt megindultak, de a királyné feleletei napról napra büszkébbek lettek. „Olly oktalanság, úgy mond ő az Ulászló ajánlatára adott feleletében, eszembe sem juthatna, hogy a lengyel királynak inkább

¹⁾ Datum in villa Lorev insulae nostrae Chepel in festo beatarum undecim mille virginum (oct. 21.) 1441. *Katona e. h. 162. l.*

²⁾ Datum in villa Lorew insule Chepel in festo XI. mille virginum (oct. 21.) 1441. Cornides kézírataiból *Katona e. h. 163. l.*

³⁾ Két illy adomány töredékét közli *Katona e. h. 164. l.* Cornides kézírataiból, az egyik szól György bazini gróf jószágairól Ország és a Rozgonyiak, a másik Tamási Henrik birtokairól Rozgonyi Simon és testvére István részére; csak az esztendő van kitéve hely és nap nélkül.

⁴⁾ A király meghatalmazó levele sept. 9-kéről, a karok és rendek 10-dikéről szól és mind a kettőt említi *Katona e. h. 158. l.* Cornides, *Korachich e. h. 244. l.* Kaprinai kézíratai után Serie B. Tom. III. n. 5. 6. p. 24. 25. Megvagnak a csász. titkos levéltárban *Lichnyoeshy e. h. XLVII. l.*; innen közöljük *Okler. függ. XLVII. és XLVIII. sz.* Megjegyzésre méltó, hogy Czudar Simon a király meghatalmazó levelében nem említetik, bár a rendekében ugy fordul elő mint egyszersmind a király követe is.

kívánjam Magyarországot, mint tulajdon fiamnak ¹⁾“⁴⁾. Okozta ezen büszkeséget egy felől az Ulászló seregeinek vigyázatlan elbocsátása, más felől a kis László dolgainak Csehországban jobbra fordulása.

Albert bajor fejedelem ugyanis Erzsébet többszöri unszolásaira ²⁾, Fridrik német király fenyegető felszólításaira, ki mint német király és az osztrák ház feje egyenesen nyilvánítá neki, hogy a csehországi trónra léptét semmi esetre sem szenvedheti meg ³⁾, és végre Rosenbergnek egy titkos személyes öszvejövetelében adott tanácsára ⁴⁾ elhatározá az ajánlott cseh királyság el nem fogadását s a Chamba hozzá jött cseh követségnek még augustusban 1440. olly feleletet ada, mellyben ezek nem nyugodtak, de nem is nyugodhattak meg ⁵⁾. Ez által nagy zavarba jött az

¹⁾ *Długoss XII. könyv, 760. l. l., Callimachus, Schwandnernerl I. d. 476. l.*, Erzsébet adománylevele Pozsony városa részére, Datum Posonii secunda die festi Gregorii papae (mart. 10.) 1441. *Animadversiones in Vindic. Norák 231. l. és Katona VI. d. 155. l.*

²⁾ Erzsébetnek ez iránti levelezését a fejedelemmel még a múlt év közepétől kezdve közli Freyberg, Samml. III. d. 26. és köv. l. *Lichnyorsky e. h. XXXIV. XXXV. és XXXVI. l.* — Irt Erzsébet Haimburgból aug. 27. 1440. a cseh rendeknek is. Ezt közli *Palacky, Zeitschrift d. böhm. Mus. I. 3. füz. Oklev. melléklet 5. l.*

³⁾ Fridrik levelezését a bajor fejedelemmel közli Freyberg e. h. 39. és köv. l. *Lichnyorsky e. h. XXXVI. l.*

⁴⁾ *Palacky e. h. I. d. 1. füz. 44. l.*

⁵⁾ *Palacky e. h. 46. l.* Ezen egész történetet Aeneas Sylvius, különösen pedig Hageck Venczel és utánok majd minden írók, anynyira felékesztik, hogy az a valósággal nem egyezik meg. — „Él még, azt felelte volna ő a meghívó küldöttségnek, törvényes királyotok; nem áll tehát hatalmatokban a koronát másnak ajánlani, de különben is, ha mindjárt tört szegeznének nyakamnak, az úr vacsoráját két alakban nem vehetném. *Theobald e. h. II. d. 111. l.* és *Adelzreiter, Hist. gentis Boj. II. d. 172. l.*; az utolsó őt kegyesnek nevezi. — *Aeneas Sylvius is Hist. Boh. XXVIII. fejj. 59. l.* a lemondást nagylelkűségnek tulajdonítva est veti utána: Quae postquam reges esse cepere, rarissima semper fuit. Hasonl. *Dubrac, Hist. Boh. XXVIII. könyv, 266. l., Balbin, Epitome 502. l., De*

egész ország. A Simon-Júda napjára 1440. rendelt országgyűlésre Prágában majd senki sem jelent meg, a megjelentek hevesen és minden mérsékletet félre téve, keltek ki Fridrik ellen, de még is semmi határozatot nem mertek hozni és azt elhalasztották a febr. 2-dikán 1441-ben tartandó gyűlésre ¹⁾. Azalatt a pártok egymás ellen törekedtek és főként a főváros birtoka felett vetekedtek ²⁾. A kölcsönös elfogatások, lenyakasztások napi renden voltak; az egykorú írók szerint egyedül Prágában kevés idő alatt annyi elvesztés történt, hogy a halottakkal egy egész utcát meg lehetett volna tölteni ³⁾. Végre még is az ország rendei febr. 2-dikán 1441. számosan gyűlvén össze, hosszabb tanácskozás után követséget küldöttek Fridrik királyhoz, vele a fejedelemtől, vagy kormányzótól végzendőt ⁴⁾, bár a táboriak csak kevéssel az előtt Osztrákhonba ütöttek, nagy zsákmánnyal, sok foglyokkal tértek volt meg, és Rosenberg Ulrik, a királynénak legbübb pártosa ⁵⁾, őket az osztrák rendekkel csak úgy tudta kibékíttetni, hogy ezek a foglyok kiszabadításáért 2,000 magyar forintot

---

Roo, Hist. Austr. V. könyv, 186. l. — A Pulkara folytatója szerint Dobnernél IV. d. 174. l. a föltételekkel nem volt megelégedve.

¹⁾ *Palacky e. h. I. d. 1. füz. 48. l.*

²⁾ *A Pulkara folytatója Dobnernél e. h.* Így már sz. Jakab napján 1440. feldulta Prágát Nocholdi Holda társaival, kiket czimboráknak (towarysse) nevezett.

³⁾ *A Pulkara folytatója Dobnernél e. h. Hasonl. Bartossekét Dobnernél e. h. 204. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LVII. fejt. 59. l. és Dubrav XXVIII. fejt. 266. l.* azt állítják ugyan, hogy a rendek ez uttal a királyságról nem gondolkoztak, és Ptacek csak maga fejétől kínálta meg Fridriket azzal is: de *Bartossek e. h.* és *Hageck 754. l.* egyenesen mondják, hogy a követség a királyság ajánlása végett lovagolt Bécsbe; a *Pulkara folytatója pedig e. h.* azt, hogy azért küldetett ez, ut de Domino et Gubernatore tractarent.

⁵⁾ Oct. 9-dikén 1440. megköszöni mellette és fia mellett mutatott hűségét. *Lichnyorsky e. h. XXXVIII. l.* Folytonos levelezése ezzel, valamint most említett levele is, megvan a csász. titkos levéltárban. *Lichnyorsky e. és több helyeken.*

fizessenek nekik¹⁾. Ptaczek, a követség feje, Fridrikhez érvén társaival őt elébb a királysággal kínálja meg az ország nevében, az után pedig legalább öccse helyett az ország kormányzására szólítja fel, de mivel Csehországban a királynak majd mi jövedelme sem volt, Fridrik sem egyiket sem másikat tenni nem akará, és nekik azt javaslá, gondoskodnának önmagok az ország kormányáról a kis László felnövekedéséig²⁾. Így a csehek, minden további királyválasztást elhalasztva, a kis László törvényes idejének elvárását és az országnak kormányzóik általi igazgatását határozzák el, annyival is inkább, mivel Erzsébet vezére, Assenheimer Lénárd, kit nem sokkal férje halála után küldött ide³⁾, Schlesient annak hűségében megtartotta⁴⁾. Ennek következtében kormányzóknak választottak a catholikus részről Neuhaus Menyhért⁵⁾; a kelyhesek közül Ptaczek Henrik⁶⁾.

¹⁾ *Balbin, Epitome* 502. l., ki azt ex Hist. Rosenberg. Ms. vette. *Pubitschka VIII. d. 404. l.*

²⁾ *Aeneas Sylveus, Dubrav e. h., Dlugoss XII. könyv, 758. l., Bonfin e. h. 300. l. és Pray, Annal. III. d. 394. l. — Bonfin* adább 321. l. azt állítja, hogy Fridrik a cseh királyságot nemes indulatból, öccse iránti szeretetből, a kormányzóik hivatali ellenben a vele járó költségek miatt fővényességből nem fogadta el. *Aeneas Sylveus, Frehernél II. d. 63. l.* ezen tárgyról szólván azt veti utána, hogy Fridrik a magyarok által ajánlott koronát sem fogadta el; azonban a tudós pápát úgy látszik e részben emlékezete megesalta.

³⁾ *Eschenlöer I. d. 6. l., Dok., Gesch. v. Breslau II. d. 447. l.* Ő magát levelében Azenheymnak vagy Azenheymernak írja, pecsétjén Azenhaymar áll, Dlugossnál és Cromernél Hasenemer vagy Zajot és Zajczo név alatt fordul elő, Thebes II. d. 300. l. Assenheimernek (*Dok., Gesch. e. h.*), *Curaeus I. d. 243. l. Schickfuss I. könyv, 103. l. és Henel, Annal. Silesiae Sommersbergnél II. d. 325. l.* Massenheimernek nevezik.

⁴⁾ *Curaeus és Henel e. h.*

⁵⁾ Ezt Theobald hussitának mondja, de megezsfolyják őt a több irók és a kelyhesek gyűlölsége, mellyel iránta viseltettek. *Pubitschka, Gesch. v. Böh. VIII. d. 400. l.*

⁶⁾ *Aeneas Sylveus, Dubrav és Balbin e. h.*

Erzsébet elijesztő s még az alkudozások reményét is elvágó felelete után Ulászló seregeit Lengyelországból megint visszarendeli, a belső csend helyre-állítására és az ország határait is fenyegető törökök ellen teendő készülétek tekintetéből országgyűlést hív össze sz. Márton napjára a Rákos mezejére ¹⁾, bár az előbbeni csak kevéssel ez-előtt oszlott volt el; az országos tanács pedig igen jól tudván a vallásos emberekre a szent szék hatását, a pápát kívánta megnyerni, és egész bizodalommal megkérte: venné Magyarország ügyét szívére s döntené el azt Ulászló részére, annyival is inkább, mivel a kis László, kiről már régtől fogva mit sem lehet hallani, alkalmasint megholt ²⁾. Fridrik is írt az apostoli széknek öcsce mellett, a magyarok gyanujára is felelve. „Egy ujonnan választott fejedelem, úgy mond ő, azért hogy hasznát lehet venni, nem rontja meg az örökös szent jogait; a kis királyfinak ugyan még nincsenek érdemei, de tekintetet érdemelnek az atyja és nagyatyjáié; egyébiránt ő, akármit mondanak is ellenségei, él, kívánt egészségben van, és Neustadtban tartózkodik“ ³⁾. IV. Jenő pápa, úgy látszik, inkább szívtott Ulászlóhoz, de még is mostani körülményei közt egyik felet is megsérteni nem tartá tanácsosnak, és így nyilván sem Ulászló, sem Erzsébet mellett nem nyilatkozott.

Mihelyt készüléteit megtehette Erzsébet, a háborúzást azonnal megkezdé Felső-Magyarországon cseh, Pozsony környékén német zsoldosokkal.

¹⁾ Ulászlónak az erdélyi szászokhoz intézett meghívó levelét, Datum in Civitate nostra Alba Regali feria quinta proxima ante festum b. Michaëlis Archangeli (sept. 28.) 1441. közli *Marienburg, Geogr. I. d. 139. l.* Mi történt itt? sőt összejöttek-e a rendek valóban? megmondani nem tudjuk adatok hiányában.

²⁾ Fridrik mindjárt említendő levele.

³⁾ Ezen levelet nap és esztendő nélkül közlik *Goldast, Append. Doc. 151. l., Raynald Annal. Eccl. XVIII. d. 259. l.*, de mindkettlen 1441-re teszik. Megvan az *Aeneas Sylvius levelei* közt is, *CXVIII. levél, 645. l.* megint év nélkül. Közlik azt *Pray, Annal. III. d. 354. l. és Katona VI. d. 172. l.*, de már ezek egyenesen az 1441. évet teszik alája.

Giskra ugyanis a birtokában lévő városok jövedelméből és a Körmöczön László nevére vert pénzzel szép sereget gyűjtte ¹⁾ a valamennyire lecsöndesedett Cseh- és Morvaországából, azon nyughatatlan embereket mind magához vonván, kik egyedül fegyvereikbe veték bizodalmukat és csak rablásból szerettek élni ²⁾. Késmárkot vette legelőször is célba. Perényi János ugyan, ki már a múlt évben is bajlódék vele ³⁾, figyelmét más felé vonandó, hirtelen öszvegyűjtött seregecskéjével Kassának fordul és azt körülszállani szándékozik; de a háborúban megöszült Giskra titkos célját észre vévén, elejébe veti magát, őt hirtelen megtámadja, megveri, és megint Késmárkot kezdi szorongatni ⁴⁾.

Itt Perényi Miklós volt várnagy. Ezzel a király nem lévén megelégedve, egyik zsoldjában lévő cseh vezérét, Czapeck Jánost, küldötte helyébe ⁵⁾ olly utasítással, hogy a Lengyelországból érkezendő segedelmet is magához vonván, Késmárkot mentse fel és oltalmazza. De ez későn jött, oda érkeztekor a város egy polgár árulása következtében, már egy naptól fogva Giskra birtokában volt ⁶⁾, egy része a magyar-lengyel őrseregnek a várba vonult, a többi Perényi Miklóssal elfutott. A Zaramba Lőrincz és Scora Miklós vezérlése alatt Lengyelországból érkezett, és már Podolin körül álló sereg segedelmével még vissza lehetett volna a várost foglalni, de ezek parancs nem-létével ment-

¹⁾ *Callimachus, Schwandtnernél II. d. 477. l.*

²⁾ *Pessina, Mars. Morav. 622. l.*

³⁾ Jól mondja *Callimachus e. h. 474. l.* és *Bonfin III. tiz. V. könyve, 374. l.*, hogy Perényi esztendeig bajlódott Giskrával.

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 762. l.*

⁵⁾ *Ugyanó ugyanott 761. l.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h.* — Ezt *Callimachus e. h. 477. l.* és *Bonfin e. h. 314. l.* is mondják, de későbbre Kassa megszállásának felbontása után teszik. Késmárknak családtság általi megvételét említik még *pro festo S. Galli* a késmárki évirat *Wagner, Anal. Scep. I. d. 60. l.*, és *Memorabilia urbis Kesmark. Ugyanott II. d. 105. l.*, am Tage Galli (aug. 1.) Chron. Leutschov. *Ugyanott II. d. 11. l.*

vén magokat, segítségül lenni nem akarának ¹⁾ és így a város a csehek birtokában maradt, nem csak, hanem a vár is kénytelen volt magát nem soká feladni ²⁾.

A felső-magyarországi dolgok ezen kedvetlen menetelét látván Ulászló, minden seregét összevgyüjti s maga megyen fel, személyes jelenlétével azoknak jobb fordulást adhatni reménylven ³⁾. Giskra ugyan mindjárt elejébe robog, de nagyobb erejét látván, vele összeütni nem mer és Kassa falai közé vonja magát. A király itt körül fogja őt és a város szabályos megszállásához hathatós készüléket teszen; de a gondos cseh vezér a város erősségeit megújítván és némelly Csehországból érkezett nyugodt seregeket is magához vonván, a megszállási készüléket épen olly erélyesen gátlá gyakori és többnyire szerencsés kiütései által ⁴⁾, és így a megszállásnak berekesztéssé változtatását csakhamar eszközlé ⁵⁾. Illy körülmények közt a dolognak hosszabb időre vonulását látván a király, a berekesztés folytatását Galearo Jánosra és Perényi Jánosra bízta, maga pedig Budára ment ⁶⁾.

A városba szorult sokaság miatt eleségben csakhamar igen nagy fogyatkozás támadt ⁷⁾. Azért Giskra minden élelembelit az egész városból összehordat és négy felvigyázó, két polgár és két katona, által naponként mérséklett részletekben osztogatattja ki azt, ezeket napról napra ki-

¹⁾ *Długoss és Callimachus e. h.*

²⁾ *Długoss e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h. 313. l.* és utána *Pray, Annal. III. d. 353. l.* — *Callimachus* szerint ellenben *e. h. 476. l.* a király csak Galearo (Bonfinnál Galearo) Jánost küldötte szép sereggel és olly utasítással, hogy a késmárki kapitánnyal egyesülve, Giskrát keresse fel és verje meg. — *Długoss e. h. 761. l.* a kassai megszállást elejébe tévén Késmárk elveszésének: az Ulászló seregei vezérét Czapek Jánosnak nevezi.

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Pray e. h.*

⁶⁾ *Bonfin e. h. 314. l.* — *Pray* szerint a király berekesztés felbontásáig a seregnél maradt.

⁷⁾ *Bonfin e. h. 314. l.*

sebbekre szabván. A népség kénytelen tisztátalan állatokkal enyhíteni éhségét, az őrsereg pedig már keresztülvágásról kezd tanakodni, midőn egyszerre a berekesztés is felbontatik. A lengyel-magyar sereg ugyan is sokat szenvedé hasonlólag az élelmi szerek szűke miatt, mellynek megszerzését a szomszéd várakból időről időre kiűtő csehek igen nehezítették, ehhez járult még a beállott téli hideg. Az elégedetlen katonaság e miatt zúgolódni, sőt széledni is kezdte. E mellett híre futamodék, hogy a szomszéd várakbéli csehek Kassát felmentendők, gyülekezni kezdenek ¹⁾, és új tetemes segedelmet is nyertek Csehországból ²⁾. A király vezérei mindezeket megijedve, a bérekesztettek szorult állapotát pedig távolról sem gyanítva, Kassa megvételének reményével felhagynak és seregeikkel eltávoznak ³⁾. Visszavonulásuk szinte futáshoz hasonlíta. A csehek azonban, a helyett hogy ezt használták és őket üldözöbe vették volna, egész erejükkel Podolinnak fordulnak, ezen várat meglepéssel akarván kezökre keríteni. De a várnagy Komorovszky Miklós készen és vitéz ellentállással fogadta őket, és így mire sem mehettek ⁴⁾. Épen olly sikertelenül állották el a Lengyelországból Odrovác Péter vezérlése alatt jövő zsold nélküli szabadosok útját a Karpatokban, ezek keresztültörnek rajtok, szerencsésen Budára érnek és onnan mindjárt tovább használtatnak ⁵⁾.

Míg mind ezek Felső-Magyarországon történtek ⁶⁾, Er-

¹⁾ *Callimachus, Schwandtnernél II. d. 477. l.*

²⁾ *Pray, Annał. III. d. 383. l.* — Ekkorra teszi *Callimachus, Bonfin* és *Pray* Késmárk megvételét, olly különbséggel, hogy a két első szerint Ulászló vezérei szándékoztak Kassa alól ezen város segítségére menni, az utolsó szerint pedig a csehek Késmárk megvétele után fenyegették a magyar-lengyel sereget Kassa alatt.

³⁾ *Callimachus és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss XII. könyv, 762. l.*

⁵⁾ *Ugyanő ugyanott 763. l. és Bonfin e. h.* E szerint mindjárt Kassa alá küldettek, de amaz szerint ezen második lengyel segedelem a kassai körülrekesztés felbontása után érkezett.

⁶⁾ *Dlugoss* szerint *e. h. 762. l.* Erzsébet felső magyarországi

zsébet más seregeivel, mellyeknek gyűjtését és zsoldali ellátását a Pozsonyban, később pedig Kőrmöczön veretni kezdett rozszabb pénz és az eddig folyamatban levő jobbnak ez általi beváltása ¹⁾ hihetőleg nem kis mértékben tette lehetségessé, — a pozsonyi várat kezdé szorosban vinni. A kezében levő várost Farkas László kormányozá ²⁾; de a várat Rozgonyi István minden egyezései mellett is átadni nem akará, sőt látván állása kétségét és azt, hogy az ellenséges seregek összeköttetését Budával elvágni ügyekeznek, a várból kiszökik s a királyt segedelem-küldésre készíti ³⁾. Ez a Kassánál nyert csorbát kiköszörülendő, tüstént tetemes magyar-lengyel sereget küld a szorongatott vár felszabadítására Tanczin András vezérlése alatt ⁴⁾, ki a takarmány végett már egész Nagy-Szombatig hatott osztrákokat vesztességgel nyomja vissza, Pozsony városába szorítja s nem soká vigyázatlan kiütésök alkalmával tökéletesen megveri annyira, hogy a győzödelmesek szinte egy időben érnek a meggyőzöttekkel a város kapuihoz. Ez után

---

győzödelmeiben elbüszkölve és így ezek után fogta a pozsonyi várat körül; hasonlót mond *Callimachus* is *Schwandtnernél II. d. 477. l.* Azonban ez mind azokat, mik Felső-Magyarországon történtek, összevéve, az idő rövidege miatt is a lehetetlenségek sorába tartozik, és így el nem fogadható.

¹⁾ A Pozsonyban verettből minden magyar forintra kétezszázhusz fillér ment. Erzsébetnek parancsát Óvár városához, mellyben egen új pénz kiadása és a régi beváltása iránt hűségeseinek tanácsához képest rendelkezik, Datum Posonii in Vigilia festi ascensionis Domini (máj. 24.) töredékben közli *Schönwisner, Notitia Hung. Rei Num. 320. l.* — A Kőrmöczön verettből háromszáz fillér, vagy hatszáz batka ment egy forintra. Erzsébetnek ezen új pénz elfogadása és a réginek beadása iránt körrendeletét — Gegeben zu Presburg am Montag nach unser Frauentag Visitationis (július 3.) 1441., egész kiterjedésben kiadta csakugyan *Catal. Numorum Hung. instit. nat. Széch. III. d. 314. l.*

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 357. l.*

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.*, utána pedig *Katona s Engel e. h.* — Trencsinyinek nevezi őt *Callimachus* és utána *Pray e. h.*

a külvárosokat felgyújtja, elégeti, a várat mindenféle szükségekkel ellátja, az Erzsébettel tartó pozsonyi polgárok birtokait feldulja, marháikat elhajtja és győztösen tér meg ¹⁾).

Az illy egyes apróbb győzelmek egy részről úgy, mint a másíkról a polgári had dühét csak növelték, kivált miután Giskra János több nemesekkel, különösen liptói Pongráczczal, egyesítve pusztításait, kegyetlenségeit újra elkezdé, most nevezetesen Gömör vármegyében terjeszkedvén ki ²⁾). A csendes polgárnak kelle megint a háború súlyát viselni szorgalma gyümölcseinek feldulásával. Ulászló kénytelen volt a Lengyelországból érkezett szabadosokat Odrovác vezérlése alatt több seregekkel ellene küldeni. Ezek terjeszkedését nem csak gátolták, hanem Rozsnyót kezeiből ki is szabadították, és az ott talált csehekét mind összekonczolták ³⁾), de még is őt egészen korlátozni nem voltak képesek.

Ulászló ügyének nem kis hasznára szolgált Erzsébet újabb meghasonlása Fridrik német királylyal octoberben. Az osztrákok ennek szűkkeblű uralkodásával nem voltak megelégedve, főként nyugtalan öcsce Albert által késztetve, ki maga szerette volna a kis László gyámságát újra átvenni, vagy a zavarosban halászni ⁴⁾). Közönségesen el volt e mellett még mind terjedve annak híre, hogy a kis László megholt, de ez titokban tartatik ⁵⁾). A csehek végre a közöttök támadott viszálykodások lecsöndestítésére Neuhaus Menyhértet, Bilini Wrzowecz Jakabot és Zokol Jánost küldék Fridrikhez, a kis fejedelem kiadását sürgetendöket. A tagadó választ nyert követek ezzel ntasításukhoz képest

¹⁾ *Długoss és Callimachus e. h.*

²⁾ *Turóczi IV. rész, XXVI. fej., Długoss és Katona e. h.*

³⁾ *Długoss e. h.*

⁴⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 119. l.*

⁵⁾ Fridrik fennebb említett levele Jenő pápához. — Több városok is tudakozódtak Bécsnél a kis fejedelem egészsége iránt, mint ezt alább bővebben előadandjuk.

átmentek Pozsonyba Erzsébethez őt e részben hathatósabb lépések tételére serkenteni ¹⁾. Egyesültek ezekkel kéréseikben nem csak a békételen osztrákok, hanem a kevés számmal körülte lévő magyarok is, különösen Zudar Miklós, ki csak kevéssel ezelőtt, nem tudni mi okból, elhagyta volt Ulászló pártját ²⁾ és több nemesekkel együtt megjelent Erzsébetnél. A magyar nemzet főként azért idegenkedik a kis királytól, így okoskodának ezek, mivel az idegen országban, idegen szokásokban, minden befolyásuk nélkül neveltetik; mivel az ország szent ereklyéje, a korona, idegen földön, a haza természetes ellensége kezében van. A kis Lászlót, a szent koronát kell a királynénak visszaszerezni, a hazába hozni és pártja naponként fog öregbedni ³⁾. Őket még az is felbosszantá Fridrik ellen, hogy az Garai Lászlót, a királyné pártjának Magyarországon egyik fejét, midőn a királyné kíséretében nála megfordult ⁴⁾, elfogatván, Neustadthban ⁵⁾ elzáratta, oly szín alatt, hogy ő magyarországi váraiban rablókat tartott és azok által neki és alattvalóinak Stájerországban sok kárt tett ⁶⁾. Ily sokféle

¹⁾ Ms. Cruciger. *Pubitschkónál VIII. d. 413. l.*

²⁾ Zudarral együtt említi *Fessler IV. d. 547. l.* Perényi Jánost is.

³⁾ *Pray, Annal. II. d. 356. l.*

⁴⁾ *Fessler* ugyan e. h. azt állítja, hogy egy Stájerországba tett rabló beütésekor fogattatott el, de *Dlugoss e. h. 756. l.* és *Bonfin e. h. 313. l.*, ki egyébiránt a dologról igen röviden szól, egyenesen mondják, hogy Fridrik őt, midőn nála a királyné kíséretében jelent meg, fogatta el.

⁵⁾ *Fessler* szerint e. h. Grätzben.

⁶⁾ Erzsébet királyné levele *Kollárnál, Anal. Vindob. II. d. 919. l.* — *Chmel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 113. l.* elismervén, hogy Garai elfogatásának oka bizonytalan, abból, hogy ő *Dlugoss* szerint *XII. könyv, 756. l.* ezen időtájban kétségeskedni kezdte, kihez álljon, a háladatoság által Ulászlóhoz lévén kötve, és hogy ez később kiszabadításaért 70,000 forintnyi nagy összeget akart fizetni, azt gyanítja, hogy a német király, kit itt, mint mindentűt, minden áron fel akar az igazságtalanság vádjától menteni, hűségét nem ok nélkül vette gyanúba, sőt hűségtelenségéről bizonyosságai voltak.

készítések után tehát maga Erzsébet felment Bécsbe ¹⁾, hol Fridrik épen ekkor országgyűlést tartott ²⁾, még mielőtt koronáztatása végett a Németföldre kimenne. Itt a számosan összesereglett rendek jelenlétében anyai buzgóságának hő kitörései mellett unszolta a jég hidegségű fejdelmet fiának, leányának és a szent koronának átadására, hogy távollétében gondjokat viselhesse, vagy legalább valamely közelebbi osztrákhoni végvárba küldésére, egyszersmind pedig az ártatlan és hűséges Garainak szabadon bocsátására, annyival is inkább, mivel ennek várait és jószágait Ulászló már is nagy részint elfoglalta és a többit is könnyen elfoglalhatja, ha oltalmokról maga nem gondoskodhatik. E mellett meghívta őt személyesen Haimburgba, hogy ott vele barátai jelenlétében tanácskozhassék a maga és fia jövő sorsáról. Hosszasan, az ingerültség, elkéseredés és a pártosság szellemének nyilvánvalóságos kitörései mellett ³⁾ fejtegette mostani siralmas állapotját, midőn a

---

¹⁾ *Fessler* szerint *e. h.* nem személyesen ment fel, hanem már ekkor is, mint valamivel később, az arzsisi püspököt és pozsonyi Lemel Jánost küldötte hozzá Neustadtba. De az országgyűlési irományok Kollárnál személyes megjelenését nyilván bizonyították. — Már máj. 29-dikén (am Montag nach unseres Herrn Aufahrttag 1441.) tudósította volt Bécs városát, hogy dolgai jobb elintézése végett hosszabb időre szándékozik hozzájuk menni és Haydn Henriknél megszállani. Ezen levél megvan a Bécs városi levéltárban, több másokkal, melyekben egynéhány hordócska malvoisier küldését kéri asztali szükségére Pozsony városába vám és harminczad nélkül. *Hormayr, Wien III. d. 3. füz. 118. l.* Hasonl. *Schlagger, Skizzen II. d. 63. l.*

²⁾ Fridrik levele, mely által az osztrákokat sept. 1-sejére országgyűlésre összehívja, aug. 10-dikéről megvan *Kollárnál e. h. 982. l.*; emlékezik róla *Chmel, Regest. 361. szám.*

³⁾ A többek közt előre bocsátván őseinek ragaszkodását a keresztény valláshoz, és e körül szerzett sok érdemeit, Ulászlórol így szól: Da wider aber der Kunig von Polan ainst haidnischen ungläubigen Stams, nicht durch Gots und des heiligen Cristen glaubens willen bekert, sunder umb das Lannd zu Polan, als ain Christen worden ist, und sich doch allzeit mit hilff der haiden und der ungläubigen wider die cristenhait hat gesterkt und gehalten, als sich das

magyarok atyjának, anyjának és férjének több ízben tett szent fogadásaikról megfelejtkezve, még mind nem akarják őt asszonyuknak, fiát uroknak elismerni. Rövid és fagyos volt erre Fridriknek felelete; valamint eddig, ugy ezután is, a gyermeknek, a koronának jó gondját viselendi; Garai elfogatását megérdemelte; sok foglalatossága miatt Haimburgba nem mehet személyesen, de tanácsosokat küldeni kész ¹⁾. Ezen kinyilatkoztatás mellett, a daczolás nem minden gyanúja nélkül, a kis fejedelemfit a koronával együtt belebb vitette Stájerországba. Épen illy sikeretlenek maradtak Pál arzsisi püspöknek és Lemel Jánosnak, a királyné ezen ügyhen szívtelen rokonához küldött biztosainak, minden ügyekezetei. Még egy kísérletet tett Erzsébet, és october 6-dikán megújította kérését fia, leánya s a korona kiadása iránt Pozsonyból szívreható levélben, részint mivel csak ez által lehet a magyarok szívét megnyerni, részint mivel maga Fridrik ez iránt ígéretet tett, mihelyt egy vára leend, hol fia hátorságban létezhetik ²⁾. Mind hiába; a németek királya semmit sem ad ki pénz nélkül, sőt eddig tett kölcsönzései visszafizetését is sürgeti s a további segedelmet egyenesen megtagadja.

Szomorú volt most a szegény, mindentől elhagyatott, mindenétől megfosztott özvegynek állapota. Osztrákhonból kizárva, a magában meghasonlott Csehországtól mitsem várhatva, Magyarországon csak egynémely városok birtokában, pénz nélkül ³⁾, különben is nem nagyszámú pártosaira Magyarországon nem sokat számíthata, mivel ezek az

---

an den heiligen unser lieben Frawn, der dewtschen Herren Orden zu Preissen beweiset stb.

¹⁾ Az osztrák országgyűlés irományai *Kollárnál e. h. 915. és köv. l.*

²⁾ Pressburg Freytag nach Francisci 1441. *Kollár e. h. 988. l.*

³⁾ Kincstára annyira ki volt ürülve, hogy zsoldosait nem tudta kielégíteni. Igy Pakomericz Czecko Henriknek, győri kapitányának, mind személyére, mind embereire nézve, ezen czím alatt kötelezővénye szerint 7,500 arany forinttal maradt adósa, annak lefizetését bizonyos határnapokon ígervén, miért némely körülötte lévő magyar

országban elszéledve, vagy nem mertek hatalommal fellépni, vagy tulajdon lakjaik oltalmában Ulászló pártosai ellen elég dolgot találtak ¹⁾. A pozsonyi várat, honnan az ellenségeskedések és naponkénti zaklatások újból, és nagy tűzzel indultak volt meg, tovább nem hagyhatta az ellenség kezében, ha a hűséges várost és lakosait vég veszélynek nem akarta kitenni. Illy körülményei közt Bécs városához folyamodék, melly már eddig is bizodalját megnyerte volt ²⁾, és fia párthivei által férje nagy birtokainak egész kiterjedésében azon kívül is pártjok középpontjának tekintetett ³⁾. Farkas Lászlót küldé ide olly utasítással, hogy ezen város hatalmas polgáraitól 6 mázsa puskaport, 3 nagy taraczkot, 1100 darabantot, 10,000 nyilat szerezzen, és a pozsonyi várat megszálló serog számára eleség küldését eszközölje. A pozsonyiak a dolog sikeresítésére magok részéről Maltzhofer Pált adták melléje. A követséget eleintén hidegen fogadták a bécsiek és jan. 7-dikén a királynénak tudtára adták, hogy az osztrák rendek Tulnban közelebbről összevegyülnek, kérése iránt itt végezni fognak, és valamint ők az itt hozandó határozások alól nem vonhatják

---

főpapok és urak vállaltak magokra kezességet. Geben zu prespurg am Suntag nachst nach der hailigen Elftausent Junkfrawen tag (oct. 22.) 1441. Emlékezik róla *Lichnyorsky e. h. XLVIII. l.*, mi pedig adjuk *Okl. függ. XLIX. sz.* Ugyanneki 2,600 forintról adott kötelezvényt még férjéről reá szállott zsoldhátralék fejében, mint kitetszik egy oct. 10. 1441. kelt engedményből. *Chmel, Gesch. Frid. IV. II. d. 203. l.*

¹⁾ Így a szászok Erdélyben még ekkor is a királyné pártjához tartoztak; a szebeni dékányt ezen idő tájban még ő erősítette meg hivatalában (ez iránt írt levelét közli *Katona VI. d. 176. l.*); de ezek Hunyadi felvigyázása alatt és a törökök által szorongattatva mitsem tehetek.

²⁾ Többször folyamodott hozzája, mint már fennebb említették.

³⁾ Több városoknak, úgy mint Kassának, Szebennek, Brünnek, Iglónak, Boroszlónak stb. találtatnak a Bécs városi levéltárban levelei, mellyekben a kis László egézasége, pártosai ereje, hatalma, a gyámalyák közt támadott versengés, Erzsébet hírlett hirtelen halála, párthiveinek növekedése vagy apadása iránt tudósítást kérnek, vagy az adottat megköszönik. *Hormayr. Wien III. d. 3. fűs. 118. l.*

ki magokat, úgy addig, a dolog úgy is az egész tartományt illetvén, mások nevében ígéretet nem tehetnek. Azonban a mit városukban fegyver, nyíl, löpor és lisztben egyes polgároknál kész pénzért találhatni, annak megvásárlására örömet adnak most mindjárt is engedelmet ¹⁾).

Később mindazáltal megváltoztatták szándékukat, miután Ulászló tetemes magyar-lengyel sereggel a nagyon szorongattatott pozsonyi vár segítségére jött a téli idővel nem gondolva ²⁾, és a királyné seregei a nagyobb erőnek engedve kénytelenek voltak nem csak a vár megszállásával, vívásával felhagyni, hanem Bécs felé is vonulni, a várost oltalmazható állapotba helyezvén ³⁾. Az ellenségnek illy közelléte s Ulászló egyik előkelőbb vezérének, Czapek János szombathelyi kapitánynak, hadizenő levele, melyet nem csak Fridrikhez, hanem minden osztrákhhoz intézett ⁴⁾, a bécsieket is aggodalomba hozá. Azért Erzsébetnek újabb felszólítására a segedelemadást elhatározzák, és februarius 1-jén kelt válaszukban neki tudtúl adják, hogy tüstént küldendének 1000 gyalogot saját zsoldjokon, ezeket követni szabad lesz mindennek, kinek kedve tartja, mi végett a város zászlója ki van tűzve; hogy trombita-szó mellett értesíttetnek a polgárok, miszerint fegyverről jó előre gondoskodjanak és az első felszólításra egyenként kiállani készek legyenek; hogy a pékek éjjel nappal sütnek, eleség felesen, fegyver pedig és löpor olly mennyi-

¹⁾ Dominica post epiphaniae Domini 1442. *Kollárnál, Anal. Vindob. II. d. 1025. l.* — Helytelenül állítja tehát *Pray, Annal. II. d. 354. l.*, hogy a bécsiek a kívánt segedelmet azonnal megadták.

²⁾ *Dlugoss XII. könyve, 764. l.* szerint post festum purificationis Mariae (febr. 2. után) indult meg Budáról; de Bécs városának febr. 1-sején kelt és mindjárt említendő második levele bizonyítja, hogy ekkor már Pozsony alatt táborozott Ulászló.

³⁾ *Dlugoss e. h., Callimachus Schwandtaernél 477. l.*

⁴⁾ Ezen levelet Der geben ist nach Christl gepurd tausent virhundert jar in dem zway und virczigsten jaren an der heiligen sand Agnesen Tag (január 20.), közli *Kollár, Anal. Vindob. II. d. 1027. l.*

ségben lesz a város költségén leszállítandó, mennyi a megszállás egész idejére elégséges ¹⁾).

Azonban bár Ulászló Pozsony városa megvívását nagyon sürgette s azt tömérdek kocsvarával mindenfelől és szorosán körülfogta ²⁾), úgy mégis az élelem, főként pedig a takarmány hiánya miatt, melly oly nagy volt, hogy számos lovak éhvel veszttek el ³⁾), semmire sem mehetek, kivált mintán a már megint beállott nagyobb téli hideg ⁴⁾ a további táborozást lehetlenné tette. Így kénytelen volt a vár erősségeinek megigazítása, a szükséges eleségnek bevetése s a város összelövdöztetése után ⁵⁾ a megszállást felbontani és Nagyszombaton át Budára visszavonulni, még mielőtt ezen bécsi segedelem megérkezett volna; Erzsébet seregeivel egyesülésének, és használtatásának legalább mi nyoma sincs. A husvétii ünnepeket Ulászló már Budán töltötte ⁶⁾).

Csak kevéssel ezután némely a pozsonyi hadjáratban részt vett lengyel nemcek Odrovác Péter vezérlése alatt a tatárok beütése miatt haza sietvén, Egerben az őket eddig kísért vendégszerető püspöknél megállapodtak és itt az ellenségről és annak közellétéről megfejtkezve, kedvök szerint lakomáztak, vigadoztak és mulattak. Giskra, mihelyt ezt megtudta, Teleph kassai várnagyra bízta meglepetésüket. Ez mellékúton észrevehetetlenül közelít a városhoz, hajnalban, midőn itt minden a legbiztosabb csöndességben volt, annak kapuit elfoglalja, nagyobb zavar élesztésére azt több felől meggyújtja s trombitaharsogás közt ugrat az

¹⁾ A város határozata an unser Frauen Abend Purificationis 1442., mellynek következtében azon válasz adatott, megvan *Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 1030. l.*

²⁾ A bécsiek most említett határozata.

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Callimachus e. h. és Haselbach, Pez Jeromosnál II. d. 857. l.*, ki azonban a dolgot hibásan teszi 1440-re.

⁵⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.* — Ulászlónak ezen személyes táborozásáról hazai írónk hallgatnak.

⁶⁾ *Dlugoss e. h.*

utczákra. Első mély álmukból felriasztva a fegyvertelen lengyelek és magyarok nem tudják mi történik, hogy és ki ellen védelmezzék magokat. Így történt egy az éjjeli csendet használó szerelmes párnak éppen enyelgéseik közti megzavartatása is. A véletlen robaj okának megtekintésére siető férfi a csehek által összekonczoltatik és az utána siető leányzónak lábaihoz rogyik. A bátor magyar hölgy ezen szívrepesztő látványon inkább elkeseredve, mint megrémítve, nem hasztalan rimánkodással, hanem véres bosszúval akarja szeretője torát megüllni. Férfias eltökéléssel egy cseh zsoldos kezéből kardját kicsikarja, azzal az ellenség közé rohan, közöle többeket megsebesít, de majd minden oldalról körülfogva kerülhetetlen veszét látván, maga is abba ereszkedik. Csekély, elszaggatott és sikertelen volt minden ellentállás, és így Teleph mind a mellett, hogy a megtámadók sokkal kisebb számúak voltak a megtámadottaknál, tökéletesen elérte célját, a zürzavarban ellenségei közül sokakat összevagdalt, több előkelő lengyeleket vezérökkel együtt elfogott és gazdag kocsvárokat kirabolván, tetemes zsákmánnyal távozott el¹⁾. A magyarok és lengyelek többsége csak a dolog megtörténte utánjött magához, csak ekkor vevé észre megpiszkoltatását. Szégyentelve, bosszúforralva többen tüstént lóra kapnak, az elsietett csehek után erednek, s a fáradt, zsákmánnyal terhelt lovaikkal lassan hadiókat könnyen elérik. A vigyázó Teleph, mihelyt a közelgető csapatokat észre veszi, és meggyőződik, hogy az ellíllanásra sem mód, sem idő nincs és egyedül bátor ellentállásban minden menedék, a zsákmányt közből vevén, katonáit négy szegbe állítja és a lengyel-magyar könnyü lovasság első rohanatát nem csak visszaveri, hanem annak rendjeit több helyeken megzavarja; de mégis végre igen tüzes, ott a gyalázat lemosásának, itt a zsákmány megtartásának vágya által élesztett tusa után a sokaság által elnyomatik. Seregének nagyobb része a csataterén maradt,

¹⁾ *Dlugoss e. h. 764. l., Callimachus, Schwandtnernél II. d. 479. l. és Bonfin e. h. 314. l.*

ő maga több társaival és a zsákmánynyal a győztösök kezébe esett és Egerbe vitetett. Az elfogott Odrovác Péter azonban szabadságát csak később nyéré vissza; mert őt, mint zsákmányának legbecsesb részét, a cseh vezér még az ütközet előtt egy barátjára ¹⁾ bízván, ez foglyát a csatázás alatt Zudar Miklósnak közel várába szálltá, ki megint békélni akarván a győzni kezdő Ulászlóval, előkelő foglyát békesség fejében Budára vitte s így a királynál kegyelmébe visszafogadtatását eszközölte ²⁾.

A katonás egri püspök ezen hadi tettel nem elégedék meg; több vérnek, pusztításnak kelle Egerbeni meglepettetése szégyenét lemosni. Őt nappal pünkösöd előtt, Lévai Cseh László társaságában, egy 4,000 főből álló magyar-lengyel sereggel az Erzsébetnek hódoló Selmeczre ront, azt meglepi, elfoglalja, kirabolja, leégeti, úgy hogy a városi egyházak is bennök lévő szentségekkel a tűz martalékaik lettek ³⁾; miért a selmeczi évkönyv a vezéreket bűn szegődöttjeinek nevezi ⁴⁾.

Más felől Komorovszky podolini, és Javori Czajka berzeviczei ⁵⁾ kapitányok, a cseheknek más felé elfoglaltatását használandók, előre megalapított tervök szerint hirtelen Eperjesre csapnak. A csekély számú cseh őrsereg, mintegy 50 edzett zsoldostól, kik Giskrához siettek és épen itt tarták éjjeli tanyájokat, segítette, egy erősített bástyába veti és itt vitézül oltalmazza magát, de a város kirablását és felgyújtását gátolni nem képes; más felől a lengyelek sem tudván a belső várat hirtelen megvívni, a városban pedig

¹⁾ *Bonfin* és *Callimachus* Solomának, *Dlugoss* Stomannak nevezik.

²⁾ *Dlugoss*, *Callimachus* és *Bonfin* e. h.

³⁾ Egy kézirat szerint *Bél*, *Not. Nov. Hung. IV. d. 576. l.* és utána *Katona VI. d. 185. l.*

⁴⁾ *Alumni iniquitatis. Bél, Notit. Hung. IV. d. 577. l.*, állí iniquitatis költői szabadsággal. *Mailáth, Gesch. der Magy. II. d. 205. l.*

⁵⁾ *Brassovetzin Callimachus* e. h. 481. l., *Brozoveczin Cromer XXI. könyve, 492. l.*, *Brzozovitz Dlugoss* szerint e. h. 766. l.

magokat a cseh fő sereg közelléte miatt e nélkül sem tartatván, a gazdag zsákmánynyal elvágtatnak. A dolog nevezére előrobogó Giskra könnyű lovagjaival tüstént utánok ered, a vigyázatlanul haladókat, e mellett pedig a zsákmány terhe által serényebb mozgásaikban gátoltakat, még mielőtt biztos falaik megé juthattak volna, eléri, megtámadja; némelyek közölök a csatapiacot mindjárt elhagyván, a zsákmány egy részével a várakba vonulni még időt nyertek; a többit könnyen összevagdálja, vezéreiket elfogja s az elmaradt zsákmányt visszaveszi ¹⁾. Ezután rögtön Berzeviczének fordul. A főnökétől megfosztott, de különben is nagyon meggyengült őrsereg, mind e mellett vitézül védelmezte magát és Giskra a megvívás reményéről letéve már azzal felhagyni szándékozik, midőn a várban történetből tűz támad és annak egy része a meggyult puskapor által felvettetik. Ezen véletlen eset az oltalmától megfosztott őrséget feladásra kényszeríti ²⁾. Most már a győztös cseh vezér Podolint és Lublót vevé czélba. Azonban a gondos Sbignew krakkói püspöknek ideje maradt, ezen várakba Lengyelországból új őrseregeket vetni, melyek minden ügyekezeteit sikeretlenfték ³⁾. Így ezen várak megszállását felbontván Richónak fordul, mely Perényi Miklósnak birtokában volt. A várbeliek jövődő segedelem reményében elszántsággal oltalmazták magokat, de több hónapi hátor ellentállásuk után is, a várt segítség nem érkező meg, az eleség hiánya feladásra szorítja őket, magoknak szabad elmehetést kötvén ki. A vár már a csehek birtokában volt, midőn Rozgonyi Simon annak fölmentésére sere-

¹⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h.*

²⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.*, az első rövidebben.

³⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.* — Ezen vitéz ellentállásért Ulászló Podolint még ezen esztendőben megajándékozta a kereskedési árak közönséges rakhelye (depositorium generale omnium mercantiarum) jogával *Wagner, Anal. Scép. I. d. 223.* és innen *Katona VI. d. 208. l.* — Mind e mellett miként állíthatja *Pray, Anal. II. d. 358. l.* mind a két várról, *Fessler IV. d. 5. l.* Podolintól, hogy valósággal megvívott, megfogni nem lehet.

gével megérkezett ¹⁾. Perényi Miklós a királynak vele bánásán, kivált pedig ezen tetemes veszteségén megszomrodván, annak pártját elhagyá és Erzsébethez folyamodék, azon ígérettel, hogy egész nemzetségével melléje áll ²⁾.

Giskra a Richno alá érkezett Rozgonyi Simon elejébe megy és a két sereg egymással szemben üti fel táborát ³⁾. Csak némelly apróbb csatázások történtek közöttök, mert elhatározottan öszvecsapni egyik fél sem mert, ellenségét ismerve és szerencséjében nem bízva, sőt kevés idő múlva a megkezdett alkudozások néhány hónapi fegyverszünetre vezéltek ⁴⁾. E szerint, mostani birtokaik megerősítése mellett, a foglyok kölcsönös kiadását határozták el, sőt Rozgonyi testvére leányát Giskrának el is jegyette; így őt Ulászló pártjára vonni és Felső-Magyarországot lecsendesíteni reménylven ⁵⁾. Ezen célját azonban nem érte el, mert a ravasz cseh ezen feltételeknek nem csak eleget nem tett, Komorovszkyt és Czajkát, kik csak több évi börtön és sanyarú szenvedés után nagy bajjal tudták szabadságukat visszanyerni, valamint a több lengyel foglyokat is visszatartván s egyedül a magyarokat bocsátván szabadon ⁶⁾, hanem azután is mindig híve maradt Erzsébetnek és fiának ⁷⁾.

¹⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h.* — A löcei kézirat *Wagnernél, Anal. Scep. II. d. 12. l.* Richno megvételeét 1445-ra teszi.

²⁾ Kitétszik ez a királynénak a bártsaiakhoz irt leveléből, mellyben meghagyja nekik, hogy őt és nemzetségét birtokaiban ne háborgassák. *Geben ze Rab Mitichen nägst nach Sand Michelstag (oct. 5.) 1442. Wagner, Dipl. Comit. Sáros. 109. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 767. l., Bonfin e. h. 315. l., Callimachus e. h. 482. l.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.* — Örökös békének mondják *Bonfin* és *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.* azt mondja: neptem suam germanam filiam Georgii de Wronaw.

⁶⁾ *Dlugoss e. h.* ki azt állítja, hogy a lengyelek ezen kijátszása Rozgonyi tudtával és megegyezésével történt.

⁷⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.* — *Bonfin e. h. 316. l.* és utána *Gebhardi. Gesch. v. Ung. II. d. 56. l.* hibáznak, midőn azt

Ezen egyezést nem kevésbé mozdította elő az, hogy Schlesienben is változó szerencsével harczolt a két fél; Assenheimer Lénárd, Erzsébet vezére, a beütő lengyeleket több ízben visszautasította ugyan ¹⁾, de a fejér Konrád ölsi fejedelem ezekhez pártolván, a dolognak más fordulást adott ²⁾. Ehez járult még, hogy mind a két ellenpápa Lengyel- és Magyarországot megnyerni óhajtván, a felekhez ezen tekintetből, mint ezeknek értésökre esett, követeket szándékozott küldeni; még pedig IV. Jenő egyenesen békeszerzés végett is Ulászló és Erzsébet közt. Az első tulajdonkép inkább szíttott Jenőhöz ³⁾; bár a lengyelek, részint mivel a krakkói egyetem a concilium mellett jelentette volt ki magát, részint mivel Felix pápa nem csak Sbignew krakkói püspököt, hanem Vincze gneseni érseket is bíbornoknak nevezte ki, ennek pártján voltak ⁴⁾. Kijelenteni azonban nem merte magát ⁵⁾; sőt a Jenő által kinevezett Zoll, vagy Zolio Benedeket, nem csak mivel nem ő hozta javaslatba, hanem mivel ez Erzsébetpártján volt, semmiképp sem akarta elfogadni zágrábi püspöknek, és Csupor Demeter tinini püspököt nevezte ki helyébe ⁶⁾. Így támada ezen egyházi megyében azon hosszas egyenetlenség, melly alatt a világiak a püspökség és a káptalan jószágait eltulajdonították ⁷⁾.

állítják, hogy Giskra egészen átállott Ulászlóhoz; a következők is ellenkezőt bizonyít.

¹⁾ *Eschenlöer I. d. 6. l., Rosits, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 79. l.*

²⁾ *Curaeus, Annal. Sil. I. d. 243. l. és Schickfuss, I. könyv, 103. l.*

³⁾ Kitészik ez Jenőnek egy bullájából ex Bullar. Praed. III. d. 230. l. *Katonánál VI. d. 191. l.*

⁴⁾ *Cromer, Hist. Pol. XXI. könyv, 492. l.*

⁵⁾ *Callimachus e. h.*

⁶⁾ *Fariat, Illyr. Sacr. V. d. 473. l.*

⁷⁾ Kitészik ez Ulászlónak és a két Tallóczinak több leveleiből, *Kerchelich, Hist. Eccl. Zagrab. 172. l. Hasonl. Fariat, Illyr. Sacr. e. h.*

Míg Magyarország kebelében a belső háború így dühöngött, minden nagyobb elhatározó hadi tény nélkül, de több vidékeinek tökéletes feldulásával: Hunyadi Erdélyben az ozmánok ellen hervadhatatlan babérkoszorúkat fűzött magának. Murád ugyanis nem felelgethet, hogy Nándor-Fejérvár megszállását siker nélkül kelle felbontanla, nem hogy seregei Ishákbég alatt ugyanezen vár mellett kudarcot vallottak, és az általa még legyőztetése után is minden lépéseiben üldöztetett György rácz despot Magyarországon csendes menedéket, sőt Ulászló udvarában jó és fényes fogadtatást talált. Ezek bosszúra ingerelték az ellenkezéshez nem szokott és szerencséjében felfuvalkodott zsarnokot ¹⁾. Azért parancsa következtében Mezidbég ²⁾ fő lovászmestere ³⁾ és egyik legtapasztaltabb vezére, tetemes, nagyobb részint európai spahikból álló sereggel Erdélybe üt ⁴⁾ martius elején 1442. ⁵⁾. Hunyadi, gyanítván a ve-

¹⁾ *Bonfin III. tiz. V. könyv, 310. l., Engel, Gcsch. v. Ragusa 169. l.*

²⁾ *Hammer, Gesch. der Osmanen I. d. 451. l.* — László király 1453. Déva és Görgény iránt kelt adománylevelében *Spiess, Aufklaer. 269. l. Mezithbegnek, Pethő, Krón. 66. l. Mezitbegnek, Turóczi, Chron. IV. rész, XXXVII. fej. 249. l. és utána Fessler IV. d. 554. l.; Péczeli II. d. 184. l. Mezetbegnek, Bonfin e. h. Mezetbegnek, Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 105. l. Mezetbegnek, Pray, Hist. Reg. II. d. 318. l. Mutzabegnek nevezik őt.*

³⁾ *Hammer e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Calvisius 790. l.* az ozmánok számát 80,000-re teszi.

⁵⁾ *A Leunclav által lefordított török évkönyv, melyet Schlözer, Nebenstunden 3. l. Seadeddin vagy Saadeddin munkájának tart, a dolgot 1440-re teszi Script. Byz. X. d. 255. l. Követi őt Benkő, Transylv. I. d. 177. l. — Bartossék, Dobnernél Monum. I. d. 206. l. és utána az újabbak közül némelyek, mint Calvisius 790. l., Gualter II. d. 926. l., Timon, Epitome 69. l., Fasching, Nova Dacia III. d. 133. l., Ortelius Redivivus 44. l., Pessina, Mars Morav. 622. l., valamint Pray, Annal. II. d. 353. l. és Hist. Reg. II. d. 318. l. 1441-re; de a Szent-Imrénél elesett erdélyi püspök Lépes György emlékirata, mely annak halálát mart. 18-dikán*

szélyt, mely a hűségére bízott tartományt érheti, valamivel előbb Erdélybe jött volt, de az ország több még mindig fenyegetett határait fedetlen nem hagyhatván, minden katonaság nélkül ¹⁾, nem akadályoztathatta a számos, azt a közelebbi években ért csapások által egészen kimerített szegény tartomány feldulását ²⁾. Gyula-Fejérvárnál csak lassan gyülekeztek az erdélyi fő embereknek és megyéknek mindjárt a törökök újabb mozgásainak első hírére kirendelt dandárjai. Sokan a folytonos viharokban kifáradva, nem valának képesek népeiket maga idejében kiállítani, mások az ellenség véletlen megjelenése által elrekesztve, nem tudtak a sereg öszvejövetelére rendelt helyig jutni, némellyek végre vagy utjokban, vagy még otthon készületeik közepett tétettek az ozmán seregek által semmivé. Mind e mellett a csatákban gyönyörködő erdélyi püspök, Lépes György ³⁾, az ütközettől ritkán vonakodó Hunyadit rá veszi, hogy a nagy zsákmánnyal, temérdek fogolylyal terhelt és győzedelmeiben elbízott ellenséget, mellynek elővédje Maros-Szent-Imre felől a hegyek közül sűrű tömegekben kezde kifejtődni, véletlen megtámadják. — Kicsiny és csak hirtelen öszvegyűjtött seregecskéjökkel tehát, inkább első felhevülésök sugallását követve, mint a körülményeket, az eredmény lehetőségét megfontolva, inkább a dicsőséget mint az ellenség sokaságát tekintve, elejébe sietnek. Az ozmánoknak azalatt a Maros völgyébe ereszkedett némelly csapatjai csatázva vonják magokat vissza Sz. Imre felé, hol a főereg már előbb megérkezve leseit

---

1442-ben történtnek mondja, *Szereday, Collectio Inscript. in Eccl. Alba Jul. 10. l.* minden kétséget elhárít. Hibáz tehát *Fessler e. h.* azt állítván, hogy Mezedbégnek ezen beütése az Isákéval egy időben történt és ez annak célját elfedezni ügykezett.

¹⁾ *Bonfin* szerint *e. h.* kevéssel azelőtt, *Fessler* szerint *e. h.* csak a törökök beütésének hírére jött volna Erdélybe.

²⁾ *Bonfin e. h.* és *Turóczi IV. rész. XXXVII. fejt. 249. l.*

³⁾ *Heltai, Krónika. I. d. CXVI. rész. 352. l.* Löpen Györgynek, *Pethő e. h.* és *Decsi, Osmanogr. III. d. 34. l.* Lepennek nevezik.

kiállította és csatarendeit kiegészítette volt. Az üldözés tüze által elragadott magyarok erre nem tekintve és a visszavonulást futásnak tartva, a törököket vigyázatlanul nyomban követik, az Ompoly vizén és Borbánd helységén túl a felállított ellenséges rendek és lesok közé jutnak, minden felől körülvétnak és a sokaság által rövid de vitéz ellentállás után elnyomatnak. Hunyadi a veszélyt látván a katonaság nagyobb részével keresztülvágja és Gyula-Fejérvár falai megé vonja magát; Lépes püspök azonban, midőn tüzes lovával az Ompolyon át akarna ugratni, arról leesik és az őt nyomban követő ellenség által öszvevagdaltatik ¹⁾ martius 18-dikán 1442. ²⁾).

Mezidbeg a helyett, hogy győzedelmét használta s a zarba hozott magyarokat üldözte volna, az egyetlen elejébe jött keresztyén sereg képzelt megsemmisítése után, magát már minden felől bátorságban véelve, zsákmányban telhetetlen csoportjaival megint az egész tartományt elborítottá, sehol nagyobb ellentállásra nem találván ³⁾. Fő szemügyét a gazdag Szebenre, az ország egyik fővárosára, fordítá, azt egész seregével megtámadá, és miután első rohamra megívni nem tudta, annak körülszállását kísérté meg, de ebben is nem várt akadályokra talált. A szebeniek és a helybeli őrsereg jól tudván, mi vár rájuk, ha a vad ellenség kezébe jutnak, mindent megkísérteni elhatározzák, és erélyes ellentálláshoz készülének ⁴⁾. Ez által

¹⁾ *Bonfin és Turóczi e. h.* — *Heltai e. h. CXVI. röss, 353. l.* és utána *Fessler e. h.* azt állítják, hogy előbb elfogattatott és egy nyakaztatott le a hely színeén. Néemlyek elesését a vaskapui útközethez teszik *Pray, Hierarch. II. d. 868. l.*

²⁾ Lépes püspök sírirta *Szereday e. h.*

³⁾ *Bonfin és Turóczi e. h.*

⁴⁾ Schesaeus Erdély romlásáról írt munkájában erről mellestleg így emlékezik :

Mezethis Turci vires contemsit et arma,
Obsidione olim graviter vexata, fugamque
Auxilio Hunyadis moliri compulit hostes.

Annak tudós kiadója pedig megjegyzi, hogy erről semmi más író nem emlékezik, ha *Bartosseknek, Dobnernél Monum. I. d. 206. l.*

a fáradhatatlan vajda, ki szerencsétlenségeiben tőntető főként ki nagy tehetségeit, időt nyert elszéledt katonáinak öszvegyűjtésére, új csapatok előállítására és egy szép az előbbenivel bátorságban vetekedő seregecske alakítására, mellyel Szeben segítségére siethete Ujlaki Miklós vajdátársa kíséretében ¹⁾, kivel a nagy hős majd minden diadalait megosztotta, a nélkül hogy őt jelleme szilárdságában és vezéri tehetségeiben részeltetni tudta volna. Az elbízott Mezid, midőn erről tudósíttatik, azt mondá: „Hadd jöjjen gazdagabb diadalt nyújtani nekünk ²⁾“ egyszersmind elejébe robog és Hunyadi öltözetének, fegyvereinek, lovának szoros leírása mellett a legvakmerőbb spahikra parancsol, hogy őt élve vagy holtan hozzák elejébe ³⁾. Egy kis helységnél nem messze Szebentől találkozik a két sereg ⁴⁾. Hunyadi, kémjei által tudósíttatva, hogy a törökök főként élete után törekednek, ezen körülményt hasznára fordítandó, arra építi egész csatatervét. Öltözetét, fegyvereit és lovát átengedi az önkényt ajánlkozó Kemény Simonnak ⁵⁾ és minden rendelkezéseit úgy teszi, hogy éltét a haza javáért kockáztatni kész ifjú hősnek személyét, mennyire csak le-

---

homályos szavait ide nem akarjuk érteni *Ederi Schesaeus* 24. l. De csatlakozik, mert *Chalkokondylasz*, *Script. Byz.* X. d. 105. l. nyilván mondja, hogy Mezidbeg Ardalionba ütvén, to Szibiniont, a fővárost kezdette vívni.

¹⁾ Bizonyítja ezt az árván született Lászlónak Ujlaki Miklós részére Galgóczi iránt adott adománylevele 1455. *Kaprinai I.* d. 370. l. és *Katona VI.* d. 221. l.

²⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.*

³⁾ *Ugyanaz.*

⁴⁾ In quodam vico partium attactarum *Turóczi e. h.* 251. l. E szerint ezen nevezetes ütközet helye bizonytalan; hibáznak tehát *Sigler* 58. l., *Gualter* II. d. 926. l., *Timon*, *Épitome* 69. l., *Fasching*, *Nora Dacia* III. d. 133. l. ezt Sz.-Imre mellé tévén. Tévedéseket több más újabb írók is követik: *Benkö*, *Transylv. I.* d. 177. l., *Pray*, *Hist. Reg.* II. d. 318. l., *Fessler*, *Gesch. con Ung.* IV. d. 355. l., *Péczei* II. d. 185. l.

⁵⁾ *Turóczi e. h.* Komonyának, *Bonfin* pedig *e. h.* Kemeniának nevezik ezen hőst; de hogy ő a még most is virágzó Kemény csa-

het, hátorságosítsa, de más felől mégis segedelmével a törökök figyelmét el-, és a csata erejét egy az eredményre nézve kedvező, a diadalt biztosító, pontra vonja, maga pedig az ütközet kormányában akadályt ne szenvedjen. A dolog a nap dicsőségére nézve szerencsésen ütött ki, de Kemény, hősi elszánásának áldozatja lön. Az ütközet megkezdésével az ozmánóság minden egyébről megfelejtkézve, egyenesen azon csapatnak esik, melly előtt Hunyadi ismeretes forgóját, öltözetét és lovát szemléli; minden nyilak erre röpülnek, minden figyelem ide fordul, minden ügyekezett itt központosul. A vajda azalatt serény lovasságával és néhány ágyújával a vakmerőket oldalba fogja és rémítő vérontást tesz tolongva előre nyomuló csoportjaikban: de a fő céljával bőszerűség elfoglalt pogányokat nem tartóztatják a szemlátomásti veszély, nem társaiknak mellettek halomra döntött holt testei, és olly erővel rohannak a bátor és engedni nem akaró Keményre, hogy sem az oltalmára melléje rendelt vitéz őrsereg, sem a segélyére robogó Hunyadi öszvevagdaltatását nem akadályoztathatá ¹⁾. Zajos örömröbaj hirdeti a szerencsétlen esetet a törököknek, elszánt boszúvágyat éleszt az a magyarokban. Az így támadott új tusa alatt a tűzfegyver pattogására figyelmetessé lett szebeni őrsereg egész erővel kiűt ²⁾, és a török táborban kis őrizet alatt maradt igen számos foglyok a növekedő zavart használva rablánczaikat eltörik és minden felől öszveszedett fegyverekkel az ellenség hátának esnek. Most ez véletlenül minden oldalról megtámadva és nem tudva, hol kezdje meg oltalmát, zavarba jön és mulékony öröme félénk rettegésbe megy által; növeli ezt vezérének, Mezid-

---

lából volt, bizonyítja *Benkő, Transylv. I. d. 179. l.* és *Milhorria II. d. 349. l.* — *Lehoczky* mesés előadása szerint *II. d. 213. l.* erről mondta Mátyás király: Kemény vitéz a Simon; ez a Rigómezőn esett el és tőle származtak a vitézeknek nevezett csapatok.

¹⁾ *Bonfin* és *Turócsi e. h.*, kik a dolgot egészen egyformán adják elő; *Fessler* ugyan *e. h.* rájuk utal, de mégis sok részletekben különbözik tőlök.

²⁾ Schesacsanak felebb említett versei.

nek, és fiának halála, kik a tolongásban öszvevagdaltattak ¹⁾ Cseroi Lukács által ²⁾. Az ellentállás megszűnt, véres mészárlás követé azt, és végre a pogányság vad futásban kerese menedéket.

Az egész tábor minden kincsekkel és a szultánnak szánt tömérdek zsákmánnyal a győztesek kezébe jutta, a futó törökök egész a havasokig üldöztetének ³⁾, az út mindentűt holttestekkel volt fedve ⁴⁾ és a havasok tetején egy egyszerű oszlop emelteték, mely ezen győzelem emlékét a maradványokra szállítsa ⁵⁾. Számos fogoly mellett 20,000 ozmán esett el, míg a magyarok csak 3,000 vitéz társaikat hagyják a csatamezőn ⁶⁾. Nagy volt az öröm a magyar táborban, nagy Erdélyben, sőt az egész keresztényiségben ⁷⁾. A mennyire félelmes lett ezután a törökök előtt az általok Jankónak nevezett ⁸⁾ Hunyadi, épen annyira tanulák őt

¹⁾ Turóczi és Bonfin *e. h.* — Chalkokondylasz szerint *Script. Byz. X. d. 105. l.* Mezid Szeben vívásánál egy ágyugolyó által veszté életét s a törökök haza felé menett verettek meg. Ezen ütközetről emlékezik Bartoss. *Chron. Dobnérnél e. h.* s az aradi káptalan levele 1444-ről, *Pray, Hist. Reg. II. d. 318. l.*; rövidebben László király adománylevele Ujlaki Miklós részére *Kaprinainál és Katonánál e. h.* Hasonl. *Pray de Bosnia, Serbia etc. 180. l.*

²⁾ Ezen család oklevelei szerint *Kállay, a Székelyekről 238. l.* — *Budai Ferencz* szerint *Polg. Lex. I. d. 41. l.* fejét András Bertalan vágta le és ő küldetett azzal és több más török fejekkel Ulászlóhoz.

³⁾ Turóczi és Bonfin *e. h.* — A veres-toronynál szaladtak el *Schels. Gesch. v. Oest. VI. d. 27. l.*

⁴⁾ Engel *e. h. 52. l.*

⁵⁾ Hammer *e. h. 451. l.*

⁶⁾ Bonfin *e. h. 311. l.*, Pethő *e. h. 66. l.*, *Chron. Fuchs. I. 30. l.* — *Pray, Annal. e. h.* az elesett törökök számát csak 15,000-re teszi. Ezen megverettetésüket magok az ozmán évkönyvek sem tagadják. *Leunclavii Annal. Turc. Script. Byz. X. d. 255. l.*

⁷⁾ Bonfin *e. h.*

⁸⁾ Hammer *e. h. 450. l.*, ki egyszeremind azt is megjegyzi, hogy Jankó töröktől annyit is tesz mint viszhang. Hunyadi a szerb

tisztelni a több európai nemzetek ¹⁾. A zsákmánynak és a török fegyvereknek egy része és némelly előkelő elesett törököknek, különösen Mezdibegnek és fiának fejei, mint a fényes diadalnak ugyanannyi jelei, egy nagy kocsira rakva, mellyet tíz ló is alig bír, Ulászlóhoz és a nála tartózkodó rácz fejedelemhez indult, egy elfogott agg töröknek kíséretében, kit ez személyesen is esmert és a kinek az ütközet folyamát hosszas beszédben kelle a fejedelmek elejébe terjeszteni ²⁾. A zsákmány megmaradott részéből egy monostort építtetett az ahítatos vezér a kellemetes tövisi völgyben sz. Pál első remete szerzeteseinek, melly később a polgári hadakban elpusztult, de gróf Apor István által megint helyre állíttatott; az újabb időkben azonban az egész szerzettel együtt a felvilágosodás áldozatja lett ³⁾. Ez után Hunyadi a verestoronyi szorulatnál Oláhországba is üt és Vlad Drakul vajdát újabb hódolatra, ké-

---

népdalokban is Jankó név alatt fordul elő *Gerhard W. Wila I. köt. 243. l.* — Hunyadi mutatta meg itt legelőször, mint *Aeneas Sylvius* mondja *Frehernél II. d. 40. l.*, hogy a törökök nem győzhetetlenek.

¹⁾ *Hammer e. h. 451. l.* és utána *Mailáth, Gesch. con Magy. II. d. 209. l.*, valamint *Gebhardi is Gesch. v. Ung. IV. d.*, ez *Bonfinra III. tiz. V. fejt. 312. l.*, az *Chalkokondylaszra V. könyv, 79. l.* a kiadás megjegyzése nélkül, de minden esetre helytelen, utalva, azt állítják, hogy Hunyadi ezen győzedelmét kegyetlenség-gel fertőztette, az ebédje felett csoportosan behozott ozmán foglyokat sátra elélt mintegy mulatság gyanánt öszvevagdalatni engedvén. Ennek Chalkokondylásznál nincs nyoma; azonban azt az előadás cifraságaiban gyönyörködő *Bonfin e. h.* melleleg említi s utána a sokkal későbbi *Heltai* mondja *Krón. I. d. CXVII. r. 356. l.*

²⁾ *Hammer e. h.* ezen előadást *Bonfinból e. h.* kiírván azt mondja, hogy ezen győzedelmi jeleket egyedül György szerb fejedelemnek küldötte Hunyadi. *Mailáth e. h.*, ki különben Hammert mindenben vakon követi, itt mint gyanítani lehet frásbeli hibából elter tőle, s György fejedelem helyett az oláh vajdáról szól.

³⁾ *Fessler IV. d. 557. l.* hasonl. *Fejért, Cod. Dipl. VIII. d. II. köt. V. l.*, ki a minoriták évkönyveire utal. — *Marienburg* szerint *Geogr. II. d. 62. és 75. l.* ezen kolostoron kívül Hunyadi e győzedelem emlékére egy más, sz. Mihálynak szentelt, egyházat is

sőbb pedig pusztító csapatjait egész Thracziáig előnyomván Illés és István moldovai vajdákat Ulászló iránt engedelmesség ígéreteré bírja ¹⁾).

Murád igen nehezen vette mind Mezidbeg megveretését, mind a két vajda meghódolását ²⁾). A szerencse változásaihoz nem szokott szerencse fia bosszútól égett és első hevében személyesen szándékozott Erdélybe ütni ³⁾; de később vére lecsillapodtával a dolgot Sehabeddinre ⁴⁾, romániai beglerbegre ⁵⁾ bízza, meghagyván neki, hogy a hűtelen oláh és moldovai vajdákat megfenyítvén visszajönni ne

épttetett ott, hol később az erdélyi fejedelmek laka fölemelkedett és ma a károly-fejérvári vár áll; *Benkő* szerint pedig *Transylo. I. d. 180. l.* mindegyütt négy egyházat építtetett ezen zsákmányból; a most említett kettőn kívül Szent-Imrén és Nagy-Bányán. A tövisin Benkő maga olvasta ezen feliratot: Anno Domini 1445. Joannes de Hunyad Regni Hungariae Gubernator, a sekrestyében látta a holló-czimert. A közvélemény a magyar-orbói romokban álló egyház építtetését is Hunyadnak tulajdonítja ezen diadal emlékére.

¹⁾ Az oláh és moldovai vajdák meghódolását ezen ütközet után közönségesen említi *Bonfin* és *Turóczi e. h.*, sőt maga az árván született László is 1453-diki oklevelében Déva és Görgény iránt *Spies, Aufklaer. 269. l.*

²⁾ *Bonfin e. h. 316. l.*

³⁾ *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 106. l.*

⁴⁾ A keleti írók *Hammer* szerint *Gesch. der Osm. I. d. 650. l.* Sehabeddin, Seadeddin vagy Schachinkulnak, *Bonfin e. h.* Sciabadinnak, *Sigler Bél, Adpar. I. dec. 58. l.* Sabatinusnak, *Chron. Fuchs. I. 31. l.* Sciabadbasának, *Engel e. h. és Schels, Gesch. v. Oest. VII. d. 28. l.* Szaladinnak, ugyanó *Szerb történeteiben 387. l.* valamint *Gebhardi, Gesch. v. Ung. IV. d. 312. l.* Schach Abedinnek, Nadányi *Hanernél e. h.* Sachus Abadineusnak, *Pray, Hist. Reg. II. d. 320. l.* és *Pécseli II. d. 186. l.* Abedinnek, *Leunclavius* keleti évkönyvében *Script, Byz. X. 255. l.* Schachus Abadinusnak, *Chalkokondylasz e. h.* Szabatinesz heréltnek, *Pessina, Mars. Morar. 623. l.* Abadin bassának, *Pethő e. h. 67. l.* Mustafának, *Ortelius e. h. 44. l.* és *Ens. 119. l.* Bassaeusnak, *Calvisius 790. l.* és *Han, Alt- und Neu-Pannonia 163. l.* Beglerbegnek nevezik, *Turóczi* pedig *IV. rész. XXXVIII. fej. 251. l.* nevét egészen elhallgatja.

⁵⁾ *Leunclav e. h.*

merészeljen, míg Erdélyt egészen meg nem hódítja ¹⁾. Ez 80,000 főből álló ²⁾ válogatott és tapasztalt seregével ³⁾ még ezen évben ⁴⁾ megindul, a Dunán Kis-Nikopolynál átszáll, — több napok kivántattak nagy seregének és mindenféle készületeinek átköltöztetésére. Itt kétfelé osztott seregével kényura parancsának eleget teendő, egész Oláhországot feldulja és elpusztítja. Az oláhok Hunyadi tanácsára minden csatát gondosan elkerülve a hegyek közé s váraikba vonták magokat ⁵⁾. Így a hon az ellenség előtt tárva maradt és ez kénye szerint rombolhatott mindent öszve, védetlen öregek, asszonyok és gyermekek lettek martaléckai, sok kegyetlenül öszvekonczoltatott, sok rablánczokra fűzetett, a marhák elhajtattak, a lakok felgyújtattak, és nincs kegyetlenség, mi a böszült pogányság által vad vezérének parancsára el nem követtetett. E szegény

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

²⁾ *Bonfin, Turóczy és Pethő e. h.* Az árván született László is a törökök seregét 80,000-re teszi, Déváról és Görgényről szóló adománylevelében *Spieß, Aufklaer. 269. l.*, valamint az Ujlaki részére adottban is *Kaprinai e. h. I. d. 371. l. Katona VI. d. 226. l. Pray de Bosnia, Servia. etc. 181. l.* — *Ivanics Schwandtnernél II. d. 16. l.* azt állítja, hogy az 70, vagy 90,000 főből állott.

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Siritter III. d. II. köt. 712. l.* ezen ütközetet, valamint a szent-imreit és szebenit is, 1440-re, a keleti írók ezt 1440-re vagy 1441-re, *Leunclavius, Script. Byz. X. d. 255. l., Bartossek, Dobnernél I. d. 206. l. és Hammer e. h.* 1441-re teszik. Azonban minden írók megegyeznek abban, hogy ezen ütközet a szent-imrei és szebeni után történt, ezek pedig, mint feljebb megmutatók, 1442-ben történtek és így ezt nem tehetjük ezen esztendő előtt; de *Gebhardical, Gesch. c. Ung. IV. d. 393. l.* a következőre sem tehetjük át, mert erre nincs történeti bizonyosságunk s a dolgok öszvefüggése ezt tiltja. Egyébiránt *Bartossek e. h.* ezen évben csak egy ütközetről szól, mondván: húsvét körül a törökök ad confinia septemcastrorum megverettek, és 15,000 vagdatatott öszve közölők a Mainhardthoz érkezett tudósítás szerint. Az idő után ez a szebeni, a helyt tekintve, a vaskapui ütközet volna.

⁵⁾ *Bonfin e. h.*, rövidebben *Turóczy e. h.*

tartománynyal bosszús mérgét és a nagy úr haragját keelve szerint és minden ellentállás nélkül untig éreztetvén Sehabeddin, eloszlott seregét megint öszvevonja és Erdélynek fordul, azzal dicsekedve, hogy itt elég lesz turbánját megmutatni, mellynek csak látására is több napi járó földre fog a gyáva ellenség futni ¹⁾).

A következőzés megszégyeníté a kérkedőt. Alig esett Hunyadi tudtára az ozmán erő megjelenése Oláhországban, azonnal széljelküldötte a véres kardot, a székelyeket és magyarokat új borostyánszedésre szólítván fel ²⁾). Tizenöt-ezer hajnok gyűlt erre diadal-szokta zászlói alá. Ezekkel, megint hű bajtársától Ujlaki Miklóstól segítettve ³⁾), tüstént elfoglalá a vaskapui szoros oldalait, hol az ellenség bejövendő volt ⁴⁾). Az ellentállás és az ellenséges erő gyengítésére némelly török csapatokat minden akadály nélkül keresztülereszt, és ezek, közellétét távolról sem gyanítva, rögtön elszélednek s a környékben szokott pusztításukat elkezdik ⁵⁾). A fősereget azonban észrevehetetlenül a bérceken kísérte mindaddig, míg nem a kívánt helyre eljut; itt seregének egy részével a hegyekről hirtelen leereszkedik és annak útját állja ⁶⁾). Bár a két seregnek egyike tapasztalt vitézségében, vezére ügyességében, másika tömördek

¹⁾ Nesri után *Hammer e. h. 451. l.*

²⁾ *Fessler IV. d. 558. l.*

³⁾ V. Lászlónak Galgóczi-ról szóló adománylevele 1453. *Kaprinai I. d. 368. l., Katona VI. d. 931. l.* Hasonl. *Wagner, Coll. Hist. Gen. 105. l.*

⁴⁾ *Bonfin és Turóczi e. h.* — *Hammer e. h.* az ütközet helyét vaságnak nevezi.

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Fessler e. h.* ugyanerre hivatkozva azt állítja, hogy ezek azon csapatok voltak, mellyek Oláhországot dúlták fel és most a parancsolathoz képest a vulkáni szorosnál nyomultak Erdélybe, de Chalkokondylasz ezt nem mondja.

⁶⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — Azon tekintetből, hogy ezen szorosban nincs hely egy sereg kiállítására *Fessler e. h. 559. l.*, ezen ütközetet nem magába a szorosba, hanem azon innen két mérfölddel Hoda és Toplicza közé a Caerna vize mellé a magurai hegyekkel szembe teszi.

tömegei erejében bízott, úgy mégis mindegyik tartott a másiktól, mindjárt öszvecsapni nem mert, és azért az időtől várván segedelmet, egymással szemben táborba száll és körülsánczolja magát ¹⁾ juliusban ²⁾).

A hasadó hajnal mind a két felet szerencsésjének megkísértésére készen találta. A hadi rendek kiállának, Hunyadi az időpont nevezetességétől meghatva mindenek előtt egész seregével leborúl a mindenható szent színe előtt, és buzgó fohászokat bocsát hozzá mindeneket elhatározó segedelméért ³⁾; azután pedig velős beszédben buzdítja katonáit. Eléadja ebben, hogy illy csekély számmal nem mert volna az annyival erősebb ellenséggel öszveütni, ha ezt a hon megmaradása nem parancsolná, ha az ügy szentségében, és az ő annyiszor tapasztalt vitézségökben nem bíznék. Ők nem csak a keresztyén vallás, nem csak a szeretett haza dicsőségeért fognak fegyvert, hanem saját lakaik, családjaik, szüleik, feleségeik mellett. Az utolsó győzedelmeik, az ebből reája háromlott megszegyenülés által hosszúvágúra ingerelt ellenség tűzzel vassal mindent felduland, semmit sem kimélve meg, ha most a hazába törhet. Itt kell tehát őt fentartani, itt kell büszkeségét megtörni, innen kell őt visszautasítani; mit isten segedelmével szilárd akaratok, tántoríthatatlan vitézségök eszközölhet. Ha pedig a mindenható ez iránt másként végzett volna: bátor harcban vjjanak ki magoknak dicső halált és lelkeiknek üdves jövendőt ⁴⁾. Nehéz lovasságában bízott Hunyadi főként, azért azt a két szárny és deréksereg közt egyenlőn osztván el, ezek előtt a két szárnyon könnyű, hátok

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ Az ütközetnek julius hónapban kellett történni, mert *Dlugoss* szerint *XII. könyv*, 771. l. Ulászló sebes hírnökök által épen a török követségnek Budán mulatása alatt tudósított ezen győzelemről; ez pedig, mint ő nyilván állítja, juliusban ért oda.

³⁾ *Ortelius Redivivus* 44. l.

⁴⁾ E beszédet hosszan adja elő *Bonfin III. tis. V. könyv. 317. és kör. l.*

megett parittyás lovagokat állít, a középponton pedig köztök a nehéz gyalogságot helyezte el, melyet tartalék gyanánt a háta megett felállított dsidások és ijászok voltak gyámoltandók. A két oldalra hosszú sor kocsit mindenféle hadi készlettel ellátva és könnyű gyalogsággal megrakva egész a hegyek tövéig rendelt, és derékseregét előnyomván, az egésznek ékalakot ad, hogy az ellenség idomtalan csoportjait annál könnyebben keresztül törhesse. Seabeddin igen jól látta szándékát, és így annak meghiusztására ismeretes bátorságú janicsárainak hatalmas osztályait közből veszi, a könnyű rohanásra és sebes futásra egyaránt kész spahikat két szárnyaira helyeztetni s készen várja a magyar előnyomott s tömött rendben halkkal közelgető deréksereget. Ennek első rohanását szilárd bátorsággal fogadják a janicsárok, az öszveütés keménysége által soraikban támadott hézagokat a hátok megett tömegekben felállított gyalogság tüstént kipótolja és az egész vonal rendíthetetlen sziklaként áll helyt. Azalatt a két oldalra rendelt spahik hirtelen elővágatván a szemben lévő magyar könnyű lovagokat öszverombolják és hátrálásra kényszerítik. A seregét e szerint fenyegető veszély nem kerülte el a mindenre ügyelő Hunyadi figyelmét, és őt egész állásának hirtelen megváltoztatására bírta. Már-már diadalmaskodó derékseregét a különben is keskeny völgy torkolatja felé vonja, hol gyengült szárnyai a hegyek meredekségei által fedeztettek, míg másfelől az ezek ormain lesbe állított könnyű gyalogjai, a hirtelen előre vágatott szekerek és azokon lévő bajtársaik által gyámolttatva, a vélt győzedelmében elbizott és tolongva utána siető ozmánokat véletlenül oldalba fogják. Ezen hirtelen, nem gyanított mozdulat zavarba hozza az ozmán vezért, zavarba az egész sereget, ennek öszveszorított sokasága rendjei kifejtésére sem helyet, sem időt nem talál, egyik a másikat akadályoztatja mozgásában, az elsők a magyar szabályák elől menedéket keresve, a hátrábbállókát nyomják vissza; így az első hadi sor rendtelenségbe hozza a másodikat, ez a harmadikat, míg végre az egész idomtalan test, nem tudván mi történik elül, mi

veszély fenyegeti oldalról, a legnagyobb zavarba jön. Páni rémültség fogja el még a leghátrabb szíveket is, az ellentállás és oltalom minden felé megszűnik, minden csak futásban lát és keres menedéket ¹⁾). Némelly egyes bátrabb csapatok eleinte a megerősített táborban megállapodtak, itt akarván újra ellentállani, de mintán észre vevék, hogy több társaikat vad futásokban semmi sem tartóztathatja s hogy ezek némelly magyar csapatok által a Duna felé üldöztetnek, nehogy itt általmenetelők elvágattassék, mindent abban hagyva utánok sietnek. Illy állapotban találák táborukat a zsákmányozásból visszatérő előbb keresztülbocsátott ozmán csapatok. Ezek a futásnak eredt főseregtől elvágva, minden oldalról körülfogva, nagyobb részint összevagdallattak és csak kevesen vághatták magokat által több társaikat követendők ²⁾).

A diadal tökéletes volt. Az egész tábor, 200 zászló, de csak 500 fogoly jutott a győzödelmesek kezébe, alig ment a seregnék fele a Dunán vissza, a többit megemésztette a magyarok fegyvere vagy az oláhok dühe ³⁾). Az elestek közt volt maga Sehabeddin és több előkelő bég, mint Ozman, Omer, Firicz, Jakib, Chisir és Dedefuták ⁴⁾). A szultán ezen

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — A nyugati írók, mint *Dlugoss XII. könyve, 772. l., Callimachus, Schwandtnerél I. d. 486. l., Turóczi e. h.* és a keletiek *Hammer e. h.* csak röviden említik ezen ütközetet, körülállásosan csak *Bonfin*, ki, mint maga megjegyzi, több jelenvoltaktól hallotta a mondottakat, és *Chalkokondylasz* írják le azt, de ezek előadásaiikban különböznek; mi a mennyiben lehete, őket egyeztetni kívántuk.

³⁾ *Bonfin e. h.* — *Heltai I. d. CXX. rész, 367. l., Chron. Fuchs. I. d. 31. l.* és *Gualter II. d. 957. l.* az elfogottak számát 50,000-re, *Fugger, Spiegel der Ehren 531. l.* és *Nadányi, Florus 164. l.* az elesteket 30, *Chron. Fuchs. I. d. 40. l.* és *Gualter e. h.* 80,000-re teszik.

⁴⁾ A keleti írók szerint *Hammer e. h.* — *Andrási Bertalan*, ki *Lehoczky* szerint *Stemmatographia II. d. 10. l.* szent-györgyi várnagy volt, ekkor fojtatta meg Mustafa török vezért. *Várad, Theatrum fidelit. occasione evecit in Episcopum Rosnaviensem L. B. Ant. Andrassy. Agriae, 1780.* és utána *Bartholomaeides, Comit.*

alkalommal legszebb katonasága és szinte egész gyalogsága elvesztését fájjalá ¹⁾, Hunyadi neve pedig az ozmánok előtt félelmes ²⁾, a keresztyén világban híres lón; a görög írók őt vitézségeért majd Akhillesnek majd Hektornak nevezik ³⁾. A magyar fegyverek hajdani híréket, dicsőségöket visszanyerék ⁴⁾: a törökök ellenben, kik tartós szerencséjükben elbizakodva a nikopolyi ütközettől fogva szüntelen háborgatták a magyar határszéleket, és számtalan csendes lakosokat hurczoltak rablánczokra, meghökkenve, ezt egy darabig tenni nem merék; sőt már most inkább a magyarok csapának az ozmánok birtokaiba s több apróbb csatázásokban diadalmaskodának a sokkal erősebb ellenségén ⁵⁾.

Három napi közönséges háladó fohászkodások rendeltettek az egész országban ⁶⁾, mellyek után Hunyadi győzedelmét folytatni és használni akarva Oláhországba ütött, az ozmánok mozgásai előmozdításának gyantájába esett Drakula vajdát elkergette és helyébe Dánt tette, ki annak minden rokonait, kiket csak megtalálhata, megölette, és nem soká Ulászlóhoz követeket küldvén 3,000 nyíl és 4,000 paizs évenkénti adó ígérése mellett neki meghódolt ⁷⁾. Ezután győzedelmes seregével Bolgárországot is

Gömör 152. l. — Az itt említettek közt Mustafa nevű basa nem fordul elő; de láttuk fennebb, hogy Pethő a sereg fővezérét nevezi így. Egyébiránt az egész előadás némileg gyanús.

¹⁾ *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 106. l.*

²⁾ *Pessina, Mars. Morac. 623. l.*

³⁾ *Pray, Annal. e. h. Hasonl. Budai Ferencs II. d. 252. l.*

⁴⁾ In qua re et antiqua gentis Hungaræ gloria fama que reddita est. Az árván szül. László 1453-ban Déva és Görgény iránt kelt adománylevele *Spieß, Aufklär. 269. l.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h. 108. l.*

⁶⁾ *Bonfin e. h.*

⁷⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Gebhardi* szerint *Gesch. e. Ung. IV. d. 312. l.* Hunyadi Dánt egy más beütése alkalmával még 1439-ben tette vajdának, most pedig őt elkergette s megint Drakulát helyeztette vissza. *Bonfin* ellenben *e. h.* azt állítja, hogy Hunyadi mindjárt a vaskapui ütközet után maga ment Budára a győzedelem jeleivel, itt a király és az országos tanács által igen jól fogad-

meglátogatta, itt sok pogányságot vagdalt össze, sokat pusztított és nagy zsákmánnyal tért meg ¹⁾. Az elkergett Drakula ugyan a török szultánhoz szökött és segítséget sürgetett; de ennek kérelme teljesítésére sem kedve, sem módja nem volt, kivált miután az új vajda is hozzá folyamodék és évenkénti adó ígérese által kegyelmét megnyeré ²⁾.

Murád annyira bízott szép serege vitézségében és vezére ügyességében, hogy ezen erdélyi beütés szerencsés kimenetele iránt semmi kétsége sem lévén, még júliusban, midőn serege megindult Erdély felé ³⁾, követeket is küldött Ulászlóhoz, kik békét ajánljanak, ha Nándor-Fejérvárat neki átadja, vagy adófizetésre kötelezi magát ⁴⁾. Erre alkalmat nyújtott Tallóczy Máté bán, ki a szultánnak értésére adta, hogy kedvező feltételek alatt békét eszközölhet ⁵⁾. A király az ozmán követtséget igen nagy fényvel fogadta, de feleletével ajánlásukra késett, úgy hogy Hunyadi hirtelen győzedelméről sebes hírnökök által előbb érkezett meg Ulászlóhoz a tudósítás, mint ezt kiadta volna. Erre az mindjárt egyenesen elutasítatik, és nem minden szégyenülés nélkül távozik el ⁶⁾.

---

tatott, azután pedig csakhamar visszatért Erdélybe. De mind a két előadás ellenkezik a több irókéval.

¹⁾ Brankovics György egyezőlevele Hunyadival 1441. *Spiess. Aufklär.* 265. l.

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

³⁾ *Dlugoss XII. könyv, 771. — Pray, Annal. III. d. 5. l., Callimachust követve II. könyv, Schwandtnernél 487. l.* ezen követtség megjelenését Erzsébet halála utánra teszi, azt állítván, hogy annak inkább az akkori körülmények kikémlése mint béke volt valószínűsítő czélja. Igaz ugyan, hogy *Dlugoss* is, ki e részben fő kútfőnk marad, *e. h.* ezen követtséget Erzsébet halálának előadása után említi; de nyilván mondja azt is, hogy az júliusban 1442. érkezett Budára Ulászlóhoz, midőn még Erzsébet életben volt.

⁴⁾ *Palma* szerint *Not. Hist. Hung. II. d. 148. l.* Hunyadinak mint kezesnek átadását is sürgették.

⁵⁾ *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss, Callimachus e. h., Bonfin e. h. III. tíz. V. könyv, 320. l. — Fessler* szerint *IV. d. 563. l.*, ki csakugyan *Bonfinra*

Még a vaskapui győzdelem előtt, az alatt még Fridrik-től, ki martiustól fogva Németországon tartózkodott ¹⁾, testvére Albert herceg a Cillei grófokkal egyesülve Laibachot és Krait elrabolni ügyekezett ²⁾, a két ellenpápnak már fennebb említett követei, nevezetesen Sándor főbornok aquilejai patriarcha s trienti püspök V. Felix és a baseli concilium, — a már elhíresedett Cesarini Julián főbornok és sabinoi püspök ³⁾ IV. Jenő részéről, ki conciliumát

de helytelenül utal, ezen követség a táborba utasított Hunyadihoz megtudni: kin legyen békét kérni, a király minden esetre megnyugodván vezére feleletében. Hasonlót mond Pray is *e. h.*

¹⁾ Főként koronáztatása végett, mely június 17-dikén ment véghez Windeck, 223—227. *fej. Menckennél II. d. 1284. és köv. I., Magn. Chron. Belg. Pistorinál, Script. Germ. III. d. 410. I., Tritthem, Chron. Hirsau. II. d. 408. lev., Häberlin e. h. VI. d. 113. I., Spondanus, Hist. Eccl. II. d. 251. I., Linck, Annal. Claravall. II. d. 149. I.* Ezen időben a frankfurti országgyűlésen jött Aeneas Sylvius Fridrik római király ismeretségébe *Chmel, Friedr. IV. II. d. 171. I.*, és irodájába Schlick Gáspár ajánlására vételet be, *Ebendorffer Pez Jeromosnál II. d. 971. I.*

²⁾ Laibachot már meg is szállották, de egy felől Thurn Hartmann 6,000 emberrel, más felől Fladnitz Kristóf egy kis sereggel a város segítségére jöven, azt kénytelenek felbontani. *Chron. Cill. in Annal. Styriae III. d. 63. 64. I., Julius Caesar e. h. VI. d. 116. I., Kurz, Gesch. Friedr. IV. I. d. 40. I.* Erről emlékezik *Linck is Annal. Claravall. II. d. 146. I.*, de még 1441-re teszi. Azonban a hercegnek május 13-dikán 1442. Fraknón kötött szövetséglevele Fridrik és Ulrik Cillei grófokkal minden ellenségeik, különösen Fridrik német király ellen, melyet *Kurz, Friedr. IV. I. d. 253. I.* közöl, *Chmel pedig Regest. Friedr. IV. 513. sz.* említ, és a mely a csász. kir. titkos levéltárban megvan, *Lichnowsky e. h. VI. d. LII. I.*, ellenkezőre mutat.

³⁾ Ez egy nemes családból vette eredetét Rómában; a görög és diák nyelvben, az egyházi dolgokban és a törvénytudományban igen jártas volt; több oldalú hajlékony esze egyaránt alkalmatossá tevő a tudományos, udvari és katonai pályára. Mint fiatal főbornok Csehországba küldetett az eretneknek ellen; itt, bár a hadjárat szerencsétlenül ütött ki, vitézsége által megkülönböztette magát. A baseli conciliumot ő nyitotta meg, mint pápai követ, de csakhamar pártot fogott IV. Jenő ellen, és az egyházi szabadság legerősebb bajnoka lón. Hét évi szilárd és büszke ellentállás után lelkiömeretétől vezé-

Firenzéből Rómába áttette volt ¹⁾, megfordultak juniusban ²⁾ Ulászlónál. Amazt, ki ura részéről egyedül elismerését sürgette, csakhamar elutasítá a király; a másikat, ki igen ügyes tapintattal főként mint békéltető lépett fel és ezen tekintetből útjában mind Fridriket, mind a Győrött ³⁾ rövid ideig tartózkodó Erzsébetet meglátogatta volt, igen jól fogadta s közbenjárónak elismerte ⁴⁾. Mind a király, mind a királyné hajlandók voltak a békére. Az és pártosai a sok háborgásban már kifáradva, még a Szeben melletti győzelem után Hunyaditól azon tudósítást vevék, hogy Murád új, az előbbeninél még nagyobb készüllettel fenyegeti az országot ⁵⁾; a reá következett fényes vaskapui diadalt senki sem sejdítheté, és így az aggodalom ezen oldalról nagy és közönséges volt. Ez Csehországban fia elismerésének esz-

---

reltetve, vagy haszonkeresésből megint Jenőhöz fordult, Baseltől Ferrarába vonta magát. *L'Enfant, Histoire du Concile de Baste I. köt. 276. 335. 345. 355. 373. 403. l.* Itt mind a görögök mind a latinok csodálták ismeretei mélységét, okoskodásai könnyűségét; most innen jött Magyarországra. *Spondanus, Hist. Eccl. II. d. 157. 158. 168. és 240. l. és Gibbon XII. d. 160. l.*

¹⁾ *Spondanus II. d. 250. l. és Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 264. l.* — *Calvisius* szerint 790. l., ki Platinára utal, csak szeptember 28. 1443. oszlatta el a firenzei conciliumot, de mindjárt megint mást hívott össze Lateranumba Rómában a baseli tekintetnek lerontására.

²⁾ *Dlugoss e. h., Spondanus II. d. 253. l.*

³⁾ Némelly levelei szerint, mellyeknek kivonatjait *Lichnovsky e. h. LI. és köv. l.* közli, a királyné aprilis és május elejét Pozsonyban töltötte, május végén Badenben is megfordult, junius elején folytonosan Bécsben tartózkodott, és így csak ezen hónap végén jöhetett Győrbe; de már júliusban, augustusban megint Pozsonyban találjuk őt, mint némelly alább említendő okiratokból ki fog tetszeni.

⁴⁾ *Bonfin III. tiz. V. könyv, 315. l., Cromer, Hist. Pol. XXI. könyv, 492. l.*

⁵⁾ Jenő pápa, ki különben céljai elérésében a világi eszközökkel is igen ügyesen tudta élni, most a szent szűzhöz közönségesen intézendő imádságok által kívánta a törökök előmenetelét gátolni, az ereinekéget legyőzni, az egyház i szakadásnak véget vetni. A keresztény népekhez ez iránt intézett parancsolatja Datum Florentiae VII. idus may 1442. megvan *Raynaldnál e. h. XVIII. d. 271. l.*

közlésében sikertelenül fáradozva ¹⁾, a mindig hű de tőle elválasztott, a lengyelek által fenyegetett Schlesien segédelmét nem használhatva ²⁾, Fridrik gyámsága és a vele támadott kedvetlenségek által minden befolyástól Osztrákhonban megfosztva, és így egyedül Magyarország kis és már szinte minden tehetségeiből kimerített részének birtokára szorítva ³⁾, e mellett minden külsegedelem, még az ismételve megkeresett németrend magas mestereének reményétől is megfosztva ⁴⁾, adósságokkal, a legnagyobb pénzsűkével küzdve ⁵⁾, a háború folytatására teljességgel alkalmatlan volt. Mind e mellett a béke eszközlésében több nehézségek mutatkoztak, mint a dolgok ezen állásában gondolni lehetett volna; mivel mindegyik fél jól ismeré a másik körülményeit és azokat hasznára kíváná fordítani. Sok fáradozás

¹⁾ Követjeinek, Koldiz Albert schweidnitzi és jaueri kapitánynak Einzingi Ulriknak és Leskovitz Ernőnek, január. 29-kén 1442. a cseh rendekhez cseh nyelven Prágából intézett sürgetése megvan Archiv. Cesky I. d. 268. l. *Lichnyorsky e. h. L. l.* — A hű Rosenberg Ulrikhoz dec. 4-dikéről 1441. és Bécsből június 10-dikéről 1442. frt leveleit. az elsőt cseh nyelven, közli *Lichnyorsky e. h. CCXIX. és CCXX. l.*

²⁾ A szepesi főkapitány levele, melyben megint a boroszlóiakat, hogy Erzsébetet és fiát Lászlót ne segítsék Ulászló ellen, febr. 23-dikán 1442., megvan *Dok. Gesch. von Breslau II. d. 447. l.*

³⁾ Egyik fő párthíve volt Berekfalui Zopa Péter. Ennek april. 5-dikén 1442. Pozsonyból hozzá frt levelében őt megdicsérvén eddigi buzgó ügyekezeteért, ezeknek folytatására jutalom ígérete mellett szólítja fel, *Budai Ferencz III. d. 624. l.* Miből állottak ezen szolgálatok, nem tudjuk.

⁴⁾ April. 29-dikén (Sonntag nach Georgii tag) ugyan Pozsonyból ujabban felszólította a német rend főmesterét, de sikertelen; ez jun. 14-dikén (Marienburg Donnerstag vor Viti und Modesti) 1442. kelt válaszában a Lengyelországgal fennálló békével mentegte magát. *Voigt. VIII. d. 48. l.*

⁵⁾ Pénzbeli nagy szükségét bizonyítja az, hogy Pakomericzi Czecko Henriknek fennebb 275. l. említett adósságát a kikötött határnapra nem tudván kész pénzzel megfizetni, több ékszereit adta nekie át, mellyeket ez egy bécsi bankárnál zálogosított el, mint ez kitetszik Erzsébet királynénak egy april. 14. 1442. kelt leveléből *Chmel, Gesch. v. Fridr. IV. II. d. 203. l.* Később jun. 7-dikén

és rábeszélés után végre mégis Erzsébetet némely feltételekre bírta a főbornokkővet és ezeket a következő pontokban vitte Budára ¹⁾ javaslat gyanánt : 1-ször. Ulászló megszűnik magyar király lenni, de fáradsága és költsége fejében átadatik neki a Szepesség, melly egészen Lengyelországhoz fog csatoltatni. — 2-szor. Feleségül veszi Erzsébet idősb leányát Annát, vele kap jegypénzül 200,000 aranyat, melly összegben neki átengedtetik zálogképen Schlesien. — 3-szor. Öcscse Kázmér elveszi Erzsébet második saját nevét viselő leányát és kap vele 120,000 aranyat kész pénzben. — E mellett 4-szer, mint az árván született László gyámatyja a kormányt Magyarországon tovább is folytatja egész királyi hatalommal. — Sőt 5-ször. László magtalan halála esetére Magyarország öröködképen reá száll. — Minden esetre 6-szor. Gáliczország, Podolia és Moldova átengedtetik Lengyelországnak és Magyarország ezen tartományokra nézve minden igazairól lemond végképen ²⁾.

Bécsben kelt levele által kénytelen volt némely drágaságait Pötl Simon bécsi polgárnak 700 magyar forintban elzálogosítani. A csász. kir. titkos levéltárból emlfti *Lichnyorsky e. h.*, *Chmel*, *Geach. v. Fridr. IV. II. d. 203. l.* Mi adjuk *Okler. függ. LI. szám.*

¹⁾ Ulászló az év nagy részét Budán töltötte, mint ezt számos levelei bizonyítják. Az alább külön említendőkön kívül innen ajándékozta meg Forgács Jánost a körmözei kerületi kamaranyereséggel, Datum Budae in festo b. Barnabae apostoli (Junius 12.) 1442. *Mocsári*, *Neograd vármegye IV. d. 114. l.* és *Fejér*, *Hunyadi életéről írt munkájában 53. l.*; itt kelt egy levele Ujlaki Miklós és Hunyadi János erdélyi vajdákhoz és alvajdákhoz Datum Budae feria III. proxima post festum b. Mathaei apostoli et Evang. (sept. 25.) 1442., melyet *Pray*, *Annal. III. d. 187. l. Katona*, *Hist. Crit. VI. d. 214. l.* és utánok *Fejér*, *e. h. 260. l.* említnek, de tartalmát nem közlik: innen ajándékozta meg ugyan csak Forgács Jánost a következő évben, Datum Budae octavo die S. Epiphaniarum Domini (jan. 14.) 1443. a lipői kamaranyereséggel is. *Mocsári e. h. 116. l.* és *Fejér e. h. 52. l.*

²⁾ *Dlugoss XII. könyv, 769. l.*, *Bonfin e. h.*, *Callimachus II. könyv, Schwandtnernél I. d. 435. l.* egészen egyformán adják elő, csak hogy ez az utolsó pontról említést nem tesz. *Fessler* Gáliczország helyett helytelenül emlfti Oláhországot *IV. d. 564. l.* —

Bár Ulászló, a körülötte lévő lengyel tanácsnokok által is különösen unszoltatva, a békét nagyon ohajtotta s még ezen nyomasztó feltételekre is örömet rá állott volna ¹⁾ : a magyar országos tanács többsége, a kétes kimenetelű háborút a megalázó békének, a haza még el nem veszett jövődjét jelen összeszakgattatásának, a nemzet dicsőségét, ha az némi későbbi veszteséggel volna is összekötvé, a csúfos nyugalomnak elejébe tévén, azokról mitsem akart tudni ²⁾. A tárgy nevezetességének tekintetéből és mivel mégis több nagyok Ulászlóval egy értelemben voltak, szükségesnek találtaték Hunyadinak és a több távol lévő országos tanácsosoknak vélekedését is megtudni ³⁾. A vajda felelete egyenes és határozott volt. „Én — úgy mond az épen olly tiszta érzésű hazafi és keresztyén, mint nagy hős — ohajtom illendő feltételek alatt a békét és a belső csend helyre-állítást, hogy így egész erővel fordulhassunk a keresztyénség ellenségének; de inkább küzdjünk meg a legnagyobb veszélyvel, mintsem az ország feldarabolásában önkényt megegyezzünk; ezt maradékainkra olly épség-

Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 406. l. az Ulászló és Anna közt kötendő házasságra nézve kételkedik; mivel — 1-ször *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Annal. Vindob. II. d. 116. l.* azt mondja, hogy a bsbornokkövet Magyarországra jött békét és házasságot eszközölni Erzsébet és Ulászló közt; bár ez sokkal fiatalabb volt; sed habent suam quoque miseriam reges, ut uxores non sibi sed regno ducere coguntur, illi tamen concubinis et adulteriis scelus expiant; — 2-szor. Fridrik német király már maj. 5-dikén megerősítette volt, mint gyámtya, a házassági egyességet Anna és Vilmos szász fejedelem közt. Müller, Staatskabinet IV. fejt. 752. l. — 3-szor. Fabricius *Rer. Saxon. VII. könyv, 703. l.* egyenesen mondja, hogy Erzsébet maga vitte 1442ben említett leányát mint Vilmos mátkáját Dresdenbe. Azonban később (408. l.) maga *Pubitschka* elismeri, hogy ezen házasság csak 1446-ban ment tökéletességre; mint mi ezt már fennebb megjegyeztük.

¹⁾ *Callimachus, de reb. Uladisl. Schwandtnernél I. d. 486. l.*

²⁾ *Dlugosz, XII. könyv, 769. l.*

³⁾ *Callimachus e. h. — Fessler IV. d. 566. l.* abban a pártoságnak igen nagy jelét találja, hogy ezen tárgy még az országgyűlés elejébe sem vitetett.

ben szállítani, mint eldödeinktől átvevők, szent és mulhatatlan kötelességünk. A háború folytatása a királynéval valóban sokkal kisebb baj, mint egy illy béke, melyet az ország szép részével kellene megvásárolnunk¹⁾. Ezen férfias nyilatkozat a vaskapui bajnok szájából²⁾ nem maradt viszhang nélkül és Erzsébet feltételei köz akarattal elvetettek³⁾.

Julián bíbornok ezen határozattal Erzsébethez érvén ennél némelly pontok változtatását eszközölte ugyan, de Ulászló pártja így sem fogadta el azokat⁴⁾. A szilárd akaratú férfi ez által még nem veszté el egészen reményét, és az alkudozások csendesebb és biztosb folytatására mindenek előtt egy fegyverszünetet, és azoknak sikeresítésére a versenytársak közt személyes összejövetelt kívána eszközölni. E végből Ujlaki Miklós bán, Báthori István és némelly más egyházi és világi nagyok, mint Ulászló e végett kiküldött követei, kíséretében a királynéhoz Pozsonyba újra felrándulván, hosszasabb tanácskozás után a feleket meggyeztetette⁵⁾ a következő feltételekben: A fegyverszünet tart közelebbi keresztelő sz. János születése napjáig (jun. 24. 1443.), melly idő alatt minden kölcsönös megtámadások, rablások megszűnnek mind két részről. Mind egyik fél megmarad a maga mostani birtokában abban akadály nélkül szedheti a kamaranyereséget és harminczadokat. — Az ország lakosai, akármelylek félhez tartozza-

¹⁾ *Bonfin III. tiz. V. könyv, 316. l. és Callimachus II. könyv. e. h. 486. l.* — *Fessler* véleménye szerint *e. h.* a kívánt áldozattal nem lett volna igen drágán megvásárolva a belső csend és főként a nemzeti becsület helyreállítása, melyet ő Erzsébet elmellőzésével annyira megsértve talált.

²⁾ *Bonfin* szerint *e. h.* ezen nyilatkozat még a vaskapui győzelem előtti adatott; a körülmények összevetése azonban oda mutat, hogy az alkudozások csak ezen győzelem után vezérelhettek ezen eredményre.

³⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Callimachus e. h. 486. l.*

⁵⁾ Erzsébetnek Körmöcz városához intézett és mindjárt bővebben említendő levele.

nak is, szabadon járhatnak kelhetnek saját dolgaikban akármerre; a kereskedés akadályt nem szenved, és a vásárok bátorságáról a felek gondoskodnak. Új várakat építeni, vagy a romlottakat kiigazítani egyik félnek sem szabad, és ezek a hatalmaskodók zabolázására s megbüntetésére egyesülnek. A foglyokat továbbá az országból kivinni nem csak tilalmas, hanem azok kezesség mellett szabadon bocsátatni is rendeltetnek. Ha az idegen zsoldosok és fegyveresek ezen pontokat elfogadni nem akarnák és rablásaikat tovább is folytatnák: egyesült erővel üzetnek ki az országból; a magyarok pedig, ha ezt tenni bátorkodnának, felségsértés bűnébe esnek. A vég hékéről, a törökök ellen indítandó közösleges hadjáratról, az egyes birtokosok jövedelmeinek biztosításáról, valamint a hadi adónak, melly holdnak neveztetik, megszüntetéséről, vagy ha ez nem határozhatnák el, mikénti fizetéséről, egy Esztergomban a felek közt a fegyverszünet alatt tartandó összejövétel végzend. Ha itt a kívánt egyesség nem eszközölthetnék, a feleknek szabadságukban állandó, a háboruzást a fegyverszünet tizenégy napi felmondása után, még a fegyverszünet határidejének eltelte előtt is megint megkezdeni ¹⁾.

Igy a bíbornokkövet fő célját elérte, de a személyes összejövételre nézve Erzsébetnek voltak még további kívánságai is. Egy Pozsonyban az említett föltételekkel, mint látszik, ugyanaz nap (aug. 8-dikán) kelt levelében ²⁾ kiköti, hogy neki a király a karokkal és rendekkel adjon bátorságlevelet, a mellett a király biztosítsa őt külön levelében, miként kézfogásra vagy épen házasságra, vagy akár mire másra nem fog akaratja ellen erőltetni; Ujlaki Miklós

¹⁾ Ezen feltételeket foglalja magában Ulászló megerősítő levele, melyről alább szólandunk.

²⁾ A feltételek kidolgozásának napját nem tudjuk; mert csak Ulászló későbbi megerősítése szállott ránk; de ezen kérdéses levél, melly azokra vonatkozik, kelt Pozsonyban feria quarta proxima ante festum b. Laurentii 1442. Kiadta azt Wagner kézírataiból *Katona VI. d. 201. l., Pray, Syntagma 94. l.* és ebből legközelebb *Fejér, Hunyadi 50. l.*

bán és Báthori István több más nagyokkal és nemesekkel adjanak erre nézve biztosító levelet. Ha mind a három iromány, mellynek mintája a bsbornoknak átadatott, egészen e szerint elkészítetik és mind a király mind pedig a magyar és lengyel nagyok és nemesek azoknak megtartására hitöket leteszik, a királyné is kész lesz Esztergomban jövő kisasszony ünnepe után tizenegyed nappal (sept. 22.) személyesen megjelenni. Mindezen irományokkal a bsbornokkövet tüstént átment Budára Ulászlóhoz, azok aláíratását és megerősítését eszközzendő.

Erzsébet királyné, ki kevéssel ezelőtt párthíveit még az Ulászló mellett lévők, mint hitetlenek, jószágaival ajándékozta meg ¹⁾, és valamivel később a hűséges bécsiek követével, Ebersdorfer János, Eyczinger Ulrik és Waldaui Scheck Györggyel tanácskozott ügyei felett ²⁾, egész bizodalommal várta az egyesség megerősítését Ulászló által és már kevés napokkal Julián eltávozása után aug. 14-dikén csakugyan Pozsonyból tudtára adja Körmöcz városának, hogy Ulászlóval kötött egyezkedése következtében jövő kisasszony ünnepe után tizenegy nappal (sept. 22.) a bsbornokkövet által Ulászlótól eszközzendő bátorságlevél mellett Esztergomban megjelenend, a végbékéről tanácskozandó; mire nézve, miután illy nevezetes tárgyban hűségesei egyetértése nélkül végezni nem akar, meghagyja annak, hogy két vagy három követet illendő, a bátorságra

¹⁾ Varanyi Miklós magva szakadtából és Derecskei Pál valamint Bokodi György mester, mint Ulászló lengyel király pártosai hűség-telenségéből Mesterfalva helységét Győr megyében Babna Bertalan-nak, Rozgonyi János győrmezei főispán házi emberének, adományozza. Datum Posonii feria quarta proxima post festum Divisionis apostolorum (Julius 18.) 1442. *Okler. függ. LII. sz.*

²⁾ Erzsébet Bécs városának megköszöni, hogy az említett urakat tanácskozás végett hozzá küldötte, egyszersmind pedig felszólítja azt, miszerint kívánságait, mellyeket küldendő követsége által elő-terjesztend, készséggel fogadja és pontosan teljesítse. A levél Pressburg am Samstag nach Laurenti tag (aug. 11.) megvan *Hormayrnál, Archiv XIX. ér. 81. sz. 432. l.* Ezen tanácskozásoknak sem tárgya sem eredménye nem szállott ránk vagy még nem fődöztetett fel.

is számított kísérettel küldjön ide, mint ezt több pártján lévő városoknak is meghagyta ¹⁾. Más felől Ulászló király, Erzsébet királynénak adott bátorságlevele következtében ²⁾ és annak egész tartalmát megerősítve, egy külön, Budán augusztus 17-dikén kelt, okiratában azon keresztyén hit alatt, melly mellett felvette a kereszteleés szentségét és mellyben reményli az örök életet, fogadja, királyi szavára, becsületére, emberségére igéri, hogy őt és kíséretét a köztöki béke eszközlése végett Esztergomba jövele, ott mulatása és visszatérése alatt semmikép háborítani s kőzfogásra, házasságra vagy bármi másra kényszeríteni nem fogja, mások által háboríttatni vagy kényszeríttetni nem engedi; sőt ha őt vagy kíséreinnek akármellyikét valaki akár szóval, akár tettel legkevésbbé illetni merné, az ellen minden erejével kikél. Mindezekre nézve számos lengyel és magyar nagyok és nemesek, az utolsók az egész ország nevében jót állottak és a levelet pecsétjeikkel megerősítették és az ígérteknek pontos megtartását királyukkal együtt hit alatt fogadták ³⁾. Azonban a fegyverszünetet magát a király csak sept. 21-dikén, és így az őszvejövetelre rendelt határidőt megelőzőtt napon, erősítette meg ⁴⁾.

¹⁾ Ezen érdekes levelet Geben zu Pressburg an unser Frauen Abend Assumptionis 1442. közöljük *Okl. függ. LIII. sz.*

²⁾ Ez még nem fődötetett fel.

³⁾ Datum Bude secundo die festi assumptionis beate Marie virginis gloriose 1442. Ezen több mint egy tekintetben tanulságos levelet, mellyre még több ízben visszajövünk, említi *Lichnyovszky e. h. LV. l.*, mi pedig közöljük *Oklev. függ. LIV. sz.*

⁴⁾ Ezen levélnek hátán Divonis Péter Pál albingai sz. Lőrincz prépostja és pápai jegyző tanuságot tesz, hogy, miután a királyné előtte és Tervistoi Taddé mester, a szabad mesterségek és orvosi tudományok tudora, mint Julián bñornokkövet személyese előtt ezen pontok megtartására kezét az evangeliumra téve, hitét letette volna, azoknak megtartását Ulászló is előtte Czuborcze Miklós lengyel, András pécsi prépost magyar alcancellárok és Trochardo Albert pápai írás előtt esküvel fogadta. A király megerősítő levele kelt Budán in die festi b. Mathaei apostoli et evangelistae (sept. 21.) Divonis bizonyáglevele is pénteken sept. 21-dikén 1442. — Az

Ezen összejövétel azonban Esztergomban nem történt meg ¹⁾. Elmaradtának okát megmondani nem tudjuk. De úgy látszik, a gyanakodó Erzsébetnek nem igen volt kedve magát Ulászló védelme alá vetni, bár a béke rá nézve minden tekintetből kívánatos vala, miután Magyarországon pártja igen nagyon megfogyott volt, az Ulászlóé pedig napról napra növekedett. Az utolsó személye körül találjuk Simon egri, János váradi, Mátyás veszprémi, Péter csanádi, József bosnya püspökökön kívül György szerb fejedelmet, Fridrik Cillei grófot, Hédervári Lőrincz nádort. Ujlaki Miklós vajdát. Tallóczy Matkó bánt, Palóczy László főajtónállót, Báthori István volt országbirót, Marczali János sümegi főispánt, Losonczy Lászlót, több apátokat, prépostokat és előkelő nemeseket; ezekhez járultak Tótország és Erdély követei ²⁾: míg más felől a királyné párthívei közül Dénes esztergami érseken és bíbornokon, Szécsi Ta-

---

egész levelet közli *gr. Mailáth, Gesch. der Magy. II. d. 21. l.*, mint maga mondja, egy másolat szerint, melyet Gyurikovics György, az iromány felfedezője a pozsonyi városi levéltárban, b. Mednyánszky Alajosnak adott volt, ennek különös engedelméből. De a tudós gróf úgy látszik nem tudta, hogy őt Gyurikovics megelőzte és azt *Hormayr Archívjében* még 1825. 388. l. kiadta volt, még pedig magából az eredetiből és sokkal hibátlanabbul. Egyébiránt Gyurikovics hibáz, midőn ezen fegyverszünetet a dec. 16-dikán kötött végbékével összevegytévén, Dlugosst, Bonfint, Turóczit, Callimachust és Aeneas Sylviust, valamint minden újabb írókat, kik általában előadásukat rájuk építették, rosszallja, hogy a végbékét decemberre teszik.

¹⁾ *Katona*, ki előtt a királynénak aug. 8-dikáról kelt és általa közlött levelén kívül, minden más ezen tárgyra vonatkozott irományok ismeretlenek voltak, *e. h. 202. l.* hihetőnek tartja ugyan, hogy a királyné Esztergomban megjelent, mivel az esztergomi érsek egyik volt leghűségesebb párthívei közül, és azt gondolja, hogy az alkudozások Esztergomban kezdettek meg és Győrben végeztek. Azonban minden körülmények oda mutatnak, hogy az esztergomi összejövétel egészen elmaradt és Győr újabb alkudozások következtében jelöltetett ki annak helyéül.

²⁾ Ezek pecsételték meg Ulászló biztosító levelét Erzsébet részére, melyet feljebb említünk.

más főkinestartón ¹⁾, és Rozgonyi János győri főispánon ²⁾ kívül majd mi nevezetesebb személyt sem tudunk kijelelni.

A közbe jött akadályok elhárítására Ulászló Fridrik Cillei grófot küldötte Erzsébethez Győrbe ³⁾. Igy sikerült végre a fáradhatatlan főbornoknak minden nehézségeket legyőzni, és a két versenyzőfejedelem Győrött ⁴⁾ november 25-dikén jött össze ⁵⁾. Bizodalmatlanság uralkodott egy darabig köztök; Erzsébet számos cseh zsoldosokkal rakatta meg a várat, Ulászló pedig igen nagy kísérettel jelent meg ⁶⁾. Ennek nyílt őszintesége azonban csakhamar megnyerte ellensége szívét. Bizalmas és titkos alkudozásai menetele még mind eddig tudva nincs, de annyi mégis bizonyos, hogy több napokig voltak együtt ⁷⁾, s a vég békét valósággal megkötötték ⁸⁾; legalább december 16-di-

¹⁾ Csak ezeket találjuk említve, mint kezeskedőket az egész párt nevében, Erzsébet királyné bátorságlevelében, melyet Fridrik Cillei gróf részére adott, és a mellyről mindjárt bővebben szólandunk.

²⁾ Erzsébet fennebb említett adománylevele Babna Bertalan részére. *Oklevéltár, LII. sz.*

³⁾ Fridrik Cillei gróf mint Ulászló követje részére adott bátorságlevelét, melly szerint ő alkudozások végett 50 legfeljebb 100 lovaggal bántódás nélkül hozzá jöhet, Datum Jaurini feria quinta proxima ante festum beati Galli Confessoris (oct. 11.) említi *Lichnovsky e. h. LIX. l.*, mi pedig egész kiterjedésében közöljük *Oklevéltár, LV. sz.*

⁴⁾ *Dlugoss XII. könyv, 720. l., Bonfin e. h. 316. l. és Callimachus e. h. 486. l. — Pray, Hist. Reg. II. d. 322. l.* ezen személyes öszvejövetelt Esztergomba teszi, mint látszik, Ulászlónak Erzsébet részére adott és általunk fennebb említett bátorságlevele által tévedésbe hozva, bár előbb *Annal. II. d. 360. l.* azt helyesen Győrbe tette volt.

⁵⁾ Die Sanctae Catherinae. *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h.*

⁷⁾ *Dlugoss e. h.* — Julián főbornok még dec. 2-dikán is Győrött tartózkodott egy oklevél szerint *Wagner, Anal. Scép. III. d. 62. l.*, és belőle *Katona VI. d. 264. l.*

⁸⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h. — Turóczi IV. rész, XXXIX. fejt. 252. l., Aeneas Sylcius, Europa I. fejt. 389. l. és Frehernél, Script. Germ. II. d. 40. l.* azt állítják ugyan, hogy Erzsébet a béke megkötése előtt holt meg, de ez ellenkezik a többi

kán ¹⁾ Győrött a főegyházban ²⁾ a népnek magyar, lengyel és német nyelven kihirdetteték ³⁾, hogy a két fél megbékélt. Más nap Erzsébet Pozsony városát tudósította e szerencsés eseményről ⁴⁾. A feltételek azonban valamint ekkor elhallgattattak ⁵⁾, ugy későbbre is mindig titokban tartattak ⁶⁾. A köz hír szerint e főponthoz képest Ulászló köteles volt a kis Lászlót s a szent koronát Fridrik kezéből kiszabadítani ⁷⁾. Azon nagy gond, mellyel az egész dolog titkoltatott, ezt némileg hihetővé teszi; Fridriknek, ki ekkor tért haza Németországból, nem lett volna tanácsos ezen feltételt időnek előtte megtudnia. Mint továbbá gyanítani lehet: ezen egész béke azon alapokra épült, mellyek még 1440-ben január 18-dikán adattak Ulászló elejébe Erzsébet megegyezésével meghívása alkalmával; így a két fél házassága lett volna mindennek talpköve ⁸⁾. Igen valószínű még az is, hogy a békében szó volt Borbáláról, Erzsébet anyjáról is, minek

---

írók, különösen pedig az egészen egykorú Dlugoss határozott előadásával, mellyet annyival inkább elfogadhatunk, mivel csakugyan *Aeneas Sylvius* más munkájában, *Hist. Frid. III. Kollárnd, II. d. 116. l.*, a béke megkötését egyenesen állítja és csak annyit mond, hogy a királyné a menyekző végrehajtása előtt holt meg.

¹⁾ *Dlugoss* szerint *e. h.* három nappal a királyné halála előtt.

²⁾ *Dlugoss e. h.* — *Bonfin* szerint ellenben *e. h.* Győrött csak az határozottatott meg, hogy Ulászlót Erzsébet Budán viszont meglátogatja; a mi később meg is történt és Cillei a béke jeléül szabadon bocsátatott, de a béke maga csak Budán kötött meg és hirdettetett ki. Erzsébet ezen útjáról *Callimachus* is emlíkezik *e. h.*, de a béke megkötését és kihirdetését ő is Győrbe teszi.

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ Levele megvan Pozsony városa levéltárában, honnan azt kivonatban közli *Birk Ernő, Quel. u. Forsch. 222. l.*

⁵⁾ *Callimachus e. h.*

⁶⁾ *Cromer, Hist. Pol. XXI. könyv, 493. l.*

⁷⁾ *Callimachus* és *Bonfin e. h.* — Hogy ezt Erzsébet valósággal kérte Ulászlótól, *Dlugoss* is mondja *XII. könyv, 771. l. Fugger* szerint *541. l.* a fennebb említett pontok állítottak volna meg.

⁸⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnd e. h.* Spittler azt állítja, hogy a házasság valósággal végre is hajtott. *Schneller, Ungarns Schicksal 195. l.*

következtében ez Lengyelországból Csehországba Mólnick városába, mint özvegyi lakásra tétetett által ¹⁾). Ennek Csehország későbbi történeteire néminemű befolyása volt.

A két fejedelem több napi mulatás után, még a béke kihirdetésének napján a legjobb egyetértésben és egymással, valamint alkudozásaikkal és eredményével megelégedve vált meg egymástól, mit kölcsönös ajándékaik által is kívántak nyilvánítani ²⁾). Ulászló a királynét az ünnepekre meghívta Budára, mit ez egész készséggel fogadott, megjelenését ígérte — és eltávoztakor meghitt tanácsnokát Lasocki Miklós krakkói dékánt hagyta saját kívánságára nála ³⁾). A csend és belső béke helyreállítását ohajtva re-

¹⁾ Borbálának Lengyelországból Csehországba lett átutalásának okai és ideje iránt nem egyeznek meg az írók. — *Palma* szerint *Notit. Hung. II. d. 223. l.* nyugtalansága miatt üzetett ki Lengyelországból. *Pubitschka* szerint *VIII. d. 416. l.* a cseh kelyhesek hívták meg; még pedig már Erzsébet halála után. *De Rositz* szerint *Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 79. l.* már jul. 20-dikán 1441. Boroszlóban volt kis kísérettel, itt illendően fogadtatott és más nap mindjárt tovább is folytatta útját. Hasonlót mond *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 445. l.*, sőt maga *Pubitschka* is előbbeni állítását megegyeztetve, midőn a Ms. *Crucigerorum*ra utalva azt állítja, hogy *Ptaczek*, *Sternberg*, *Aless* és *Podiebrad György* már 1442-ben Csehországban fényesen fogadták őt, kinek kíséretében több magyarok is voltak; mert 1442-ben Erzsébet halála után a kelyhesek meghívására átmenetele nem történetelt, miután a királyné halálát, mely dec. 19-dikén történt, csak az esztendő legutolsó napjaiban tudhatták meg a kelyhesek. — *Hageck 755. l.*, *Tanner, die Sternberge 239. l.*, *l'Enfant e. h.* és *Pelczet, Gesch. v. Böhm. I. d. 428. l.* megczáfólást sem érdemelnek, midőn azt mondják, hogy Borbála egyenesen Magyarországról jött Csehországba.

²⁾ *Długoss XII. könyv, 770. l.* és *Callimachus, Schwandtnernél I. d. 486. l.*

³⁾ *Długoss e. h.* Már dec. 24. Budáról Vámos helységre helyett Veszprém vármegyében, melyet Vámosi Kakasnak és általa testvéreinek Benedeknek és Jánosnak adományozott volt, a veszprémi káptalannak, mely ahhoz jogot tartott, kárpótlásul más jószágot ajándékozott. Datum Bude in vigilia festi nativitatis domini 1442. *Katona e. h. VI. d. 211. l.*

ménylette a kifáradt haza jobb része s nyugodtan nézett a jövőndöbe, midőn a királynénak dec. 19-dikén ¹⁾, harmad napra a béke kihirdetése s Ulászló eltávózása után ²⁾ Győrben ³⁾ történt halála minden reményeket egyszerre meg hiúsította. Mi okozta e váratlan esetet, nem bizonyos. Sokan belső részei ⁴⁾, különösen a nádra fájdalmainak és ezzel öszveköttöt hasmenésnek tulajdonítják, mellyet az orvosok előtt asszonyi szeméremből maga idejében fülfedezni elmulasztott ⁵⁾. Azonban már ekkor is volt híre a mérégnek ⁶⁾, mellyet némelly írók is elfogadván ⁷⁾ azt állítják, hogy egy

¹⁾ FERIA quarta ante festum Sancti Thomae *Paltram, Chron. Austr. Pez Jeromosnál, I. d. 735. l., Ephemerides auctoris coaevi Korachichnál, Script. min. I. d. 13. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1254. l.* — Némelly írók dec. 24-dikére tessik, mint *Bartossek, Dobnernél Monum. I. d. 206. l.* in vigilia nativitatis domini, és *Rosits, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 80. l. 24. decemb. quae fuit feria quarta ante nativitatem Christi.* Ezt fogadja el *Pray mind Annal. II. d. 360. l.* mind *Hist. Reg. II. 523.* és *Budai Erzsaiás is I. d. 204. l.* — *Curaeus Annal. Siles. I. d. 243., Balbin Epitome Hist. Boh. 503. l., Lupatius in Ephemerid. Theobaldnál, Hussitenkrieg II. d. 141. l.* és *Boreghnél Böhm. Chron. 485. l.* megfoghatatlanul sept. 24-dikére helyhezteretik. — Az ujjabb írók nagyobb része, mint *Engel. Gesch. e. Ung. III. d. 55. l.* és *Fessler, Gesch. d. Ung. IV. d. 368. l.* az elsőt fogadták el; *Kurz* ellenben *Gesch. Fridr. IV. I. d. 28. l.* a második mellett nyilatkozik. — *Bonfin* szerint *III. tíz. V. könyv, 316. l.* Erzsébet halála még a vaskapui diadal előtt történt.

²⁾ *Dlugoss e. h.* — *Callimachus* ellenben *Schwandtnernél I. d. 486. l., Bonfin III. tíz. V. könyv, 316. l.,* és utánok *Pray, Annal. III. d. 369. l.* Budáról történt visszajövele után harmad napra tessik Erzsébet halálát.

³⁾ Az egy *Arenpeck, Pez Jeromosnál e. h.* állítja Pozsonyban történt halálát.

⁴⁾ *Bonfin e. h.* hasa, *Dubrar, Hist. Boj. XXVIII. könyv, 207. l.* belei fájdalmáról szólnak.

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, epist. LXXXI. d. 564. l., Dlugoss XII. könyv, 771. l.* és *Michovius Pistorinál II. d. 208. l.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Dlugoss, Callimachus* és *Bonfin e. h.*

⁷⁾ *Curaeus, Annal. Sil. I. d. 243. l.* és *Cochlaeus, Hist. Huss. 336. l.*

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ

megmérgeztett és még a kis László születése előtt ajándékba kapott köpeny ¹⁾ vagy egy Ulászló-ajándékozta czobolybunda által vesztette el életét ²⁾. Azonban a megéteetésnek nincs semmi bizonyos alapja, de ha volna is, azt nem lehetne a nemes gondolkozásu Ulászlónak tulajdonítani, kinek különben is java a béke megkötése után szorososan öszve volt kapcsolva az Erzsébetével és ki a királyné halálát az egykorú írók állítása szerint igen szívére vette ³⁾. Fridrik, Giskra s az engesztelhetetlen Rozgonyiak nem lehettek s nem voltak ugyan megelégedve a győri békével, és az utolsók merészsége minden hitelt felülmúlt: de némely egykorú írók gyanúságait a vizsgáló történetíró több századok közbejötté után valóságnak nem veheti. A királyné tetemei egyébiránt Fejérvárra vitettek és ott ugyanazon sírba tétettek, mellyben férjei nyugodtak ⁴⁾.

Bár Erzsébet a rá sulyosodott viszontagságokat nemes elszántsággal, szinte mondhatni nagy lelki erővel viselte és ez által számtalan szerencsétlenségeiben maga iránt őszinte részvételt gerjeszt: úgy mégis jelleme, mellyben az őszinte egyenességet nem mindig találjuk fel, nem volt elég szilárd, nem elég önerejű, hogy azokkal magára szembe szállni merészeljen. Asszonyi gyengeségének érzésében ⁵⁾ másoknál keresett támaszt, mellyre ereszkedhessék, de járatlan-

¹⁾ *Benesius, Krabice de Weitmille e. h.*

²⁾ *Arenpeck, Pez Jeromosnál e. h.* és ez után *Strucius, Corpus Hist. Germ. I. d. 719. l., Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 408. l., Schels Gesch. Oest. VII. d. 29. l.*

³⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.* és *Dubrav XXVI. könyv, 731. l.* — *Ephemerides Scriptoris coaevi Kocachichnál, Script. min. I. d. 13. l.* azt állítják, hogy a királyné porai mindjárt Győrben takarítottak el. — Síriratát fentartotta *Anonym. Mellic. Pez Jeromosnál II. d. 462. l.*

⁵⁾ Azon nagy és férfias elmét, mellyet *Pray, Annal. II. d. 360. l.* és mint fennebb látók, *Fessler* benne keresnek, bajos tetteiből következtetni. Albert életrajza, melly Aeneas Sylviusnak tulajdonítatik, azt mondja róla: *mulier callida fuit et in corpore femineo virilem gestabat animum. Tud. Gyűjt. 1838. VI. d. 71. l.*

sága az emberek ismeretében mind olyanokra vezérelte, kik gyávaságuk, vagy rossz indulatjuk által az egykoruak bosszankodását, a későbbiek megvetését vonták magokra, ingadkony fejdelemasszonyukat egyik örvényből a másikba taszították, és minden nyújas szelidsége, asszonyi gyengédsége, eleven elméje és feddhetetlen magaviselete mellett, melly atyjáéval és anyjáéval oly nagy ellentétben lévén, kétszeres tiszteletre gerjeszt, — a férjéről rá szállott majd minden népek előtt gyűlöletessé tették. Testére nézve szépnek, kecseljesnek mondják az egykorú irók ¹⁾).

---

¹⁾ *Albert említett életrajza c. k.*

VIII.

1442—1444.

Erzsébet halála után pártosai közül némely előkelőbbek Ulászlóhoz visszatértek ¹⁾: így Rozgonyi Rajnald nógrádi és hevesi főispán neki hűséget esküvék, és ez iránt külön levelet saját pecsétje alatt ada ²⁾; többen a csehek közül a háborúzás végét gyanítva haza siettek ³⁾, minek következtében Ulászló a felső városokhoz biztosokat is küldött és azokat hűségre s ezek iránti engedelmességre intette ⁴⁾. De amazok nagyobb része még kétségeskedett, ezeknek többsége és minden előkelőbbjei pedig termékeny földű hazánkat elhagyni nem valának képesek, tovább is a csendes lakosok véres veritéke után rablásból élni könnyebbnek találák, mint hazájokban szorgalmokkal keresni kenyerőket, és a háborúzást az árván született László nevében folytatni elhatározzák. Nevezetesebb kapitányaik, és ezek

---

¹⁾ *Bonfin III. tiz. IV. könyv, 316. l., Callimachus Schwandt-
nernél I. d. 486. l.*

²⁾ Datum in descensu nostro exercituali Anno domini 1442. Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 208. l.*

³⁾ A Ms. Crucigerorum 700-at említ. *Pubitschka, Gesch. von Böh. VII. d. 40. l.*

⁴⁾ Kassa városához Nachadi Kolde Jánost, Berzeviczei Pohárnok István hevesi főispánt és jász kapitányt, Zlubiczei Vendelt és Dobeš budai kapitányt küldötte. Az erről szóló levél Datum Bude in Vigilia festi Epiphaniarum (jan. 5.) 1443. megvan *Oklevéltár, LVI. sz.*

közt a vitéz Giskra, mindjárt Fridrik német király felé fordítják szemeiket, ki Garai Lászlót, őt Ulászló ellen használó, fogságából tüstént kibocsátotta, de arra szorította hogy öcsesét Jánost tuszúl állítsa, Győr várat pedig a várnagyoknak Farkas Lászlónak és Kollár Péternek fizetett 3,000 arany forinttal magának megszerzette és német katonasággal megrakta ¹⁾, így szokása ellen mindjárt tettelegesen lépven fel gyámfia mellett.

Ez új életet adott az egész pártnak, mely csakhamar összevegyült további lépéseiről tanácskozandó. Megjelent itt Dénes esztergomi érsek, Garai László macsói bán, a hatalmas Giskra és több mások ²⁾. Ezek hosszabb tanácskozások után abban állapodtak meg, hogy Fridrik német királyt szólítják fel segedelem végett, és magokat az ő védelme alá vetik, még nem ismervén mindent halogatva az időre bízó tunyaságát és elámíttatván az utolsó időkben mutatott határozottsága által. Ennek most sem igen volt kedve hosszas háborúba keveredni s azért kérésöket a segedelemadás és a védelem elvállalása iránt nem teljesítette, hanem mégis időt nyerendő s hogy a kedvező alkalmat hiú vágyai teljesítésére egészen ne szalaszssa el, bővebb

¹⁾ A győri békelevél 1447. *Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 1294. I*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál. Anal. Vindob. II. d. 116. I.* a László király nevében föllépettek közt név szerint csak az érseket és Giskrát említi, de közönségesen szól más nagyokról is. *Callimachus e. h.* ugyan azt állítja, hogy a magyarok majd mind visszatértek Ulászlóhoz, *Dlugoss* pedig *XXII. könyv, 7441. I.* azt, hogy csak Giskra és az alatta lévő városok nem ismerték őt el; hasonlót mond *Aeneas Sylvius is Frehernél II. d. 40. I.* : de Dénes esztergomi érseknek egy ítéletéből nyilván kitetszik, hogy még ekkor Ghimesi Forgács Péter, Ágoston királyné cancellárja, Farkas László és Zemere János is Ulászló ellenségei voltak. *Katona VI. d. 237. I.* — Hol gyűlt ezen párt össze, Aeneas Sylvius, fő kútfőnk nem mondja; *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 57. I.* határozottan Esztergomot említi gyűlőhelyül, mi alapnál fogva? nem mondja; de a dologban kételkednünk lehet, miután még az Erzsébet részére Ulászló által kevéssel ez előtt adott és fennebb említett bátorságlevél arra mutat, hogy e város nem volt pártjának biztos birtokában.

alkudozások végett Pozsonyba hívta őket, Haimburgba jöttét igérvén ¹⁾. Főként a zsákmányt és vért szomjuhozó Giskra sürgette a háborút, és Fridriknek tudtára adta állhatatos megmaradását László mellett, ellent nem állván házassága, mert ő férfi s nem fogja magát asszony és annak rokonai által kormányoztatni, sőt ez által nyert öszveköttetéseit is csak jogszerű fejedelme javának előmozdítására használja ²⁾. A kis királyfi roszakarói újra elkezdek az országban terjeszteni, hogy ő alkalmasint megholt és Fridrik halálát csak titkolja ³⁾. Ezen gyanúval tért meg az esztergomi érsek is Bécsből. Azért Fridrik szükségesnek látta titoknoka Aeneas Sylvius által ennek egy hosszú levelet iratni, mellyben az engedelmet kérve, hogy ismeretlenül bátorodik neki írni, és a tárgy érdekességében keresve ez

¹⁾ *Aen. Sylv., Hist. Fridr. III. e. h.* — Egy Wimpheni Volprecht Jánosnak, kit titoknokának s hú alattvalójának nevez, azt írja Fridrik, hogy Schlicktől értette Ulászló visszatérését Budára, mire nézve mondott cancellárja, tudósítása szerint nem jelenhet meg a pozsonyi országgyűlésen annyid magával mint reménylette, de mégis össeggyűjt annyit, mennyit lehet. Azért felszólítja a mondott Volprechtet, hogy mindent félre téve, tüstént hozzon fel magával Pozsonyba az itt előfordulandó nevezetes tárgyak tekintetéből az ország nagyai, zászlósai és nemesei közül annyit, mennyit lehet; legyen gondja, miként Giskra is személyesen vagy követel által jelenjen meg, és a városok a községek is küldjenek képviselőket; ne opus inceptum pro communi bono totius Regni Hungariae per negligentiam omittatur, — sed quanto majora prestantur per aliquos impedimenta, tanto ad id per eos, qui publicam utilitatem adfectant, diligentius intendatur, quod quo difficilius quaeque res agitur, eo praeclarior perficitur. Kelet nélküli fogalom. *Chmel, Mater. I. d. II. füz. 119. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LIV. 541. l., Dlugoss XII. könyv, 771. l., Callimachus e. h.* Non ego tanti unam facio vulvam, ut fidem perdam, így fejezte ki magát a többek közt, az illedelemmel nem sokat gondoló agg csatár. *Aen. Sylv., de Vir. illustr. Bibl. d. lit. Ver. in Stuttg. I. 58. l.*

²⁾ Wimpheni Volprechthez írt és most említett levelében is emlékezik Fridrik ezen elterjedt hírről, egyszersmind tudósítván őt, hogy a kis királyfi nem csak él és legjobb egészségben van, hanem napról napra szebb és delibb lesz; mire nézve felszólítja, hogy ezen kőzsa hírt, ott hol legjobbnak véli, csáfolja meg. *Chmel e. h.*

iránti mentséget, tudára adja, miszerint a kis királyfi most tölté be harmadik évét és lépett a negyedikbe, Gräczben neveltetik, igen kifejlett, jó indulatú, módos; szemei az atyjáéihoz, homloka anyai nagyatyjájéhoz; ábrázatának több részei pedig anyjájéhoz hasonlítanak, szőke sürtös arany haja különös kecsket ad, szeléd magaviselete pedig minden szívet megnyer és senki sem lehet ellensége, ki egyszer hozzá közelített. Vajha a magyarok őt láthatnák, nyájas beszédét hallhatnák! Valóban életüket és vagyonukat érte feláldozni készek volnának ¹⁾).

A kis László meggyengült pártjának ezen közeledése Fridrikhez Julián bsbornok követnek épen nem volt kedve szerint; miután az által Magyarországon a lecsendesedett belső háború újabb kiütése igen hihetővé vált és így méltán attól tarthatott, hogy egyik fő céljától, egy nagyszerű, az öszves keresztyénség segedelmével megkísértendő török hadjárattól, egészen vagy legalább hosszabb időre elesik. Hunyadi kettős győzödelme által ugyanis minden elmék fel voltak tüzelve a törökök ellen. Ezen kedvező körülményt kívánta volt használni a keresztyénség ügyében buzgó követ, annyival is inkább, mivel az apostoli szék a görög császárral és papsággal kötött egyezésben ezeknek világi segedelmet is ígért ²⁾), és ennek tekintetéből megjegyezvén, milly veszély fenyegeti az egész keresztyénséget, hogy Magyarországot csak Hunyadi mentette meg, de Konstantinápoly védtelen, mindjárt az év első napján a keresztyénséget felszólította volt az ozmánok ellen, az egyházi jövedelmek tized részét arra fordíttatni rendelvén ³⁾). Hogy tehát a létesüléshez annyira közelítő tervétől egészen el ne essék, a

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. XIII. d. 508. l. — Pessina, Mars. Morav. 632. l.* ezen levelet 1444. végére teszi; de az ifjú király életideje, melyet Aeneas Sylvius olly határozottan említ, bizonyítja annak 1443. elején keltét.

²⁾ *Długoss XII. könyv, 774. l.*

³⁾ Datum Florentiae Kal. Jan. *Raynaldnál, Annal. Eccl. XVIII. d. 284. l.*

két fél közti háború kiütését és Ulászló an a török háború iránti vonzalom elenyészésének gátlását tűzte ki fő feladatul. Illy czélből fogja körül mindennek előtt az ifú királyt, őt a keresztyénekkal békére, a törökökkel háborúra tüzei, ennek hasznait és dicsőségét élő színekkel festegeti, szokott ékesszólásával elejébe terjesztvén, melly könnyű lesz most a rettegésbe jött ozmánokat meggyőzni, melly érdem és fény leendő azt megalázni, ki csak minap Nándor-Fejérvár átadása mellett gögösen még adót is mert kérni, ki asztalánál dorbézolás közben több ízben szentségtelenül dicsékvék, hogy Rómát elfoglalván, szent Péter egyházából ganéjartót és pajtát fog csináltatni¹⁾. Segítségére jött György despota, síránkozva nem csak elvesztett birodalmát, hanem fiai szemének erőszakos kitolását, sanyarú fogságban sínlődését is említvén²⁾. Ez szánakodásra gerjeszté, amaz felbuzdítá a gyenge szívű, könnyen hajtható, kegyes és a háborúban gyönyörködő Ulászlót. De mégis nehogy az ország rendeit illy nevezetes tárgyban elmellőzni láttassék, ezeknek Budára rendelt összejövetelét meg akarta várni³⁾.

Az országgyűlésen mindennek előtt tanácskozás alá vétett azon kérdés: czélszerű lesz-e a törökök ellen nyilvános háborúra kelni vagy tanácsosabb illendő feltételek alatt velök békét kötni? Julián fáradhatatlan ügyekezetei és György despota azon erőssége, hogy most Murád maga a Karamánali, Turachán thessaliali basa pedig a moreai háborúval el vagynak foglalva⁴⁾ és így a pillanat kedvező, a siker bizonyos, a dolgot eldöntötték. A háború elhatározott, de csak azon esetre, ha Fridrikkel békét vagy legalább fegyverszünetet lehet kötni⁵⁾. Ennek folytában a hadi ké-

¹⁾ *Philelphus, Epist. VI. könyv. epist. ad Uladisl.*

²⁾ *Dlugoss XII. könyv, 775. l.*

³⁾ *Callimachus e. h. 487. l.* Hogy az év kezdetével országgyűlés tartatott, bizonyítja Hunyadinak levele april. 23-ról, mellyet *Oklee. függ. LVIII. sz. adnk és mellyről alább szölandunk.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz VI. könyv. Script. Byz. X. d. 172. l.*

⁵⁾ *Callimachus e. h.*

születek megtételére tetemes segedelem íratott ki az országban ¹⁾, de egy úttal Péter váci püspök és Miksa krakkói dékán, amaz alázatossága, ez ökesszólása által ismeretes ²⁾, küldettek olly utasítással a német királyhoz, hogy a kedvező körülmények előterjesztése mellett ne csak ezt, hanem egyszersmind az ozmánok ellen németországi segedelmet is ügyekezzenek eszközölni. Segedelem tekintetéből követek küldettek Lengyelországba, a burkus rend főmesteréhez, a moldvai ³⁾ és oláh vajdákhoz és több más fejedelmekhez is ⁴⁾. De az illy felszólítások valamint a pápa minden közönséges buzdításai, most már siker nélkül hangzottak el. A keresztes háborúk szellemének elhunytával a vallás iránti általános, minden áldozatra kész lelkesedés csak a kegyes ohajtások sorában létezett. A XI. században egy ábrándozó barát a szent sír megvívására átköltöztethette Európát Ázsiába: a XV-ben a józan politikának s a vallásnak legnagyobb ösztönei sem valának elégségesek a keresztyének egyeztetésére hitők, szabadságuk, sőt lételök oltalma végett.

A magyar követség fáradozásai Fridriknél sikertelenek maradtak, bár a tevékeny Julián maga is felment volt utána Fridrikhez, azt működésében segítő ⁵⁾. A német király a törökök elleni segedelmet a német birodalom részéről egyenesen megtagadta a Schweitz felől fenyegető veszély s a csehországi zavarok miatt, vagy legalább azoknak örve alatt ⁶⁾. A szövetséges schweitziaiak ugyanis a

¹⁾ Ilunyadinak most említett levele.

²⁾ *Dlugoss e. h. 775. l. és Aeneas Sylrius, epist. LXXXI. 564. l.*

³⁾ Ezen évben meghódolt Ulászlónak Ilyés moldovai vajda; ebbeli levelét kivonathban közli *Dogiel L. d. 601. l.* Itt a király öcséséről is említés tétetvén, a tudós piarista ebből azt következteti, hogy a hódolás mint lengyel királynak történt.

⁴⁾ *Callimachus e. h. Dlugoss e. h. 775. l.*

⁵⁾ Kitészik ez mindjárt említendő leveléből.

⁶⁾ Hogy a cseh dolgok színe alatt tagadta meg Fridrik a segedelmet, mondják *Dlugoss XII. könyv. 775. l., Callimachus e. h. és Bonfin e. h. 321. l.*

francziák ellen egy nevezetes ütközetet elvesztvén, bár ezek mint Fridrik szövetségesei léptek fel, rémitő pusztításaik által, különösen ennek alsace-i birtokaiban, mind ellene, mind egész Németország ellen ellenséges indulatot fejtettek ki; aggodalomba jöttek minden német fejedelmek és maga a király is; nem minden alap nélkül leheté félni, hogy végre is a német birodalomba és az ellen vonul át a háború; mire nézve Fridrik Nürnbergben hadi készületeket is tett ¹⁾. Csehországban pedig a kelyhesek pártja, melly mindjárt Cillei Borbálának Mölnikbe jöttével körülötte gyülekezett öszve, nagyon készült a koronát ezen fortélyos asszonyra szállítani ²⁾, vagy legalább a kormányt gyámság nevezete alatt ráruházni ³⁾, és ez által a pápa melletti részt semmivé tenni. Bár Ptaczek és Lichtenberg ezen szándékát Borbála, kívánságai telhetetlensége által semmivé tette ⁴⁾, ezen dolog mégis sok ízetlenségekre nyujta alkalmat a két kormányzó, a kelyhes Ptaczek, és a catholicus Neuhaus közt, és ezen egész évben veszélyes polgári háború dühöngött a szerencsétlen országban. — A megtagadásnak ezen nyilvános okai mellett voltak némelly elhallgatottak is, különösen a pénz szüke és azon félelem, hogy Ulászló a török háborúból győzedelmesen térvén meg, seregvereit Fridrik ellen fordítandja ⁵⁾, és így őt nem csak kívülről veszélybe hozza, hanem Osztrákhonban is akadályoztatja hatalma terjesztésében. Itt ő mindenekben elmellőzte az Albert halála után a karok és rendek által melléje választott tizenkét tanácsost, kik azért magokat lassan lassan egészen elvonták. Hasonló sorsa volt azon huszonnégynek is, kiket ő maga ezek helyett nevezett ki,

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Kollárnál e. h. 118. l.*

²⁾ *L'Enfant, Hist. des Hussit. II. d. 67. l., Theobald és Engel e. h.*

³⁾ *Pubitschka VIII. d. 416. l. és Pelzel, Gesch. v. Böhm. e. h.*

⁴⁾ *Engel és Pelzel e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss XII. könyv, 775. l. Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 564. l.*

és így nürnbergi utjától fogva e tartományt egészen kénye szerint kormányozta ¹⁾, mi itt is igen nagy ingerültségben tartá a kedélyeket.

Azt kellett volna gondolni, hogy mind ezen körülmények Fridriket legalább a fegyverszünet elfogadására hajlandóbbá teendik. De ezen fejedelem jellemében, úgy mint minden eljárásaiban annyi öszveltközést és megfoghatatlant találunk, hogy semmiben sem ütközhetünk meg. E részben is tehát szinte minden siker nélkül maradt Julián buzgó ügyekezete, ki a két fél közti békét, vagy legalább fegyverszünetet, mint ezt egy későbbi szóbeli vita alkalmával az előre megnyert Fridriknek követeli elárulták ²⁾, más titkos czélból is kívánta eszközölni, hogy tudniillik a magyar trón iránti tárgyat, a római udvar szellemében, vég elítélés végett a pápa elejébe hozhassa, mit csak időnyerés és a szentegyházban támadott szakadásnak megszüntetése által eszközölhete, mire Fridrik és Ulászló egyesült segedelmére mulhatatlan szüksége volt. Mind az, mit Fridriknél eszközölhetett, abból állott, hogy ez békérei hajlandóságát nyilvánítá, Ulászlót egy Haimburgban tartandó tanácskozásra meghivá, és az ellenségeskedések megszüntetését ideig óráig ígéré. Ezen eredményekkel sietett le Julián Budára Ulászlóhoz, ki a török háború tekintetéből az országosan újból öszvegyült karokkal és rendekkel meg volt indítandó tanácskozásait.

E végett ugyanis pünkösöd napjára megint országgyűlés volt hirdetve ³⁾. Még ennek öszvejövetele előtt Hunyadi János hatályos beszédével, az országától megfosztott rácz fejedelem pedig pénzével ⁴⁾, készítették előre

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXIII. Opera, 547. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 774. l., Katona VI. d. 207. l., Kocachich, Vestig. Comit. I. d. 592. l.* — Igen valószínű, hogy ezen országgyűlés csak az előbbinek folytatása volt; de azt az frók mint külön országgyűlést említvén, határozottan állítani nem merjük.

⁴⁾ Nem csak sok pénzt ígért, hanem adott is, azt mondja *Chalokondylasz e. h. 117. l.*

el a kedélyeket valamely nagyobb táborozás elhatározására, mellynek következtében Rácország mentessék fel az ozmán iga alól; bár a segedelem végett felszólított német rend tehetetlenségével s tartományának a közelebbi időkben történt feldulásával, kipusztításával mentetgven magát, a kérést megtagadta, a lengyelek pedig, valamint a moldovai és oláh vajdák is, csak csekély segédsereget igérték hat hónapi zsolddal ¹⁾. Az országgyűlést egy nagy földrengés előzte meg június 5-dikén ²⁾, melly nem csak Magyarországon volt érezhető, hanem kiterjedett Osztrák-, Cseh-, Lengyel- és Morvaországokra is ³⁾, és az épületekben kivált Selmece, Lőcse és Brünn körül sok kárt tett ⁴⁾. Megelőzte ezt két hónappal a váradi székes-egyház épen igazítás alá vett egyik tornyának űszverogyása, melly alkalommal az ott létező ereklyék csodásan mentettek meg ⁵⁾.

Az országgyűlésen magán június 9-dikén ⁶⁾ először

¹⁾ *Callimachus, de rebus Ulad. Schwandtnernél I. d. 488. l. Dlugoss XII. könyve, 775. l.* A német vagy burkus rendről emlékezik *Cromer is XXI. könyve, 494. l.*

²⁾ A selmecei évirat *Bélnél, Noca. Hung. IV. d. 577. l.* június 6-dikára teszi ugyan, de a lőcsei felírás mind *Wagnernél, Anal. Scep. II. d. 346. l.*, mind *Schwandtnernél I. d. 885. és Dlugoss XII. könyve, 779. l.* június 5-dikére, így *Paltram, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 735. l.* és *Benisius Krabice de Weitmülle, Döbnernél IV. d. 75. l.* Bonifác napjára, melly csakugyan június 5-dikére esik, még pedig az utolsó 13 órákorra.

³⁾ A most említett írások kivül *Cromer XXI. könyve, 494. l.*

⁴⁾ A selmecei évirat *Bélnél e. h. 577. l.*, a lőcsei egyház felirata *Schwandtnernél e. h.* és *Continuat. Benisii Krabice e. h.*

⁵⁾ Történt a dolog dominica Judica (april. 7.) 1443. és bőven leírja *Icanich, Schwandtnernél II. d. 23. l.*

⁶⁾ *Engel és Katona e. h. — Kocachich, Supplem. ad Vestig. Comit. I. d. 502. l.* ellenben ezen országgyűlést öszvevegyíti az 1442-ben tartottal, valamint *Dlugoss is e. h. 772. l.* azon congressussal, melly szerinte ezen év elejével, de mint alább oklevelekből meglátjuk, a következő 1444. év kezdetével Budán tartatott, bár ő is az országgyűlés napját pünkösdre teszi. *Pray végre e. h., Callimachus* követve *Schwandtnernél I. d. 488. l.* ezen országgyűlést a Fridrikkel kötött fegyverszünet elejébe teszi. Ezt elfogadja az őt

is a török háború vétetett újra tanácskozás alá. György fejedelem itt is mindent elkövete a dolog előmozdítására. Hunyadival és a királylyal szüntelen tanácskoztak, az ország rendeit egyenként elővéve s úgy kíváná őket szándékának elfogadására bírni, már előbb a görög császárnál is követek küldését eszközölvén Ulászlóhoz és a pápához, kik ezeket török háborúra buzdítsák ¹⁾). E mellett Julián a pápa fáradhatatlan követe is mindenkép tüzelé a rendeket, a szentszék nevében pénzbeli, s több más hatalmaságokéban katonai segedelmet igérvén ²⁾). Ezen megfeszített ügyekezeteket nem kevésé mozdította elő az, hogy nem egészen alaptalan, bár nagyított hírek érkezének Murád megvertetetéséről a karamani fejedelem által Ázsiában ³⁾). Így a kedélyek minden oldalról feltüzeltetvén, a török háború minden akadályok daczára egyes akarattal elhatá-

---

majd mindenben követő *Fessler is Gesch. d. Ung. IV. d. 571. l.* azt állítván, hogy a békekötés végett innen küldetett ki Hedervári Lőrincz nádor és Lasoczky Miklós krakkói dékán Loebenbe Fridrikhez és hogy ezt követte a két félnek Budán és tekintve Esztergomban történt öszvejövetele, bár maga is ezen országgyűlést június 9-dikére, a budai és esztergomi öszvejövetelt pedig 573. l. gyertyaszentelőre vagy februar. 2-dikára teszi 1445.

¹⁾ *Chalkokondylasz VI. könyv, e. h. 117. l.*

²⁾ *Dlugoss, Hist. Pol. XII. könyv, 774. l.*

³⁾ A raguzaiaknak hiteles hírek után Ulászlóhoz tett tudósítása szerint 1445. annyira megveretett, hogy azt sem tudni, személye hová lett; némelyek halálát, mások egy várba szoríttatását hírlelik, a törökök még soha sem voltak illy kétségbe állapotban. *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 114. l.* A nádor-fejérvári kémek tudósítása szerint háromszor veretett meg, s maga népe maradványaival egy szigetbe szoríttatott, hol megholt, sok vár és azok közt az is, mellyben György despota fiai tartatnak fogva, a győztesek kezébe esett; Murád egyik fiát a törökök Drinápolyban szultánjoknak kiáltották ki; Európában alig van egy pár ezer fegyveres, minden törökök a legnagyobb félelemben vagynak, sokan már Ázsiába vonultak. János vajda levele a rácz despotához, kelet nélkül, de egyidejű a másikkal, mellyet azzal együtt küldött Julián bsbornok Fridriknek. *Ugyanott 112. és 115. l.*

roztaték ¹⁾, szerencsés kimenetele végett köz imádságok rendeltettek, és a segedelmet sürgetni több felé újra követelek küldettek ²⁾, bár az ügy Fridrikkel még koránt sem volt tisztába hozva, Giskra pedig a felföldön a háborút újabban elkezdette vott. Ezen utolsó ugyanis harczvágyától ösztönöztetve, és mivel a lassú német király sem az ifjú László öröködési jogairól szerinte elég erélyesen nem gondoskodott, sem saját haszna zsákmány után vágyó és a zsoldban telhetetlen seregeinek hosszabb nyugalomban hagyását nem szenvedte meg, mitsem hajtva a Fridrik és Ulászló közt minden hozzájárulása nélkül folyamatba tett és, mint ő előre látá, egyenesen érdeke ellen hozszúra vonuló alkudozásokra, Fridriknek az ujjonnan kötött sógorság iránti nyilvánításának tetteleges bebizonyítására, épen az ipja birtokában lévő szepesi várat veszi legelőször is czélba. Azt hirtelen megtámadja, körülfogja s a várnagy Báski vigyázatlansága miatt, majd minden ellentállás nélkül hatalma alá hajtja ³⁾.

Fridriknek Julián bíbornok által hozott üzenete és feltételei folytán Ulászló elégségesnek látá neki június 28-dikán tudtára adni, hogy békés szándékát igen nagy örömmel értette, azt jövőre is kikéri. Igen sajnálja, hogy a haimburgi öszvejövetelen nem jelenhet meg a törökök elleni készületei miatt, mellyeket félbe szakasztani nem volna tanácsos; azonban a bíbornokkövet által újabban javaslatba hozott személyes öszvejövetelben a jövő gyertyaszentelő napján (febr. 2. 1444.), mikorra mint bizto-

¹⁾ *Bonfin IV. tiz. V. könyve, 320. l.*, ki egyszersmind ugy György mint Julián buzdító szavait is előadja.

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ Az egrí káptalannak bizonyáglevele, mellyet a szepesi káptalan ellentmondásáról feria V. proxima post festum b. Michaëlis Archangeli (oct. 3.) 1445. kiadott, *Wagnernél, Anal. Scep. I. d. 35. l.* és belőle *Katona VI. d. 233. l. Engel hibáz*, midőn *Gesch. v. Ung. I. d. 57. l.* ezen történetet még 1442. mindjárt a királyné halála után teszi. Giskra ezen hadi tettéről emlékezik *Dlugoss is e. h. 767. l.*, de a várat Podgrozának nevezi.

san reményleni lehet, török hadjáratából visszatérend, valamely mind kettőjükre nézve kényelmes helyen megnyugszik ¹⁾). Bővebben kifejtette mind ezeket Julián bñbornok ugyanaz nap Budáról irt levelében, mellyben előre bocsátja, hogy Haimburgból lett eltávozása után harmad napra Budára érvén, Ulászlót a békére igen hajlandónak találta. Mire nézve legjobbnak, legczélszerűbbnek vélné, ha a két fejedelem a jövő gyertyaszentelő napján személyesen jönne öszve; erre Ulászló maga részéről késznek nyilatkozott. Az illy személyes öszvejövetelek igen sikeresek szoktak lenni, mint azt most közelebbről maga tapasztalta Erzsébet és Ulászló személyes tanácskozásaikban Győrött, hol három hét alatt a legnagyobb ellenségek közt megkésztült a béke. Ha ezen indítványát a német király is elfogadná, legczélszerűbbnek vélné az ő részére Pozsonyt, az Ulászlóéra pedig N.-Szombatot, vagy még inkább az ővére Győrt, a lengyel királyéra Pannonhalmát. Most a raguzaiak és a nándor-fejérvári kémek tudósításai szerint, így fejezi be a bñbornok levelét nem minden czélzás nélkül, igen kedvező pillanat volna a törököket a keresztységnek egyesült erővel megtámadnia. Ulászló igen nagy készületeket is tesz, de még elindulása előtt némelly pénzeket vár János vajdától Csapko és gyalogjai zsoldjára, kik a szekér-tábort (taabor curruum) vezetendik ²⁾). Egy külön ezen levélhez mellékelt iratocskán megjegyzi a bñbornok, hogy igen czélszerű lenne s a tartandó öszvejövetel sikerét nem kevésé mozdítaná elő, ha Fridrik az egy éves fegyverszünetet, úgy mint ő azt Haimburgban létekor maga fogalmazta, neki felolvasta és Schlick Gáspár kezénél hagyta, megerősítené és aláírná ³⁾). Azonban Frid-

¹⁾ Datum Bude vigesimo octavo mensis Juny 1443. Közli *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 112. l.*; közli azt alkalmasint innen, a nélkül hogy azt megvallaná, *Fejér, Auth. Dipl. 128. l.*

²⁾ Datum Bude in vigilla Apostolorum Petri et Pauli (junius 28.) 1443. *Chmel, e. h. 113. l.*

³⁾ *Chmel, e. h. 114. l.*

rik nem tudta, vagy nem akarta magát olly hirtelen elhárítani, és azért Ulászlóhoz intézett válaszában előre bocsátja : mennyire kívánja ő a békét előmozdítani, nyilván kitetszik abból¹⁾, miszerint ő épen ezen tekintetből Haimburgban egy öszvejövetelet kívánt tartani, erre a magyarokat meghívta, maga ott meg is jelent, de Ulászló követei elmaradtak. A gyertyaszentelőre indítványozott öszvejövetelekre nézve még most mi bizonyost sem mondhat, mivel ezen idő tájban a szent-egyház ügyeivel lesz elfoglalva, és e miatt a német választó fejedelmekkel öszvejövetelet tartand. Mihelyt azonban a király a törökök elleni hadjáratáról haza érkezik, adja ezt neki tudtára, s akkor kész leend vele egy személyes öszvejövetelet ideje és helye felett értekezni¹⁾. Bár ezek szerint kétségkívüli, hogy Ulászlónak ezen évbeli nevezetes hadjárata előtt nyilvános fegyverszünet a felek közt nem köttetett²⁾; úgy látszik mégis, hogy abban magok közt már előbb megegyeztek volt, miszerint addig, míg ezen tárgy be nem fejeztetik, egymást birtokaikban nem háborgatják. Különben Julián bíbornok Fridrikhez intézett feljebbi levelében nem emelte volna ki, hogy a király minden alattvalóinak ujabban megparancsolta, miszerint Fridriknek birtokait ne bántsák, nem említette volna, miként a nádor is kér általa olly rendeleteket tétetni, hogy jószágait háborítás nélkül használhassa Sopron környékében³⁾; Fridrik pedig a mondott bíbornokhoz intézett válaszában nem panaszkolta volna, hogy nekie, ki a békét annyira ohajtja, mi fájdalmasan kelle arról értesülnie, miként most közelebből is a kőszegiek Sopront, mellyet ő zálogkép egész joggal bír, véletlenül megtámadván, mivel a belső várost elfoglalni nem voltak

¹⁾ Datum nélküli fogalom. *Chmel e. h. 116. l.*

²⁾ Hogy az Aeneas Sylvius által bőven leírt alkudozások és az ezek következtében készült fegyverszünet nem ezen évre hanem a jövőre való, már ezekből kitetszik, de ezt alább még bővebben megmutatandjuk.

³⁾ *Chmel e. h. 113. l.*

képesek, a külvárosokat feldúlták, leégették, az öreget és gyermekeket, kik elszaladni nem bírtak, kegyetlenül tűzbe lökték, és mindent, mit lehet, zsákmánykép elvittek magokkal. Más felől Berencsi Pongrácz Schlick korlátnok birtokait dúlta fel¹⁾. Hasonló értelemben írt maga Schlick is a bsbornoknak, megjegyezvén, hogy Fridriket mind ezek ellen keményebb módoknak használatában egyedül Ulászló készülétei a pogányok ellen tartóztatták²⁾. Azonban úgy látszik, ezen egyezésnek és annak következtében emelt panaszoknak később sem volt sikerök, mert az év végével azokat megújulni látjuk. Fridriknek győri kapitányai Hedervári nádor birtokait feldúlták³⁾, és a zabolázhatatlan Pongrácz Schlick Gáspár jószágait Osztrákhonban pusztítani, azokban zsarolásokat tenni nem szünt meg⁴⁾, úgy hogy ez végbékét, mint az illy egyes ellenségeskedések legsikeresebb eszközét, volt kénytelen sürgetni és e végett a nádornak új özsvéjvetelt ajánlani⁵⁾. Némelly magyarok Ulászló eltávozta után, valószínűleg nem minden ingerlés nélkül, Stájerhonba is tettek, vagy legalább készültek tenni beütéseket; mert Fridrik itt a magyarok ellen közönséges felkelést rendelt dec. 4-dikén, és annak vezérlését Heberstein György, Stubenberg Ottó és Neyperg Henrikre bízta⁶⁾.

¹⁾ Kelet nélküli fogalom. *Chmel e. h.* 117. l.

²⁾ Megint kelet nélküli fogalom. *Chmel e. h.* E fáradhatatlan szorgalmu tudósnak nagy köszönettel tartozunk ezen igen érdekes, az akkori napi eseményeket annyira felvilágosító levelezések fölfedezéséért és közre bocsátásáért.

³⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 562. l., Ugyanő Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vindob. II. d. 116. l. és Európájában Frehernél II. d. 40. l.*

⁴⁾ Schlick levele a nádorhoz oct. 20-dikáról *Aeneas Sylvius levelei közt CLXXXVII. sz. a.* a régi Koburger-féle kiadás szerint.

⁵⁾ Ugyanannak levele a nádorhoz és bánhoz *Aeneas Sylvius levelei közt CLXXXIX. sz. a.* ugyanazon régi kiadásban.

⁶⁾ *Kumar, Gesch. der Herbersteine II. d. 111. l., Chmel, Reg. I. d. 1560. sz., Ugyanő Gesch. Fridr. IV. II. d. 214. l.*

Nevelte a dolgok ezen állásának kedvetlenségét a magyarok és a német király közt az, hogy bár Fridrik egyes ellenségeskedéseit nem indította meg, dolgait mégis minden oldalról úgy ügyekezett elintézni, miszerint figyelmét egészen a magyar dolgokra fordíthassa. Öcsésével már előbb mart. 30-dikán békét kötött volt ¹⁾. Néhány hónappal később (aug. 16.) a két Cillei gróffal, Fridrikkel és Ulrikkal nem csak megbékélt ²⁾, hanem ugyanaz nap mind maga, mind testvére Albert és unokaöcsései Zsigmond és László nevében velek védszövetséget is kötött minden ellenségeik ellen, egyedül a szent szék és a német birodalom kivételével ³⁾. Igaz ugyan, hogy sept. 17-dikén azon tekintetből, mivel Cillei Ulriknak túszai közül még többen Ulászló kezében voltak, és csak a közelebbi sz. Mihály naphoz egy évre lehete szabadon bocsáttatásukat reményleni, ezen szövetség ezen mondott határnapig, vagy addig, míg az említett túsok szabadságukat visszanyerendik,

¹⁾ Neustadt am 30. März; kiadta *Kurs, Gesch. Fridr. IV. I. d. 204. l.*

²⁾ Geben zu Newnstadt nach Krist, geburd vierzenhundert und darnach in dem dreu und vierzigaten Jahre am Freytag nach vnscher lieben Frawn tag assumptionis. Említik mind *Chmel Reg. I. d. 151. l.* mind *Lichnyovsky e. h. LXXII. l.*; mi pedig adjuk *Okl. Füg. LX. sz.* Ezen békekötésről röviden emlékezik mind a három Cillei évkönyv is *Annal. Styr. III. d. 413. l.*

³⁾ Geben zu der Newnstadt am Freytag nach unserem lieben Frawentag assumptionis 1443. Ezt is említik *Chmel és Lichnyovsky id. h.*, mi pedig adjuk *Okl. Füg. LXI. sz.* Ugyanazon és a következő napon több ezen ügyre vonatkozó irományok is keltek a felek közt. Így aug. 16. Fridrik német király a Cillei grófokat hercegesített grófságra emeli; a Cillei grófok ellenben az iránt, hogy mind e mellett az osztrák fejedelmek hűségesei maradnak, külön levélben kötelezik magokat. Továbbá mind a Cillei grófok német birtokaikra, mind az osztrák fejedelmek több urodalmaikra nézve kölcsönös öröködési szövetségre léptek magtalan haláluk esetére. Aug. 17-dikén Fridrik a Cillei grófokat felment a német birodalom iránti hűbéri köteleességektől stb. Mind ezeket említi és bővebb kivonatban adja *Chmel e. h. 151. és kör. l.*

Ulászló irányában felfüggesztetett ¹⁾; de mind e mellett a hatalmas Cillei grófok és különösen Fridrik, ki Ulászló hűségesei közt fordult elő mind eddig, tőle el voltak vonva.

Szinte illy nevezetes baj volt Giskrának is véletlen megindított ellenségeskedése. Rozgonyi Simon egri püspök ugyan magára vállalta nyugtalan és a rokonságot megtagadott sógorának lecsendesítését s augustusban egy tetemes sereggel valósággal meg is indúlt ellene ²⁾; de a helyett, hogy őt megtámadta volna, vele alkudozásokba ereszkedett, mellyek azonban igen hosszú időre vonultak, és csak szeptember elején lett valamelly következők, midőn már Ulászló és Hunyadi a törökök ellen megindultak volt ³⁾. Ekkor is csak fegyverszünet kötöttetett következő sz. Mihály napig olly feltétel alatt, hogy a közelebbi gyertyaszentelő napján (febr. 2.) Ulászló és az ő felekezete Budán, vagy valamelly Esztergom szomszédságában lévő helyen, Giskra pedig, vagy ha ő idő közben meg találna halni, az kinek ő a vezérséget átadandja, az esztergomi érsekkel és más László pártján lévő nagyokkal Esztergomban jelenjenek meg, mind két részről az ellenfél bátorságlevelével ellátva, a vég békéről alkudozandók. Hogy pedig ezen tanácskozások minden akadály nélkül folyhassanak, ezen fegyverszünet ideje alatt minden mostani állapotjában maradjon; a háborúságok mind két részről függesztessenek fel; egyik fél se építsen új várakat; minden elfoglalt jószágok tulajdonosaiknak adattassanak vissza és mindenki saját birtokát minden háborítás nélkül használhassa, jövedelmeit szedhesse; a kereskedők mind két részről áruikkal szabadon kelhessenek minden felé, azoknak vitelében, el-

¹⁾ Említi ezen irományokat igen röviden *Lichnyoewsky e. h. LXXIII. l.*, mi mint hazánk történeteire közelebbiről vonatkozókat adjuk *Okl. Füg. LXIII. és LXIV. sz.*

²⁾ Az egri káptalannak feljebb említett levele *Katonánál VI. d. 233. l.*

³⁾ *Engel* hibásan állítja, hogy ekkor már több fényes győzelmet is nyertek volt, mint ez további előadásunkból ki fog tetszeni.

adásában ne háborítottassanak; így minden más lakosokra nézve a közlekedés akadály nélkül engedtessek meg; Giskra mostani birtokaiban, Kassán, Lőcsén és a bányavárosokban, valamint az egész Szepességben, a hold neve alatt ismeretes hadi adót és a kamaranyereséget László nevében szedhesse, de az egyházi dízma az illető főpapoknak sértetlen maradjon. Ha valaki ezen pontok ellenében erőszakot követne el, azért a fegyverszünet ne tekintessék felbontottnak, hanem a dolgot Pelsőczy István és Széchényi László nógrádi főispán, mint e végett kinevezett bírák, vizsgálják meg és igazságosan ítélik el ¹⁾).

Mind ezen körülmények nem voltak elégségesek a köz lelkesedést elenyésztetni és csak annyit valának képesek eszközölni, hogy, mivel a háború főként a rácz fejedelem kivánságára s hasznára volt elhatározva, de különben is a belső csend némileg zavart állapota miatt az országot minden véderőtől megfosztani nem volt tanácsos, közönséges felkelés nem rendeltetett, és Györgynek kellett a háború fő súlyát viselnie; azonban mégis egy rendkívüli nem csekély segedelem az ország részéről is rendeltetett már az előbbi országgyűlésből, és ennek beszédese, kezelése és a hadjáratra fordítása Hunyadi Jánosra ²⁾, az

¹⁾ A levelet Rozgonyi Simon által kiadva Datum in descensu nostro campestri prope oppidum Iglow vocatum in festo beati Egidij Abbatis (sept. 1.) 1443. egy pár szóval említik *Pray, Hist. Reg. II. d. 325. l.* és utána *Engel e. h. 163. l.*; mi pedig a szepesi káptalannak hiteles átirásából Datum apud predictam ecclesiam b. Martini feria quarta proxima post festum exaltationis Sancte Crucis (sept. 18.) 1443., melyet Giskra maga emberei által eszközöltetett, egész kiterjedésében adjuk *Okl. Füg. LXII. sz.* Megjegyzésre méltó, hogy magát a fegyverszüneti oklevelet Ulászló nevében megerősítették és megpecsételték Palóczy László fő ajtónálló, Pelsőczy István a sereg királyi főkapitánya, Széchényi László nógrádi főispán, Homonnai István, Olmodi Zudar Jakab, Pelsőczy Bebek László, Nagy-Mihályi László, Serkei Lorándfi György gömöri, Tornai Sylvester tornai főispánok, Perényi Miklós, Tarkói László lipői főispán és Sebesi István.

²⁾ Hunyadi ezen tekintetből hosszabb ideig tartózkodott Er-

egész vállalat lelkére bízott ¹⁾, ki maga részéről dandárait kiállítandó ²⁾ és bajtársának, a gazdag Ujlakinak, népeit magához vonandó volt ³⁾. Ezen országgyűlés végzései még nem fődöztettek fel; annyi mégis tudva van, hogy itt törvények hoztak a belső csend fentartására, az erőszakos foglalások gátlására s a hatalmaskodók megbüntetésére is ⁴⁾.

délyben és ezen idő tájban cserélte el ott szász és magyar fülpezi jószágát, amazt Kolos, ezt Torda megyében, Farnasi Dénessel ennek buzás-bocsárdi jószágáért Fejér megyében. Ulászló király levele Datum Budae feria IV. proxima post palmarum (april. 17.). *Katona VI. d. 244. l.*

¹⁾ Hunyadi János vajda Bodó Gergelynek és Enesey Mihálynak, mint a rendkívüli segedelem beszédőinek Tolna vármegyében, meghagyja, hogy ezen neki és Ujlaki Miklós vajdatársának a török háború készületeire a király és az ország rendei részéről átengedett segedelem felét, azaz 5350 arany forintot, megbíztottjának Dóczi Mihálynak minden haladék nélkül adják által. Datum in villa Apadialua in festo b. Marci Evangeliste (april. 25.) 1443. *Oklev. Függl. LVIII. sz.* Később az említett Dóczi Mihálynak, Tolna megyei számadójának (ratiocionatori nostro in Comitatu de Tolna) meghagyja, hogy Zati Pálnak és Sorgan Lászlónak, kik zsoldjuk elmulasztott kifizetése iránt panaszkodtak, ezt tüstént fizesse ki; a segedelem-szedőkkel a hátralékot minél előbb hajtsa be, mire nézve Ujlaki Miklós vajdát külön levele által felszólította, miszerint mind azokat, kik fizetni vonakodnak, tartóztassa le és jószágait foglalja el (ut qui solvere nollent, et caput et possessiones debeat occupare). Datum in Megyes sabbato proximo inter octavas festi preciosi Corporis Christi (jun. 22.) 1443. *Katona e. h. VI. d. 246. l.*

²⁾ Birjuk Székely Miklós aradi alispán útlevelét Dóczi Mihálynak, Hunyadi János házi emberének, Arad vármegyei népei részére, kik a török hadjáratra siettek. Datum Chanadini Sabbatho proximo post festum Purificationis beatae Mariae Virginis (febr. 9.) 1443. *Oklev. Függl. LVII. sz.*

³⁾ Kitészik ez Hunyadinak a hadjárat folyta alatt Ujlakihoz írt leveléből *Katonánál VI. d. 251. l.*, melyről alább bővebben szövegezzünk.

⁴⁾ Ezen határozatról emlékezik az 1444-diki végzemény XXVI. cikkbe *Kocachich, Syll. Decr. I. 86.* E felett egy tanuvallató parancsolatban ezt olvassuk: quomodo praefati Ladislaus, Sigismundus et Stephanus ac Georgius post Decretum nostrum Generale in anno

Míg ezek Magyarországon és főként annak fővárosában történtek, Erdélynek egyik városában egy esemény adta elő magát, mely a köz dolgok akkori folyamára ugyan mi befolyással sem volt, de mégis jövőendő nevezetessége által figyelmünket magára vonja. Kolozsvárt ¹⁾ ugyanis, az Óvártban ²⁾, egy százsz polgár kőházában ³⁾, 1443. esztendőb. ⁴⁾

Domini 1443. praeterito conditum — — Ecclesiam in dicta Ság habítam occupando stb. *Kooschich, Suppl. ad Vest. Comit. I. d. 503. l.*

¹⁾ *Ranzan, Ind. II. d. 49. l., Bonfin III. tiz. IX. könyv, 374. l., Heltai I. d. CXIV. fejt. 345. l.*

²⁾ *Heltai e. h., Krekwitz, Beschreib. des Königr. Ungarn 68. l.*

³⁾ *Heltai e. h.* Azon házban, mely az újabb időkben katonai kórházzá alakítottatott át. *Marienburg, Geogr. II. d. 103. l.* Heltai idejében még a vas ajtókon és rostélyokon látható volt a holló czímer. *Magyar Krón. II. d. 246. l.* Még a mi időkben több öregebb polgárok emlékeztek Kolozsvárt azon boltos nyílásra és az ebben lévő kőpadra, mellyen volt köz. hagyomány szerint Hunyadinának beteg-ágya vetve. A mult század végével ezen háznak katonai kórházzá alakítása alkalmával hanyattatott az ki honi érzelmekre nem képes avatatlank által.

⁴⁾ Az évben az írók nem egyeznek meg. *Bonfin IV. tiz. VIII. könyv, 473. l.* Mátyás halálát életének 47-dik évébe tévén, előadásunkkal megegyez; más helyt azonban *III. tiz. VIII. könyv, 364. l.* azt állítja, hogy Mátyás az árván született Lászlóval egy idejű; megint más helyt *e. h. IX. könyv, 367. l.*, hogy midőn királynak választatott, 17 éves volt; az első szerint hát 1440-ben, a másik szerint 1441-ben kellett volna világra jönie. Így Zsámboki is egyik munkájában *Append. ad Ranzan. 268. l.* halálát élete 47-dik, a másikban *Append. ad Bonfin. 536. l.* 49-dik évébe, és így születését amott mint mi 1443-ra, itt 1441-re teszi. — Továbbá *Aeneas Sylvius, Hist. Europae 391. l.* születését 1440-re helyeztetti, midőn azt állítja, hogy 18 éves korában választatott királynak; *Pistori, Gen. Regum Hung. Schwandtnernél I. d. 771. l.* 1442-re, midőn őt választásakor 17, *Mossóczi* pedig a *törcénytárban* épen 1435-re, midőn őt ekkor 23 évesnek mondja; *Chron. Fuchs. I. d. 33. l.* 1444-re teszi születését; — *Heltai* ellenben *Krónikájában e. h.* egyenesen 1443-ban állítja születettnek. Gyámoltják őt *Baksai 692. l.* azt állítván, hogy 47 esztendőb. korában holt meg és *Ranzan, Epist. Rer. Hung., Ind. XXXI. 229. l.*, őt választásakor

martius 27-dikén ¹⁾ született Hunyadi János második fia. Egy Túz nevezetű keresztelt zsidó tartá a keresztvíz alá a jövendő királyt ²⁾, ki mind az, mind a ház birtokosa sőt maga a város iránt is mindig jó indulattal viseltetett ³⁾.

Azonban a törökök ellen rendelt sereg összevgyült. Ez állott 25,000 jól felszerelt zsoldosból ⁴⁾, kiket György

15 évesnek mondván. Azért méltán fogadták el azt jobb újabb íróink is *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 61. l., Pray, Annal. III. d. 13. l., Kaprinai, Hist. Diplom. Hung. I. d. 8. l.*

¹⁾ *Heltai Krónikájában e. h.*, kit követ *Kaprinai is e. h.*, mivel a dolgot körülményesen adja elő, és kinek ide tartozó szavai ezek: „Szülé pedig (Erzsébet) ezt a Mátyást Kolosvárott Erdélyben, mikoron írának Krisztus urunknak születése után 1443. Bőjt második haváanak huszonhetedik napján, reggel három órakort. Mert az Erzsébet asszony akkor Kolosvárott szállott vala, jövéu Szilágyból, egy szőlő mives gazdag embernél, ki lakik vala az Óvárban egyenest arczczal, mikoron bémennek az Óvárba, egy kőházban; és az ember száz vala.“ — *Bonfin IV. tiz. VIII. könyv, 473. l. és Zsámboki, Append. ad Ranzan. 268. l.* a napot ugyan nem határozzák meg, de nyilván mondják, hogy martius hónapban született. — *Fasching, Noea Dacia III. d. 134. l.* febr. 14-dikére, *Gualter I. d. 1232. l., Chron. Fuchs e. h.* febr. 24-dikére, *Buccellinus in Nucleo Kaprinainál e. h.* mart. 25-dikára, *Rausner 29. l. és Manlius 164. l. Kaprinainál e. h.* 23- vagy 24-dik napjára, *Engel Gesch. v. Ungarn e. h.* april. 27-dikére, *Timon, Epitome 70. l.* martius 14-kére (hibásan mondja Kaprinai hogy febr. 14-dikére teszi), *Pray végre Annal. III. d. 13. l.*, *Callimachusra* utalva de rebus Ulad. II. könyv, Mátyás születését még későbbre teszi, az év végére, atyja legfényesb diadalai közé, ezt hadi ügyességére nézve igen kedvező előjelnek tekintvén. A mindenben olly pontos *Fejér, Hunyadi 65. l.* előadván Hunyadi János egyezkedését *Pongráczczal*, melly *secunda die festi b. Laurentii Martyris (aug. 11.) 1444. kelt*, mint maga is mondja, azt veti utána: *cum (a kötésben) filios obliget, indicium est anno 1443. 10. martii Mathiam in lucem editum jam fuisset.*

²⁾ *Engel e. h.* Hasonl. Liszt észrevételeit *Bonfinhoz, Kovachich Script. min. I. d. 337. l.*

³⁾ *Heltai e. h. 346. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h. 322. l. és Han, Alt- und Neu-Pannonia 160. l.* az egész sereget csak 15,000-re teszi.

fejedelem ¹⁾ és Hunyadi gyűjtött össze. Ez az országgyűlés által rendelt segedelmen feljül 32,000 arany forintot, nagy részint kölcsön vett pénzt, fordított a nehéz lovagok és a szekerek megszerzésére, de úgy hogy ezen kölcsönt amaz idővel megtéríteni köteleztessék ²⁾. Julián is gyűjtött némely külföldi seregeket, különösen cseheket, kiket keresztel megjegyezve a curia pénzével fizetett ³⁾. Ulászló kiállította királyi dandárát, mellyhez csatolták magokat némely magyar nagyok zászlóikkal és a lengyelek segédserege ⁴⁾, valamint némely keresztések Német- és Franciaországból ⁵⁾, és a moldvai és oláh vajdák segédsapatai. A király nem várta meg minden seregek összevgyűlését, hanem jul. 22. Budáról megindult ⁶⁾, Hunyadi János és

¹⁾ Hogy György fejedelem 25,000 zsoldost gyűjtött össze, nyilván mondja *Dukasz XXXII. könyve, Script. Byz. XII. d. 96. l.*, hogy sok költséget fordított ezen háborúra, bizonyítja *Chalkokon-dylasz VI. könyve, Script. Byz. X. d. 117. l.*

²⁾ *Eder, Obserrat. in Felmer. 120. l.* és Schlick említett levele Juliánhoz *Aeneas Sylvius levelei közt CLXXXIII. sz. a. régi kiadás szerint 40,000-ról* szólnak; de a Világosvár iránti adománylevélben, Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 270. l.* csak 32,000 fordul elő, és azért méltán veszik fel ezen összevetést *Pray de Bosna, Servia etc. 84. l.* és *Engel e. h. 62. l.* — Van Hunyadinak egy levele, mellyben a brassóiakat felszólítja, hogy a katonaság tartása tekintetéből a kölcsönözött 50 márka ezüstöt csak a folyó évi sz. Márton napi tartozásokba (census) számítsák be, a multa menő tartozásokat pedig egészen fizessék ki Datum Csanadina in festo Epiphaniarum anno 1445. *Eder, Obserrat. in Felmer. 120. l.*

³⁾ Hogy Julián sz. angyal lőhornoka is részt vett ezen hadviselésben, kitetszik *Aeneas Sylvius* leveléből *Epist. XLIV. 536. l.* Hogy keresztésekkel jelent meg, mondják *Dlugoss e. h. 776. l.* és *Cromer XXI. könyv, 494. l.*

⁴⁾ *Cromer e. h.*

⁵⁾ *Heltai I. d. CXX. r. 369. l.*

⁶⁾ *Bonfin* ugyan 322. l. a sereg elindulását májusra, *Callimachus* pedig *Schwandtner*nél I. d. 488. l. egyenesen május 4-re teszi; azonban Hunyadi egy már feljebb is idézett oklevelének bizonyítása szerint *Katonánál e. h. 246. l.* jun. 22-dikén még Medgyesen volt. Inkább fogadhatjuk el tehát *Dlugoss* állítását, ki *XII. könyv, 775. l.*, valamint utána *Michovius* is *Pistorinál Script.*

Julian bñbornok társaságában ¹⁾. Utját a Dunáig igen lassan folytatta, a hátralévd seregeknek elérhetésére időt engedendő ²⁾. Ezen folyón Szendrő mellett ment által ³⁾. Itt csatlakoztak hozzá György rácz fejedelem ⁴⁾ és Drakula oláh vajda ⁵⁾, ki ugy látszik Dánt a vajdaságból megint kihajtotta volt, és most ezen készségével kívánta a magyar király kegyelmét megnyerni ⁶⁾. Ráczországban, hol a sereg megint egy keveset megállapodék ⁷⁾, vezető volt a vidéket jól ismerő György fejedelem ⁸⁾.

Igy kezdődött el az úgy nevezett hosszú hadjárat ⁹⁾, mellyben kevés idő alatt olly sok nagy tettek vitettek véghez, de a melly mégis nem annyiban ezen körülmény-

Pol. II. d. 208. l. a sereg elindulását Budáról Mária-Magdolna napjára vagy jul. 22-re teszi, annyival is inkább, mivel az egykoru Ivanich Vitéz leveleihez írt jegyzeteiben *Schwandtnernél II. d. 16. l.* a háboruzás kezdetét august. közepére helyzi. Tévedésből gondolja *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 271. és 284. l.* ezen hadjáratot 1442-re teendőnek; a pápa felszólító levele az egész keresztényiséghez Datum Florentiae Kal. Jan. 1442., mellyben Hunyadi fényes győzedeimeiről van említés, és a mellyből következeti ezt, inkább a szebeni és vaskapui ütközetekről szólhat.

¹⁾ *Turóczi, Chron. IV. rész, 40. fejt. 252. l., Aeneas Sylveius idézett levele e. h.*

²⁾ *Callimachus és Pray e. h.*

³⁾ Ad salsum lapidem *Callimachus II. könyv, 489. l.*; apud salsum lapidem et Gobin, qui ante Senderoviam situs est *Bonfin III. tíz. V. könyv, 322. l.* Igazsága van tehát mind *Hammernek e. h.*, ki az átmenetelt Szendrő, mind *Fesslernek e. h. 574. l.*, ki azt Kewy (Kobin) mellé teszi.

⁴⁾ *Callimachus és Pray e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h. 127. l.* — *Fessler* szerint *e. h.* Hunyadi is itt érte el a királyt.

⁶⁾ Legalább itt maga *Chalkokondylasz e. h.* Drakulát említi, bár előbb azt mondá, hogy a vaskapui ütközet után Hunyadi Drakula helyébe Dánt tette volt vajdának.

⁷⁾ *Turóczi e. h.*

⁸⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁹⁾ Longum bellum *Ioanich, Schwandtnernél II. d. 16. l.* — Oklevelesen bolgár háború (bellum bulgaricum) nevezete alatt is

nek ¹⁾, mint az akkori hadakozás módjához képest szokatlan hosszasságának köszönheti elnevezését ²⁾. Ennek egyes részein és egész menetelén egy bizonyos annak tulajdonítható homály uralkodik, hogy az egykorú vagy ehez közelítő írók az itt történt sok csatázásoknak hol egyikét, hol másikat emelik ki, mellyről a többiek hallgatnak; az újabbak közül pedig többen a dolog felvilágosítása kedvéért minden adatokat összezavartak ³⁾. Annyit mégis szinte egész bizonyossággal mondhatunk, hogy mind együtt *hat* ütközet ⁴⁾,

---

fordul elő Hunyadi adománylevelében Marnavich György részére. *Kerchelich, Notit. praelim.* 272. l.

¹⁾ *Engel e. h.* ezt homályosabban, *Schneller* ellenben *Ungarns Schicksale* 199. l. tisztán állítják.

²⁾ *Iranich e. h.*, kinek állítása szerint ezen hadviselet augustus közepétől február közepéig és így hat, *Turóczi e. h. Michovius Pistorinál II. d. 209. l.* és *Haugen* szerint *Ungr. Chron.* 53. l. pedig öt hónapig tartott.

³⁾ Növeli ezen zavart azon körülmény, hogy az írók által említett helyek, vizek és vidékek nevei, mint Zlatnicza, Jalovecz, Scarum, Baltran, Kunavicza stb. az újabb földleírásban ismeretlenek; még legutóbbban kifejtette ezen tárgyat Engel bolgár történeteiben *Schels, Schlacht bey Varna. Militär-Zeitschrift* 1826. 10. füz. 84. l.

⁴⁾ *Callimachus, Schwandtnernél I. d. 488. l.* az ütközetek számát nem határozza meg, de hármat ad elő. Követi őt *Schneller e. h.* 199. l. — *Leunclav török évkönyve Script. Byz. X. d. 255. l.* ezen egész táborozásban csak egy ütközetről szól. Hasonlót teszen *Chalkokondylasz, Script. Byz. X. d. 125. l.*, ellenben *Dukasz ugyanott XII. d. 97. l.* kettőről emlékezik. — *Cuspinianus 664. l.* és *Sigler Bélnél, Adparat. 58. l.*, ki egyébiránt ezen dolgot 1442-re teszi s azt Belgrád ostromával összevonalja, és utánok *Ortelius Redicirus 44. l.* azt állítják, hogy Hunyadi ezen hadjárat alatt a törököket egy nap ötször verte meg; a két utolsó azonban abban egymástól mégis különbözik, hogy ezen ötös ütközeten kívül az csak egyet, ez kettőt említ. Az utolsó követve *Gebhardi, Gesch. r. Ung. II. d. 59. l.* hét ütközetet állapít meg, öt kisebbet, mellyet nem ad elő, és két nagyobbat, mellyet lefr. *Pray. Annał IV. d. 8. l.* az ütközetek számát nem határozza meg, előadásában azonban Callimachust követi. — *Turóczi, Chron. IV. rész, XL. fej. 253. l.* Hunyadinak öt győzelmet tulajdonít, *Bonfin* végre *III. tis. V.*

és ezek közt két nagyobb, a hadjárat menetelét elhatározó,

könyv, 324. l. nyolcz ütközetről szól. — Azonban maga László király Déváról és Görgényről Hunyadinak 1453-ban adott adománylevelében több apróbb csatázások mellett egyenesen hat ütközetről tesz említést: in quo quidem progressu, ezek szavai, crebris, praecipue vero sex proeliis continua adeptus victorias. *Spiess, Aufklär.* 270. l. Szinte szóról szóra ezt mondja Ujlaki Miklós részére adott adománylevelében ugyan csak 1453-ban *Kaprinai e. h. I. d. 368. l.*; *Katona VI. d. 931. l.* és *Pray de Bosnia, Servia etc. 182. l.* — Igy *Ivanich* is *Schwandtnernél II. d. 16. l.* a nevezetesebb ütközetek számát hasonlókép hatra teszi. És ha meggondoljuk, hogy amazok mint szinte, egyidejű hiteles oklevelek, ez mint egészen egykorú író hitelünkre érdemesek; hogy *Michocius Pistorinál, Script. Pol. II. d. 209. l.*, *Leodrisius Cribellus, de exped. Pii II. in Turcas, Muratori, Script. Rerum Ital. XXIII. d. 44. l.*, *Székhely Krónikájában 266. l.* és *Pethő Krónikájában 67. l.* hasonlólt mondanak; hogy az írók nagy része, mint péld. *Callimachus, Dukasz* és *Chalkohondylasz*, az ütközetek számát nem határozza meg; hogy maga *Turóczi* is olly formán szól, mintha Hunyadi csak a királytól mindjárt a táborozás elején történt eltávozásától fogva a két sereg egyesüléséig a Haimosz alatt győzött volna ötször, az utolsó ütközetben pedig a leghitelesebb kútfők szerint mind Hunyadi, mind a király jelen volt; — hogy *Bonfin* előadása szerint is ha a Nissánál megvert három basa ütközetét három külön csatának nem vesszük, hat ütközet jön ki, következőleg mind ezen írók László oklevelével és *Ivanich*csal egyenes ellenkezésben nincsenek: kénytelenek vagyunk *Katonával e. h.*, *Engellel e. h.* s *Gesch. v. Serv. 387. l.* és *Fesslerrel IV. d. 577. l.*, kik mind a hárman, az első egyébiránt előadásában *Dlugos*t és *Turóczit* követte, a más kettő pedig abban különösen egyik íróhoz sem ragaszkodva, hat ütközetet vesznek fel, kezét fogni, bármit mondjon *Hammer*, ki a gordiusi bögöt egyszerre el akarván vágni, méltatlanul támadja meg szegény *Katonát*, mivel mint ő állítja minden történetirási bizonyosság nélkül hat ütközetet fogad el, és a szorgalmasos *Engelt*, mivel mindent ki-méleltlenül összevazar mind magyar mind szerb történeteiben, csak hogy hat ütközetet hozzon ki; holott az ő állítása szerint minden kétségen kívül csak öt volt. Állításának nagyobb bizonyosságaul mindenek felett *Katonát* nagyon hibáztatja, hogy *Callimachus* geographiáját rosznak bátorzkodott mondani; bár *Katona* ezen egész előadásában *Callimachus*ról egy szót sem szól, hanem *VI. d. 245. l.* *Bonfin* földleírását mondja helytelennek; — fenn hangon azt állítja az után, hogy ezen táborozásban *Callimachus*, mint a király titok-

és négy kisebb ¹⁾ volt, több apróbb csatázásokon kívül ²⁾.

Az egyesült magyar sereg ³⁾ előhaladásában a Morva vizénél ⁴⁾ megállapodik, és táborba száll, az átmenetre készületeit megteendő. Egy 500 főből álló kis futó csapat az alatt is átszál a mondott folyón, nem csak az ellenség kikémlélése, hanem a szükséges eleség megszerzése tekintétebből is. Ez véletlenül egy kis száguldozó török csapatra

noka, személyesen is jelen volt, sőt újján meg is sebesíttetett 454. l., és így mint szemtanú legtöbb hitelt érdemel: holott tudva van, hogy ő tulajdonkép Buonaccorsi Fülöp (*Tiraboschi XVI. d. 209. l.*) ekkor még Olaszországban volt, mint kis gyermek (szül. maj. 2. 1437. *Tiraboschi e. h.*), és csak Ulászló halála után Pál pápa által üldöztetve, *Spondanus II. d. 258. l.*, több társaival elfogattatva, megkínoztatva, *Jocius* (Giovio Pál, sz. 1482. † 1552.) *Elog. vir. cel. 27. l.* jött Lengyelországba és vette át öccse Kázmér fiainak nevelését *Jocius e. h.* különösen Albertét, *Michovius Pistorinál II. d. 241. l.*, ki jun. 27. 1460. született *Michovius e. h.*, ennek még 1490. is tanácsadója volt *Istvánfi I. könyv, 5. l.*; végre hogy számtani erősséggel is támogassa előadását, még azt is veti mind ezek után hogy, ha az általa megállapított öt ütközetből a Nissánál megvert három basa csatáját kivéven, abból hármat csinálunk és azt a megmaradt négyhez adjuk, nem hét hanem nyolcz jön ki, mint Boufin állítja. Valóban a számításnak egy különös neme. — *Schimeck* előadása *Gesch. v. Bosn. 113. l.*, ki öt ütközetet vezzen fel hasonlólag és ezeket Nissát kivéven hiteles írók ellenére Szeged, Orsova, Vidin, és Nipokoly mellé teszi, valamint a Riminai évkönyvé *Muratorinál XV. d. 946. l.*, melly szerint ezen hadjáratban Fridrik német császár is személyesen vett részt, figyelmet nem érdemel.

¹⁾ *Ivanich, Turócsi e. h.*

²⁾ Mi elbeszélésünkben a hitelesb kútfók szorgos összehasonlítása után, azok közül különösen egyikhez sem ragaszkodunk, hanem mindegyik után eladjuk mind azt, mit külön ütközetnek, vagy csak csatának el lehet fogadni s a több kútfók előadásával egyenes ellenkezésben nincs.

³⁾ 35,000 emberből állott. *Marianus Barlettus, Vita Scander. 12. l.*

⁴⁾ Deákul Morava, mellyet a magyarok Morvának neveztek. *Kaprinai II. d. 569. l.* Régen Margus vagy Margis. *D'Aucille I. d. 352. l.*

bukkan, azt megtámadja, sokat belőle öszvevág, némelyeket elfog, a többit elszéleszti. A foglyoktól azonban a szomszéd erdőben 2000 ellenséges lovag tartózkodását megértvén, nem csak felhagy az üldözéssel, hanem sietve a tábor felé hátrál. Erre a lesben állott spahik a fák közül kitörve, tüstént utána vágatnak s azt a Morva vizénél elérik. A vitéz csapatocská egyedül bátorságától vezéreltetve s midőn becsületéről van szó, mindent felejtve, megfordul és makacs ellentálláshoz készül, bár az egyenetlen viadalban bizonyos veszét sejdítheti. A király, ki történetből egy közel berekben épen vadászattal mulatá magát ¹⁾, a szokatlan robaj által figyelmessé tétetve számos kíséretével előrobog. A törökök az egész magyar sereg jövetelét gyanítva minden további harczzal felhagynak és megfutamodnak, Ulászló pedig zavarukat használva, őket üldözőbe veszi és vég elszélesztésük után egész seregével a Morván minden további akadály nélkül átköltözik ²⁾.

A Morva vize tulsó partján újra táborba száll, de nem soká kémei által az ellenség közelgetéséről tudósíttatik ³⁾. Erre Hunyadit előre küldi 12,000 fíradalmakban megédzett és tapasztalt katonával ⁴⁾, hogy az ellenséget keresse

¹⁾ *Bonfin* szerint *III. tis. V. könyve, 322. l.* a víz innenső, *Callimachus* szerint *Schwandtnernél I. d. 488. l.* annak tulsó partján.

²⁾ *Bonfin* és *Callimachus e. h.*, utánok pedig *Pray Annal e. h.*; a több irók hallgatnak ezen kis csatáról. A két első ugyan azt *Sophia* felgyujtása után említi, de a király és Hunyadi megválása elejébe teszi, melly több irók egyező előadása szerint a morvai ütközet előtt történt, azért *Pray* nem ok nélkül tette ide át.

³⁾ *Dlugoss e. h. 775. l.*, *Callimachus Schwandtnernél I. d. 490. l.*

⁴⁾ Hogy itt Ulászló Hunyadit előre küldötte, kétséget nem szenved; mondják ezt *Dlugoss, Turóczi, Bonfin, Callimachus* és *Marianus Barlettus e. h.*; azonban a három első a melléje rendelt katonaság számát nem határozza meg, *Dlugoss* egynehány czerről, *Turóczi* fíradtságához szokott katonákról, *Bonfin* a sereg egy részéről szólnak; *Callimachus* és *Barlettus* annak számát 10,000-re teszik; támogatja ezen állítást *Aeneas Sylrius* egyik levele *XLIV. 530. l.*, mellyben azt mondja, hogy az első ütközetben 10,000 magyar har-

fel ¹⁾ és a fősergnek utját törje meg. A kémek öt egyenesen a gondatlanul tanyázó pogányságra vezették ²⁾, még pedig oly vigyázattal, hogy általa észre nem vétetvén, ideje marada azt tökéletesen körülfogni. Így éjjeli időben nov. 3-dikán ³⁾ véletlenül minden felől a mintegy 20,000 harczosból álló seregre üt ⁴⁾ és azt olly zavarba hozza, hogy a meglepett had eleinte futással kíván menekedni, de látván utjának minden felőli elzáratását, akarátja ellen is kénytelen védelemhez fogni, egyedül így reménylhetvén az ellenség csapatainak keresztültörését és saját megmenekvését. Ezen erőltetett bátorságot azonban nem soká megtörte a magyarok férfias vitézsége; mire egész viradtaig inkább véres öldöklés, mint csata következék ⁵⁾. Az

---

czolt 20,000 ozman ellen. Azonban maga Hunyadi, Ujlaki Miklós vajdatársához, ki betegsége miatt elmaradt volt, kevéssel a uissai útközet után írt levelében (*Katona VI. d. 251. l.* és utána, bár öt nem említi, *Fejér, Hunyadi 55. l.*) egyenesen 12,000-re teszi azon sereg számát, mellyel a királytól megvált. Ezt követi *Fessler IV. d. 574. l.* és utána *Hammer, Gesch. d. Osm. I. d. 453. l.*

¹⁾ (*Callimachus e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 564. l.* és Ulászlónak a velencei dogéhoz írt levele *Cron. di Bologna Muratori, Script. Ital. XVIII. d. 674. l.* E szerint a királynak hosszasan kellett a Duna és Morva közt mulatni.

⁴⁾ Ez Murád 80,000-ból álló seregének egy előre küldött 20,000 emberből álló csapatja volt. *Marianus Barlettus e. h.*; 20,000-re teszi a törökök számát *Aeneas Sylvius* is említett levelében, 30,000-re Ulászló király maga most idézett levelében *Muratorinál e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss* és *Callimachus e. h.*, az rövidebben ez bővebben. Ezen Morva melletti útközetről említést tesz maga Hunyadi János is Marnavich Györgynek adott adománylevelében *Kerchelich, Notit. praehim. 272. l.*, valamint *Aeneas Sylvius* is *Epist. XLIV. 530. l., LXXXI. 564. l.* és *Europa V. könyve, 396. l.* Említi végre azt Hunyadi Ujlakihoz írt levelében is *Katonánál IV. d. 251. l.* illy szavakkal: *Putamus quod opus non sit vestrae magnificentiae iterum scribere de illa victoria, quam paucis ante diebus omnipotens Deus nobis et Christiano populo concessit, quam credimus iam Magnificentiae vestrae et per litteras regias simul et nostras ac ipsa*

egész tábor a győztösek kezébe esett igen gazdag zsákmánnyal¹⁾; 2000 török maradt a csatamezőn, 4,000 fogatott el, az egész had elszélesztetett és igen sok vere-

fama Hungaris plene informata (sic). Unde illis obmissis, ad ea quae iterum altissimus ex sua misericordia nobis concessit stylum convertimus stb. *Katona* ugyan e. h. azt gyanítja, hogy itt Hunyadi erdélyi győzdelmeire céloz, és ennek következtében mind azt, mit Hunyadi a nissai három basa megverése utáni csatáról mond, a Morva folyója mellettire teszi át. De itt az erdélyi győzdelmekre nem lehet célzás, mert egyfelől azok nem kevés napokkal, hanem több hónapokkal az előtti történetek, más felől azokban maga Ujlaki is részt vevén nem a király, vagy Hunyadi leveleiből és a közhírből, hanem saját tapasztalásából, volt azok felől értesítve. — Külön adják elő ezen csatát *Sigler Bénel, Adpar. 58. l., Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 62. l., ugyanő Gesch. v. Serbien, 387. l. Hormayr, Oesterr. Plutarch II. d. 104. l. és Fessler e. h.*; az első, valamint *Cuspiantius de Caesar. 664. l.* — ki szerint a török basa önkényt halasztotta az ütközetet éjjelre, az által fedeztetését reménylven, miben azonban csalatkozott, mert fényes holdvilág segített a keresztényeket, — azt állítván, hogy a törököket a natóliai basa, Engel és Fessler pedig, hogy Isák basa vezérelte, e mellett Engel az egész dolgot a Zlatnicza vize mellé, Fessler pedig oda, hol ez a Morvába foly, tévén. A török vezérnek azonban nevét az egykoru írók sehol sem említik (egyedül *Marianus Barlettus* mondja, hogy a török sereget egy török basa és Skanderbeg vezénylette), hanem a később megvert basák közül az első mondják Isákbegnek. Alkalmassint Engelnek ezen tévedése birta *Hammert, Gesch. d. Osm. I. d. 453. l.* arra, hogy a morvai ütközetet a három basával összevegyítse s egynek vegye. Egyébiránt ez a Zlatnicza vizének említését Engelnél igen hibáztatja, azt állítván e. h. 650. l., hogy hasonló nevű viz az egész vidéken nincs és így az nem lehetne más, mint a kis Isladin, mely a Haimosz mellett foly, de az ütközetet ide áttenni képtelenség volna. Megengedjük ugyan, hogy Engelnél a névben hiba van, de kénytelenek vagyunk a tudós orientalistát emlékeztetni, hogy a Morva vize a régibb íróknál Sitnitza név alatt is fordul elő *Notae marginales ad Chalkondylam, Script. Byz. X. d. 147. l.* Hasonl. *Engel, Gesch. v. Ragusa. Anhang 321. l.* — *Barlettus Marianus* szerint e. h. 13. l. Skanderbeg igen előmozdította ezen fényes győzdelmet az által, hogy mindjárt eleintengedni kezdett, sőt némellyek szerint Hunyadi mindenekről előre tudósította.

¹⁾ *Callimachus, Dlugoss e. h. és Aeneas Sylvius, Epist. XLIV. 530. l.*

tett a föld népe által agyon ¹⁾). A foglyok közt volt 13 főtiszt ²⁾, és 9 elfogott zászló ékesité a fényes győzedelmet ³⁾; a magyarok részéről csak 500 maradt a csatátérren ⁴⁾. Sebes hírnökök vitték a keresztyén fejedelmekhez e fényes tény hírért ⁵⁾.

Hunyadi győzedelmét, melyben nem csak vezéri kötelességének tön eleget, hanem mint bajnok személyes bátorsága által is kitünteté magát ⁶⁾, használandó, fáradhatatlan seregecskéjével Nissának fordul, ezt megvívja, feldulja, por-

¹⁾ *Callimachus, Dlugoss e. h., Cromer XXI. könyv, 494. l. és Sigler Bélnél Adpar. 58. l. a holtak számát 30,000. teszik ugyan, sőt maga Aeneas Sylvius is Epist. LXXXI. 565. l. és XLIV. 530. l. valamint Europa 396. l. és Frehernél Script. Germ. II. d. 46. l. elismeri, hogy a magyarok a császárhoz írt levelökben 30,000 holtról írnak, de mindjárt utána veti említett leveleiben, hogy Julián ugyan csak a császárhoz küldött tudósításában csak 2,000-ról szól, később írt Európájában tévedésből látszik ezen szám helyett 6,000 előfordulni. Ha meggondoljuk, hogy Murád, ki épen ekkor Ázsiában tartózkodott, ezen váratlan hadjárat által meglepetve, Európában maradt csekély számú seregeinek csak azt hagyta meg, hogy míg ő a fősereggel Ázsiából átjöhét, az ellenséget tartóztatásák (*Pray Annal. IV. dar. 8. l.*), ezek pedig az egész birodalomban eloszolva, csak lassan gyülekezhettek össze s így ezen ütközetben is kevesen vettek részt: inkább elfogadható Julián tudósítása. *Pray e. h. 9. l.* hogy magát ezen kétségből kisegítse, a holtak számát nem határozza meg, és csak azt mondja egy kis nagyitással, hogy nagyobb volt a győztesekénél. Hasonl. *Cuspinianus e. h.* — Ulászló említett levelében *Muratorinál e. h.* csak annyi van, hogy a törökök közül sok vagdaltatott össze.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 564. l. és Cuspinianus e. h.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 776. l., Callimachus e. h., Aeneas Sylvius, Epist. XLIV. 530. l., epist. LXXXI. e. h. és Europa 396. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.* — *Aeneas Sylvius* szerint *e. h.* csak 10.

⁵⁾ A magyarok és Julián hsbornok tudósításairól a német királyi udvarhoz emlékezik *Aeneas Sylvius idézett leveleiben*; Ulászló a velencei dogét Nissa mellől alcancellárja által nov. 9. tudósíttatta ezen győzedelemről. A többször idézett levél olasz fordításban megvan *Cron. di Bologna Muratorinál e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius Frehernél e. h.*

rá égeti ¹⁾. Innen Sophiának veszi utját és ezen két város közt három, Nissa felé siető basán ²⁾, kik itt egyesülni, a várost megmenteni s Hunyadit körülszárnyalni szánják, — három különböző ütközetben, de ugyanazon egy nap ³⁾ diadalmaskodván, seregeiket elszéleszti. Isabeg volt az első, a második neve tudva nincs, a harmadikat Turakhánbegnek hívták ⁴⁾.

Ezután Hunyadi már több ízben győztes seregével egész Sophiáig előnyomul, ezen várost és az egész vidéket elpusztítja, kirabolgatja ⁵⁾; innen pedig hirtelen megfordulván a király tábora felé siet, melly őt két napi járó föld tá-

¹⁾ *Aeneas Sylicus, Epist. XLIV. e. h.* és maga Hunyadi Ujlaki vajdatársához irt levelében *Katona VI. d. 251. l.*

²⁾ *Engel, Gesch. v. Serv. 387. l., Hormayrs Oest. Plutarch. II. d. 104. l., Engel Gesch. v. Ung. III. d. 62. l.*

³⁾ *Hammer, Gesch. d. Osm. I. d. 453. l.*, ki ezen hármassal ütközetet a morvaival egynek tartja és nov. 5-kára teszi. Mi vihette őt ezen véleményre, átlátni nem lehet, mert Callimachus és Bonfin, kik a morvai ütközetet egyedül írják le bővebben, ugyanaz nap két más basának és seregek megveréséről semmit sem szólnak és ez által ezen ütközetet a hármassal győzdelemtől megkülönböztetik; sőt maga Hunyadi is Ujlakihoz intézett levelében, melly ezen történetekben fő kútfőnk, a Morava melletti ütközetet ezen hármassal győzdelemtől megkülönbözteti.

⁴⁾ Hunyadi többször idézett levele Ujlaki Miklós vajdatársához, hol az első basát Ezebegnek, a harmadikat Turkhánbegnek nevezi *Katona e. h. 251. l.* — *Chalkokondylasz* deák fordítója *VI. könyv, 127. l.* Ezebegből, v. helyesebben Jesze-ből (*Ιεσέ*), mert így áll a görög eredetiben, mellyet, úgy látszik, Hammer csak futólag olvasott, Thezetest csinált és ezt követve így nevezi őt *Engel is Gesch. v. Servien 387. l.* mint állítja *Hammer e. h. 650. l.* Azonban *Engel e. h.* valamint *Hormayr Oest. Plut. II. d. 104. l.* és *Schels, Schlacht bey Varna Militär. Zeitschrift 1826. X. füz. 85. l.* a kettőt megkülönböztetve, a második sereg vezérét Thezetnek Vrenez fiának, Turakhánról pedig azt állítják, hogy thessaliali basa volt.

⁵⁾ *Engel, Gesch. v. Serv. 387. l., Oest. Plut. II. d. 105. l.* és *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 62. l.* — Sophia feldúlását különösen említi *Turóczi is IV. rész, XX. fejt. 253. l.* — *Dlugoss XII. könyv, 775. l.*, ki a három basa megveréséről nem szól, ezen feldúlást a morvai ütközet elejébe teszi.

volságra követte ¹⁾. Egy új basa ugyanis, kinek neve megint nincs tudva ²⁾, a megvert három basa seregeinek maradványait magához vonván, a főszereg oldalát fenyegette ³⁾, sőt úgy látszik a király és Hunyadi közé vetvén magát, a két sereget egymástól elszakasztani ügykezett. A terv nem volt ügyetlenül kigondolva, de a körülményeket hirtelen felfogó erdélyi vajdát nem lehetett olly könnyen megcsalni. Azért az ellenség célját átlátván, annak sikerültét gátolandó, egyszersmind pedig ezen seregnek a más felől jövő Turakhánnali egyesülését akadályozandó, a további előnyomulással felhagy és serege mozgásainak ellenkező irányt ad. Minden sietsége mellett sem előzhette meg az ellenséget, és útjában véletlenül az ozmán seregre bukkan egy térségen, melyet elkerülni többé nem volt mód. Ezen váratlan körülmény seregét eleinte zavarba hozza, nem őt magát. A fejét nem vesztett vezér a rendet, menyire az idő engedi, helyre állítja, a katonaságba czélszerű intézkedései által bizodalmat, buzdító példája által bátorságot önt és így vezérli azt az ellenségre; mind ez, mind a mozgások serénységén meghökken az ozmán seregnek keresztültörése, zavarba hozása s tökéletes megverése csak a pillanat munkája volt ⁴⁾. A seregnél több basák voltak

¹⁾ *Hammer, Gesch. d. Osm. I. d. 453. l.*

²⁾ Ezen török sereg vezérét egyedül *Engel* határozza meg *e. h.* azt a Chalkokondylasz deák fordítója szerint Chasanesnek nevezvén; de Kaszimbeg ugyan a seregnél volt, mint mondja Hunyadi Ujlakihoz írt és többször említett levelében, de ezt a vezértől megkülönbözteti, ezt csak basa novusnak nevezvén.

³⁾ Ezt egyenesen mondja maga Hunyadi János Ujlakihoz intézett levelében, *a pécsi könyvtárból Katona VI. d. 252. l.*

⁴⁾ Ezen ütközetről említést tesz maga Hunyadi Ujlakihoz írt, és már feljebb említett levelében *Katonánál e. h.* és így méltán elfogadja azt mind *Pray, Annal. III. d. 8. l.* mind *Engel e. h.* — Amaz a táborozást ezen ütközeten kezdve s azt mindjárt az első feljebb említett kis csatázás után téve azt állítja, hogy a sok szákmány gátolta elcintén mozgásaiban a magyar sereget, de Hunyadi ezt látván, azt egy rakásra tétette s így állította helyre a csatarendet, a nélkül hogy tudni lehetne, honnan vehette ezt. Ő ugyan *Turóczsira IV.*

¹⁾ egy közölök elfogatott, e mellett több előkelő fogoly és több zászlók jutottak a győztösök kezébe ²⁾).

Ezek után a király Hunyadival, kit igen kegyesen fogada, minden akadály nélkül egyesülvén ³⁾, nagy hadi tanácsot tartott, mellyben Hunyadi a megijedt ellenség üldözése, a körülmények használása mellett nyilatkozott; a keresztteseket vezérlő Julián főbornok is sürgette a háború

---

rész, XL. fejt. és Callimachusra II. könyv, hivatkozik; de az első az ütközeteket egyenként nem adja elő, a másik pedig erről különösen nem szól, hanem e helyett a morvait beszéli el, mint már feljebb megjegyzők.

¹⁾ A vezéren kívül a seregnél voltak a következő basák: Alibeg Timartas fia, viddini és sophiai bég, Balaban tokati basa, Kaszim basa rumili beglerbeg, Mahumed Cselebi Bölinek begje, a szultán sógora s a nagyvezér Chalil basa testvére. Hunyadi feljebb idézett levelében több basákat is említ, de ezeknek nevei úgy el vannak rontva, hogy Hammer említett helyen azokat meghatározni nem tudá, ezeket is csak hozzávetőleg állapíttá meg.

²⁾ Hunyadi többször említett levele Ujlakihoz, mellynek itt vége szakad és mellyben Hunyadi még csak azt említi, hogy a győződelmi jeleket a királynak ajánlotta, most a szultánnal magával állanak szemben, a sereg jó állapotban és eleséggel bőven ellátva van. egyszersmind felszólítja, hogy mihelyt egészsége helyre áll, jöjjen ő is hozzájuk. Datum in descensu regali Scaronensi ad oppositum castru rupti Balvan dicti octavo die Omnium Sanctorum (nov. 8.) 1445. *Katona e. h.* és belőle *Fejér, Hunyadi 55. l.* Mind ezen csatáknak igen hirtelen kellett egymás után történniök, minthogy nov. 3. volt a Morava melletti csata és már nov. 8. Hunyadi egyesült a királylyal.

³⁾ *Bonfin IV. tíz. V. könyv, 327. l. és Heltai I. d. CXXI. rész, 372. l.*, kik szerint a király maga elejébe ment, lóról tisztelkedés végett leszállani nem engedé és jobbját nyujtá neki barátságja jeléül vitéz tetteit magasztalva. — *Pray, Annal. III. d. 12. l.* azon csatát, mellyet mi, mint a Morva mellett történet, feljebb említünk, itt adja elő, környülállásait szinte úgy számítván fel mint mi, [olly megjegyzéssel, hogy a két sereg így egyesülve megint Bolgárországnban nyomult elő, mivel a vett tudósítások szerint Karam kászai basa Murad parancsolatjára megint nyugodt csapatokkal jelent meg. Két napi előnyomulás után a kémek félelemmel jelenték, hogy a törökök Nissánál lesben állanak; így küldötte a király Hunyadit 10,000 emberrel előre. De Hunyadi említett leveléből és a történetek napjainak összevetéséből nyilván kitétszik, hogy a Morva melletti ütközetnek előbb kellett történnie.

folytatását ¹⁾), mi a jelen voltak megegyező véleménye szerint elhatározottat. Valószínűleg nem kis mértékben mozgította elő ezen végzést Ujlaki Miklós, ki Magyarországból hozott új csapatokkal nevelte a sereget ²⁾). Majd minden akadály nélkül folytaták útjukat a király és Hunyadi egyesült erejökkel és nem soká Ráczország torkolatjához értek ³⁾). Itt várta a keresztyéneket az Ázsiából átsietett Murád nagy seregével, itt kívánt győzödelmeknek gátat vetni és darab időtől őrta elpártolt szerencsáját újra lebilincselni. A hegytetőket rögtön elfoglalván, elővédjeit egész a szoros torkolatáig előnyomja és magát a szorost levágott fákkal gát gyanánt megerősíti, melly megett magokat katonái könnyen őltalmazhatják. A király ezzel szemben Bazilitza vidékén, a Zlatiza (talán Islatin) vize mellett szállott táborba ⁴⁾).

Murád erre nagy hadi tanácsot tartott, mellyen jelen volt Jesze Vrenez fia, Turakhán thessaliali basa, Klaszim európai beglerbeg és Isákbeg. Murad maga és Klaszim a magyar tábor tüsténti megtámadását javaslájk; az agg Turakhán ellenben ezt a mostani körülményekben, midőn a magyarok számos győzödelmek által lelkesítette, mindenre készek, az ozmánok ellenben több veszteségeik által elbátortalanulva, minden nagyobb erőlkifejtésre alkalmatlanok, egyenesen veszélyhozónak és tanácsosabbnak látta, magokat, mindent elpusztítva, visszavonni, az utánok jövő ellenséget éhség és inség által elnyomorítani, elkedvetleníteni, és azután véletlen megtámadni, midőn azt legyőzni, megsemmisíteni igen könnyű leend. Jesze pedig, Vrenez fia, mind a megtámadás mind a visszavonulás ellen nyilatkozott s a természet által megerősített szoros megfeszített

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ Kitészik ez László királynak Galgócz és Temetvény iránt 1453. Ujlaki részére adott adományleveléből, *Kaprinai, Hist. Diplom. I. d. 371. l. és Katona VI. d. 225. l.*

³⁾ *Bonfin és Pray e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz VI. könyv, Script. Byzant. X. d. 127. l.*

erőveli általmazását sürgette, mind addig, míg a magyarokat a beálló téli hideg és az eleség hiánya mostani megerősített táboruk elhagyására szorította, midőn azután a futókat egész sikerrel lehet megtámadni. Élénk vitatkozás után az utolsó indítvány fogadtatik el, és az európai seregek küldetnek a szoros torkolatához az ellenség tartóztatására, míg a főszereg, melly ázsiai csapatokból állott, a hegy ormait és az e megett elterülő biztos állást foglalja el ¹⁾). A dolog kimenetele sok részben igazolta a terv célszerűségét. Hunyadi több ízben ügyekezett az ozmán elővédeken keresztül törni, de mind annyiszor visszanyomott. A magyarokat elijeszté a hely színe, a Balkány hegyeinek magassága, meredeksége, az idomtalan kösziklák és a túlfelől elterülő sivatag pusztaság. Ehez járult még a takarmány rosszasága, az élelembeli szükség, a katonaság kifáradása s a tél kezdete. Minden ohajtá a visszavonulást, még az ifjú tüzes király is rá unt a fáradságos táborozásra, egyedül a rendfihetetlen Hunyadi nem veszté el bátorságát, és az őt imádó, benne nem csak fényes tehetségű vezéröket, ki fegyvereiknek diadalt tudva szerezni, hanem szerető atyjokat is, ki a fáradalmakban őket nem hagyja el, tisztelő katonáit erőteljes beszéde, elragadó példája egyaránt buzdította. Az ellenség sokaságától, úgy mond ő, nincs okuk azoknak félni, kik már nagyobb számon is diadalmaskodtak; a győztösökre maradandó dicsőség, az elesetekre örök boldogság vár ²⁾). A szeretett vezérnek illy beszédei által a népség nem csak kedvetlenségét elveszté, hanem új bátorságot is nyert, minden fáradalmat,

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h. 127. l.*, ki egyébiránt a hadjárat leírását csak itt kezdi, azt bocsátván előre, hogy a magyar sereg eddigelő mindent hatalma alá hajtott, Sophiát több várakkal elfoglalta. Hasonlóan tesz *Dukasz is XXII. könyv, Script. Byz. XII. d. 97. l.* Nissa feladását és elégetését is említvén. Megegyez ebben *Leunclacius is török éckönyveiben Script. Byz. X. d. 255. l.*

²⁾ *Callimachus Schwandtnernél I. d. 491. l., Bonfin e. h. és Turóczi IV. rész, XL. feje. 253. l.*; az első hunyadi beszédét hosszan adja elő.

mellyben az mindig híven osztozott, lelkesedéssel tűrt és valahányszor az ellenséget a hegyek ormain megpillantá, az ütközet kivánságának tüzetől égett ¹⁾).

Mind a mellett Hunyadi az ozmánokat erős állásukban megtámadni tovább is tartózkodott, sőt állhatatosságukat annak megtartásában és a nehézségeket, mellyekkel annak keresztültörése öszve volna kötve, érezvén, mindenek felett azokat sáncaikból kicsalni ügyekezett és e végből, mintha céljával egészen felhagyott volna, valósággal vissza is kezdte vonulni ²⁾). Ezt Kaszim ³⁾), rumili beglerbeg ⁴⁾), rendetlen futásnak vélvén, a szultánnak parancsolatjára, vagy az ellen, bizonytalan ⁵⁾), egész seregével leereszkedett. Ezt akarta és biztosan várta az ellenség gögét ismerő Hu-

¹⁾ *Callimachus és Bonfin e. h.*

²⁾ Egyedül *Callimachus* állítja *e. h.*, hogy Hunyadi maga támadta meg a törököket, mellyre a vezér basa a magyarok számának csekélységét látván, szégyennek tartotta az ütközetet el nem fogadni és így maga ment eléjük. *Bonfin*, *Chalkokondylasz és Leunclac. e. h.* szerint Hunyadi valósággal visszavonult, az első ezen tettének az általunk említett okát adván.

³⁾ A vezért, mint *Hammer e. h. 651. l.* megjegyzi, a török írók, kik e részben legtöbb hitelt érdemelnek, így nevezik, — *Chalkokondylasz e. h.* Khaszimésznek, deák fordítója Chasanesnek, Hunyadi Marnavich Györgynek adott adománylevelében *Kerchelich Notit. praelim. 272. l.* és utána *Engel e. h.* Hasszannak, *Gesch. von Serrien 388. l.* Chasanusnak, kít a szerbek Chadamnak neveznek, *Callimachus II. könyv, 492. l.* és *Bonfin III. tiz. VI. könyv, 324. l.* Charambusnak írják.

⁴⁾ A török történetírók *Hammer e. h.* — *Turóczi e. h.* natóliai, *Callimachus* és utána *Pray e. h.* phrigiainak mondják.

⁵⁾ *Bonfin e. h.* egyenesen mondja, hogy ezt ő parancsolat ellenére tette. Azonban *Chalkokondylasz és Leunclacius* szerint *e. h.* Murád a magyar sereg eltávozását megértvén maga küldötte Khaszimot és Turakhánt utána. — *Turóczi* szerint végre a török elővéd vezére némelly szállongva előnyomuló magyarokat elfogván, ezeket szultánjához küldé, hogy látná, minő nyomorult emberek ijeszti meg őt tulajdon tartományaiban, mire Murád azt izené vissza büszke vezérének: „Térj diadalmasan hozzám és a megvert ellenségről beszélj becstelentve“ s ez bírta őt arra, hogy akármiként is megütköztek a sokkal kisebb számú ellenséggel.

nyadi. Seregével tehát az ütközetre előre kinézett helyen épen oly hirtelen mint ügyesen megfordul, azt félhold formára állítja fel és szárnyait megerősíti, hogy a sokkal számosabb ozmánság körül ne foghassa. Mind két felől sűrű fűzes terült el, a nyílt harcra alkalmatlan, de a lesre annál kedvezőbb. Itt rejti el a gondos vezér a hosszú dzsidás lengyel keresztéseket oly utasítással, hogy addig innen ne mozdúljanak, míg az ütközet közönséges nem lesz; de mihelyt a vigyázatlan ellenség előnyomulásában eddig hat, egyszerre és egész erővel támadják azt oldalba. — A törökök nyilzáporral nyiták meg az ütközetet, melly a tömegbe állított magyar rendekben nem kis kárt tett. Hunyadi ennek véget vetendő és előre kidolgozott tervét életbe léptetendő, seregeit egy kevéssé visszavonja, azután kardrántva rohan az utána tóduló ellenségre. Ezen váratlan mozdulat a törököket meghökkenti, kivált miután észre vevék, hogy a magyarok szabályai csontig hatnak, míg az ő legkeményebb vágásaik ezeknek pánczélingeikről ártalom nélkül pattannak le. Zavarodásukat nevelte a lengyel dzsidások hirtelen és véletlen kirohanása a fűzesből; ezek kopjájukat a nyert utasításhoz képest, egyenesen a tüzes török lovaknak irányozzák és így ezeket megsebesítve, vagy megbokrosítva, lovasaiknak akaratja ellen megfutamtatják, egészen elvadítva az utánok jövő nyugott lovagság tömött rendeire vetik, melly ez által tökéletes zavarba jön és a csatátért minden további ellentállás nélkül oda hagyja. Így a különben is gyenge ozmán gyalogság magára marada s igen csekély ellentállás után követte [a lovagok példáját ¹⁾]. Mahomed Cselebi, böli beglerbeg, a nagyvezér öcsöce ²⁾, egyszer ugyan futó katonáit megállította,

¹⁾ *Bonfin*, *Callimachus* és *Pray e. h.*

²⁾ Így nevezik ezen később elfogott basát a keleti írók *Hammer e. h. 651. l.* — *Bonfin* azonban, *Callimachus e. h.* és *Cuspinianus 664. l.* mind a török vezért mind az elfogott basát *Carambusnak* mondják, az első még azt is megjegyezvén, hogy másként *Celepinusnak* is nevezték. *Chalkukondylasz e. h.* a vezért *Khaszimésznek* hívja, az elfogott basát pedig nem nevezi meg, hanem csak *Prai-*

őket felbátorítva megint a keresztyének ellen vezette, sőt az üldözö magyarok első rohanását vissza is verte, midőn egy lengyel keresztes által lova agyon szurattván öszverogyik, minek látására emberei vezérök öszvevagdaltatását vélvén, újra mindenfelől rendetlen futásnak erednek és a győzdelmet megbukott basájokkal együtt a keresztyéneknek átengedik ¹⁾. Ezzel a futó ozmánokat egy darabig üldözték és velök együtt jutottak szinte a hegyek ormaira; de Hunyadi félvén az ellenséges lesektől, kivált miután az éj is bekövetkezett, seregét a völgybe visszavonta ²⁾. A

---

mész- vagy Ibrahim—fának s Khalilész testvérének mondja, *Chalkokondylasz deák fordítója* pedig Carambesnek nevezi. *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 488. l.* az elfogott basát Sciabadinnek vagy Carambusnak, Hunyadi végre Marnavich Györgynek adott adománylevelében ezen ütközetről emlékezve mind a vezért mind az elfogott basát Hasszánnek nevezi, *Kerchelich, Notit. praelim. 272. l.*; követi őt *Engel e. h.*, még *Dlugoss* szerint *XII. könyv, 776. l.* azt is hozzá adván, hogy ezen Hasszán vagy Kaszim a szultán sógora volt, mely állításán *Hammer e. h. 651. l.* eléggé nem győz csudálkozni.

¹⁾ *Callimachus e. h.* — Másként adja elő *Bonfin e. h.* Cselebi elfogatását, azt állítván, hogy futás közben egy hófuvatba esett, lova onnan nem tudott kivergődni és így egy magyar közkatoná hatalmába került, kitől Hunyadi őt igen olcsón vásárolta meg, *Curaeus l. d. 246. l.*, *Heltai l. d. CXXII. rész, 376. l.*, *Pethő 67. l.* és *Ortelius Redivivus 44. l.* szerint 40, *Fugger, Spiegel der Ehren 543. l.* és *Podtusányi 244. l.* szerint csak 10 forinton.

²⁾ Ezen ütközetet a kútfő-írók mind említik és szinte egyformán adják elő. Mi *Callimachust* és *Bonfin*t követtük, mivel ők legkönyvülállásosabbak. Elég bőven említi azt *Dlugoss* is *XII. könyv, 776. l.*, szól róla mint hatodik ütközetről *Tyróczy IV. rész, XL. feje. 253. l.* — *Chalkokondylasz VI. könyv, Script. Byz. X. d. 127. l.* csak azt mondja, hogy Hunyadi Khaszimészt a hegyekről lecsalván cselek közé vonta s megverte, bár Turakhán őt előre megintette volt és maga a hegyek tetőit nem is hagyta el; a miért őt másfelől Khaszimész a szultán előtt hitelenséggel vádolta. Említi végre ezt *Leunclao török évkönyve Script. Byz. X. d. 255. l.* azt mondván, hogy az öreg egészen elgyengült Turakhán megijedve elszaladt és így Chasanes minden katonáival öszvevagdaltott. — Ezek szerint az ütközet valósága iránt semmi kétségünk sem

győzedelem tökéletes volt, sok és gazdag a zsákmány, nagy

lehet, de annál bajosabb annak idejét és helyét meghatározni. *Chalkokondylasz* szerint *e. h.* a Bazilitza nevű vidéken történt; *Dukas* szerint *XXXII. könyve, Script. Byz. XII. d. 97. l.*, ki egyébiránt az ütközetről csak mellesleg szól, egy kis helység mellett, melyet a bolgárok Iszlatinnak azaz Aranyosnak neveznek Sophiától és Philippopolisztól egyenlő távolságra; *Bonfin* szerint *e. h.*, végre Kunobizum mellett, kinek előadását valószínűvé teszi Hunyadi adománya levele Marnavich György részére a kucevoi és hranicevoi ispánság iránt 1448. *Kerchelich, Notit. praelim. 272. l.* Mind ezek, valamint *Leunclav török évkönyve, Dlugoss, Callimachus e. h. és Cuspinianus 664. l.* azt a Haimosz innenső oldalára, *Hammer* ellonben *Gesch. d. Osm. I. d. 454. l.* annak tulsó lejtőjére az úgy nevezett Cunabitza hegy tövébe a jaloviczi mezőkre teszi. *Callimachus, Dlugoss és Bonfin* azt a Balkán szorosának fő megtámadása elejébe, *Hageck 758. l.* harmad napra Lucia után, *Katona VI. d. 171. l. dec. 24-re. Chalkokondylasz* és utána *Hammer e. h.* ezen megtámadás után, és az utolsó valamint *Dlugoss* is ezen vívást teszi *dec. 24-re.* — *Engel, Gesch. v. Serbien 389. l., Fessler IV. d. 574. l. és Schels, Schlacht bey Varna. Oest. Militär. Zeitschrift 1826. X. füz. 90 l.* mind ezen íróktól eltávoznak, bár egyenesen rájuk utalnak és ezen ütközetből kettőt csinálva s az első csata körülményeit Sophia feldőlása után történetivel összevegyítve így adják elő: Az előre ment Hunyadi seregével az átmenetelt a Balkán hegyein vagy az ellenség lecsalását innen sikeretlen kísértvén meg, visszavonja magát, egy szép térvölgyön Chasimbegre bukkan, Turakhán szép sereggel a hegyekről lesiet basatársai segítségével, maga Murád a hátvéddel csak három napi földre állott a kettő megett. Itt az ütközet kerülhetetlen volt. Hunyadi vezéri ügyessége s a magyarok bizodalmas bátorsága tökéletes diadalt nyert a nagyobb erőn. Csak egy csekély csapatot hozott a megszaladt Kaszim szultánjához vissza s tulajdon vigyázatlansága terhét és büntetését Turakhánnak kellett viselnie; önkénytes lassúsággal vádoltatva, vasban küldetett Ázsiába. A bátor Karambeg, Murád sógora, romániai helytartó, a kemény vita alatt egy mocsárba jutott és innen kivergődni nem tudván, egy magyar közvitéz kezébe, ki őt Hunyadinak átengedte 40 aranyért, bátor csak 10-et kért volt. Ezután az erdélyi vajda visszavonta magát Scaronához, hol a király állott főszereggel. Itt hátát Balvan hegyvárának vetvén Murád jövetelét várta, de helyette Hasszánbeg Natólia helytartója jelent meg a kunaviczai hegyekről ereszkedvén le. Hunyadi tüstént elejébe megy, a jaloviczi térséget elfoglalja, azon az egész magyar sereget felál-

mind a megölettek mind az elfogottak száma ¹⁾. Ezen egyetlenegy ütközetben vett ezen hadjárat alatt a király személyesen részt ²⁾, és egy nyíl által kezén meg is sebesített ³⁾.

A magyar táborban ezen fényes győzelem nagy lelkesedést élesztett, minden ohajtva kívánt az ellenséggel újabban megmérkőzni, diadalt diadalra halmozni. A sereg ezen kedvező hangulatát használni kívánta Hunyadi, és más napra a balkányi szoros újabb megtámadását rendelte ⁴⁾.

Ítja, de Hasszánt egész estig nem tudja csatára szorítani. Ekkor végre öszvecsap a két sereg, a magyarok mindjárt első rohanattal keresztültörnek az ozmánok rendein, az öldöklés még alkonyodát után is sokáig tartott holdvilág mellett. A szaladók öszvevagdaltattak, csak az előkelőbbek fogtak el. Hasszánt Marnavich György hozta a győztes vezér sátorába. Ezen ütközetről, mint *Engel e. h.* mondja, a keleti írók hallgatnak, és ebben kapott a király sebet. — Ezzel megegyez *Hormayr* előadása is *Oest. Plutarch II. d. 106. l.*, ki mind a két ütközetet a balkányi szoros megtámadása után teszi és azt mondja, hogy a második ütközet után Hunyadi Murád megtámadását elhatározván, beteg bajtársát Ujlakit erről tudósítva ezen csatára meghívta, s hogy a magyar sereg magát lassan vonván vissza, többször estek éjjeli tanyái némely betegekkel az ellenség kezébe; ezeknek látására Hasszánbeg ura jelenlétében elbizottsággal jegyzé meg, milly nyomorult nemzet bátorodik az ozman birodalmat megrázni, a mire amaz azt felelé: Isten segítsen előbb győzelelemre, azután ítélj azon nemzetről, melly előtt magam is megszaladtam.

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VI. könyv, 325. l.* A foglyok és elestek számát egyik egykorú író sem határozza meg; *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 488. l.* teszi az elestek számát 6,000-re.

²⁾ *Bonfin* ugyan *e. h.* azt állítja, hogy Ulászló a lengyelek állítása szerint ezen ütközetben jelen volt, a magyaroké szerint nem, *Engel* pedig *Gesch. v. Serbien 388. l.* jelenlétét egyenesen tagadja; azonban minden kétséget eloszlat Hunyadi adománylevele Marnavich részére *Kerchelich Hist. Eccl. 272. l.*, melyben az maga elismeri a király jelenlétét.

³⁾ *Fessler, Schell, Hormayr e. h., Pastori, Florus Polon. 152. l.*

⁴⁾ *Bonfin III. tiz. VI. könyv, 321. l.*, *Callimachus II. könyv, Schwandtnernél 491. l.* és utánok *Pray e. h.*

Minden készülétek a nagy vállalathoz a legpontosabb előrelátással, a körülmények legezlszerűbb használatával voltak megtéve. A törökök által Snainnak nevezettezen szurdoknak két ágazata van: az egyik nyugotra esik, mester-séggel van öszveszorítva és Traján vagy vizkapunak (Scula Derbend) — a másik keletre nyúlik és a mellette folyó kis pataktól isladi vagy zlaticzai szorosnak neveztetik ¹⁾. Mind a kettőt Murád szikladarabokkal és favágatokkal behányatván, a járást azokban nehézzé, szinte lehetetlenné tette volt; de még segítségére jött a fagy és bőven hullott hó, mellyre estve vizet öntetvén, a meredek felmenetel egy áthathatatlan jégfallá alakult ²⁾. Az első torkolatnál az út sokkal meredekebb volt, itt a magyaroknak nem menni, hanem nehezen kapaszkodva mászni kellett volna a minden oldalról fedezett ellenségre, a nélkül hogy fegyvereiket használhatták volna. Jól látta azt Hunyadi, de a felett még azt is reménylé, hogy, ha a másik szorulatnál a hegy tetejére juthatnak bátor csapatai, a köszirtek közé rejtett ellenséget könnyen elkergetheti, vagy semmivé teheti, katonái már a felmenetben is a hegy legmagasabb, és a megtámadást ezen oldalról lehetetlennek tartó ellenség által elfoglalni elmulasztott csúcsa által fedezve lévén; azért ennek megvívását határozta el seregének legjobb részével ³⁾. Eleinte a következés megfelelt a várakozásnak. Elszánt erőlködés és minden akadályok épen olly bátor, mint sikeres legyőzése után, az ellenség elővédét öszvevagdalva, az első legmagasabb tetőre felvergődik a bajnok keresztyén csapat; de itt egy előre nem látott meredek mélység állotta el útját. Ezt betölteni, vagy rajta át hirtelen hidat

¹⁾ *Hammer e. h. I. d. 453. l., Bonfin III. tiz. VI. könyv, 323. l. és Callimachus e. h. igen jól írják le ezen kettős torkolatot.*

²⁾ *Hammer e. h.*

³⁾ *Bonfin és Callimachus e. h. — Hammer szerint ellenben e. h. a magyarok az első torkolatnál is tettek kísérletet, nagy bajjal a Traján kapujáig valósággal el is hatottak; de azt igen megerősítve találván, kénytelenek valának szándékukkal felhagyni.*

verni képtelenség volt volna, az áttörést pedig a meredekség mellett az ellenségnek lövései igen nehezítették. A vajda tehát nagy bajjal ágyukat vontat fel, a szemközti csúcson mutatkozó s onnan lövöldöző ellenséget jól irányzott lövéseivel elkergeti; azalatt katonáinak legbátrabbjai a mélységbe ereszkednek, a kevés számú ellentálló ozmánokat a tulsó meredeken visszanyomják vagy öszvevagdalják és ellentállhatatlanul a csúcsok felé törekednek. A célhoz már igen közel voltak és a lefényesebb siker kezd merész tetteket koszorúzni, midőn Alibeg, ki Karambeg helyett a vezérleést átvette, a növekedő veszély láttára katonáit a hegy csúcsán hasra fektetvén, nekik a szirtek közt a magyar ágyugolyók ellen óltalmat szerez, honnan a meredeken feltörekedő keresztyéneket bátran löhették. Ezen körülmény Hunyadit ügyekezetei sikeresítésének reményétől egészen megfosztá, azért a további vérontásnak végét vetendő, a lehetetlenséggel is megküzdenni kész vitézeit visszaszóltítja, az elszéledteket öszvegyűjti, s a legjobb rendben, a nélkül hogy a nem sikerült, de merész kísérlet nagyszerűségén megrémült ellenség őt legkevésbbé háborítani, vagy menedékhelyeit csak elhagyni is bátorított volna, táborába visszavonul ¹⁾).

¹⁾ *Bonfin* és *Callimachus e. h.* és utánok *Pray* így adják elő a dolgot, és a második még azt is megjegyzi, hogy a kérdéses mélység két mérföldnyi (stadium) volt. *Dukas* szerint *e. h.* 97. l. a magyarok az utat valamennyire megigazítván, a leereszkedni nem merő ozmánokat megtámadják, azoknak sűrű nyílaira nem hajtvá a meredek közepéig felhatnak, de tovább semmikép sem tudnak menni és mind a két rész visszavonta magát; az utolsó így adja elő *Leunclav érkönyve is Script. Byz. X. d.* 255. l. — *Chalkondylasz* szerint *e. h. VI. könyv.* 127. l. a magyarok több ízben támadták meg a törököket, de nem boldogultak; így *Dlugoss* szerint *XII. könyv,* 777. l. sem tudtak rajtok keresztültörni. *Hammer* azonban *Gesch. d. Osm.* 454. l. mind ezen kútiók ellenére azt állítja se okait se kútfecit elé nem adván, hogy Hunyadi az ellenségen és a szorulatokon keresztültört, Bolgárországot seregeivel elborította, itt a föld népe által igen jól fogadtatott, nem csak a

A balkányi szurdokoknak ezen kevésbé kedvező, de a törököknek megrettentése által erkölcsi hatásában és következeiseiben igen nevezetes megtámadása Hunyadi még jobban megerősítette előbbi véleményében. A háború tovább folytatását, az ingadozni kezdő ozmánok bátorságának szilárd kitartás és újabb kísérletek általi vég megtörését mindenkép sürgeté; melléje csatlakoztak Julián bíbornok ¹⁾, és főként György rácz despot ²⁾, ki az egyes rácz erősségek meghódítására s tartományainak vég felszabadítására 100,000 arany segedelmet ajánlott ³⁾. De a király maga azt különösen és egész erővel ellenzé ⁴⁾; a sereg nagy része a fáradalmas és hosszú hadviseletre únva, pihenés után sovárgott és e végett ohajtá a haza-menetelt ⁵⁾. Ehez járult a szokatlan kemény téli idő, a takarmánynak, a nagyobb részint lovasságból álló magyar sereg fő szükségének, hiánya, az e miatt kiütött lódög és az utak rosszasága ⁶⁾. Így végre elhatároztaték a háború ez úttali befejezése s a sereg visszavonulása. A poggyász a könnyű lovaság által fedve előre bocsátatik, a dzsidások pedig hátvéd gyanánt követik az egész sereget. A törökök látván a keresztyénség mozdulásait, azokat egy darab ideig mire vélni nem tudák, később cseltől tartva a hegyekről óvatosan leereszkednek, de a hátráló győztöseket egész erővel megtámadni nem merik, minden ütközetet gondosan elkerülve, háborgatásukkal, az el-elmaradozó kisebb csapatok meg-

---

vallás tekintetéből, hanem a nyelvbéli rokonság miatt is a lengyelekkel és a ráczokkal; hogy maga a király is átment utána a tört úton tartaléksereggel.

¹⁾ *Callimachus e. h.* 495. l. és utána *Pray Annal. III. d. 12. l.*

²⁾ *Bonfin III. tiz. VI. könyv, 386. l., Cromer XXI. könyv, 495. l. és Dlugoss XII. könyv, 778. l. — Fessler szerint IV. d. 377. l. egyedül ez sürgette a háborút és még Hunyadi is ellene volt.*

³⁾ *Dlugoss és Cromer e. h.*

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss és Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss és Cromer e. h.*

rohanásával megelégesznek ¹⁾. Ezen apróbb csatázásokban többnyire a magyarok győztek ugyan ²⁾; de azok mégis mozdulataik serényebb kifejtését akadályozák. Egy ízben egy rögs, hófuvatokkal, vízőmlésekkel és félig befagyott mocsárokkal megtölt sűrű erdőben támadtatott meg a magyar hátvéd ³⁾, és még mielőtt a helyszínének akadályai miatt a főereg egy része annak segítségére roboghatott volna, elszélesztetik és 80 abból elfogatik. Az időközben megérkezett segédcsoport azonban a győzedelmökben elbizottakat rögtön megtámadja és nem csak fogságba esett bajtársait kiszabadítja, hanem ezen feljül 160 törököt is fogságba ejt, közülök sokat öszvekonczolván, és a többit elszélesztvén ⁴⁾.

Ezen esemény, mind a mellett, hogy a törökök elijesztését eszközölte és a magyar sereget egy darab időre minden további megtámadástól megóvta, valamint az eleség hiányának mind inkább-inkább érezhető következtései ⁵⁾, kívánatosná tevék a serényebb haladást. Egy e végre tartott hadi tanács végzése következtében a terhesebb zsákmány és szükségtelenebb poggyász elégettetett, a beteg és felesleges marha levágattatott, az ellenségtől elvett, vagy az elesett bajtársaktól felszedett fegyverek elásattak. És így megkönnyítve minden további baj, zaklatás és akadály nélkül Nándor-Fehérvárra ért a sereg, honnan egy pár napi nyugvás után, Buda felé folytatá útját. A főváros előtt az ifjú fejedelem elejébe jövének a világi és egyházi nagyok feles számmal, őt mint győzedelmezt köszöntendők. Ezek kíséretében nagy fényvel és, a mint a régi dolgokban gyönyörködő Bonfin bőven leírja, római diadal-

---

¹⁾ *Bonfin e. h.* — *Dlugoss e. h.* 777. l. azt állítja, hogy csak egyszer támadták meg, de akkor veszteséggel visszaveretvén azt többé tenni nem merték.

²⁾ *Callimachus e. h.*

³⁾ *Ugyanó és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Callimachus, Bonfin és Pray e. h.*

hoz hasonló szertartással ment a városba ¹⁾. Megnyitá a hosszú vonalt a kereszt, követék ezt a győzdelmi jelek, az ellenségtől elvett fegyverek és zászlók nagy számmal, az után jött 4,000 fogoly, ezek közt 13 vezér, és a számos papság, berekeszté az egészet Ulászló a zászlós urakkal és azoknak dandárjaival, mind gyalog és egyszerű öltözetben, maga pedig a király fogadása következtében meztláb ²⁾. A szent szűz egyházában harsogó Téged-Istendicsérünk tartatott, és a győzdelmi jelek, az ellenségtől elvett zászlók, örök emlékül itt függesztettek fel ³⁾. A vezéreknak, különösen Hunyadinak ezen hadviselet alatt véghez vitt bátor tettei később lefestetvén, ezen dicsőítő és mindeneket buzdító képek is ide tétettek ⁴⁾, valamint a vitézebb bajnokok czímerei, neveik említésével. A magyarok közül ezen megtiszteltetésben Hunyadin kívül részesültek Ujlaki Miklós vajda, Palóczy Simon, Czudar Simon, Marczali Imre, a lengyelek közül Sczekoczin Péter alkorklátnok, Schamotuli Péter, Vojnicki Pál, Tarnov János számos másokkal, valamint Julián bsbornok, György rácz fejedelem és a keresztteseknek több vezérei ⁵⁾. Hunyadit e felett a király nagy érdemei elisméréseül meg-

¹⁾ *Bonfin* és *Callimachus e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h.* 778. l. és *Crommer e. h.* 495. l. Hasonl. *Pes-sina, Mars Morav.* 624. l. és Joh. Herbert *Fustin Hist. Pol.* XV. könyv. X. fej. *Schier, Buda Sacra* 34. l. — *Frideralszky* szerint *Reges Hung. Mar.* 105. l. csak az egyház előtt szállott le lováról és itt meztelenítette meg lábait.

³⁾ *Callimachus* és *Bonfin e. h.*, *Turóczy IV. rész. XL. fej.* 254. l. Maga az árván született László Görgényről és Déváról szóló adománylevelében így szól: *ingenti hostilium hominum et praeda onustum salvum reduxit exercitum, infinitis hostium captis banderriis, quae in ecclesia b. Mariae Virginis Budensi in sui aeternam laudem per futura secula pendebunt, utpote tot illustrium triumphorum pulcherrima et praeclara monumenta. Spiess, Aufklär.* 270. l.

⁴⁾ *Bonfin* és utána *Pray e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.* Has. *Callimachus e. h.*

ajándékozta a kucevoei és branicevoei kiterjedett urodalmakkal¹⁾. Megkülönbözteté magát ezen alkalommal Marnavich György is²⁾.

Igy lett vége februariusban 1444. ezen nevezetes hadviseletnek³⁾, mellyben Hunyadi magának és a magyar fegyvereknek örök dicsőséget szerze⁴⁾, és hazánknak hadi tettekben különben sem szegény történeteit olly szakasszal bővítette, mellyet semmi erőszak, semmi konokság sem lesz képes a jövőndő kor emlékéből kiszakasztani, és mellyhez nemzetünk önérzetének egész erejével ragaszkodandik mind addig, míg meg nem szűnik nemzet lenni.

Az eddig említettéken kívül gyümölcse volt annak a Murád főerejének, a rettenetes janicsárok- és a bátor spahiknak nagy részbeni semmivététele⁵⁾, az ozmánok megrémítése, büszkeségöknek megtörése, Hunyadi nevének olly félelmissé létele, hogy a török anyák síró gyermekeiket is jövetelének említésével ügyekeznének hallgatásra bírni⁶⁾, a keresztyének hanyatlani kezdett bátorságának felélesztése⁷⁾, és ennek

1) Hunyadi adománylevele ezen urodalmak iránt Marnavich György részére 1448. *Kerchetichnél Not. prael. 272. l.*

2) Hunyadi most említett adománylevele. Ezen oklevélben előadatik Marnavich György származása is, még pedig a bosnyák vagy szerb királyoktól; azonban *Engel, Gesch. von Serv. 320. l.* véleményének semmi különös okot sem adva, ezen származást, sőt magát az oklevelet, igen gyanúsna tartja s azt véli, hogy Marnavich csak egy becsütletes bosnyák bojár volt.

3) *Icanich Schwandtnernél II. d. 16. l.*

4) *Aeneas Sylvius epist. XLIV. 530. l. és epist. LXXXI. 564. l.* mindent Hunyadinak tulajdonít, *Turócsi e. h.* Uláslórról még csak említést sem tesz, *Dlugoss e. h.* Ulásló jelenlétét a második nagy ütközetben Aeneas Sylvius egyenes megczáfolásával állítja, *Callimachus végre e. h.* a dicsőséget csak Ulásló után adja Hunyadinak.

5) *Pethő Krónikájában 67. l.* a törökök egész veszteségét ezen hadviselet alatt 30,000 holtra és 4,000 fogolyra teszi.

6) *Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, Opera 397. l. és Frehernél II. d. 46. l., Pessina, Mars Morav. 623. l.*

7) *Philelphus Epist. VI. könyv, 1. levél* ezen győzedelem híre

következtében István Tamás vagy Tamasko bosnyák királynak a Christics vagy Jablonovich nemzetségből ¹⁾, kit II. Twartkónak magtalan halála után ²⁾ a nagyok választottak volt ³⁾

által, olly lelkesedésbe jött, hogy Ulászlót Nagy Sándorhoz hasonlították.

¹⁾ *Farlat, Illyr. Sacr. IV. d. 67. l.* Ő tulajdonkép Ostoja természetes fia volt egy raguzai nőtől Vojakchiától nősparáznasággal. *IV. Jenő bullája jun. 28-ról 1443. Raynald XVIII. d. 316. l., Assemann Calend. eccl. univ. V. d. 81. 82. l. és Kaprinai II. d. 100. l. Luccari és Dufresne 122. l. és utána Katona VI. d. 307. l., ki őt Thomasius Istvánnak nevezi, Jablonovich Pál vajda fiának mondják, ki apjával együtt raguzai patriciusnak vétetett fel. Schimeck, *Gesch. v. Bosn. 115. l.* azt véli, hogy Jablonovich Vojakchiát később nőül vette, vagy az talán már ekkor felesége volt, és ő kénytelenítetett a fattyú gyermeket magáénak elismerni. — *Engel, Gesch. v. Serrien 389. l.* egyenesen mondja, hogy Christics Tamás kettős nősparáznaságból született. — Ezen fejedelem egy széljegyzetben a görög írónál Mopsina Tamás név alatt is fordul elő. *Stritter II. d. 427. l. — Waddingnál 1446. év alatt 45. sz.* Tamascusnak is nevezetik és Orbinus ezen névről egy egész értekezést készített. *Schimeck e. h.**

²⁾ *Gebhardi, Ung. Gesch. III. d. 763. l.* egy Martenenél Vetter. *Monum. I. d. col. 1592.* előforduló levélből, mellyben egy még 1442-ben megtért bosnyák királyról van szó, valamint némelly más gyanúsítások inkább, mint adatok után azt vátatja, hogy Twartko már jóval előbb, nevezetesen 1438-ban, holt meg és Tamaskó mindjárt ekkor helyébe lépett, mint ezt mellesleg már feljebb is 141. l. megjegyzők. Azonban *Schimeck, Gesch. v. Bosn. e. h.* olvasott Tamaskótól egy hitelt érdemlő levelet 1446-ról, mellyben uralkodásának harmadik évét említi; és így *Dufresne, Illyr. Vetus 121. l. és Katona e. h.,* ki őt Twartusnak is nevezi, helyesen teszi halálát 1443-ra. Ezen Twartko némelly levelekben István név alatt is fordul elő *Wadding 1435. év alatt X. d. 232. l. és Luccari IV. könyv, 90. l. Dufresne 121. l.* Az István név a bosnyák királyoknál közös volt mint a Caesaré és Augustusé a római császároknál *Schimeck e. h.* Mind Twartko mind Tamás István élt a királyi czímmel is így: Nos Stephanus Dwertho vagy Twertbo Dei gratia rex Bosniae *Waddingnál e. h.,* Nos Stephanus Thomas Dei gratia Rasciae, Serviae, Bosnanorum seu Illyriorum, Primordiae, partium Dalmatiae, Corbaviae etc. Rex, a Logniczen tartott gyűlésről azólvó levelében, *Engel, Gesch. v. Serv. und Bosnien 141. l.*

³⁾ *Dufresne e. h. 122. l.*

még pedig török befolyás alatt és a Cilleiekkel kötött egyezkedés ellenére, kik tehetetlenek voltak jogaik kivívására, kivált miután a ravasz Tamasko megerősíttetése reményében a szent székhöz simult és ennek kegyeit meg tudta nyerni, meghódolása ¹⁾), valamint Skanderbeg támadása Epiroszban, melly megérdemli, hogy e mellett egy kevésé megállapodjunk.

Skanderbeg vagy Iskanderbeg, azaz Sándor herceg ²⁾), tulajdonkép Kastriota György, Jánosnak, Amathia urának, kilencz közt utolsó előtti fia ³⁾), Murádnak első epiroszi hadviseletekor kezes gyanánt adatott neki át ⁴⁾). Atyja újabb támadásaért nem soká idősb fiaival együtt életével lakolt; ő maga és öcsse a gyilok elkerülését ifúságának és szépségének köszönheté ⁵⁾). A szultán a nagy reményű ifiat körülmetélteté s udvarába maga melle vevé. Itt tanulta ő a fegyverforgatást és csak hamar bátor vitézsége által megkülönbözteté magát, de nem felejteté soha fejedelmi eredetét ⁶⁾). Szabadságának, ősi tartományainak viszszerenyése volt éjjel nappal minden aggodalma; erre mindig leste az alkalmat és azt ezen hadjáratban a morvai ütközet alatt fel is találta ⁷⁾). A törökök szerencsáját ennek

¹⁾ Engel, *Gesch. v. Serv.* 390. l. és *Gesch. v. Ung.* III. d. 63. l.

²⁾ Hammer, *Gesch. d. osm. Reichs I. d. 481. l.*, és nem Nagy Sándor, mint Neander *Syn. Chron.* 134. l. és Pray, *Annal.* III. d. 9. l. állítják; körülmetéltetésekor nyerte e nevet. *Marianus Barlettus e. h.*

³⁾ *Marianus Barlettus e. h.* legkisebbnek mondja, de hibásan.

⁴⁾ Hammer *e. h.*

⁵⁾ Hormayrs *Wien* III. d. 3. füz. 122. l.

⁶⁾ Hormayr *e. h.*

⁷⁾ *Barlettus I. könyv, 13. l.*, *Gualter II. d. 928. l.*, *Fariat, Illyr. Sacrum VII. d. 415. l.* és Hammer *e. h. 481. l.* — Pray *Annal.* III. d. 9. l. a kunaviczai ütközet idejére teszi ugyan, de erre Hammer *e. h.* megjegyzi, hogy dec. 24-dikén, mikor Hunyadi a Balkány szorosát vívni kezdette, már Kroja birtokában volt, öcscsét Hamzát megkereszteltette, sőt csak kevéssel későbbre az ellene küldött Ali basát Dühinnél tökéletesen megverte volt, 22,000

vége felé hanyatlani s a zavart nevekedi látván, a vezér basa titoknokát, kit az egész ötküzet alatt szemmel tartá, némelly biztos segédtársaival elfogja, bilincsek közé vereti s arra szorítja, hogy Kroja várnagyának, ura nevében és mintegy a szultán szoros parancsa következtében, különös levele által a várnak és városnak nekie minden haladék nélküli átadását hagyja meg. A levél megírása után a szegény titoknokot megöleté, hogy a csalást idő előtt ne fődözhesse fel. Így magát bátorságba tevén, a levéllel és némelly czimboráival a török táborból tüstént eltávozik, Kroját a kicsikart parancs mellett átveszi s ősi fejedelmi székét elfoglalja ¹⁾, mellyből tartományocskájának csekély erejével 20 esztendeig állott ellent a terjedelmes és polgári élete legfényesebb erő-pontján álló ozman birodalom egyesült hatalmának, 400 apróbb és nagyobb csatában ütött a mindig nagyobb számú pogánysággal össze és saját kezével 2,000-nél több ellenséget ölt meg ²⁾. Némellyek szerint Hunyadi az egész tervről eleve tudósítva volt, és ez nem kevésbé mozdította elő az ötküzet kimenetelét ³⁾.

---

ozmánál többet vagdalván össze és 24 zászlót foglalván el. Quarto Kal. Dec. és így dec. 10. 1445. vette át az uralkodást. *Marinus Barlettus XIII. könyve, 366. l.* — *Szekely Krón. 212. l.* Castriota megazókését 1455-re, ellenben *Calciusus 790. l.* és *Han, Alt-und Neu-Pannonia 163. l.* még a vaskapui ötküzet idejére teszik 1442-ben; azonban az általunk feljebb említett írók, különösen az első, mint egykorú, sokkal több hitelt érdemelnek.

¹⁾ *Pray és Hammer e. h. Fleury XVIII. d. 73. l., Marinus Barlettus e. h. 13. és köv. l.*

²⁾ *Hormayr e. h.*

³⁾ *Pray e. h. 10. l.*

IX.

1444.

A magyar fegyverek ezen szerencséje, mellynek híre csakhamar elterjede egész Európában nem minden nagytások nélkül, feltüzeltte nem csak Magyarországot, hanem az egész keresztyénséget is. Mindenki a gyűlölt ozmánok erejének megtörését hívé, ezen faj tökéletes kiirtásáról, vagy legalább Európából kirekesztéséről ábrándozék. A magyar királyi udvarban új és még a múlt évinél nagyobb készülletekről volt szó a törökök ellen; a több keresztyén fejedelmek követsegeik által nem csak szerencsét kívántak a dicső táborozáshoz, hanem Ulászlót az ozmán birodalom vég felosztatására, eltörlésére is buzdították. A spanyol, angol, francz, arragoni és burgundi követeken kívül ¹⁾ megjelentek a nevezetesebb hatalmasságokéi is olasz földről, melly nagy rettegésben volt, mióta az ozmánok Zantét is elfoglalván, azt kiszállással fenyegették, és így a magyar fegyverek előhaladását élénk részvétellel kísérte a múlt hadjárat folyama alatt. Ezek között voltak a milanoi fejedelem Mária Angeloé ²⁾, Fiorenzáé, Velenczéé, Genuáé és Jenő pápáé. Megjelentek végre Palaeologosz János gö-

---

¹⁾ *Dlugoss XII. könyv, 780. l. — Bonfin III. tiz. VI. könyv, 327. l.* ezek közül csak Fülöp burgundi herczeg követjét említi.

²⁾ *Dlugoss e. h. 781. l.*

rög császár követjei is ¹⁾). Ez egész erejének kiállítását fogadta, míg a pápa nem csak ömaga, hanem a genuaiak, velenceiek és a burgundi fejedelem segedelmét ígérő mind pénzben, mind hajós seregben ²⁾). A milanoi fejedelem ellenben hosszú dagályos levelében ³⁾), mellyben Julián bíbornokot Mózseshhez hasonlíftja, kiemelvén az ifjú király vitézségét, bölcsességét, a magyar vezérek ügyességét, a sereg rendíthetetlenségét, az ozmánokon nyert diadalokhoz szerencsét kíván, de segedelem helyett közönséges három napi egyházi hálanyilvánítások rendelését ígéré, és azon őszinte reménységét jelenté ki, hogy a király és harczias népe az addig szerzett babérokkal nem elégedve meg, újakat aratand Isten segedelmével és az egész keresztyénség javára, dicsőségére.

Ulászló ezen követségeknek adott feleletében közönséges kifejezésekben jelenté készségét mindenre, mi által a keresztyén fejedelmek várakozásának megfelelően és azon vádat elkerülheti, hogy tartományai hasznát a keresztyénség javának elejébe teszi; mielőtt azonban ezen nevezetes tárgyban valamelly elhatározott lépést tenne, szükségesnek nyilvánítá, az ország rendi gondolkozásának megtudását ⁴⁾). Az országos tanácsban azt előlegesen mindjárt fel is vétette. A vélekedések itt a köz lelkesedés daczára különbözők valának. A lengyel tanácsosok a tatárok beütéséről, pusztításairól Podoliában és Halicsban, Boleslav oppelni herczeg nyugtalan mozdulatairól és több egyéb kedvetlenségekről, mellyek Lengyelországot a közelebbi időkben érték, tudósítatva, de különben is királyuk illy hosszastávollétét honjoktól, ennek jóllétével ellenkezőnek tartva, és talán magok is családi körükben nyugadalom után vágyva, Ulászlónak

¹⁾ *Długos e. h.*, *Callimachus III. könyv, Schwandtnernél I. d. 497. l. és Bonfin e. h.*

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ Datum Mediolani die XXV. January 1444. *Długos e. h.* ezen levelet egész kiterjedésében adja.

⁴⁾ *Callimachus* és utána *Pray e. h.*

visszamenetelét hazájokba, ha mindjárt rövid időre is, múlthatatlanul szükségesnek nyilvánfták, és azért a háborút egész erejököl ellenzék ¹⁾). György despot ellenben sírva unszóla a királyt győzdelmei folytatására; kezét fogott vele Julián bsbornokkövet és Hunyadi ²⁾); amaz még egy részben török iga alatt nyögő tartományai felmentését, különösen számos megvívni elmulasztott várai visszavételét, emezek a megalázott, de még mindig félelmes ellenség megsemmisítését és erre a kedvező alkalom használatát ohajtván. György ígéretei, Julián ékesszólása és Hunyadi tekintélye győzének és a többség elhatározá a háborút, de folytatásának terve iránt új vetekedések támadtak. György fejedelem és Hunyadi a ráczországi egyes erősségek meghódítását ohajták mindenek előtt; míg Julián, tekintet nélkül ezekre, egy nevezetes, természetére nézve a mult évihez hasonló, de annál nagyobb szerű hadjáratot tanácsolt egész Konstantinápolyig, mellynek következtében a hitetlenek Európából kergettessenek ki, a görög császárság segíttessék fel, az ozmánok minden további támadásai ellen biztosíttassék, és így a római egyházzal Frienzében készült színellett egyesülésében megerősíttessék. Ez volt a pápa ohajtása is ³⁾, ez által a görögöket szorosabban a szent székhez csatolhatni s az erejében utolsó ülésétől fogva (maj. 24. 1442) hanyatlani kezdő baseli concilium tekintetét még inkább gyengíthetni reménylvén, míg a magáé a nápolyi király, Alfonz megnyerése által nem keveset gyarapodék ⁴⁾. Hiába említék Hunyadi és György ezen ábrán-

¹⁾ *Dlugoss e. h. 780. l., Bonfin és Callimachus e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h. 781. l. — Bonfin e. h. csak Hunyadi említ.*

³⁾ Még a mult évben is egy Sienában III. idus Juny kelt levelében újra segédelmet ígért a görög császárnak. *Raynald, Annal. Ecccl. XVIII. d. 286. l.*

⁴⁾ Junius 14. 1443. *Raynald e. h. XVIII. d. 274. l., Dumont, Suppl. II. d. 2. köt. 388. l.* Jul. 25-dikén megadja neki az investitót Nápolyra nézve *Dumont e. h. 390. l. és Müller, Reichstags Theater I. d. 691. l., sept. 4. elengedi az 50,000 forintot, melyet ezért fizetni tartozott volna. Dumont e. h. 396. l.*

dozó terv létesítésének lehetetlenségét, a török birodalom belső ereje és segedelemforrásai sokasága mellett, hiába jegyzék meg, hogy semmi esetben sem tanácsos a rác- és bolgárországi erősségeket hátok megett az ellenség kezében hagyni; a híbornok ékesszólása ellen minden észrevétel sikertelen maradt, kivált miután azt a külső hatalmasságok követői előterjesztéseikkel gyámolták. A görög császáréi különösen kiemelék jelentésökben azon körülményt, hogy Murád az újra pártot ütött Karaman-Ogli ellen egész erejével átköltözött Ázsiába, Európában csak igen kevés seregei maradtak. Most ideje, így okoskodának ezek, az ozmánok megoszlott erejét a görögöknek keletről, a magyaroknak nyugotról egyetértőleg egyszerre s egész erővel megtámadniok; most Ázsia vadonjaiba lehet visszautasítani a büszke fajt, mellyet egyedül a keresztyén fejedelmek egyenetlensége csalt által tulajdon vesztökre: úgy látszik, maga az egek ura, a hívök sujtogatásait megelégelve, csodáival kívánja kedvezéseinek visszatértét kijelenteni; mert az nap, midön Cselebi elfogattatott, egy deli fehér ifiú lovag tüneményes alakja derült képpel hirdeté az igaz hitüek győzödelmét Konstantinápoly kapui előtt. Ezek előre bocsátása után urok részéről a hit ellenségeinek tetemes sereggeli megtámadását ígérék dél felől, ha a magyarok a háborút ellenök migindítandják ¹⁾. E mellett Genua és Vencze követői a pápáéval együtt a Helleszponton Murád átjövételének, a megvert török had elszökésének gátlását ajánlák. Az ozmánoknak megtámadása birodalmuk szívében, de előbb a dolognak országgyűlés elejébe terjesztése, elhatároztatott szinte köz akarattal. A nagy czélra Hunyadi mindjárt seregeket is kezde gyűjteni tulajdon költségén, mellynek megtérítését György ígéré ²⁾.

Az országgyűlés april. elejére hirdettetett ki Budá-

¹⁾ *Bonfin, III. tiz. VI. könyv, 327. l. Has. Callimachus III. könyv, Schwandtnernél 497. l.*

²⁾ Kitészik ez a Világosvár iránt adott adománylevelből. Cornides kézirataiból *Katona e. h.*

ra ¹⁾, olly reményben, hogy addig a Fridrikkel kedvezőleg megindult alkudozások épen olly szerencsésen befejeztetnek.

A római király ugyanis a Julián és Ulászló által még a hosszú, vagy bolgár háború előtt jun. 28-dikán 1443. gyertyaszentelő napjára, azaz febr. 2-dikára 1444. javasolt, de általa, mint annak idejében megjegyzők, a hadjárat befejezéséig elhalasztott személyes öszvejövetel iránt, melly úgy látszik a felek kölcsönös megegyezésével egy ugyanaz nap Budán tartandó, követek általi alkudozássá változtatott által, idő közben a kis Lászlónak Posonyba öszvegyült párthíveit meghallgatta volt. Ezek követsége még azon év decemberének közepén öt szent-veiti útjában a Mura melletti Bruckban érte el, és kevéssel ez után Loebenben megbízói nevében tudtára adá neki, hogy a mondott párt a Budára indítványozott öszvejövetelben nem egyezhet meg; mivel ott Ulászló és a mellette lévők egész hatalmukat kifejthetvén, igen nagy előnnyel birandnak, de a békét maga részéről is ohajtván, megnyugszik a jövő gyertyaszentelőn megindítandó alkudozásokban olly móddal, hogy Ulászlónak pártja nygan Budán, de a László királyé Esztergomban gyűljön öszve, és így indíttassanak meg a kölcsönös értekezések, mellyekre Fridrik is küldjön maga részéről követeket. Egyszermind ujabbán és hathatósan felszólítá őt, hogy örökös urokat, kinek személyes jelenléte adhat csak pártjának új élénkséget, hozná át Posonyba, vagy legalább valamelly határos osztrák várbába, hív jobbágyaihoz közelebb. Fridrikben, ki az öcsese hűségében maradt magyaroknak épen olly kevéssé hitt, mint akárkinek másnak, ezen magában természetes kívánság új gyanút gerjeszte. László kiadását egyenesen megtagadá, annak beteges állapotát és gyengélkedő egészségét vévén örvöl; az elmék néminemű lecsendesítésére azonban annak, a mennyiben haza-menetelével erősödését tapasztat-

¹⁾ *Dlugoss e. h. 781. és 784. l.* az országgyűlését az. György napjára teszi; de hogy az elébb jött öszve, bizonyítják az országgyűlési végzések, mellyekről alább leaz szó.

landná, Magyarországhoz közelebb valamely végvárba hozatalát megigéré, s addig is meghívá a követeket egyenként, mennének az ifjú királyfi meglátogatása végett Grätz felé, hol a várnagynak szoros parancsa van őket elejébe vezetni s így annak jóllétéről könnyen meggyőződhetnek. Egyébiránt ajánlatukat az Ulászlóval tartandó tanácskozássokra nézve helyeselvén, követek küldését Esztergomba igéri, mi iránt az osztrák kormánynál a szükséges rendelkezéseket már meg is tette ¹⁾.

Azonban, úgy látszik, Fridrik az öcsese pártján lévő magyarok követségével és az egész párttal nem sokat gondolt, mert az alkudozásokat Ulászlóval csak ugyan Budán látjuk megindúlni ²⁾, még pedig az ifjú László magyar pártjának minden befolyása nélkül. Itt a bsbornokkövet közbenjárása mellett összeült Ulászló részéről Miklós krakkói dékány és Hedervári Lőrincz nádor, ki Schlick Gáspárral, | Fridrik meghitt cancellárjával, még Zsigmond idejétől fogva szoros barátságban állott ³⁾, Fridrik részéről egy pár osztrák tanácsnok, kiknek nevei nem szállottak reánk. Az utolsók által urok nevében és meghagyásából közölt fegyverszüneti javaslatnak mindjárt külső alakjában megbotránkoztak Ulászló követei, mivel abban árván született László tisztán magyar királynak neveztetett; különösen a krakkói dékány Fridriket e miatt részrehajlással, az ügy előrei eldöntésének ohajtásával, vádolta s a további tanácskozások, mint e szerint már feleslegesek félbeszakasztását sürgette. Hiába jegyzék meg erre Fridriknek követei, hogy Ulászló is magyar királyi czímmel él, a

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LIV. Opera 541. l.*

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 7. l.* az alkudozásokat Bécsbe teszi át, de *Aeneas Sylvius* levelének *Epist. LXIII. opera 547. l.* mely itt legfőbb külföök, egész tartalmából kitészik, hogy azok Bécsben nem tartathattak, azon körülmény pedig, hogy azokat Ulászló személyesen végezte be, nyilván mutatja, hogy azoknak Budán kellett tartatniok.

³⁾ Schlick levele Julián bsbornokhoz *Epist. Aeneae Sylvi CLXXXIII. a régi kiadás szerint.*

német király nevezheti öcscsét, mint tetszik; valamint Ulászló szavak által nem kisebbítheti az ifjú király követeléseinek alapját, úgy az ennek tulajdonított királyi cím nem vehet el annak semmit is jogaiból, a mennyiben ilyenekkel bír; a nádornak erre tett azon észrevételére, hogy a kettő közt nagy a különbség, miután Ulászló Magyarországnak törvényesen választott királya, hiába hozák fel, miszerint ők nem jöttek össze annak eldöntésére, mit a pápának, ha egyszer a szent-egyházban az egyesség eszközölthetik, a bíbornokokkal kell és lehet csak jogosan eldöntenie. Heves és büszke volt erre a honfi érzésében megsértett Hedervári Lőrincznek felelete: „Valóban kábának, rövid látásúnak kell annak lennie, úgy mond ő, ki a nemzetet meg akarja fosztani királya szabad választásának jogától; ezt én akárhol és, ha a szükség úgy hozza magával, még a pápa és bíbornokok gyűlése előtt is kész vagyok kivívni.“ Nem a nemzetek jogainak fessegetése, nem ezen kérdések eldöntése, viszonzának az osztrákok, hanem fegyverszünet kötése hozott bennünket öszve; ha az a magyaroknak nem kell, urunk háborúra is kész, de ez az ozmánoktól és osztrákoktól egyaránt szorongatott Magyarországra nézve csak kedvetlen eredményü lehet. „Nem hozzuk uratoknak hatalmát kétségbe, jegyző meg feleletében a mindinkább és inkább felhevülő nádor, de még hazánk nincs kimerítve, ellenségeinek megfelelni képes lesz, akár mely oldalról támadtassék meg, és így fegyverszünetetükre nincs szükségünk.“ Julián sikeretlen ügykezett a kedélyeket lecsendesíteni, sikeretlen figyelmeztette a feleket arra, hogy a fegyverszünet megkötésétől függ a célba vett ozmán háború kedvező eredménye, hogy mily bűn volna egymás ellen fordítani a keresztyén fegyvereket, melyeket a hit ellenségei ellen sikeresen lehet és kell használni. Intő szavai benyomás nélkül elhangzottak és a tanácskozások felbontattak.

Más nap az elmék lecsillapodtával az osztrák követeknek, kik már indulóban voltak, tudtul adatott, hogy az elutasító felelet nem a király akaratjával adatott. A tanácskozások ugyan

mindjárt újra meg is indultak, de eredményre megint nem vezettek. Végre a tárgy iránt a király tanácsosaival elvonva értekezvén, az itt hozott határozat következtében Ulászló személyesen, még pedig magyar nyelven, értesíté az osztrák követséget arról, hogy ő a Fridrik által közlött fegyverszüneti javaslatot elfogadja, annak minden pontjait helyben hagyja és azt aláírva nyolcz nap alatt Pozsonyba küldendi, hol az a német király aláírásával ellátandó példánnyal kicseréltethetik ¹⁾. Az e szerint két évre kötött fegyverszünetnek feltételei következők voltak: 1-ször. Mindegyik fél megmarad mostani birtokában, azt semmi szín alatt nem terjesztheti. 2-szor. Egyik fél sem segíti a másik fél birtokait megtámadó és így a békét zavaró rablókat, azokat nem veszi pártfogása alá, sőt azoknak elűzésére s megzabolázására segédkezet nyújt. 3-szor. Midőn az egyik fél alattvalóinak követeléseai lesznek a másik fél jobbágyságai ellen, keressék azt törvény útján az illető bírólótt. 4-szer. Ha mind e mellett és ezen pontok ellenére valaki a másik fél birtokába ütni és így magának igazságot

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXIII. 547. l.* szól a fegyverszünet vég megkötéséről, szavai ezek: *Postea res in camera Regis trutinata est. Tandem venit in publicum vox et in hunc modum Ungarica lingua locutus est: Revertimini Oratores ad Caesarem salutemque sibi meo nomine dicite, post referte: Nos pacem per eum missam, quamvis non indigeamus illa, sui causa, ut sihi conplaceamus, acceptasse, et in omnibus ejus articulis sicuti jacent esse complexos sub.* Itt az egész előadásból nyilvános, hogy *vox* szó, csak nyomtatási hibából áll *rex* helyett. Mind e mellett ugy *Prag, Annal. III. d. 7. l.* mint *Katona e. h. VI. d. 229. l.* ezen levelet eszen hibával adják; azonban az utolsó mégis, úgy látszik, észre vette azt, midőn *232. l.* erre vonatkozólag azt mondja: *Si haec Wladislaus Hungarica lingua loquutus est, eam in Hungaria condidicisse videtur, ut ad loquendum cum Hungaris interpretum operam non indigeret.* Abban azonban mégis csalatkozik a tudós férfi, hogy Ulászló honi nyelvünket csak Magyarországon tanulta volna meg; mert előbb is tudott magyarul és, mint már annak idejében megjegyzők, a többek közt ez által is nyerte meg mindjárt bejövetelekor a magyarok szívét.

erőhatalommal szolgáltatni bátorkodnék : a sértett fél szabadságában áll vagy annak korlátozására felszólítani a másik felet, ki ezt egész erővel köteles eszközölni, vagy azt saját erejével megkísérteni, a nélkül hogy ez által a fegyverszünetet megtörné, miben őt épen azért a másik fél nem is akadályoztathatja. 5-ször. A kereskedés s közlekedés szabad leend mind a két fél alattvalóinak akadály nélkül az egész országban ¹⁾).

Illy állásban voltak az alkudozások Fridrikkel, midőn a török hadjárat tekintetéből az országgyűlés kihirdtetett; a fegyverszüneti javaslat még nem volt általa megerősítve, e

¹⁾ Ezen pontok kitetszenek Fridriknek alább bővebben említendő megerősítő leveléből maj. 21. 1444. *Chmelnél Regist. Anhang LXI. l.* — Azoknak lényegét így, de sokkal rövidebben adja elő *Aeneas Sylvius is Epist. LXXXI. 564. l.* és *Hist. Fridr. III. Kollárndi Anal. Vindob. II. d. 116. l.* — Ezen most említett levelében *Aeneas Sylvius* ezen fegyverszünet megkötését a morvai ütközet elejébe és így a mult évre teszi; alkalmasint ez birta leveleinek régibb kiadót arra, hogy felebb idézett *LXIII. levelét*, mellyben ezen alkudozásokat részletesen adja elő, hasonlólag 1443-ra tegyék. Így jött az után, hogy minden jelesebb újabb történetíróink ezen fegyverszünet megkötését még 1443-ra a hosszú háboru elejébe teszik, annyival is inkább, mivel az egykoru írónál is van egy ekkor kötött fegyverszünetnek némi nyoma. Azonban *Aeneas Sylvius LXIII. levelében* nincs semmi, mi annak 1445-ban keltét bizonyítaná, *LXXXI. levele* pedig, mint egész tartalma mutatja, 1445-ben kelt és abban ez előbb történetek csak melleleg adatnak elő. Más felől *Fridrik, Ulászló, Julián* s**bornok és Schlick** levelezései a mult év közepén (l. feljebb 325. l.), mellyek a közelebbi és így 1444-diki gyertyaszentelő napján megindítandó alkudozások helye iránt folynak, a *Giskrával* kötött fegyverszünet (sept. 1. 1445. l. 350. l.), mellyben megint ezen febr. 2-dikán tartandó tanácskozmánynra történik hivatkozás, valamint *Fridrik király* megerősítő levele, melly mint épen most látók ezen évben máj. 21-dikén kelt, nyilván bizonyítják, hogy ezen fegyverszüneti alkudozások csak 1444. elején indultak meg, hová azokat *Chmellel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 273. l.* általenni kénytelenek is vagyunk, annyival biztosabban, mivel *Bonfin* is szól *III. tá. VI. könyv, 327. l.* a felek közt feunállott fegyverszünet meghosszabbításáról két évre.

mellett ezen alkudozásokban, mi okból, mi okból nem, megmondani nem tudjuk, Giskra részt nem vett, ő magában a fegyverszünetben nem foglaltatott ¹⁾, sőt a kis László magyar pártosaival sem volt még a dolog tisztába hozva és így a belső csend még koránt sem tartathatott helyre állítottnak. Ezen körülmények tekintetéből szükségesnek látszott a kihirdetett országgyűlésre Giskrát, a többi csehek, a László hűségében maradt városokat, és annak minden párthiveit bátorságlevél mellett meghívni, hogy itt velek minden előlegesen eligazítottassék ²⁾.

Giskrának a meghívását különösen nehezen vette a bíbornokkövet és annak, hogy ezen országgyűlésen, mellyen a keresztyénség és az igaz hit köz ügye s legnevezetesebb érdekei tanácskozás alá veendő, eretnek is részt vegyenek, nyilván ellene monda ³⁾; de a magyar országgyűlésen bátor ellenzőre talált Tallóczy Frankó bánban. „Nem lesz most kérdés, ugymond ő nem minden élesség nélkül, a római szentegyház tanairól és szertartásairól, nem a pápai főhatalomról. Nem szóval, nem vitatásokkal, hanem karokkal és fegyverekkel kell az ozmánok ellen védni a keresztyén vallást. Amazt hagyjuk maga helyére s idejére, ebben pedig a cseheknek jó hasznokat vehetjük. Mult táborozásunkban is hebizonyították ők, melly készséggel, melly kegyesen és állhatatosan kívánják a keresztyénség köz ügyét előmozdítani. Egy nemzetből sem jött olly sok keresztes, mint a csekély számú csehek közül. Ezeket maga a bíbornok jegyzette meg minden tartózkodás nélkül a kereszttel, a pápa pénzével fizette és ők minden alkalmalmmal jó és hasznos szolgálatokat tettek. Megtiszteltetve barátink lesznek, megvetve bizonyosan ellenségeinkké

¹⁾ *Pray, Annal. III. d. 8. l.* azt vitatja ugyan, hogy ezen fegyverszünetben foglaltatott Giskra is; de annak sem az íróknál sem az oklevelekben nincs mi nyoma is, sőt az ő meghívása az országgyűlésre ellenkezőt mutat.

²⁾ *Dlugoss e. h., Bonfin III. tíz. VI. könyv, 377. l., Callimachus Schwandtnernél 498. l., Pray, Annal. e. h. 14. l.*

³⁾ *Callimachus e. h.*

válnak¹⁾). A többség helybenhagyással fogadta ezen észrevételt és Julián kénytelen vala Giskra meghívásában akaratja ellen is megnyugodni.

Az országgyűlés határnapjának megjelentével Budára jött Szent-Miklósi Pongrácz is. Szakolczának e hatalmas ura Magyarország jelen zavaros állását, különösen pedig a felföldön folyvást fennálló háborgásokat használva, a körülményekhez képest majd az egyik, majd a másik párthoz csatlakozék, de mindig csak rablás után törekedve, midőn saját haszna fenforgott, sem hittelt, sem becsülettel nem gondolva, és így mind a két részt megcsalva, a Vág mentében hol ravaszsággal, hol erőhatalommal kiterjedett és szép birtokot szerze magának²⁾). Most épen Ulászló részén volt³⁾, és nem gondolva azon viszonyryal, melyben a magyar király az ozmán hadjárat miatt Fridrikkel hosszab idő óta állott, ennek és párthiveinek birtokait háborgatta pusztító csapatjaival⁴⁾). Mind e mellett előbbi tetteiért és talán azért is, hogy mostani magaviselete mellett a Fridrikkel kibékülést neheztlé, Ulászlónak pártja is fel volt ellene indulva és megjelenését szemtelen gúnyrak vette. Azért a gyűlés parancsára mindjárt elfogattatott, számos czimborái a rablásokban a dühödt nép által minden további vizsgálat nélkül tüstént felakasztattak, ő maga pedig a törvény rendes útján bilincsek közt töltendő örökös fogságra ítéltetett⁵⁾).

¹⁾ *Callimachus e. h.* — *Bonfin III. tiz. V. könyv, 327. l.* ezen egész dolgot csak melleleg említi.

²⁾ *Callimachus, Schwandtnernél 499. l.* Pongrácz változékonyságáról nem szól, *Bonfin* pedig *e. h.* egyenesen pártját fogja s az egész felhevülést ellene csak pártosságnak tulajdonítja; de *Dlugoss e. h. 785. l.* ugy adják elő a történetet, mint mi.

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ Ez iránt nyilván panaszkodik Schlick Gáspár Julián bñbornokhoz máj 24-dikén 1444. irt levelében *Aeneae Sylviu epist. CLXIX. régi kiadás szerint.* Hibáz tehát *Fessler, Gesch. v. Ung. IV. d. 579. l.* azt állítván, hogy ő most a kis László pártján volt, bátorságével mellett hivatott meg és az ellen fogattatott el.

⁵⁾ *Dlugoss, Bonfin és Callimachus e. h.*

Ez után a meghívás következtében személyesen megjelent Giskra dolga vétetett tanácskozás alá. A számosan öszvesereglett és Pongrácz ügye által már felhevült nemesség erőltetéssel unszolta őt Ulászló hatalmának tüsténti elismerésére. Méltósággal és minden félelem nélkül nyilatkozatá ki az ősz vitéz, hogy örökös királyának adott szavát soha sem szegi, ennek kárával más fejedelemnek semmi körülmények közt sem hódol meg ¹⁾). A nép ezt igen neheztelve fogadá, zúgni kezdte s már őt is vad boszszujának áldozatul jelölé ki, midőn a király magát személyesen veti közbe. A felbőszülteket egészen lecsendesíteni nem volt hatalmában. Azért rövid haladékot eszközölvén, a vitéz hajnokot, miután megígérte volna, hogy addig, míg a két versenytárs ügye a maga útján el nem dől, elene háborút viselni nem fog ²⁾), éjjel öltözete megváltoztatásával a városból kiszökteti s nagyobb bátorságaúl lengyel lovagok által egész Győrig kísérteti. Ez óta Giskra Ulászló nevét mindig háládatossággal ³⁾ s azon tisztelettel említi, mellyet tőle e tettéért a késő maradék sem fog megtagadhatni, fontolóra vévén, mennyire szokta a pártosság tüze még a nemesebb érzésű szíveket is megtompítani.

Ezen kedvetlen események után csakhamar april. 18-dikán elkészültek az országgyűlési végzések, mellyek főként a belső csend és a jó rend fentartását illetik, és azon higgadtságna, mellyet a tárgy nevezetessége igényelhet, visszatértét sok részben tanusítják; bár azokban a pártdüh

¹⁾ *Dlugoss e. h. 785. l.*

²⁾ *Dlugoss e. h. — Callimachus, Schwandtnernél 499. l. és Bonfin e. h. 328. l., utánok pedig Pray, Annal. III. d. 14. l. és Fessler e. h. 578. l. azt állítják, hogy Giskrával ez alkalommal egy két éves fegyverszünet kötöttet, melly szerint mind két részről a foglyok, akár csatában akár másként jutottak a másik fél kezébe, szabadon bocsáttatni rendeltettek, ezen idő etelésével fogságaikba önkényt visszatérendők, ha az alatt a végbéke a felek közt nem eszközölthetnék. De ez a mult évi fegyverszünetre látszik vitetni.*

³⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h.*

kitörésének némelly jelenségei is észre vehetők. A bevezetésben előadatik honunknak a közelebb eltelt időkbeli siralmas és sok gonoszság által zavart állapota s ezeknek napról napra növekedése, eleven színekkel, bár nem a legékesebb és tisztább deáksággal festetik. Magok a végzések mintegy a következőkből állanak : 1-ször. Minden akár jelen akár távol lévő nemes magát különös irás mellett Ulászló iránt hűségre kötelezi, fogadván, hogy míg ő él, mást királynak nem ismer. — 2-szor. Minden tisztviselők, még a sóházaknál lévők is, leteszik hivatalaikat, mellyeket a király azoknak ad, kiknek tetszik. — 3-szor. A királyi jövedelmek, azaz a kamara-nyereség Magyarországon, az ötvened Erdélyben s a nysosztjövedelem Tótországban visszaadatnak a királynak és ezen adózások minden kivétel nélkül még a király és királyné birtokától is megteendők. — 4-szer. Igy visszavétetnek a több királyi jövedelmek is a sóból, a bányákból, bányarészből, harminczadból, királyi városoktól, kúnoktól, jászoktól és zsidóktól, akárkinek kezén legyenek is. — 5-ször. Mind azok, kik Ulászlóhoz eddigelő visszatértek vagy még pünkösdig visszatérnek és nekie engedelmességet fogadtak, vagy ez ideig fogadnak, elkobzott jószágaikat visszakapják, ha mindjárt másoknak volnának is már adva, de ezeket a király más jószágokkal kármentesíti. Azok ellenben, kik ezen határidőig nem térnek meg, a hűségtelenség bélyege alatt maradnak és jószágaikat elvesztik. — 6-szor. A pénz szokott, és a rendek tudta nélkül meg nem változtatható, belső érték szerint veretik, úgy hogy két fillér egy pénzt, száz pénz egy forintot tegyen. — 7-szer. A nagyobb és kisebb tisztviselők, valamint magok nem követnek el semmi hatalmaskodást, úgy ezt másoknál sem nézik el büntetlen, jószágaik elvesztése terhe alatt. — 8-szor. A vajda, bánok és főispánok törvényszékeitől akadály nélkül megy a feljebbvitel a királyi udvarhoz. — 9-szer. Minden vármegyében a főispán és szolgabírák mellé más négy táblabírák rendeltetnek. — 10-szer. Minden bírák már a jó rend kedvéért is az erőszakoskodásoktól tar-

tózkodnak. — 11-szer. A mult évben hozott országgyűlési végzés ellen elkövetett minden erőszakoskodások még ezen gyűlés folyama alatt a királyi jelenlét személyese, a nádor vagy országbíró által megvizsgálatnak és elítéltetnek. — 12-ször. Idegen katonaságot az országba hozni tilos. — 13-szor. Az ország és a király ellenségeivel ennek híre nélkül békét kötni senkinek sem szabad. — 14-szer. A király törvényes parancsainak nem engedelmeskedők a hatalmaskodók büntetése alá esnek. — 15-ször. A király idegeneknek jószágokat, haszonvételeket, nem adományoz, hivatalokat, tisztségeket, ide értve a várnagyságokat is, nem ad, sőt azoktól is elveszi, kik most azokban vagynak, ide nem értvén Máté erdélyi püspököt. — 16-szor. A rabló várak lerontatnak, az elmaradott tavalyi adó behajtatik és az egyházi jószágok világiak birtokában nem maradhatnak. — A király mind ezen törvényekre megesküdt és György rácz fejedelem, Hedervári Lőrincz nádor, Ujlaki Miklós és Hunyadi János erdélyi vajdák és több más név szerint elősorolt urak és nemesek saját pecséteikkel megerősítették ¹⁰⁾, melly körülmény újabb bi-

¹⁾ Ezen országgyűlésről emlékezik *Dlugoss XII. könyv, 784. l., Bonfin III. tiz. VI. könyv, 328. l.* Említik azt a rendek 1445. esztendei törvénykönyv, VI. cikkjében *Korachich, Suppl. ad Vestig. Comit. I. d. 505. l.*; de végzései tudva nem voltak, míg azokat fáradságtalan Kovachichunk föl nem fedezé s *Engel, Gesch. r. Ung. III. d. 67. l.* annak írásaiból kivonatban nem közlé. Később kiadta azt Datum Budae 18. die mensis Aprilis, quae est Sabbathum proximum post festum Pasce Domini 1444. *Korachich József, Monumenta Legisl. vet. Segm. I. Monum. II. 30. l.* és újra *Sylloge Decret. I. d. 74. és köc. l.* Megvan az eredeti a szentmártoni főpátság levéltárában *Korachich József, Lection. variant. 19. l.* és egy más példány az országos levéltárban. *Korachich József, Sylloge e. h. 94. l.* Hasonl. ugyanannak *Notit. praelim. ad Syll. Decret. Comit. 220. l.* — A már feljebb említettek és Rozgonyi Simon egri püspök és főkorlátnokon kívül megpecsételték e végzeményt és annak megtartását mind a magok, mind a jelen volt több főurak és nemesek nevében ígérték János váradi, Mátyás veszprémi, Péter csanádi, Péter váczai, és Demeter knini püs-

zonysága annak, hogy a végzemények mind a király által a nemzet, mind a karok által a király részére már ekkor kezdettek kiadatni.

pökök, Kwsali Jakch Mihály hajdan erdélyi vajda, Rozgonyi György országbíró és pozsonyi gróf, Franko cetinai gróf és tótor-szági, Hedervári Imre macsói bánok, Báthori István hajdan országbíró, Palóczy László királyi főudvarmester, Pelsőczy Imre, László és István, Perényi János ugocsai főispán, Palóczy Simon királyi főlovászmester, Guthi Ország Mihály főkinestartó, Alsó-Lendvai Bánfi Pál, Tamási Henrik pozsegi főispán, idősb Perényi János, Olnodi Zudar Simon főpohárnokmester, Guthi Ország János főtárnokmester, Homonnai István, Zecheni László nógrádi főispán, Nánai Kompolthi János, Lévai László, Koroghi János, Berzeviczei Pohárnok István és Detre hevesi főispánok, Perényi Miklós és Pál, Rikalf László lipői főispán, Tornai Sylvester, Serkei Lorándfi György, Neczpáli László, Kis-Várdai Miklós és Domokos, Magy-Mihályi László, Zékchói Pál és Fülöp, Kwsali Jakch ifjabb László és Péter, Gersei Pethő László zalai főispán, a két Ghymes Forgách János, Tari Rupert, Hedervári Pál, Zerdahelyi Imre és Ders, Taksonyi Miklós, Berzeviczei Miklós, Béltheki Miklós, Guthi Frank, Bodó Gergely, Dengelegi Pongrácz erdélyi alvajda, Somosi János, Beeli Mihály, Czili Mihály, Szent-Mihályi László, Ormos György, Páni Demeter, Toldi László, Zopa Péter, Laki Thúz Péter, Etrei Mihály, Drágfi Miklós, Bathmonostori Thóth László, Zechei László, Auwali András, Serkei Tamás, Helembai Sendre, Boldogasszonfalvi Simon, Pohárnok Mihály, Sebesi György, Zanai János, Solyagi János, Izmeni Mihály, Gyulai Páth, Podig Mihály, Kállói János, Zakoli Miklós, Ugrai Péter, Zobonyai Miklós, Sasári András, Maróthi László hajdan macsói bán, Herczeg Rafél választott bosnya püspök, Mihály sümeghi apát, Thapani Kelemen, Zendi Sebestyén, Szent-Mihályi Miklós, Filpesi Mihály, Gichi Bereczk, Thytesi Nyakatlan Miklós, Seryeni Ormós György, Gyóthi János és Tamás, Tetétleni Péter, Maczadonyai Danch István, Mátyási György, Poli Chirke Tamás, Rátholdi Gyula, Szent-János György, Dengelegi György, Dengelegi Bernát, Ap-pagi János, Kesendi Kún Miklós, Szepesti János, Miskei László, Bayomi István, Osgyáni Miklós, Papi Péter, Inai János, Menchei Mátéfi László, Cháni János, Deregdí Kálmán, Páznáni Pál, Kwstali Dániel, Pókai László, Tetétleni László, Horthi László, Rohman György, Hangoni Péter, Jánosi István, Wislasi Baroczi Mihály, Mihály posegai prépost, Genchi Mihály, Szent-Mihályi János, Ratháni György, Zombori Miklós, Salyai Józsa Gergely,

Ezen végzésekből azt kell gyanítanunk, hogy Giskrával az egyesség nem történhetvén meg, a nemesség eleinte a török háborúról és az arra szükséges készülletekről semmit sem akart tudni, hanem mindenek előtt a belső bátorságról kívánt gondoskodni. Később mindazáltal, úgy látszik, a török háború újra tanácskozás alá vétetvén elhatározott, hogy Ulászló még ezen esztendőben egész erejével megindul a hit ellenségei ellen és mult évi fényes győzelmei nyomán őket Romániából és Görögországból sőt egész Európából kikergeti ¹⁾. Ezen hatalmas és az elbizottság befolyásától nem ment végzést itt ugy, mint már előbb az országos tanácskozásban főként Julián bíbornok

---

Chépmáni László, Gergellaki Somosi László, Rohman László, Zelemyri László, Werci Gáspár, Hotichynai Simon és Klisichi Mátyás Horvátországból, Thapazi Demeter, Megyiniichyai György, Pederi Egyed, Zythai János, Petthei Deák László, Szent-Mártoni Deák Albert, Baktai János, Ködci Sandrin és Mátyás, Dombói István, Ztanchi András, Kolyai Sebestyén, Gyürki Pagan László, Hernádfalvi Hernád László, Monoki Mihály, Thofewi Máté, Alaki Miklós, Pilisi Jakab, Lukafalvai András, Gardowai Fanch Péter, Kéri Lőrincz, Leszteméri Jakab, Ruzkai Vincze, Inai László, Laczki István, Gerlai László, Szentléleki Péterfi Miklós, Széchi Dénes, Berényi Péter, Miskei László, Keczeri Illés, Warjas Miklós, Guthi Ország György, Nadányi Márk, Monostori László, Wiczai György, Hathnai Gáspár és György, Lykvai Benedek, Bertalan borsmonostori apát, György szepesi prépost, Telekesi István, Hermáni Asztalnok Mihály, Zemesi Benedek, Chapi Zsigmond, Bökéni Benedek, Chegedi Lőrincz, Bolyani László, Kemendi Péter, Berenthei Péter, Vámosi Benedek, Nyitraszegi László, Domahidai György, Liskai János, Ripaki Jakab, Wági Dénes, Berendi Bak János, Makófalvai Bálint, Dobói Balázs, Petenyei Márton, Mohorai Vidfi János, Kálnai János, Kállói Lőrincz, Zerdahelyi Pál, Báthori György, Vaski János, Keszi Kelemen, Jakabfalvai András, Köthegyáni Köthő János, Kohári András, Veseni László, Baski Péter, Szent-Erzsébeti Zoránd és Thapalóczi László. — Szép sora az akkor virágzott főrendű és nemes családoknak, melyben több most élő honfűrtünk megelégedéssel fog őseré ismerni.

¹⁾ A végzeménybe ez nem vétetett fel; de mindazon egykorú írók, kik ezen országgyűlésről szólnak, mondják azt, hogy a tő-

eszközlötte, a pápai alkövet Velencei Ferencz, valamint Burgundnak és Velenczének követei őt hatalmasan segítvén. Ulászlónak magának kedve volt volna a háború megkezdése előtt haza menni, anyját és testvéreit meglátogatni. Ezt a lengyelek is sürgették a belső csend helyreállítása, a massoviak dolgának elintézése s a schlezieni és lithváni rablók beütésének gátlása tekintetéből, sőt a királyt rá is bírták, hogy a pünkösdi ünnepekre haza-menetelét megígérje. De a háborút óhajtó magyar nagyok attól tartván, hogy, ha egyszer Lengyelországban lesz, családja s honfiktársai által letartóztatva, nem egy könnyen fog megint visszajöhetni, mindent elkövettek ennek gátlására. Aggodalmokban osztozott Julián bsbornok és György rácz fejedelem is, kik kikötőleg a török háborúval foglalatoskodtak, és ennek minden más tekintet alája rendelték. Így sikerült a királyt szándékáról lebeszélni. Ennek következtében a lengyeleknek különös követség által tudokra adatott, hogy az ozmánok nagy készülétei s az e miatt elhatározott hadjárat, valamint a szövetséges hatalmasságoknak szóbeli ígéretei tekintetéből, a király, bár mennyire óhajtaná is kívánságaikat teljesíteni és ígéretének eleget tenni, az egész keresztyénség szent ügyének veszélyeztetése és becsületének kockáztatása nélkül most nem mehet haza, sőt tőlök a törökök ellen segedelem-küldést vár ¹⁾.

A sereg fő erejét egy számos királyi dandár és a Hunyadi által eddigelé gyűjtött, vagy ez után gyűjtendő csapat volt teendő. Mindnyájan a koszorús bajnokba helyezteték mindenek felett bizodalmokat; nekie kelle meg-

---

rök háború itt illy értelemben határozottatott el. Maga Ulászló Szegeden aug. 4-dikén kelt levelében, mellyről alább bővebben lesz szó, nyilván mondja, hogy ezen budai országgyűlésen a háború a törökök ellen elhatározottatott. *Batthyanyi, Leges Eccl. I. d. 407. l.* — E szerint magán a tényen nincs okunk kételkedni, bár annak részletes előadására nincs elégséges kútfont.

¹⁾ *Callimachus III. könyv, Schwandtnernél I. d. 499. l.*; rövidebben és a követség helyett levelet említve szól *Dlugoss XII. könyv, 786. l.*

tennie minden készüléteket; rá bízatták különösen az ágyuk és minden hadi eszközök megszerzése ¹⁾). A számos együtt volt nagyok közül csak három vállalkozék dandárjai kiállítására s a személyes megjelenésre: Rozgonyi Simon cancellár és egri, János nagyvárad, és Székesői Herczeg Rafáel bosnyák püspökök ²⁾). A többiek a dandári teher, valamint a nemesség a felülési kötelesség alól ki tudták magokat vonni. Minden, mit tettek, egy határozatból állott, melly szerént a király, Hunyadi és a három püspök dandárainak könnyebb és számosabb kiállítására, zsoldjaiknak biztosabb fizetésére, miután a köz pénztárak mind ki voltak ürülve, a kamaranyereségen feljül egy nagyobb segedelem ajánlatott az ország lakosaitól ³⁾). Ennek következtében ezek közt felosztott az ország, mindegyik részére külön kijelöltettek a megyék, mellyekben ezen segedelem magok számára behajthassák különös adószedők által, kik mindjárt ki is nevezettek ⁴⁾). A királynak e felett az előbbi határozat ellenére rosszabb pénz verése is megengedett, úgy hogy 200 fillér vagy 400 batka menjen egy arany forintra vagy is $\frac{1}{4}$ márkára ⁵⁾). Az e szerint kiállítandó sereghez járulandók voltak György rácz fejedelem segédseregei és a Julián bsbornoknak keresztel megjegyzendő zsoldosai. Jenő pápa a hajóssereg kiállításával elfoglalva pénzt nem küldhetett, azért ezen kereszttesek zsoldjának fizetésére a magyar papság a baseli concilium

¹⁾ *Dlugoss e. h.* 785., *Callimachus e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h.* és 795. l.

³⁾ *Callimachus* szerint *e. h.* külön segedelem ajánlatott ezen célra, *Dlugoss* szerint pedig *e. h.* taxa omnibus civitatibus, villis regis et privatorum imposita.

⁴⁾ *Dlugoss e. h.*, és *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Engel e. h.* — *Pessina* ugyan *Mars Morav.* 626. l. azt állítja, hogy Giskra is 2,000 gyalog és 500 vasas lovag katonát ígért a maga részéről a háború egész ideje alatt, a körmőczi bányák jövedelméből fizetendő; de erről az egykoru frók hallgatnak, sőt ez ellenkezik is azzal, mit ezen vezér megazokéséről feljebb hiteles kútfők után mondánk.

végzésének nyomán köteleztetett dízma jövedelmének huszad részével adózni. E mellett a szent szék ezen hadvisel-
let terhének könnyítésére különösen Ulászlónak általene-
gedte mind azon jövedelmeit Lengyelországból és az ahoz
tartozó tartományokból, mellyek azt szent Péter pénze
czfúnje alatt illeték ¹⁾).

Ilyen készülétek tétettek a nagy vállalat sikeresítésére a
házában. Ezeken feljül sebes hírnökök küldettek Európá-
nak majd minden keresztyén udvaraihoz olly felszólítással
az ügy szentségének nevében, hogy a nagyszerű készüle-
tekhez segédseregekkel járúljanak ²⁾). Legtöbbet lehe-
tárni az olasz hatalmasságoktól, mellyek már előbb ön-
kényt is ígértek segedelmet. Ezek tehát különösen ezen
ajánlataik teljesítésére emlékeztettek ³⁾). Rövid idő mulva
gyülekezni is kezdte 70 gálya Condolmieri Ferencz Albert
firenzai bíbornok ⁴⁾ vezérlése alatt olly utasítással, mi-
szerint a legelső kedvező széllel a Helleszponthoz siessen,
azt elfoglalja és ott az ázsiai török fősereg átszállását min-
den módon gátolja ⁵⁾). A görög császár egy külön küvetség
által hasonlólag felszólított, hogy ajánlásaihoz képest,
mihelyt megtudja a magyar sereg megérkezését Thracia és

¹⁾ *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 290. l.*

²⁾ *Engel e. h. 71. l.*

³⁾ Firenzában a magliabechi könyvtárban van Ulászlónak egy levele a firenzeiakhoz, mellyben felszólítja őket, ut orent pro felici successu armorum. Datum Budae I. July 1444. *Tud. Gyűjt. 1820. VI. füz. 57. l.*

⁴⁾ Firenzai Ferencz bíbornok *Engel e. h. 76. l.*, Francesco Alberti *Fessler IV. d. 590. l.*, Kardinal Franz Albert Condolmieri *Mailáth II. d. 220. l.*, Franciscus Albertus Cardinalis Florentinus *Callimachus 600. l.*, Franciscus Condolmerius Kardinal von Venedig *Hahn, Alt- und Neu-Pannonia 169. l.* Hasonl. *Schels, Schlacht bey Varna. Oest. Milit. Zeitsch. 1826. XI. füz. 162. l.* Ezen Ferencz velenzei bíbornok Jenő pápa unokaöccse volt. *Aeneas Sylvius, Frehernét II. d. 47. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h. 328. l.*, *Callimachus e. h.* és *Pray, Annal. III. d. 15. l.*

Macedonia határánál, az ellenséget azonnal háttban támadja meg ¹⁾). Skanderbegnek, ki tavasszal az ellene 40,000 emberrel küldött Alibeget 15,000 bajnokával semmivé tette ²⁾), Ulászló az országgyűlés meghagyásából különösen írt, neki igen hízelgő kifejezésekben mind maga mind a keresztyénség nevében nem csak atyai trónjának és ősi tartományainak visszaszerzéséhez, hanem most közelebb-ről családja s minden igaz hitűek eskütt ellenségein nyert fényes diadalához szerencsét kívánt, és őt, kire vagynak egész Európának szemei függesztve, kitől várja nagy részben az egész keresztyénség megszabadíttatását, azon ellenség ellen, melyet a keresztyén nemzetek egyet nem értéke magasztalt ennyire, de most ugyanazoknak a pápa által eszközölt egyessége könnyen semmivé tehet, együttmunkálkodásra meghívta ³⁾). A hadjáratra felkértek az oláh és a két moldvai vajdák, kik közt ekkor e tartomány fel volt osztva, az idősbik testvér Illés Bessarábiát, a kisebbik István Felső-Moldovát bírván ⁴⁾), és az új bosnyák fejedelem Christies Tamás, a segedelemadásra pedig a lengyeleken kívül a német rend is ⁵⁾). A lengyelek a belső bátorság felbontása miatt nem sokat tehettek; ettől elaljasodása és belső elgyengülése miatt semmit sem lehet várni, mint a következés is megmutatá ⁶⁾).

¹⁾ *Ugyanazok ugyanott.* — Engel szerint e. h. a görög követéség az országgyűlés végét megvárta és maga vitte ezen felszólítást haza.

²⁾ *Barlettus Marinus II. könyve, 41. és követ. l. Hasonl. 149. 150. és 390. l.*

³⁾ *Ugyanott II. könyve, 51. l. és onnan Pray, Annal. e. h., Kanton VI. d. 300. l.* A levél kelt tertia nonas July, azaz július 5-dikén, de hibásan tétetik 1443-ra. — *Raynald is közli Annal. Eccl. XVIII. d. 285. l.* Ulászlónak e levelét Datum Budae év és nap nélkül, de hibásan teszi 1443-ra.

⁴⁾ *Engel, Gesch. d. Wal. und Mold. 126. l.*

⁵⁾ *Długoss e. h. 787. l. Hasonl. Voigt VIII. d. 69. l.*

⁶⁾ *Callimachus e. h.* — *Długoss e. h. 787. l.* a német rend segedelmének elmaradásáról azon gyűlölségnek, mellyel ezen katonás

A hadjáratra nézve kedvező körülménynek lehet tekinteni, hogy végre Fridrik német király a követei által kötött két évi fegyverszünetet máj. 21-dikén megerősítette volt ¹⁾. Valószínűleg IV. Jenő pápának, kinek a török háború igen szívén feküdt és ki kevéssel ez előtt Carvajal Jánost küldötte hozzá mint követét ²⁾, volt erre némienemű befolyása. Azonban más felől nem lehet tagadni, hogy Fridrik nyugtalan öcsésével Alberttel, ki az év elején fontolatlan tettei miatt szinte egyházi átok alá esett volt és ezt csak kegyelemből tudá elkerülni ³⁾, ujabban egyezésre lépván ⁴⁾ és mind ehez mind a Cilleiekhez közelítván ⁵⁾, és így a csendet tartományaiiban mind inkább és inkább helyre állítván, folyton félelmes szomszéd maradt, ki Ulászlónak az utolsó hadjárat óta növekedő tekintélyét mind Magyarországon, mind a külföldön mindig srigy szemmel kísérte. Ezekhez járult, hogy Fridrik megerősítő levele a fegyverszünet iránt későbbben jövén Ulászlóhoz, igen lehet

---

szerzet iránt viseltettek a lengyelek, nyilvános kitörésével mondja : Regis petitio spreta et contemta est, quoniam terrenorum bonorum abundantia, deinde Veneris Bacchique usus in plerisque eorum commendatoribus imoderatus, omnem nunc in eis priscorum disciplinam militarem extinxerant.

¹⁾ A megerősítő levelet Datum Viennae in festo Assumptionis Domini 1444. közli a szorgalmatos *Chmel*, *Regest. Anhang. LXVI. l.*

²⁾ A pápának részére adott meghatalmazó levelét (Datum Rome apud S. Petrum A. Inc. Dom. 1444. tertio non. April.) közöljük *Oklev. Füg. LXVI. sz.*

³⁾ Cancellárját Kotre zágrábi püspököt elfogatta, börtönbe vetette; e miatt várt rá az egyházi átok, mellytől őt Sándor bsbornok, aquileai patriarcha és a baseli conciliumnak németországi követe fölmentette. A fölmentő levelet Datum Wyenne vicesimaseptima mensis January a. Nat. Dom. 1444. adjuk *Oklev. Füg. LXV. sz.*

⁴⁾ Geben zu Nuremberg an Samstag nach Sand Bartholemes tag (aug. 29.) 1444. Nézd *Oklev. füg. LXVIII. sz.*

⁵⁾ Mind öcsését mind Cillei Ulrikot felvette tanácsnokai közé. Comes Ciliae, azt mondja *Aeneas Sylvius* ezen időtájban kelt *XLIII. levelében, Opera. 528. l.* et Dux Albertus ambo in Consilium Regis sunt recepti et his diebus jurarunt.

tőle tartani, hogy némelly közbe jött kihágások a jó egyetértést a felek közt háboríthatják. Azért a király szükségesnek látá július 11-dikén kelt levele által a fegyverszünet később történt kihirdetését, valamint némelly e miatt közbe jött rendbontásokat, ezen körülménnyel mentegeni, és Fridriket arról tudósítani, hogy most már minden alattvalóinak a fegyverszünet megtartását szorosán meghagyta, ebbeli parancsának mását is megküldvén s igérvén egyszersmind, hogy, ha mind e mellett történének kihágások, a rendetlenkedőket a fegyverszünet értelmében megbüntetni kész, mit hasonló esetben tőle is egész bizalommal megvár ¹⁾).

A közönséges felhevülésben a török táborozás mellett György rácz fejedelem és Hunyadi később nem vettek olly részt, mint első lelkesedésük után várni lehetett volna; amaz mivel az ellenség hatalmában lévő váraira tekintet nem vétetett és a törökök legyőzése iránti nagy terv kivitelének lehetetlenségét előre látta, ez pedig mivel a magyar nagyok és a nemesség olly kevés részvételt mutatának, az idegen segedelemben pedig az eddigi tapasztalás szerint bízni nem leheté. Hedervári Lőrincz nádor, Rozgonyi György országbíró és pozsonyi kapitány, Guthi Ország Mihály kincstartó, Palóczy Zsigmond főlovászmester és mások, az ország legelső bajnokai, az otthon maradandók közt voltak. Mind a mellett a dolgok szerencsés kimenetelére mind ketten mindent elkövettek, kivált az utolsó. Ez a készülétek serényebb eszközlése végett személyesen lement Erdélybe, hol népszerűsége által leginkább reménylheté ügyekezetei sikerülését. Itt tölté május és június hónapok nagyobb részét ²⁾. Már augusztus 11-dikén Temes-

¹⁾ *Chmel, Mater. I. d. 2. füz. 140. l.* és innen *Fehér, Auth. Dipl. 131. l.*

²⁾ Már május 20-dikén Tordán találjuk őt. Innen kiadott körlevelében (Datum in Torda feria secunda in festo b. Urbani pape anno Dni 1444.) tudósítja Erdély lakosait, hogy a király rendeletéből Szebenben újonnan megindított pénzverést, arany és ezüst

váron egyezkedett Sz.-Miklósi Pongráczczal, ki ugy látszik szabadságát, valószínűleg királyi kegyelemből csakhamar az országgyűlés után visszanyerte volt, Szakolcza kapitányával, Guthi Ország Mihály királyi főkincstartó és Alsó-Lendvai Bánfi Pál jelenlétében és közbenjárására, melly mellett őt és gyermekeit igaz barátinak és rokoninak fogadja, nekie minden ügyeiben és minden vetélytársai és ellenzői ellen segedelmet ígér és erre maradékait is ünnepélyesen kötelezi¹⁾. E mellett Christics István Tamás bosnyák fejedelemmel, ki herczegovinai fejedelem Cossachich István leányát Katalint feleségül vévén, a pápai hatalmat elismerte²⁾, szövetség-

cserélést, valamint a király és rendek által eltöröltött régi pénzek beváltását Jakab szebeni polgármesternek adta át. Kivonatban adja ezen levelet *Eder, Observ. ad Felmer. 117. l.*, említi azt, de hibásan 1441-re tévén *G. Kemény, Notit. cap. Alb. Trans. I. 170. l.*, egész kiterjedésében megvan *Oklev. Fugg. LXVII. sz.* Junius 22-dikén Kerczből hagyta meg solymosi várnagyának, hogy a Cheri lakosoktól méltatlanul elhajtott nyolcz ökröt rögtön adja vissza. (Scriptura in Kercz feria secunda proxima ante festum nativitatis beati Joannis Bapt. Anno Domini 1444.) *Katona e. h. VI. d. 295. l.*

¹⁾ Datum Temeswar secundo die festi beati Laurentii martyris 1444. *Katona e. h. VI. d. 296.* és innen *Fehér, Hunyadi 60. l.* Megjegyzésre méltó, hogy itt illy czímmel él: Nos Joannes de Hunyad vojvoda Transilvanus Siculorumque, nec non Comitatum Szolnok et Temesiensis, comes Supremusque Capitanus armorum et dux militae exercitus Christianissimi regis Hungarie, regni incliti. — Egyébiránt az illy rokoni egyezkedések ezen időben igen divatoztak. Így egyezkedtek Maróthi János és Garai László, kölcsönös segedelmet ígérve egymásnak; az első azonban olly nyilvános kikötéssel hogy, ha a másiknak Ujlaki Miklós és Hunyadi János vajdákkal volna baja, ezek ellen ő csak mint közbenjáró lépend fel. *Estir. Dipl. Anolzb. XXII. cs. 40. sz.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Frehernél II. d. 56. l.* és *Dufresne 122. l.* hibásan tulajdonítják ezen megtértést Carvajal bíbornoknak; Tamás pharai püspök, különösen e végre hozzá küldött pápai követ, eszközölte azt *Assemann V. d. 83. l.* Ennek következtében a manicheusokat igen üldözni kezdette, és a logniezai országgyűlésnek, mellyet ő 1446-ban tartott, fő végzése volt, hogy ezek új egyházat ne építhessenek, az elavultakat ne igazíthassák

séget köte jun. 3-dikán 1444., mellyben az, mint Twardko István nagybátyja örököse, elöadja, miszerint őt Ulászló főként Hunyadi János vajda és kapitány közbevetésére erősítvén meg birodalmában, hálájának jeléül ezzel egyesül a király iránti hűségben, őt igaz barátjának fogadja mindenben, különösen pedig fejedelme és hazája melletti ügykezezteiben, valamint minden külső és belső ellenségei ellen; e mellett, hogy országában és jószágaiban szabadon mehessen, bántódás nélkül tartózkodhassék, és azokból megint minden akadály nélkül eltávozhassék, szabadságot ad neki s esztendőnként 3,000 arany forint fizetésére kötelezi magát ¹⁾). A király, ugy látszik, ezen egész idő alatt Budán mulatott és itt ügyelt fel a hadi készülétek megtételére ²⁾).

---

meg. *Fariat, IV. d. 68. l.* Mind e mellett kénytelen volt a maga megerősítést a törököknél is sürgetni és azért évenként 25,000 forint adót fizetni. — Egyébiránt a fentebb említett bő tudományos író Asseménél egy levélből *Martenenél, Veter. Monum. I. d. 1592. l.*, mellyben szó van egy bosnyák király megtéréséről, helytelenül következteti, hogy Tamás István már 1442. áment a római cath. vallásra, miben őt követi *Gebhardi, Ung. Gesch. III. d. 765. l.*

¹⁾ Erről az árván született László is emlékezik egy későbbi oklevélben *Kaprinái, Hist. Dipl. I. d. 372. l., Kalona VI. d. 307. l.* Magát az egyező levelet Datum in Castro nostro Bobowacz feria quinta proxima post festum pentecostes 1444. közli *Spiess, Aufklär. 263. l.* Hasonl. *Extract. Diplom. Anolsbach. Fasc. actorum publ. 16. sz.* — Ezen szövetkezésből kívánja *Engel e. h.* következtetni, hogy a bosnyák király a törökök ellen segédelmet igért és a magyar seregeknek váraiba szabad bemenetet engedett. Ugyanő más munkájában *Gesch. e. Sere. 394. l.* nem minden gúny nélkül jegyzi meg: Ulászló erősíté meg Christics Tamás Istvánt a bosnyák királyságban vacante solio Regni Bosniae per obitum Domini Stephani Twardko patruí nostri de specialí consilio Johannis Hunyad; a Cillei család bosszújára tette azt Hunyadi, de az új királynak közbenjárását meg kelle fizetnie, ex specialí dilectione igérvén neki esztendőnként 3000 aranyat.

²⁾ Innen adott július 2-dikán Kálnási Györgynek, Olnodi Czudar Simon makoviczai várnagyának ezen vár őltalma körül szerzett érdemei tekintetéből új adománylevelet Kálnás helysége iránt Sá-

A magyarok újabb készületeiről Magyar- és Olaszthonban lévő kémei által tudósított Murád ¹⁾, a mult évi szerencsétlenségeit még eleven emlékezetében tartván ²⁾, e mellett a Karaman iconiumi basának és sógorának, kiben darab idő óta veszélyes vetélytársa támadott, újabb mozgalmi saját és fő serege jelenlétét Ázsiában megkívánván, a magyarokkal mindenkép békélni óhajtott ³⁾; de tőlök békét koldulni szégyenlett. Azért követséget küldö György rácz fejedelemhez, melly Cselebi basa kiváltása eszközzésének színe alatt őt a békére nézve közbenjárósággal kínálja meg. A rácz fejedelem fortélytól és a pogányok csalárdságától félve, eleinte azt magára vállalni nem akarta; de további unszolásaira mindenkéről tudósította Hunyadit ⁴⁾. Ez sem akart a követségnek mind addig hitelt adni,

ros vármegyében. Datum Bude in festo Visitationis B. M. V. 1444. *Wagner, Dipl. Sáros. 381. l. Katona VI. d. 299.* Harmad nappal ez után kelt Ulászló levele Skanderbeghez, mellyről kevéssel ez előtt emlékezünk.

¹⁾ *Dlugoss* szerint *XII. könyv, 787. l.* ezekről csak a György rácz fejedelem által megindított alkudozások közben vett tudósítást Murád.

²⁾ *Dlugoss* szerint *e. h.* Ulászló vitézségétől tartott főként.

³⁾ *Dlugoss e. h. — Hammer I. d. 455. l.* *Dlugoss* ezen előadását hibásnak és el nem fogadhatónak állítja, mivel Karamannal Murád a hosszú táborozás alatt harczott és többszöri győzdelmei után nővérének és a megalázott basa feleségének kérésére még 1445-ban megbékélt; szerinte tehát a szultán főként másik nővérének, a kunaviczai ütközetben elfogott Mahumed Cselebi feleségének rimánkodására óhajtotta a békét, hogy férjének kiváltását eszközölhesse. De valamint egy felől a szilárd jellemű Murádról feltenni nem lehet, hogy csupán asszonyi könnyeknek áldozta volna fel dicsőségét, ugy más felől bizonyos az is, hogy nem csak *Dlugoss* szól Murádról Karamannal ezen évbéli háboruzásáról, hanem több más írók, a többek közt *Chalkokondylasz* is, mint alább bővebben meglátjuk.

⁴⁾ Igy adják elő a dolgot a nyugati írók: *Callimachus III. könyv Schwandtnernél I. d. 500. l., Bonfin e. h. 328. l.* és utánok *Pray, Annal. III. d. 16. — Dlugoss XII. könyv, 758. l.* csak abban különbözik tőlök, hogy a dolgot a Hunyadi és György

míg Cselebi kiváltásaért egy bizonyos öszveget ajánlva, az által őszinte békélő szándékának jelét nem adta. Ekkor béjelentette az egész dolgot Ulászlónak ¹⁾, de a közbenjáró hűségében, egyenességében nem bízván, mindenek előtt ezt szorosban magához kapcsolni ²⁾ és vele nemzetsége dolgait tisztába hozni kívánta. Jól tudta hogy, ha egyszer akar alku mellett, akar erőhatalommal, visszaszerzi a ravasz Györgynek birodalmát és várait, saját követeléseire nézve nehezebben nyer tőle elégtételt ³⁾.

A mult esztendei fényes hadjárat költségét Hunyadi János viselte főként és 31,000 forintot fordított tulajdon erszényéből arra, mint annak idejében megjegyzők, sőt már ezen évben is egy új hadi sereg kiállítására 63,000

között kötött egyesség után teszi, és azt állítja, hogy ketten a legjobb egyetértésben voltak. Még *Dukas* is megegyezik abban *XXXII. könyv, e. h. 97. l.*, hogy Murád maga tette az első lépést, különös követség által Györgyöt szemök világától megfosztott fiait, Gergely és István, visszaküldésének és országa minden várai visszaadásának ígérete mellett kérvén meg a béke eszközlésére, sőt a dolog könnyítésére Drakula oláh vajda fiait valósággal szabadon is bocsátván. — *Chalkokondylasz* szerint ellenben *VI. könyv, e. h. 131. l.* György kezdé el az alkudozásokat követjei által, tartományainak visszaadását, fiait szabadon bocsátását sürgetvén, és az eddig fizetett adónak felét jövendőre is megígérvén; de a szultán ennek elfogadására a csak azon feltétel alatt ígerte készségét, ha a magyarokat is békére bírja. Ha meggondoljuk György kétszínűségét és később bizonyított hitetlenségét, ez nem lehetetlen; de annyi író megegyező előadása ellen bizonyossággal még sem állíthatjuk.

¹⁾ *Bonfin* és utána *Pray, Annal. e. h.* — *Fessler* szerint azonban *IV. d. 586. l.* csak a második követség megjelenésével tudta meg Ulászló a dolgot.

²⁾ *Engel* szerint *e. h.* Hunyadi tartóztatta Györgyöt attól, hogy Muráddal egyoldalú békealkudozásokba ne ereszkedjék.

³⁾ *Engel e. h.* — *Fessler* szerint *Gesch. d. Ung. IV. d. 535. l.* még mielőtt a török követségről Hunyadi előtt említést tett volna, kínálta meg őt ezen elégtétellel, így akarván kedvét megnyerni, őt megvesztegetni.

forintot költött csak ugyan a magáéból ¹⁾). Ezen két rendbeli tetemes követelésének fejében ²⁾ és többféle érdemei tekintetéből György maga és örökösei nevében, ide értvén vejét Cillei Ulrikot is, kinek ekkor még két gyermeke vala, átengedte neki és fiainak, Lászlónak és Mátyásnak, a világosvári urodalmat minden tartozandóságával. A szerződés az aradi káptalan előtt 1444. jul. 3-dikán hitlesítettett ³⁾). Ezen szerzemény, mely 110 részint Zaránd részint Arad vármegyei helységet foglalt magában, Hunyadira nézve annyival kellemesb volt, mivel az Zaránd vármegyei jószágával Körösbánya és Halmágy körül, és ezek által ősi jószágával Hunyaddal öszvefüggésben állott.

A török követség ajánlatainak, mellyek egy felől az ország olly tetemes részét tették visszaszerezhetővé minden fegyveres hatalom nélkül, más felől pedig a büszke ellenség megalázásával erkölcsi befolyásuk által is számít-

¹⁾ György levele szerint Világos vár iránt, mellyről mindjárt lesz szó.

²⁾ Engel azt állítja ugyan *e. h.*, hogy csak az első követelés fejében adta át a világosvári urodalmat, a másodikra nézve pedig átengedte azon pénzoszveget, mellyet Murád Haszánbég és Cselebi kiváltásáért fizetend. De erről a szerződésben nincs említés, és a fellebbiekből tudjuk, hogy csak az utolsó jutott a keresztyének kezébe s ezt is Hunyadi már előbb magához váltotta volt.

³⁾ Spiess, *Aufklärung*. 265. l. Ennek következtében Hunyadi János és fiai beigtatása ezen jószágokba csak a következő 1445. évben Hedervári Lőrincz nádor parancsára, Datum Bude feria quarta proxima post Dominicam letare (mart. 10.) 1445., az erdélyi fejevári káptalan által mart. 19-dikén (feria sexta proxima ante dominicam Ramis-palmarum) vitetett véghez minden ellenmondás nélkül, mint kitetszik az említett káptalannak apr. 12. (25. die stationis et introductionis a. D. supra dicto) 1445. erről kelt tudósításából *Oklev. függ. LXXII. sz.* — Ezen kötésről emlékeznek az írók is, *Bonfin e. h. 328. l.* közönségesen, *Dlugoss e. h. 788. l.* olly hozzáadással, hogy Hunyadi minden ráczországi várak visszaszerzésére kötelezte magát, György pedig minden magyarországi birtokait átadta; ez azonban nem egyez meg a szerződéssel.

hatatlan hasznót hajtottak, nagy hatásuk vala nem csak a lengyel tanácsnokokra, kik a háborút elejétől fogva ellenzették, nem csak Hunyadiira, — kit annak megfontolása, hogy az ország még mind belső zavarok által fenyegettetik, hogy a gazdag és hatalmas Fridrik az alkalmat lesve várja, mellyben Magyarországot biztosan megtámadhassa, a háborútól mind inkább inkább elidegenített ¹⁾, — hanem az ország nagyainak tetemes részére is, melly a szünetlen háborgásra ráunva végre csendet és nyugalmat óhajtott ²⁾; sőt maga a király is első felhevülése esöndesedtével háborús szándékában ingadozni kezdte ³⁾. Magyarország belső állapotján kívül a Lengyelországban napról napra növekedő kedvetlenségek is aggaszták az ifjú uralkodó elméjét ⁴⁾, végkép eloltá pedig harcziás tüzét a keresztyén fejedelmek langysága, kiktől julius elején a bizodalommal várt segédseregek helyett csak pusztá ígéretek és csinos buzdítások érkezének. Most már ő is hajlani kezdte Hunyadi és György előbbeni javaslatára, melly szerént addig, míg a béke Fridrikkel nem köttetik végkép meg, míg a dolog a mindig félelmes Giskrával nem hozatik egészen tisztába s így itthon mindenek kellően nem biztosíttatnak, valamelly nagyobb táborozásról gondolkozni nem volna tanácsos, és csak a török kézben lévő rácországi erősségek visszanyerésén kell mindenek felett ügyekezni, mihez most béke utján is olly szép és biztos alkalom nyflik.

Az elmék ezen hangulatában György a vett utasításhoz

¹⁾ *Callimachus, Schwandtnernél I. d. 500. l., Bonfin e. h. 328. l. — Fessler szerént IV. d. 585. l.* György készítette így e] Hunyadi elméjét.

²⁾ *Callimachus e. h. 501. l.*

³⁾ *Callimachus és Bonfin e. h. — Dlugoss ugyan XII. könyv. 788. l.* a szegedi békekötést egészen Györgynek és Hunyadinak szeretné tulajdonítani, de az ő tekervényes előadásából is eléggé kitetszik, hogy azt maga Ulászló is igen óhajtotta, és a körülményeket tekintve méltán.

⁴⁾ *Ortelius Redicic. 45. l.*

képezt tudtára adta Murádnak, hogy a neki tett ajánlásokat elfogadni s közte és Magyarország közt békét eszközölni kész, mellyre itt is mindent hajlandónak találand ¹⁾). Ezen felszólításra a szultán egy új követséget rendelt Magyarországra ²⁾), korlátnokának ³⁾), egy görög renegátnak vezérlése alatt ⁴⁾), száz főből álló kísérettel ⁵⁾ és teljes hatalommal ⁶⁾); maga pedig jul. 12-dikén átment Ázsiába ⁷⁾ olly reménnyel, hogy azon béke, mellyet György ajánl, Hunyadi kíván, bizonyosan megkötetik. Itt tudta meg Aleaddinnek, legidősb fiának, vadászat közben lováróli leesése által történt kora halálát. Ez a mélyen érző és az ábrándozásra különben is hajlandó atyát annyira megrázá, hogy az idő közben megvert Karamannal újra megbékélvén, a világról és uralkodásról lemondá, szélesesen kiterjedő birodalma igazgatását második fiára, a tizennégy éves Mahomedre, bizá és némelly barátival, nevezetesen Ishák basával és fő pohárnokmesterével Hamsabeggel Magnesiába bölcse magányába vonula ⁸⁾).

¹⁾ *Chalkokondylasz, Script. Byz. VI. k. 131. l.*

²⁾ *Pray* ugyan *Annal. III. d. 17. l.* azt állítja, hogy ez nem volt új követség, hanem ugyanaz, melly György fejedelemhez jött és általa mindjárt Hunyadihoz utasított. Hasonlót mond *Fessler* is *IV. d. 585. l.* azt állítván, hogy jul. 3-dikán a despota és Hunyadi még Aradon tartózkodtak (ekkor kelt itt a Világosvár iránti egyezkedés), de már aug. elsőjén Szegeden voltak, és ezen két nap közt Világosváron mulattak ezen urodalom átadásával és vevésével elfoglalva, ugy hogy jul. 16-dikán a török követség még ott találta őket és velek ment Szegedre. *Fessler*nek ez utolsó állítása minden bizonyosság nélküli gyanúságon épül; az elsőre nézve megczátolja két tudós hazánkfíát *Dlugoss e. h. 788. l.* és *Callimachus Schwandtner*nél *501. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss* és *Callimachus e. h.* — *Turóczi* szerint *IV. rész, XLI. fejt. 255. l.* két basából állott a követség.

⁵⁾ *Dlugoss*, *Callimachus* és utánok *Engel e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss* és *Engel e. h.*

⁷⁾ *Engel* és *Hammer e. h.* Karaman Oglu miatt, *Pécseli II. d. 194. l.*, kit Ibrahimnak neveztek. *Chmel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 310. l.*

⁸⁾ Így adja elő a dolgot *Hammer e. h.*, mint gyanúsitani lehet a

Az európai dolgokkal és így hazánk kormányával is igen kevésbé ismeretes törökök Hunyadi tartották valóságos fejedelemnek, második királynak ¹⁾. Azért követségük is mindenek előtt nála jelenté magát, az általa kötött és aláírt béke megtartásán legkevesebbet sem kételkedvén. De ő mindjárt kivévé azt tévelygéséből és tudtára adá, hogy

körülmények előadásából, a keleti írók szerint, és némileg *Dukas*-t tartván szemé előtt, ki *XXXII. fej. 98. l.* Murádnak a várnai ütközet előtti visszavonulását is említi, de azt Brüsszába teszi, csak ugyan idősb fiának kora halálát mondván ezen tette indokának; azonban ő visszavonulása célját bővebben nem fejti ki. *Chalkokondylasz* nem csak a visszavonulás idejére hanem annak indokára és céljára nézve is különbözik tőle. Ez ugyanis *VII. könyv, 145. és köv. l.* azt mondja, hogy Murád, midőn Varnánál seregeit futásnak credni látta s igen nagy rémülésbe esvén, azt hitte, hogy minden elveszett, fogadást tőn miszerint, ha ezen viadalban ügye meg nem bukik, az uralkodásról lemond, azt fiára szállítja és maga Ázsiába megy, a papokkal és barátokkal élendő s a hősnek (*ήρωας*, kin Mahomed profétát érti) imádkozandó és gyakor áldozatokat teendő. Az ütközet reá nézve szerencsés kimenetele után ezt meg is tette, magányba vonult és csak zikhokkal (*μετὰ ζιχιδων*), szeitekkal (*μετὰ σεσιτων*) és illy nemű bölcsekkel társalkodott. — *Gibbon, Hist. of the Declin XII. d. 149. l.* Chalkokondylasz említett szavait tartván szemé előtt azt állítja, hogy Murád két ízben (Chalkokondylasz csak egyről szól) babonáságból huzta magát vissza az uralkodástól Magnesiába, bőjtölt, imádkozott és török barátokkal (zichidae) társalkodott. Ezt, így folytatja előadását az angol tudós, nem gondolta meg *Voltaire*, a török bölcset annyira csudálván, *Essai sur l'Hist. Generale III. d. LXXXV. fej. 15. l.*; legalább bizonyosan egy keresztyén fejedelmet sem dicsért volna meg, nem tartott volna bölcsek azért, hogy kolostorba barátok közé vonta magát. Egyébiránt nem állhatjuk meg, bár egyenesen célunkhoz nem tartozik, ide nem tenni *Genlis* grófné *Gibbonnak* épen most említett, közönségesen nagy becsünek elismert, munkája feletti épen olly kemény, mint idéltlen ítéletét: *La chute de l'empire romain ouvrage anglois, que nos philosophes ont beaucoup loué, parcequ' il renferme des très mauvais principes, mais qui est, à tout égard, un mauvais ouvrage, très diffus, sans vues nouvelles et fort ennuyeux. Mémoires de Mad. la Comtesse de Genlis. Paris, 1825. II. d. 376. l.*

¹⁾ *Hammer c. h. 220. l.*

ő nem uralkodó, hanem csak jobbágyainak egyike ¹⁾), hogy Ulászlóval és az országos tanácscsal kell az egész dolgot elintézniök ²⁾).

Ennek következtetésében Ulászló mindjárt öszve is hívta az országos tanácsot ³⁾ Szegedre ⁴⁾ Péter napjára ⁵⁾. Ezen maga a király Hunyadi tanácsára nagy sereggel jelent meg ⁶⁾), nem csak hogy a török követségnek az illendő tiszteletet megadhassa, hanem még inkább, hogy alkudozás közben a magyar erő és hatalom iránt benne tiszteletet gerjesztve, ezt könnyítse, és az alkudozások sikeretlensége esetére a háborút minden haladék nélkül elkezdhesse.

A török követség a kitűzött napon a király és országos tanács elejébe bocsáttatván, annak feje sok drága arany és ezüst edényekből álló ajándékok benyújtása mellett ⁷⁾), igen hosszú és dagályos beszédben adta elő, miként

¹⁾ *Dukasz XXXII. könyv, 219. l.*

²⁾ *Engel e. h. — Fessler e. h.* az országos tanács helyett az ország rendeit említi.

³⁾ *Consuetudo magnatum Turóczi szerint e. h. 154. l.*

⁴⁾ *Bonfin szerint e. h.* György a hozzá küldött követséggel előre ment Szegedre, itt a királyt bevárando, *Turóczi szerint pedig e. h. 255. l.* a követség csak a tanács öszvejööttével érkezett meg.

⁵⁾ *Petri Kettensfeyer Fessler e. h.*, vasas Sz.-Péter napjára *Mihalkovics, Tud. Gyűjt. 1818. II. 15. l.*, aug. 1. napjára *Dlugoss XII. könyv, 788. l.* — *Bonfin szerint III. tiz. VI. könyv, 328. l.* junius 13-dikára (idibus Junius), de hibásan; mert midőn julius 5-dikén Castriotto Györgynek írt Ulászló, még nem volt fegyverszünet; és miután ez aug. 1-zején kötötteit meg és ugyanazon hónap 4-dikén bontatott fel, a különben oly figyelmes *Kovachich (Vestig. Comit. Suppl. I. d. 505. l.)* állítása egy sz. György-napja körül tartott országgyűlés iránt, in qua indubie rescissa pace, vixdum conclusa, bellum in Turcas decretum est. semmikép sem állhat meg. — *Calciatus is 790. l.* ezen fegyverszünet megkötését, alkalmasint Bonfint tartva szemé előtt, junius 13-dikára teszi, de egy évvel előbb 1443-ra.

⁶⁾ *Bonfin és Dlugoss e. h.*, az utolsó 789. l.

⁷⁾ *Dlugoss e. h. 789. l. — Fessler szerint e. h. 587. l.* csőtörtökön Mártha után (jul. 30.) tartá Ulászló fényes bémenetelét Sze-

Ulászló a mult években inkább a török vezérek gondatlan vakmerőségének, mint az ozmán birodalom elgyengülésének köszönhető szép diadalait; Murád ereje még nincs annyira megtörve, hogy ellenségeivel öszve ne üthetne. Nem is félelemből kínálja meg őt és a magyarokat békével, hanem mivel ezt tiszta szívből óhajtja, minek már előbbi győzdelmei közepett tett békeajánlatai által is a ita jeleit. A fegyverek szerencséje változandó; a magyaroknak épen úgy megint hátat fordíthat, mint elhagyta az előbb mindig győzedelmes törököket. Egyedül a béke gyümölcsei lehetnek mind a két félre nézve állandók ¹⁾. A király, feleletében, mellyet az ügynek tanácskozás alá vétele után adott, mind azt mit a törökök az utolsóbb háborúban elfoglaltak, illető tulajdonosaiknak visszaadni kívánta s ezen feltétel alatt a békére magát ajánlotta. Az ozmán követség elejénte Bolgárországot és Ráczország nagyobb részét, különösen annak gazdag ezüst bányáit, ki óhajtotta venni, a többi tartományok visszaadását ígervén ²⁾; később azonban látván, hogy így czélt nem ér, Murád nevében a következőket ajánlotta ³⁾: 1-ször. A magyarok a törökök birtokába, valamint ezek amazokéba, semmi szín alatt nem ütnek ⁴⁾. 2-szor. Murád Bolgárországot ugyan megtartja ⁵⁾, de egész Ráczországot, Chulmot, Herczegovinát, Albania egy részét ⁶⁾ és mind azt, mit Bolgárországon innen

---

geden, és a következő szombaton a Ferencz szerzete egyházának czinteremében, hol 3,000 ember megfért, hallgattatott ki a követség az ország gyűlésében. — *Dlugoss e. h.* csak annyit mond, hogy a török követség kihallgatására a király august. 1-sejére volt meghíva.

¹⁾ *Callimachus e. h. 502. l.*, rövidebben *Dlugoss e. h.*

²⁾ *Bonfin* és *Callimachus e. h.*

³⁾ *Ugyanők ugyanott.* — *Dlugoss* szerint ellenben *e. h.* a követek mindjárt ezen föltételeket tették.

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h. 131. l.*

⁵⁾ *Dlugoss, Bonfin, Callimachus* és *Pray e. h.*

⁶⁾ *Bonfin, Callimachus, Dlugoss e. h.* és *Cromer XXI. k. 497. l.* — A két utolsó és utánok *Fessler e. h. 588. l.* a visszaadandó

birtoka alá hajtott volt, visszaadja, és így nem csak Györgynek minden tartományait, hanem több más, részint a machoi, részint a szörényi bánságokhoz ¹⁾, sőt némely más kisebb védurak birtokaihoz ²⁾ tartozó hódításait is. 3-szor Oláhországot is átengedi ugyan ³⁾, de ez a szultánnak jövődre is tartozik adót fizetni ⁴⁾. 4-szer. A foglyok mind két részről, különösen György fiai, minden váltáság nélkül bocsáttatnak szabadon ⁵⁾. — De 5-ször a natóliai basáért bizonyos megalapítandó váltáságpénz fizetetik ⁶⁾.

Az országos tanácsban ezen pontok tanácskozás alá vétvén, nagy vetekedés keletkezett felettök. Julián bíbornok ismeretes ékesszólása egész erejével ügyekezett elfogadhatatlanságukat mutogatni, az aprilisi országgyűlési határozat végrehajtását minden módon sürgetvén ⁷⁾. A béke baráti erre megjegyzék: eleven emlékezetökben van

---

váratok egyenként is nevezik. — *Engel* szerint *Gesch. v. Serb. 391. l.* a szultán György eddig fizetett adóját is telére szállította le.

¹⁾ *Dlugoss e. h.* a várak közt említi Szörényt, mely a hasonnevű bánshoz, és Kevit, mely a machóihoz tartozott.

²⁾ A többek közt Nissát, mint alább bővebben meglátjuk.

³⁾ *Dlugoss 789. l., Katona és Engel e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.* Hasonl. *Engel, Gesch. d. Wal. und Moldau I. d. 170. l.*

⁵⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h. 788. l.*, utána pedig *Engel e. h.* és *Fessler IV. d. 588. l.* ezt 70, *Callimachus e. h.*, *Jovius Pál, a törökök eredetéről írt munkájában 17. l.*, utánok pedig *Sigler Bélnél 58. l.* és *Pray e. h. 50*, *Bonfin* végre *III. tiz. VI. könyve, 328. l.* csak 40 ezer aranyra teszik.

⁷⁾ *Engel, Gesch. v. Serb. 392. l.*, csakugyan nála *Gesch. von Ung. e. h.* — *Dlugoss* ellenben *e. h. 789. l.* egyenesen mondja: *Cardinale Juliano ne quidquam disvadente.* *Fessler* szerint végre *e. h. 589. l.* ő szólani nem mert. — Azonban Julián bíbornok szilárd jellemével nem fér össze, hogy szólani nem mert, vagy ezen föltételekben, bár milly kedvezők lettek légyen, meggyezett volna.

mindnyájoknak, mennyi vérbe került az egy galambóczi várnak visszavétele, most pedig visszanyerhetik azt minden harcz nélkül, még pedig olly sok más várakkal és a novoberdoi és szrebeniki gazdag bányákkal együtt; — egy keresztyén hatalmasság sem küld segédseregeket, a pápa hajós seregéről, a görög császár készületeiről tudósítás még mind nincs. E mellett azt is méltó tekintetbe szüktség venni, milly csekély bátorságban vagyon Ulászló trónja Fridrik római király miatt. Tanácsos most, sőt szükséges, egy pár évre a törökökkel fegyverszünetet kötni, mellynek eltöltével, a császárral fenforgó kedvetlenségek kiegyenlítettvén, elenyésztetvén, és az egyházban támadt hasonlóság megszüntetvén, a keresztyénség örökös ellenségét annyival nagyobb erővel, egyetértéssel, és így annál bizonyosabb sikerrel lehet megtámadni ¹⁾. György rácz fejedelem volt főként a béke mellett ²⁾, de vele egyesültek Hunyadi János ³⁾, a magyar nagyok nagyobb része, sőt végre maga a király is. Julián látván a többség elhatározott akarattját, maga sem mert többé ellene szólni és elhallgatott ⁴⁾. Az ajánlott feltételek alatt e

¹⁾ *Długoss e. h.* 788. l. és *Engel e. h.*

²⁾ *Chalkokondylasz VI. könyv, 131. l.* — Azért *Fessler e. h.* 588. l. a béke baráti által felhozott minden indokot egyedül az ő szájába tesz.

³⁾ *Długoss és Engel e. h.* — Długoss elég tisztán azt állítja Hunyadiáról, hogy meg volt György despota által vesztegetve, az neki öröködést tulajdonítván minden magyarországi jószágaiban. *Chmel* ezt ugyan *Gesch. von Fridr. IV. II. d. 207. l.* nem fogadja el, de azt gyanítja, hogy irigysége az Ulászló felderülő hírére volt békekivánságának oka, és azt veti utána, hogy ezen béke fonák lépés volt, melly maga után vonta annak megtörését. A szives olvasó elengedi nekünk ezen valóban fonák állításainak megczafolását. Helyesben állítja *Callimachus*, hogy Hunyadit annak megfontolása, hogy később a csend helyreállítával biztosabban lehet a törököket megtámadni, birta a fegyverszünet melletti nyilatkozatra.

⁴⁾ *Bonfin, Callimachus, Pray és Engel e. h., Długoss XII. könyv, 793. l.*

szerint egy tíz éves fegyverszünet köttetett ¹⁾, olly határozattal, miszerint a törökök a kérdéses várakat nyolcz nap alatt multhatatlanul tartozzanak átadni ²⁾. Ujabb igen élénk vetekedésre ada alkalmat a fegyverszünet megerősítésének módja. Az ozmán követség kívánsága szerint a magyaroknak a szentelt ostyára kellett volna fogadniok annak megtartását. Ez szokatlan volt, de még is Ulászló őszinte indulatja bizonyosságául erre is kész volt volna, ha Sanok György később lemergi érsek ³⁾ nem beszéli le őt, azt vítatván, hogy ezen szentséget a törökök, mint hitetlenek, előtt felfedezni illetlen volna ⁴⁾. Hosszasb tanácskozás után abban történt a megállapodás, hogy a magyarok az evangyeliumra, a törökök az alkoránra esküdjenek meg ⁵⁾; a minthogy a király maga ennek kö-

¹⁾ Ebben megegyeznek minden írók. — *Haner* azonban *Königl. Siebenbürg. 195. l.* azt állítja, hogy Bonfin, Callimachus és Sigler előbb egy két éves fegyverszünetről emlékeznek, melyből eredett azután a tíz éves, és bár *Turóczi IV. rész, XLI. fejt. 255. l.* és *Rittus 628. l.* csak az utolsóról szólnak, úgy még is amazoknak állítása elfogadhatóbb. — Azonban *Bonfin III. tíz. VI. könyv, 328. l.*, *Callimachus III. könyv, 503. l.* és *Sigler Bélnél, Adpar. 58. l.* hasonlóan csak a tíz éves fegyverszünetről szólnak.

²⁾ *Dlugoss e. h. 790. l.*

³⁾ *Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 426. l.*

⁴⁾ *Callimachus*, *Bonfin* és utána *Pray e. h.* — Hasonlót mond *Engel* is *e. h. Dlugossra* utalva, ki azonban *790. l.* sem az ostyáról sem az evangyeliumról említést nem tesz. *Podlusányi 248. l.* és *Palma, Not. Hung. II. d. 224. l.* szerint a király csak ugyan az ostyára esküdt meg.

⁵⁾ *Callimachus e. h.* és *Curæus, Annal. Siles. I. d. 248. l.* — Hogy a magyarok az evangyeliumra esküdtek meg, mondja *Récai de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 664. l.*, *de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 196. l.*, *Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, Opera 397. l.*, *Frehernél II. 47. l.* és *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 489. l.*

vetkeztében, az egykorú írók majdnem egyező tudósítása szerint, a hitet valósággal is így tette le ¹⁾.

---

¹⁾ Turóczi, *Chron. IV. rész, XLI. fej. 251. l. és utána Engel e. h., Budai Fer. II. d. 255. l., Schels, Gesch. Oest. VII. d. 48. l.* szerint Hunyadi tette le a hitet a király és az ország nevében, de mások szerint ezt ő tenni nem akarta *Dukass XXXII. könyve, 97. l.*, és maga Ulászló esküdt meg. *Dlugoss e. h., Callimachus e. h., Kantemir, Osm. Gesch. 127. l. Bonfin e. h. 482. l., Katona, Pray és Fessler e. h., Budai Ézs. I. d. 207. l.*

X.

1444.

Alig távozott el a török követség Szegedről és ezzel együtt György rác fejedelem az ozmánok által kiűrtendő várak átvétele végett, — mellyek közül a machoi bánshoz tartozók, mint Kewi, Kucsevo, Branicsevo stb. Marczali Imre machoi bánnak, némely más városok és erősségek előbbeni tulajdonosaiknak, így Nissa városa minden tartozandóságaival a szerb fejedelem különös megegyezésével Marnevich Györgynek ¹⁾, voltak átadandók —, midőn Fiorenzai Ferencz bíbornoktól, mint a pápai hajós sereg parancsnokától, tudósítások érkeztek ²⁾. A veres kalapos vezér a Helleszpontnál szerencsés megérkezését jelentvén tetemes hajóssereggel, mellyhez több olasz hatalmasságok is csatolták hajóikat ³⁾, bizonyossá teszi a királyt, hogy a szultán még mind Ázsiában tartózkodik nagy seregével, a karamáni fejedelem pártütésével egészen elfoglalva; általjövételének gátlására minden rendelkezések gondosan megvagnak téve, a környülállások mindenkép kedvezők;

---

¹⁾ Szilágyi levele 1458-ról és Mátyásé 1459-ről ennek részére. *Kerchelich, Notit. Praelim.* 273. és 280. l.

²⁾ Hétfőn, august. 3-dikán, jött ezen tudósítás. *Fessler e. h.* szerént.

³⁾ Ehez a raguzaiak is adtak két hadi és egy eleséges hajót.

most van a törökök megtámadásának ideje, most könnyen ki lehet őket Európából kergetni ¹⁾). — Ennek tekintetéből az olasz fejedelmek eddig szokatlan egyetértéssel igen nagy készülleteket tesznek és tetemes segédelmök minden órán megérkezendik ²⁾). Ezen kedvező jelentést gyámolták több hatalmasságok buzdításai is; Velenze és Genua különösen egész tengeri erejük kiállítását ígérék, e mellett pedig Burgund és Franciaország buzdító levelek által kivánták a magyarokat a hadiselet folytatására bírni ³⁾). Végre Ogli karamáni fejedelem is jelenté külön levelében Murád lemondását az uralkodásról, az ozmán birodalomban e miatt támadott zavarokat és Ulászlót buzdítá ezen kedvező körülmény használására ⁴⁾).

Ezen különböző oldalról jött, de irányukban megegyező, tudósítások felolvasása s a Francesco bíbornok követtségének szóbeli előadása nagy benyomást tön a jelen voltakra, a némileg lecsillapult kedélyeket újra feltüzeltte; a fegyverszünet megtörése, a háború sürgetése közönséges lön; minden oldalról hallható vala, hogy a fellázított és illy nagy készületekkel foglalatосkodó szövetségeseket becstelenség nélkül elhagyni nem lehet, nem szabad ⁵⁾). Az elméknek ezen eleintén csak egyes felkiáltásokban mutatkozó fellobbanását ügyesen használá Julián bíbornok, ki titokban a fegyverszünet ellenzője lenni soha sem szűnt meg. Bátorítá őt működésében Hunyadi hallgatása ⁶⁾). „A

¹⁾ *Dlugoss e. h., Bonfin III. tiz. VI. könyv, 329. l., Callimachus Schwandtnernél I. d. 504. l.* A bíbornok vezér a karamáni fejedelemmel háborúnak befejezéséről és Murád visszavonulásáról magnesiai magányába még, úgy látszik, nem volt értesítve.

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 18. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. és utána Katona e. h.*

⁴⁾ *Kantémir, Osm. Gesch. 126. l.* közli ezen levelet, *Engel* pedig *e. h.* azt állítja a török évkönyvekre utalva, hogy tőle egy külön buzdító követtség is érkezett.

⁵⁾ *Pray, Annal. III. d. 21. l.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott* — hasonlólt mond György fejedelem-

Muráddal három nappal ezelőtt kötött egyesség, ugy mond ő többek között hosszú ékes beszédében, ellenkezik az igazsággal, az egyház tántoríthatatlan elveivel, a magyar nemzet becsületével, s a király kötelességeivel, e szerént már magában istentelen, becstelenítő, kárhozatos és érvénytelen, minden tartózkodás nélkül visszavonathatik, sőt az egyház javának tekintetéből valóban meg is semmisítendő. Az egyezés egy hitetlen fejedelemmel kötöttet, kinek soha semmi öszveköttetése sem lehet a keresztyén birodalmak egyesületével; ez által egy előbbi igazságos és célja szerént szent szövetség az igazhitűek fejével, a görög császárral, a burgundi fejedelemmel, és a velencei s genuai köztársaságokkal semmisítették meg. A szövetségei iránt mindig változékony, kétes hűségű, a hitben örökké ingadékony, a római szent szék iránt elejétől fogva állhatatlan, elpusztúlt, kizsarolt Rácországának feláldoztatott, azért mellőztetett, elhagyatott a keresztyénség köz ügye. Nincs törvény, melly szerént illy egyesség megállhatna, nincs törvény, melly egy régibb és közönséges szövetség megváltoztatását egy újabb és különösért, egy célja s a hit által szentesített kötés megszegését egy hívtelenért, a világ egyik fő része javának feláldozását egy vidékéért megengedné, vagy jóvá hagyná. A háború Anatólia és Romania zsarnok rablója ellen a budai végzések óta megszűnt a magyaroké lenni; ez minden keresztyén népek közönséges harcza a keresztyénség köz ellensége ellen. A mennyei hatalom földi helytartója, a byzanci császárság, két köztársaság és Olaszországnak több fejedelmei, több urai szövetkeztek a magyarokkal; minden különös kötés ez ellen a köz ügy nyilvános elárúlása. A szentegyház elvei, annak tekintete parancsolják az eretnőség, annyival inkább a hitetlenek kiirtását, a megváltó vérével drágán vásárolt üdvösség megmentését az elve-

---

ről is, de ez mint feljebb látók, a török követtséggel eltávozott volt.

széstől, tévelygéstől és kárhozattól; annak feje köteles ebben minden népeket segíteni, minden egyezést kárhozattatni, melly ezt akadályoztatja. Az ozmánok bitorlott uralkodása alatt a Pateranok mérge s a görögök elszakadásának métele Dalmát-, Bosnyák-, Rác- és Bolgárországokban majd kiirthatatlan gyökereket vert, ezen tartományok fejedelmei és egész nemessége meg van ez által fertőztetve, a kevésbbé fogékonyak pedig a keresztet végkép elhagyták és Mahomed tévelygéseihöz állottak át. A magyarok szövetsége Muráddal a romlás ezen szörnyetegét több századokra alapítja meg. Azt tehát a szentegyháznak kárhozattatni, a pápának egyházi fenysítéssel üldözni, és minden becsületet szerető, lelkiösméretes magyarnak megsemmisíteni multhatatlan kötelessége. A folyó hó első napjáig a magyar nemzet őszinteségeért, szavatartásaért, és becsületérzéseért az egész világ előtt tiszteletben állott, miért is minden fejedelem, minden hatalmasság, épen olly örömet, mint bizodalommal lépett azzal szövetségre. Ezen nemes gondolkodású, szilárd jellemű nemzettől felkérve kiállott seregével a görög császár, ezerek vették fel a keresztjelt, több fejedelmek fölfegyverkezették népeiket, s a Helleszpontot a szent atya segedelmével elfoglalta egy hetven vitorlás hajós sereg; mind ezek a magyarok utolsó kárhozatos kötése által bizodalomban megrendíttettek, reményeikben megcsalattak, fegyverek letételére szoríttatnak, istenes működéseikben gátoltatnak; a magyar nemzet becsülete, őszinteségének régi híre, ezen egyoldalú és fontolatlan szerződés tüsténti felbontása nélkül örökre odavan, elveszett. Nem szűnt volna meg ő már előbb is ezen tárgyra nézve meggyőződése szerint és minden tartózkodás nélkül szólani, nem hallgatta volna el mind ezeket már akkor, midőn ezen kárhozatos béke készülöben volt, ha a tisztos agg atya sovárgását fiai és tartományai után, a király, az egyházi és világi nagyok hajlandóságát a szultán ajánlásai iránt, a csend kívánságát és mind ezekben hirtelen készségeket észre nem veszi, és így minden további unszolásainak sikeretlenségét előre nem látja, más felől

pedig a szövetségesek készületei iránt kétségben, bizonytalanságban nincs. Most azonban, miután a szövetségesek az előbb kötött szerződés következtében illy nagy készületeket tettek, magok részéről a föltételeket illy készséggel teljesítették, a magyar nemzet képviselőinél pedig a kedélyek, első felhevültöknek lecsilapodta után, a magasabb czélok felfogására, amagán érdekek elmellőzésére képesek, kénytelen az ügy igazsága mellett azon erélyességgel, mellyet annak szentsége követel, fellépni s ezennel ünnepélyesen nyilvánítani, miként a magyaroknak nem marad egyéb hátra, mint a már magában is törvénytelen, erőtlen és bectelenítő békekötést megsemmisíteni, és ha meg akarják tenni, mit az igazság, kötelesség és becsület egyaránt követel, sőt parancsol, ugy neki, mint apostoli követnek, hatalmában áll a királyt, különben is érvénytelen esküjétől ünnepélyesen fölmenteni ¹⁾.”

E szerint az esküvéssel fogadott béke szentségének

¹⁾ Igy adhatjuk elő, *Fessler* is *IV. d. 591.* szem előtt tartva, Julián beszédjének és okoskodásainak fonalát, lényegére nézve nem távoztván el Callimachus és Bonfin előadásától. Ezt ugyan, mint Fessler helyesen jegyzi meg, némileg gyanússá teszi az, hogy a mondott írók a Julián szájába adott beszédeikben a Paleologosz leveléről is említést tesznek; holott az, mint annak idejében meglátjuk, ekkor még nem érkezett volt meg; azonban ezt kivéve, a mondott beszédek a több egykorú írókkal a legszebb összhangzatban vagynak. — Nagy, *Hist. Pragm. Hung. II. d. 144. l.* hosszasan kívánja mutogatni, hogy Julián nem oldozta fel Ulászlót az adott hittől, de erre nem is volt szükség. Ki vitte a nagy tudóst tévelygésbe, mindjárt meglátjuk; elég legyen itt most megjegyezni, hogy ezen feloldozásról *Bonfinon* és *Callimachuson* kívül nyilván szól *Dlugoss* is *XII. könyv, 793. l.* azt mondván: Juramentum, rupto foedere turcis promissae — pro cautela ampliori et purificatione regiae conscientiae auctoritate apostolica dissolvebat, et irritum, cassum, atque nullum Julianus Cardinalis, velut quod injussu sedis apostolicae cum hoste Christiani nominis rex pepigerat, decernebat. Szól arról *Chalkokondylasz e. h. 134. l.* határozotlan állítván, hogy az egyenesen a pápa meghagyásából történt. — Egyébiránt a fegyverszünet felbontása fő okának mondják Juliánt *Aeneas Syrcius, Epist. LXXXI. 565. l.* és *Sigier* is *Bélnél 58. l.*

gyengítésére két veszélyes okfőt állapított meg. Először, hogy a magyarok egy olly dologban, mely nem őket egyedül, hanem az egész keresztyénséget érdekli, az apostoli szék és a több keresztyén hatalmasságok nélkül fegyverszünetet sikeresen annál kevésbbé köthettek ¹⁾, mivel amazoknak már elébb — azonban mint a körülményekből kitetszik, inkább csak ezeknek ígéretei által, melyeknek e felett az állítólagos szövetségesek nagy részint eleget sem tettek, — le voltak kötve s így a két köteletség összeütközésében a felsőbbnek és régiebbnek kell eleget tenniök ²⁾. Másodszor azon annyiszor ismételt, de azért nem kevésbbé borzasztó elvet, hogy a hitetleneknek és eretnekeknek tett ígéret az igaz hitűeket nem kötelezi ³⁾.

¹⁾ *Curacus e. h. 249. l.*

²⁾ *Callimachus, Sigler e. h. és Pray e. h.*

³⁾ *Quod promissa fides infidelibus servari debet minime. Turócsi IV. rész, XLII. fejt. 225. l. Quibus neque dari fides potuit absque nefario crimine, nec postquam data creditur, potest sine graviore culpa servari. Callimachus e. h. 505. l. és Sigler Béniel e. h. — Katona Juliánt mentegeetni kívánván, azt vitatja, hogy az itt előforduló hitetlen szót nem vallásbeli értelemben, hanem úgy kell venni, hogy a törökök hitőket a fegyverszünetben szegték meg, a várakat maga idejében nem adván át, mint ezt Dlugoss nyilván mondja. Hasonló hitszöggéssel vádolja az ozmánokat Pray is mind *Annal e. h.* mind *Hist. Reg. II. d. 329. l.* — Azonban Dlugoss azt mondja ugyan *XII. könyv, 793. l.*, hogy a törökök húsz nap alatt sem tettek eleget a fegyverszünet föltételeinek, különösen Szendrő és Galambocz átadásában: de megczáfolják őt *Turócsi e. h. 225. l., Bonfin III. tiz. II. könyv, 334. l. és Cromer XXI. könyv, 498. l.*, sőt maga Dlugoss *798. l.*, valamint V. László oklevele 1453-ról *Spiessnél Aufklär. 267. l.*, melyekből nyilván kitetszik, hogy a törökök eleget tettek köteleességöknek. *Ex quo factum est, úgy mond itt az árván született László, ut Teucrorum princeps Regi Rasciae Georgio nomine et mandato Regni Hungariae recipienti restituit, quae per eum hucusque possidebantur. Kowin és Szőrény várait, melyek Magyarországhoz tartoztak, valamint Kuceavót és Branicsevót mint a machói bánáság részét Hunyadi magyar katonasággal rakatta meg György nem kis bosszuságára. Engel, Gesch. v. Serr. 392. l. E mellett maga Dlugoss, ki a**

Juliánnak ezen szép alakba burkolt álokai, a pápai alkövet és korlátnok Velencei Ferencz és két gályakapitány, egy burgundi és egy velencei, által új erősségekkel támogatva ¹⁾, s a háború szerencsés kimenetelének reményeége majd minden jelenlévő országos tanácsosokat megtántorítának ²⁾. A világi és egyházi nagyoknak jobb része a háborúban megjelenni ugy sem akart, és így an-

várak visszaadását eldöntetből tagadja, azt mondja az említett helyen, miként az ozmán követség csak augustusban távozott el Szegedről; már pedig aug. 4-dikén el volt határozva a fegyverszünet megtörése s így ekkor még a meghatározott 8 nap nem telvén el, semmi esetre nem lehet tudni, teljesítik-e a törökök ígéretüket vagy sem. Csakugyan az idő rövidsége miatt *Aeneas Sylviusnak* sem fogadhatjuk el azon állítását, *Europa V. könyv, 397. l.* és *Frehernél II. d. 47. l.*, melyet számos újabb történetírók és ezek közt *Voltaire* is elfogadtak, *Essai sur l'Hist. LXXXV. fejt. 13. l.*, hogy a pápa mind a kardinálnak mind a királynak írt volna az egyesség felbontása iránt, és hogy ezen levelek következtében hozatott volna ezen határozat. — Mind ezeknél még kevesebbet nyom *Podhradczky* állítása a *Chron. Bud.-hez tett jegyzeteiben 350. l.*, midőn azt mondja: Imo vero III. ac RR. auctor legum Eccl. Tom. I. 486—489. recitato Wladislai Dipl. 4. aug. 1444. Szegedini in publicis Regni comitiis edito, docet inducias cum Amurathe nec initas fuisse. Testatur id etiam Juliani Cardinalis oratio a Philippo Callimacho relata, ubi, inquit, contradixissem jam tunc ab initio, sed acclinationes animos vestros ad concordiam vidi, quam ut credere possim oratione mea ad rem gerendam erigi. Ezen szavak inkább az ellenkezőre mutatnak, *Batthiany* pedig, kinek véleményét *Fejér* is elfogadja, *Hunyadi 59. l.*, mitsem bizonyít; miután csak Ulászlónak a török háború folytatása iránt hit alatt tett nyilvánítása, melyről mindjárt szólandunk — némelly homályos szavaiból okoskodik; holott itt a végén tisztán ezt mondja: Non obstantibus quibusvis tractatibus aut pactitiis seu conclusionibus aut capitulis treugarum factis vel fiendis cum Imperatore Turcarum vel ejus nunciis seu ambassiatoribus praedictis ipsius nomine sub quacumque forma verborum etiam juramento firmatis stb.

¹⁾ *Engel e. h.*

²⁾ *Fessler e. h. 595. l.* azt állítja, hogy ezen okok sokakat megvakítottak, másokat megerősítettek tekinteteikben, mindent hallgatásra bírtak, de senkit sem nyugtattak meg lelkiismeretében. Az utolsót legalább bajos volna bebizonyítani.

nak elhatározására könnyen rá vette magát. Sokan talán irigyelték is Hunyadinak és házának napról napra növekedő fényét, és azért a Cilleiekkel egyetértve ez uton kívánák őt megbuktatni. Ezen köz fölhevülésben a nagy nemeslelkű Hunyadi is megfelejtkezett hazája becsületéről és megegyezett a fegyverszünet felbontásában ¹⁾. Igen hihető, hogy a hite mellett buzgó bajnoknak vallásos előítéletektől nem ment elméjére a pápai követ mesterséges okoskodásai is hatottak: de a nemzetségről és annak jövődő fényéről gondoskodó családtyát, az ozmanoktól visszaveendő bolgárországi királyság ígérete is megtántoríthatta ²⁾. A fegyverszünet nyilvános felmondásának és a hadizenet kiadásának első szeptemberig elhalasztását sürgette csak, nem annyiban azért, hogy a rácz erősségek átvételét György

¹⁾ *Ortelius redic.* 45. l., *Palma II. d.* 283. l. és *Habertlin V. d.* 190. l. azt állítják ugyan, hogy ő abban soha sem egyezett meg; de *Callimachus e. h.* 507. l., *Dlugoss* és *Bonfin e. h.* ellenkezőt mondanak, csupán az első említvén ideiglenes vonakodását.

²⁾ *Bonfin e. h.* 330. l. és *Curacus e. h.* 249. l. csak közönségesen említik ezen ígéretet, a nélkül hogy mondanák, ki által történt az; *Cromer XXI. könyv.* és utána *Engel e. h.* Juliánnak, *Dlugoss e. h.* 793. l., *Callimachus e. h.* 507. l. és *Pray e. h.* a királynak tulajdonítják, sőt a két első még azt is mondja, hogy ez iránt különös írásbeli biztosítást is adott. *Hornayr, Oest. Plut. II. d.* 120. l. nyilván mondja, hogy eleinte ellenzője volt a háborúnak, de ezen kineveztetése után elhallgatott. Honnan vette ő ezen adatot, nem tudni. *Pray* szerint *Annal III. d.* 25. l. több illy ígéretet is tettek; mert az Ulászló által a szegedi fegyverszünet megtörése iránt kiadott nyílt levelet hitelesítő nagyok közt előfordul Thuri Robert macedoniai bán (*Robertus de Thur bani de Macedonia*). Előre kell bocsátanunk, hogy *Dlugossnál*, *Lünignél*, *Dumontnál* és *Katonánál* ezen hely így áll: *Robertus de Tun*, *Danes de Macedonia*, és így két különös személyről szól. Ha megengedjük is, hogy itt a nevek elferdítve látszauak lenni, ugy mégis nem Danes ugyan hanem Danes de Macedonia más hiteles oklevélben is előfordul, mint mindjárt meglátjuk. Honnan vette *Pray* olvasását, melyet követnek *Batthiany* és *Korachich* is, megmondani nem tudjuk; de valószínűleg maga igazította meg a *Dlugossnál*, kire utal ezen irományra nézve, talált elferdített neveket, de *Tun*-nak *Turira* történet átváltoztatását, melyre az ekkori oklevelekben elő-

akadály nélkül teljesíthesse, mint annak tekintetéből, hogy a szükséges készületek megtételére idő maradjon. Egyébiránt a szegedi fegyverszünet megtörése köz értelemmel határozottat el¹⁾).

Szent Domokos napján, a magyar névre ezen örökösen csúfos napon, kemény kérlelhetlen sorsától vezéreltetve²⁾, kinyilatkoztatá Ulászló az egész országgyűlés egyes akaratából, hogy a mindenható isten dicsőségére, a keresztyén vallás oltalmára és terjesztésére, a közönséges szentegyház javára, Magyarország és a szomszéd tartományok felszabadítására még ezen nyáron, a budai országgyűlés végzéséhez képest a magyar seregeket személyesen elvezeti Romaniába és Görögországba, s az örökkévaló segedelmével egész erejét az istentelen törökök kiirtására fordítja. Erre megesküdvén Julián hsbornokkövet kezeibe, annak teljesítését fogadá az egész keresztyénség vigasztalására, a

forduló Turi Ruppert, *Korachich, Syll. Decr. I. d. 92. l.* jogosít, és mellyet mi is elfogadunk, kivéve nem szerencsésen. Azonban ha állana is az ő olvasása, ez nem sokat bizonyít, mert ezen szók *bani de Macedonia* nyilván arra mutatnak, hogy itt valami elmaradt, még pedig hihetőleg így kell a hiányt kiegészíteni: *bani filius de Macedonia*. E szerint tehát a Macedonai név inkább csak családi előnév volna és nem a hivatalra vitetnék; mit valószínűvé tesz egy felől az, hogy ezen Thuri Robert az otthon maradandók sorában fordul elő és így illy kitűnő jutalomra érdemes nem volt, más felől hogy a Macedonai előnév nem volt ismeretlen hazánkban. Így nevezetesen az 1444. törvénykönyv bérekesztésében, *Korachich, Syllog. Decr. I. d. 91. l.*, előfordul Stephanus Danch de Macedonya.

¹⁾ *Strurius* szerint *Corpus Hist. Germ. I. d. 730. l.* Capistrai is befolyt volna a fegyverszünet megszegésére, de ekkor még ezen híres népszónok nem volt Magyarországon; *l'Enfant* továbbá azt állítja, hogy György fejedelem is megegyezett ezen hitszegő határozatban, fegyvert is fogott, sőt *Decsi* szerint *Osmanographia III. d. 82. l.* a várnai ütközetben is részt vett volna: de ő, mint már feljebb látók, akkor nem volt Szegeden és az egykorú írók szinte egyező állítása szerint a háborúból egészen kivonta magát.

²⁾ *Fessler, IV. d. 595. l.* szokott ábrándozásában mondja, mikép a baseli zsinaton az isten örökös jogaitól és szent valóságától elpártolván, a végzés Ulászlót üldözőbe vette, úgy hogy jót, hasznost, igazságot többé követni nem tudta.

végzést aláírja saját kezével, IV. Jenő pápának és minden kereszttyén királyoknak és fejedelmeknek tudtára adá, hogy senki szent és esküvéssel erősített akaratjának teljesedésében ne kételkedhessék. De mivel a szultán követjének megjelenése miatt némelyek a budai országgyűlési határozatok eszközzlésén kételkednének, minden halvélemény és gyanu elhárítására Francesco és Julián bñbornokok, a burgundi fejdelem és a velenceiek biztosítására, őszinte föltételének, változhatatlan szándékának bizonyításául a jelen volt egyházi és világi fő rendeknek, azoknak, kik a hadviseletben részt venni szándékoznak úgy, mint azoknak, kik otthon maradandók, megegyezésével királyi szavára, becsületére, kereszttyén hitére, melly által a kereszttségben és az örök élet reményeiben részesült, ígéré Julián bñbornoknak és szentül fogadá, a mennyei szentháromságnak, a szent szűznek, a megváltó anyjának, minden angyaloknak és szenteknek, különösen Magyarországnak szent királyainak, Istvánnak és Lászlónak, hogy ő a budai végzéseket teljesítendi, folyó évi szeptember 1-sőjén seregével Orsovánál a Duna révénél megjelen, minden haladék nélkül a vizen átszáll, és egyenesen minden csalfaság, csalás és színlés nélkül Romániába, Görögországba s más az ozmánok által elfoglalt tartományokba nyomul, és a mennyiben ereje s hatalma engedi, a hit ellenségeit még ezen évben a kereszttyénség határaiból kiűzi, a szultánnal vagy annak követtségével kötött, vagy ezután kötendő szövetség, egyezés vagy fegyverszünet ellent nem állván, ha mindjárt ezek hittel volnának is erősítve; mivel ezeket ezennel felbontja, megsemmisíti.

Ugyanezen hitet vállalták el és irták alá a király kíséretére rendelt nagyok, Rozgonyi Simon egri püspök és főcancellár, Dominis János váradi, Székcsői Herczeg Raffael bosnyai püspökök, és Hunyadi János erdélyi vajda. — Bizonyosságul aláírták magokat az otthon maradandók közül Péter csanádi püspök, Hedervári Lőrincz nádor, Rozgonyi György országbíró és pozsonyi gróf, Palóczi Simon főlovászmester, Gúthi Ország Mihály királyi főkincstartó,

Marczali Imre, Alsó-Lindvai Bánfi Pál, Ónodi Czudar Simon főpohárnok, Losonczi János, Székcserői Herczeg Pál, Turi Robert, Macedonai Dancs, és Tornai Szevesztény, tornai főispán. Hunyadi egy utójegyzet szerint azt adta esküjéhez hogy, ha épen september elsején nem is jelenhetne meg a kijelelt helyen, az azt követő négy vagy öt nap alatt bizonyosan ott leend ¹⁾).

Ezen iromány nyilt-levél alakba volt öntve, s a dolog egész meneteléről tudósítottak Francesco bíbornok ²⁾, a görög császár és a többi európai fejedelmek ³⁾. A lengyelek a hűtelen eljárást igen nehezen vevék, az által királyuk megjelenése köztök új haladékokat szenvedvén. Azért a Pietrikowon tartott országgyűlés írásbeli felszólítás mellett, követséget is rendelt, melly Ulászlót szándékáról lebeszélje; de még a követség elindulása előtt a királytól tudósítás érkezék, hogy tüstént mozgásba teendő seregeit, és így az, ügyekezését sikeretlennek látván, honn maradt ⁴⁾.

Fridrik mind ezt örömmel hallotta, ellenségének bizonyos veszttét előre látván, s Giskrához kezde közelíteni, kit kevéssel azelőtt az Erzsébettől nyert magyarországi főkapitányi hivatalban, mint az ifjú László gyámnoka, kiterjedett hatalommal erősített volt meg ⁵⁾. Ulászló a len-

¹⁾ Az irományt közli *Dlugoss e. h. 794. l., Lunig, Cod. Germ. Dipl. I. d. 1666 l., Dumont, Corp. Dipl. III. d. I. köt. 91. szám, 131. l. és belőlök Pray, Annal. e. h. és Katona e. h. — Kovachich pedig Vest. Comit. 244. l. Batthianyból Leges Eccl. I. d. 487. l., ki azt Prayból vette. — Fessler szerint IV. d. 596. l. a magyar egyházi rend dicsőségére válik, hogy a tizeennégy püspök közül csak három, az apátok és prépostok közül egy sem volt jelen ezen hitzegő tanácskozásban; de ezt inkább csak történetnek tulajdoníthatjuk; a világiak közül sem sokan vettek abban részt.*

²⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 796. l., Callimachus e. h., Cromer XXI. könyv, 498. l.*

⁵⁾ Apr. 28. 1444. Ita videlicet ut praefatus Capitaneus possit et valeat exolvere et redimere quaecumque castra, civitates, oppida, reditus, proventus et possessiones quascumque per praefatam regionem impignorata seu impignoratas seu quocumque titulo alienatas.

gyel rendek levelét, mellyben az isten szent ítéletének felhívása mellett unszolták hitszegő szándékátóli elállásra, forró könyhullatások közt olvasá ¹⁾. Aggodalmát növelé azon tudósítás, hogy György rácz fejedelem fiai valósággal szabadon bocsáttattak, és Murád követjei a várakat, ha mindjárt nem is a meghatározott napon, de mégis a fegyverszünet értelmében átadták ²⁾, és azért György fejedelem ezen hadjáratban részt venni nem akar, sőt készebb a törvényes büntetést a megtagadott segedelemért letenni ³⁾. Valamennyire vigasztalásúl szolgáltak kétes, de már többé nem változtatható állapotában és lehangolt kedélyét némileg föleleveníték Paleologosz Jánosnak és Castriotta Györgynek épen ekkor érkezett levelei. A görög császár Ministrából, a régi Spartából, jul. 30-dikán kelt, keleti dagálytól nem ment levelében, mellyben Ulászlót Justinianushoz és Titushoz hasonlítja, hírdül adja neki, hogy ő seregével készen áll és várva várja a magyar hadak megjeleését; Ulászlóra és Magyarországra fordította szemeit, építi reményeit az egész kelet; a karamáni herczeg és a Karandoglu fiai a magyar fegyverek szerencséjében bízva, keltek fel a szultán ellen; ez, a helyett hogy nyílt háborúban ütött volna rájuk, velek alkudozásokba ereszkedék, de ezeknek egy magyar sereg hirtelen megjelenése egy-

Similiter quoque alia quaecumque bona, quae tenerentur per quoscumque sine inscriptione seu titulo, repetendi, redimendi, exsolvendi, se de illis intromittendi, tenendi et ad utilitatem praefati patruellis nostri conservandi, regendi et in aliis, quae honorem et commodum praefati patruellis nostri de eo confidentiam gerimus specialem, adhortantes districte ex parte praefati patruellis nostri universos et singulos subditos et fideles suos in regno Hungariae praenotato, quatenus praefato capitaneo in hujusmodi exsolutione et etiam assecutione honorum hujusmodi et in aliis quibuscumque honorem et utilitatem ipsius patruellis nostri concernentibus obediant et pareant sibi. *Chmel, Reg. 165. l. Hasonl. Lichnovsky VI. d. LXXX. l. és Chmel, Gesch. Fridr. IV. II. d. 272. l.*

¹⁾ Fessler e. h. 599. l.

²⁾ Dlugoss e. h. 798. l., Callimachus Schwandlnernél I. d. 509. l. és Pray, Annal III. d. 25. l.

³⁾ Chalkokondylasz VI. könyve, 134. l.

szerre véget vetend. Ha volna is tehát, mint közönségesen hírlelik, Muráddal, ki a keresztyénnel most sem bánik egyenesen, valamely egyezés készülöben, az egész keresztyénség java s a pillanat kedvezései félbeszakasztását parancsolják; miután a keresztyénség vad ellenségének kiirtását, vagy legalább megalázását egész bizodalommal lehet reményleni ¹⁾. A hatalmas, a törökökkel folytonosan szerencsével küzdő Iskanderbég augusztus 4-dikén ²⁾ írt levelében Ulászló meghívását a törökök ellen egész készséggel fogadá, őt saját nagyobb készületeiről a hit ellenségei ellen tudósítá, azon 15,000 emberhez, melly most közelebből Alibéget megverte, még ugyanannyit ígére, és így 30,000 emberből álló sereggel fogadá felléptét a törökök ellen és egyesülését a magyar hadakkal ³⁾.

¹⁾ Ezen levélből ügyekszik *Pray, Annal e. h.* és utána *Gebhardi, Gesch. e. Ung. II. d. 61. l.* azt következtetni, hogy a Szegedre érkezett ozmán követség nem volt felhatalmazva békekötésre, azt egy másnak kellett volna követni, és hogy Ulászló és a rendek ezen körülményekről ezen levél által tudósítva a helytelenül kötött fegyverszünetet méltán bonthatták fel. De valamint a dolog egész folyamatjából kitetszik, hogy az ozmánok őszintén vették ezen egész alkudozást, úgy más felől igen helyesen jegyzi meg *Fessler e. h. 587. l.*, hogy ezen levél jul. 30-dikán iratván, mit *Pray* elhallgat, a fegyverszünet pedig aug. 4-dikén bontatván fel, ezen levél nem okozhatta azt; mert lehetetlen, hogy az őt vagy legfeljebb hat nap alatt 250 órányi távolságra, még pedig ezen hegyes vidéken és a közlekedés könnyítésével olly keveset aggódó időben megérkezhetett és így már aug. 4-dikén Szegeden lehetett volna. Egyébiránt ezen levélről szólnak *Bonfin* és *Callimachus e. h.*, egész kiterjedésében közli azt *Dlugoss e. h.* és utána *Pray* és *Katona e. h.*

²⁾ *Pridie nonas sextiles.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*, ki a levelet egész kiterjedésében közli; megvan az *Barlettus Marinusnál* is *II. könyv, 56. l.*, *Raynaldnál Annal Eccl. XVIII. d. 293. l.* és *Farlatnál Illyr. Sacr. VII. d. 416. l.* Ezekután adják azt *Pray, Annal. III. d. 20. l.* és *Katona, Hist. Crit. VI. d. 305. l.* — *Dlugoss* szerint ezen levélnek is volt befolyása a fegyverszünet megtörésére; de ez még kevésbbé történetelt meg ezzel, mint a görög császárával, ez ugyanaz nap

Ezek után Ulászló, bár a lengyeleket és oláhokat mindjárt a fegyverszünet megkötése után haza küldötte volt s a magyar katonaság is nagy részint el volt széledve ¹⁾, szeptember közepén egész biztossággal megindult Szegedről ²⁾, honnan idő közben a hadi készületek siettetése tekintetéből átment volt Váradra is ³⁾, de lassan nyomult előre, hogy az országban még öszvegyűjthető seregek és keresztetek elérhessék ⁴⁾. Sept. 21-dikén Orsovánál volt ⁵⁾, és

iratván, mellyen a fegyverszünet megtörtetett. Ezen levélben Epirosznak bajnok fejedelme a többek közt sajnálkozását jelentvén, hogy a magyaroknak annyi erővel segítségül nemmehet, mint ohajtaná, azt veti utána: mert így non fumarent toties Hungarico cruore Basilienses et Varnenses campi et Epirotico sanguine totus Macedoniae angulus. Ezen czélzás a várnai jóval később történt veszélyre e levél hitelességét némileg megingatja; de meglehet, sőt valószínű, hogy a későbbi leírók oktalansága által csúszott az belé. Alkalmasint ez vitte *Prayt* és utána *Katonát* arra, hogy azt a levélből egészen kihagyják.

¹⁾ *Dlugoss, Callimachus és Pray e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h. 798. l., Michovius Pistorinál Script. Pol. II. d. 209. l. sept. 20-dikára, Bonfin III. tíz. VI. könyv, 331. l. sept. 21-dikére (undecima Cal. Octobres), Ortelius redivicus 45. l. november 4-dikére teszik a sereg indulását; azonban ez ellenkezik Ulászló egy oklevelével, melly mint mindjárt meglátjuk szeptember 21-dikén már Orsován kelt. Elfogadhatóbbnak láttuk tehát *Cromer* állítását, ki *XXI. könyv, 498. l.* azt közönségesebb kifejezésben szeptember közepére teszi. — Egyébiránt hibáz *Chalkokondylasz, VI. könyv, 135. l.* azt állítván, hogy Erdélyből indult meg.*

³⁾ Innen mentett föl némely kúnokat minden adózásoktól Datum Waradini feria sexta proxima ante festum h. Egidii Abbatis (ang. 28.) 1444. *Tud. Gyűjt. 1832. XI. k. 9. és köv. l.*

⁴⁾ *Callimachus és Pray, Annal e. h.*

⁵⁾ *Callimachus* és utána *Pray e. h.* azt állítják, hogy csak oct. 3-dikán (Pridie nonas novembres) ért volna ide, mit elfogadnak minden újabb írók. — Ennek következtében *Dlugoss e. h., Curaeus e. h. I. d. 250. l.* és *Cromer e. h.* november 3-dikáról mondván ezt, *Katona e. h.* megjegyzi, hogy itt octobernek kelle-ne állani; *Fessler pedig e. h. 602. l.* Katona ezen állításáról megfelejtkezve megjegyzi, hogy ezen hibát nem vette észre sem *Katona* sem *Pray*. — Azonban már sept. 21-dikén itt erősítette meg Kolosvár városa szabadalmait Datum in Orsova in festo S. Matthaei apost. et evang. 1444. *Eder, Observ. in Felmer. 116. l.*

itt szállott át a Dunán ¹⁾). Az egész sereg csak 10,000 főből állott ²⁾). Ezen csekély erőnek, mellyel azonban egyesülendők voltak némely csapatok, Hunyadi és Drakula alatt kellett volna Adrinápolyon keresztül Galyipolig nyomulnia ³⁾, és a készen álló pápai hajós sereggel, a Byzancz felől előnyomuló görögökkel, és az Epiroszból jövő Iskanderbéggel öszveköttetésben folytatni működéseit ⁴⁾). Kétezer kocsi volt a sereg kíséretében, részint az eleség és a szükséges hadi eszközök, valamint a fényűző lengyelek akkori szokása szerint drágaságaik vitelére ⁵⁾, részint és főként óltalom gyanánt, Ulászló azoknak hasznát a tábor erősítésében saját tapasztalásából ismiervén ⁶⁾). Orsovánál több napokig időzött a keresztyén sereg; october 3-dikán indult meg ⁷⁾, és ugyanazon hó 9-dikén minden baj és akadály nélkül Bodonhoz ⁸⁾ vagy Viddinhez ért ⁹⁾).

Innen Adrinápolyig az egyenes út a Haimosz vagy Balkán hegyein által csak 15 napi járó földnek tartatik; de a

¹⁾ *Callimachus és Turócsi IV. rész, XLII. fejt. 255. l.*, ki egyébiránt a sereg egész előhaladását röviden említi. Egyedül Leunclav török évkönyvei állítják, hogy a sereg Nándor-Fejérvárnál ment a Dunán át. *Script. Byz. X. d. 256. l.*

²⁾ *Pessina, Mars Morav. 630. l.* szerint ezek között volt Giskrának 300 gyalogja Czeyka vezérlése alatt; ő ugyan, mint ez állítja, eleinte semmi segedelmet sem akart küldeni, azt hitszegésnek vélvén, de sógora az egri püspök végre rá beszélte. *Mai-láth I. d. 27. l.* ezen 10,000-en feljül még említi 5000 keresztet és lengyelt. *Boregh, Böhm. Chron. I. d. 493. l.* a keresztiesen kívül a sereg számát 15,000-re, *Fessler* pedig *e. h.* az egész seregét 20,000-re teszi.

³⁾ *Dlugoss e. h. 799. l.*

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Engel e. h.* igen hibásan egyedül a lengyel fényűzésnek tulajdonítja a tábor kíséretében lévő szekerek ezen nagy számát.

⁶⁾ *Callimachus, Bonfin és Pray e. h.*

⁷⁾ *Callimachus e. h.* és minden újabb írók szerint oct. 5-kán, melly nap ide érkezett, mindjárt tovább is ment.

⁸⁾ *Budai Ész. I. d. 209. l.*

⁹⁾ Orsovától történt megindulásától számítva hatod napra. *Dlugoss XII. könyv, 799. l.* — *Engel e. h.* oct. 6-ra teszi.

sok poggyász itt nagy akadályúl szolgált volna ¹⁾. Ulászló a mult évi táborozásban szerzett saját tapasztalásából tudta, mennyi bajjal van ezen meredek hegyeken üszvekötve a sereg átszállítása ²⁾. Egy kerülő út választatott tehát Nikopolyon át a Balkán hegyei és a tenger között a Duna egyik ágáig és Várnáig le s onnan a völgyön fel Galyipoly felé ³⁾. Ezen indult meg a jobb sorsra érdemes hős sereg. A király, hogy különben is gyenge, csekély serege még jobban ne gyengüljön, minden ütközetet gondosan elkerült, a várak megvívásával mindenütt felhagyott, és részint a kedvetlen öszveütközések, részint a föld népe elidegenedésének elkerülése végett a rablást katonáinak szorosán megtiltotta ⁴⁾. Ezt azonban egészen gátolni nem volt hatalmában ⁵⁾. Így Nikopolynak, — hova Macedonia legszebb részén Drinovácson, Milkovácson, Veszederinán és Orován keresztül ⁶⁾ october 16-dikán érkezett ⁷⁾ —, egy részében feldulását nem akadályoztathatá. Itt a köz hír szerint tömérdek kincs volt felhalmozva; ez a zsákmányt óhajtó katonaság vágyait ellentállhatlanul éleszté ⁸⁾. Bár az idő rövidsége s a nagyobb ágyuk hiánya a nikopolyi vár megvívását gátlá ⁹⁾, úgy mégis a seregnek itt három napi nyugalom engedteték ¹⁰⁾, melyet a csekély számú

¹⁾ *Dlugoss e. h. és Engel e. h. 78. l.*

²⁾ *Hammer e. h. 462. l.*

³⁾ *Dlugoss, Engel és Hammer e. h.*

⁴⁾ *Bonfin e. h. 331. l. és Callimachus e. h. 506. l.*

⁵⁾ A török évkönyvek szerint a keresztények mindenféle kihágásokat követtek el. *Leuncler, Annal Turc. Script. Byz. X. d. 255. l.*

⁶⁾ *Fessler, 601. l.*

⁷⁾ October 16-kán *Dlugoss e. h. és Cromer XXI. könyve, 499. l.*; oct. 20-dikán *Fessler e. h.* szerint.

⁸⁾ *Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h.*

⁹⁾ *Dlugoss és Bonfin e. h.*

¹⁰⁾ *Callimachus e. h., Pray, Annal. III. d. 25. — l'Enfant Hist. des Hussit. II. d. 106. l.* azt mondja, hogy Ulászló innen visszaveretett, és Murád ezt meghallván felkiáltá: dolgaink jól indulnak, a nagy isten kezdi már büntetni a hitszegést! Ezt állítja

várörizet, részint gyengesége miatt, részint félelemből, háborítani nem mert.

Kevéssel ezelőtt egyesült volt a sereggel Erdélyből Oláhországon keresztül jöve, Hunyadi 5,000 főből álló csapatával¹⁾, melly vezérének az oláh vajda iránti megrogzött gyűlölsége miatt, ezen tartományban nem nagy fenytéket tartott és sokat rablott²⁾. Hunyadi mind e mellett nyomban követte Drakula³⁾ néhány ezer lovaggal⁴⁾, és Nikopolynál érte el a királyt. Az oláh fejedelem

Theobald is XII. fej. 158. l. De ez ellenkezik az egykorú írőkkel.

¹⁾ *Engel, Gesch. d. Walachey 170. l. és Gesch. d. Ung. Reiches III. d. 78. l.* ezen körülményt egészen elhallgatva a magyar sereg nagy szerencsétlenségének tartja, hogy az utat Szeged és Nikopolj közt, mellyet, 75 mérföldet vévén fel, 14 nap alatt könnyen elvégezhetett volna, 34 nap alatt tette meg; holott ezen késedelemnek alkamasint a Hunyadi alatt és az Oláhországból várt seregek voltak okai.

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 139. l. — Engel, Gesch. d. Wal. e. h.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 799. l.* a vajdát Ulászlónak, másként Drakulának, *Turóczi IV. r. LIII. fej. Schwandtnernél I. d. 208. l.* Drakulnak, *Icanich Schwandtnernél II. d. 40. l.* Wlaadnak, más névvel Drakulának, *Bonfin III. d. VI. k. 336. l.* Drakulának, *Callimachus Schwandtnernél II. d. 509. l.* Dracula Lászlónak, *Oláh végre Hung. XII. k. 23. l.* Dragulának nevezi. — *Pray* szerint *e. h.* Drakula oláhlul fejedelmet jelent; de ez csak oláh nyelvbeni járhatlanságát bizonyítja. — *Michorius Pistorinál II. d. 209. l.* azt mondja ezen fejedelemeiről: Palatinus Transalpinæ Valachiae, qui et Drakula dicitur. Talán ez vitte tévedésbe *Prayt*. Mint *Haner* állítja, *Königl. Siebenb. 185. l.* Drakul oláhlul Ördögöt, Dragul drágát jelent és azért az Oláh elnevezését tartja jobbnak. Azonban mi inkább fogadjuk el Drakulát, mivel ezt olvassuk majd minden írők-nál, a szó származtatását a nyelvtudókra bízván.

⁴⁾ *Turóczi. IV. rész, XLII. fej.* a Drakula seregéről egészen hallgat; *Bonfin* pedig *III. tíz. VI. könyv, 331. l.*, *Dlugoss XII. könyv, 800. l.*, *Callimachus III. könyv, 510. l.* annak számát nem határozzák meg; *Fessler* ellenben *e. h. 532. l.* Chalkokondylaszra *Stritternél II. d. 2. köt. 916. l.* utalva és megjegyezve, hogy ez több hitelt érdemel, mint *Turóczi*, *Bonfin*, *Dlugoss* és *Callimachus*, ezen sereget 12,000-re teszi. Igaz ugyan, hogy *Chalkokondylasz deák fordítója VI. könyv, 134. l.* olly formán be-

ugyan már előbb, a körülményektől szorítva maga is fegyverszünetet kötve a törökökkel, különben is kétségeskedék az ezeknek adott hit és a dicsőség között ¹⁾; de most különösen Hunyadi ellen seregeinek kihágásai miatt ingerült állapotban lévén és ehez járulván, hogy egy oláh banya a háború szerencsétlen kimenetelét, különösen Ulászló elvesztését és serege maradványainak csak sokkal későbbi diadalát Murádon előre megjövendölte volt ²⁾, a táborozásbani részvételhez minden kedvét elveszté ³⁾, és csak kénytelenségből jelent meg.

A háború további folyamata iránt tartott hadi tanácsban illy hangulatban nem minden gúny nélkül jegyzé ő meg: hogy a magyar sereg kisebb azon készületnél, melyet a szultán vadászatra szokott magával vinni s így a szándékolt nagy terv létesítésére elégtelen ⁴⁾. Ennek következtében mindenre kérte, unszolta Ulászlót, hogy állana el attól. Sokan a nagyok közül melléje állva egyesíték vele kéréseiket: de Caesarini bíbornok hathatós ékesszólással szegte magát ellene ⁵⁾, Hunyadi pedig haragra lob-

szél, mintha Drakula valósággol 10 (és nem 12) ezer lovaggal, jelent volna meg (qui ipse aderat promptus et auxiliaries ad illud bellum offerens decem millia equitum); de a görög eredetiből nyilván kitétszik, hogy ezen 10,000 lovagot csak ígérte volt az oláh fejedelem és nem vitte magával a királyhoz; szavai ezek: ὡς παρών ἴε' εἰς τὸν πόλεμον συμπροθυμοῖτο ἵεκαὶ συνεπιλάβοιτο, παρέχων ἰκπτεας ἀμφι τοὺς μυρίους

¹⁾ Callimachus e. h.

²⁾ Bonfin III. tíz. könyv, 331. l., Fessler IV. d. 603. l.

³⁾ Callimachus és Bonfin e. h.

⁴⁾ Chalkokondylasz, Dlugoss, Callimachus és Bonfin e. h. Dlugoss szerint XII. könyv, 800. l., kit követ Fessler is, őt a sok kocsi is elijesztette, melyek nem csak a szükséges eleséggel, hanem arany és ezüst edényekkel és egyéb fényre és kényelemre tartozó tárgyakkal is voltak terhelve. Ugy icszett, mintha a lengyel urak egy hosszú sor örömmünnepre készülve minden házi butoraikat magokkal vitték volna.

⁵⁾ Fessler e. h.

bantásban őt még árulással és azzal is vádolta, hogy a kereszténynek minden mozdulatait a török szultánnak feljelen-ti¹⁾. Végre is a további kedvetlenséget kénytelen azon ígérettel elhárítani, hogy 4,000 embert ad a magyar se-reghez²⁾. Magát személyére nézve csakugyan kivonta a táborozás terhe alól és segédserege vezérlését fiára bízta, meghagyván neki, hogy azt veszélynek ne tegye ki³⁾. E mellett Ulászlót megajándékozta két serény futólóval, ka-

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Pray* szerint ellenben *Annae e. h.* Julián bíbornok vádolta őt ezzel. *Engel. e. h.* 99. l. azt is állítja, hogy az így támadott vetekedés hevében Drakula Hunyadira kardot rántott, de a körülállók őt megragadták és elfogták. Honnan vette Engel ezen állítását, megmondani bizonyosan nem tudjuk; valószínűleg *Chalkokondylasz deák fordítója VII. könyve, 139. l.* vitte tévedésbe. Ez ugyanis Drakula haragjának, midőn Hunyadit a várnai ütközet után elfogatta, okait fejtegetvén és említvén, hogy ez az oláh vajda birtokait, midőn seregével átment azokon, feldulatta, és később őt a király előtt hitelenséggel vádolta, azt veti utána: *Verum Dracula irruit in eum ira percitus, quasi eum interfectorus. De a görög szövegből kitetszik, hogy Chalkokondylasz itt megint visszamegy a várnai ütközet után történetekre és azt állítja, hogy az említett okok által felingereltetett Drakula Hunyadit elfogatta őt elvesztendő (και συνέλαβε μὲν, ἔς ἀπολέσων).*

²⁾ A nyugoti írók *Dlugoss, Bonfin* és *Callimachus* szerint *e. h.* Drakula ezen segedelmet önkényt minden erőltetés nélkül adta, sőt az utolsó szerint, a dolog rossz kimenetele esetére, sírva bátorságos menedéket is ígért országában. Azonban a közte és Hunyadi közti viszonyok egyenesen mutatják, hogy ő ezt önkényt jószántából nem tehette. — *Stritter* kivonatában *II. d. II. rész, 737. l.* arról van említés, hogy Drakula pénzzel váltotta meg magát: úgy de *Chalkokondylasz VII. könyve, 139. l.*, a honnan veszi *Stritter* ez adatot, azon pénzváltásáról szól, melyet a magyarok a várnai ütközet után Drakula által elfogott Hunyadiért fizettek. — Hunyadinak huga *Mária, Argyes Manzilla felesége, ez pedig III. Dán testvére volt Oláh, Hungaria Bélnél Adparat. I. tíz. 23. l.* Hasonl. *feljebb 42. l.* Ezen Dánt Drakula elkergette, minden rokonit megöletvén. Alkalmasint innen eredt Hunyadi gyűlölsége Drakula iránt, mely most még növekedett, hogy a király neki, mint egyenes és minden gyanutól ment embernek *Bonfin, III. tíz. VI. könyve, 331. l.* hitelt látszott adni. *Gebhardi e. h. 314. l.*

³⁾ *Bonfin* és *Callimachus e. h.*

lauzokat is adván melléje, kik őt soha se hagyják el ¹⁾). Drakula előadása azonban sokaknál nagy benyomást tett; de a fölelevenedett s a mult évi szerencsében elbízott Ulászló nem hallgatott rájuk ²⁾). Elhatároztaték tehát a háború folytatása egy 19,000 főből álló sereggel ³⁾) az egész török hatalom ellen olly reményben, hogy a keresztyén hajós sereg az ázsiai ozmán hadakat át nem bocsátja, a görög császár pedig és Iskanderbég tetemes erejükkel

¹⁾ *Ugyonazok ugyanott és Dlugoss e. h. — Sigler Bélnél 58. l. egész sereg lóról beszél. Theobald, Hussitenkrieg II. d. 154. l. és utána Hormayr, Oest. Plut. II. d. 121. l. az egész dolgot Szendrőbe teszi át, és az intést, valamint a lovak ajándékát György rácz fejedelemnek tulajdonítja.*

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ Tizezer ment át a Dunán, mint feljebb látók, 5,000 jött Erdélyből Hunyadi alatt és 4,000 oláhot adott Drakula. — *Bonfin szerint III. tiz. VI. könyv, 332. l. a magyar sereg együtt csak 16,000-ből állott. — Dlugoss e. h. 800. l. 15,000 lovról és 2,000 kocsiról szól, más helyt pedig XII. könyv, 811. l. az egész sereg erejét 20,000-re teszi, itt a 4,000 oláhot is számítván, kik az első számban nem foglaltatnak. — Curaeus, Annal. Sil. I. d. 249. l. és de Roo, Hist. Aust. V. d. 196. l. 15,000 lengyel és magyar lovról és nem igen nagy számú gyalog keresztesről, Cromer Hist. Pol. XXI. könyv, 499. l. hasonlóan 15,000 lovról, kis számú gyalogságról, többnyire keresztesről, emlékeznek; az utolsó szerint a 4,000 oláhot ide nem értve. — Rézay de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 665. l. egészen ugy adja elő mint de Roo, a 4,000 oláhról is tévén említést. — Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, opera 397. l. és Frehernél II. d. 47. l. a sereg számát 40,000-re teszi, de mindjárt utána veti, hogy sokan alig állították felének. — Leodr. Cribelli szerint is Exp. Pii II. in Turcos, Muratorinál Script. Ital. XXIII. d. 440. l. 40,000 részint lovaságra ré zint gyalogságra ment a keresztyén fegyveresek száma. — Sigler Bélnél, Adpar. 58. l. ellenben az egész sereget 80,000 főből állónak mondja. Hasonlót állit Leunclav török évkönyve is Script. Bys. X. d. 225. l. azt vetvén utána, hogy ezek közt sok vasas lovag volt. — Mailáth végre mind ezektől különböző számítása szerint 24,000-re teszi a sereg erejét és ezen feljül még 5,000 lengyelt is említ. Alkalmasint Podlusányit olvasta, ki szerint könnyen oda vetett munkájában 254. l. az egész sereg alig ment 30,000-re.*

segítségül jönnek ¹⁾, és így egy felől az ellenségnek csak csekély részével leend bajuk, más felől a szövetségesek erélyes öszvemunkálása pótolandja erejük hiányát; de, mint a következés szomorúan bizonyította, mind kettőben csalatkoztak.

Nikopolyig majd minden harc nélkül hatott volt a sereg, az ozmánok meglepve és készületlenek lévén. Ezen városon túl állott Mehemed nikopolyi bég, Syrasis fia, egy kis sereggel, de annak gyengesége miatt ellent nem állhatta, és kénytelen vala a keresztyén sereget bántódás nélkül tovább bocsátani. Azonban a hely színének részletesebb ismeretét ügyesen használva, távolról kísérte azt és bár annak előmentét nem gátolhatta, sőt még nagyobb kárt sem tehete, hátvédét még is, valahányszor arra alkalma volt, időről időre megtámadta, némelly vigyázatlanul elmaradozott vasas lovagokat elfogott és a szultánhoz küldött győzedelmi jelek gyanánt; többnyire azonban veszteséggel nyomatott vissza ²⁾. A Panissus ³⁾, ma Kamdsik ⁴⁾ vizénél a törökök azon hajós seregére ötlött a magyar had, melyet Murád még az év kezdetével olly czéliből építtetett volt, hogy azt, ha a fegyverszünet nem sikerül, és fegyvernek kell az ügyet a két fél közt elintézni, a Fekete-tengerhez, ezen a Duna torkolatához ereszsze, onnan pedig e vizen fel Magyarországra szállítsa ⁵⁾, így a hadjáratot támadólag mind vizen mind szárazon megindítandó. Ez a

¹⁾ Hunyadi a pápának Vitéz János által a várnai ütközetről írott levelében egyenesen mondja, hogy az oláh, moldvai, bolgár, albániai és görög segedelemben bizakodva kis erővel tudták meg, a szükséges készületeket elmulasztották otthon. Dum proprium domi negleximus male militia armati fuimus aliena. *Joh. Zredna, Epist. I. Schwandtnernél II. d. 17. l.*

²⁾ *Leunclacii Annal. Turc. Script. Bys. X. d. 256. l.*

³⁾ *Bonfin e. h. 331. l., Callimachus e. h. 509. l.*

⁴⁾ *Hammer I. d. 461. l., Kamazik Mailáth e. h. 223. l.*

⁵⁾ *Hammer e. h.* — *Dlugoss* szerint *e. h. 501. l.* a Panissus vize a Dunába foly és így kellett volna a hajóknak is menni, *Engel* szerint *e. h.* ezek már a Dunában voltak; de ez nem lehet, mert a sereg a Dunától eddigi útjában eltávozott. *Hammer e. h.*

király parancsára felgyújtatván ¹⁾, 28 jól felszerelt gálya lett a lángok martaléka oct. 24-dikén ²⁾. Innen bocsátott Ulászló egy nyílt hadizenetet a törökökhez, mellyben, ha magokat csendesen viselik és a kezeikben lévő erősségeket, nevezetesen Sumi, Mahorác, Pezech, Várna, Galata várait, minden ellentállás nélkül feladják, és így ezen tartományok bitorlásával, a görögök és bolgárok, mint már a római szentegyházzal rendesen egyesült keresztyének zaklatásával felhagynak, bátorságos őrizet alatt Gallipolyon keresztül Ázsiába átszállíttatásukat igéri; ellenkező esetben azzal fenyegetőzik, miszerént győzelemhez szokott seregeit tovább viendi és őket s minden vagyonukat katonáinak irgalom nélkül zsákmányul adandja: mert ő a mindenható istennek és egyetlen fiának esküvel fogadta Murádnak, kit ők császárjoknak neveznek, és minden ozmánnak, mint a keresztyén köztársaság ellenségének, a mennyire csak tőle kitelik, legyőzését, üldözését és megsemmisítését ³⁾. Szabadon bocsátott ozmán foglyok terjeszték el azt minden felé ⁴⁾ különösen a levélben név szerint elsorolt várakban ⁵⁾.

A keresztyén sereg mindig a legjobb rendben nyomult elő. Elül Hunyadi az oláhokkal és 3,000 magyarral, közből a poggyász és hátul a király a fősereggel. Így a Balkány hegy tulsó oldalát minden baj nélkül éri el ⁶⁾, de utjában, a Nikopolynál történtek elnézése által vérszemre kapva s az ott nyert zsákmány gazdagsága által még nagyobb szerzésére ingereltetve mident feldúl, sok falut, helységet éget porrá, a király különös tilalma ellen még az ó

¹⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ Ezen iromány egész kiterjedésében megvan *Dlugossnál e. h.* és belőle *Praynál és Katonánál e. h.*; kivonatban közlik, *Bonfin, Callimachus e. h.* és *Cromer XXI. könyv, 499. l.*

⁴⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

hitű egyházakat sem kimélvén meg ¹⁾. Az ozmánokat a magyar sereg ezen pusztító és könnyű elönyomulása még nagyobb rettegésbe hozta ²⁾, és a várak nagyobb része minden elentállás nélkül nyitotta meg kapuit ³⁾. Csak Sumi ⁴⁾ és Pezech ⁵⁾, két magas sziklavár, hármás fal, mély árok és meredek szirtek által védve ⁶⁾, mutatott az ellentállásra kedvet. Nem csekély feladat volt, különösen az akkori időkben, az illy erősített és minden kellékekkel ellátott várak megvívása; de más felől veszélyes lett volna ezeket a sereg háta megett az ellenség kezében hagyni és így annak öszveköttetését a honnal veszélyeztetni s valamely előre nem látott veszély esetére annak hátsóságos visszavonulását kockáztatni. Az őrseregek vitéz ellentállásba helyzetetett egyedüli remény elszántságával oltalmazák a természet által már annyira védett erősségeiket, mindent elkövettek az ellenség eltávolítására; végre még is a nagyobb erő, a keresztyének ellentállhatatlan vitézsége győzött minden akadályon és a két vár megvívott. A lengyelek különböztették meg ez alkalommal különösen magokat. Tarnow János a vívásban kapott két sebet nem tekintve Sumi kapui feltörésében legfőbb eszköz volt, Bobricz Leskó pedig Pezech falaira a keresztyének közt legelső

¹⁾ *Callimachus e. h.*

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyve, Script. Byz. X. d. 135. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ Így nevezi ezen várat maga Ulászló említett levelében, Sumiumnak az egykorú írók nagy része, *Dlugoss XII. könyve, 802. l.* Sumennek, *Leunclacius török éckönyvei, Script. Byz. X. d. 255. l.* Suliumnak, *Masiláth e. h.* Sumennek. — *Schels, Hist. und milit. Bericht über die Schlacht bei Varna, Oest. milit. Zeitschrift 1826. XI. füz. 171. l.* azt véli, hogy Sumium ott fektűt, hol most Devina, *Hammer e. h. I. d. 654. l.* azt, hogy ott, hol a mai Saghánlik van

⁵⁾ *Schels e. h.* Pezechet, mint az Ulászló említett levelében, Pezechiumot, mint azt *Bonfin és Callimachus*, Petreczet, mint azt *Dlugoss és Eangel*, vagy Pekesiumot, mint azt *Cromer* nevezi, ott keresi, hol a mai Dkodia vagy Dekodia fekszik; *Hammer* el-
lenben *e. h.* a romba dőlt Balzsiknak tartja.

⁶⁾ *Callimachus e. h.*

hatott ¹⁾). Ötezer török veszté itt életét ²⁾), és sok magyar és sok tót rabszolga szabadították meg ³⁾). Ezen bátor tett és annak szép eredménye-élesztette öröm közt érkezék ⁴⁾) Francesco főbornok vezértől ⁵⁾) azon váratlan és a kedélyekre leverőleg ható tudósítás, hogy a szultán Gallipoly-nál Európába ájtött egész seregével.

Murád ugyanis a szegedi fegyverszünet megtörésének elhatározásáról és a keresztyén seregnek megindulásáról György despota által rögtön tudósíttatván ⁶⁾), a veszélyt, melyben birodalma forgott, nagyobbnak találá, hogyszem annak a tapasztalatlan és szinte gyermek Mahomed megfelelhesen; és azért több országnagyainak és valószínűleg fiának felszólítására bölcs magányát Manissában elhagyá és az uralkodást, addig míg mindeneket megint rendbe hozand, megint átvévén ⁷⁾), seregeivel Anatolia partjaihoz robog. Gallipolynál a bosszú majd megeszí, látván a 128 keresztyén gályát, mely utját elállotta ⁸⁾). De a

¹⁾ *Callimachus és Bonfin e. h.*

²⁾ *Ugyanők ugyanott, és Dlugos e. h.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Heltai I. d. CXXV. rész, 386. l., Schels e. h. 172. l. és Fessler e. h. szerint ugyanaz nap, melyen Sumi és Pezech megvé-tetett.*

⁵⁾ *Dlugoss, Bonfin és Callimachus e. h.*; az első és *Michorius* szerint *Pistorinál II. d. 209. l.* Julián főbornokhoz, a két utolsó szerint a királyhoz.

⁶⁾ *Chalkokondylasz e. h. 135. l. Engel, Serb. Gesch. 393. l.*

⁷⁾ *Dukas, XXXII. könyv, 98. l., Leunclac., Annal. Turc. Script. Byz. X. d. 256. l., Kantemir, Osm. Gesch. 127. l. — Chalkokondylasz szerint e. h. ekkor Murád még nem volt magne-siai magányában, hanem a több ízben megvert Karamannal és Karand Oglu fiaival bajoskodott, kikkel a vett híre hirtelen megbé-kélvén, és az elsőnek fiait mint túsokat magával hozván, sietett a keresztyének ellen. Ezen előadást elfogadják *Engel, Gesch. d. Ung. Reichs III. d. 78. l. és Fessler e. h.* Mi azonban a Dukászéhoz ragaszkodunk, mivel őt gyámoltják az ozmán írók is. Hasonl. *Hormayr, Oest. Plut. II. d. 115. l.**

⁸⁾ *Löwenklac, Neue Muselmannische Historia. Frankfurt. 1595. 336. l., Schels, Schlacht bei Varna e. h.*

pénz, az emberi gyarlóság ezen nagy kísértője, ez úttal is csudát mivelt nem csak a genuai, hanem némelly írók szerint a velencei gályakapitányoknál is ¹⁾. Murád minden főtől egy aranyat fizetvén ²⁾, a kapitányok, olly szín alatt, hogy élelmők elfogyott ³⁾ és a nagy szelek miatt hajóik veszélynek volnának kitéve ⁴⁾, állásukat elhagy-

¹⁾ A keleti írók szerint a szultán a gályakapitányokat nem vesztegette meg, hanem elkerülve megcsalta. Így *Löcenhlae e. h.* azt állítja, hogy Coczailli tartománya felé egész Axi csiszárig v. Fejérvárig, mit a törökök ma Anatoli csiszárnak vagy keleti várnak neveznek, vonta magát és itt a Bosphornál ment által seregével. E szerint, mint *Schels e. h.* megjegyzi, a Mare di Marmorát megkerülte és Konstaninápolytól mintegy 2 mérföldre ment volna át. A Bosphorushoz teszi átmenetelét *Hammer is e. h.* a török évkönyvekre építvén előadását. Követi ezeket *Pessina, Mars Morac. 630. l.* — *Chalkokondylasz* és *Dukasz e. h.* valamint a többi nyugoti írók ellenben Gallipolyhoz teszik átmenetelét és *Jocius Pált* kivéve, ki a *törökök eredetéről írt munkájában 18. l.* a hajós sereg széljelverettetését állítja, a vesztegetést is említik. Ezt *Dlugoss XII. könyve, 802. l.* és *Aeneas Sylvius, Epist. LII. 536. l., Epist. LXXXI. 565. l.* és *Europa V. könyve, Opera. 398. l.* és *Freher-nél II. d. 47. l.* felhozzák, de nem hiszi ez, kétkedik abban amaz; *Bonfin* ellenben *e. h. 332. l.* és *Callimachus Schwandtner-nél I. d. 512. l.* a pénznek tulajdonítanak mindent. — *Leunclav* szerint *e. h.* kereskedő hajósok, a *Chron. terrae Misn.* szerint *Mencken-nél II. d. 358. l.* velencei, *Aeneas Sylvius* szerint *e. h.* genuai, *Dlugoss* szerint végre mind genuai mind velencei kapitányok voltak a bűnösök. *Leodrisius Cribelius, Exped. Pis II. Muratorinál Script. Ital. XXIII. d. 44. l.* azt állítja, hogy genuai kalózkok vitték át a sereget, de *Condolmieri Ferencz* bsbornok tudtával. — *Podlusányi* szerint végre 256. l. a szultán csak két kiürült genuai kereskedő hajót bérelt ki és ezen vitette át egész seregét. *Bonincontrius, Annal. Muratorinál e. h. XXI. d. 152. l.* meg tovább megy és azt állítja, hogy csak egy kibérlett genuai kereskedő hajó vitte át az ozmánsságot.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Europa e. h. 398. l., Nauclerus Gener. XLIX. 944. l., Cuspinianus 666. l.*, a közhirre hivatkozva *Drechsler, Chron. Turc. ad annum 1444., Ortelius redicic. 45. l.* és *Bonincontrius Annal. e. h.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz VI. könyve, 135. l.*

ják ¹⁾ sőt alattomosan még hajókat is kölcsönöznek ²⁾, melyeken Murád egy éjjel 40,000 fegyverest szállított által ³⁾. Így határozta el az olasz gályakapitányok pénzsomja a török birodalom és szomszédai, sőt az egész Europa sorsát egy éjjel több századokra.

Ezen váratlan, minden számításokat meghiusító hírré sokan visszavonulást, vagy a hegyek tövében megállapodást javasláának. Az utolsó annyival tanácsosabb is lett volna, mivel a sereg háta a magas hegység által védve lévén, kis sereggel nagyot lehetett volna tartóztatni. Ulászlónak magának is kedve volt ezt tenni, de kerülhetetlen rendeltetése akarátja ellen tovább ragadta ⁴⁾ és mind őt mind a háború több barátait még mindig kecsegteté a görögök és Skanderbég segedelmének megjelenése, melly Várnánál vagy Galatánál volt várandó ⁵⁾, és a mellyel egyesülve a sereg képes lett volna az ozmánok illy nagy hatalmával is megmérkőzni. A tovább nyomulás egyesült akarattal elhatároztaték és mindjárt munkába is véteték. Meterit és Burnvadot könnyen csekély ellentállás után vette meg a keresztyénség és az utolsóba egy kis őrsereget is vete ⁶⁾,

¹⁾ Ebben az írók mind megegyeznek *Dukaszt*, *Leunclacot* és *Hammert* kivéve, kik szerint maga Murád kerülte el a gályákat.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 565. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h.*, *Aeneas Sylvius, Epist. LII. 536. l.* és *Cromer XXI. könyv, 499. l. negyven*, *Pessina e. h. hatvan*, *Bonincontrius e. h. 70 l.*, *Jocius Pál e. h.* és *Curaeus I. d. 251. l. nyolczvan*, *Aeneas Sylvius, Epist. LXXI.* és *Frehernél II. d. 47. l.*, *Cuspinianus 666. l.*, *Nauclerus Gen. XLIX. 944. l.*, *Ortelius redit. e. h.*, *Bernardus Vaporius Cromernél e. h.* és *Barletus 59. l.* százezerre teszik az ázsiai török sereg számát. — *Fessler IV. d. 608. l.* ezen vélekedéseket egyeztetendő az átszállított sereg számát 40,000-ben állapítja meg, de azt veti utána, hogy az europai seregekkel egyesülve a kettő együtt ment 80,000-re.

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Turóczi Chron. IV. rész, XLII. feje. 256. l.* — *Curaeus* szerint *e. h. 251. l.* Konstantinápolynál kellett volna a görögökkel az egyesülésnek megtörténni.

⁶⁾ *Leunclac, Annal. Turc. Script. Bys. X. d. 255. l.*

Kalliakré sem sokáig oltalmazá magát ¹⁾, Várna pedig egyezés mellett adta meg magát ²⁾; követte példáját Kavarna ³⁾.

Nem kis megütközéssel tapasztalta itt a keresztyénség a görögök és Skanderbég kimaradását. Amazokról bizonyost tudni nem lehet; mert a törökök átszállásának hírére megijedve, nem csak csendesen oda haza maradtak, hanem szövetségesüket meg nem jelenésökről és annak okairól tudósítani is elmulaszták ⁴⁾; ez ellenben a királyt levele által értesíté, hogy a ráczok utját állották és mind addig nem jelenhet meg seregével, míg ezeken keresztül nem ront ⁵⁾. György fejedelem ugyanis Hunyadira, ki a szegedi fegyverszünet után valószínűleg azért, mivel magát a

¹⁾ *Callimachus* szerint *III. könyv*, 513. l. Gallipoly vagy Galliacrum éjszakra, Makropolis délre esett Várnától. *Schels e. h.* ezt megfordítja és Gallipolyt teszi délre, a hol van a mai Kalliakre vagy Guitgrad *Hammer e. h.* — *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 77. l.* és *Schels* szerint *e. h.* 177. l. Kalliakre Petrecznek görög neve a ezt meg kell különböztetni Gallipolytól, mellynek fordult a sereg Várna meghódításával és utjában tudta meg a szultán átszállását. — *Dlugoss* szerint egyébiránt *XII. könyv*, 503. l. Galata, Gallipoly vagy Kalliakre önkényt adta meg magát, még pedig november 9-kén.

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.* és *Dlugoss e. h.* 503. l. — *Engel* ellenben *e. h.* azt állítja, hogy erővel vivotott meg. — Várna a görögöknél Odessus, a miletiek gyarmata, Ulyssestől nyerte nevét *Cellarius Tom. I. 374. l.* és *Arrianus* szerint *Exini* Periplous 24. és 25. l. a Dunnától 1740, Byzantiumtól 2140, a Haimosz hegyének azon csucásától, melly a tengerbe nyúlik, 360 stadiumra volt *Gibbon XII. d. 156. l.* *D' Anville I. d. 362. l.* Várnát úgy írja le mint Gibbon, de nem tartja azt a régi Odessusnak. — *Hammer* szerint azonban *e. h.* Várnát a görögök Konstantiának, *Jovius Hist. I. d. 689. l.* és *Camerarius* szerint pedig *De rebus turc. 50. l.* *Dionysopolis*nak, régebben pedig, mint *d' Anville e. h.* megjegyzi, *Cruni*-nak (*Κρούνοι*) nevezték. — Várna *Curaeus* szerint *I. d. 251. l.* nov. 9-dikén adta meg magát; ez a több írókkal nem egyez meg.

³⁾ *Hammer* szerint *e. h.* Kavarna a hajdani Karon volt.

⁴⁾ *Gebhardi e. h. II. d. 62. l.*, *Pray e. h.*, *Schels, Gesch. d. Südöstl. Europa II. d. 564. l.*

⁵⁾ *Pray e. h.* Hasonl. *Gebhardi e. h. Marinus Bartlettus II. k. 58. l.*

hadjárat alól kivonta és különben is kétes magaviselete által hűsége iránt gyanút gerjesztett, országa egy részét visszatartóztatá, felindúlva Iskanderbégnek fordult, Pristina és Prokopia közt Bye le Zarkivénél sok favágatokkal rekesztette el útját, így akarván eszközölni egész országa visszaadatását ¹⁾. Ezek után még sokkal tanácsosabb volt volna a megtérés; de, mint Turóczi mondja, a nyár utolsó hónapját és szinte az egész őszt az ellenség földjén töltvén, szégyenlettek a keresztyének haza menni a nélkül, hogy ellenséget láttak volna ²⁾.

E szerint a magyar sereg folytatá mozdulatait Várnától dél felé, a görögök és Skanderbég ha mindjárt későbbi megjelenésének reményével még egészen nem hagyván fel, és a törökök köz megrémülésében annyival is inkább bízván, mivel Murád minden öszvecsapást gondosan elkerülve a helyett, hogy elejébe robogott és azt további előnyomulásában gátolta volna, Gallipolytól olly hirtelen Adrinápolynak fordult volt ³⁾, hogy a keresztyének az ellenséget magok előtt nem találva, annak elfutását gyaníták. De ez hirtelen fordulásával a magyar sereg minden öszveköttetését Görögországgal és Epiroszszal elvágja ⁴⁾, a keresztyének előnyomulásán megijedt és Várnából, Galatából hajón megszaladt törököknek ⁵⁾ új bátorságot ad, sőt európai seregeit magához vonván ⁶⁾, Adrinápolyban egy tetemes őrsereg ⁷⁾, és a lassabban nyomuló gyalogság egy része ⁸⁾ hátrahagyásával a magyarok elejébe sietett ⁹⁾, és nem soká

¹⁾ Anzeige. V. Jahrg. 404. l., Stritter II. 16. l. *Gebhardinál III. d. 695. l.*

²⁾ Turóczi e. h.

³⁾ *Długoss XII. könyve, 803. l., Bonfin III. tiz. VI. könyve, 332. l. és Callimachus Schwandtnernél I. d. 512. l.*

⁴⁾ *Długoss e. h.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Callimachus e. h.*

⁷⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

⁸⁾ *Kantemir, Osm. Gesch. 129. l.*

⁹⁾ *Bonfin és Callimachus e. h. — Długoss szerint e. h. 803. l.*

szembe szállott velek. A hely színe nem vala kedvező a sereg felállítására, azért a magyar vezérek nem látk táncosnak itt öszveütni az annyival nagyobb erővel, hanem magokat Várna felé vonták vissza, a törökök által olly nyomban követtetve, hogy ezek éjjelre majd mindig azon helyen vertek tábort, mellyet azok reggel hagytak el ¹⁾. Igy heted napra ²⁾ ért mind a két sereg Várnához. Ezen város egy szük tengeröböl mellett fekszik, hol a Panyssus a Daphnéval egyesülve a tengerbe ömlik, éjszakkeltre a galatai vár óltalmazza, délkeletre jó magas és meredek dombok környezik, a völgyben pedig a deveni mocsár, vagy tó fogja körül, melly egész Petreczig nyúlik fel. Ez és a galatai vár közt tanyázott a magyar sereg, szemben ezzel mintegy négy ³⁾, vagy ötezer lépésnyire ⁴⁾ szállott táborba az ozmánok; számtalan őrtüzek az eget világosítva bizonyíták tömérekségét ⁵⁾; egy sor domb választá még el a két ellenséges tábort. Hunyadi látván az ellenség egész erejének jelenlétét örjei számát megketőzteti és nekik a legszorgosabb vigyázatot, a legcsekélyebb mozdulat bejelentését, szivökre köti ⁶⁾.

Murád lassú előnyomulását a keresztyén sereg erejének, bátorságának és számának kikémelelésére ügyesen használ-

már Nikopolytól fogva mindenütt nyomban követték az ozmánok a magyar sereget, a nélkül hogy ez azt tudta volna. Ezek szerint állítja azután *Schels e. h. 180. l.*, hogy Murád már october elején szállott seregével át Európába, Nikopolynál is megfordult és az olta figyelemmel kísérte folyvást Ulászló mozdulatait. De a Dlugoss által említett ozmán csapat, mint feljebb látók, Mehmed, nikopolyi hasáé volt.

¹⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv. 136. l.*

²⁾ *Bonfin e. h.* — Hatod napra *Callimachus e. h.*, negyed napra *Chalkokondylasz e. h. VII. k. 136. l.*, harmad napra *Dukasz e. h. XXXII. fej. 98. l.* november 6-dikán *Engel e. h.*, ugyanazon hónap 9-dikén *Fessler IV. d. 609. l.*, vigília Sancti Martini *Dlugoss e. h.* szerint.

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 803. l.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h.*

⁶⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

ván, mindjárt más nap megütközni szándékozott ¹⁾. Ez alatt ²⁾ a király, ki egy bal lábán támadott és őt a járásban gátló keléstől sokat szenvedé ³⁾, nagy hadi tanácsot ült a haború további folytatása iránt. Itt a vélekedések különbözők valának. Julián tábornok azt vftatá, hogy a törökök ellen mind addig semmi nevezetést kezdeni nem lehet, míg az ellenség valóságos erejét meg nem tudják, állását ki nem kémleltetik. „Vonjuk magunkat, úgy mond ő, szekérváraink megé, tartóztassuk az ellenséget ágyúinkkal illendő távolságban, kövessünk el mindent erőstett állásunk óltalmára; az alatt megérkezhetik a hajóssereg is, ha azt körülményeinkről és a veszélyről, melly bennünket fenyeget, mindjárt tudósítjuk, a hajós katonák szárazra szállíttatván, vagy velünk egyesülhetnek, vagy az ellenséget hátban támadhatják meg.“ Az egri püspök, Frankó tótországi bán, a magyar és lengyel nagyok nagyobb része melléje állanak, sőt maga a király is ezen vélekedés felé hajlék. Hunyadi ellenben előadá, hogy az ellenség illy közelében sem előre nyomulni sem hátrálni biztosan nem lehet; a félelemnek tulajdonftandó veszteglés pedig, egy olly sereggel, mellyet a magyarok királya személyesen vezérel és a mellyben a pápai követ jelen vagyon, czélra épen nem vezet; az a keresztyén sereg bátorságát leverné, míg az ozmánoknak újat adna; hogy akár a tábornak, akár a városnak hosszab óltalmazására elegendő eleségök nincs, és e részben bizodalmukat a tengeri seregbe, mellynek holléte tudva nincs, nem helyeztethetik; hogy ezek mellett az ellenség hosszab tartóztatására sem elégéséges puskaporuk, sem megkívántató ágyúik nincsenek. Ezen okokból és bízva a mindenható segedelmében, a keresztyén sereg jó szellemében, az ellenséggel szembe szál-

¹⁾ *Chalkokoadylasz e. h.*

²⁾ *Bonfin, Callimachus és Chalkokondylasz e. h.*

³⁾ *Dlugoss e. h., Callimachus III. könyv, 513. l. és Bonfin e. h. in sinistro crure, quo foemori committitur; in coxendice Ens. 131. l. — Callimachus szerint e. h. ez volt fő oka a sereg megalapodásának.*

lást, ütközetet javasla ¹⁾). A nagy de szerény hős a pápához Vitéz által ezen ütközetről íratott levelében maga elismeri ebbeli hibáját, őszintén megvallja, hogy a visszavonulás nem volt volna egészen lehetetlen; de, úgy mond, szégyeltük az elkezdett dolgot félbe szakasztani, a győzelmet és meggyőztetést egyaránt nem tartók dicstelennek, és egy kegyes vakmerőség foglalá el szíveinket ²⁾). Ezekhez járult, hogy az ellenség valóságos száma tudva nem volt ³⁾, és hogy a tanácskozások alatt érkezett hírek szerint az ellenséges tábor már mozgásban lévén és Murád egész erővel készülvén a keresztyéneket megtámadni ⁴⁾, az ütközet kerülhetetlennek látszék. Így az el is határozott ⁵⁾, és a tábor elrendezése Hunyadira bízott ⁶⁾. Erre az egri püspök a bajnok vezérhez nem minden keserűség nélkül így szóla: „Én az ütközettől személyemre nézve nem

¹⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*, ki Hunyadi egész beszédét előadja.

²⁾ Verum paulo ante multis evectis spoliis, multis illatis caedibus et damnis irrogatis poteramus illaesi fere hostium declinare congressum, sed puduit incepti pro Christo propositi, quominus illud prosequeremur negocium, quo et vinci et vincere aequè credidimus non ingloriosum. Occupat mox opportunitatem pia temeritas. Datum in Pesth die XI. mensis may 1443. *Joh. de Zredna, epist. I. Schwandtnernél II, d. 17. l.*

³⁾ *Aeneas Sylecius, Europa V. könyv, Opera 398. l. és Freher-nél II. d. 44. l.* azt állítja, miszerént Hunyadi főként ezért nyilatkozott az ütközet mellett, de más nap az ellenséges sereg számát látván, megijedve: szándékát változtatni kész volt volna, de ezt már ekkor a király nem engedte meg. — — — postera die, — ezek a német király titoknokának kisebbitő szavai —, sive majoris exercitus speciem praebuere, quam fama ipsa vulgaverat, sive quod metuentibus omnia vero majora videntur, sive quod Amurates in cogendo milite vulgatae opinioni haud quaquam defuerat, territus Hunyades eo conspectu, tum primum periculi magnitudinem animo volvens, de fuga regem admonuit. Ille serum consilium arguens, perniciosam magis fugam, quam pugnam dixit.

⁴⁾ *Callimachus e. h.*

⁵⁾ *Bonfin és Callimachus e. h. — Chalkokondylasz VII. könyv, 137. l.* a haditanácsot és az ütközet elhatározását csak közönségesen említi.

⁶⁾ *Bonfin és Callimachus e. h.*

fél ek, futni nem fogok, bár vesztemet előre sejdítem; de a te megfutamodásban nem kételkedem; mivel — azt veté utána észrevétele élességének enyhítésére — a hazának rád még más jobb időkben is lesz szüksége ¹⁾.”

A két ellenséges sereg nem csak számára ²⁾ hanem mineműségére nézve is igen különböző volt. — A magyar többnyire lovagságból állott, majd minden ágyú nélkül ³⁾. Az ozmán fő erejét a janicsárok tették ⁴⁾. Ezen körülmény tekintetbe vétele és a helyszínének megszemlélése után csatamezőül Hunyadi a Várna előtt elterülő völgyet választja ⁵⁾, hogy lovassága munkálkodásában ne akadályoztassék. Körülvételezése gátlására bal szárnyát a devini tónak ⁶⁾, a jobbat a meredek hegy-sornak veti ⁷⁾, a tó és hegy közötti üreget szekereivel rakatja meg, és seregének nagyobb általmára kevés ágyút is itt állítja fel ⁸⁾. A keresztyénség előnyomulása esetére ezeknek a csapatokat követniök kellett

¹⁾ Ego, Corvine, non fugiam, neque praelium detrectabo, et si vincere non dabitur, hic me scito interiturum, te autem terga versurum auguror, et ad meliora tempora te servaturum. *Bonfin III. tíz. VI. könyv, 332. l.*

²⁾ A magyar sereg számának csekélységéről már feljebb is volt szó; sokkal nagyobb volt a török; a sokaság által inkább elnyomattunk mint meggyőzöttünk, úgy mond Hunyadi maga *e. h.* — *Turóczi IV. rész, XLII. fejt. 256. l.* hat annyira, *Bonfin e. h.* hatvan, *Aeneas Sylveius, Epist. LXXXI. 565. l.*, ugyanő *Europa V. könyv, 389. l.* és *Mailáth II. d. 226. l.* százezerre teszik.

³⁾ *Leunclav* ugyan *Script. Byz. X. d. 255. l.* azt mondja, hogy 400 ágyut vittek magokkal a keresztyének szekereken; *Długoss* azonban *e. h. 799. l.* egyenesen állítja, hogy csak kevés ágyúk voltak.

⁴⁾ Helytelenül származtatja Engel a janicsárok nevét januától. *Hammer I. d. 655. l.*

⁵⁾ A várnai tósnál *Leunclav, Annal. Turc. Script. Byz. X. d. 256. l.*

⁶⁾ *Długoss e. h. XII. könyv, 804. l.*

⁷⁾ *Długoss e. h.* és *Engel e. h.* — *Bonfin* és *Pray* szerint *e. h.* a sereg háta volt a tónak vetve, *Callimachus* szerint pedig *e. h.* mind a tó mind a hegység a sereg balszárnyát védé.

⁸⁾ *Długoss* ugyan *e. h. 804. l.* azt mondja, hogy a szokértáborról és ágyúkról senki sem gondoskodék, a király beteg lévén;

volna, hátukat ekkor is fedezendők¹⁾. Az egész sereg ív formára volt felállítva²⁾. A bal szárnyra, melly már a természet által is eléggé volt erősítve, csak 5 zászlóalj magyar lovagot állt³⁾ Dominis⁴⁾ vagy Arbi⁵⁾ János nagyváradai püspök vezérlete alatt⁶⁾, melléje adván Debre-

de ennek ellent mond *Callimachus* és *Bonfin e. h.*, ellent mond Hunyadinak minden kétségen feljül emelt tapasztaltsága, ellent mond végre az ütközet kezdetének a keresztyénségre nézve igen kedvező folyama.

1) *Turóczi e. h.* 256. l.

2) *Dlugoss e. h.*

3) *Callimachus*, *Bonfin* és *Dlugoss e. h.* — *Engel e. h.* az egykorú hiteles írók ellenére a két szárnyat özvevegyítvén, ezen öt zászlóaljat teszi át a jobb szárnyra, a bal szárny állására egyébiránt az említett írókkal megegyezvén.

4) *Joh. de Zredna, Epist. IV.*, *Ganóczy I. d.* 325. l., *Engel e. h.* és *Fessler e. h.*

5) *Dlugoss e. h.*

6) *Bonfin* és utána *Pray* és *Engel e. h.* — *Dlugoss* ellenben *e. h.* a váradi püspököt sz. László zászlójával a jobb szárnyra legszélül, *Callimachus* pedig *e. h.* a tartalékhoz teszi. — *Dlugoss* továbbá azt gyanítja, hogy ezen szárnyat maga Hunyadi vezérlé; ez azonban el nem fogadható; mert *Chalkokondylasz e. h.* 137. l. nyilván mondja, hogy Hunyadi eleinte az ázsiai beglerbég ellen harcolt; már pedig ez, mint alább meglátandjuk, a török sereg bal szárnyát vezérelte, melly a magyar sereg jobb szárnyával állott szemben. *Hammer I. d.* 654. l. — *Nadányi* végre *Florus Hung. 165. l.* azt adja elő, hogy Hunyadi ezen szárny vezérlését egy bizonyos Mihály nevezetűre bízta, kit a törökök feketének neveztek. Hunyadi életének nevezetlen írója *Siebenbürg. Quartalschrift I. 40. l.* ebből Schwarz Mihályt csinál. Igaz ugyan, hogy *Leunclav Annal. Turc. Script. Byz. X. d.* 256. l. emlékezik ezen Mihályról (Michael ille cognomento Niger) azt állítván, hogy a király ennek segedelmével verte meg a törökök két szárnyát; de ennek a felállításban semmi bizonyos helyet nem jelez ki. *Nadányi* azt véli ezen Mihályról, hogy Szilágyi volt; mivel ez gyakran élt Geréb névvel, mellyből a törökök könnyen csinálhattak Karát, mi nálok feketét jelent. *Theobald is Hussitenkrieg II. d.* 159. l. így szól erről: Cara Michael oder Michael Zilági, Vayvode aus der Wallachey. Azonban mind ez rész szerént több bizonyítványt kíván, részént,

tiust némelly lengyelekkel ¹⁾; itt lobogott szent Lászlónak zászlaja is ²⁾. A jobb szárnyra Várna felől, hol a veszélyt legnagyobbnak gyanfítá, a legjobb magyar osztályokat rendelte a nagy, vagy királyi zászlóval ³⁾ Rozgonyi Simon egri püspök ⁴⁾ és Tallóczi Ferencz horvát és dalmátországi bán alatt ⁵⁾. Ezekhez csatlakozott Julián is kereszteseivel ⁶⁾. A sereg derekára, mint a legbiztosabb pontra, a királyt állítá. Mellette volt a lengyel őrsereg és 500 magyar lovag szent György zászlójával, melyet Báthori István tartá ⁷⁾. Ezen válogatott csapat valamivel hátrább állott a két szárnynál és azért némelly írók szerint tartá-

mint a Geréb névre nézve, helytelen, részént végre szabad szószármaztatáson alapúl.

¹⁾ *Bonfin* és *Pray e. h.* — Bobricz Leskót és Tarnow Jánost *Fessler* szerint *e. h.*

²⁾ *Engel* és *Fessler e. h.*

³⁾ *Bonfin*, *Callimachus* és *Pray e. h.* — *Dlugoss* szerint *e. h.* a fekete zászló lobogott itt, mellyről tudjuk, hogy a nógrádi volt. *Mailáth II. d. 29. és 225. l.*

⁴⁾ *Bonfin*, *Callimachus*, *Dlugoss*, *Pray*, *Engel* és *Fessler e. h.*

⁵⁾ *Bonfin*, *Callimachus* és *Pray e. h.* — *Dlugoss* és *Engel* szerint *e. h.* maga Matkó bán, kit amaz hibásan Palencznek nevez, nem volt jelen, és annak dandárját Frankó bán, ennek testvére, vezérlé. *Fessler IV. d. 612. l.* mind a kettő jelenlétét állítja és mind a kettőt tótországi bánnak mondja; azonban Matkó bán jelenlétét az ütközetben, sőt az egész hadjáratban az egykorú írók közül senki sem említi s mint már feljebb látók, Tallóczi Matkó Dalmát-, Horvát- és egész Tótország, Frankó pedig csak Dalmát- és Horvátország bánja volt.

⁶⁾ *Bonfin*, *Callimachus*, *Dlugoss* és *Pray e. h.* — *Engel*, kinck, mint már feljebb is megjegyzők, alkalmasint írásbeli hibából, ez a bal szárny, ide helyezteti még Hunyadit öt zászlóaljjal s az oláhokat Drakula főnök vezérlése alatt. *Dlugoss* is ide teszi az oláhokat és a váradi püspököt szent László zászlójával. *Pray* végre *e. h.* *Callimachus*at követve György fejedelmet is ide teszi seregével: de ez hiba; *Chalkokondylasz* szerint *VI. könyv, 134. l.* nem volt jelen, sőt, mint feljebb látók, ő akadályoztatta Iskanderbég megjelenését.

⁷⁾ *Callimachus* és utána *Pray e. h.* Hasonl. *Dlugoss e. h.*

lők gyanánt is szolgált¹⁾). Az oláhokat, kikbe nem nagy bizodalmt helyezteté, maga mellé vette a vezér, velek az elővédbe állott és mindenütt akart lenni, hol a szükség kívánandja²⁾). Az egri püspök, kinek alkalmasint még akkor sem igen nagy kedve volt az ütközethez, látván mennyire törekszik a gondos vajda a sereg hátát megerősíteni, gúnynyal jegyzé meg: nem kocsikban, hanem czombjainkban kell ma menedéket keresni³⁾).

A bátor sereg a harcz kívánságától égve⁴⁾, várá a véres nap feljöttét; de a tiszta őszi reggelen, november 10-kén⁵⁾, három egész órát kellett mozdulatlan állania⁶⁾). Egy hirtelen nyugatról támadott szélvihar a magyar zászlókat összevetőre, szétszaggatá, tartóik kezeiből kisodrá, a szent György

¹⁾ *Bonfin* és utána *Engel e. h.* — Azonban *Callimachus e. h.* a szent László zászlóját a váradi püspök alatt és Bobritz Leskőt teszi tartalékba a szekerek körül.

²⁾ *Bonfin*, *Callimachus* és utána *Pray e. h.* — *Dlugoss* ugyan az oláhokat a jobb, Hunyadit a bal szárnyra teszi; *Chalkokondylasz* pedig *e. h.* 137. l. azt állítja, hogy a magyarok a jobb, a dákok a bal szárnyon állottak; de, mint már feljebb is látok, Hunyadnak a jobb szárnyon kellett állania, a dákokon pedig az erdélyieket is érthetjük.

³⁾ Non currubus sed cruribus praemunire aciem debere. *Sigler Bélnél* 59. l.

⁴⁾ *Dlugoss e. h.* Hasonl. *Chalkokondylasz és Turóczy e. h.*

⁵⁾ *Dlugos e. h.*, *Aeneas Sylvius, Epist. LII. 536. l.*, *Rositz, Chron. Episc. Wratislaw. Sommersbergnél I. d. 81. l. sz.* Márton napra teszik az ütközetet; ezekkel meglátásznak egyezni *Paltram, Chron. Austr. Pex Jeromosnál I. d. 736. l.* és *Baksai ad calc. Bonfin.*, kik a király halálát teszik ezen napra; de *Ioanics Zrednai* leveleihez tett jegyzeteiben *Schwandtnernél II. d. 17. l.* azt sz. Márton megelőző napra és így, mint *Turóczy IV. rész, XLII. fej. 256. l.*, a *brassai egyház felírása Schwandtnernél I. d. 886. l.*, *Naclerus, Gen. XLIX. 944. l.*, *Cochlaeus 307. l.*, *Sigler Bélnél 59. l. nov. 10-dikére* helyezteté. — *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 494. l.* csak közönségesen mondja, hogy az ütközet circa festum b. Martini apost. et conf. történt *Werbőczy II. 14. §. 62. l.*, *Hageck 763. l.* és *Tanner, Die Sternberge 241. l.* az egész hadvi-seletet helytelenül teszi 1445-re át.

⁶⁾ *Dlugoss e. h.*

zászlóját kivéven, mely a király felvigyázata alatt volt ¹⁾. Már előbb, midőn a király az ütközethez készülne, ezüstsisakja az azt általnyujtani akaró apród kezéből kiesék; később, midőn lovára felülne, ez megbokrosodva őt szinte elhányá. Ezen esetek visszaemlékezteték az istenfélő és valóságos, balitéletektől nem ment kedélyeket azon földringásra, mely Szeged környékét sz. Domokos és így a szegedi fegyverszünet megtörése napjának estvéjén megírta, nem csak egyes épületeket, hanem egész helységeket öszverombolt; azon vízárokra, melyek újokat több ízben gátlák, és mind ezt az ütközet kimenetelére igen rossz jóslatnak tekinték ²⁾.

Egy órával mintegy nap feljötté után mutatkoztak a legelső török csapatok a déli dombok ormain ³⁾. Halkkal óvatosan közelítének a csatarendben álló és számának csekélysége mellett is harcias állása által tekintélyt parancsoló keresztyén sereg felé, hogy hadi rendjeiket kifejthesék. Nagy és tömött csapatokban nyomultak elő, mint hajdan Nikopolynál. Elül az ázsiai lovagság, hátrább európai spahik, ezek megett jancsárok, végre a tevék a poggyászszal ⁴⁾. Később azonban a kijelölt csatamezőn szokott hadi

¹⁾ *Ugyanó ugyanott, Bonfin és Turóczi e. h.*

²⁾ Ezen előjelek bizonyosságai *Dlugoss e. h. 804. l., Bonfin e. h., Callimachus, III. könyv, Schwandtnernél I. d. 517. l. és Cuspianus 666. l.* — *Hammer, Osm. Gesch. I. d. 461. l.* különösen a földrengésre nézve még Chalkokondylaszra is utal, de ennél annak nincs nyoma.

³⁾ *Dlugoss e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz és Engel e. h.* — Az utolsót méltatlanul támadja meg *Hammer, Gesch. d. Osm. I. d. 655. l.* azért, mivel a törökök mindig a központra és a két szárnyra oszták fel seregeiket és most is így adja elő állásukat Chalkokondylasz. Igaz ugyan, hogy ez így írja le azt az ütközet kezdetekor, de jövetelők leírásában egészen megegyez Engel előadásával, melyet mi is annyival inkább elfogadhatónak látunk, mivel a szokott hadi rendben a 4000 lépést táboruktól a magyar seregig úgy sem teheték volna meg. — *Gróf Mailáth, Ung. Gesch. II. d. 28. 29. l.* Engelnek *Hammer* által fölfedezett tévedéseit, melyek közé, mint az eddig mondotak bizonyítják, helytelenül sorolja ezt is, említvén, *unkritischer*

rendben állott fel a sereg. A jobb szárnyra vonultak a jól felkészült európai spahik serény lovaikkal ¹⁾ Turakhán rumili beglerbég vezérlése alatt, kit illet ezen megkülönböztetett hely Európában; a balt foglalta el Karadsa natóliai beglerbég ²⁾, ki Ázsiában mindig a jobbon szokott állani, a szensfényvesztő pompájú ázsiai lovagsággal, melyet aranyozott kantár és zabla, drága kövekkel kirakott ezüst sisak és kard díszesfte ³⁾. Egy dombon, mellyről az egész vidék látható volt ⁴⁾, foglalt helyet Murád jancsárjaitól körülvéttetve, egy hirtelen felbányt sáncz megett, mellyen az esküvéssel megerősített fegyverszüneti kötleveél volt egy magas póznán felfüggesztve; a szultán háta megett állottak

Geschichtschreiber, unsicherster Wegweiser in der ungarischen Geschichte, nevezetekkel illeti; későbbre pedig saját tapasztalásából állítván, hogy azon kézirat, mellyet Pray után mint a bécsi csász. könyvtárban Hist. Prof. No. 908. találatot említt, nem a Martinuzzi perét, mint Engel állítja, hanem annak olasz nyelven készült életírását foglalja magában, magahitt büszkeséggel kiált fel: Ich frage nun mit Recht, verdient ein Geschichtschreiber dieser Art das geringste Zutrauen? Nem kívánjuk mi Engel csalhatatlanságát vitatni; több tévedéseiről emlékeztünk már eddigelő, többeket említendünk később; de illy kifejezésekkel csak szinte a csalhatatlanságig felemelkedett történetíró élhetne egy olly tudós irányában, ki magának e nevet számos dolgozatai által méltán vívta ki a tudományok országában. Ezzel tartoztunk egy olly férfú emlékének, kinek magunk is számos felvilágosításokat köszönhetünk.

¹⁾ Fessler e. h.

²⁾ Karazies *Chalkokondylas e. h.*, Carazies *Récay de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 665. l.*, Karazibeg *Fessler e. h.*, Karaabeg *Péczelé, Magyar. tört. II. d. 205. l.* — *Chalkokondylas VII. könyv, 137. l.* őt ugyan rumili beglerbégnék mondja és Fessler is az európai (?) seregek vezérének teszi, de hibásan: mert natóliai bég volt ő, és maga *Chalkokondylas* alább *VII. könyv, 140. l.* azt mondja, hogy helyébe Scura neveztetett ki ázsiai vezérének. *Hammer e. h. I. d. 655. l.*

³⁾ Fessler e. h. — Így írja le a zöld ruhás lovagokat, mellyekről alább lesz szó, *Aeneas Sylvius Frekernél II. d. 47. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, 398. l.*

a tevék és a poggyász ¹⁾). Dobszó és trombitaharsogás adja tudtára a kiállott bajnokoknak a kétes kimenetelő, két nemzet jövődjéről legalább darab időre határozandó véres tusa kezdetét ²⁾). Tizenötezer bő, a szellő és serény mozgás által kapkodva utánok lobogtatott fejr ruhájú ázsiai lovag ³⁾ előrobogva támadja meg a magyar sereg jobb szárnyát; de visszavetette, csak hamar kénytelen rendetlen futással elvágatni ⁴⁾). Hatezer zöld kabátos lovag ⁵⁾ tolong helyébe jobb szerencsét kísértendő, és az egri püspök és a tótországi bán dandárjaira csap. Hideg vérrel és mozdulatlan várják el ezek leereszkedéseket a dombról, de a völgyben egész erővel rontanak rájuk; egy rövid, de azért elég tüzes ellentállás után megszalasztják és a dombok ormáig nyomják vissza az elbizottakat. Itt újabb, a futók segítségére robogó csapatokra ödenek. A harcban tapasztalt Frankó, az erők egyenetlenségét látván, még maga idejében a legjobb rendben vonul vissza, a vigyázatlan ellenséget a völgybe csalja, itt pedig hirtelen megfordulván a tüzes és fontolatlan üldözésben rendtelenségbe jöttéket oly véletlenül támadja meg, hogy heves, de elszakasztott ellentállás után kénytelenek a dombokon tolongva visszavágtatni. Ekkor az egri püspök ⁶⁾ a tökéletes győzedelem időelőtti reményétől elragadtatva, a futó ellenség üldözésében igen messze hat, Frankótól majd elvágva az ozmán főereg közé jut, körülfogatik, a reá tóduló sokaság által elnyomatik és kevesed magával kénytelen Galata felé megszaladni, a csatátért oda hagyván. Frankó ellenben látván a veszélyt, és annak elhárítására erejét igen gyengének

¹⁾ *Hammer e. h. 462. l.* — A török hadi rendet így adja elő *Bonfin is e. h.* a török írókra hivatkozva.

²⁾ *Turóczi e. h. 256. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Europa Opera. 398. l. és Frehernél II. d. 47. l.*

⁴⁾ *Pray, Annal. III. d. 30. l.* mindjárt ezen csapat megveretése után említi Murád elfutó szándékát.

⁵⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* 15,000-re teszi ezen csapatot is.

⁶⁾ Helytelenül nevezi ezt *Sigler Bélnél 59. l.* esztergomi püspöknek.

érezvén, megint jó rendben vonja magát vissza. A török lovagság ezen csekély diadal által feltűzülve, már most egész erővel rohan a magyar sereg valamennyire meggyengült jobb szárnyára, azt ideiglenes rendetlenségbe hozza, a szekérvárig visszaszorítja, sőt már ezt is megvívni készül ¹⁾. Itt és ekkor esett el a vitéz Bobritz Lesko számtalan sebeinek terhe alatt ²⁾. Hunyadi látván jobb szárnyának ezen veszélyét, a körülte lévő oláhokkal és némelly vasas lovagaival ³⁾ annak segedelmére rohog villámsebességgel ⁴⁾; követi őt a király ⁵⁾. A törökök oldalba fogva nagy részint kénytelenek a dombokon átszaladni ⁶⁾. Hunyadi s a király ezeket 2,000

¹⁾ *Bonfin e. h. 332. l. és Callimachus, Schwandtnernél I. d. 512. l.*, kik az ütközet előadását itt kezdik. — *Długoss szerént e. h. 805. l.* a magyarok jobb szárnya az oláhokkal majd minden ellentállás nélkül megszalad és a hegyek közé vonta magát; *Pistori szerént Florus Pol. 154. l.* a jobb szárnyon lévő lovak a tevéktől megijedve jöttek rendetlenségbe.

²⁾ *Callimachus e. h.*

³⁾ *ἔχων τὴν φαυζήν, τοὺς Βιτάξιδας καλουμένους*, habens Phazen, id est eos, qui Bitaxides vocantur *Chalkondylasz VII. könyve, 137. l.* Az itt előforduló Bitaxideseken *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 159. l.* vitézeket, vitézes azaz olly bajnokokat, kik kalpagukon anyyi köcsagtollat viselnek, a hány ellenséget meggyőztek, *Engel kétélű szablysokat, Katona e. h. 352. l. jászokat, Hammer I. d. 624. l.* puskásokat (Büchsenschützen) ért, az utolsó így fordítván az egész helyet: die Faction (la fazione) der Büchsenschützen. A hely sokkal kétségesebb, hogysem akár az egyik, akár a másik véleményt határozottan elfogadhatnók. Hunyadi minden elhatározó alkalommal nehéz lovagjait szokta volt használni, és így igen hihető, hogy e csapatot is azok közül vette magához. — Egyébiránt *Chalkokondylasz* az elébb elbeszéléteket merőben elhallgatván, itt kezdi az ütközet leírását, és azt állítja, hogy Hunyadi támadta meg az ázsiai vezért.

⁴⁾ *Bonfin és Callimachus*, utánok pedig *Pray, Annal. e. h.*

⁵⁾ *Ugyanazok ugyanott.* — A lengyel írók ellenben, mint *Długoss XII. könyve, 805. l.* és *Cromer XXI. könyve, 500. l.*, kik Hunyadit minden érdemétől meg kívánják fosztani, egyedül a királyról szólnak.

⁶⁾ *Bonfin és Pray e. h.*

lépésnyire üldözte ¹⁾, kedvöket a visszajövetelre egészen el akarván venni; amaz még ekkor is csak bajjal tudta az ifjú fejedelmet tartóztatni a tovább meneteltől és attól, hogy Frankónak és Julián bíbornoknak segítségére ne siessen. Ezek ugyanis a vezérnek szerencsés rohanása által tetemes könnyebbséget nyertek volt ugyan, de a hátra maradott ozmánóság által még tovább is szorongattattak. Hosszasabb vérontás után azonban és mielőtt Hunyadi a királylyal viszsztatért volna, az ozmánok ellentállása lankadni kezdte és nem soká a keresztyéneké lett a győzödelem ²⁾; a törökök bal szárnya a legnagyobb zavarban futásnak indult.

Míg ezek itt e szerint történtek, a másik szárnyon is elkezdődött a halálos vita. Inkább az egyházi dolgokban mint a had mesterségében jártas váradi püspök ³⁾ alig látta meg, hogy Frankó bán és az egri püspök az ázsiai lovagságot nem csak megfutamtatták, hanem már a dombon túl is hajtják, seregének csekély és az oltalomra is alig elégséges számát nem tekintve, az ozmán sereg jobb szárnyát megrohanja, az előtte álló európai spahikat néminemű zavarba hozza, visszanyomja, de nem soká a minden felől rá tóduló sokaság által körülfogatik, elnyomatik. Most a futásban rajta a sor, és végre a spahik által a mocsárba szorítatnak ⁴⁾. Ekkor tért meg Hunyadi a megvert ázsiai had üldözéséből, de az oláhok nélkül, kik a fényes török tábor, a gazdagon megrakott tevéket, megpillantván, kötelességök elefejtésével a harczból kiállva, a drága zsákmánynak estek ⁵⁾. Hiába ügyekezett őket tartóztatni a gondos vezér, sikertelen unszolta a győzödelem befejezésére, semmi sem vonható el a kapzszikat ragadományuktól ⁶⁾. Így volt kény-

¹⁾ *Callimachus e. h.*

²⁾ *Bonfin, Callimachus és utánok Pray e. h.*

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Bonfin, Callimachus és Pray e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h.* egyedül az oláhokról szól, *Dlugoss e. h.* 804. l. főként rólok, *Bonfin* végre és *Callimachus* a magyar sereg egy részéről.

⁶⁾ *Chalkokondylasz, Bonfin és Callimachus e. h.*

telen Hunyadi nálok nélkül a körötte maradt hűséges csapatokkal, miután a sereg jobb szárnyának diadalát látta volna, a szorongatott váradi püspök segedelmére sietni ¹⁾, a királyt megkérvén, maradna helyt a középponton és a keze alatt lévő katonaságot is tartóztatná a harcztól, míg ő az európai spahik elszélesztésével visszatér, és így azután közös erővel támadhatják meg a jancsárokat ²⁾. A zavarba jött szent László dandárja ³⁾ szeretett vezérének személyes megjelenésével új bátorságot nyere, rendeit helyre állítá, és a vele jött csapatokkal vezérlése alatt egyesülve egész erővel támadta meg a győzelmektől feltüzelt spahikat ⁴⁾. Sokáig kétséges volt a harc; a két sereg egyaránt lelkesedve több ízben váltva nyomta egymást vissza, végre mégis a számosabb ozmánság kénytelen a magyar vitézségnek engedni ⁵⁾, és a spahik elszéledtek.

Meg volt e szerént verve a török had mindkét szárnya ⁶⁾

¹⁾ *Ugyanők ugyanott.*

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.*; rövidebben de így említik a dolgot *Bonfin* és *Callimachus e. h.* — Említi ezt *Fessler* is *IV. d. 614. l.*, de a következő lapon már megint azt mondja, hogy Hunyadival együtt támadta meg a spahikat is.

³⁾ Ennek zavarba hozatala alkalmával veszítették el életüket *Fessler* szerint *e. h. 615. l.* Tarnow János, Bobritz Lesko, Roznow Márton és Szaniszló a Galambócnál elesett híres vitéz Zavizius Niger fiai. Ezeknek öszvevagdaltatása után a szent László zászlóalja még nagyobb zavarba jött. Már némelly erőművek öszvetörve, némelly szekerek feldöntve valának, midőn a segedelem érkezett.

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz VII. könyve, 138. l.*, a magyarok és ozmánok ezen kölcsönös megszalasztása közbe teszi Karaziesz elestét, ki *Fessler* szerint *e. h.* Hunyadit maga kereste fel és megtalálván szabályját már fölemelte, hogy hősiük életének véget vessen, midőn egy magyar zsidó által keresztülészura lábaihoz rogyott. Az öszvetétel elmés és az olvasó gyönyörködtetésére van számítva; de hogy Karadsabég a török sereg másik szárnyát vezérelte, látuk feljebb; hogy pedig szultánja mellett volt később, megmutatjuk alább.

⁶⁾ *Chalkokondylasz, Bonfin* és *Callimachus e. h.* Ezt elismerik a keleti írók is *Hammer I. d. 463. l.* és *Leunclae török évkönyvei, Script. Bys. X. d. 256. l.*; mondja ezt továbbá *Tarócsi*

és egész lovassága rendetlen futásnak eredett ¹⁾. Csak Murád állá még sánczai megett tömérdek gyalogságától környezve ²⁾. Ekkor Hunyadi ellenségei és új dicsőségének irigyei biztatni kezdék a királyt, ne hagyná át a fényes nap dicsőségét egyedül a vajdának; fejedelemnek, úgy mondának ők hizelegve, fejedelemmel illik öszveütni, szembeszállani ³⁾. A harczvágynak úgy is parancsolni alig tudó ifjú király felgyulasztására nem sok kívántatott, kivált miután észrevévé, milly nyugtalansággal kívánják lengyel testőrei is vitézségök kitüntetését ⁴⁾. Csekély számú seregével ⁵⁾ tehát, melly a lengyel testőrségen kívül csak a magyar sz. György zászlóaljából állá, magahitt elszántsággal rohan a földhányás megett álló sokkal számosabb jancsárookra s az ütkö-

---

is IV. rész, XLII. fejt. 257. l. az ütközet eddigi menetelét csak egy pár szóval említvén. — Végre *Dlugoss* is elismeri e. h., hogy a király, — Hunyadiról mint már feljebb is megjegyzök, gyűlölségből majd mi említést sem tesz, — győzödelmét már kezében tartotta, de az ütközet menetét így adja elő: A váradi püspök a magyar sereg jobb szárnyán megtámadatván, nem csak az ő. hanem az egri püspök és Frankó bán seregei is megszaladtak Galata felé, a törököktől egészen két mérföldre üzelve; a váradi püspök négy dandárja közül csak a sz. László zászlóalja, valamint Julián és Frankó állanak helyt. Ekkor jön ezen szárny segítségére a király és utána Hunyadi, a magyarokat üldöző török lovagok öszvevagdaltatnak; mire a király a sz. László zászlóaljának rohog segítségére. Itt megint 3.000 törököt konczol öszve, de mégis semmire sem mehet, az elestek helyét mindjárt új csapatok foglalják el. A' másik aszárnyról, hová álltá eleinte Hunyadi, mit sem szól. — *Dukass* szerint XXXII. könyve, *Script. Byz. XII. d. 98. l.*, hajnaltól kilencz órán át győztek a magyarok; *Turóczi* szerint a nap nagyobb részén keresztül folyt ezen szerencsés tusa.

¹⁾ *Turóczi e. h.*

²⁾ *Turóczi e. h.* és *Leunclav török étkönyvei Script. Byz. X. d. 256. l.*

³⁾ *Chalkohondylasz e. h.*

⁴⁾ *Michorius Pistorinái Script. Pol. II. d. 210. l.* azt állítja, miszerént a lengyelek előbb támadták meg a jancsárokat és a király csak úgy ment utánok.

⁵⁾ *Turóczi e. h.*

zet kimenetelét ezeknek védelme alatt váró Murádra ¹⁾, ki már két szárnyai veszélyének látására a győzelemlről letéve meg akart szaladni; midőn Karadsa ázsiai beglerbég, — ez alkalmasint a bal szárny azon részével, melly megverettetése után a táborban kerese menedéket ²⁾, jutott császára szomszédságába, — lovának kantárát megragadja, maradásra unszolja ³⁾. Jaszidsi Toghán janicsár aga ezen merészségeért őt megbüntetni készül ugyan, midőn egy jól irányzott magyar kopja kijelelt áldozatát földre teríti ⁴⁾; de már ekkor a szultán helyt maradását és szerencséje további megkísértését elhatározta volt ⁵⁾. Bátorsága-vesztett katonasága feltüzelésére az esküvel erősített fegyverszünet-levelet zsidára függesztve hordatjakörül a hadi sorok közt ⁶⁾, a mindenható igazságához fenszóval fohászkodik ⁷⁾, a hitszegőkre annak bosszújaért esdeklik ⁸⁾; e mellett seregét beszédével is buzdítja ⁹⁾. Az alatt a király kicsiny de bátor seregével a földhányásokon áttörvén a janicsárok tömött rendjeiig hatott. Ezek magas, őket egészen elfedő pajzsaik

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

³⁾ Hogy Murádot egyik emberei vagy főtisztjei közül tartóztatta a futástól, mondja *Chalkokondylasz VII. könyv, 139. l.* és *Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, 398. l.*, de Karadsát csak Nesri török író nevezi *Hammer I. d. 463. l.* — *Franzess* szerint *III. könyv, 199. l.* a janicsárok a szultán lovát békóba tették, hogy el ne szaladhasson.

⁴⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 138. l.*, ki egyébiránt, mint felyebb látók, valamint *Leunclaw török évkönyve, Script. Bys. X. d. 256. l.* és *Réray e. h.* Karadaa összevagdaltatását az ütközet elejére teszi. *Han* szerint *Neu- und Alt-Pannonia 172. és 173. l.*, őt Ulászló maga terítette földre.

⁵⁾ *Chalkokondylasz, Engel és Hammer e. h.*

⁶⁾ *Bonfin e. h.*

⁷⁾ *Leunclaw e. h. 256. l.* — *Ortelius redicivus* szerint *45. l.*, egy feszülethez fohászkodott, mellyet egy keresztény katonától vettek el, mint *Poldusányi 265. l.* állítja.

⁸⁾ *Callimachus e. h.*

⁹⁾ *Bonfin e. h.*

megől sűrű nyilzáppal fogadják a vakmerően előnyomulókat, sok veszett ez által el a lovak, sok az emberek, különösen pedig a lengyelek közül, és a lehullott nyilak az egész földet elborítják: de semmi sem ijesztheti el az ifjú bajnok fejedelmet, közikbe vágat¹⁾, maroknyi népével rendfihetetlennek tetsző soraikat egy rohanással keresztültöri²⁾. Bámúlás és majd rettegés fogja el a félelemtől elszokott ősz bajnokokat, bátorságukban ingadozva, minden felől engedni kezdenek³⁾; midőn ő fenszóval Murádot párviadalra kiáltva⁴⁾ és vakmerően feléje törekedve⁵⁾, az ellenség legsűrűbb tömegeibe nyomúl⁶⁾ és kevesed magával seregecskéjétől elvágva, az ozmán gyalogság által minden felől körülfogatik⁷⁾. Királyuk ezen veszélyét látva, sőt már annak végvesztét gyanítva, több magyar csapatok megszaladnak, és így az ellenségnek önértétét megint visszadják⁸⁾. Ekkor tért meg Hunyadi győztes csapataival a a spahik vég elszélesztéséből; kedvetlenül lepi meg őt az, mi távollétében akarátja, kérése ellen történt; fájdalmas szívvvel látja azon csapatokat, mellyekkel egyesülve a jani-osárokat kemény állásukból kivethetni nem minden alap nélkül reménylheté, semmivé téve, az ifjú tüzes királyt a rá tóduló ellenség közt a legszembetűnőbb veszélylyel küzdeni. Sikeretlen ügyekszik a futókat megállítani, új rohanatra, a szerencse helyreállítására bírni; így minden pillanat eltel-

¹⁾ *Dlugoss e. h.* és *Michovius Pistorindí II. d. 210. l.*

²⁾ *Callimachus e. h.* — Csak 70 lovaggal, *Bonfin e. h.* — A nem igen nagy hitelességű *Podludányi* szerint 263. l. pusztá kezével vágta a jancsárok agáját földhöz.

³⁾ *Callimachus e. h.*

⁴⁾ *Kantemir, Osm. Gesch. 129. l.* és *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 123. l.*

⁵⁾ *Leunclav e. h.* — *Cuspinianus* szerint 667. l. egy mellette harczoló francia vitéz egész Murádig is hat, sőt őt meg is sebesíti, de a rá tóduló sokaság által mindjárt összevagdaltatik.

⁶⁾ *Dlugoss e. h.* 808. l.

⁷⁾ *Turócsi e. h.*

⁸⁾ *Dlugoss és Callimachus e. h.*

tében a veszély növekedését, a segítség lehetőségének apadását szemlélvén, kénytelen kevés körülte maradt hűségesseivel a mind inkább öszvecsoportozó janicsárok közé vágatni, legalább királya életét megmentendő. Nagy erőlködés és a személyes vitézség csodatettei után, végre utat nyit magának fejedelméhez, unszolni, kérni kezdi őt, vonulna vissza, mutatná magát az őt holttnak vélő, zavaros futásnak indult seregeihez, és állítaná így helyre a már minden oldalról hanyatlani kezdő, de még talán egészen el nem veszett harcot¹⁾. Minden esdeklése fogamat nélküli, és nem soká egy bárdütésre öszverogyik a király lova²⁾, ő maga pedig nyilak által elboríttatva halva terül melléje³⁾. A körülte harczolók a tusa tüzeiben nem vevék

¹⁾ *Callimachus e. h.* — *Heltai* szerint *I. d. 389. l.* Ulászló már halva volt, midőn Hunyadi oda ért. — A többi írók ezen körülményt elhallgatják; sőt *Dlugoss* a Hunyadi kisebbitésére *e. h. 807. és 808. l.* ismételve állítja, hogy ő több követjei által készítette a királyt futásra, ez azonban azt vérehez nem illőnek mondá; ebben követi őt *Michovius is Pistorinál II. d. 210. l.*; mintha illy szoros környülállások közt volna idő és mód követek küldésére. E mellett sokat szól a magyarok és Hunyadi ellen, sok megvető szavakat ad ellene Ulászló szájába. — *Cromer* is mondja ugyan *XXI. könyve, 500. l.*, hogy a lengyel írók szerint Hunyadi a sereg felével mindjárt az ütközet elején megszaladt, de más felől elismeri, hogy ezt a török és magyar írók tagadják. Végre *Aeneas Sylvius* is említi *Europa. V. könyve, Opera 398. l.* és *Frehernél II. d. 48. l.*, Hunyadi megszaladását még az ütközet vége előtt; de kisebbitő szavait megbánva mentségeül azt veti utána, hogy mint tapasztalt vezér talán jól látta minden ügyekezete sikeretlenségét.

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyve, 139. l.* — *Sarcinius Szaniszló* szerint *Annal. Pol. VII. könyve, 6. fej.* a janicsárok megett húzott árokba esett, mint a jelen voltak beszélék. *Franzess* szerint *III. könyve, 199. l.*, a lónak hátulsó lába, *Fessler* és az őt követő *Mihálkovicz* szerint *Tud. Gyűjt. 1818. II. füz. 38. l.* a csuklóban vágatott el; a többi keresztény írók elhallgatják a ló elestének módját; az ozmán történetírók szerint ellenben maga Murád szurta azt agyon egy zaidával. *Kantemir, Osm. Gesch. 129. l.* és utána *Gibbon XII. d. 158. l.*, *Hormayr e. h.* és *Oest. Plut. II. d. 156. l.*

³⁾ *Callimachus e. h.*

észre a szerencsétlenséget, csak későbbre a sokaság által visszanyomatván és a királyt magok közt nem találván, kezdék gyanítani halálát ¹⁾, vagy fogságba estét. A fogoly kiszabadítása, vagy az elesett holt tetemei elnyerése felett új tüzes vita támadt Hunyadi vezérlete alatt; de végre is az elfáradt, veszteség által összeolvadott, magyar-lengyel csapatocska kénytelen a sokaságnak engedni ²⁾. Most már a király feje számtalan sebekkel terhelt testétől ³⁾ egy Chizr Chodsa nevű vén janicsár által ⁴⁾ az Elpia nemzetségből ⁵⁾ elválasztva, diadalmi robajjal tűnik fel egy zsidán a janicsárok közt ⁶⁾. Erre közönséges lón a futás az egész magyar seregnél ⁷⁾; „a ki futhat fusson“, illy rémitő felkiáltás hallatszott minden oldalról ⁸⁾. Hunyadi még most is elkövetett mindent a futók tartóztatására, a rend helyreállítására, de senki sem figyelt szavára, senki sem hallga-

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Ioanics* szerint *Zrednai János leveleihez írt jegyzetében Schwandtnernél II. d. 17. l.* az ifjú király vagy az ütközet napján esett lovával egy mély árokba s így nyakát törte, vagy az ütközet második napján az ellenséggel még egyszer összeveszvépán és megszalasztatván, bujdosása közben csak később veszté életét.

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.* ugyan nem emlékezik Hunyadiról, ki az ő előadása szerint még mindig a spáhik üldözésében foglalatzkodott: de *Callimachus e. h.* nyilván és határozottan szól róla is.

³⁾ *Hormayr* szerint *Wien III. d. III. füz. 123. l.* épen száz volt rajta.

⁴⁾ A török írók mind így nevezik azt, ki a király fejét levágta *Hammer e. h.* — Ebből *Chalkokondylasz e. h. 139. l.* Therizeszt, *Franzess e. h.* Chamuzaszt, *Leunclavius* pedig török évkönyvei fordításában *Script. Byz. X. d. 256. l.* és *Nadányi e. h.* Cheserbéget csináltak.

⁵⁾ *Leunclao e. h.* — *Franzess e. h.* peloponnészosi születésnek mondja őt, azt is állítván, hogy a szultán őt tettének jutalmául mindjárt janicsár agának, nem sokára pedig vezérnek tette.

⁶⁾ *Leunclao, Hammer, Bonfin e. h.*

⁷⁾ *Turócsi e. h.*

⁸⁾ *Dukass XXXII. könyv, 98. l.*

tott parancsaira ¹⁾. Későn estve lett vége a szerencsétlen harcznak ²⁾ a magyarok tökéletes megveretésével, a vitéz és már-már győzdelmeskedő seregecske vég elszélesztésével. Murád váratlan győzdelmének sokáig nem hitt, erősfített sánczait elhagyni nem merte ³⁾. Így történhetett meg, hogy némelly, a török lovasság üldözéséből később a sötétben megtért és az ütközet szerencsétlen fordulását és kimenetelét nem sejdítő magyar lovagcsapatok csendesen a táborba szállhattak és az éjtszakát ott háborfítatlan tölthették ⁴⁾. Még más nap sem bátorkodék az óvatos szultán mindjárt előre nyomulni és a keresztyén táborra törni, hanem későbbre ⁵⁾, sőt némellyek szerint csak harmad nap ⁶⁾, észre vévén a nagy szokatlan csendet, a védetlen helyet egész erővel támadja meg, de nagy csodálkozására ellentállásra nem talál és azt elfoglalja, az oda rekedt és a helyet sem elhagyni, sem oltalmazni nem merő csekély számú keresztyéneket összevagdaltatván ⁷⁾.

¹⁾ *Chalkokondylasz és Bonfin e. h.*, kik szerint még csak ekkor tért meg Hunyadi a spáhik üldözéséből.

²⁾ *Dlugoss e. h. 808. l.*

³⁾ *Dlugoss és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Turócsi e. h. és Dlugoss e. h. 809. l.*

⁵⁾ *Ugyanazok és Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Callimachus és Pray e. h.* Ezért teszi *Sigler e. h.* az ütközet tartását három napra.

⁷⁾ *Turócsi és Callimachus e. h.* — Ezen ütközetről, valamint az egész hadjáratról, sőt még az 1443-diki hosszú, vagy bolgár háborúról is birjuk Böheimnak egy sok tekintetben érdekes költeményes leírását, melyet becses jegyzetek kiérletében több apróbb költeményeivel együtt kiadott *Karajan, Quellen u. Forsch. zur Vaterl. Gesch. 1. és köv. l.* Ebben számos, sok részben az eddig ismeretes kulforrásokkal megegyező, de némellyekben azoktól eltérő adatok, és nem kevés egészen új részletek foglaltatnak. A mondott költő e munkája végén azt mondja, hogy ő költeményét azok szerint készítette, miket Mägest Jánostól, ki a várnai ütközetben jelen volt, ott elfogattatott, és hosszas szenvedései után került haza, hallott. A tudós kiadó, ki egy későbbi, a tartalomlapra tett jegyzete szerint ezen Mägest Jánost, *a mölki écirásban Pez Jeromosnál I. d. 262. és 263. l.* előforduló Medgyesi másként Erdélyi

Igy veszté el az ütközetet és azzal együtt életét Ulászló¹⁾, ki ekkor még nem tölté be egészen élete 21-dik évét²⁾, magyarországi uralkodása ötödik évében³⁾. Ábrázatában szép, testalkatában deli ugyan nem volt⁴⁾: de magas természetének, barna színének, fekete hajának néminemű kelemeket kölcsönözött nemes magatartása, őszinteséget mutató bátor és nyílt tekintete⁵⁾. E mellett fáradhatatlan munkássága, minden testiségben mértékletessége, vallás- és igazságszeretete, még ellenségével is éreztetett kegyelmessége, minden alkalommal szinte a tékozlásig bőkezűsége⁶⁾ és föltételeiben szinte a makacsságig állhatatossága⁷⁾, mind a mellett hogy akár kitűnő tulajdonokat, akár megkülönböztetett elmebeli tehetségeket sikeretlen keresünk

Jánossal (Joannes de Megies alias de Septemcastris) azonosítani kívánja, — főként ennek tekintetéből e kis munkácskát történelmi kutforrásnak tartja a jegyzeteit is ahhoz képest dolgozta ki. Azonban költemény marad az, mint ezt nem csak külső alakja, hanem egész összeállítására mutatja, mellyben a tiszta adatokat a költői szabadságoktól megkülönböztetni igen bajos, sőt majd lehetetlen.

¹⁾ *Sanuto, Vite dei duchi di Venezia Muratorinál Script. Rer. Ital. XXII. d. 1113. l.* halálát helytelenül teszi 1443-ra.

²⁾ *Récay, de S. Corona Schwandtnernél II. d. 451. l.* és *Pistori in Genealog. ugyancsak Schwandtnernél I. d. 770. l.*, 21 évesnek mondják ugyan: de helyesebben állítja *Cromer XXI. könyv, 501. l.* 20 évesnek és *Baksai 686. l.* huszonegybe járónak *Haner, Königl. Siebenb. 196. l.* — Tíz napot élt csak a 20 esztendőn túl *Katona VI. d. 382. l.*, *Fessler IV. d. 618. l.*, october 31-dikén 1424. születvén.

³⁾ Szinte 5 esztendeig vitte a kormányt, hibáz tehát *Sigler Bélnél Adparat. 57. l.*, csak 4 évi uralkodást tulajdonítván neki; még jobban *Turóczi IV. rész, XLII. fej. 257. l.*, *Bonfin III. tíz. VI. könyv, 335. l.*, *Ritius 628. l.*, és a törvénytárban *Mosóczy* azt állítván, hogy uralkodásának negyedik évében holt meg.

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 564. l.*; szép idomos testünek mondja *Bonfin III. tíz. IV. könyv, 303. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*, *Turóczi IV. rész, XLII. fej. 257. l.*, *Cromer XXI. könyv, 502. l.*

⁶⁾ *Uggonazok ugyanott és Dlugoss e. h. 811. l.*

⁷⁾ *Cromer és Bonfin e. h.*

benne, a királyi székre, hosszabb életre érdemessé ¹⁾ és a köz szeretet tárgyává, népei reményévé tették. Zivataros uralkodásának nem annyiban ő maga, ki az állodalom vésteljes kormányát a kétes körülmények közt erős kezekkel vezetni képes nem volt, mint Hunyadi Jánosnak teljes erejében feltűnő vezéri tehetsége adott fényt.

A királyon kívül ezen gyászos nap áldozatai lettek a háborúnak fő indítója, az erélyes, de czélja elérésére az eszközök megválasztásában nem igen kényes Julián bíbornok, valószínűleg futás közben némelly rablók által agyon verve ²⁾, a szelíd, harcra nem termett, Dominis János

¹⁾ *Fessler e. h.*

²⁾ „Sebeinket nevelte a király és Julián sz. Angyal bíbornokának gyászos halála,“ úgy mond Hunyadi maga a pápához írt levelében *Joh. de Zredna Epist. Schwandtmernél II. d. 17. l.* — Julián halála módjára nézve az írók különböznek. *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Annal. Vindob. II. d. 119. l.* azt mondja: némellyek szerint ütökzetben veszett el, mások szerint itt kapott mebei következtében futás közben holt meg, a legtöbbek szerint a magyarok által az ütökzet után veretett agyon. *Ugyanő Epist. LXXXII. 565. l.* és *Europa V. könyv, Opera 399. l., Freher-nél II. d. 48. l.*, csak az utolsót említi, még pedig oly hozzáadással, hogy mindenétől megfosztva mezeten holt teste a vad állatok ragadománya lett. *Nauclerus is Gen. XLIX. 944. l.* a magyaroknak tulajdonítja meggyilkoltatását. — *Turóczi* szerint *IV. rész, XLII. fejt. 257. l.*, az ütökzet napján a szekérvár elfoglalásakor vagdaltatott össze a törökök által. — *Callimachus e. h.* azt mondja, hogy gyűlölségből, vagy pénzeért rablók által futás közben veretett agyon; *Dlugoss e. h. 820. l.* és *Michorius Pistorinál Script. Pol. II. d. 211. l.*, azt, hogy Hunyadival együtt szaladt meg, később tőle elvált és egy oláh által a Dunán átszállítatván, ez ölte meg őt nála történetesen megpillantott pénze és aranya miatt. — *Bonfin végre és Chalkokondylasz e. h.* csak közönségesen említik futás közben történt vesztét, még pedig mint az utolsó nyilván állítja, a törökök által öletett meg. Annyi bizonyos, hogy sorsát bizonyos homály fedi; a pápa maga még esztendővel későbbre is kétséges volt halála módja iránt, mint kitészik leveleiből *Raynaldnál XVIII. d. 298. és 310. l.* — *Carlíce Egyed Beluznál Misc. I. d. 351. l.* edit. Lucem. azt állítja, hogy Julián egyik szolgájától, ki maga szemtanú volt, hallotta 1447-ben, hogy ő nem esett el az

váradai és a fegyverekben gyakorlott Rozgonyi Simon egri püspökök, amaz öszvevagdaltatva, vagy a mocsárokba szorítva és ezekben fuladva meg ¹⁾, ez harczolás közben, vagy a szekérvár megett öszvevagdaltatva ²⁾, Báthori István ³⁾ fő udvarmester ⁴⁾, a Mátyás idejében elhfresedett erdélyi vajda, később országbiró atyja ⁵⁾, kire volt bízva a királyi zászló ⁶⁾, Perényi Miklós, Tamássy Henrik ⁷⁾

ütközetben, hanem elfogatott és a szultán elejébe vitetvén kánpadon unszoltatott volna vallása változtatására, de ő a legnagyobb szilárdsággal állotta ki a vértanúságot. Azonban a több írók ezen nevezetes eseményről hallgatván, azt *Tiraboschi XIV. d. 109. l.* kétségbe hozza. Carlice ezen regényes elbeszélése emlékeztet Böheimnak most említett költeményére, melyben *Quellen u. Forsch. 40. l.* hasonlólag az állítatik, hogy Julián az ütközetben török fogságba esvén, Adrinápolyba vitetett, halálra korbácsoltatott és megnyusztott. Az írók egy része egyébiránt őt igen dicséri és vértanúságra emeli *Magnum Chron. Belg. Pistorinál Script. Germ. III. d. 410. l.*, *Eggs Prosp. Doct. III. könyv, 102. l.*; mások és még rom. catholikusok is kárhoztatják, hogy a királyt hitzegésére bírta *l'Enfant II. d. 110. l.* — Életrajzát készítette egy bizonyos Vespasianus és ezt kiadta *Ughetti, Italia Sacra III. d.* A híres Poggio tartott Firenzében felette emlékbeszédet, mely megvan Medicis Lőrincz könyvtárában. *Tiraboschi e. h. 105. l.*

¹⁾ A [váradai püspök, mint *Turócsi e. h.* állítja, hasonlólag a szekérvár megett vagdaltatott öszve; *Bonfin* és *Dlugoss e. h.* szerint ellenben mindjárt az ütközet elején, midőn a mocsárok közé szorítottatott, fuladt ezekben.

²⁾ Az egri püspök Galata felé szaladtában vagdaltatott öszve, vagy rabságba jutott és mint juhász végzé életét *Bonfin*, — Várnánál a városiak által be nem fogadtatván, az ütközetbe visszament és harczolva esett el *Dlugoss* és *Callimachus e. h.*, — a szekérvárnál konzoltatott öszve *Turócsi e. h.* szerint.

³⁾ Ez mindenütt Ulászlót kísérvén vagy mellette találta halálát (*Bonfin e. h.*), vagy két lengyellel keresztülvágván magát (*Mai-láth II. d. 257. l.*) a szekérvár megett lett a török düh martaléka.

⁴⁾ Helytelenül mondja őt nádornak *Czwoiltinger, Specim. Hung. Liter. 40. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Bonfin* és *Turócsi e. h.*

⁷⁾ *Pray, Annal. III. d. 31. l.* Hasonl. *Wagner, Coll. Hist. Geneal. 66. l.*

Lábatlan vagy Sztropkoi Gergely ¹⁾, és mások ²⁾. Azon szép sereg, melly inkább szellemi erejében mint számában bízva, olly nagy remények közt indult ki hazájából, egészen semmivé volt téve. Sok maradt a csatatéren ³⁾, de még szinte több veszett el haza-menet nyomorúság, éhség és szomjúság által ⁴⁾; az elszéledtek közül sokat vert agyon a föld népe ⁵⁾. Csak igen kevesen juthattak Bolgárországon keresztül sok veszélyek után hazájokba ⁶⁾, némelyeket Skanderbég fogadott magához ⁷⁾, ki az őt tartóztatni kívánó ráczokat megvervén, már a keresztyén sereg felé

¹⁾ *Pethő, Krón. 69. l. Has. Lehoczky, Stemma. II. d. 223. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LII. 537. l.*, hol Báthori Vadernek nevezetetik, és még előfordul Johannes de Lazimoth is.

³⁾ *Dlugoss XII. könyv, 811. l.* és utána *Récay de Monarch. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 665. l.* az elestek számát alig teszi a 20,000 főből álló sereg negyed részére és így 5000-re; ezen számot fogadja el *Curæus is Annal. Siles. I. d. 254. l.*, és *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 494. l.* — *Chalkokondylasz VII. könyv, 140. l.*, a csatamezőn maradtak számát 6,000-nél valamivel többben állapítja meg, *Hasetbach Pez Jeromosnál 858. l.*, 8,000-ben, *Nadányi, Florus Hung. 168. l.*, 9,000-ben, *Bonfin, III. tiz. VI. könyv, 332. l.* a 16,000 főből, *Cromer XXI. könyv, 501. l.* a 20,000-ből álló sereg két harmadában, *Pethő 69. l.* 16,000-ben, *Cuspinianus 668. l.*, *Camerarius de rebus Turc. 86. l.* és *Drechsler, Chron. Turc. ad h. a. 30,000-ben*, *Aeneas Sylvius pedig Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vindob. II. d. 119. l.* és *Epist. LII. 537. l.*, 40,000-ben, az utolsó helyen azt állítván hogy a két fél vesztesége együtt ment 80,000-re és a magyaré nem volt kisebb a törükénél. Mind a két részről veszteséget *Michovius is Pistorinál e. h. 211. l.*, 80,000-re teszi. — *Cuspinianus* szerint *667. l.* annyi vér folyt, hogy nagy tó gyanánt borította el a csatamezőt.

⁴⁾ *Callimachus és Dlugoss e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h.*, ki ezen eseményről így szól: ἀπώλοντο δ' οἱ πλείους ἐν τῇ ἀποχωρήσει ὑπὸ Δακῶν, azaz: még többen ölettek el a visszavonulásban a dákok (oláhok) által; melly tiszta helyet a deák fordító így ad: in discessu etiam plurimi Daci amissi sunt.

⁶⁾ *Pray, Annal. III. d. 32. l.*, *Engel e. h. 80. l.*

⁷⁾ *Marinus Bartlettus II. könyv, 60. l.*

nyomult, midőn a szerencsétlenséget megértette. Fogságba csak igen kevesen estek ¹⁾, a magyarok közül névszerént csak Medgyesi Jánost ²⁾, az ifiabb Lábatlan Gergelyt tudjuk említeni, ki sok sanyaruság szenvedése után került haza ³⁾. — Aránylag legtöbbet szenvedtek a lengyelek; ezek közül csak kettő vergődött szerencsésen hazájáig ⁴⁾; tizenkét deli ifjú esett közölök fogságba, kiket Murád szívesen fogadott, bujasága játékainak jelelvén ki, azért ők élete után kezdének törekedni; de egy velök együtt elzárt bolgár által elárúlva, az alacsonyító büntetés elkerülésére, egymást kölcsönösen keresztülszúrák és mind meghalának ⁵⁾.

Szinte nagyobb volt még az ellenség vesztesége ⁶⁾, mely

¹⁾ *Pessina, Mars Morav. 632. l. és Dlugoss e. h. 812. l.*

²⁾ *L. felyebb 638. l.*

³⁾ *Szirmay, Notit. Com. Zemplin. Hist. 41. l.* — Lábatlan Gergely, mint felyebb látok, elesett; itt pedig megint Lábatlan Gergely fordulván elő, a kettőt meg kell különböztetnünk, annyival is inkább mivel egy Lábatlan Gergely még későbbre is szerepelt történeteinkben. Ezt teszi *Lehoczky is e. h.*, az idősbiket Sztropkoi Gergelynek Lábatlan András atyjának, a másikat csak Lábatlan Gergelynek nevezvén. Ezen utolsónak vérségi öszveköttetését nem említi, de valószínűleg ez is fia volt az idősb Gergelynek és így testvére Andrásnak.

⁴⁾ Rzeszovszky János később krakkói püspök és Sanocky Gergely később lembérgi érsek; az első már előbb megsebesítve az ütközetben nem vett részt *Dlugoss XII. könyve, 811. l.* és utána *Michorius Pistorinál II. d. 211. l.* és *Cromer XXI. könyvr, 501. l.*, kik szerént némelyek még későbbre szabadulának ki a török fogságból és haza jöttek. Sanocky még az ütközet alatt szemére lobbantotta Julián bishornoknak, hogy ezen háború, melyet ő és a pápa kötés és eskü ellen erőltettek, nem volt isten előtt kedves. *Cuspinianus 667. l.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h. 812. l., Curaeus, Annal. Siles. I. d. 254. l. és Pessina, Mars Morav. e. h.*

⁶⁾ *Turóczi e. h. 257. l., Aeneas Sytcius, Europa V. könyr. munkáiban 399. l., Frehernél II. d. 42. l.*, és maga Hunyadi említett levelében *Joh. de Zredna, Epist. Schwandtnernél II. d. 17. l.*; csekélynek állítja ellenben *Kantemir, Osman. Gesch. 130. l.* — *Chalkokondylasz e. h. hat, Bonfin e. h., Tritthem, Chron. Hirsaug. II. d. 411. l., Boregh e. h., Révai de Mon. Cent. V.*

közt sok keresztyén szolgált, és a mellyet a nyugati keresztyének közül többen haszonvágyból és nem tekintve az ügyet, mellyért harczolt, jó áron fegyverrel, hadi szerekkel, eleséggel, lovakkal, vassal stb. segítettek ¹⁾). Karadsát kivéve az évkönyvek ugyan más nevezetes ozmán elestét nem jegyezték fel ²⁾); de az egész sereg meg volt rongálva. Azért Murád az elszéledt magyarokat üldözni nem bátorkodék ³⁾), sőt nem is üldözheték, egész lovassága el lévén széledve, melly az ütközet elvesztének hírével a félelmet minden felé magával vitte, úgy hogy erre az adrinápolyi törökök Ázsiába átköltözni készültek ⁴⁾). „Igy nem szeretnék még egyszer győzni“ kiálta fel az emberszerető Murád seregének siralmas állapotját látván ⁵⁾), miután pedig a csatamezőt és a holtakkal elborított magyar tábornok megszemlélve, a keresztyének csekély számát észre vette volna, a holtakra mutatva így szóla: „Ime mind fiatalok, annyi sok közt ősz haját nem találni; de valóban agg fővel illy vakmerőségre nem is lehetett volna vetemedni ⁶⁾.“ A király

---

Schwandtnernél II. d. 665. l. és Nadányi e. h. 168. l. harmincz, Aeneas Sylvius, Epist. LII. 537. l. legalább negyven ezerre teszi; — ugyanő Epist. LXXXI. 565. l., mind két részről mondja a veszteséget ennyinek. Legtöbbre teszi azt Dlugoss e. h., midőn a két fél holtainak számát 80, a magyarokét pedig csak 5,000-ben alapítja meg. Spányik, Consp. Hist. Regni Hung. I. d. 133. l., egyedül az elesett törökök számát teszi 80,000-re.

¹⁾ Ezeket Jenő pápa mind egyházi átok alá veté, mellytől őket egyedül a pápa és ez is csak halálos ágyokon menthesse fel, becselenséggel bélyegzi, öröködésöktől megfosztja, javaikat rablásnak, személyeiket rabszolgaságnak engedi által. Romae nonis Octobris 1444. *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 294. l.*

²⁾ *Trithem e. h.* azt állítja, hogy 16 főtsz esett el.

³⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h. 810. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, munkáiban 399. l. Frehernél II. d. 48. l., Turóczi és Récsi e. h.*

⁶⁾ Asabbég, Nesri és Edri *Hammernél I. d. 464. l.* — *Kantemir, Gesch. d. Osm. 61. l.* ezen azavakat kevés változtatással I. Murad szájába adja az első rigómezei ütközet után, 1389. — *Calimachus szerént e. h.,* kit követnek *Cuspinianus 667. l., Kreh-*

feje mézbe mártva ¹⁾, az egész török birodalomban körül hordatott mind Ázsiában mind Európában ²⁾. Brüsszában, Kis-Ázsia fővárosában, különös fénynyel fogadtatott. Dsubali, helytartó, a Niluser vizében megmosatván azt, diadalmi pompával vitette az utczákon alá és fel ³⁾, úgy hogy a Haimosz alatt nyert győzedelem az Olymposz tövé-nél hangzott vissza ⁴⁾. Az egyiptomi basának a győzödelmi tudósítás mellett 25 vasas lovag küldetett mutatónál át ⁵⁾. Egyébiránt 250 drágasággal terhelt szekér esett a győzödelmesek kezébe ⁶⁾, és Murád csakhamar az ütközet után

vitz 848. l. és *Lonicerus, Annal. Turc. I. d. 32. l.* a szultán Ulászló holt tetemeit megtalálván, azon helyen egy magas emlékoszlopot állíttatott fel illendő felirással, melly szomorú elestét foglalá magában. Erről azonban minden más frók hallgatván, az egész előadás kétséges *Katona VI. darab, 383. l.* Azon felírás, mellyet Schwandtner *Katona* szerént *e. h.*, de talán helyesebben *Révai Schwandtnernél I. d. 665. l.* közöl és melly így következik:

Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi,
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi Pontifices jussissent rumpere foedus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

későbbi idő szüleménye *Katona e. h.* és *Budai Ézs. I. d. 213 l.* Idejét és szerzőjét meghatározni bajos; a *Chron. Fuchs. I. d. 33. l.* azt maga Révai Péter elmeszüleményének tartja; többen Janus Pannoniusnak tulajdonítják, és a két utolsó sor miatt még nem lehet Timonnal öt ezen csinos elmeszüleménytől egészen megfosztani; mint ezt nyomosan behizonytja ezen koszorús költőnk leg tudósabb kiadója *Janus Pannonius 1784. éri kiadása I. d. 690. l.*

¹⁾ *Hammer e. h. 464. l.*

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyve, 140. l., Chron. terrae Misen. Menckennél II. d. 358. l., Acneas Sylrius, Europa 399. l., Révai e. h.*

³⁾ Asabbég, Nesri és Edri *Hammernél I. d. 465. l.* — *Gróf Mailáth II. d. 228. l.*, ezen helyet Hammerből szinte szóról szóra irván ki, a kis Niliserből Nilt csinált, és így egy pennavonással ezen nagy folyamat Afrikából Ázsiába viszi át.

⁴⁾ *Hammer e. h.*

⁵⁾ Assabég, Nesri, Edri és Saaddadin *Hammernél e. h.*

⁶⁾ *Ugyanazok ugyanott.*

megint elhagyá a királyi széket és tulipános kerttel környezett magnesiai kastélyába vonult ¹⁾).

Az ütközetnek ezen szerencsétlen kimenetelét a keresztényeknek nézve, Dlugoss és Aeneas Sylvius egyenesen Hunyadinak tulajdonítják, őt féltékenységgel, a csatamező gyáva elhagyásával vádolván ²⁾). De ezen rágalmozó alacsony vádat megczáfolja a nagy hős egész élete, az ütközet menetele, mint a leghitelesebb íróból előadtuk; elenyésztetik a több egykorú írók, kik szerént ő mindenütt személyesen jelen volt, hol a szükség kívánta, a legnagyobb veszélyek közt is ³⁾). Másban kell tehát a szerencsétlenség okát keresnünk. Távolabbiak voltak bizonyosan Francesco bsbornoknak, mint a hajós sereg vezérének vigyázatlansága ⁴⁾), az idegen segédsergeknek kimaradása ⁵⁾); a

¹⁾ *Hammer e. h.*, *Kantemir e. h.* 130. l. — Hasonl. *Calvisius* 791. l.

²⁾ Hajlandóbb volt a futásra mint a jó reményeyeli harcra (poterat tamen pugna restitui, poterat Turcus vinci et pelli, si Joannes de Huniad et Hungarorum cohors exemplum eius (regis) secuta pronior ad bonam spem quam ad fugam fuerit) *Dlugoss e. h.* 807. l.; sem a király gyáva elhagyásának szégyene sem az ezen vándtöli félelem nem voltak képesek őt visszaszóltani (Joannem de Huniad commendatorem et plurimos Hungarorum neque revocavit pudor, neque animavit metus, ne deserti regis ignominia notarentur); két nap futotta el azon távolságot, mellyet 8 sőt 10 nap alatt is alig lehet lóháton elmenni (in duabus diebus et noctibus ad ripam Danubii — — — evolavit, — ad quam in decem vel octo ad minus diebus communiter equitando vix perveniri potest) *Ugyanő* 809. l. — Féltékenységből, gyávaságból mindjárt az ütközet elején több ezerrel kivonta magát a csatából *Aeneas Sylvius*, *Europa V. könyv.* 399. l.; bár ugyanó valamivel alább megjegyzi, hogy a lengyel írók az ő gyávaságának, ő pedig annak tulajdonította volt az ütközet elvesztét, hogy szavára a lengyelek nem hajtottak.

³⁾ *Callimachus* és *Chalkokondylasz*, valamint az egykorú dalmat írók. *Pray e. h.*

⁴⁾ *Pray* és *Engel e. h.* Erről szól *Aeneas Sylvius* is *Frehernél II. d.* 48. l., még azzal is vádolván őt, hogy maga idejében nem tett jelentést a törökök átmenetéről a Helleszponon.

⁵⁾ *Turóczi* és *Engel e. h.*

közelebbiek közé számlálhatjuk a két püspök, a varádi és egri, szelességét ¹⁾, az oláhok hitetlenségét és zsákmányvágását ²⁾. Mind e mellett is már a keresztyének kezében volt a diadal, midőn az ifjú király féktelen harcztüze által, Hunyadi tanácsát nem fogadva, a dologban fordulást tetszen ³⁾; a kész győzdelmet elveszti ⁴⁾, sőt az ellenségnek mintegy visszaajándékozza ⁵⁾. Valóban ezt tekinthetjük az ütközet elvesztése legközelebbi és mintegy közvetlen okának ⁶⁾. Némellyek azonban ebben a hitetlenség és a szent ostya megfertőztetése büntetését láták ⁷⁾, sőt maga a vallásos Hunyadi is azt a mindenható megérdemlett ostora gyanánt vevé ⁸⁾.

¹⁾ *Engel és Pray e. h., Sigler Bélnél 59. l. és Ortel. redio. 45. l.*

²⁾ *Chalkohondylasz, Dlugoss és Bonfin e. h.*

³⁾ A szinte egykorú dalmát írók. *Pray e. h.*

⁴⁾ *Dlugoss e. h.*

⁵⁾ *Turóczi e. h.*

⁶⁾ *Dukasz XXXII. könyv, Script. Bys. XII. d. 99. l., Franzess, Annal. 198. l., Philéplus, — ki, mint maga mondja, II. Pius pápa tanítója volt, de ezért annak részéről csak elmellőzést, sőt hálládatlanságot nyert. Epist. XXII. könyv, 155. l., XXIII. könyv, 157. l. és XXVI. könyv, 177. l. és a ki még Zaigmond idejében Görögországból jövet Budán is megfordult. Ugyanott XIX. könyv, 141. l. — Károly francz király és Foscari Lajoshoz irt leveleiben VIII. könyv, 24. l. és XIX. könyv, 132. l., Beck in Annal. Turcicis és utána Leunclav Reynaldnál Annal. Eccl. XIX. d. 295. l., Ortelius redio. 45. l. — Ezen maga által is említett véleményt sikertelen kívánja megczáfolni Dlugoss e. h.*

⁷⁾ *Révai Schwandtnernél I. d. 665. l.*

⁸⁾ *Joh. de Zredna, Epist. I. Schwandtnernél e. h.*

XI.

1444—1445.

Hunyadi a szétvert had csekély maradványaival Magyarország felé sietett, itt minden eredhető kedvetlenségcknek elejét veendő ¹⁾. Két napi és két éjjeli veszélyteljes útja után a laszlovcezi révhez, és itt a Dunán minden akadály nélkül átszállván, Oláhországba ért ²⁾. Drakula régi gyűlölségből ³⁾, és talán ezen nevezetes férjfiával Murádnak kedveskedni és így ennek haragját, mellytől a magyar sereghez adott segedelem miatt nem ok nélkül tarthatott, magától elhárítani, vagy benne az Ulászlóval küldött, de még vissza nem tért fia helyett, a mennyiben török fogásba esett volna, bizonyos túsra szert tenni szándékozván ⁴⁾, őt elfogatta ⁵⁾. Kevés napok mulva azonban más

---

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VI. könyv, 336. l.*

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 139. l.*, az egész oláh sereggel, mint *Fessler IV. d. 621. l.* állítja.

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Bonfin, Chalkokondylasz e. h. és Turóczi IV. rész, XLIII. fej. 225. l.* — *Aeneas Sylvius Európájában Frehernél II. d. 45. l.*, *Barlettus Marinus 59. l.*, *Nauclerus, Gen. XLIX. 944. l.* és *Curaeus, Annal. Siles. I. d. 257. l.*, ezen elfogatását a rigómezei ütközet utánival összevegyítvén, azt mondják, hogy György rácz fejedelem fogatta el őt, és addig nem bocsátotta el, míg neki át-

gondolatok szállák meg az óvatos zsarnokot ¹⁾. A vendégjognak hűségtelen megszegéseért a nyugati nemzetek haragjától tartván, e mellett pedig az Erdély és Magyarország egyesült ereje általi megrohanásától, mellyel Hedervári Lőrincz, mihelyt az eseményről tudósított, fenyegetődzék, megijedvén ²⁾, őt hízeltő kifejezések közt nem csak szabadon bocsátá, hanem ajándékokkal terhelve Erdély széléig személyesen el is kíséré ³⁾.

Az éles eszű ⁴⁾, tapasztalt és nagy tekintetű nádor, ki egyébiránt az árván született Lászlónak, bár anyja iránti jó indulatának több jeleit adta, nem volt nagy barátja, Hunyadi szabadságának eszközlésével még nem elégedék meg; hanem az eredhető zavarok gátlására ⁵⁾ az egész országban gondosan azt hírtel, hogy Ulászló még él, Lengyelországba vonta magát, közelebből új sereggel megje-

adott jószágait vissza nem adta. Követik az említett írókat ezen tévedésekben *Cochlaeus, Hist. Huss. 338. l., Reynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 298. l. és Dufresne 69. l.*; ez utolsó azonban más helyt 171. l. megint Drakuláról szól.

¹⁾ *Bonfin és Turóczi e. h.*

²⁾ *Chalkokondylasz e. h. 139. l.*

³⁾ *Turóczi és Chalkokondylasz e. h.* Az utolsónak ide tartozó szavai ezek: ἀπέλυδὲ τὴν αὐτὸν, καὶ φιλοφρονηδόμενος προέπεμψεν ἔς τοὺς Παίονας, διὰ τοῦ Πραδοβοῦ ἔς τὸ Ἄρδελιον, azaz: szabadon bocsátá őt és nyájasan bánva vele elkíséré a magyarokhoz Praszoboszon át (ez alatt Chalkokondylasz valamint itt, úgy *II. könyv, 32. l. és IX. könyv, 209. l.* is az Erdélyt Oláhországtól elválasztó hegylánczot érti) Erdélybe. A deák fordító e helyet így adja: Choniatem dimittere decrevit benigneque eum tractans haud cessavit comitari per Prasobum, Ardelium usque ad Pannones.

⁴⁾ *Dlugoss e. h.*

⁵⁾ *Engel e. h.* — *Aeneas Sylvius* ezt rosz szándéknak tulajdonítja, a nélkül hogy azt különösebben kijelelné *Epist. LXXXI. 566. l.* — *Pray e. h.* azt gyanítja, hogy az árván született László választását kívánta minden áron akadályoztatni; azonban nem tartja lehetetlennek valóságos megcsalattatását is.

lenendő ¹⁾, mi iránt levelet is kapott ²⁾. Ezen állítása

¹⁾ *Dlugoss e. h. XIII. könyv, 4. l., Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 566. l. és Epist. LXXXVI. 573. l.* — Mind Lengyel-
mind Németországon közönséges volt annak híre, hogy a király még
él, Konstantinápolyban, Velenczében, Moldovában vagy Oláhor-
szágban tartózkodik. A lengyelországi rendek Rzeszovszky Jánost
és Suchodolszky Egyedet küldötték Rác-, Bolgár- és Görögországba
a dolog felvilágosítása végett: de ezek is csak bizonytalan hírekkel
tértek meg. *Dlugoss XIII. könyv, 2. l., Cromer XXI. könyv, 304.
l.* Hasonl. *Michoriust Pistorinát II. d. 211. l.* — *Aeneas Sylvius,
Epist. XCV. 583. l.*, azt mondja: *Polonis adhuc spem sui reditus
facit, quamvis mortuus est; Epist. CI. 522. l.*, pedig azt: *Nec de
Wladislao curarent, qui vel mortuus est, vel si vivit, satis habet
de Polonia, ubi regnare possit.* — Kázmér, Ulászló testvére még
1446. előjén sem akarta a lengyel trónt elfoglalni, nem lévén bizo-
nyos bátyja halála felől, mint erről a porosz magas mestert tudós-
tja. *Voigt VII. d. 91. l.* Ez öszveköttetésben áll egy ugyanezen
korbeli regével. Rozmitál Leo cseh urnak ugyan is utazásaiban
1465—1467. egyik kísérője és azoknak leírója, kinek munkáját
kiadta *Schmeller, Bibliothek des Stuttgart. literat. Vereins VII.
d. a 74. és kör. l.* azt beszéli hogy ura Medina del Campo és
Canta la Piedro közt Spanyolhonban megtudván, miként nem mes-
sze innen egy remete tartózkodik, a köz vélemény szerint Ulászló len-
gyel király, ki a hitetlenek ellen nem esett el, mint közönségesen hír-
lelik, hanem a mindenhatót eskütöréseért elvonult élete által ohajtja
kiengesztelni; — ennek meglátogatását elhatározá. Oda értőkkel
egy lengyel kérésére, ki a zárandoklók közt volt, és azt állítja, hogy
Ulászlónak egyik lábán hat ujjja lett volna, Rozmitál felszólítja a re-
metét, meztelenítené meg lábait, mit ez hosszab vonogatás után meg-
tévén, megbizonyosult, hogy rajta a mondott megismérettő jel va-
lósággal megvan. Erre az említett lengyel mindjárt lábaihoz borult,
őt királyának, urának vallá; de a remete őt megfeddve így szóla:
„Illy tisztelet engem nem illet, én csak egy bűnös ember vagyok,
ki vétkes tettemért engesztelést ezen vádonban ohajtok eszközölni,
ha isten bátorságomat megtartja“. E szavakkal zokogva eltávozott
és gunyhójába vonúlt.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. e. h.* — *Fessler e. h.*, ki a
nádorban mindenkép a jó rend megtörőjét, a Hunyadi-ház ellensé-
gét kívánja előkbe állítani, Aeneas Sylvius ezen levelére utalva azt
is állítja, hogy tanúkat vesztegetett meg, kik állításuk szerint ma-
gok voltak a király segedelmére élete megmentésében és a láncsára
szúri fő nem volt a királyé, hanem egy más ifjú bajnoké. *Chmel is*

mellett megmaradt mind addig, míg Hunyadit, kibe helyezteté a megrázkódott állodalom megmentetésének egyetlen reményét, maga körül nem szemlélé. Ekkor az ország előkelőbb részének értésére esett a kétségtelen veszteség maga egész kiterjedésében; bár a hír a király életben-léte iránt még sokáig fenmaradt nem csak a köznép szájában, hanem még az ország képviselői közt is ¹⁾.

Siralmas volt ekkor a szegény hon állapotja. „Az igazság — úgy mond Vitéz János április 24-dikén kelt levelében — mélyen hallgat, a szemérem minden korlátai öszve vannak törve, a törvény zabolája megeresztetett, az indulatok, szenvedélyek szabadon törnek ki minden felé, s bizonytalan jövőndő aggaszt mindenkit. A vas önkény, a korlátlan hatalom mindent öszvezúz, semmi jogra sem hajt, a törvények és a kötések ereje halálos sírba omlott, a gyűlölség, árulás és a legundokabb sarcsolások szabad rést nyertek. A belső csend, a jó rend e megtörései, fájdalom! nem csak ellenséget érdekelnek, hanem rokonokra is kiterjednek, a barátságos kéz kegyetlenül saját beleit szagatja szét, az erő, önkény és hatalomvágy fel vagynak élesztve. A bűnök hosszúlói kevesek, annál többek azoknak szerzői. Öszve van zúzva a nyugalom, kornyadozik a hit, tágultak a vérség szent kötelékei és mint a költő (Seneca) mondja: certi nihil nisi frater hostis ²⁾.”

Gesch. Fridr. IV. II. d. 325. l., Aeneas Sylvius leveleire utal a nádor jellemének kisebbitésére nézve. — Nem lehet ugyan tagadni, hogy Aeneas Sylvius, ekkor a német királynak párthíve, a nádort, mint az idegen uralkodásnak, alkalmasint Fridrik befolyásától féltében ellenzőjét, igen kétséges jelleműnek festi; azonban mégis nem tulajdonítja neki a Fessler által elősorolt alacsonytságot.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. XCV. 583. l.* — Még három évvel ezután sem voltak a magyarok Ulászló halála iránt egészen bizonyosak, mint kitetszik a lengyelekhez febr. 27-dikén 1447. kelt leveléből *Dogiel, Cod. Pol. Dipl. I. d. 59. l.* — Fessler szerint *e. h.* Hedervári mesterkedése miatt nem hittek sokan a magyarok közül Hunyadi szavának.

²⁾ *Joh. de Zredna, Epist. dedic. Schwandtnernél II. d. 10. l.*

Ezen rendetlenségek, ezen fejtelenség eltörlésére a nádor országos tanácsot hítt össze Fejérvárra februarius 6-dikára ¹⁾. Itt mind a csend helyreállítása tekintetéből, mind a német király veszélyes ügyekezetei miatt ²⁾, — miután ez gyaníthatólag Magyarországra nézve, az ország mostani zavart állapotát használva, az ifjú László király neve alatt, mind az országlást, mind a gyámságot magához kívánta ragadni, — addig is, míg az ország rendei összevegyülhetnek s e részben sikeres végzéseket hozhatnak, szükségesnek tartaték a végrehajtó hatalom gyakorlatának módja iránt némelly időközi rendelkezéseket tenni. Ezen gondoskodást igazolni látszott az, hogy Fridrik, mint hihető, tartván a magyarok általi megtámadtatásától, ezen tekin-

¹⁾ Engel *e. h.* III. d. 86. l. Ezen összejevetelről említést teszen *Ioanics Schwandtnernél* II. d. 27. l., azt egyenesen sz. Dorottya napjára tévén, és a Pesten ezen évben tartott országgyűlés végzéseinek XII. cikkelye *Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 28. l.*: de amaz azt congregatio generalisnak nevezi; itt pedig az mondatik, hogy a pesti országgyűlés post emanationem literarum Praelatorum et Baronum pridem Albae Regali congregatorum hívott össze. Valóságos országgyűlésnek tartja azt hosszú, főként az abban elintézett tárgy nevezetességéből vett okoskodások után, de még is némi kétségeskedéssel, *Kovachich e. h.*, határozottan *Fessler IV. d. 624. l.*: de mind kettő elismeri, hogy azon csak némelly ország nagyai, a nemesek és városok kirekesztésével, jelentek meg, és ez által maga magát eléggé megczáfolja. Egyébiránt *Fessler szerint e. h.* csak sok bajjal és ijesztésekkel lehetett a nádort arra bírni, hogy ezen tanácsot összevívja. — Ezen országos tanácsról *Pray, Annal.* egészen hallgat, *Katona* azt *e. h. 416. l.* csak melleleg említi; az első azonban későbbi munkájában *Hist. Regum. II. d. 332. l.* szól arról, de azt állítja, hogy azon a nádor mesterkedései miatt semmi sem végeztethetett, és a hon jövődjének elhatározása a közelebbi Pesten tartandó országgyűlésre halasztatott.

²⁾ Úgy látszik, nem csak Fridrik király fordította szemügyét Magyarországra, hanem öcsce Albert is; mert ez kevéssel ezelőtt Vilmos frankói gróf frankói, koboldi és lanzséri terjedelmes urodamait zálog czám alatt birodalma alá vette volt, miut kitetszik a csornai conventnek febr. 1-sején kelt bizonyosságleveléből *Oklevéltár. LXX. ss.* Birta Albert herczeg a kismartoni várat és urodamat is;

tetből nem csak védelmi intézkedéseket tett ¹⁾, hanem késületei nagysága által a határos vidékeket nem kis aggodalomba ejtette. A hozott határozatokban Csehország példája lebegett a jelen volt országnagyok szeme előtt, és több zászlós urak nevezettek ki ország kapitányainak ²⁾. Hunyadira voltak főként minden tekintetek fordítva, minden remények építve, a nagy de szerény hősré, ki a várnai ütközet után ezt írta Jenő pápának: „Nem a mi hibánk az ütközet alatt, nem az ellenség nagy ereje és vitézsége, hanem a mi bűneink, a mindenható igazságos ítélete vertek meg; de töredelmes fájdalmainkból új látorság fog kiemelkedni. Vétkeink súlyát elismerve bizodalمام erős, hogy az igazságtalanság kemény hosszúállója a töredelmes szenvedőktől nem vonandja meg irgalma kegyelmeit; szilárd akarattal kívánom én ezt megérdemelni, az élet örömeit valamint a halál félelmeit semminek sem tekintve. Buzgó fáradozásaimban isten kegyelmével elcsüggedni nem fogok, míg élek, és kettőztetett ügyekezeteim, mellyek értelmet öregbíthetik, nem szűnnek meg, míg hazám sebeinek behegedését, gyalázatjának lemosását nem eszközölöm ³⁾.” Ő kéretett meg Erdélynek, melly mint vajdától úgy is tőle függött, és a tiszántúli vidékeknek kormányára ⁴⁾, mintán

---

de ezt még ezen évi october 10-dikén elzalogosította Eyczinger Konrádnak. *Oklevéltár. LXXVII. sz.*

¹⁾ Ide mutat legalább a bécsiekhez ezen év mart. 1-sején intézeu levele, mellyben meghagyja, hogy Pozsony városának, mihelyt az ellenség által megfiamdatatik és erről tudósítja őket, segítségét küldjenek. *Oklevéltár. LXXI. sz.*

²⁾ *Fessler* szerint *e. h.* itt minden rendelések Hunyadi javaslatára a nádor akarátja ellen hozattak.

³⁾ *Epist. Joh. de Zredna Schwandtnernél II. d. 19. l.*, mellyre alább még visszajövünk.

⁴⁾ Hogy már aprilisben N.-Várad vidékén Hunyadi parancsolt, mint ország kapitánya, és hogy ezen részek felvigyázása rá a Dorottya napján Fejérvárat tartott gyűlésből bízott, kitétszik *Ivanics* jegyzeteiből *Schwandtnernél II. d. 27. l.* — Egyébíránt *Engel e. h.* és *Fessler e. h. 624. l.* csak a tiszai alföldről szólnak; de Szathmár és Mármaros is keze alá volt adva; legalább *Malomvizi*

a törökök beütésétől itt leginkább lehetne félni. Újlaki Miklós is a kinevezett országkapitányok közt volt ¹⁾, és valószínűleg a Tisza és Duna közti alföld, valamint a dunántúli részek kormányával bízott meg ²⁾. Az ország több részeire nézve is nevezettek ki illy ország kapitányai; de ezeket adatok hiányában megnevezni nem tudjuk ³⁾. Egyébiránt ezen országos tanácsból a belső caend fentartására is tétettek némelly rendelkezések, különösen a hatalmaskodók és azok ellen, kik váraikba idegeneket fogadván, rablásokat tesznek, büntetések szabattak ⁴⁾.

Kenderesi Mihály magát Szathmárban az ő alispánjának, Mármarosban az ő helytartójának nevezi. *Szirmay, Szathmár Vármegye I. d. 7. l.* — Hogy pedig nem csak ezen megyékre, hanem az egész tiszántúli vidékre kiterjedt hatósága, bizonyítja a pesti gyűlés V. cikkjé, *Korachichnél Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 19. l. — Verbőczy II. rész, 14. cikk, 38. §.* határozottan állítja, hogy Ulászló halálától kezdve egészen Hunyadinak kormányzóvá lett választásáig az ország igazgatása egyedül Ujlaki Miklósról volt bízva és ő ezért magát országos helytartónak nevezte. Hogy ő ezen czím alatt több oklevelekben fordul elő, kétségbe hozni nem akarjuk; miként történt ez, alább lesz alkalmunk bővebben felfejteni: de különben Verbőczy állítása helytelen; bizonyítja azt Ivanicsnak feljebb említett jegyzete, bizonyítja a dolgok további folyama.

¹⁾ *Korachich, Suppl. ad Vestig. Comit. 2. l.*, azt állítja, ezen országos tanács leírásánál, hogy látott olly okleveleket, mellyekben Ujlaki már ezen idő tájban országkapitányi czfmmel fordul elő.

²⁾ Legalább a pesti gyűlés alkalmával mint ezen vidékek kapitánya említették.

³⁾ *Engel és Fessler e. h.* mind azon ország nagyait, kik a pesti országgyűlésben fordulnak elő mint ország kapitányai, már ezen országos tanácsban kinevezetteknek tekintik és sorolják elő. Ez igen valószínű, de határozottan nem állítható. Engel még tovább megy, és azt állítja, hogy ekkor még kettővel több kerület állapított meg és ugyanannyival több kapitány neveztetett ki, és ennek következtében az Osztrákhon felőli megyék Hedervári Lőrincz nádor, Horvát-, Tót- és Dalmátországok pedig Tallóczy Máté bán kormánya alá tétettek. Honnan vette ő ez állítását, nem tudjuk; annak azonban sem oklevelekben, sem fróknál mi nyomára sem tudunk akadni.

⁴⁾ Az ugyanezen évben Pesten tartott országgyűlés végzéseinek

Végre ugyan csak innen országgyűlés hirdettetett ki nyolczad napra husvét után ¹⁾, Pestre ²⁾, mellyben nem csak az országos tanács ezen végzései hanem az országnak az árván született László és Fridrik német király iránti jövendő viszonyai is fontolóra vétessenek, és azok, valamint az ország javát érdeklő egyéb tárgyak iránt üdvös határozatok hozassanak. Azért meghivattak erre Giskra s a kir. fejedelem minden pártosai is. Fridrik, kit Jenő pápa ezen idő tájban a magyarokkal kibékülés iránt ujabban felszólított, e végből megint Carvajal Jánost küldvén hozzá követül ³⁾, nem csak engedelmet adott nekik a megjelenésre, hanem öcsce, a törvényes koronaörökös, jogainak előmozdítását különösen szívökre is kötötte; sőt ezen ország-

XII. cikkjében a hatalmaskodók, a XIX-dikben pedig azok iránt kik váraikba idegeneket fogadván fel rablanak, olly büntetések rendeltetnek, ut litterae convocationis praecattactae continebant. Ebből azt következteti *Kovachich e. h. 3. l.*, hogy ezen öszvehevő levelekben foglaltattak a fejevári gyűlés határozatai. Azonban ezen két cikk, mint az *Kovachichnál e. h. 28. és 34. l.* olvasható, sokkal homályosabb, hogysen arra egy illy nevezetes állítást alapíthatnánk. Egyébiránt ezen határozatról említést találunk Hedervári nádornak levelében is Datum Pestini in festo nativitatis b. Joannis Baptistae (junius 24.) 1446. *Fejér, Auth. Dipl. 135. l.*

¹⁾ A pesti országgyűlés végzéseinek XII. cikkje nyilván mondja, hogy ez a fejevári gyűlésből rendeltetett el. *Kovachich e. h.* Hogy pedig a meghívás nyolczad napra husvét után történt, nyilván bizonyítja Fridrik német király levele Késmárk városához, mellyről alább bővebben szölandunk. *L. Kovachich e. h. 4. l.*

²⁾ *Bonfin e. h.* a Rákos mezejére teszi ezen gyűlést; *Aeneas Sylvius* pedig *Epist. LXXXI. 566. l.* azt mondja, hogy Budán kellett volna tartatnia, de a nádor előtte a várat bezáratta. Hasonlót mond utána *Pray, Annal. III. d. 36. l.* és *Horváth Mihály, Magy. tört. II. d. 153. l.*, Fessler még azt is állítja, hogy az a nádor ezen tette következtében valósággal a Rákos mezején tartatott. De Fridriknek a késmárkiakhoz írt és épen most említett leveléből kitetszik, hogy az országgyűlés helyéül elejétől fogva mindig Pest volt rendezve.

³⁾ Az ennek adott meghatalmazó levelet april. 2-dikéről kösölik *Oklevéltár. LXXIII. sz.*

gyűlésre maga részéről gyámfia nevében, elégséges bátorságlevelél mellett követeket is szándékozott küldeni ¹⁾.

Hunyadi az időt az országgyűlés megkezdéséig is használni akará a kezére bízott keleti részekben a jó rend és belső bátorság helyre-állítására, megerősítésére ²⁾. Azért minden kerületéhez tartozó vármegyékben gyűléseket tartatott, és az országgyűlési végzések értelmében ezen tekintetből kemény határozatokat hozata, mellyeknél fogva az erőszakoskodásokat magok a karok és rendek egész erejök-ből fogják megbüntetni ³⁾.

Bihar vármegyében maga foglalta el az elnöki széket ⁴⁾, és a több tárgyak mellett kérdésbe hozá Dominis Jánosnak a várnai ütközetben történt elesése által megüresedett nagyváradi püspökség betöltését is ⁵⁾, melly nagyon szíven feködt. Előadta hogy ezen egyházi székre eddig volt titoknokát Zrednai Vitéz Jánost, — kinek kitűnő tulajdonait, a haza java iránti tántorithatatlan hűségét, megismerni alkalma volt, és a kibe ezen egyházi megye kormányának szilárd vezetésére nézve minden tekintetben tökéletes és minden más személyek feletti bizodalját helyezteti, —

¹⁾ Fridriknek a késmárkiakhoz illy értelemben intézett leveléről Hajnóczi József *Coll. Dipl. I. d. 453. l.* után említést teszen *Koachich, Vestig. Comit. 249. l.*; megvagyon az Kaprinai kéziratai között B., 43. csomó, 83. szám, 311. l. *Ugyanő ugyanott 250. l.*; kiadta később Cornides kézirataiból *Katona VI. d. 415. l.* és *Koachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 4. l.*

²⁾ Ut integrare pacem et conservare valeam, integrataque domestica quiete fortior, ad externa propulsanda expeditior existere, így szól maga Hunyadi a pápához írt levelében *Joh. de Zredna, Epist. IV. Schwandtnernél II. d. 22. l.*

³⁾ Hogy ezt Bihar vármegyében köz értelemmel és hit alatt fogadták, kitészik a bihari karoknak és rendeknek a pápához írt leveléből, mellyre Ivanics megjegyzi, hogy annak kívánt és tökéletes foganata is volt. *Joh. de Zredna, Epist. IX. Schwandtnernél II. d. 26. l.*

⁴⁾ Ezen épen most említett level.

⁵⁾ Hunyadi említett, a pápához írt levelében azt mondja: *volui magis publico ordine procedere.*

kívánja a pápának ajánlani. Bihar karai és rendei Hunyadit védangyal gyanánt köszöntve és a mostani zavaros időben legfőbb reményöket isten után benne helyeztetve ¹⁾, köz értelemmel elhatározzák, hogy főkapitányuk ezen kívánságát egész erővel előmozdítandják. Levelek küldettek ennek következtében mind Hunyadi mind a rendek részéről nem csak a pápához ²⁾, hanem több római fő emberekhez is ³⁾, Péter mester annak káplánja és jegyzője által, kinek ezen dolog személyes előmozdítása is különösen szívére köttetett ⁴⁾. Hunyadi a maga leveleiben, mellyek aprilis közepén keltek ⁵⁾, a szent szék elejébe terjeszté, hogy ezen püspökség jószágait és jövedelmeit Dominis halálától fogva mind világiak foglalták el ⁶⁾, hogy az ahoz tartozó várak mind Erdélyország torkában fekszenek és így ezen tartomány kulcsai gyanánt tekintethetvén, a török elleni háborúban oly nevezetességük, hogy addig a keresztyénség ezen mind inkább és inkább fenyegető ellensége ellen mitsem kezdhetni sikeresen, mfg ezen püspöki székben oly hű pásztor nem ül, kiben ő és a haza osztatlan bizodalmit

1) A karok és rendek említett levele.

2) A már többször említett két levél.

3) A karok és rendek írtak a bñbornokok collegiumának *Epist. Joan. de Zredna, Nro X. Schwandtnernél II. d. 26. l.*, Hunyadi pedig írt az aquilaeai bñbornoknak Eleterinus Teutinus Baptistának. Thaddaeus mesternek, a pápa udvari orvosának, ki hajdan Magyarországon tartózkodván, a Hunyadi-háznál is gyógyított, és Caesarini Györgynek, a szerencsétlen Julián bñbornok testvérének. *Epist. Joh. de Zredna, Nro V. VI. VIII. és XI. Schwandtnernél II. d. 24. és köv. l.* Egyszermind ugyanő de Sancta Cruce Andrást nevezte ki ezen dologban megbizottjának. *Joh. de Zredna, Epist. VII. e. h. 25. l.*

4) *A Caesarinihez írt levél e. h. 27. l.*

5) Ezen levelek nagy részént csonkák és a Caesarinihez írton kívül, melly april. 18-dikán kelt, kelet nélkül valók, de minden kétségen kívül egyidejűek. *Katonánál VI. d. 432. l.* alkatmasint csak nyomtatási hibából áll aprilis 17-dike.

6) *A pápához írt levélben e. h. 22. l.*

helyeztetheti ¹⁾). Illyen az ajánlott, kit nem csak a bihari karok, rendek és lakosok hanem az egész ország csudálatos egyetértéssel ohajtának ²⁾, és a kit ő saját szolgálatai tekintetéből is kinevezettni kér, reménylven, hogy ezen első illy nemű kérése nem tagadtatik meg ³⁾).

Az öszvohítt országgyűlés nem ugyan a kitűzött határnapon, husvét után egy héttel, melly april. 4-dikére esett volna, hanem csak aprilis végén vagy május elején ⁴⁾, valóssággal öszve is jött ⁵⁾). Minden egyházi és világi nagyok az országban létező mind két felekezetből, a vármegyék

¹⁾ *A Caesarinikhez írtban e. h. 27. l.*

²⁾ *Az Eleterinushoz írtban e. h. 24. l.*

³⁾ *A Caesarinikhez írtban e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h. 140. l.* ezen országgyűlést nem sokkal Hunyadi visszajövele után és így az esztendő elejére teszi; *Turóczi* pedig *Chron. IV. rész, XLV. fejt. 258. l.* annak kezdetét egész pünkösdig elhalasztja, mit *Katona* is elfogad *e. h. 49. l.* Azonban ezen országgyűlésnek meglevő és május 7-dikén kelt végzései minden kétséget elhárítanak és nyilván bizonyítják, hogy ez aprilis végén vagy május elején nyitattott meg. A napot bővebben meghatározni nem merjük, bár *Engel e. h.* azt későbbesebben május elejére, *Fessler* pedig *IV. d. 628. l.* határozottan hétfőre cantate után vagy aprilis 26-dikára teszi. Ha megengedjük is *Fessler*nek, hogy Hunyadi aprilis 24-dikén még N.-Váradon volt és ekkor készült fel Pestre, mint ezt egy levele Zrednai levelei közt *Schwandtmernél II. d. 9. l.* bizonyítja: de ebből még nem következik, hogy már 26-dikán Pesten lett volna; sőt igen hihető, hogy ezen utat a közlekedés akkori nehézségei közt oly rövid idő alatt nem tehetette meg. Hunyadi Váradról ezen hónapban megfordult Bőszörményben is, és innen ajándékozta meg Munkács városát, mint saját birtokát, a szabad királyi városok szabadalmaival aprilis 14-dikén Datum Bezermén Feria quarta proxima post Dominicam Misericordia Domini. Anno ejusdem 1445. *Balajthy, Munkács leírása 171. l.* — Egyébiránt *Turóczi e. h.* még azt is állítja, hogy Hunyadi ezen országgyűlésen választatott kormányzónak: de hogy ez csak 1446-ban történt, alább megmutatjuk; bár annyit *Prayval Annal. III. d. 33. l.* megengedhetünk, hogy már ekkor is ő vitte nagy részént nem hivatalánál, hanem inkább nagy tekinteténél fogva annak kötelezségeit.

⁵⁾ Ezen országgyűlésnek bizonyos nyomai már azelőtt is több

és városok követei megjelentek ¹⁾. Ezen országgyűlés folyama, valamint az Ulászló halála és Hunyadi kormányzóvá választatása közt lefolyt idő történetei felett még sűrű homály fekszik; mit főként annak tulajdoníthatni, hogy egy felől annak végzései igen kétes kifejezésekbe foglaltak, talán nem is minden hiány nélkül szállottak ránk ²⁾, és kétségtelenül több nevezetes határozatok hozattak ezen országgyűlésen, mellyek azokban nem is vétettek fel, — más felől pedig fő kútfőink mind ezen események iránt vagy igen hiányosak, vagy nem egészen tiszta forrásuk ³⁾. Azonban még is annak végzéseit könnyebben felfoghatjuk és minden esetre illőbb szempontból tekintendjük, megjegyezvén, hogy a kedélyek a várnai győzelem által lelkesített, a Rhodus alatt vallott kudarcz által pedig bosszúra ingerelt ⁴⁾, török szultán nagy készületeinek híre

íróknál és több oklevelekben találtattak; így *Turóczinál e. h., Bonfinnál III. tiz. VII. könyv, 336. l.* és *Dlugossnál XIII. könyv, 4. l.*, — az 1456-diki országgyűlés végzéseiben a *törvénytárban, Verbóczinél II. rész, 14. cikk, 35. és 36. §.*, *Kovachichnél Vest. Comit. 249. l.*, Hunyadi levelében Ivanicsához aprilis 24-dikéről *Schwandtnernél Script. Hung. II. d. 9. l.*, *Aeneas Sylvius LXXVIII. és LXXXI. leveleiben 557. és 566. l.*, egy oklevelben *Wagnernél Analecta Scepus. III. d. 241. l.*, *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 7. l.*: de magok a végzések mind addig ismeretlenek voltak, míg azokat a vas szorgalmu *Kovachich* az országos levéltárban fel nem fedezte és ki nem adta. *Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 7.* — 36. l. Két eredeti van az országos levéltárban és egy harmadik a zágrábi püspökségében, *Kovachich Jos. Lectiones Variant. 19. l.*

¹⁾ Az országgyűlési végzések.

²⁾ *Kovachich e. h. 20. l.*

³⁾ Íróink többsége ezen időszakot csak futólag adja elő, *Aeneas Sylvius* pedig, ki különösen leveleiben részletesebben terjeszkedik ki az események nagyobb részére, a részrehajlásnak, majd minden sorában, olly nyilvános jeleit adja, hogy csak a legnagyobb óvatossággal építhetünk valamit reája.

⁴⁾ A rhodusi megszállás dicsőséges felbontását, melly a várnai veszély után némi vigasztalása volt a keresztységnek, bőven leírja *Bosius in Hist. Rhod. Lib. VI.*, röviden *IV. Jenő* egy levelében

által elfoglalva és a keresztynség készületei által unszólva¹⁾, egy új kerülhetetlen török háborúról aggódtak. Szinte világos nyomai vagynak annak is, hogy a nádor és a kis László több tüzes ellenzői, szemeiket alkalmasint Hunyadi Jánosra vetve, egy nemzeti király választásáról²⁾, vagy egy köztársaságról, vagy még inkább egy oligarkhák kormányáról ábrándoztak³⁾. Ezen tekintetből, miután az elméket ezen eszmék felfogására eléggé elkészülve nem láták, időt nyerendők, az Ulászló életben lételének hírét újra fölleveníték. Hunyadi azonban az ország mostani siralmas állapotját jól érezve s a kitörni mindig kész belső egyenetlenség szomorú következéseitől tartva, oly végzéseket kívánt eszközölni, mellyek a különböző felek ohajtásait egyszerre keresztül ne vágják, hanem inkább közöljék, és még is az ország méltóságát, függetlenségét bátorságba helyeztesék Fridrik római király fenyegető mesterkedései ellen. Tüzes vetekedések után végre elhatároztaték május 7-dikén köz akarattal, hogy tüstént követ küldetik Lengyelországba, Ulászló életéről vagy haláláról bizonyos tudósítást szerzendő, minthogy már hét hónaptól fogva⁴⁾ az or-

Romae IV. Kal. Dec. 1444. *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 298. l.*

¹⁾ Még kevéssel a várnai tütközet előtt felszólította volt Jenő pápa a keresztynséget a törökök ellen, keresztes háborút rendelve Datum Romae apud S. Petrum 1444. Non. Oct. *Raynald e. h. 293. l.* Ennek következtében a dolog Németországban a nürnbergi országgyűlésen tanácskozás alá vétetett, és bár sokan nem helyeslék a szegei fegyverszünet hitszegő felbontását, és bár az ország baja Franciaországgal nem volt még tisztába hozva, még is egy nagy hadjárat rendeltetett az oszmánok ellen, de e határozat csak papiroson maradt. *Trithem, Chron. Hirsaug. II. d. 411. l.* Hasonl. *Müller, Reichstags-Theater I. d. 243. l.*

²⁾ *Engel e. h.* — *Fessler* szerint *IV. d. 629. l.* maga a nádor ohajtott király lenni. — *Engel* előadását igazolja *Aeneas Sylviusnak* levele.

³⁾ *Aeneas Sylvius LXXXVIII. levele 559. l.*

⁴⁾ A törvénykönyv bevezetésében, mellyben foglaltatik ezen ha-

számban semmi kielégítőt nem lehet tudni. Az így nyerendő bizonyosságot, vagy a király visszajövetelét elvárják a karok és rendek nyolczad napig szent háromság vasárnapja után. Ha halála addig megvalósodik, vagy addig semmi határozottabb hír felőle nem érkezendik: az országosan öszvegyült rendek most akkorra igaz és törvényes királyuknak ismerik László herceget, Albert király fiát, — ki történeteinkben *kised* vagy *német* László neve alatt is ismeretes — ¹⁾, de csak élete idejére és úgy, ha Fridrik német király, kinek most ő kezei közt van, őt a koronával együtt átadni és körükbe bocsátani kész leend, sőt ezt valóssággal meg is teszi. Ha azonban a kis fejedelemfi és a korona kiadása, körükbe bocsajtása és illetőleg kézbesítése megtagadtatnék; a rendeknek megszűnik minden kötelezetetésök László herceg iránt, és ők a hon mostani állásához képest oly királyt választanak, ki az országot minden belső és külső ellenség ellen képes legyen oltalmazni ²⁾.

Ezen tárgy vég elhatározásáig a belső csend fentartására, a külső tárgyak elintézésére, az ország jövedelmeinek kormányára, az igazság kiszolgáltatására nézve több rendelkezések tétettek. Mindenek előtt a fejevári gyülekezet határozatainak nyomán az ország négy kerületre ³⁾ osztatott, és mindegyikbe külön főkapitányok nevezettek ki. Hunyadi, valamint baj- és vajdatársa Ujlaki Miklós megtartották a már feljebb említett kerületeiket; Kassa környékén parancsoltak Rozgonyi György, Pelsőczy Imre és Giskra János ⁴⁾, a Vág vidékén Ország Mihály és Szokol-

ározat, az időszámlálásban nyilván hiba lappang; mert Ulászló halálától fogva még hét hónap nem telt volt el.

¹⁾ *Budai Ész. I. d. 215. l., Péczeli II. d. 208. l.*

²⁾ Hasonl. *Aeneas Sylecius*nak Dénes főbornokhoz írt levelét. *Epist. LXVIII. 557. l.*

³⁾ Dalmát-, Horvát- és Tótország ezen felosztásból kimaradt, és innen méltán gyaníthatni, hogy a maga törvényes kormánya alatt hagyatott.

⁴⁾ Giskra az eperjesiekhez a harminczadok dolgában jóval előbb, Datum Caschau quinta feria proxima ante Dominicam Letare (mart.

czai Pongrácz. Ezen főnökök választása minden felekezettől nyilván bizonyítja, mennyire kívánta Hunyadi a pártokat egymással kiengesztelni s az országot egyeztetni Frídrík ellen. Ezen hét kapitánynak kötelességei a belső csend és béke fentartásában, minden hatalmas foglalások visszaadásának eszközlésében, és a birtoknak azon állapotba helyeztetésében, mellyben az Albert alatt volt, állott főként. Minden azóta épült várak és erősségek lerontása elrendelték, kivévn nem csak azokat, mellyek Tótországban a Száva mellett és Erdélyben a törökök beütései ellen állítottak fel, és a mellyek iránt a további határozat a mondott tartományok nemességére bízott, hanem a László király ellenségei által épített és meghagyni ohajtott más öt várat is u. m. Palotát Fejér vármegyében Ujlaki Miklós, — Pelsőczöt Gömör vármegyében Pelsőczy Miklós és István, — Verőczét Marczali, — Vármyát Borsod vármegyében ¹⁾ Pelsőczy Imre, és Nánát Heves vármegyében Kom-

4.) 1445 irt levelében él már illy czímmel: Nos Johannes Giskra de Brandis excellentissimi principis ac DD. regis Ladislai Capitaneus generalis, Comes de Saros stb. *Wagner, Diplom. Comit. Saros. 232. l.* és innen Katona *VI. d. 420. l.*: azonban ekkor ő még az ország részéről nem volt kinevezve s úgy látszik, a Frídrík német királytól, mint annak idejében láttuk, nyert hatalomnál fogva élt ezen czímmel, vagy is inkább, mint *Katonával e. h.* bátran elmondhatjuk, bitorlatta a kapitányságot. *Wagnernél Dipl. Com. Saros. 63. l.* és innen *Katonánál VI. d. 422. l.* Ostrowai és Hucwaldti Talafws János és Pozagai Jakab a keresztesi vár kapitányainak, Knyosicz Mátvás sárosi várnagynak és alispánnak, valamint Radkovoii Péter újvári kapitánynak ezen időtájban kelt békelevelökben Bártfa városával előfordul Palóczy László is, mint harum partium Capitaneus. Alkalmastul ez vitte *Engelt* arra hogy, *Gesch. v. Ung. III. d. 86. l.*, a fejérvári gyűlésen a tiszai felföld kapitányává Palóczy Lászlót; ezen országgyűlésen pedig *88. l.*, az általunk említettek állítsa rendeltéknek. Azonban ezen különben is csak töredékben közlött levél keltének se éve se napja nincs kitéve, *Wagner* azt csak hozzávetőleg teszi ezen évre, napját meghatározni nem meri, már pedig csak ezen utolsó szolgálhatna e részben alapul.

¹⁾ Sajo Vános (talán Vámos). *Fessler IV. d. 632. l.*

polti János birtokában. A főkapitányoknak azonban e vá-
rak birtokosaira szorosán fel kelle vigyázniok, hogy rab-
lásokat ne tegyenek, és azok igazítására, fentartására
idegen jobbágyokat semmikép se szorítsanak, illy szín alatt
tőlök semmit se szaroljanak, mint ez mostanig megtör-
tént ¹⁾). Ezen főkapitányokra a melléjek rendelt nemesség-
gel és városokkal volt bízva az egyházi személyek dézmá-
jának és egyéb jövedelmeinek visszaadása, minden, Albert
idejétől fogva, behozott utvámok eltörlése, a kereskedők-
nek árúikkal együtt minden foglalatosságaikban, különösen
pedig utazásaikban, a szükséges bátorság megszerzése ²⁾).

Ezek mellett az Erzsébet királyné és Ulászló király ado-
mányai érvényes- vagy érvénytelensége iránti határozat az
új király megkoronázatásáig elhalasztatván, a pénzverés
mindenütt az egész országban, addig míg az új király irán-
ta bővebben rendelkezik, felfüggesztetvén, több határoza-
tok hozattak az országlás több tárgyaira nézve is. Így

A közigazgatást illetőleg az utolsó időkben a különböző
felekezetek által csinált foglyok minden további vonakodás
nélkül egyedül az általok szabad akarathól kölcsön vett pénzek
megtérítése mellett szabadon bocsáttatni rendeltettek, sem-
mi esetre jószágaik átadására az eddigi helytelen szokás
szerént nem szoríttathatván. Továbbá elhatározatott hogy
töltessenek be az egyházi hivatalok, de csak hazafiak
által; minden kolostorban az apát vagy más egyházi főnök
az illető szerzetből tétessék; semmi egyházi pör a római
szent szék előtt ne indíttassék meg, hanem az illető püspö-

¹⁾ Hogy es az említett főkapitányokra volt bízva, bizonyítja ezen
végzeménynek IV. és V. czikkje *Kocacháskánál c. h. 17. és köv. l.*

²⁾ Hogy ezen köteleességekkel a főkapitányok bízattak meg, nem
mondja ugyan a végzemény: de a Duna és Tisza közti felföldnek a
törvényben említett főkapitányai a pesti gyűlés végzéseinek sikere-
sítése tekintetéből kevéssel ezután a kerületökbeli nemességet és vá-
rosokat öszvehván és velek tanácskozván, figyelmöket mind ezekre
is kiterjesztették, mint kitetszik ezen gyűlés határozatairól kelt ün-
nepélyes irományból, melyet alább bővebben említendünk és a
melly megvan *Oklevéltár. LXXIV. sz.*

ki szék előtt és onnan menjen az érseki elejébe. Végre idegen katonaság behozása halálbüntetés alatt tilalmaztatik; az eleség zsarolóinak, akár katonák, akár más útasok legyenek, megbüntetése a törvények értelmében, a jobbágyok szabad költözködésének fentartása s az elrablottak visszaadásának eszközlése elhatároztatott.

A köz jövedelmekre nézve minden királyi jövedelmek a jövőendő király részére félre tétetni rendeltettek, azt kivévn, mit abból az ország oltalmára, azaz a királyi dandárookra, a szélváraakra, a zászlós urak és a királyi várnagyok fizetésére ki kell adni. Azok, kik a mult évben a királytól pénzt vettek fel, olly feltétel alatt, hogy azzal a törökök ellen sereget állítanak ki, de azt tenni elmulasztották, mint hatalmaskodók büntetessenek meg. Végre

A török veszedelem tekintetéből, az ozmánok készületeinek híre megvalósulván, a közönséges felkelés tüstént összehívattatni végeztetik. Ekkor dandáraikat kiállítani tartoznak nem csak az egyházi személyek, hanem minden ezzel tartozó zászlós urak is, kiknek épen serénységök által kell ebben példát adni. E mellett ezen fölkelésben megjelenni tartozik minden akár falun, akár városban lakó nemes, még pedig személyesen.

Mindezen közigazgatási valamint a királyi jövedelmek és a török veszély iránti rendeletek végrehajtásával kik voltak megbízva, a törvénykönyv egy általjában nem határozza meg. Azonban más kútfökből tudjuk, hogy ezen alkalommal királyi helyettesek is nevezettek ki¹⁾. Valószínűleg ezeknek

¹⁾ Feljebb látók már, hogy *Verbőcsi* szerint *II. rész, XIV. cz. 38. §.* Ujlaki Miklós országos helytartó (vicarius) czimmel élt. Hasonlót bizonyít Hunyadi Jánoaról ezen hőstünk egy 1446. Sabbatho post Octavas epiphaniarum (januar. 15.) és így kormányzósága előtt kelt és *Kaprinai* által *e. h. II. d. 121. l.* közölt levele. *Dragoss e. h. XIII. könyv, 4. l.* nyilván mondja: *Placuit tandem Conventum haberi in Peath, illucque — — — convenientes — — — vicarios Regni ordinant. Aeneas Sylvius is Epist. LXXXI. 567. és 568. l.* ezen helyettesek hatalmát így írja le: *absque voluntate*

kezei közt volt az ország öszves kormánya, és ezeknek köteleességei közé tartozott az említett határozatok végrehajtásának eszközlése is ¹⁾). Ezen helyettesek neveit az írók nem tartották fen; más kútfők után azonban szinte egész bizonyossággal elmondhatjuk, hogy Hunyadi Jánoson és Ujlaki

---

Vicariorum Regni puerum (s kis Lászlóról van szó) non abduci és Coronam in manibus Vicariorum Regni servari volumus.

¹⁾ *Engel e. h.* határozottan mondja, hogy a közigazgatási tárgyak, mint azokat elősoroltuk, mind a kerületi kapitányoktól függettek, még pedig mindegyiktől függetlenül a maga kerületében; a kincstári ügyekre ellenben és a törökök elleni készületekre nézve a helyettesek voltak a határozatok értelmében ügyelendők; ezen állításának alapját azonban elhallgatja *Kovachich e. h. 20. és köv. l.* úgy vélekedik, hogy az egész végzemény életbe léptetésével a feljebb mondott kerületi kapitányok, még pedig mindegyik a maga kerületére nézve bizattak meg, és hogy ezen tekintetből vették fel a helyettes címet is. Azonban valamint a két erdélyi vajdán kívül egyről sem tudja bebizonyítani, hogy e címmel élt volna; mert a Dlugoss és Aeneas Sylvius feljebb említett szavai, melyekben keresi állításának fő alapját, bizonyosággal nem szolgálnak sőt inkább bizonyosságot kívánnak: úgy más felől a pesti végzemények sikereitására gyűlést tartó Tisza és Duna közti felsőföld, határozataiban, melyekről épen most tevének említést, mind ezen tárgyakról hallgat; honnan nem alaptalanul következtethetjük, hogy azzal a főkapitányok nem voltak megbízva; de különben is azon megjegyzése Kovachichnak, hogy ezen magánálló kerületi kapitányok, vagy mint ő nevezi, helyettesek, felállítására minden középponti kormány nélkül valóságos fejtelenségre vezérelhetett, sokkal helyesebb, hogysen az akkori megkülönböztetett kormány embereiről feltennünk lehetne, hogy azt megállapították volna. Valóban kellett lenni és volt is egy középponti kormány, melyre volt ruhárva, mint kétségtelenül kitetszendik további előadásunkból, a Fridrikkeli alkudozások vezetése, az országgyűlésnek öszvehívása, s a mellytől függött valószínűleg a többi, az egész országot érdeklő tárgyak elintézése is. Hogy mind e mellett sok fejtelenség uralkodott hazánk ezen időbeli kormányában, kétségbe hozni nem akarjuk: de ezt inkább a pártok még mindig ingerült állapotának, a haza nagyobb része idegenkedésének a népszerűtlen német király befolyásától a hon ügyeire, s a kormány mellett lévő egyes férdak nagyravágó terveinek vagyunk hajlandók tulajdonítani.

Miklóson kívül ¹⁾ a helyettesek közé számíthatjuk még Dénes esztergomi érseket és bsbornokot, Péter váci, László nyitrai püspököket, Hedervári Lőrincz nádort, Rozgonyi György országbíró, Pelsőczy Imre főkapitányt és Garai László machói bánt ²⁾. Lehetek és hihetőleg voltak még többen is; de azokat meghatározni nem merjük ³⁾; miután a királyi tanács nem volt megszüntetve, következőleg a köz ügyek feletti tanácskozásokban ennek tagjai is részt vehettek, sőt vettek is, és így a közigazgatási levelekben az ő neveik minden megkülönböztetés nélkül fordulhatnak elő ⁴⁾.

¹⁾ Hogy ezek valósággal helyettesek voltak, már feljebb oklevelesen megmutatók.

²⁾ Engel *e. h.* alkalmasint főként *Aeneas, Syloius LXXXI. levelét 563. l.* tartván szem előtt, Péter váci és László nyitrai püspököket és Pelsőczy Imrét elhallgatván, ezek helyett a veszprémi püspököt és Marczali Imrét nevezi. Ezek ugyan tagjai voltak a Fridrikhez küldött követségnek: de ebből még nem következik, hogy helyettesek is lettek volna. Egy, Kőrmöcz városához szóló nevezetes oklevél, mellyben az 1445-dik év végére a Fridrikstől visszatért követség jelentésének megtételére kiírt országgyűlés a jövő év elejére halasztatik, és a mellyről alább bővebben szólandunk (Lásd *Oklevéltár. LXXIX. sz.*), az általunk említett főhivatalnokok által vagyon aláírva. Némileg erősti ezt a francz királynak a kért török elleni segedelem iránti válasza a magyar középponti kormányhoz, mellyről mindjárt bővebben szólandunk, és a melly név szerint Dénes esztergomi érsekhez, Hedervári Lőrincz nádorhoz, Ujlaki Miklós erdélyi vajdához, Rozgonyi György országbíróhoz és Garai László machói bánhoz van intézve. *d' Acherii, Spicilegium III. d. 787. l.* Ezekből nyilván való, hogy *Kovachich e. h. 21. l.* és *Fessler e. h. 625. l.* helytelenül állítják, miként ezen országgyűlésen a cselszövényes nádor Hedervári Lőrincz tökéletesen elmellőztetett.

³⁾ A Kőrmöcz városához szóló most említett levélben Hunyadi János, ki a tanácskozásokban távolléte miatt részt nem vehete, nem említetik, bár a feljebbiek szerint ő kétségen kívül helyettes volt. Így itt más helyettesek nevei is kimaradhattak, mivel nem voltak jelen.

⁴⁾ A Kőrmöcz városához szóló levelet meghitelesítették a feljebb említettekben kívül Pelsőczy István, Olnodi Czudar Simon, Thuri

Ezen helyettesekre bízott, a kis László iránt tett végzés következtében, a Fridrikkel mint annak gyámnokávali alkudozások megindítása. Erre nézve magokban a végzésekben semmi sem foglaltatik ugyan : de más kútfőkből tudjuk, hogy az országos helyetteseknek kötelességökké téteték, mihelyest a Lengyelországba küldött követ által Ulászló király haláláról bizonyos tudósítást vesznek, vagy az ő megjelenésére kitűzött határidő eltelik, László herceget különös küldöttség által királyul kikérni, oly feltétel alatt, hogy tüstént egy magyar várba hozattassék, ott növeltessék, s az országos helytartóság híre s megegyezése nélkül onnan el ne vitethessék, Ulászló választása törvényességének bizonyosságául újra megkoronáztassék, e végett a korona tüstént a helyetteseknek át is adatván. Ezen föltételek el nem fogadása esetében az alkudozások félbe szakasztására és országgyűlés összehívására utasítottak, hol azután a dolog megint tanácskozás alá lesz veendő ¹⁾.

A birói hatalom főkormányja is egy bizottmányra, alkalmasint az országos vagy, mint előbb neveztetett, királyitanácsra, melynek kétségen kívül tagjai voltak az említett helyettesek is, volt bízva ²⁾. A nádornál, kinek kezénmaradt a budai vár is, egy törvényes pecsét tétetett le Magyarország czimerével ³⁾. Ezen pecsét alatt kellett kibocsátani

---

Rupert és Serkei Lorándfi György: de ezeket kisebb állásuknál fogva nem mertük a helyettesek közé számítani.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. e. h.*

²⁾ Ennek rendeletei így fordulnak elő hivatalos levelekben: *Commissio Praelatorum, Baronum et Procerum; — Evocatoriae Praelatorum, Baronum, nobilium et procerum, és ezen bizottmány, melly e szerént számos tagokból állott, mint az országgyűlés valóságos képviselője lépett fel, és mások által is annak tekintetett. Egy idéző levélben Datum Vaciae Sabbato proximo post festum Visitationis Mariae Virginis (julius 3.) 1445. azt mondja: juxta statuta Decreti et conclusionis pridem per nos editi et stabiliti — —, megint: secundum formam ipsius nostri decreti. Az illető káptalan erre tett tudósításában: secundum formam ipsius Vestri Decreti.*

³⁾ Ezen cikket, melly *Kovácsichnál e. h. 32. l.* a XV-diket alkotja, egyedül közli ezen egész végreményből Mosóczi a törvény-

a király koronáztatásáig minden törvényes parancselatokat, különösen a bepanaszlandó hatalmaskodások megvizsgálását és megbüntetését illetőket. Egyébiránt az utolsó zavarok alatt történt egyszerű nagyobb hatalmaskodások elítélése az új király megkoronáztatásáig elhalasztatnak ugyan ¹⁾: de a nemesi birtok elfoglalásai, az oklevelek elrablásai, a gyilkosság, és a szűzek, vagy tisztas hölgyek erőszakos megfertőztetése iránti kérdések és az újabb hatalmaskodások birói elintézése, valamint az egyéb mindennemű pereknek folyamathatái és azokban az igazság kiszolgáltatása az illető bírának szoros és sürgető kötelességül tétetett.

Az országgyűlés befejezése után csak kevéssel egy közönséges tanácskozás végett öszvejött az országos helyettesesség. Ebben kineveztetett a követség Fridrik császárhoz, még pedig Dénes bíbornok, Garai László machói bán, Újlaki Miklós erdélyi vajda, Mátyás veszprémi püspök és Marczali Imre ²⁾.

Szükségesnek látta egyszersmind ezen gyűlés a szentszék és a többi keresztény fejedelmeket a történetekről tudósítani s a törökök ellen adandó sikeres segedelemre felkérni. Külön írt Hunyadi a maga nevében, külön az egész helyettesesség. Amaz IV. Jenő elejébe terjeszté egy máj. 11-dikén 1445. kelt levelében, melyet a várnai útközetben jelen volt Balázs váradi kanonok vitt Rómába, hogy az utóbbi történetek a magyar nemzet erejét megrázták ugyan, de még

tárban az 1446-diki 'töredékes' végzemény után; mivel az egésznek nyomába nem akadt, vagy a többit, mint ezt II. Lajos végzeményeinél csodálkozásra indító őszinteséggel, vagy igazabban mondva, szemtelenséggel elisméri, restelte leírni. Egy illy forma pecsétnek, mellyen ezen körülírás látható: S. Prelatorum, Baronum et Nobilium Regni Hungarie 1446. esztendei lenyomását közli *Pray, De sigillis. Tab. XII. fig. IV. Est Kovachich, Vestig. Comit. 249. l.* ezen pecsétének tartja, de helytelenül: mert az íromány, mellyről az vétetett, már Hunyadi kormányzóvá lett választása után kelt.

¹⁾ Ezen rendelet azonban később az 1447-diki XVII. cikk által eltöröltetett.

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 36. l.* csak Dénest, Garait és Ujlakit

semmivé nem tevék, őt pedig, miután a szerencse változandóságaihoz szokva van, nem bátortalaníthaták el. A magyar nemzet erejét még föl lehet éleszteni, ha a pápa a köz ügyet felfogja s a többi keresztyén hatalmasságok az ozmánok ellen folytatandó háborút, ugy mint kellene, köz ügynek tekintik. Az ellenség most igen nagyon készül, és azért mindenek előtt az ország határait kell bátorságba helyeztetni, hogy későbbre őt tulajdon fészkében lehessen sikerrel megtámadni. Erre magát nem pusztá szóval kívánja kötelezni, hanem tettel is kész bizonyítani, hogy e szent ügyben a haláltól nem fél, életét megveti és addig nem nyugszik, míg a haza szenvedéseieért elégtételt nem szerez, és a rajta elkövetett szégyent le nem mossa ¹⁾. Azok után, mik 1396. a nikopolyi ütközet előtt történtek, a pápa után legnagyobb reményöket helyeztethették a francziákba. Azért VII. Károly francia királyt Hunyadi János és a helyettség külön levelei által szólította fel a segedelem-adásra ²⁾. Ezen iratok átadásával is az említett Balázs kanonok bízott meg ³⁾.

Katona VI. d. 386. l. Dénest, mint a követség fejét, és alább 404. l. Garait és Ujlakit melleleg, *Długoss XIII. könyve, 4. l.* ugyanczeket, *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Analecta Vindob. II. d. 120. l.* Dénest és Ujlakit, némelly más nagyokkal. *Ugyanő* azonban *LXXXI. levelében e. h.*, melly itt fő kútfőnk, azokat, kiket mi említettünk, *Fessler IV. d. 634. l.* Dénes bibornokon, Ujlakin és Garain kívül említi még Giskrát, György corbaviai grófot és Rozgonyi Osvátot. Ezek Aeneas Sylvius most említett levele szerént az alkudozások alatt Bécsben jelen voltak ugyan, de nem mint az ország követei.

¹⁾ Ezen levél megvagon Vitéz János leveleinek gyűjteményében *Epist. I. Schwandmernél II. d. 17. l.* Innen köslik azt *Pray, Annal. III. d. 33. l.* és *Katona VI. d. 439. l.*, amaz megjegyzevén, hogy már előbb is írt leveleket ezen tárgyban a pápához. Alkalmasint a Váradról írtakat érti.

²⁾ A francz királyhoz intézett leveleket nem bírjuk, de hogy mind Hunyadi mind az országos helyettség írt VII. Károlynak, kitetazik ezen fejedelem válaszaiból, mellyek megvagnak *d' Acherii Spicilegium III. d. 787. l.* és innen *Katondnál VI. d. 445—447. l.*, *Fejéernél Hunyadi 77. l.*

³⁾ A francz király válaszaiban így nevezi őt: Vincentius de Bala,

Ezen levelek sikerét azonban megvárni nem lehet; mert a mult évi győzelmökben elbizott ozmánok, a köz hír szerént, pusztító lovag csapatjaikkal már a magyar határszéleket kezdék fenyegetni ¹⁾. Ez tehát különösen magára voná a helyettség figyelmét, és Hunyadi vállalá el nem csak annak megtudását, mennyire lehet tartani ezen nyugtalan ellenségtől, hanem annak korlátok közt tartását is. Azért a megvert magyar had maradványait némelly hirtelen gyűjtött új csapatokkal erősítvén, egy meglehető seregecskével tústént le is ment az alsó vidékekre ²⁾.

Jövetelének híre a törököket mozdulataikban megállítá. Nem sokára megérkezett mind a pápa mind a francz király válasza a hozzájuk intézett felszólításra. Az utolsó azzal mentegeti magát hogy, bár mennyire ohajtaná is, mind addig, míg az angolokkal kötött fegyverszünet állandó békévé nem változtatik által, országának mostani kimerült állapotában segedelemet nem küldhet ³⁾. A szent atya tudára adá, hogy a keresztyenség dolgai rendbe szedésében fáradságát nem kiméli, a segedelem adás végett több fejedelmeket már fel is szólított, Ferencz bsbornoknak különösen meghagyta, hogy a Dunán, a mennyire csak lehet, feljöni ügyekezék a magyarok segítségére ⁴⁾. E mellett egy külön körlevelében az egész keresztyénséghez, mellyben előadja, hogy Hunyadi János vajda közelebből érkezett tudósítása szerént ez évben egy új hadviseletet szándékozik megkísérteni az ozmánok ellen, a mult évben adott bűnbocsánatot kiterjeszti mind azokra, kik ezen esztendőben az említett harcban a vajda vezérlete alatt részt vesznek ⁵⁾. Hunya-

---

de Bathia miles, Cancellarius Vester et nuncius. Hogy itt a név vagy a király irodájában, vagy a későbbi leirók által el van ferdtve, nem szükség megjegyezni.

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 336. l.*

²⁾ *Bonfin és Engel e. h.*

³⁾ *D' Acherii Spicülegium, Kalona és Fejér e. h.*

⁴⁾ *Pray, Annal. III. d. 35. l.*

⁵⁾ *Datum Romae VII. id. July, Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 310. l.*

di erre a hadviseletet mindjárt támadólag kezd el, és oly sebességgel rohog a törökök elejébe, hogy előbb szállott velök szemben táborba, mintsem ezek Magyarországból kiindulását megtudhatták volna. A Száva választá el a két sereget, sőtét éj borítá el táboraikat, és az ozmánóság az elfáradt magyar seregtől más nap reggelig annyival kevésbbé tartott, mivel a táborában minden felől élénken lobogó számos őrtüzek méltán gyanítták helyt-állását. De épen ez Hunyadi fortélyja volt titkos szándékának elfedezésére; mert az ellenség kemény állására Sarno mellett s az övét meghaladó erejére semmit sem hajtva, éjjél után táborát a legnagyobb csenddel elhagyja, a Száván az előre kijelelt helyen átúsztat, az ellenséget megkerüli s a legkeményebb robajjal üt a sok őrtüzek által megcsaltakra és álomba merültekre. A véletlen megtámadásra felriadt törökség inkább öldököltetésre, mint csatára rohant elő. A zavar közönséges, az ellenállás elszagगतott volt, és két óra alatt a Magyarország feladására rendelt sereg összevagdálva terült el a csatatéren vagy rendetlen futásnak eredt ¹⁾. E szerint Hunyadi a ma-

¹⁾ *Bonfin e. h. 336. l.* — Ezen ütközetről közönségesen szólnak *Dlugoss XIII. könyve, 5. l., Cromer XXII. könyve, 506. l., Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 568. l., Curaeus, Annal. I. d. 257. l. és de Roo V. könyve, 198. l.*, ez a dolgot helytelenül még 1444-re tévén, amások pedig azt vetvén utána, hogy e miatt nem jelenhetett meg Hunyadi Bécsben a követséggel, Aeneas pedig azt, hogy a köz hír szerint a magyarok verettek meg. Említik végre *Heliai I. d. CXXVII. r. 399. l., Récai de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 667. l. és Ortelius redio. 46. l.* — Mind e mellett *Katona VI. d. 449—454. l.* kétségbe hozza az egész dolgot, egy felől mivel Hunyadi egy illy ütközet kivására nem volt elég erős, más felől mivel a pápához ezen esztendő végével, nov. 29-dikén írt leveléből nyilván kitetszik, hogy az ozmánok ellen ezen esztendőben semmit sem tett. *Joh. de Zredna, Epist. II. Schwandtnernél II. d. 20. l.*; mivel végre ezen évben a szebeniek a törököktől igen nagy félelemben voltak, mint kitetszik a pápának a kercki apáthoz írt leveléből *Datum Romae apud S. Petrum anno inc. 1445. pridie Kal. Jan. pont. 15. Ex Bullar. Ord. Praed. Katonánál VI. d. 452. l.* — Aazonban ezen utolsó levél az esztendő elején kelt és így az itt jelentett félelem az ütközet idejét megelőzően,

gyar fegyverek fényét némileg helyre állítván, különösen pedig az ország határait bátorságba helyeztetvén és így fő czélját elérvén, az alföldre vonta magát vissza ¹⁾).

Míg Hunyadi a török ellen illy sikerrel működött, sem az ország belső lecsendesítése és a pesti gyűlés ebbeli végzései végrehajtása, sem a Fridrikkeli alkudozások nem mentek várt foganattal.

Magok a főkapitányok voltak az elsők, kik a pesti végzések teljesítését önkényes tetteik által akadályoztatták. A büszke Ujlaki Miklós a Hunyaditól az utolsó zavarok alatt elfoglalt várakat visszaadni nem akarta ²⁾; a hatalmas és korlátokat nem ismerő Giskra az utolsó zavarok alatt épített várak lerontásában mindenféle akadályokat tett. Főkapitánytársai ugyanis, Rozgonyi György országbíró és Pelsőczy Be-

ez ellen nem bizonyít; Hunyadinak a pápához írt leveléből csak az tetszik ki, hogy ezen évben a törökök ellen semmi nevezetes sem történt, a mi által egy kisebb ütközet lehetsége épen nem rekesztett ki; mire valóban Hunyadi, ki a pápához Budáról máj. 11-dikén írt levelében az ország határainak oltalmát egész bátorsággal ígérte volt, elég erős is lehetett. Ezen okoskodások tehát nem elégségesek annyi egykorú, vagy a történet után kevéssel élt írók egyező tanubizonyosságának elvetésére. Ugyanezt mondhatjuk *Aeneas Sylvius* szavaira *Europájában*, hol megfelejtkezvén arról, mit előbbi levelében írt volt, *VI. könyv, 399. l.* ezt mondja, a várnai ütközetet említvén: *Effluxit deinde non parvum tempus, in quo nec Hungari Turcae, nec Turcae Hungaros armis lacessere presumerunt. Sua quaeque calamitas domi attonitum tenuit, cruentissima Varnensis pugna vires utriusque partis eliserat.* Azért bár a szorgalmatos Engel sem említi ezen ütközetet, hallgatásának okát nem adva: mi azt, mint valamelly nagyobb zsákmányozó török sereg megverését ellogadjuk; de *Prayval, Annal. III. d. 35. l.*, vagy *Fesslerrel IV. d. 626. l.*, ki ezen állítására névbe Hunyadinak épen most ellenkezőleg említett levelére utal, erősíteni épen nem akarjuk, hogy ezen győzedelem a közvélemény szerint a mult esztendei nagy veszteséget minden tekintetben tökéletesen kipótolta.

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ Hunyadi János ez iránti óvása *Datum feria secunda proxima post festum Nativitatis b. Joannis Baptistae (jun. 28.) 1445. Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 40. l.*

bek Imre, a pesti gyűlés végzeményeinek sikeresítése tekintetéből jul. 4-dikén ¹⁾) Szinán a kerületökbeli nemességgel és a városokkal gyűlést tartván, ő itt személyesen nem jelent meg, hanem Dobrai Barczal Miklóst, késmárki kapitányt, küldte ide. Ez pedig, midőn a várak rendelt lerontása jött szóba, azzal mentegette magát, hogy küldőjétől nincs ez iránt utasítása. Így a várakat meg kelle hagyni, és a gyűlésnek nem maradt egyéb hátra, mint elhatározni, hogy, ha ezen várakból, vagy magok a várnagyok vagy őrseregeik rablásokat tenni bátorkodnának vagy azokba idegen rablókat fogadva azokat kiadni vonakodnának, Giska maga, ha a szükség úgy hozná magával, főkapitány társai és a kerületbeli egész nemesség és a városok segítségével korlátozza s büntesse meg őket. Erre ugyan képviselője rá állott; de ezzel az országgyűlés célja nem volt elérve, mert ezen intézkedés nem hogy csillapította volna a belháborút, hanem arra inkább új alkalmatnyujta. A pesti gyűlésen a főkapitányokra bízott egyéb tárgyak is egyenként tanácskozás alá vétettek itt és azok végrehajtása elrendeltetett; minden jelen volt nemeseknek egyenként kellett magokat kötelezni ezen határozatok szoros megtartására ²⁾). Ezen kedvetlenséghez járult még, hogy némelly lengyelek, nem hajtván a két ország közt fennálló békére, a felső vidékekre befutván nevezetes pusztításokat követtek el; a lengyel kereskedők sem a felső városoknak az árúk lerakása iránti kiváltságát megtartani, sem az országos harminczadokat fizetni nem akarták. Ez iránt a most említett szinai gyűlés nem mulatta el a Visliczen gyűlésező Krakkó vidéki nemesség előtt panaszt emelni. Ez ugyan feleletében az elkövetett kihágások iránt sajnálkozását jelentvén ki, tudósítja a szinai gyűlést, miként ezen rendetlenségek tudta nélkül követtek el, még pedig az özvegy királyné Zsófia emberei által,

¹⁾) Dominica proxima post festum Visitacionis gloriose Virginis Marie.

²⁾) Ezen igen nevezetes oklevelet jul. 15-dikéről közöljük *Oklevéltár. LXXIV. sz.*

hogy ezt az illy kedvetlenségek jövődö elkerülése, emberei zabolázása iránt megtalálta, de egyszersmind őszintén megvallá, hogy minden egyes rosz indulatu ember féken tartása nem áll hatalmában; a lerakó-helyek szoros megtartása, valamint a szokott lublói harminczad rendes fizetése iránt kellőleg intézkedvén ¹⁾.

Nem mentek kedvezőbben a Fridrik királylyali alkudozások. A hozzá rendelt követség kénytelenített megindulását tovább halasztani az Ulászló haláláról várt tudósítás késedelme miatt ²⁾; még magok a lengyelek is fejedelmök sorsa iránt olly bizonytalanságban lévén, hogy a királyi székbe ücscsét Kázmért csak a sz. Bertalan napján Piotrikowban tartott országgyűlésen tették helyébe ³⁾. A követség olly hosszas kimaradását rosz néven vevő Fridrik Kőszeg megvivásával akart bosszút állani, olly szín alatt, hogy innen több rabló beütések tétettek tartományaiiba. Juliusban ⁴⁾ tehát seregével kiindul és a várost körülzállja, melly rövid ellentállás után kénytelen magát megadni, és az állítólagos rablók közöl nyolczvan tüstént minden további vizsgálat nélkül felakasztatott ⁵⁾. A német király a nemzetek törvényének ezen megszegésével nem elégszik meg, hanem a védetlen országba is nyomul és már Buda felé volt utban, midőn azon sikeres rendelések, mellyeket a nádor a követségnek Bécsbe monetele iránt tett, értésére esvén, serege egy ré-

¹⁾ Kelt ezen válasz jul. 20-dikán Visliczen. *Oklevéltár. LXXV. sz.*

²⁾ Engel szerint *Gesch. v. Ung. III. d. 93. l.* a nádor azért késett a követség felküldésével, mivel Hunyadi készülleteiről a törökök ellen előbb bizonyos tudósítást akart venni.

³⁾ Michocius *Pistorinál Script. Pol. II. d. 213. l.*

⁴⁾ Fridriknek egy levele, melly jul. 19-dikén a Kőszeg alatti táborban kelt, *Chmel Regest. I. d. 195. l.* bizonyítja ezt; egy más levele szerint, melly aug. 4-dikén kelt Szarvkó alatti táborában (Im Heere vor dem Schlosse Harrenstein am Riger) ugyanott, ekkor a táborozásnak még nem volt vége.

⁵⁾ Aeneas Sylvius, *Europa 390. l., Ugyanö, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vindob. II. d. 109. l. és Epist. LXXXI. 566. l.* — Praynak minden alap nélküli állítása szerint a város nem adta meg magát, csak nagyon szorongattatott. *Annal. IV. d. 36. l.*

szét Közseg oltalmára hátra hagyá, a másik nagyobbbetegészen visszavoná és elbocsátá ¹⁾). Dénes esztergomi érsek és Garai László valósággal fel is érkeztek Bécsbe ; de Ujlaki Miklós több követársaival felmenni nem akart, a nádor által tartóztatva és magát eléggé bátorságosítva nem vélvén. Így részint ezért, részint mivel Fridrik a Dénes által ajánlott feltételeket elfogadni vonakodott, ez pedig a hatalmas vajda és a követség nagyobb számának tudta és megegyezése nélkül azoktól elállani nem mert, az alkudozások mindjárt kezdetökkel elakadtak ; míg végre Schauenburg Ulrik és a Magyarország történeteiben Zsigmond idejétől fogva ismeretes Schlick Gáspár tökéletes bátorság ígérete mellett, melly írásban is kiadatott ²⁾, Ujlakit utja folytatására nem bírták ³⁾. Szent Jeromos napján, september 30-dikán, érkeztek meg végre ő, Mátyás veszprémi püspök és Marczalli Imre volt főudvarmester igen fényes kísérettel Bécs alatt ; ötszáz czíffra nemes lovag, kétszáz pánczélos gyalog és huszonnégycocsi követték őket, ezek a főherczeg és a korona elhozása végett. Fridrik, öcscse Zsigmond főherczeg, és számos katonaság társaságában s a kíváncsi nép sokaságától környezve, egész a város kapujáig ment elejébe ; de a büszke Ujlaki a fejedelmek megköszöntése végett még lováról sem szálla le ⁴⁾.

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

²⁾ Kelt Bécsben feria quinta post festum exaltationis sanctae crucis (sept. 16.) 1445. Ujlaki Miklós erdélyi vajda, székely és temesi ispán részére 500 lóval és ugyanannyi emberrel. Kiadta azt *Chmel, Regest. Anhang. LXXV. t.* Ez igen válogatott kifejezésekkel van fogalmazva, mellyek Ujlaki kívánságára tétettek a levélbe, mint *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 517. t.* állítja; mit azonban minden további adat nélkül elfogadni alig lehet.

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*, rövidebben *Dlugos XIII. könyv, 4. l.* — Engel szerint *e. h.* a nádor az egész követséget tartóztatta, míg annak bátorságlevelet nem szerzett.

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*, ki Ujlakinak büszke magaviseletére nézve megjegyzi: sic enim hodie imperii dignitas attenuata est, ut vix illi comites caput inclinent, cui maximi reges se se solebant ad terram prosternere. — Egyébiránt a birodalombeli fejedelmek, vagy

Giskra már előbb Bécsbe jött volt részint a német királyt azokról, mik Magyarországon történtek, értesítendő, részint egy úttal a kis Lászlót meglátogatandó és neki hódolatát megteendő. Aeneas Sylvius ugyanis, mint a római király titoknok, ennek különös meghagyásából neki gyakran írt hizelgő leveleket, a kis fejedelem szépségét, eleveenségét dicsérvén és tudtára adván, hogy az Gräczből Schottwienbe hozatott által Magyarország széleire, hol őt mindenki tetszése szerént láthatja és beszélhet vele ¹⁾. Az intést Giskra elérte. Fölerkezése után mindjárt első köteletségének ismerte Schottwienben tisztelgését megtenni. Illetődve járult az ősz vitéz a gyermek fejedelemhez és enyelegve kérdé tőle: mikor és hogy fogod vén szolgád hűségét megjutalmaztatni? mikor adod ki zsoldját? már előbb sokat beszélvén tetteiről, mellyeket mellette elkövetett, sebeiről mellyeket szolgálatában kapott, és végre némelly ajándékokok átnyújtása mellett felkiáltván: bár addig élhetnék, míg hűségem elismerésére képes leszesz! Mire Ungnad János főkamrás megmagyarázván a gyermeknek, hogy Giskra vezére Magyarországon, ügyeinek vitéz oltalmazója, az minden további gondolkozás nélkül alamizsnára szánt pénzét előhozván, szenteséggel hat darabot markába nyom. Az agg bajnok elérzékenyedve fogadá az őszinteség által kedvessé vált ajándékot és később aranyba foglaltatván, mindig nyakában hordozá ²⁾.

fényesebb követségek elejébe menni a császárnak magának is, a német udvarnál szokásban volt még ekkor; azt csak V. Károly szüntette meg. *Müller, Reichstags-Theat. II. d. 445. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*, kiről hibásan állítja *Pubitschka VIII. d. 430. l.*, hogy e várost Schadiensének nevezi.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. LXXXI. 567. l.*, *Ugyanő de viris illustribus*, mellyet kiadott a stuttzarti tudományos egyesület *II. d. 56. l.*, *Bonfin III. tíz. V. könyv, 310. l.*, *Dubrav, Hist. Boh. XXVIII. könyv, 195. l.* és *de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 195. l.* — *De Roo* ugyan a dolgot még 1445-ra és *Bonfin* is a mostani időnél előbbre teszik; azonban *Aeneas Sylvius*, ki ekkor maga is jelen volt és a kiből vették a többi frók előadásukat, nyilván mondja, hogy ekkor László hatodik évében járt. *Dubravnál* alkalmasint csak

Bár e szerint Giskra, ki mint az országgyűlés által választott országos kapitány némi tekintéllyel bírt, meg volt nyerve, és Fridrik a magyar követséget kitüntetéssel fogadta, és tagjainak ellátására az ifjú herceget Schottwienből Lachsenburgba hozatta: az alkudozások igen lassan és nehezen haladtak. A magyar követek Giskrát, kiből nem bíztak, kivált miután Fridrik tanácsába is meghívatott, és a ki e felett úgy sem volt a követség tagja, magán tanácskozásaikba nem bocsáták, mi mindjárt eleintén a kedélyeket felhevíté s kedvetlen tusákra ada alkalmat. Első és egyik legnevezetesebb pontja volt ugyanis a magyar követség kívánságainak, tiszta utasításukhoz képest, a kis király új megkoronáztatása és ennek következtében mind annak, mind a koronának kiadása. E felett mindjárt a gögös Ujlaki és a kirekesztés által már megsértett Giskra közt heves szóváltások támadtak. Ez egyenesen kimondá, hogy ez által a magyarok csak azokat, kik hűségöket törvényes királyuk ellen megszegették, mint Ujlaki, tisztára mosni, azokat pedig, kik e mellett tisztán és szilárdul megmaradtak, mint Giskra, megpisakolni akarják. Schlick bölcsesége és mérséklettsége a felhevülteket lecsöndesíté s az alkudozások újra folyamatba jövének. A császári biztosok minden utat megkisértének, hogy a magyar követeket utasításuktól eltávozásra bírják. Eleintén egyenesen és kereken megtagadták mind a kis királyfi, mind a korona kiadását; a gyermek — így okoskodának — még gyenge, az uralkodásra alkalmatlan, anyja által egyenesen és kirekesztőleg Fridrikre bízott, de különben is még most Magyarországon, hol minden zavarban van és minden felé a pártosság lelke uralkodik, bátorságban épen nem volna; már maga a választás felesleges volt, mivel László Magyarországnak különben is örökös királya; de ennél még

---

írás hibából áll 7 esztendő, és mégis ezt követik *Curæus, Annales Siles. I. d. 241. l. De Linck, Annal. Claracall. II. d. 162. l. és Gualter II. d. 933. l.* ez eseményt 1446-ra tévén. — *L'Enfant* szerint *II. d. 132. l.* a dolog 1447. történt.

szükségtelebb az új koronázás az első után, és így a korona kiadását is elégséges ok nélkül sürgetik. — Dénes bíbornok és Garai bán, mint a kis László régi hűséges szolgálói, a német ministeri tanácskozásokba is meghívat-
tak, és mindnyájan igen gyakran vonattak a római király ebédjéhez. Minden alkalommal értésére adatott a magyar követségnek, hogy e részben minden egyedül tőle függ, hogy a karok és rendek cselekedetét bizonyosan helyben hagyandják, abban megnyugvandanak, azon kívül is annak tagjai magok készítették főként az utasítást; azok pedig, kik jelen nincsenek, úgy is már megszegték a pesti végzéseket. Az egyes tagok megtántorítására a legszivre-
hatóbb emlékezetek, a legtündöklőbb ígéretek, a legelmé-
sebb okoskodások ügyesen használtattak. A kis László, mint megjegyztették, majd törvényes ideje elérésevel az uralkodást átvévén, most mutatandó szivességökről, hűsé-
gökről háládatosan meg fog emlékezni. A bíbornok érso-
ket, ki őt megkeresztelte, a veszprémi püspököt, ki már atyjának hű szolgálatokat tett, Ujlakit, ki koronáztatása-
kor őt lovagnak ütötte, Garait, ki úgy is vele rokonság-
ban van, a mindig hű és pártját fogó Giskrát, a tisztas
Marczalit, már nagyatyjának Zsigmondnak kedves szol-
gáját, bizonyosan nem felejtí el, sőt leköteleztetése érzé-
sében jószágokkal, tisztekekkel jutalmazandja meg. Az örö-
ködés szentsége és igazsága is felhozott, valamint em-
líttettek egy felől azon hasznok, mellyek a szorosabb ösz-
veköttetésből Csehországgal és Osztrákhonnal a magyar
hazára háramlandók, más felől azon számtalan veszélyek,
mellyek egy nemzeti király választásával az országot érhet-
nék; midőn egy időben kellene magát a törökök és néme-
tek ellen oltalmaznia. „Még nevetségesebb, úgy monda
Aeneas Sylvius, azoknak szándéka, kik rajongásaikban
egy köztársaság alkotásáról ábrándoznak; ez a nemességnek,
mellyet csak a királyság tart fen, sírja volna; mert ekkor
csak a polgár és kereskedő uralkodnék ¹⁾.” A római királyi

¹⁾ Ezen okoskodások Aeneas Sylviusnak Dénes esztergomi érsek-

titoknok előtt az olaszországi városi köztársaságok képe lebegett: holott némely magyar nagyok inkább egy megszorított oligarkhiáról gondolkoztak. — Végre meghívtattak a követek a Lachsenburgban tartózkodó királyfi meglátogatására is, kinek szépsége, esze és büszke nemes magatartása minden alkalommal dicsértetett. Többen udvaroltak is neki; a tisztos veszprémi püspök térdre ereszkedve kiálta fel: „Óh nemes gyermek! leszek-e olly szerencsés téged valaha hazám szeretett földjén látni? míg élek, nem tagadtatik meg tőled a korona; élj és növekedjél kedves gyermek.“ Az esztergomi érsek tetemes pénzösszeget letétele mellett elragadtatva monda: „Minő nehézségeken mentem át, melly veszteségeket türtem, melly veszélyek közt forogtam miattad: de mind ezzel nem gondolnék, csak tisztelhetnék téged hazámban, mint királyomat.“ Azonban Ujlakit semmikép sem lehet rá bírni, hogy a kis Lászlónak tisztelegjen; „Én csak törvényes királyom előtt bókolok, — úgy mond a büszke jobbágy, — most még nem tudom, lesz-e ő fejedelmem?“

De mind ezek a követség többségét nem tántoríthaták meg; az szoros utasításától elállani semmikép sem akart, és Fridriknek elhatározott vég nyilatkozatát kívánta tudni. Ez kénytelen vala előbbi feleletét valamennyire módosítani, ha az alkudozásokat egyszerre elvágni nem akarta. Így hosszab tanácskozás után a következő pontokat közölte a magyar követséggel, mint utolsó akarátát. Az új koronázást nem ellenzi ugyan, de felkenés nélkül és olly oklevél kiadása mellett, melly szerént ez az elsőt érvényességétől ne foszssa meg. Ennek végbevételére kiadja mind a koronát mind a herceget, de olly nyilvános feltétel alatt, hogy a koronázás után mind a kettő megint adassék neki

---

hez olly megjegyzéssel írt levelében foglaltatnak, hogy azt több követársaival is közölje. *Aeneas Sylvius, Epist. LXXVIII. 556. l. — Ugyanő LXXXI. levelében* is, hol ezekről nem szól, Fridrik feleletét előadván, azt veti utána: *pluraque alia dicta sunt ut est curiis principum mos, ad ostentationem magis, quam ad veritatem.*

vissza. Abban azonban megegyezik, hogy ezután Pozsonyban tartassék mind a kis király, mind a korona; de úgy, hogy ezen vár neki adassék által, ő azt László nevében tulajdon zsoldosaival rakathassa meg, sőt e felett még szabadságában maradjon a kis királyt a körülményekhez képest az országos helyettesek engedelmé sőt tudta és híre nélkül innen más helyre is átvitetni; mivel a felügyelés személyére ezután is egyedül és kikötőleg őt illetendi. Arra végre magát szentül kötelezi, hogy gyámfia halála esetére a várat a koronával együtt a magyaroknak minden vonakodás nélkül visszaadja. Egyébiránt a koronázás és az országnak időközti kormányzása iránt, míg az ifjú király tökéletes idejét eléri, az országos tanácsnak különösen e végett Pozsonyban tartandó ülésében vele egyetértőleg bővebb határozatok tétethetnek.

A magyar követség ezen feltételekből átlátta Fridrik egész titkos czélját; mindjárt észre vette, hogy öcsese öröködési jogát oklevelesen elismertetni ohajtja, és miután a Dunán túl már több magyarországi várak voltak hatalmában, a pozsonyiban Dunán innen is állandó birtokot szerezni kíván. Feleletében tehát egyenesen kinyilatkoztatá, hogy a kis fejedelem új megkoronáztatásától és felkenésétől semmikép sem állhat el; a dolog közellése s a fejedelem bátorságosítása tekintetéből mégis abban megegyezik, miszerént a római király a koronázás alatt Fejérvárat katonaságával megrakthassa, de a koronázás után tartozzék azt megint Ujlaki Miklósnak visszaadni; a pozsonyi nevezetes várat ellenben idegen kézbe semmi esetre sem bocsáthatja és ennek elkerülésére később arra állani, hogy ifjú király, ha Fridrik őt a kezében lévő Győrben növeltetni nem akarná, Haimburgban maradjon és ott növeltesék. A szent koronára nézve is eleintén annak átadását a helyettség vagy Cillei grófnak kezébe sürgette tovább is; később azonban Schlick és Cillei unszolásaira megegyezett abban, hogy az a koronázás után is maradjon Fridrik birtokában, ha ez írásban teszi az országot bizonyossá, hogy az ő, vagy kis László halála után ezen kincs attól nem tagadtatik meg.

Minél engedékenyebb volt a magyar követség, annál állhatatosabban megmaradt Fridrik utolsó nyilatkozata mellett, melly szinte csak tökéletes megtagadása volt a magyar helyettség kívánságainak. Némelly tanácsosai ugyan jónak látták volna ezen feltételek elfogadását: de a többség mindenkép ellene szegezte magát. A fejedelmek szavának, — így okoskodának ezek, — szentnek kell lenni, azt változtatni nem tanácsos; igen kedvetlen sőt szomorító lesz Magyarországot elveszteni bizodalmatlanság által: de még kedvetlenebb sőt vétkes volna elbizottságból a kis királyfi életét veszedelmeztetni; a magyar követek úgy is már engedni kezdettek több pontokban, férfias állandóság mellett a német király részéről majd a többekre is rá állanak. Ezen véleményt támogaták a háborúban gyönyörködő s a magyar követség által megsértett Giskra, és a Magyarország zavaros állapotát használni kívánó Cillei Ulrik. Dénes esztergomi érsek és a veszprémi püspök inkább tartottak a római királylyal, mint a követséggel: de miután ennek többsége tovább is tántoríthatatlanul megmaradt utolsó nyilatkozata mellett, nyilván fellépni ellenkező értelemben nem mertek. A magyar követség ennek következtében Bécsset oda hagyni készült, olly nyilvánfással, hogy szoros utasításához képest az alkudozásokba tovább nem ereszkedhetik s így a király utolsó feltételeit az ország helyettsége és az által az országosan összevgyüendő karok és rendek elejébe fogja terjesztetni vég elhatározás végett. Fridrik, ki ezen idő tájban kapta György szerb fejedelemnek öcsese iránti hódolatát ¹⁾, mind a mellett, hogy e szerént az egyességi alkudozások kedvetlenül szakadának félbe, és a béke megkötéséhez az elmék illy hangulatában majd mi reménység sem marada fenn, az eltávozó követségnek

---

¹⁾ Szendrőből aug. 14-dikén jelenté ezt ki, magyarországi birtokaiban megerősítését kérvén. Wittingau levéltár. *Lichnovsky VI d. Cl. l.*

is megkivánta adni az illendő tisztelgést, és azt személyesen elkísérte a külvárosig ¹⁾).

---

¹⁾ Ezen nevezetes alkudozásokot minden hazai íróink röviden és majd minden részletek nélkül említik. *Dlugoss XIII. könyve*, 2. l. és *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vindob. II. d. 120. l.* némely egyes adatokat hoznak ugyan fel, de igen hiányosan. Fő kutfőnk marad e részben *Aeneas Sylvius* levele Leonhard passauai püspökhöz, melly levelei közt a *LXXXI. szám alatt 563. és kör. l.* fordul elő. Ez kevéssel a magyar követség eltávolítása után íratott, midőn az egész dolog menetele a Bécsben tartózkodott német királyi titoknoknak még élénk emlékezetében volt, és igen becses részleteket ad az egész tanácskozás felett. Melly hűséggel jegyezte ő fel azokat, bizonyítják a Fridrik király nevében a magyar követségnek adott azon két rendbeli feleletek, mellyeket *Oklecceltár. LXXVII. és LXXVIII. sz. alatt* közlünk. Ezek épen a két utolsó nyilatkozatai a német királynak, és bár valamivel bővebbek mint Aeneas Sylvius előadása, mégis majd semmi nevezeteseb új-ságot sem foglalnak magokban. Igen sajnálható, hogy a magyar követség nyilatkozatait nem bírjuk, mellyekre itt hivatkozás történik.

XII.

1445—1446.

Míg a Fridrikhez rendelt követség a rá bizottakban ily sikeretlenül járt el, Hunyadi a törökök megverése után előbb Erdélybe, onnan Oláhországba sietett. Drakula hitetlenségét nem tudá elfelejteni, és most méltó haragjának szabad utat engedve, annyival inkább, mivel ez megint a törökökkel szövetségben, az ország ellen is hűtelennek mutatkozott ¹⁾. Az országos tanácsnak tudtával és helybenhagyása mellett az Erdélyt Oláhországtól elválasztó havasokon egy kis sereggel átcsap, Dánt, a Drakul által elkergetett és idő közben meghalt III. Dán fiát ²⁾, kivel rokonságban volt, magával vivén. Drakul készületlen és meglepve, tartományai feldulását nem akadályoztathatá. Majd minden ellentállás és vérontás nélkül az egész ország meghódolt ³⁾; a vajda fiaival Törökországban keresett menedéket, Dán pedig atyai birtokába visszahelyeztetett ⁴⁾.

---

¹⁾ *Pray, Annal. III. d. 43. l.* — *Fessler* szerint *IV. d. 640. l.* inkább csak ezen utolsó volt Hunyadi indító oka.

²⁾ Chalkokondylasz görög szövege ennek származása iránt megvan rontva. *Engel, Gesch. der Val. und Mold. I. d. 171. l.*

³⁾ *Fessler* szerint *IV. d. 640. l.* a két sereg összevacsapott és Drakul megveretett.

⁴⁾ *Turóczi IV. rész, XLIV. fejj. 258. l.* ugyan Drakul megvertetését és halálát, mellyről alább lesz szó, azon időre teszi, mi-

Ezen alkalmat használta a fáradhatatlan Hunyadi arra, hogy Francesco bsbornok és pápai hájösseregi vezérrel találkozzva, vele a török háború iránt tanácskozhassék ¹⁾).

dön Hunyadi már kormányzó volt; ide látszik hajlani *Bonfin is III. tis. VII. könyve.* — *Chalkokondylasz* ellenben *VII. könyve, 140. l.* azt mindjárt Hunyadinak fogságból lett kiszabadulása után említi, mind a három, valamint *Pethő is 71. l.* azonban egyezően 1445-re helyzeteti azt. De Vitéznek egy leveléből *Schwandtnernél II. d. 40. l.* nyilván kitészik, hogy ez 1446-ban történt, és így *Prayval e. h.* Drakula ezen évben történt halála iránt nem foghatunk kezet, és ezt nem tehetjük ide át. Nagyobb és nehezebb kérdés: volt-e Hunyadinak ezen évben is háborúja Drakula ellen? Az említett egykoru írók mind csak egyről emlékeznek és így az első háborúra nincs semmi egyenes bizonyosságunk; de *Chalkokondylasz* nyilván mondja hogy ő, midőn Drakult megverte és elfogta, Dán mellett fogott fegyvert, őt akarta fejedelmi székébe *visszaállítani*, ennek tehát, ki e néven IV-dik és a Drakul által elkergetettnek, mint látók, fia volt, már előbb be kellett a vajdaságba helyzetetnie. Ezen épül *Katona* okoskodása *VI. d. 504. l.* az iránt, hogy Hunyadi fogsága után 1444. és Drakula vég elkergetése előtt 1446. a Dán-családnak, ha csak rövid időre is, az oláh vajdaságot megint el kellett nyerni. Mit mi annyival inkább elfogadunk, Drakula elkergetését és Dán behelyeztetését egyenesen Hunyadinak tulajdonítván, mivel ez egysereg élén ezen évben jött össze Francesco bsbornokkal, még pedig november hónapban, mint mindjárt meglátjuk, Oláhországon pedig az ellenséges indulatu Drakula megfenyítése nélkül sereggel nem mehet keresztül. — *Engel, Fessler e. h., Schels, Gesch. v. Oester. VII. d. 54. l., Péczeli II. d. 216—217. l.* már ezt bizonyosnak vévén, *Fessler* igen körülállásosan szól az első táborozásról is; *Schels* az 1445-dikét nyárra, az 1446-dikét augustusba teszi.

¹⁾ *Bonfin* és *Pray e. h.* ezen összejevetelt még a Fridrikhez küldött követtség elindulása elejébe, mindjárt a törököknek ezen évben történt megverettetésök után, mint ennek következményét, említik. — *Engel e. h.* ezen győzdelmet elhallgatván, Drakula elkergetését teszi ide, hogy Hunyadit Nikopolyba vihesse. *Katona* továbbá *e. h.* a törökök megverését is kétségbe hozván, Drakula elkergetését pedig 1446-ra tévén át, Hunyadit Nikopolyba viszi, a nélkül hogy tudók, miként hatott Oláhországon keresztül. *Fessler* végre ezen összejevetelről semmit sem szól. Azonban hogy ez valósággal megtörtént, sőt ezen évben történt meg, kétséget nem szenved, mert Hunyadinak ennek következtében a pápához irt levele ezen esztendőben kelt, és *Icanics* egyenesen megjegyzi, hogy

Azért az előre tett egyezés szerint Oláhországból Nikopoly felé nyomult seregével ¹⁾, míg ez a Dunán jött fel, magával hozván a burgundi hajóssereg kapitányát is ²⁾, Peridot ³⁾. Több napokig tartott a tanácskozás a felett, mennyire lehetne a török birodalom mostani zavaros állapotját a keresztyénség hasznára fordítani. A 15 éves Mahomed ellen ugyanis, — kire bizta volt újra Murád a kormány sulyát, midőn regényes magnesiái magányába vonult másod ízben, — a nyugtalan janicsárok némely békételek által felzudítva pártot ütöttek. De még a tanácskozások befejezése előtt megjött annak híre, hogy az öreg Murád, mihelyt fiának ezen veszélyéről tudósított, vilám sebességgel átjött Európába, s a zendülést még kezdetében elfojtotta. — Illy körülmények közt a török háborút el kelle mostanról halasztani, mígnem azt nagyobb erővel meg lehet kezdeni. A két vezér tehát minden további határozás nélkül vált meg egymástól, és Hunyadi a pápának csakugyan a bsbornok által írt levelében a keresztyén fejedelmek újabb buzdítását a hitetlenek ellen megköszönvén, tudósítja arról, hogy a velencei bsbornok s admirál által ő maga is újabban felszólította őket, ezzel a török háború iránt tanácskozott, mint azt tőle bővebben megértendő; a reménylett segedelem megnyerésével, mellynek eszközlését e tekintetből újabban és különösen ajánlja, kettőztetett ügyekezettel lesz azon, hogy buzgó és csak éltével szünetendő iparainak a keresztyénség ellenségei ellen kívánt sikert szerezzen ⁴⁾.

---

ezen alkalommal még nem volt kormányzó. *Schwandtnernél II. d. 20. l.*

¹⁾ Hogy sereggel jött ide, nyilván mondja *Ivanics Schwandtnernél e. h.*

²⁾ *Ivanics e. h.*

³⁾ *Chmel, Gesch. Fried. IV. 2. d. 325. l.* Mint *Aeneas Sylvius XIII. leveléből* tudjuk *Opera 580. l.*, ő Filep burgundi fejedelem Pontus környéki hajósseregének vezére volt.

⁴⁾ Kelt novemb. 29-dikén 1445. *Joh. de Zredna, Epist. II. Schwandtnernél II. d. 20. l.*

Ezen tanácskozások illy hirtelen félbe-szakasztását nem kevésbé eszközölte a Cilleiek beütése Tótországba ¹⁾). Ulrik ugyanis a római királyt a magyar országos tanács kívánságainak elvetésére késztetvén, magára vállalta volt hogy, mihelyt alkalom adandja magát elő, a nyakas magyarokkal éreztetni fogja: mennyire szükséges nekik az ő és Fridrik barátsága. A kedvező időpont csak hamar megjelent, és Ulrik azt hiven használta. A zágrábi püspökség iránt ugyanis már jóval elébb kedvetlenségek támadtak, és ezen egyházi megye János püspöknek 1433-ban történt halálától fogva fő nélkül maradt ²⁾). Zoll, mint a Cillei évkönyv nevezi ³⁾, vagy más írók szerint Zolio Benedek zágrábi kanonokot és főesperestet a helybeli káptalan ohajtotta és választotta püspöknek ⁴⁾, sőt a pápa ennek ajánlására még 1440-ben ki is nevezte őt a magyar korona jogainak egyenes sérelmével ⁵⁾. Azért Ulászló abban megegyezni nem akart, és Csupor Demeter knimi püspököt ⁶⁾ nevezte ki főpásztornak és a dolog vég elhatározásáig a Jóságok

¹⁾ *Bonfin* ugyan *III. táz. VII. könyv, 337. l.* a dolgot mindjárt a várnai ütközet után említi, *Pray is Annal. III. d. 35. l.* a bécsi alkudozások elejébe teszi, de olly megjegyzéssel, hogy az Hunyadiak csak akkor esett értésére, midőn a pápa admiráljával jött össze. *Fessler* szerint *IV. d. 626. l.* ezen beütés azon idő alatt történt, míg Hunyadi a törökök megverésével bajlódott. A Cillei évkönyv szerint végre *Hahnál II. d. 708. l.* esztendővel későbbre, miután Hunyadi a Cilleiek birtokát feldulatta. Hogy némelly surlódások támadtak volt ezen időtájban Hunyadi és a Cilleiek közt, kitetszik azon parancsolatból a pozsegai káptalanhoz 1445. évről, melyben Szent-Györgyi Székely János dalmát- és horvátországi bán és a vranai perelység igazgatója ellen vizsgálat rendeltetik, és a melyben Cillei Fridrik és Ulrik grófok mint tótországi bánok fordulnak elő. *Kerchelich, Notit. praelim. 269. l.*

²⁾ *Iconics, Observ. ad epist. Joh. de Zredna Schwandtnernél II. d. 36. l.*

³⁾ *Hahnál II. d. 709. l.*

⁴⁾ *Pray, Hierarch. II. d. 350. l., Katona VI. d. 484. l.*

⁵⁾ *Fariat, Illyr. Sacrum V. d. 473. l.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott*, kit itt alkalmasint nyomtatási hibából Cu-

igazgatását Tallóczy Máté Horvát-, Dalmát- és egész Tótország hányjára bízta. Ez 1445. végén meghalt ¹⁾). Benedek ezen kedvező esetet használandó, pártfogás végett Cillei Ulrikhoz folyamodék, és segedelmét egy tetemes pénzeszvegről szóló kötelezvénynyel vásárlá meg ²⁾). Ennek mint Zagoria, Varasd és Kaproncza urának ³⁾ parancsára, vezére Witowecz János ⁴⁾, a mai Horvátországot seregeivel elborította, számos ágyukat hozván magával, Szent-György várát megvívta s a vranai perelyt, a vitéz Tallóczy Zovánt, Máté bánnak testvérét, Belgrádnak hős oltalmazóját, ki hirtelen öszvegyűjtött seregecskéjével pusztításainak gátat akart vetni, Pakrácz mellett megtámadja, megveri, sere-

---

pornak, más helyt azonban V. d. 487. l. helyesben Monoszló Chupor Demeternek nevez.

¹⁾ A *Cillei évkönyv* szerint *Hahandl e. h.* Matkó ekkor még élt, és őt támadták meg Cilleinek seregei. Azonban az egykorú és tudósításaiban igen hiteles *Icannics Schwandtner*él II. d. 35. l. nyilván mondja, hogy ez Matkónak halála után történt.

²⁾ *Engel e. h.* 98. l. — *Icannics e. h.* mondja hogy a Cilleiek seregei főként a zágrábi püspökség jószágainak elfoglalását veték czélba, más helyt csak ugyan *Schwandtner*él II. d. 95. l. a dolgot bővebben meghatározza, bennünket értesítvén hogy Benedek magát és a püspökséget husz ezer forint fizetésére kötelezte a Cilleieknek az ezen háborúra tett költségek megterítése fejében. — *Bonfin e. h.* ezen beütésnek semmi különös okát nem adja, *Fessler* pedig *e. h.* azt vitatja, hogy Twardko Schura vagy Skurus bosnyák király halála után 1443. a Cillei-ház szerződményes jogainak sérelmével választott Tamasko Istvánnak, mint feljebb megjegyzők, Hunyadi közbenjárására Ulászló általi megerősítését és így Bosnyákszágnak e szerint történt és főként Hunyadinak tulajdonított elvesztését akarta Ulrik Horvátországban megbosszúlni. Hogy e miatt Ulrik fel lehetett Hunyadi ellen ingerelve, kétségbe hozni nem akarjuk; de ez még nem elégséges arra, hogy azért az egykorú Ivanics körülményes előadását elvessük.

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Icannics Schwandtner*él *e. h.* és *Chron. d. Grafen Cillei Hahandl* II. d. 708. l. (*Häberlin* öt VI. d. 352. l. Witweitznak nevezi) — *Bonfin* ellenben *e. h.* azt állítja, hogy Ulrik maga vezérelt seregeit.

gével együtt özvevagdalja, Pakráczot, Hrussovitzet, hol egyik szemét puskalövés által veszti el, Rácsát és Garát elfoglalja ⁴⁾, és Zoll Benedeket a püspökség birtokába visszahelyezteti ²⁾. Mind ezt tenni merete, mivel Hunyadi távol volt, és a köz hír szerint a törökök által nem csak újra megveretett, hanem életét is elvesztette.

Ezen esemény Hunyadit kedvetlenül lépé meg, de hazajövetelével néminemű kárpótlást nyujta római követének azon örvendetes hírről megtérte, hogy ajánlására a pápa Vitézt valósággal megerősítette a nagy-váradi püspökségben ³⁾. Ezen kinevezést Hunyadi több római jó embereinek megköszönte ⁴⁾, jelentvén, hogy ez által a pápa neki

¹⁾ *Chron. der Graf. von Cilli Hahnnál e. h.* és a *Cillei évkönyvek Annal. Styr. III. d. 84. l.*, mellyek szerint Pakrácsnál két Tallócsi veszté életét. — *Iconics e. h.* különösen a zágrábi püspökség és vranai perelység várait említi, és ezen utolsók kösá hibásan számlálja Szent-Györgyöt is, mert ez a Tallócsiak magán birtoka volt, mint ezt feljebb oklevélből láttuk; egyébiránt ő Pakráczot Pókrécznek nevezi. *Bonfin* az egész dolgot csak röviden adja elő.

²⁾ A Cillei évkönyv után *Engel e. h.*

³⁾ A megerősítés június 4-dikén 1445. történt, mint a római szent szék jegyzőkönyveiből megmutatja *Pray, Spec. Hier. II. d. 181. l.* Ezek szerint ő előbb váradi prépost volt. Ugyanezen évben lett de la Bachino erdélyi püspök. A *Tab. Rom.* ezen évről azt mondják: 15. Kal. Febr. Mathias de la Baschino fit episcopus Transsylvaniae cum dispensatione super defectu aetatis. *Pray e. h. 268. l.*, ki azt gyanítja, hogy itt de Bachianak kellene állani. Azonban az 1444. országgyűlési végzésekből *Com. l. §. 4. Kovachich, Syll. Decr. 89. l.* kitetszik, hogy ezen Máté erdélyi püspök nem volt magyar.

⁴⁾ Taddé mester orvosnak, az aquilaei patriarcha bíbornoknak és pápai kincstárnoknak, valamint tarenti bíbornoknak is *Joh. de Zredna, Epist. XII. XIII. és XIV. Schwandtnernél II. d. 31. l.* Az utolsónak maga Vitéz is megköszönte ezen tárgy körül tett fáradozásait *Joh. de Zredna, Epist. XVII. Schwandtnernél 31. l.* Csak ebből tudjuk meg, hogy az előbbi levelekben is róla van szó; mert Hunyadi maga sem ajánló-, sem köszönő-leveleiben nem említi őt név szerént. Mind ezen levelekkel még ezen esztendő utolsó napjaiban visszaküldetett Péter diák, egyszersmind a váradi püspökség

és a hazának békét, a püspökségnek szabadságot ajándékozott ¹⁾).

Bár a Fridrikhez küldött követség, alkudozásainak kedvetlen eredményével már régen visszatért volt: mégis azon országgyűlés összejövetele, mellynek elejébe kellett volna terjeszteni mind a római király utolsó ajánlásait, mind Cilleinek az országba olly véletlenül tett beütését, késedelmet szenvedte. Előbb ki volt hirdetve dec. 8-dikára 1445. ²⁾ Székes-Fejérvárra; de ekkor a távolabb vidékekről a határnap rövidsége miatt sokan elmaradtak, és ezeknek kijelentett kívánságára magok a megjelentek a visszatért követekkel egyetértőleg jónak látták egy új későbbi mindenki megjelenésére elégséges határnapot tűzni ki. Így hivattak meg azután a rendek a következő 1446. évi februarius 9-dikére ³⁾, csak ugyan Székes-Fejérvárra. De a tanácskozások ekkor sem indultak meg és számos napi haladékoszennvedtek, mint mindjárt meglátjuk. Hogy itt valamely titkos kéznek kellett dolgozni, kétséget nem szenved; hogy a nádor volt ezen, mint látszik, szántszándékos haladéknak okozója, ha nem is nyilván legalább alattomosan, igen valószínű ⁴⁾. Mi vihette őt ezen tetterre, bizonyosan nem

---

nemely dolgainak elintézése is rá bízván. Ivanics fjejegyzete Vitéz leveleihez *Schwandtner*nél II. d. 31. l. és Vitéznek a tarenti főbornokhoz írt és most említett levele. Ezen levelek közt csak Taddé mesterének van kelte dec. 30-ról 1445.

¹⁾ Hunyadinak az aquilaeai főbornokhoz írt és most említett levele.

²⁾ Ad festum Concepcionis Marie Virginis proxime preterite.

³⁾ Ad Octauum diem festi Purificationis Marie. Kitészik ez egy alkalmasint az országos tanács tagjai által alá írt és Sámbookon dec. 19. 1445. kelt meghívó levélből Kőrmöcz városához, mellyet *Oklevéltár*. LXXIX. sz. adunk.

⁴⁾ Ezt véli *Engel*, *Gesch. des Ungr. Reichs III. d. 100. l.* — *Fessler* ellenben *IV. d. 640. l.* azt állítja, hogy Hunyadi és Ujlaki megegyezvén magok közt Giskra ellen, a többi helyetteseket pedig részökre hajtván, a főhatalmat egészen magokhoz ragadák s így az országgyűlés összehívásának elmulasztása is nekik tulajdonítható.

tudjuk : de, mint gyanítható, Hunyadi távollétén kívül, ki nélkül úgy is a mostani körülmények közt, illy nevezetes tárgyakban érvényesen határozni nem lehetett volna, meg- rögzött gyűlölsége az osztrák ház iránt is befolyással volt arra ; legalább az általa gondosan terjesztett hír, miként ő a nikopolyi tanácskozásban részt vett burgundi követtel, ki utját Magyarország felé vette, megegyezett abban, hogy fejedelme egyik fiát engedje át magyar királynak ¹⁾, ide látszik mutatni. Ujlaki is egész ügyekezettel azon volt, hogy az elméket a kis Lászlótól elidegenítse ²⁾, de titkos czéljaiban nem egyezett meg vele. Mind a kettő Hunyadi- t kívánta megnyerni.

A nádor siető hírnökök által tudósította őt az ország rendjeinek közelebbi összeveteléről Fejérváratt ezen nevezetes tárgyak miatt. Elejébe terjesztette, hogy az ország, mostani körülállásai közt kormányzó nélkül nem lehet, és azért szükség, hogy Podiehrad példáját követve, — ki Ptacek ³⁾

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. XCIII. 580. l.*, ki erre ellenséges indulatának Hedervári irányában újabb bizonyosságát adandó, megjegyzi: Sed nemo est, qui Palatino fidem habeat. Nec enim post tot mendacia dignus, cui credatur, est. Scimus insuper omnes duces Burgundorum unicum duntaxat habere filium, quem minime ire perditum vellet, cum sit dives et potentissimus, et Ladislao Regi sanguine junctus. Cui non est putandum nobilem principem injuriari et maxime cum ei dominia ab Ungaria remotissima sint, nulloque possint usui esse Ungaria. Quae res Palatinum nedum mendacem, sed delirum reddunt. — Engel szerint e. h. a nádor ezen hírt csak azért terjesztette, hogy Fridrikre ijesszen és őt engedékenyebbé tegye; de tulajdonkép a kormányzás tudományában jártas férfi egész törekedése oda ment, hogy a fő hatalmat Hunyadinak szerezze meg. Tagadni ugyan alig lehet, hogy Hedervári Hunyadinak barátja volt: de szint olly bizonyos az is, hogy mindent elkövetett László trónra emeltetésének gátlására.

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ Pirkensteini Ptacek hírköt *Aeneas Sylvius, Praefat. ad Hist. Boh.* 88. l. Huss Jánossal, Prágai Jeromossal, Ziskával és a két Prokoppal egyenesen a pokolba teszi; de ő, bár szívében jó husita volt, még is hazájához mindig hű maradt és a közbizodalom emelte őt kormányzóságra. *L'Enfant II. d. 95. l.*

halála után (augustus 20-kán 1444. ¹⁾) kormányzónak választatván ²⁾, és Cillei Borbálához közeledvén ³⁾, Neuhaus Menyhért kormányzótársát a közdolgokban elmellőzve, mindent kénye szerént intézett el, — az igazgatást egyedül vegye által. Senki sem állhat neki ellent, csak bajtársa s dicsőségének osztályosa, Ujlaki Miklós, kinek nagyra-vágyása ismeretes és kit neki szemmel kell tartania. Ujlaki is minden határtalan büszkesége mellett, és bár ezen idő tájban a Hunyadi-ház legmegrögzöttebb ellenségeivel, a két Cilleivel szövetségre lépett volt ⁴⁾, átlátta, hogy Hunyadi nélkül mit sem, Hunyadival mindent tehet. Őt minden áron megnyerni fő feladata volt, magahittségében meg lévén győződve, hogy később módja leend őt a kormánytól eltávolítani. Azért jövetelét megértvén, mindjárt elejébe ment, a dolgot vele személyesen elvígzendő. A két, mind személyes tulajdonaira mind jellemére nézve annyira különböző oligarkhának ezen személyes összejövetelében határozatott el Magyarország jövő sorsa. Itt pedig Hunyadi akarata végzett el mindent. A török háború, — így vélekedék az előrelátó hős —, a Cilleiek beütése és a készülő polgári had miatt a kis Lászlót most elmellőzni veszélyes volna: az utolsó országgyűlés végzéseinek a fejedelemfi és a korona kiadása iránt tovább is meg kell maradni egész épségükben; sőt azokat Fridrik akarata ellen erőhatalommal is végre kell hajtani. Hogy pedig ezt siker reményével megkísérteni lehessen, az ország erejét kevesek, csak kettőjük kezé-

¹⁾ Böhm. Monatschrift, II. d. II. füz. 122. l.

²⁾ Hageck 761. l.

³⁾ Hageck szerint e. h. ez egészen Podiebrád oltalma alá vetette magát; l' *Enfant* szerint pedig e. h. II. d. 98. l. ez által Podiebrád nagy erősséget kapott, a királyné számos váraira és tisztviselőire igen érezhető befolyást nyervén.

⁴⁾ Minden ellenségeik és minden megtámadóik ellen, a római és magyar királyokat is csak akkor vévén ki, midőn a szövethető felek ellenében igazságosan és törvényesen lépének fel. Datum in Castro nostro Palotha in festo Epiphaniarum Domini (Jan. 6.) 1446. Az eredetiből a bécsi csász. titkos levéltárban *Chmel, Gesch. Friedr. IV. II. d. 738. l.*

re kell bízni. Ezen alapokban megegyezvén a két vajda, titkon követeket küldött Fridrikhez olly kinyilatkoztatással, hogy a burgundi fejedelem felől elterjesztett hír csak mese: ők mind ketten a kis Lászlónak hív alattvalói; de hogy ennek javát sikeresen előmozdíthassák, mindeneket magok iránti engedelmségre hajthassanak, vagy a szükség úgy kívánván, szoríthassanak is, a legfőbb hatalmat kormányzók képében magokhoz kívánják vonni. Ha a német király őket ebben nem akadályoztatja és ezt nem ellenzi: egész ügyekézzel azon lesznek, hogy a további alkudozást a fejedelem és a korona kiadása iránt mind a két fél megalégedésére fejezhessék be ¹⁾. Fridrik, ugy látszik, a dolgot jól fogadta, kivált miután a csehekkel csak a magyar nemzet ijesztésére s ajánlásai elfogadásának eszközlésére megnyitott alkudozásai uj haladékokat szenvedtek. A csehek ugyanis még 1443-ban

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. XCIII. 580. l.* ezekről röviden emlékezve, utána a többek közt ezt veti: *Confirmationem suorum Officiorum (a vicariatusról van szó) obtinuerunt, ac rursus facultatem quandam, cujus vigore ceteros regnicolas ad obedientiam Ladislai reducentes officia, dignitatesque possent illis confirmare.* Ki tudná feltenni a hazája függetlenségeért életét annyiszor kockáztató Hunyadiról, a búszke, a német király előtt tisztelgés végett még lováról is leszállani vonakodó Ujlakiról, hogy illy kitüntetést elfogadtak volna az idegen Fridriktől, kinek ekkor nem volt, de később sem lehetett befolyása a magyar kormányra, kit mind kettő szívéből gyűlölt és kinek ezen kegyelmével a szabadságára annyira féltékeny Magyarországbán népszerűségök kockáztatása nélkül nem egy könnyen léphettek volna fel? *Chmel*, kinek szemei előtt Fridrik mint egy földi isten tűnik fel, *Gesch. Fried. IV. II. d. 324. l.* ezt azzal kívánja elfogadhatóvá tenni, hogy a két vajda ezt nem jó indulatból hanem egymás iránti féltékenységből tette, mind ketten a kormány megragadására törekedvén és ebben egymást kölcsönösen akadályoztatni kívánván; de ez a természet elleni tényt épen nem magyarázza meg. A furfangos német királyi titoknak ezen levelében, melly csak Campisius János jó barátjához volt ugyan intézve, de, mint tartalma bizonyítja, általa egész Olaszországhoz szólott, az olaszok előtt kívánta urának tekintélyét emelni, és ismeretes jelleméhez képest, az erre vezető módok választásában nem igen volt akadémikus.

Ptacek, később pedig 1444-ben Neuhaus Menyhért vezér-
lése alatt fényes követséget küldöttek volt hozzá, őt az or-
szág kormányának elvállalására birandók ¹⁾. A magyar
követség eltávozása után tehát külön követei által még
1445. végén tudokra adta, hogy ő a kis Lászlóval, még
ez törvényes idejét eléri, kész lakását Prágába áttenni, ha
ők a szent székkal kibékélnek, jól tudván, hogy ajánlásá-
nak elfogadását a melléje vetett föltétel nehezítené, sőt egy-
általjában lehetetlenné teend. A minthogy a csehek valóban
erre feleletadásukat csak a jövő novemberben tartandó or-
szággyűlésökből ígérték ²⁾.

Hogy a dolog kifejlődésére időt engedjen, és különösen
Fridrik válaszát a neki tett ajánlatokra még az elhatározó
lépés előtt megkaphassa, Erdélyből ³⁾ igen lassan jött fel
Hunyadi. Januárius közepén Nagybányán volt ⁴⁾. Innen
több jószágain keresztül ⁵⁾ Debreczen felé vette útját, hol
februárius végeig tartózkodott. Itt vett tudósítást Frances-
co bíbornoktól szerencsés haza érkezéséről. Örömet e felett
barátságos kifejezésekben jelenté feleletében, a keresztyén-
ség köz ügyében eddig tett fáradozásait szívesen megköszö-

¹⁾ Mscr. Cruciger. *Pubitschkánál VIII. d. 420. és 424. l.*

²⁾ *Balbin, Epitome V. könyv, III. fej. és Pray, Annał. III. d. 44. l.*

³⁾ *Katona is VI. d. 454. l.*, ki egyébiránt Drakul megfenyíté-
sét esztendővel későbbre teszi, elismeri, hogy ekkor Erdélyből
jött fel Hunyadi; de azt állítja, hogy ezen tartomány lecsöndesi-
tésére ment le.

⁴⁾ A nagy-bányai városi levéltárban találtatik Hunyadinak egy
levele, Datum in Civitate Rivuli Dominarum die Sabbati post octa-
vas Epiphaniarum Domini (januar. 15.) anno ejusdem 1446. Ebben
ily czimmel él: Vayvoda Transylvanus, Banus Severinensis, Ca-
pitaneusque Castrı Nandor Albensis et hujus Regni Hungariae Vica-
rius. *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 95. l.*

⁵⁾ Februárius 9-dikén Váriban volt, és innen adott munkácsi job-
bágyainak többféle szabadalmakat, Datum in oppido nostro Wary
feria quarta proxima ante festum b. Scholasticae Virginis a. D. 1446.
Ez iránt egy nap kelt két rendbeli okiratát közli *Balaythy*
Munkács városa leírásában 172. és 174. l.

né; és ezeknek folytatását valamint barátságos közléseit minden nevezetesebb tárgyakról jövendőre is kikéré ¹⁾. Ugyaninnen írt a raguzai tanácsnak is, a Condolmieri bíbornok által előmozdított leveleinek hűséges tovább küldését megköszöni, azt jólléte és készülletei felől tudósítja, ezekre nézve megjegyzevén, hogy majd aprilisben, mikorra feleletet vár mind a pápától mind a többi keresztyén fejedelmektől, ez iránt bizonyosabban írhatand ²⁾. Végre új levelet írt a pápának is, mellyben a már előbb kért segédelmet a törökök ellen sürgetvén, arra kéri, hogy azon tárgyakra nézve, mellyek iránt az említett bíbornokkal személyesen végzett, és nem régiben jegyzőjét, Vincze mestert küldötte hozzá és némelly más keresztyén fejedelmekhez, nevezetesen, mint Ivanics megjegyzi, a burgundi fejedelemehez, honnan azonban csak puszta szóbeli ígéreteket hozott vissza ³⁾ —, feleljen és szándékáról minél előbb tudósítsa Taddé orvos vagy Péter mester váradi kanonok által, kik még mindig Rómában tartózkodnak ⁴⁾.

A nádornak alig esett tudtára, hogy Hunyadi Ujlakival

¹⁾ Kelt februar. 21-dikén 1446. *Joh. de Zredna, Epist. XIV. Schwandtnernél II. d. 30. l.*

²⁾ Kelt Debreczenben február 20-dikán 1446. *Ugyanott, Epist. XV. 30. l.* A hely csak ezen levelében van kitéve, de gyaníthatólag a más kettő is itt kelt.

³⁾ *Schwandtnernél II. d. 22. l.* Innen nyilván való, hogy Vincze mester, később váci püspök, ezen most említett levelekkel nem küldethetett Rómába, mint *Katona VI. d. 259. l.* helytelenül állítja. De hogy valósággal már előbb küldetett ide, bizonyítják Hunyadi levelének e szavai: *Ceterum miseram nuper ad conspectum beatitudinis Vestrae et exposit ad plures principes catholicos magistrum Vincentium notarium meum.* — Hibáz épen úgy *Budai Éss. e. h.* azt állítván, hogy ezen Vincze Károly a francia királyhoz küldetett, honnan feleletet is hozott Jánosnak, Dénes érseknek, a nádornak, stb. de segédelmet nem; mert a francia királynak ezen most említett levelei, mint feljebb látók, előbb érkeztek meg Balázs váradi kanonok által.

⁴⁾ Kelt febr. 20. 1446. *Joh. de Zredna, Epist. III. Schwandtnernél II. d. 21. l.* — Péter mester Ivanics szerint *ugyanott 31. l.* újra visszaküldetett Rómába.

megegyezett, és már Fejérvárhoz csak 20 mérföldre van levél által tudtára adta neki, hogy ellene les készül Fejérvárat, hogy Ujlaki őt csak kezére kívánja keríteni; mire nézve tanácsos lesz neki a várost elkerülnie. A váratlan hír megdöbbsenté Hunyadit és utjában feltartóztatá. Azonban Ujlaki, ártatlanságának bebizonyítására és minden további gyanú elhárítására, kíséret, bátorságlevél és félelem nélkül elejébe megy, és őt Fejérvárra meghívja. A bizodalom bizodalmat szült, és Hunyadi minden további tartózkodás nélkül folytatta utját bajtársa kíséretében, és minden hántódás nélkül Fejérvárra ért ¹⁾. A nádor vádjában csalatkozott, vagy Ujlaki látván tervének kora fölfedeztetését, annak végrehajtását eszközölni többé nem merte. Amaz azonban szándékának, a két vajda közt kötött veszélyes egyesség felbontásának, sikeresítésében ez által nem engedte magát háboríttatni, és azt utoljára is eszközölte a haza nem kis hasznára.

Az öszvehívott országgyűlés ²⁾ már ekkor, mart. 1446. ³⁾

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. XCIII. e. h.*

²⁾ *Katona, Korachich és Fessler e. h.* ezt valóságos országgyűlésnek tartják, az utolsó azt vetvén utána, hogy ez 1445-ben már harmadik volt; *Engel* ellenben *e. h. 102. l.* és *Pray e. h.* csak országos tanácsnak. Hogy amazoknak van igazuk, bizonyítja a kevésse elelőtt említett és Kőrmöcz városához szóló meghívó levél. — Egyébiránt emlékezik erről Hunyadi maga a pesti országgyűlés végzéseinek megerősítésében, melly a törvénytárból kimaradt, illy szavakkal: *Juxta dispositionem eorumdem (Statuum et Ordinum) insuper in Civitate Albaregali factam in hanc praesentem solemnem Congregationem amplissime coadunata (universitas). Korachich J., Lect. Variant. 87. l.; nyoma van annak Aeneas Sylvius leveleiben Epist. LXXXI. 566. l., LXXVIII. 557. l. és XCIII. 580. l.; szó van végre róla a nádornak egy töredéklevelében Katona VI. d. 447. l., Korachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 37. és kör. l.*

³⁾ *Pray, Annal. III. d. 45. l., Katona VI. d. 415. l. és Fessler IV. d. 640. l.* ezen gyűlést még 1445-re teszik, még pedig az utolsó, karácsony körülre. *Korachich is Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 37. l.* annak kezdetét még 1445-re, végét azonban 1446 elejére teszi. De hogy az elhalasztatván, február 9-dikén 1446. iratott ujabban ki, a feljebb említett meghívó levélből kétségen kivüli. E mellett bizonyos, hogy ennek kezdetével jelen volt Hunyadi is, és

együtt volt ¹⁾. Itt mindenek előtt a Bécsben volt követség jelentést tőn eljárásáról és annak eredményéről. Fridrik végnyilatkozata köz elégedetlenséggel és zugoldással fogadtatott. Egy új követségnek, — mellynek tagjai közül csak Péter váczai püspököt, Palóczi Lászlót, Bodó Gergely és Lorándi alvajdákat tudjuk megnevezni, ezekhez járúlván a kassai és pozsonyi bíró, — kellett volna még egy vég kísérletet tenni a német királynál ²⁾; de a melly ebbeli munkálkodásában, mint a következés bizonyítá, épen oly kevésé boldogult, mint az előbbeni. A dolognak vég elintézése, mint különben is igen nevezetes és bővebb megfontolást igénylő tárgy, a közelebb tartandó és junius 5-kére rendelt országgyűlésre halasztaték ³⁾, olly remény alatt, hogy addig a kérdéses küldöttség a rá bízottakban eljárván, ekkor tudósítását megteheti. A Cilleiek megfenyítése ellenben itt mindjárt elhatározottat köz akarrattal, a végrehajtás Hunyadira bízván, ki ezen tekintetből országos kapitánynak is nevezetett.

Mint gyanítani lehet, ezen országgyűlésen szóba jött a kormányzóválasztás is ; de ezen tárgy is, mint igen neve-

ezt az említett írók elismerik ; már pedig 8 november végén Nikopolyban, januárius elején N. Bányán, februárius vége felé Debreczenben volt, mint ezt feljebb oklevelekből láttuk, és így martius eleje előtt nem lehetett Fejérváratt.

¹⁾ Hogy a rendek elébb, alkalmasint a kifizőtt határnapra (febr. 9-dikére) összejöttek volt, de a tanácskozások csak később indultak meg, bizonyítják *Aeneas Sylvius* e szavai : *Conventumque regni apud Albam regalem indixerunt* (a két vajdáról szól, de helytelenül). *Jamque plures illic sunt, reliquos exspectantes. Epist. XCIII. 580. l.*

²⁾ Fridrik Bécsből martius 28-dikán 1446. szabad meneti levelet ad a nevezetteknek, kik közül Palóczi neve Paloviczra van ferdtve, és a magyar rendek részéről kiküldött több követeknek, hogy legfeljebb 200 lovag kíséretével udvarában megjelenhessenek, némelly az ország javát és az ifjú László király becsületét, jövendőjét illető nevezetes dolgokban 30 nap alatt. Említi *Chmel, Reg. 205. l.*, mi pedig adják *Oklevéltár, LXXX. ss*

³⁾ *Pray* szerént ezen tárgy mindjárt itt tanácskozás alá vétetett.

zetes, a következő országgyűlésre halasztatott ¹⁾). Hozat-
tak itt még némely más végzések, mellyek a következő
országgyűlésen helybenhagyást nyertek, de a mellyekről
semmi bizonyost mondani nem tudunk ²⁾). A tanácskozás
vége felé megjelent Szent-Miklósi Pongrácz. Ez megfelejt-
kezve a kevással azelőtt nyert fenytékről, ujabban meg-
zavarta a felső vidékek bátorságát pusztításai által, magá-
ra haragította Giskrát, a szent-györgyi grófot, a császárt,
sőt az egész országot. Azért bátorságlevelét mellett még az
előbbi évben az ország elejébe idéztetett magavédelme vé-
gett : de a hittelt játszó, a száz pecséttel erősített levélnek
sem akart hitelt adni, és nem jelent meg. Most közelebb-
ről szakolczai várában, mellyet Schlick Gáspártól, a né-
met király cancellárjától foglalt volt el, Giskra és a szent-
györgyi gróf egyesült 8,000 fegyveresre menő ereje által.
mellyhez Fridrik császár is küldött 300 lovagot, nagyobb
erőnek későbbi kiállítását ígérvén, heves vivással szoron-
gattaték, és magán már semmikép sem tudván segíteni, Fe-
járvárra siette magát az ország nagyai előtt megalázandó s
az ifjú László király elismerésének s a múlt országgyűlés
minden végzései pontos megtartásának ígérete mellett, az
ország közbenjárását kérendő Fridriknél. Hunyadi János,
Dénes bíbornok és Ujlaki Miklós a megrögzött rabló szép
sima szavai által elámítva, az első pedig a vele Temesvá-
ron még 1444-ben kötött barátsági szövetségre is emlékezve.
nem csak engedékenynyé tevék az ország rendeit iránta,
hanem kérése teljesítését is eszközlék ³⁾). Ezek tehát ennek
következtében külön levelökben a német királyt megalázó-
dásáról tudósíták és Giskra elparancsolását sürgeték. Meg-

¹⁾ Alkalmasint ezen körülmény bírta *Bonfint* és *Turóczit* arra,
hogy Hunyadinak kormányzóvá választatását esztendővel elébb még
1444-re tegyék.

²⁾ *Korachich, Vestig. Comit. 252. l.*

³⁾ *Aeneas Sytrius* csak a két elsőről szól ; de Hunyadiáról nem
lehet feltenni, hogy az említett szövetségben elvállalt kötelezettsé-
következésében Dénes érsekkal és Ujlakival ügykezeteit ne egyesít-
tette volna.

jelentek Bécsben Pongrácz követei is, kik által Osztrákhonnal örökös békét ajánla, és magát a kis László elismerésére kötelezé. Fridrik e felett még minden rablott jószág visszaadását sürgetvén, és Pongrácz veszélyes állapotjában mindent megigérvén, a szent-györgyi grófnak, ki Giskra nevében tovább is segedelmet sürgetett ellene a királyi udvarnál, ez csak azon esetre ígértetett meg, ha Pongrácz tett fogadásainak nem tenne eleget ¹⁾.

Hunyadi az alatt a rá bizott dologban szokott serénységével járt el; még a kitüzött ország-gyűlés megnyitása előtt aprilis hónapban ²⁾ egy 15,000 főből álló sereggel olly hirtelen csap a Cilleiekre, hogy ezeknek a szükséges ellenkészületek megtételére idejük nem maradván, birtokok tárva állott előtte ³⁾. Szent Györgyöt (Rattenhaus) majd minden ellentállás nélkül elfoglalja, Varasdot, miután magát megadni nem akarta, felgyújtatja, Windisch-Feistriczot, hová vonta magát Witowecz János némely katonasággal, körülszállja, szerdán a nagy-hétben két ízben sikeretlenül vívatja, de mégis a nagyon szorongatott Witoweczet néhány napi fegyverszünetre szorítja, míg huga fia, Székely János, 1000 emberrel más felől előnyomulván, a főváros vidékét feldulatja ⁴⁾.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. XCIII. 581. l.*

²⁾ *Pray, Annal. III. d. 35. l.* és utána *Fessler, IV. d. 626. l.* ezen egész dolgot esztendővel elébb teszik, mindjárt a törökök megveretése után. — *Bonfin is III. tiz. VII. könyve, 337. l.* azt azon országgyűlés előtt említi, mellyben Hunyadi kormányzóznak választatott; de ezt 1445-re tevén, amazi is esztendővel elébb adja elő. Azonban hogy ezen országgyűlés 1446-ban tartatott, még pedig pünkösöd napján, alább meglátjuk; hogy pedig ezt a Cilleiek ellen folytatott hadvisélet csak két hónappal előzte meg, nyilván mondja *Ieanics Schwandtnernél, II. d. 34. l. 2. jegyz.* Mi egyébiránt a dolog előadásában főként a *Cillei grófok érkönyvét*, mint e részben legbiztosb és legrészleteseb kátfőt, követjük *Hahnál, II. d. 705. l.*

³⁾ A *Cillei érkönyve, e. h. 708. l.* kárhoztatja Hunyadi, hogy előre hadat nem izent; de a Cilleiek lévén a megtámadók már esztendővel előbb, ezt valóban követelni semmi joguk nem volt.

⁴⁾ A *Cillei érkönyve e. h., Annal. Styr. III. d. 81. l.* Hasonl.

A meghatározott idő elteltével a vajda megint előnyomúl, Pettau felé vevén utját; Wurmberg mellett a felduzzadt Dráván egy csapat lovaggal hirtelen de nem kis veszteséggel átúsztat¹⁾; mind e mellett azonban a szemes Witowecz, ki hirtelen a pettaui vár falai megé vonta magát, ütközetre nem szoríthatja, azért újra a Mura és Dráva közének fordul, ezt, különösen Csáktornya vidékét, az elejébe állott csapatot csekély veszteséggel megvervén, feldulatja, Kapronezát elfoglalja²⁾. A két Cillei gróf ezen hirtelen veszélyében magán segíteni nem tud. Witowecz az újra gyűjtött sereggel is erélyes ellentállásra elégtelen lévén: azért kénytelen a győztestől békét kérni s az általa elejébe szabott föltételeket vonogatás nélkül elfogadni³⁾. Ezek az 1441-diki békekötésen alapultak. Hunyadi minden elfoglalt tartományait visszaadta; a két gróf ellenben, Fridrik és Ulrik, magokat Magyarország rendjeinek ujabban alávetették, és hit alatt fogadták, hogy hírók és megegyezésök nélkül mit sem tesznek Magyarországon, parancsaikat magyar birtokaikra nézve híven teljesítik⁴⁾.

A Cilleiek birtoka Stájerhonban annyira össze volt gyűlve Fridrik német király ősi birtokaival, hogy gyakran kelle ezeken is keresztülesapni a zsákmányzó lovasoknak, különben sem lévén a hirtelen előnyomulásban és a

---

Julius Caesar, VI. d. 132. l. és Hunyadi levelét Joh. de Zredna, Epist. XXI. Schwandtnernél II. d. 34. l.

¹⁾ *Ugyanazok ugyanott és Bonfin, III. tíz. VII. könyr, 337. l., ki egyébiránt az egész hadviseletet csak röviden említi.*

²⁾ *A Cillei érkönyr e. h., Hunyadi idézett levele, Annal. Styriae III. d. 82. l., Julius Caesar VI. d. 133. l.*

³⁾ *A Cillei érkönyrek e. h. 707. l. és Annal. Styriae e. h. azt állítják ugyan, hogy a magyarok megértvén Witowecz érkeztét újabb sereggel, mindjárt visszavonták magokat; de hiába kívánják a dolgot szépíteni, mert a dicstelen béke, melyet magok is elismernek, megezáfolja őket.*

⁴⁾ *Bonfin e. h., Iranics Schwandtnernél II. d. 35. l. — Pray szerint Annal. III. d. 36. l. ez volt a Hunyadi és Cillei ház közt támadott szerencsétlen gyűlölség első indoka; azonban a két ház már ekkor ellenséges indulattal volt egymás iránt.*

futó ellenség üldözésében, melly gyakran idegen birtokban keresett biztosabb menedéket, mindig idejük a két birtokot szorosán megkülönböztetni. De e mellett Fridrik kapitányai gyakran utját állották a magyar seregnek, azt mindenkép hurezolták, sőtvégre meg is támadták, és így a Cilleiek mellett mintegy fegyvert fogtak; ő maga pedig Kőszeg megvívása és a magyar rablók megfenyítése által a békét már előbb megtörvén, az erőszakra példát nyújtott; mi által Fridrik birtokainak megtámadása nem csak megengedhetővé, hanem kerülhetetlenné is tétetett ¹⁾.

Győzödelemkoszorúzza jelent meg Hunyadi az országgyűlésen, melly Pestre volt ugyan üszvehíva, de mivel az ország nagyai, a világiak ugy mint az egyháziak, a nemeség és a városiak követei felesebb számmal gyűltek össze, mint közönségesen, a Rákos mezején tartatott ²⁾. A nemzet hálája fogadta és kísérte a hőst, a félelmes ozmánok, a gyűlölt Cilleiek megalázóját. A bécsi követség jelentése a Fridrikkel történt alkudozások iránt köz elégedetlenséget szült; de mind e mellett bár sokan találtattak a rendek közül, kik Lászlót már előbb sem akarták királyuknak elfogadni, tettel kívánván megmutatni, hogy a koronát nem örökös, hanem szabad választás adja ³⁾; bár Fridrik ezeknek számát még növelte: — a többség mégis jól látta, hogy a haza mostani, annyi veszélyektől fenyegetett állásában őt elmellőzni és így a pártosságnak újabb tért nyitni veszélyes volna. Ezek közé tartozott főként Hunyadi

¹⁾ Hunyadinak levele, mellyet Fridriknek e miatt az országgyűlés elejébe tett panaszaira, mint alább elöadandjuk, frt. *Schwandtner* e. h. II. d. 34. l.

²⁾ *Pray* szerint *Annal. III. d. 45. l.* csak a főrendek jöttek össze, még pedig Pesten. Azonban az itt kelt végzemények nyilván bizonyítják, hogy itt az ország minden rendei igen népesen gyűltek össze és a Rákos mezején tanácskoztak. Hasonl. *Engel, e. h. 103. l. és Fessler IV. d. 644. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, in rebus Frid. III. 219. l.* fateri tamen eum Regem nolebant, quoniam Regnum non successione sed electione deberi dicebant.

és Ujlaki, kik végre a nádort is részökre hajták ¹⁾. Így majd minden akadály és ellentmondás nélkül és szinte közakarattal elhatározaték, hogy az árván született László tovább is királynak ismertetvén, ujabban is visszakérettetik Fridriktől, hogy így az országban növeltetve, a magyar éghajlathoz szokják, a nemzet szokásaihoz jó eleve simljon; mit ha a német király megtagadna, a nemzet őt erőhatalommal is szorítandja ezen igazságos kívánság teljesítésére ²⁾. Ezen fő tárgynak bevégzésével a jó rend fentartására addig is, míg ezen megállapodás sikeríttethetik, elintéztetik, a következő előhatározatok készültek ³⁾ :

1-ször. Egy kormányzó választatik még ezen országgyűlés alatt közakarattal, ki Lászlónak mint választott magyar királynak nevében az országot igazgassa mind addig, míg ő maga törvényes idejét eléri.

2-szor. Hogy ezen választás szabadon és erőltetés nélkül meheszen véghez, minden zászlós urak tüstént leteszik eddig viselt hivatalaikat, mellyek az után újra osztatnak ki.

3-szor. Az ország nagyai közt eddig történt és az ország köz ügyét tárgyazó akárminemű egyezések és kötések, mellyek az ország javával vagy ezen országgyűlés további végzéseivel ellenkeznének, ezennel megsemmisíttetnek. Ez által, nem alap nélkül gyaníthatni, Hunyadit akarták elválasztani Ujlakitól, és őt feloldozni azon szavától, hogy ezt kormányzó-társának elfogadja.

4-szer. Az országgyűlés végzéseit minden szentül megtartja, és magát azoknak készséggel alája veti.

5-ször. Még az országgyűlés alatt minden királyi váro-

¹⁾ Pray, *Annal.* III. d. 45. l., Engel e. h. — Fessler szerint e. h. a nádor egészen elmellőztetett.

²⁾ Pray e. h. — Bonfin szerint III. tis. VII. könyv, 337. l. László választása egészen egy akarattal és minden akadály nélkül történt. Megfogni nem lehet, honnan vették Hageck és a Mscr. Crucigerorum azt, hogy Fridrik ezen évben Lászlót Budára vitte és itt személyes jelenlétében választatott királynak. *Pubitschka e. h.*

³⁾ Engel e. h. mind ezen előkészületeket főként a nádor bölcseségének kívánja tulajdonítani.

sok fölmentetnek a bennük lévő őrseregtől, és nekik megengedtetik, hogy magok erejével oltalmazhassák magokat; a polgári had alatt az egyházaktól vagy akárkitől mástól hatalmasan elfoglalt jószágok tulajdonosaiknak visszaadtnak; a belső viszálykodások alatt épült minden várak lerontatnak, kivéven azon ötöt, mellyet már a mult esztendei országgyűlés meghagyatni rendelt, valamint azokat is, mellyeknek megmaradását a megyék bátorságuk tekintetéből ohajtanák. A királyi városokban tanyázó őrseregek kapitányai, valamint a lerontandó erősségek várnagyai, a mennyiben ezen országgyűlésen jelen vagnak, mind addig elnembocsáttatnak, míg ezen pont teljesedésbe nem megy. Ezen végzés által főként Giskrát és alvezéreit kivánták hatalmuktól megfosztani ¹⁾. Ezen öt pont szent és hű megtartását a jelen volt karok és rendek egyenként és minden különbség nélkül egy különösen e végre kidolgozott és hihetőleg az új kormányzó által később letettl megegyező esküalak szerént hit alatt fogadták ²⁾.

Illy előkészületek közt jelent meg a kormányzóválasztás-

¹⁾ Ezen öt pont alkotja a törvénytárban lévő országgyűlési végzések öt első cikkelyét. — *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 38. l.* nem egészen alaptalan okokkal kívánja megmutatni, hogy ezen pontok valószínűleg még a múlt fejezővári gyűlésen hozattak és itt csak megerősítették: azonban ezt mégis határozottan állítani nem merjük.

²⁾ *Quibus quidem articulis* — ez áll magában a végzeményben *Kovachich, Vest. Com. 256. l. és Katona VI. d. 471. l. modo praemisso inventis et confectis ad contentaque eorumdem observanda singulis singulariter tam scilicet majoribus quam minoribus in forma ad haec ordinata juratis.* — Rénes István és Gmaitl István, Pozsony városa követeinek tudósításából, melly az országgyűlési tárgyalásra nézve ezen időszakban igen érdekes v. látogat, és a mellyet *Okle- rélt. LXXXI. sz. a.* adunk, nyilván kitészik, hogy a városi követelek, kik egy külön sátorban gyűltek össze, az említett öt pontra, — mellyek szinte szóról szóra úgy foglaltatnak ezen tudósításban mint azokat a törvénytár, Kovachich és Katona előadják — a kiszabott eskü letételét mind végig megtagadták, és azt a kormányzó választásáig valóban nem is tették le.

ra rendelt pünkösöd első napja ¹⁾), Junius 5-dike. Ki lehe-

¹⁾ Abban, hogy a választás pünkösöd napján történt, az egykorú írók megegyeznek, *Bonfin e. h. 337. l. Turóczi, Chron. IV. rész, XLIV. fejt. 258. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1254. l. és Iranics Schwandtnernél II. d. 34. l.*: de a három első a dolgot 1445-re teszi, valamint utánok *Boregh, Böhm. Chr. II. d. 495. l., Calcisius 791. l.; Timon, Epitome 71. l. Linck, Annal. Clararall. II. d. 159. l., Chron. Cill. in Annal. Styriae III. d. 80. l., Julius Caesar VI. d. 129. l., Fasching, Nora Dacia III. d. 138. l.*; a tövisi templom felirata szerint is *Benkőnél Transylv. I. d. 180. l.* Hunyadi már 1445. kormányzó volt volna, sőt a másik Hunyadi János sírírata a károlyfejérvári templomban már 1454. őt mint kormányzót említi: azonban valamint ezen feliratok, mint későbbi időkben készültek, nagy hitelt nem érdemelnek, úgy az említett írók megtévelyedtek, mint nyilván bizonyítja ezt nem csak *Iranics e. h.*, hanem Hunyadinak Fridrikhez írt levele *Joh. de Zredna, Epist. XXI. Schwandtnernél II. d. 34. l.*, kétségen kívül teszi a törvénykönyv kelte. — Ezen országyűlésről emlékezik egyébiránt maga Hunyadi Fridriknek a tartományaiba tett beutása iránt írt és most említett levelében: emlékezik Hedervári Lőrincz nádor egy oklevelében, melyet *Katona* ex autographo közöl *VI. d. 472. l.* és innen *Korachich, Suppl. ad Vest. Com. II. d. 42. l.*, és emlékeznek több oklevelek *Korachich e. h. és Vestig. Com. 251. l.* — Végzéseik megvannak ugyan a törvénygyűlésben is, de hiányosan; némelyeket ezeken feljül említ *Verbőczy III. rész, 14. czím 43. és követk. szak.*: azonban az újabb időkben két, szorgalmok és buzgó hazafiságukra nézve egyaránt érdemdús tudósainknak volt fentartva azon dicsőség, hogy azokat egész kiterjedésükben szinte egy időben közölhessék. *Korachich, Vest. Comit. 253. és kör. l.* Kaprinai kézírataiból XLVIII. d. LVIII. sz. 113. l. illy czím alatt: *Decretum SS. et OO. Regni Hungariae in Comitibus Pestini in campo Rákos 1446. editum, cui inserta sunt etiam articuli nuper in Conventu Alba Regali conditi*; *Katona* pedig *VI. d. 468. és kör. l.* Cornides írományaiból ezim nélkül tette közzé azt *Korachich, Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 42. l.* megjegyezvén, hogy az eredeti megvan mind a felséges kamara, mind Horvátország levéltárában. Azon körülményből, hogy *Katona* vizsgáló magyar története XIII. vagy a vegyes házbeli királyoké VI. kötetének keze közötti példányában a megjelenési év nincs kitéve, de a XII-diken 1790, a XIV-diken pedig 1792 áll és így a mondott kötetet 1791. jelent meg, azt következteti, miként ő volt első, ki ezen végzeményt egész kiterjedésében kiadta; és azt, hogy *Katona* er-

tett ezen nevezetes hivatalra a vitéz, a közbizodalommal felruházott Hunyadinál alkalmasabb? Azt ugyan nyilván ohajtottta a büszke Ujlaki, örömet elfogadta volna a király rokona, Garai László, s alkalmasint irigy szemekkel tekinté ezen felmagasztaltatását halálos ellensége, a Cilleiek alacsony nemzetsége; de senki sem merte azt állítani, hogy ezen hivatalra ő alkalmatlan, terheinek viselésére elégtelen lenne. A szent-lélektől mintegy megszállva a rendek egyes és köz értelemmel kikiálták őt kormányzónak kis László nevében ¹⁾). Kitérő örömmel fogadá ezen választást az egész nép, és még vetélkedő társai sem mérték elégedetlenségöket kimutatni ²⁾), kik közül Ujlaki Miklós nagyravágyása valószínűleg még ezen alkalommal mindjárt kielégítettet az által, hogy azon esetre, ha az új kormányzó elfoglaltása miatt a hazán kívül volna, helyettesének választott ³⁾).

---

ről említést nem tett, annak kívánja tulajdonstani, miszerént munkájának említett kötete már ki volt nyomva, mikor az ő munkája ennek kezébe jutott. De Katona történetei mondott kötetének birtokomban lévő, valamint több más példányain sz 1790. év áll, és így az ősz tudós egy kissé tulságosan féltékeny okoskodásának egész alapja őszvedől. Ujra kiadta ezen irományt némelly de igen csekély változásokkal Pray, *De sigillis* 65. l.; közli azt Hevenessinek kéziratából Batthyányi is *Leges Eccl. I. d. 456. l.* — Korachich Józs. szerint, — ki ezen végzeményeket *Sylloge Decret. I. d. 108. l.* legujabban magából az eredetiből adta ki, — *Lect. Var. 19. l.* az eredeti az országos levéltárban és a kamaráéban van meg.

¹⁾ Turóczi és *Iranics*. — *Du Fresne* szerint 221. l. ezen hivatalra vele együtt ki voltak jeelve Tallóczy Frankó bán, Ujlaki Miklós és György despot. Ennek azonban nincs semmi történeti alapja.

²⁾ Turóczi *e. h.*

³⁾ Pray, *Hist. Reg. II. d. 339. l.* és utána Horváth Mihály, *Magy. tört. II. d. 157. l.* — Ezen állítás alapszik az aradi káptalannak egy 1448. kelt levelén, mellyben ez fordul elő: quod Magnificus dominus Nicolaus de Vylak inter ceteros honores Regni Hungariae Vicarius generalis. Pray *e. h.* Hogy ekkor tehát Ujlaki valósággal országos helyettes volt, kétséget nem szenved, hogy pedig már előbb, nevezetesen még ezen országgyűlésen azzá választott, igen valószínűvé teszik a körülmények, bár sem oklevelekben sem iróknál nincs ennek nyoma. — Gróf Cziráky szerint.

A szerény Hunyadi eleinte nem akarta ugyan elvállalni az épen olly díszes mint kényes tisztet ; de emlékeztetvén hit-tel fogadott engedelmességére az országgyűlés végzéseiről, végre megnyugodott ¹⁾ olly nyilatkozatással, hogy ő kész hazájának erejéhez képest szolgálni, de még is kénytelen magának szoros utasítást kérni, hogy tisztje folytatásában legyen magát mihez tartani és így honfitársai kívánságát mindenben megelégedésökre teljesíthesse, más felől pedig semmi olyant ne tegyen, mi ezeknek akaratjával ellenkezik.

A kívánt utasítás még ezen országgyűlésen kidolgozta-tott, és az új kormányzó kívánságával, melly arra alkalmat szolgáltatott, a végzemények sorába fölvétetett ²⁾. Talpkö-vül szolgált azon elv, hogy a kormányzó a király képviselője s így annak királyi hatalomra és tekintetre van szüksége. Azért a király és királyné minden várai egészen az ő rendelkezése alá bocsáttatnak; az ország hadi erejét nevezetesebb esetekben ő személyesen vezérli; a törvényes időszakokban igazságot szolgáltat. Törvényszékek ideje alatt

---

Hist. Juris. 98. l. Ujlaki még Ulászló által lett volna helyettesnek kinevezve; de ez ellenkezik az események menetelével.

¹⁾ Vnanimi et pari omnium voto et consensu, nos licet immeritos, ad onus hujusmodi Gubernatoris elegerint, idemque humeris nostris imposuerunt exercendum, cumque quamvis invití, juramento tamen modo quo supra praestito adstricti effugere non valentes, juxta vires nestras paratum serviendi animum obtulissemus etc. Decretum SS. et OO. *Korachichnál, Vest. Comit. 256. l., Katonánál VI. d. 471. l.* Itt maga Hunyadi egyenesen mondja, hogy köz akaratral választott el: azonban a Pozsony városi követek feljebb említett tudósításából nyilván kitetszik, hogy ez a városi követeknek minden befolyása nélkül történt.

²⁾ Voluissimus — ezek a végzemény ide tartozó szavai — ut limitatum habuissimus viam et modum, quibus et Gubernatoris huiusmodi, et debitum ejusdem Regni hujus tuitionem, exercere-mus, et etiam non excederemus modum, quo vel in minimo, contra praestitum juramentum laxasse manum cerneremur. — Quapropter idem Domini Praelati, Barones et Nobiles universi, postmaturam superinde factam deliberationem articulos infrascriptos, limitationem petitam in se continentem, nobis praesentarunt hanc seriem verbalem in se continentem stb. *Korachich és Katona c. h.*

melléje rendeltettek a nádor, országbiró, két egyházi, ugyanannyi világi főszemély és hat nemes, kiket az országgyűlés választ; idő közben pedig egy egyházi, egy világi főszemélyből és két nemesből álló bizottmány, egyszersmind megengedtetvén, hogy ezeken kívül többeket is vehessen tanácsába az egyházi és világi fő és nemesi rendből tetszése szerint ¹⁾). Ezen így alkotott országos tanácscsal, melly az udvari törvényszék helyét is pótolta, kelle neki minden nevezeteseb akár törvényes, akár közigazgatási dolgokat elintéznie. Kisebb tárgyokban megengedtetett ugyan, hogy tanácsosainak távollétében is adhasson mind törvényes, mind más parancsolatokat ²⁾), de olly feltétel alatt hogy, ha a törvényes dolgokban a bevett szokás ellen hibázni találna, — mi a törvénykezésben kevésbé jártas hősnel könnyen meg-

¹⁾ *Engel e. h.* azt véli, hogy ekkor jött a nemesi rend először az országos tanácsba, melly eddigelő csak az ország nagyából állott. Azonban ezt bajos volna bebizonyítani, mint annak idejében meglátjuk.

²⁾ A közigazgatási dolgokban Hunyadi a kormányzóí neki különösen tulajdonított, a törvényesekben más erre rendelt pecséttel élt, mint ezt megjegyzi *Pray, Annal. III. d. 45. l.* Az adományokban gyakran előfordúl mind a kettő, a kormányzóé és a rendké, mint ezt megmutatja *Pray, Hist. Reg. II. d. 340. l.* egy 1446. feria secunda ante festum BB. Petri et Pauli apostolorum (junius 27.) kelt adománylevélből, mellyben ezt olvashatni: Quibus Sigillum nostrum, quo nunc ceu Gubernator hujus Regni utimur, sed et Sigillum universitatis ejusdem Regni Hungariae penes Sigillum nostrum de nostro beneplacito et dictorum Dominorum Praelatorum et Baronum assensu sunt appensa. A kormányzóén nemzeti czimere látható illy körülírással: S. Joannis de Hunyad Gubernatoris Regni Hung.; a rendkén az országos kettős kereszt illyennel: S. Praelatorum Baronum et Nobilium Regni Hungariae. Ezen utolsónak lenyomatát közli *Pray*, mint ezt már feljebb is említők, egy 1446. junius 21-dikén kelt oklevélről másolva *De sigillis. Tab. XII. fig. 4.* — Maga a pecsétnyomó is feltaláltatott 1836., a budai vár oldalában tett munkálatok alkalmával. Ezen is kettős kereszt van illy körülírással: S. Praelatorum Baronum et Nobilium Regni Hungariae. A tudós társaság az országos tanácsnak egy más pecsétét is kiadta egy 1446. festo b. Viti et Modesti Martyrum (junius 25.) kelt iromány-

történhetett, — ezt az ország rendes birái helyre hozhas-

ról, de illy körülíráttal : *Sigillum Universitatis — — — gui Hungarie*. Egyébiránt az országos tanácsnak ismeretes egy pecsége I. Mária idejéből illy körülíráttal : *Sigillum Regnicolarum Hungarie*; metszetlen kiadta Csapody Lajos Baerenkopf értekezése birálatának (*Reflexiones ad Disquisitionem de jure coronandarum Reginarum Hungariae*. Pestini, 1792.) czímlapján, és *Pray, de sigillis. Tab. X. fig. 9.* Hasonl. *Érdi — Tudománytár XV. k. 168. és köv. l.* Ezen időtájban számos oklevelek keltek illy czím alatt : *Praelati, Barones, Nobiles et Proceres Regni Hungarie universi*, néha a *Nos* szó elejébe tételevel, néha annak elhagyásával. Az illy parancsolatokra a jelentések illy czímmel tételnek : *Reverendissimis in Christo patribus Dominis prelatibus et magnificis Baronibus, nobilibusque et Proceribus regni Hungarie universis*, vagy *Reverendis et magnificis nec non nobilibus viris Prelatis, Baronibus, nobilibus et proceribus regni Hungarie universis*, vagy csak röviden : *Dominis Prelatis, Baronibus nobilibus et proceribus regni Hungarie universis*; azok a jelentésekben így említettnek : *littere Reverendissimorum et magnificorum simul nobilium et procerum Regni Hungarie universorum*, vagy csak *Prelatorum, Baronum, nobilium et procerum regni Hungarie universorum*. Illyenek 1446. június 15-dikéről (*Datum in Congregatione nostra Pesthiensi, in festo beatorum Viti et Modesti martyrum*), melly által Szent-Miklósi Pongrácznak I. Ulászlótól Trencsén vármegyébe keblezett Sztrécsen és Óvár királyi várakról nyert záloga helyben hagyatik. *Érdi, Tudománytár e. h. 165. l. — 1447. január 25-dikéről (Datum Budae Feria II. proxima a festo Kathedrae b. Petri apostoli)*, mellyben egy horvátországi falunak adományozása a Pálosok részére megerősítetik. *Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comit. 106. l. — 1447. april. 4-dikéről (Datum Budae Feria III. proxima post Dominicam Ramis Palmarum)* az erdélyi vajdákhoz a jobbágyok szabad költözködése iránt. *Korachich e. h. — 1447. april. 2-dikéről (Datum Bude in dominica Ramispalmarum)* ígató parancs Hunyadi Jánosnak a dévai várba vezetése iránt; és — 1447. május 20-dikéről (*Datum sedecimo die — ötödik májustól számlálva — introductionis et statutionis prenotate*) az erdélyi káptalannak a heigtatásról, a határok kijárásáról ennek következtében adott bizonyosságlevele. *Oklevéltár, XC. sz. — 1447. június 22-dikéről (Datum in Pesth feria quinta proxima ante festum nativitatis b. Joannis Baptiste)* heigtató parancs Komori Henrik és György részére némelley Varasd megyei helységekbei vezetetésük iránt; — és 1447. július 21-kéről (*Datum tertio die — július 19-kétől számítva — diei statutionis*) a zágrábi káptalan jelentése, melly szerént az ellentmondó

sák; mi a királyok alatt is igen gyakran megtörtént. —

Cillei grófokat a parancsot adó karok és rendek elejébe idézte. *Oklevéltár, XCIX. sz.* — 1447. június 10-dikéről (Datum in generali Congregatione Pestiensis, sabbato proximo ante festum Barnabe apostoli) beigtató parancs a Fulkusfalvaiak részére egy Turóc megyei Mochila Pataka nevű cseple erdőbei bevezetésök és a határok kijárása iránt, és — 1447. jul. 23-dikéről (Datum quindecimo die — julius 9-dikétől számítva — diei introductionis et stationis ac metarum erectionis) a turóczi szent szűz conventjének bizonyásglevele. Emlti és kivonatban adja *Kovachich e. h. 107. l.*, egész kiterjedésében megvan *Oklevéltár C. sz.* — 1447. június 9-dikéről (Datum in Pesth, feria sexta proxima post festum Corporis Christi) beigtató-parancs Keszi Mihály, Pelei Csonto Ilona, Paczali Ferencz és Zonai János részére egy kis-szarvadi Közép-Szolnok megyei részjóságbai vezetetésök iránt — és 1447. július 30-dikéről (Datum 15. die — julius 16-dikától számítva — diei executionis prenotate) a váradi káptalannak ezen beigtatásról adott bizonyásglevele. *Oklevéltár, CI. sz.* — 1447. bizonyos nap nélkül (Datum secundo die juramentalis depositionis antedictae) a székes-fejérvári keresztesek conventjének bizonyásglevele az ötvened magával letett törvényes eskü iránt, kivonatban *Kovachichnál e. h. 108. l.* — 1448. december 15-dikéről (Datum Sexardini feria secunda proxima post festum Conceptionis b. Marie Virginis) visszafoglaló parancs a győri káptalan részére egy Győr megyei Sebes helységi részjóság iránt; és — 1448. dec. 23-dikéről (Datum sexto die — dec. 18-dikától számítva — diei Executionis premissae) a pannonhegyi Sz. Márton conventjének tudósítása a végrehajtásról. *Oklevéltár, CXIII. sz.* — 1449. aprillis 1-sőjéről (Datum Bude feria tertia proxima post Dominicam Judica) parancs Kassa városához egy Abauj megyei Satza nevezetű erősség lerontása iránt. *Oklevéltár, CXIV. sz.* — 1450. mart. 3-dikéről (Datum Bude quinquagesimo die Octavarum festi epiph. Domini) egy udvari ítélet következtében kiadott igtató parancs Hunyadi Jánosnak Hold és Vásárhely nevű faluk birtokábai vezettetése iránt a csanádi káptalanhoz. *Oklevéltár, CXVIII. sz.* — 1450. június 9-dikéről (Datum Bude quadragesimo Octavarum festi b. Georgii martiris) a karoknak és rendeknek az előbbeni oklevélben rendelt beigtatás megtörténtéről bizonyásglevele *Oklevéltár CXXI. sz.* — 1431. august. 31-dikéről (Datum Demesii feria tertia post festum decollationis b. Joannis Baptiste) a csornai convent részére Asszonyfalvai Osth vagy Osl Ferencz és mások ellen egy malomgát káros fölemelése iránt Sopron megye ispánjához és szolgabiráihoz intézett vizsgálat rendelő parancs. *Tudománytár e. h. 166. l.* és több má-

A pénzverés igaza is a kormányzónak tulajdoníttatott ¹⁾. Végre egy külön esküalak dolgoztatott ki számára, még pedig, mivel a nagy bajnok a diák nyelvben nem igen volt jártas ²⁾, magyarul; melly szerént hivatala pontos és az elejébe ezen országgyűlés által szabott utasítás szerénti folytatását illy átkozódások közt fogadta: hogy az isten őt úgy segítse, a szent szűz neki úgy szerezzen kegyelmet, minden szentek érte úgy esedezzenek, az urnak szentelt teste utolsó órájában üdvösségére úgy szolgáljon, a föld tetemeit befogadva harmad napra úgy ne vesse ki, nemzetségének úgy magva ne szakadjon, az örök ítélet napján a mindenható szent képét úgy lássa, és a pokol gyomrában örökre úgy ne temetessék el ³⁾.

sok. — Az ezen parancsokban a főpapok, zászlósok, nemések és előkelők után vetett *unicersi* szó, valamint azoknak végén gyakran előforduló *ex Congregatione nostra*, vagy épen *ex Congregatione nostra generalis* kifejezés Kovachichot arra bírta, hogy ezekben néha országgyűlések nyomait kereste; bár *e. h. 109. l.* maga elismeri, miként azokból nem mindig lehet országgyűlést következtetni. Ha meggondoljuk, hogy ezen parancsok számos esztendőben a azoknak majd minden részeiben, még pedig az országgyűlésre nem tartozó tárgyakban, e mellett több országgyűlés tartására alkalmatlan kisebb helyeken keltek; ha továbbá tekintetbe vesszük, hogy illy parancsok és rendeletek mind törvényes, mind igazgatási tárgyakban adtak ki: *Érdével Tudár e. h.* örömet kezelt fogunk, és mind ezen parancsokat a Hunyadi, mint kormányzó mellé rendelt országos tanács irományainak tekintjük, az *unicersi* és *Congregatio* vagy *Congregatio generalis* szókból annak nagyobb és népesebb gyűléseire célzást keresvén. Egyébiránt kénytelenek vagyunk elismerni, hogy azok által az országgyűlések történeteinek tisztába-hozatala hathatósan nehezítettik.

¹⁾ A pénzverésről ugyan a törvénykönyvben mi emlékezet sem fordul elő; de találhatunk az ő nevére vert számos pénzec, mellyeken nemzeti címere is előfordul. Egy illy aranyat megismertet *Köhler, Münz-Belustig. XVII. d. 185. l.*; több részint arany részint ezüst van a nemzeti muzeum gyűjteményében. *Catalog. Numm. Institutii Nation. Szecheny. I. d. 82. l.*

²⁾ *Galeotus, de dictis et factis Mathiae Regis. XIII. könyv. 544. l.*

³⁾ Ezen esküalacról, megjegyezvén hogy igen kemény volt, em-

A kormányzónak különben a királyéhoz mindenben hasonló hatalma csak következendőkben volt megszorítva : 1-ször. Csak oly jószágokat ajándékozhat adomány mellé el, mellyek minden teher nélkül szállanak a szent koronára az eddig birtokos nemzetség magvaszakadtával, vagy törvényes oklevél-, pénz- és pecséthamisítók, idegen katonaság behozói vagy gyujtogatók ellen hozott ítélet következtében. E mellett ezen jószágok harminczkét házhelyet nem haladhatnak meg; nagyobbakat nem darabolhat fel, hanem kénytelen megtartani a korona számára; senkit kétszer nem ajándékozhat meg, és adományainak később a király által meg kell erősíttetniök¹⁾. 2-szor. Hűség-telenség bűncében senkit sem marasztalhat el, és az ítélet által elmarasztaltakat a büntetés alól nem mentheti fel a melléje rendelt tanács megegyezése nélkül. 3-szor. E nélkül érsekségekre, püspökségekre sem nevezhet ki senkit. 4-szer. Az ország jövedelmeit két világi és egyházi főszemély kormányozza; hova fordításukat azonban a kormányzó határozza el, de a két kincstartó egyetértésével, a jövedelem megkimérendő részével az elzálogosított városokat és urodalmakat váltván vissza²⁾.

Ezen határozatok után, — mellyeket a kormányzó már

---

lékezik Révai, *Schwandtner*nél II. d. 670. l. Eredeti nyelven közlik azt *Korachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 44. l.* és *Batthiányi, Leges Eccl. I. d. 491. l.*, diák fordításban a törvénytár és ez után *Katona VI. d. 475. l.* — Ugyanezen hitet tették le később Hunyadi János, Garai László nádor, és Ujlaki Miklós vajda azon egyességre, mellyet 1450. kötöttek, mint alább meglátjuk. Az egyességlevélnék ide tartozó szavai ezek : *Corporale juramentum praestitimus juxta formam, quae alias in congregatione generali Pestiensis facta fuerat. Korachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 44. l.*

¹⁾ Ezen határozatot szóról szóra felvette munkájába *Verböczy* is II. rész, XIV. cím, 42—44. §.

²⁾ *Engel* és *Katona* e. h. — Ezen gyűlés azon végzése, hogy minden évben pünkösdkortartandó országgyűlésen a több 16 tiszviselőkkal együtt a kormányzó is tegye le, és csak, ha újra választatik, folytathassa tovább hivatalát, azt mondja a különben igen pontos *Péczeli*, II. d. 220. l., hogy teljesedésbe nem ment.

Junius 13-dikán közhirré tett¹⁾ —, némelly apróbb, a belső kormányt érdeklő tárgyoknak kellett volna tanácskozás alá vétetniök: de ezeket kénytelenek voltak a rendek a közelebbi országgyűlésre halasztani²⁾; miután egy felől tudósítás érkezék, hogy Murád Oláhországot seregeivel elborította, más felől Fridrik jónak látta az országgyűlés előtt fenyegetések közt arról panaszt tenni, hogy Hunyadi a Cilleiek ellen viselt háborúban több helyeken stájerországi birtokait feldúlta. A kormányzó ez iránt szóval mentegette magát, a rendek³⁾ írásban Fridrik előtt. „Azzal vádolván felséged, — úgy szól ezen levelében, — hogy tartományait hadüzenet nélkül sőt szolgálatomat ajánló barátságos leveleim értelme ellen támadtam meg, — kötelességemnek tartom a dolgot úgy, mint volt, előadni. A Cilleiek az országot sokfélekép megsértvén, az ország nagyai méltó felhevülésökben háborút rendeltek ellenök, és én mint kapitány küldtettem ki parancsuk végrehajtására. Épen nem volt ekkor czéлом felséged ellen is kikelni, sőt inkább barátsággal viseltettem iránta, és leveleim értelmének mindenkép meg akartam felelni. Történt azonban, hogy Berlin várához (Pettau mellett) érvén, felséged itteni várnagya, — bár jeles bajtársaim által annak rende szerént tudtára adván, hogy én nem mint ellenség jelentem meg s czéлом más felé vezet, illendően megkérém, ne akadályoztatna további útamban, — az én követeimet nem csak illetlenül fogadta, hanem tovább bocsáttatásomért 3,000 márkát is hátorkodott kérni; mit midőn megadni vonakodtam, engem

¹⁾ Az országgyűlési végzemények kelte ez: Datum in amplissima Praelatorum, Baronum et Regnicolarum congregatione generali in campo Pestiensis celebrata feria secunda infra octavas pentecostes anno domini 1446.

²⁾ De mégis megerőstették még eloszlásuk előtt a jászok szabadságait. Datum in generali nostra congregatione prope Pest celebrata feria sexta proxima post festum Pentecostes (Jun. 10.) 1446. A jászok és kúnok 1790. beadott kéréveléből. *Korachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 47. 1.*

³⁾ Nyilván mondja ezt Fridrikhez írt levelében.

megtámadott, és így maga kényszerített fegyverrel törni seregemnek utat. Később Pettanhoz és Marburghoz közelvén, felséged itt parancsoló vezéreinek és gräczivárnagyának megint megüzentem, hogy szándékom felséged és jobbjai iránt épen nem ellenséges, és mind e mellett ők seregeim egyes csapatait megtámadták, összevagdalták és kirabolták, sőt a gräcz várnagy a Dráva révénél seregem átmenetelét hatalmasan tilalmazta, magát lovasságával előmbbe vetette, s így engem akaratom ellen is ütközetre szorított ¹⁾. E szerint lehetetlen volt felséged alattvalóit nem bántanom, kivált ott, hol ezek a Cilleiek birtokával vegyítve laknak. De ez nem sértő szándékkal, és akaratom ellen történt, annyival kevésbbé a főrendek parancsából, mint azt felséged ezekből maga átlátandja. Minek következtében felséged, mint bizodalommal reménylem, minden hibától fölmentend, és további szolgálat-ajánlásomat elfogadandja ²⁾.“ Ezen levelének azonban maga Hunyadi sem reménylette igen nagy sikerét, és azért más módokról is gondoskodott a dolog elintézése végett. Tanácsára a karok és rendek a külső bátorság fentartását különös tanácskozás alá vették.

Már június 16-dikán egy rendkívüli adó volt határozva a kamaranyereség alakjára. E szerint minden öt jobbágykaputól minden különbség nélkül egy arany forint volt fizetendő, ugyan illy mértékben adóznak a szabad királyi vagy királynéi városok és helységek is, akármi nemű szabadsággal vagy kiváltsággal bírjanak; a jobbágygyal nem bíró nemességnél pedig minden negyedik kapura esik csakugyan egy arany forint. Első példája, mint Engel megjegyzi, az egyházi nemesek vagy czímeresek adófizetésének ³⁾. Ezen adót mindennek, kire az ki volt vetve, a

¹⁾ Itt, mint *Icanics* megjegyzi, sok császári esett el, és a vajda nagy vérontással győzött.

²⁾ *Joh. de Zredna, Epist. XXI. Schwandtnernél II. d. 34. l. Pest in profesto S. Trinitatis (június 11.) 1446.*

³⁾ *Engel e. h.*

végzés kihirdetése után 15 nap alatt le kellett tennie; különben jószágai elkobzásával büntettetett, mellyeket csak 10 ezüst márka büntetés letétele mellett válthatott vissza. A kormányzó, kinek kezeihez e segedelem a szükséges védtintézetek megtétele végett jutandó volt, arra nézve az ország minden részeiben főadószedőket rendelt, mint például Tiszán túl a váradi püspököt, kik azután megint aladószedőket neveztek ki ¹⁾.

Ez után újból tanácskozás alá vétetett a kis király ügye és jövődj sorsa is. Az előbbi megállapodás nyomán közakarral elhatároztatott, hogy mind az, mit e tárgyra nézve még a májusi gyűlés 1445. végzett, megmarad maga egész épségében. Azért új követség is rendeltetett Bécsbe ²⁾, melly a kis királynak és a koronának átbocsátása mellett főként Sopronnak és vidékének visszaadatását hathatósan sürgesse ³⁾. A törökök megjelenése Oláhországban közelebből érdekelte a hazát; még most nem volt volna tanácsos Fridrik ellen erőhatalommal fellépni. — Ezek után a fő hivatalok újra töltettek be, Hedervári Lőrincz megmaradt nádorul és a budai vár kapitányaul ⁴⁾, így Ujlaki Miklós megerősítettet az er-

¹⁾ Ezen adónak nyoma van Székely Sámuel Oklevélgyűjteményében I. d. 222. l. *Gróf Bathianyi Ignácznál, Leges Eccl. I. d. 489. l.* — Egyébiránt illy czím alatt: Statutum Incl. SS. et OO. Regni in Comitibus Pestiensibus anno 1446. congregatorum de subsidio ad annulos Regni excludendos praestando Datum in Oppido Pestienai in festo Corporis Christi anno ejusdem 1446. Sigillum totius Regni, ex autographo magokat a végzéseket is, úgy mint azok Szabolcs vármegyéhez kiadattak, közli *Korachich, Vest. Comit. 261. és köv. l.*, valamint *Katona is VI. d. 480. és köv. l.* a pécsi püspöki könyvtár kézírataiból.

²⁾ *Bonfin, III. tíz. VIII. könyv, 337. l., Engel e. h. 109. l.* és *Pray, Annal. III. d. 47. l.*

³⁾ *Pray, Annal. e. h.*

⁴⁾ Hogy Hedervári Lőrincz megmaradt nádornak, kitetszik egy törvényes leveléből, Datum Bude septuagesimo die octavarum festi b. Jacobi apostoli predictarum anno domini 1446., melly így kezdődik: Nos Laurencius de Hederwara, Regni Hungarie Palatinus, és mellyet *Katona VI. d. 477. l.* és belőle *Korachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 42. l.* közölnek. — *Katona e. h.* azt mondja, hogy

déli vajdaságban, melyet maga Hunyadi is megtartott a kormányzói hivatal mellett; egyébiránt Garai László, eddige lő a kis király legtüzesebb védlőinek egyike, tótor-szági bán, Palóczi László országbíró ¹⁾, Gúthi Ország Mihály tárnok, Székely Tamás vranai perelylyé lett ²⁾. Igy Hunyadi befolyása által az ellenkező felekezeteket egyaránt részeltette a hivatalokban mindjárt kormánya kezdetével, és megint egyetértés kezdte uralkodni az országban. Ujra betöltettek ezen országgyűlés által a kisebb hivatalok is. Igy lettek Várdal Miklós és Kállói Lőkös János szabolcsi főispánokká ³⁾.

---

ezen oklevél emlékezik a végzemények II. cikkjéről (instrumentum quod articuli II. meminit); ebből a tudós Nagy, *Hist. Pragm. Hung. II. d. 155. l.* ezt csinálja: Conf. art. II. occurrens instrumentum. Egyébiránt Pray szerént *Hist. Regum. II. d. 340. l.* maga Hunyadi erősítette meg őt a nádorságban nagylelkűen, bár igen jól tudta, hogy ellensége. Azonban az alsóbb hivatalokat is magok a rendek töltvén be, mint mindjárt meglátjuk, nem valószínű, hogy a nádori hivatal betöltését a kormányzóra bízták volna.

¹⁾ Annak bizonyosságuil, hogy Palóczi László lett országbíróvá, előadja *Katona, e. h. VI. d. 478. l.* annak egy levelét a váczai káptalanhoz, melyben ezen czimmel él. Datum in Pesth, in vigilia festi Sacratissimi Corporis Christi (jun. 15.) anno domini 1446.

²⁾ Hogy a hivatalok e szerint töltettek be, bizonyítják a különböző későbbi oklevelek, melyekben a fő hivatalbeliek így fordulnak elő.

³⁾ Magok a rendek így szólanak egy Szabolcs megyéhez intézett levelökben: Quum nos Egregiis Nicolao de Varada et Johanni Leukes de Kallo honorem praedicti Comitatus de Szabolcs dignis ipsorum pro meritis duxerimus conferendum, ipsos in Comites praeficiendo nostro beneplacito perdurante stb. Datum in congregatione nostra generali, prope Pest celebrata, feria secunda proxima ante festum nativitatis b. Joannis Bapt. (junius 25.) anno domini 1446. Cornides kézírataiból *Katona, e. h. 476. l.* és belőle *Korachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 45. l.*— Ezen oklevélből látjuk még azt is, hogy először a rendek még junius 20-dikán, és így több napokkal a végzemények után együtt voltak, és hogy ugyanazon megyében egyszerre két főispán is működött; mire *Korachich* megjegyzi, hogy több oklevelek tanúsága szerént illy esethen a megye közöttök kerületekre osztatott.

Egy további országgyűlési végzés elhatározta a pénz állapotját. E szerint a pénznek az egész országban egyértékűnek kellett lenni oly formán, hogy 200 nagyobb ezüst fillér vagy 400 ezüst batka tegyen egy arany forintot; az ércz pedig, mellyből ezek veretnek, $\frac{1}{2}$ tiszta ezüstöt és $\frac{1}{2}$ rézet foglaljon magába ¹⁾). Az ország belső dolgai e szerint intéztetvén el, az ország rendei eloszlottak.

---

¹⁾ *Engel e. h.*

NEVEZETESB NYOMTATÁSI HIBÁK.

8. lap 16. sor f. 1380. olv. 1389.
11. l. 14. s. a. jan. olv. jún.
39. l. 10. s. f. Neemana olv. Neemann.
40. l. 7. s. f. putare olv. patere.
72. l. 6. s. f. 1498. olv. 1438.
81. l. 13. s. a. 1429. olv. 1439.
90. l. 5. s. f. Rubenstein olv. Rabenstein.
107. l. 12. s. a. előtt olv. elsőt.
130. l. 11. s. f. uráé olv. uroké.
158. l. 4. s. f. Monum. olv. Memor.
193. l. 15. s. a. Ostoroy olv. Ostorog.
207. l. 3. és 4. s. f. jóltévőjének olv. jóltévőknek.
218. l. 4. s. f. Brondilmotibus olv. Bondilmontibus.
237. l. 5. s. f. tartással olv. tartásúl.
275. l. 1. s. f. anyjának olv. magának.
347. l. 19. és 20. s. a. Kaszim olv. Kaszim.
373. l. 8. s. a. adják olv. adja.
424. l. 10. s. a. Vaporius olv. Vapovius.
425. l. 15. s. a. Periplous olv. Periploeus.
450. l. 15. s. f. 638. l. olv. 445. l.
481. l. 12. s. f. Pietrikow olv. Pietrikow.
510. l. 8. s. a. *azt* után pont teendő.
„ „ 6. s. a. *Izeáltárában* után pont helyett vonal
teendő.
-

